

A 25

ADY

ÖSSZES PRÓZAI MŰVEI

KÖNDÖR

ADY ENDRE
ÖSSZES MŰVEI

1955

ADY ENDRE
ÖSSZES PRÓZAI MŰVEI

II.
KÖTET
UJSÁGCIKKEK, TANULMÁNYOK
(1901—1902)

1955

Összeállította :
FÖLDESSY GYULA

Lektorálta :
BÓKA LÁSZLÓ
és
FEJÉR KLÁRA

Szerkesztette :
KOCZKÁS SÁNDOR

A kiadásért felel: az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztő: Vezér Erzsébet Műszaki felelős: Fülöp Antal
A kézirat beérkezett: 1954. XI. 8. Példányszám: 5200 Terjedelm: 30 1/4 (A/5) fv + 8 melléklet

36835/55 — Akadémiai Nyomda, Gerliczy u. 2. — Felelős vezető: ifj. Pusztás Ferenc

1901

MÁJUS—SZEPTEMBER

1. A HÉTRŐL

Orrukat befogva, jobb érzésüket rejtegetve és elkeseredésüket lecsitítva régen érzik már a szabadelvűség régi, kipróbált jellemű harcosai, hogy valami rothad a Lloyd klubban. Együtt vonult be a reakciónak ez a dohos kellemetlen szaga Széll Kálmánnal, aki ravasz furfanggal jutott be Magyarország kormányelnöki székébe és amint betette lábát a Lloyd klubba, azt csinálta ott, amit a kétes hírű kereskedő, aki átveszi a régi szolid rennomirt üzletet. Künn hagyja fityegni a közönség elámítására és megtévesztésére a »szabadelvű« cégért, de a portékát ravasz furfanggal kicseréli és klerikális reakcionárius árukat csempész a szabadelvű áruk helyébe.

S ha e kellemetlen helyzet dacára is megmaradtak e zagyva pártban azok, akiknek szabadelvűségében erős volt a bizodal-munk, úgy ez a maradás, a türelem s a hidegvér bölcsessége volt. Most azonban úgy látszik, tűrhetetlenné vált ott a miázmas klubban a maradás és ha a jelek nem csalnak, úgy a mi városunk nagynevű képviselője Tisza Kálmán lesz az első, aki kivonul onnan a szabadabb, tisztább levegőre.

*

Ez a kivonulás nálunk idehaza csinálja majd a legnagyobb zűrzavart és felfordulást. Valóban ideges kíváncsisággal várhatjuk, hogy mit csinálnak majd azok a helybeli ősz kormánypártiak, akiknek választani kell a kormánypárt és Tisza Kálmán között. Eddig büszkén verték a mellüket, fönnen hengegve: »Szeretnénk mi azt a kormányt látni, amelyiket mi nem támogatunk«, de mi lesz most, mikor a generális sem lesz többé kormánypárti? Ezen töpregenek napok óta Hamletként Hlatky Endre, Hoványi Géza, a szabadelvűpárt érdemes elnökei, no meg legfőképen Gábel Jakab, aki azon van kétségbeesve, hogy ha ő megmarad kormánypártinak, ki mondja majd el a »legszebb toast«-ot az ez-utáni Tisza bankettekén. Ingadozik, mint Herkules a válúton Müller Salamon is, de ő valószínűleg Tisza Kálmán mellé sora-

kozik, már csak azon raktáron levő torták kedvéért is, amelyeket »Tisza torták«-nak nevezett el. De azért szörnyen ingadozik az előrelátó bölcs Salamon és úgy hírlik, hogy fel is adott tegnap egy ilyen szövegű táviratot Tisza Kálmánnak Budapestre:

Kegyelmes uram gondolja meg jól a dolgot. Nem jó az ilyesmit elhamarkodni.

*Müller
tiszapárti.*

Lapunk zártáig nem kaptunk még távirati értesítést, hogy a szabadelvűpárt konferenciáján megszívlelte-e Tisza Kálmán a Müller Salamon intését, vagy sem.

Egyebekben teljesen bizonyos, hogy akár marad, akár kivonul Tisza Kálmán, Nagyváradon egyhangú lelkesedéssel választják meg őt ismét nagy szótöbbséggel. Bukásáról itt csak egy esetben lehetne szó. Ha ugyanis fel lépne vele szemben egy olyan élelmes jelölt, aki programbeszédében garantálni tudná a választóknak azt, hogy minden hónapban egyszer lejön Nagyváradra a *Barnum-cirkusz*. Ez a jelölt talán még Tisza Kálmánt is meg tudná buktatni, mert reá adnák szavazatukat az összes nagyváradai kereskedők, akik heteken át nem csináltak olyan forgalmat, mint az emlékezetes Barnum napon. Éppen ezért ezzel a kecsgettető ígérettel megválasztanak Nagyváradon magát mister Bailey urat is.

*

Most mikor országszerte Barnumot, az anyag, az üzlet diadalát csodáljuk, szinte önkéntelenül mondjuk, hogy nincs már romantika, nincs idealizmus, egy van csak a világon, a kétszer kettő... Nagyváradon azonban épen a múlt héten cáfolta meg ezt a vélekedést egy szomorú eset, erős bizonyoságul, hogy az igazi, önzetlen szerelem él még az emberek szívében. Annak a tizenkilenc esztendő, viruló szépségű leánykának az esetéről van szó, aki golyót röpített a szívébe, mert elválasztották attól, akit szeretett s arról a derék jóra való fiatalemberről, aki szerelmese sírján akarta kioltani az életét. Csupa romantika, valóságos regény ez, amely a szerelem nagyságát, az érzések erejét, szépségét fényesen mutatja meg az embereknek, a számító, rideg, barnumoskodó embereknek. Mikor a golyó kioltotta annak a szerencsétlen leánynak az életét, megindultak a kommentárok, a pletykák s akadtak, akik a rágalmazástól sem tartózkodtak a halottal, a szerelem halottjával szemben, de talán még többen voltak, akik a fiatal-

ember felé fordultak vádjaikkal. S íme, mikor a fiatalember is a revolvergolyóval kebelében a halállal vívódik, megszűnik minden találgatás, tisztán áll a világ előtt a két áldozat, vagy mondjuk szebben: a szerelem áldozatai. A becsületes tisztalelkű leánys a derék, jóra való, törekvő fiatalember, akiknek egyéb hibájuk sem volt, mint az, hogy szerették egymást nagyon, igazán, úgy, mint ez régen szokásban volt...

És meg akartak halni, mint amaz Azrák, akiknek nemes törzse sohasem pusztul ki még ebből a barnumos világból se.

NN 1901. május 12.

a.

2. MENNI VAGY NEM MENNI?!

Hamletként töprengve áll a szabadelvűpárt küszöbén annak megalapítója, sokáig vezére és úgy látszik sehogysem tudja magát elhatározni arra, hogy menjen-e vagy maradjon? A szabadelvű közvélemény pedig az egész országban, de különösen itt Bihar-megyében és Nagyváradon érthető izgatottsággal várja Tisza Kálmán elhatározását, amely egyúttal válasz lesz arra a régen fölített kérdésre, ha vajjon a Széll Kálmán által cserben hagyott és a vele folyton paktáló klerikális elemek által fenyegetett szabadelvűség szám that-e Tisza Kálmánra s az ő gárdájára. Bízhat-e abban, hogy Tisza Kálmán ura lesz szavának, s valóban kilép-e a pártból, ha ezen (*) személyek, még pedig a liberálisizmus szolgálatában álló személyek kibuktatását célzó összeférhetlenségi törvényen nem változtatnak.

A közeljövő megadja erre a kérdésre a választ. Megye Tisza Kálmán vagy marad? Ha megy, úgy ez a mostani petyhüdt egészségtelen közszellem felfrissülését jelenti. Agg kora dacára is van még elég ereje, tekintélye és energiája Tisza Kálmánnak ahhoz, hogy a Széll táborában levő kaotikus fekete sereggel szemben kibontsa a szabadelvűség tiszta zászlaját. Mert ha eleinte számszerint kevesen mennének is utána részint aggodalomból, részint létérdekből, de lassan-lassan erős hadsereg sorakozna az igazság zászlója mellé és lennének ezek között új fiatal izmos harcosok is, akik a mostani sötétre borult égről el tudnák űzni a reakció komor fellegeit.

Ám, ha Tisza Kálmán marad és marad annak dacára, hogy követelményeit Széll Kálmán nem teljesíti, úgy utolsó veresége lesz ez a haldokló magyar szabadelvűségnek és bizonyosága annak a

most, — már jó előre mindenfelől felhangzó súlyos vádnak, hogy a Tiszákat politikai működésükben nem a meggyőződés, nem az elvek, és eszmék szolgálata, hanem a taktikai szempontok és a kormányhatalomhoz való ragaszkodás vezérelték.

E súlyos vádat az ország józan közvéleménye soha se hitte el. És nem hitte különösen Biharvármegye és Nagyvárad szabadelvű közönsége, mely nemcsak bizalmával, hanem rajongásával vette körül a Tiszákat. Méltán várjuk tehát első sorban mi Tisza Kálmán elhatározását, mely vagy megerősítése lesz ennek a régi bizalomnak, — vagy gazdagabbak leszünk megint egy csalódással. Ez a csalódás könnyen zavarhatná fel a jövő választás csöndjét és nyugalalmát. Nincs nagyobb bűn a politikában, mint a gyávaság. És azt hisszük, hogy ezt a bűnt megtorlás nélkül nem hagynák azok, akik Tisza Kálmánban is csalódnának.

NN 1901. május 14.

Nt.

3. MENNI VAGY NEM MENNI?

Hamleték még mindig ott állanak tétovázva a szabadelvű-párt küszöbén. Egy kicsit sokáig töprengenek, talán tovább, mint a dán királyfi a lét és a nem lét nagy kérdése fölött és választ a föltett kérdésre még mindig nem kap az erre feszült izgatottsággal várakozó szabadelvű közvélemény.

Furcsa, komor hangulata dacára is groteszk kép az, melyet most estéenként a szabadelvű párt klubja tár elénk. A küszöbön, azaz fél lábbal künn, fél lábbal benn állanak a Tiszák és hiveik s ha nem is fenyegetőznek, de erősen argumentálnak befele.

— Ha nem engeditek, hogy enyhítsünk módosításokkal az összeférhetetlenségi törvényjavaslaton, rákényszeríttek bennünket a kilépésre.

A betolakodott nemzeti párt élén az új Messiással, Széll Kálmánnal pedig durva, kíméletlen hangon harsogja a Tiszák felé:

— Tessék! Kívül tágasabb! . . .

És Tiszáék mintha még ezt a burkolatlan komiszságot se értenék meg, ott állanak tovább a küszöbön, megmeredve a csodálkozástól. És még most se mennek se ki, se be, hanem argumentálnának, módosítanának tovább.

Ám túl a küszöbön ideges izgatottsággal nézi ezt a csúf komédiát a felháborodott szabadelvű közvélemény. Elfutja az arcokat a szégyenpír, a kezek ökölbe szorulnak, és mindenki

nyugtalanul várja, hogy mi lesz e színjáték vége? bohózat vagy tragédia?

Nyugtalanul várja mindenki, hogy meddig állanak még Hamleték a megalázkodás ajtófélfájánál és mikor szánják már rá magukat »menni vagy nem menni!«

*

Mert értsük meg jól egymást és félhivatalos sebtapasszal vagy puderral ne szépítsük az eseményeket. A szabadelvűpárt szombati ülésén Tisza Kálmán, a hétfői ülésen pedig Tisza István gróf kaptak egy-egy messzecsattanó erkölcsi pofont. Mi tűrés tagadás, pofon volt biz az és nem nyájas simogatás, mikor az 5. §-nál Tisza István gróf szerény módosításait könnyörtelenül lebunkózta Szilágyi Dezső és azután a párt nagy többsége leszavazta. Hiszen ettől a kíméletlen ütéstől úgy elszédült ott a helyszínén Tisza István gróf, hogy önkéntelenül is így jajdult fel: »Nagyon sajnálom, hogy ily szerény keretben tett módosításaim is ily merev visszautasításra találnak.« Minderre azt mondja egyik helybeli vezércikkírónk lapja tegnapi számában, hogy tessék csak türelemmel várni, a kölcsönös megnyugtató bizonyára meg fog történni Széll Kálmán és Tisza Kálmán között! Várunk uram, várunk! Mikor két elkeseredett bírkózó lenn hempereg megsebezve, megvérezve a porban, ilyenkor várunk uram, várunk, hogy e tisztelt urak miképen fogják egymást kölcsönösen megnyugtadni. Érdekes lehet az ilyesmi nagyon.

*

Várunk uram, várunk! Már nagyon régen, azóta, hogy bevonult a szabadelvűpártba először az a bizonyos fekete tábor, amelyet ön keres e párt keretein kívül, pedig hát nagyon szépen elhelyezkedtek és otthonosan érzik magukat benn a pártban is. Már akkor vártuk, hogy a szabadelvűség igazi vezére, annak egy negyedszázadon át védelmezője, kivonul ebből a megmételtyezett légkörből és új, szabad, tiszta atmoszférában kibontja a szabadelvűség zászlaját. És mi történt? Az, hogy eljött közénk Tisza Kálmán, majd a fia Tisza István és csöndesítettek bennünket az opportunizmus bölcsességével, hogy majd megváltozik a helyzet képe, megerősödik a szabadelvűség veszélyeztetett ügye ebben az új keretben is, — csak várjunk, várjunk.

A jövő nem igazolta a Tiszák optimizmusát, de igazolt mást. Azt, hogy a gyávaság a politikában olyan bűn, amely keservesen

bosszulja meg magát. Mennél alázatosabb, türelmesebb és engedékenyebb volt a régi szabadelvűpárt a klerikális jövevényekkel szemben, annál kihívóbbak, annál szemtelenebbek lettek ezek a jövevények, akik most íme már odáig vetemednek, hogy mint ama bizonyos tót, ki akarják venni saját házából a szállást adó gazdát. Törvényt is csinálnak erre, olyan törvényt, mely hasonló ama zsinórhoz, melyet a szultán szokott küldeni az ő kegyvesztett pasáinak, hogy azzal akasszák fel magukat.

És kezükben a rettenetes zsinórral még mindig ott állanak Hamleték a szabadelvűpárt küszöbén és tétováznak, töprengenek rajta: »Menni vagy nem menni!?« . . .

Várunk uram, várunk! . . . De most már csak egyet várhatunk. Azt, hogy akiknek szabadelvűségében, hazaszeretetében rajongó szeretettel, csodálattal bízott Biharmegye és Nagyvárad szabadelvű közönsége, fényesen fogják bebizonyítani, hogy okunk is volt, jogunk is volt erre a ragaszkodásra, erre a határtalan bizalomra. De többé nem szavakat, hanem egyenes őszinte tetteket várunk. Látni szeretnők újra a szabadelvűség zászlaját tiszta fényben ragyogni a Tisza Kálmán kezében, hogy felé kiálthassuk a Rádl Ödön ékes beszédének hozsannás refrénjét:

— »Veled uram, veled!« . . .

Várunk uram, várunk! És adja a magyarok Istene, hogy várakozásunkban meg ne csalatkozzunk.

NN 1901. május 15.

Nt.

4. DIVATOS HAZUGSÁGOK

Mikor az egyetemen a kereszthecc befejeződött, mikor nem lehetett már belőle politikai tőkét csinálni, a kérdés lekerült a napirendről. A titkos kéz, amely ezt az egész akciót mozgatta, egy ideig teljesen visszavonult s azután megkezdte a másik akciót, ugyancsak az egyetemen, a Pikler-ügyben. Mert programjában ez volt a soron. Úgy látszik, lesz ott még más is, mert szervezve és rendezve csinálják a mozgalmukat, amelyekből a célzat különben teljesen kilátszik. A kereszt ügyében a vallásért harcoltak, legalább azt remélték, hogy a végezetül lefújtt és ellaposodott hecc a vallás védelmének fog feltűnni. Azután következett a Pikler-ügy. A világ legképtelenebb dolga. Ahol a discipulus (*) akar parancsolni a rektornak afelől, hogy mit tanítson. Kissé szangvinikusabb rektor kidobta volna a teremből a disci-

pulust, Pikler ellenben nyugodtan engedte lefolyni az ügyet, bebizonyítván ezáltal is, hogy csakugyan okos ember. No és ez az aktus a »haza nevében« indult meg.

A titkos kéz előbb a vallást veszi védelmébe.

Azután a hazát.

Mutatni akarja, hogy ime ő a védelmező. Ó! És a néppárt megindul és interpellál és sajtóorgánuma csatákat rendez görögtűzzel és anélkül. Hogy ime lássák a népek, hogy ki ő és mi ő! Ime ő orvosolja a nagy nemzeti sérelmeket! Tessék tehát hasra esni előtte.

Amit Pikler tanít, abban a néppárt nemzeti sérelmet talál. És egy fiatal néppárti gróf azt a kijelentést teszi az országgyűlésen, hogy ő kevesebb tudományt kíván és több vallásosságot, ami meglehetősen furcsa beszéd. Mert ha valaki több tudományt kíván és több vallásosságot, az érthető, de hogy miért kelljen a tudománynak kevesebbnek lenni, az nem érthető. Azt csak olyan ember kívánhatja, akinek anyagi körülményei lehetővé teszik az ész nélkül való megélhetést is.

A nagy haza és nemzetvédelmező párt tehát a becses felbuzdulásában egészen idáig elmegy. Hajdú-Dorogon pedig vasárnap tízezer tiszta magyar embernek, akik görögkatolikusok, a pap oláhul énekelte a goszpodin pomilujt.

S hol van a nemzet- és hazavédelmező néppárt? Hol van ebben a nagy sérelemben? Indított-e akciót? Interpellál-e az országgyűlésen?

Dehogy. Nem teszi. Ilyenkor a néppárt nincsen sehol. A derék vitéz egyszerre összelapul, ahol Róma kezét látja. Rómának tetszik eloláhosítani akarni Hajdú-Dorogot s vele még vagy száz tiszta magyar görögkatolikust s ime most a nagy nemzetvédelmező párt egyszerre eltűnt a működés színteréről és nem veri többé a mellét. Egyszerre eltűnt a magyarsága. Ha Róma megtapod bennünket legtisztább nemzeti érdekeinkben, akkor egy szava sincsen ennek a becses pártnak.

Az egyetemi ifjúságnak az a része, amely balgatagon felült néppárti jelszavaknak, tanulhatna, ha akarna, sokat ebből az esetből. Megtanulhatná, hogy ő semmi egyéb, csak eszköz egy olyan titkos marokban, amely a divide et impera elvét vallja és szét akarja forgácsolni a magyarságot azért, hogy minél könnyebben turkálhasson az oldott kévében. Tekintsenek csak Hajdú-Dorogra, ahol Róma nem engedi meg, hogy a magyar ember magyar nyelven szóljon az Istenhez, hanem az oláh szavakat parancsolja reá. Hát ez a párt, amely ilyen célok szolgálatában áll, ismer hazát és nemzetet?

Biz nem igen. Annál sajnálatosabb, hogy az ifjúságnak egy része, melyről azt lehetne hinni, hogy tiszta ideálokért hevül, sötét dolgok megszületéséhez áll be famulusnak. Ha egy kissé széjelebb tekintene, sok mindent láthatna. Ausztriában épp most szövetkeznek az összes egyetemi polgárok a reakcionárius Schulverein ellen, s kimondották épp a tegnapi nagy gyülekezetükben, hogy nem egy, de száz Schulverein ellenében is fölveszik a harcot. Tessék pedig elhinni, hogy azokat az osztrák egyetemi polgárokat sem a golya költötte, azoknak is van hitük s vannak nemzeti meggyőződéseik.

Csakhogy azok már kinőttek abból a gyermekkorból, hogy orruknál fogva lehessen őket vezetni.

NN 1901. május 19.

Nt.

5. LEVÉL A MÚLTBÓL

Azt hirdeti s hirdetteti magáról mindig, hogy a Deák iskolájában tanult s a múlt nemes hagyományainak ő a letéteményese.

Minden tette reá cáfol. Még csak a principiuma sincs meg benne a Deák-tanoknak: soha sem őszinte. Elmondtuk mindannyiszor, amikor láttuk őt, a nagy szócséplőt testvériesülni azokkal, akiknek minden gondolata ellensége a Deák igazságainak, akiknek nevük a sötétség és a reakció.

Talán gyöngék voltak a szavaink. Jó. Ma választottunk demosthenesebb beszélőt magunk helyett. Felkutattunk egy levelet a múltból. Kevesen ismerik bizonyára, de akik ismerik is olvassák el. Egy *katholikus püspök írta*. Horváth Mihály a neve: dicsőséges név. Ez a Horváth Mihály elv- és kortársa volt Deák Ferencnek. Ez a Horváth Mihály így írt a pápai polgárokhoz, mikor azok képviselőjükké választották:

Életem a múltban nyílt könyvül áll polgártársaim előtt. Annak iránya első felléptem óta az irodalom mezején határozottan a demokrácia felé gravitált. És ha ennek létesítésében az irodalom általában tényezőnek tekintendő, a siker örömeinek bármilyen parányi részével engem is jutalmaz öntudatom.

Ha ennél fogva rég nyíltan bevallott politikai elveimnek kellene egyedül tulajdonítanom azt, hogy Pápa városának érdemes választó közönsége engem bizodalomával megtisztelvén, a nemzetgyűlésre képviselőjévé választani szíveskedett: e bizalomnyilatkozatában nem látnék egyebet, mint azt, hogy mind az én demokratikó-republikánus elveim őszinteségéről és szilárdságáról meggyőződtek választóim, mind maguk is ugyanazon elvek emberei; ők is, én is ugyanazon oltárnál áldozunk.

A bizalom e kijelentése akkor is igen becses volna előttem ; mert nagyobb jutalmat politikai életben nem ismerek a polgártársak bizodalmánál.

Én azonban nem egyedül e szempontból fogom fel pápai választó polgártársaim irántam tanúsított bizodalját.

Az érdemes választó-közönség nagy része tudtomra *helvét hitvallású.*

S hogy oly közönség egy kath. püspököt ajándékozott meg bizodalmával, abban én *revelációját látom az új kornak*, s diadalát e kor legnemesebb szülöttének, a testvériség elvének : diadalát ünneplem a szellemi világ éltető elemének, a keresztényi szeretet nagy elvének.

Ha valaha képes voltam volna kételkedni arról, hogy *minden igaz erény egyedül a szabadságban tenyészhet*, s hogy a megtisztult vallásosság is, melynek lényege szeretet, csak a szabadság tűzhelyénél melenghet : korunk, a szabadság kora, megtérítene a tévelygésből.

Fogadják pápai választó polgártársaim őszinte köszönetemet, hogy e hitemet, mely ugyan soha egy percig sem ingadozott, új adattal támogatták.

Fogadják képviselőjökké választatásom által kétszeresen becses bizalom-nyilvánításukért szíves hálámat, s viszonzásul azon egyszerű nyilatkozatomat, hogy én egyházi állásomban is, sőt kötelességem szerint éppen azért is, a néperdek és testvériség őszinte barátja, és a demokratikó-republikánus kormány tagja, s mint ilyen, *nem a felekezet embere vagyok.*

Pest, 1849. jún. 18.

Horváth Mihály

Így hangzik a levél, amit mi a múltból íme újra kiástunk.

Horváth Mihállyal nem fognak tán a reakció vitézei olyan könnyen elbánni, mint velünk, a toll igénytelen harcosaival. Beszéljen hát ma ez a levél helyettünk.

Lehetetlen azonban — olvasva ezt a levelet — meg nem döbenni minden józan embernek azon a borzasztó lejtőn, mely a világosság korszakától a mi nyomoruságos napjainkig, a Kossuthoktól, Deákoktól a Széll Kálmánokig s Horánszkyakig, a Horváth Mihályoktól a Majláth Gusztávokig leszaladt . . .

A szellemidézés veszedelmes, elkeseredéssel, aggodalommal tölthet el mindenkit a világosabb múlt levelei között való lapozgatás.

Dicső Horváth Mihály, ma megköveznének az egyetem keresztes ifjai s a többi egyéb keresztes lények! . . .

NN 1901. május 21.

Anér.

6. SZÍNHÁZ

Énekek éneke

Nagyon édes csacsiság a Cavallotti kis dramolettje, kivált ha el nem magyarítja Radó Antal úr. Bihari Ákos választotta ki második vendégfellépésre s jóelőre híre járt, hogy a dramolett papnövendéke az ő egyik legkitűnőbb szerepe. Nekünk pedig abban télt nagy gyönyörűségünk, hogy a szellemes, kedves verselés e kis remekében igen szívesen gyönyörködött a közönség, amely bizony ez alkalommal is lehetett volna jóval nagyobb. A vendégművész beváltot a híreszteléseket egyébként s az ő művészete tette igazán gyönyörködtetővé a darabot. Tegnap brigadérosa fiatal volt, lázas, tüzes, magával ragadó, de itt-ott nagyon is rapszódikus. Ma azt a Bihari is láttuk, aki ismeri a nagy hatások ravasz titkait. Nagyon szép organuma már félig biztosította a sikert, de ez a siker úgy lett teljessé, ahogy Ditrói akarta. Tegnap is láttuk Biharin a tanulás és tanítás biztosságát, de tegnap elnyomta ezt az ő fiatal szerepéhez nagyon illő temperamentuma. Ma megmutatta a mi színészeinknek, hogy lehet ám a verses szereppel is, de modern művészi eszközökkel, nagy sikert aratni. Nekünk meg azt, hogy nincs igaza Zola mesternek, mikor annyira gyűlöli a rigmust, hogy az operalibrettókat is prózában szeretné iratni. Nagy, a tegnapihoz hasonló nagy sikere volt Bihari Ákosnak, aki mellett jól érvényesült Szohner Olga és Peterdi is. Cavallotti darabját a Parasztbecsület előzte meg, melyben Székely Irén, Székely Anna, Pintér és Perényi tetszettek. Kivált Székely Irén, aki szebb volt és jobb mint valaha. Ez pedig ő nála nagy-nagy dicséret.

NN 1901. május 22.

Nt.

7. LEVÉL A NAGYVÁRADI NAPLÓ SZERKESZTŐJÉHEZ

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Néhány sorom a levélpapíron nem fogja Önt meglepni különösen. Az a kedves, kollégiális jó viszony, amely másféléves nagyváradi lakásom óta Önhöz fűzött, sokszor adott alkalmat nekem a magam, egyéniségem, meggyőződésem és céljaim megértetésére s arra is, hogy együtt vitassuk meg az újságíró szemek előtt rohanó események tarka színes sokaságát.

Másfél éven keresztül a *Szabadság* munkatársa voltam. Munkás napjaim értékét a közönségnek van joga elbírálni. Én —ennyit bizton állítok — sok kedvvel, türelemmel s nagy önlebirással forgattam e lap redakciójában újságíró pennámat. Ön tudja azonban, Ön tudhatja legjobban, hogy sokszor, nagyon sokszor, önmagam megtagadásával is . . .

Fiatal vagyok még ahhoz — ez nem érvem, csak kényszerű állapot —, hogy az étellel, emberekkel és eseményekkel való végleges transzigálást, a megalkuvó cinizmust filozófiámmá tessesem. Az idők olyanok. Ez a kis magyar világ, itt, háborog, fekete, csúnya felhők kavarodnak rája. Aki nem csupán arra termett, hogy egy számmal növelje a születési és halál-statisztikát: most nem alkudozhat. Harcol, ahogy tud. Kezeli a viharágyút a butaság, sötétség ránk tornyosodó felhői ellen.

És ezt másfél éven keresztül alig-alig tehettem. Aki jól látja s belátja ezt a mi kis magyar világunkat, tudja, hogy nálunk a politika megalkuvás *mindenre*. És hogy nálunk olyan kevés az őszinte, igaz szó, annak először a politikai megalkuvás az oka.

Én tehát meguntam másféléves iskoláját a megalkuvásnak, bármennyire szerettem légyen is azokat, kik társaim voltak a munkában. De ugyane másfél év alatt ismertem és szerettem meg nagyon ezt a csodálatos levegőjű, merész, hódító várost, melyet elhagyni még nincs erőm, hajlandóságom.

De megismertem Önt, Szerkesztő Úr, az Ön igaz szavú lapját is.

Egy a kérésem. Jelöljön maga mellett helyet annak az újságírónak, akinek még nem csupán kenyérszerző az újságíró penna. Független, becses hatású, őszinte lapjának fogadja katonájává.

Régibb vágyát tölti be evvel az Ön tisztelő hívének,

NN 1901. május 22.

Ady Endrének.

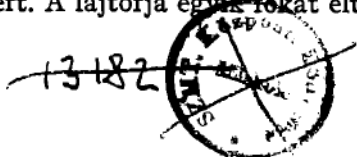
8. NAGYVÁRADAI KRÓNIKA

Az ok

Az ok tulajdonképpen minden. És mert minden, bajos megtalálni. Öreg János dr. philosophiae professor jut az eszembe, ki egyszer ezt a kérdést tette föl nekünk:

— Kovács Péter gazdaember fölmászik a lajtorjára. A felesége ugyanis a padlásra küldte valamiért. A lajtorja egyik fokát eltörte

a Gyuri gyerek : Kovács Péter ezt nem vette észre. Leesett, ki-törte a nyakát. Ki ennek az oka?

Legalább tízféle válasz volt :

— Ő maga.

— A felesége.

— A létrafok.

— A Gyuri gyerek.

És a többi. Senki sem mondta azt, amit kellett, hogy az ok a *Kovács Péter nyaka volt*. Ha nincs ez a nyak, nem is törik ki soha . . .

Hát ez csak az Öreg János példája, aki különben a gonosz-tevőkről és büntettekről is Lombrosóval gondolkozik.

Úgy jutott csak eszünkbe, hogy látjuk, az emberek milyen könnyen sütik ki a dolgok okait. Nemcsak a paragrafos emberek, akik elvégre az okokat is megszorított számban s előírva kapják meg, de teljesen szabad ítélezésű, egyébként talán igen intelligens emberek is.

Kovács Péterről szoltunk az előbb. Szóljunk most Kovács Esztiről.

Kovács Eszti anyja szívbajos volt. Hogy ne legyen egészen Ibsen dráma hősnője, mondjuk, hogy az apja normális, a körülményekhez képest elég normális ember volt.

Az anyja szívét kapta a kis Eszti. Két éves korában pedig úgy megijedt a sötét konyhában a nénje bakájától, hogy két hónapig beteg volt.

Gyámoltalankodott hát mindig a Kovács Eszti. Az iskolában őt csúfolták, odahaza őt verték meg mindig.

Ám a vér elvégzi kötelességét. Mégis szép, sudár lány lett az Eszti. Sápadt egy kicsit, nyugtalan nézésű.

Megriadt a zajra, felsikoltott egy rossz álomlátásra.

Tizenhét éves korában elébe akadt a férfi, ki megcsodálta, kit ő az ő beteg szívével megszeretett.

Addig senkit és mindenkit szeretett, ahogy a beteg szívűek szokták. Sok, sok pillanatban, lázban pedig szeretett volna mindjárt meghalni.

A férfi csak férfi volt. Időre szerető. Ott maradt az Eszti nagy vigasztalanságban. Ezt a vigasztalanságot úgy a szívére vette egy percben az Eszti, hogy átlötte a beteg szívét . . .

Óh, nagy számú bírók, hát a férfi volt az oka? Hisz a szegény Eszti kilencvenöttször kívánt már öngyilkos lenni. Lehet, ha az öngyilkosság percében a kedves virágcserepe törik el, az Eszti ezért fog a szívére revolvert. Vagy mert a kert fájáról reáhullt egy csúnya hernyó. Mert hát tehetett róla Eszti, hogy az anyja beteg szívet adott neki . . .

Öreg Jánosnak mégis igaza van. A Kovács Péter nyaka volt az ok. Nyakas bírálkodók, bajos dolog ám azt a bizonyos ok-ot kisütöni.

NN 1901. május 22.

ae.

9. NEM MENNEK

Ma már az ország minden részéből kezdenek seregleni a főiskolák diákjai a selmecbányai diákkongresszusra.

Arról értesülünk, hogy a nagyváradai jogakadémia polgárai közül senki sem vesz részt a diákkongresszuson, mely a zsidóütés jegyében indult meg s uvertürje a kereszthecc, az üdvözlő levélgyártás, a vidéki akadémiák bujtogatása s a Pikler-ügy volt.

Néhány akadémián sikerült is a pesti botrányhősöknek kollégákat szerezni. Kassán például százhét joghallgató hírlapi nyilatkozattal csatlakozott a pesti heccgyártókhoz s segítő kezet ígért a zsidó és kálvinista diákok — »a kozmopolita elemek« ütésére.

Most harminchárom zsidó vallású kassai jogászfiú önérzetes választát közli egy kassai lap :

Jogászok!

A »Felsővidék« vasárnapi számában százhét kassai jogásztársunk aláírásával oly értelmű nyilatkozat jelent meg, mely a kereszties mozgalmat az összes keresztény magyarság védekezéséskép tünteti fel a nem keresztény, »hazátlan, cosmopolita elemek« ellen.

Mínthogy csak egyetlen nem keresztény felekezet van az országban és a jogakadémián — a zsidó — ez a nyilatkozat színeskedő mázának a levakarása után voltaképen csak elkoptatott, közhelelyekkel teli antiszemita kiáltvány, mely a hazátlan cosmopolita, hazafiatlan gyanúsításokkal egyenesen minket, zsidó vallású magyar joghallgatókat illet.

Lelkünk egész felháborodásával visszautasítjuk ezt a galád rágalmat.

A magyar zsidónál nincs hűségesebb fia e hazának és nincs se a kassai jogakadémiának, se más magyar főiskolának hűségesebb, hazafiasabb, magyarabb polgársága, mint mink zsidó vallású kassai jogászok.

Elő azokkal a hecckáplánokkal! Elő ti keresztet feltűző kassai jogászok!

Bizonyítsatok!

Mutassatok reá közülünk arra, aki nem olyan jó, hazafias, igaz, sovíniszta magyar, mint ti, mutassatok reá közületek arra, aki a magyarsághoz való hűségéről több bizonytságot tett volna, mint akármelyikünk, ha ezt csak egyikünkre is bebizonyíttjátok,

igazat adunk nektek, ha nem, magatok is be fogjátok látni, hogy hazug a vád, rágalmazó a gyanúsítás.

És ha így van — pedig így van — hisszük, hogy van bennetek annyi őszinteség, férfiaság, hazafiság, hogy bevalljátok, hogy csupán hamis úton járó, fekete lelkű emberek vezettek félre.

Mi felekezeti vitába nem bocsátkozunk, a vallás megvédelmezése nem a mi hivatásunk.

Nekünk csak egyetlenegy felekezet védelme a kötelességünk — a magyar hazáé.

Ez a felekezet megtűr egymás mellett keresztényt és nem keresztényt. Ennek az útján együtt haladunk, amíg ti százheten a magyar hazaszeretet útjain haladtok, — mert mi azon haladunk.

A mi ideálunk az egységes magyar haza. Ha ennek javán munkáltok velünk, különböző hiten is testvérek vagyunk, de rágalom minket el nem érhet, a haza szeretetében még nem tántoríthat.

A debreceniek tudvalevőleg távol tartják magukat a kongresszustól, mely klerikális, éretlen, antiszemita hecceket ígér csak.

A sárospatakiak elmentek örködni.

Kolozsvárról a liberális elem nem vesz részt nagy számmal, de így is elenyésző csekély lesz a liberális diákok száma Selmecbányán.

Nem tudjuk, hogy a nagyváradiak elhatározását mi szülte. Avval nem áltathatjuk magunkat, hogy a debreceni példát óhajtsák követni. De viszont ismerősök vagyunk egy dologgal.

A nagyváradi joghallgatókat már a tavalyi kongresszus éretlensége, üressége elkésérintette. A kongresszusok tartásától, a magyar diákság együttműködésétől mit sem várnak.

Tiszteletreméltó komoly ok. De ettől eltekintve is, mi nagyon örülünk, hogy a nagyváradi jogászok nem mennek arra a kongresszusra, melyet a fent már nagyjában elsorolt gyönyörű botrányok vezettek be.

Igaz, hogy mi jobban örülnénk, ha a nagyváradi jogászok azért maradnának távol a kongresszustól, mert végre tisztába jöttek a budapesti botrányhősökkel s elítélik kárhozatos munkájukat.

NN 1901. május 24.

Nt.

10. A ZSIDÓ SAJTÓ ÉS EGY KATHOLIKUS ÚJSÁGÍRÓ

Zsidó kézben van a sajtó — zúgják, zokogják folyton a néppárti lapok. Nem boldog a magyar, mert a zsidó kapzsi, nem tud nemes, nem tud altruista lenni. Ilyenre csak a klerikális újságírók,

na meg elsősorban a néppárti vezérek, a grófok, a püspökök képesek.

Ehhez a néppárti vádhoz szolgál most egy kis adattal a »Budapesti Napló«.

Nemrég meghalt egy katolikus újságíró, néppárti lap munkatársa, ki szegényen, de rajongó hittel dolgozott a klerikális megváltó eszméért s aki sok-sok gonoszságot, rosszaságot fogott rá az ő liberális zsidó és — néppárti nyelven — zsidóbérenc kollégáira.

De jó, derék, becsületes újságíró volt. Kidőlt szegény, terhes életben s nagy nyomorban hagyta özvegyét és öt kicsi árváját.

Összeültek az ő újságírói kollégái, a zsidó és zsidóbérenc kollégák.

Gondoskodni kellene a halott kolléga nyomorgó családjáról. Ők is összeadják az ő filléreiket, gondolták, de ott lesznek majd, akikért a boldogult újságíró annyit küzdött: a katolikus főurak, főpapok. Bizonyára megnyílik a szívük és erszényük az ő ügyük halott katonájának szegény árvái előtt.

Az ív körüljárt az újságírók közt, a levelek szétmentek a katolikus főpapokhoz, főurakhoz. Azon az íven, amit az újságírók maguk közt, meg némely ismerősük közt köröztek: összegyűlt körülbelül *húszezer korona*. Annyi, hogy a katolikus ügy kidőlt katonájának özvegye és árvái számára *tíz esztendeig havonként közel százhetven korona járadék már ebből is biztosítva van*. Biztosították pedig a járadékot többek közt azok az újságírók, akiket a megboldogult a katolikus ügy szolgálatában nem egyszer megtámadott s *egy szabadkőműves páholy*, mely maga *évi százhusz koronát* kötött le az árván maradt családnak *tíz esztendőre*. Ujjongtak az újságírók. Hiszen most jönnek majd *a püspökök, a kanonokok, a káptalanok, a mágnások, a mágnásasszonyok*. S ha politikai ellenfelei is megnyitották szívüket a szegény rajongó családjá előtt, hát még a barátai, az ideáljai, akikért elvázott?

Főpapoktól, káptalanoktól, mágnásoktól és mágnásasszonyoktól összegyűlt összesen, egyszer és mindenkorra valami nyolcszáz korona. Annyi sem, mint az újságírók adományának egy évi kamata. Hát hogy esett a dolog? Úgy, hogy például gróf Majláth Gusztáv, aki úgyis, mint dúsgazdag mágnás és úgyis, mint erdélyi püspök, rendelkezik egy átlagos újságíró évi jövedelmével: egyszer és mindenkorra *tíz koronát* küldött a katolikus ügy kidőlt harcosának özvegye és öt árvája számára. Gróf Károlyi Sándor, akinek az elterjedt pletyka szerint van mit a tejbe aprítania, levélben azt felelte, hogy *sajnálataira ilyen célra nem telik neki*. Gróf Zichy Nándor, a néppárt vezére és gróf Zichy János, a néppárt

elnöke meg ezt a tíz fillért is megtakarította s nem is felelt. Hasonló takarékoságról tettek tanúságot az összes mágnásasszonyok is. Hát így aztán a kidőlt katona ideáljaitól bizony vékonyan csurgott. Abból ugyan az ő özvegye, öt kis árvája egy évig se tudna el-tengődni . . .

— Hát ilyenek ezek a zsidó újságírók. Mentse meg tőlük az ég Mária országát, hogy benne csak a szerető szívűek, jók és altruisták maradjanak meg . . .

NN 1901. május 24.

Nt.

11. AKÁCVIRÁG

Valami mámorító, édes illat terjeng a levegőben. Kéjje szívja magába a tüdő s mint az ópium-élvezés után, szinte elbágyac utána. Méhecskék dongnak, zsongnak a sugárszötte levegőben repülnek azután a bódító, édes illat után.

Mindig szerettem az akácot. Hogy úgy mondjam, a legkorrektebb, legbecsületesebb fa ez. Nem hivalkodik, nem kérkedil semmivel, pedig hasznára van mindenkinek.

Ültethetik olyan földbe, amelyben meg nem élne más fa, az akác csöndesen tűri sorsát. Egy szót se szól az új kvártély ellen gyökereivel belemarkol annak a mélyébe s növe, növekedve árnyékkal kínálja az arra szorulókat.

Faluhelyen apró fehér házak előtt, őrtálló katonákként vesz tegelnek ezek a csendes, szerény fák. Vékonypénzű leveleikre igyekeznek befődni a bogárhátú viskó tetejét: eső jöttén, védil az ellen az alája menekülót, s ha szerelmes párok édesböldog együtt létben turbékolnak alatta, reá hullajtja fehér virágait, ezeket az illatos, kedves hópihéket.

Májusban, mikor bontogatja szirmait a rózsa, kezd virágzásba az akác is.

Lanyha, néma estén beleng illatával mindent; ezt az illatot belopja a legmogorvább szívbe is, hogy álmodozásra, ábrándozásra készítse.

És hullnak, egyre hullnak ezek a fehér hópihék, az akácna az égből csent s a földre hullajtott gyönyörűségei.

Sz 1901. május 24.

Nt.

12. PÜNKÖSDI HANGULAT

Bódító akácillat májusi vegetáció nélkül, könnyű zivatarak Orbán-napi fagyok, lankasztó hőség néha-néha : ilyen a politika pünkösdje. Van *nyelv* is, tüzes és tüzetlen, de a magyar politika mostani pünkösdjében nem szállnak e nyelvek lelkes apostolok fejére. Nyalnak inkább. Kézfejet és lábfejet. A legnagyobb esetben is csak peregnek, mint a szélmalom. A *nagy nyelvvelőnek*, nincsen szüksége apostolokra, csak kézcsókoló szolgálókra s szentelt olajjal kent nyelvekre . . .

*

Semmi örömet nem tartogatott a *mi* számunkra sem a pünkösdi. Sőt tán nekünk hozott legtöbbet a *megalkuvás* kényszerűségéből. Híres *Biharnak*, híres *Nagyváradnak* nem volt még ilyen bús, ólomszürke pünkösdje. Seholy semmi fény és remény. A *nagy augurok* némák. Mindenki érzi itt, hogy *eldobtak* bennünket. *Veled uram, veled!* — csendül vissza a lelkesedés fogadalma . . . Bizony uram, el is jutottunk Veled a nagy megalázásba és bizonytalanságba. Megmutattad a zászlónkat, összetépték, kirántottad a kardodat, megnevelték, kihívtad a harcot s megfutottál. *Mi* is Veled együtt *Veled, uram, veled!*

*

Nagy a bizonytalanság, nagy a szűkülés. Másutt legalább tudják, hogy mi lesz. Ahogy Széll akarja, vagy ahogy a legcélszerűbb. Mi semmit sem tudunk. Mozog, sorokba lép az egész ország. Kommandóra, vagy belső vágyból — mindegy.

Valamikor — úgy tetszik, hogy nagyon régen volt — az egész országot érdekelte, mit akar *Bihar* . . . Akkor még nem azért kezdték a harcot, hogy szégyennel kelljen földelni. Zászlónkon ragyogott a *szabadelvűség* büszke hiszekegyje, mely harcba indulva mámorosokká tett bennünket. Most úgy jártunk, mint kuruc Szörény kapitány. Kijózanodtunk és *csatát veszítettünk* . . .

*

Nagyváradon van vagy negyven önképviselőjelölt. A legtöbb kiszemelte már a kerületét s a legtöbbből még *nem is hallottak* a kiszemelt kerületekben. A leghetetlenebb nevek kerülnek forgalomba. De valamennyi *erősen tartja magát* — az önjelölésben. Azok azonban, akiket szeretnénk megmozdulni látni, azok hallgatnak és várnak. Mit tudják, mi lesz itt voltaképen. Talán a *nagy*

nyelvelő annyira győzedelmesnek hiszi a maga sötét gárdáját, — hogy közülük küld egyszerűen a nyakunkra egy csapatot. A legutolsó nagy vereség után megetheti. Gyere még egyszer elé kuruc Szörény brigadéros s mondd el rólunk:

— Úgy van, igaza van. *Selmák vagyunk . . .*

*

De hajh, nagy, annál nagyobb a meglegedés a másik táborban. Vannak ám titkos jezsuitái már sokan a mi régi, híres szabad-*elví párt* egy ülésén, mikor valaki figyelmeztetett a közeledő terhes, *sötét* időkre. Hogy megijedtek egynéhányan ettől a hangtól. Most már többen vannak. Most már megalkudott mindenki. Itt a pünkösöd, de tüzes nyelvű apostolok nélkül. Szomorú, ólomszürke levegőjű a politika pünkösdje. A fojtó akácillat mintha tömjénfüst volna. Nem az ördögöt úzi, hanem a lealázott *szabadelvíséget* fojtja meg. *Veled uram, Veled — mindnyájunkat . . .*

NN 1901. május 26.

Ady Endre.

13. NAGYVÁRADI KRÓNKA

Színházi poézis

— Titkos költők —

Van egy munkatársunk, aki mindig lehetetlen intervjukon törí a fejét. Hol Krügerhez akar utazni, hogy megtudja a véleményét Draga királyné esetéről, hol Balogh Dömét akarja nyilatkozásra bírni a monarkia külügyi vám politikája felől.

Ennek a férfiúnak támadt a minap ismét az a gondolata, hogy ő megintervjuolja a nagyváradi színház tagjait, hogy hogy érzik magukat az első szezón végén . . .

Talán meg is történt az intervju, melyért majdnem Krügerhez küldtük a szerencsétlen ötletű férfiút. Persze szóba sem jöhetett a leközlése. Elvégre túlságosan jól aligha érzik így hónap végén magukat a muzsák a színház táján, attól a csekélységtől el is tekintve, hogy valamennyi színházi intervju munkatársunk saját maga gyártotta . . . Színházi barangolásainak mégis volt némi eredménye. Kérdéses, jobban mondva: intervju munkatársunk ugyanis

fölötte nem diszkrét ember s így látogatásai alkalmával néminemű diszkrét írások ragadtak a kezéhez.

Lapozgatunk a vegyes parfümű levélkék között s megdöbbenve észleltük, hogy mennyi *versíró* ember él itt Nagyváradon és milyen nagy poézist fogyaszt a színház. Íme az első levél is itt felül — vers. Így hangzik :

LEVÉL

*Blahánénk, Barbink, csalogányunk,
A mi szemünkben legnagyobb,
Igaz vajjon, hogy fáj a lelked
A táj után, mit elhagyott?*

*Mondd: nem igaz. Hisz a te lelked,
Ihletet, lelket is kapott.
Ha valaha tán el is válnál,
Meglásd, a lelked itthagyd.*

Nyolc sor jóslat — aláírás nélkül. Mindenki sejti, hogy Székely Irén kapta. A vers középminőségű: Tisztos polgári állású Szigligetista írhatta . . .

Vérpiros a papír, melyen a következő versecske díszleg :

*Katonának nem jó lenni,
Mert sokszor kell messze menni,
Lóra ülni nehéz kedvvel,
Égő, meleg szerelemmel.*

*De amikor téged látlak,
Katonasor, nagyon állak,
A te ajkad nem csókolna,
Hogyha huszártiszt nem volna.*

A katonaság és a polgárság közötti jó viszonyra tekintettel nem mondjuk meg, ki kapta meg ezt a kis hadügyi verset.

De itt egy másik :

SZOHNERKÉNEK

*Te vagy a liliumfehérség,
Egy szép álom, mely elrepül,
Te vagy a lestet öltött szépség,
A merre jársz, száz vágy repül.*

*Oh mint szeretném Heine úrral
Fejedre tartanom kezem,
Hogy maradj meg ilyennek mindig,
Tisztának, szépnek édesen.*

A vers — mint értesültünk — a gimnázium önképzőkörén jutalomért is pályázott.

Megható a következő is :

*A pénzpiac nagyon drága,
A közélet sivár, árva,
De mióta látlak téged
Bliktri nékem a közélet.*

*Gyermek lettem, gyermek újra,
Egy jószágos tündér uja
Megérintett s újra élek,
Adjó nyárig, oh közélet.*

Hogy ez a kis vers kiről zeng, azt nem a katonaság és polgárság közti jó viszony okából nem áruljuk el. A vers azonban bátran nevezhető a közélet szerelmi líra szerencsés kísérletének.

Már a költészet más mezejére kalandozik a következő vers, amelyet Kulinyi Mariska kapott. Íme :

*Szólnak a harangok,
Valahol temetnek,
Bizonyosan amaz Azrák
Törzsökéből, kik meghalnak,
Ha egyszer szeretnek.*

*Szólnak a harangok.
Tán nem is temetnek.
Oh bár lennék amaz Azrák
Törzsökéből, kik nem halnak
Bele, ha szeretnek.*

A halál eszméjével való vívódás szörnyű kínja gyönyörűen békül ki egy megható sóhajjal e kis versikében, amelynek írója bizonyosan életerős férfiú.

Még egy verset közlünk a sok közül. Ezt már férfi kapta s így hangzik :

HOZZÁ

*Hajad viharzó, sötét hullám,
Szemed sugáros, enyhe éj,
Kicsiny kezed, parányi szácskád,
Dúlt arcod, csupa szenvedély.*

*Mikor a színpadon kacérul
Rám nézel lehajtom fejem,
Rád gondolok én, primadonnám
És gondolatban — vétkezem.*

Önöket meg fogja lepni, hogy ezt a levelet Nyáray Antal kapta. Női akrobata, vagy ki más írhatja, nem sejtjük. Mi nem csodálkozunk rajta, Nyáray is *primadonna*.

... És ebben a pillanatban el is égetjük a levelet és poemát. Sajnáljuk, hogy ennyit is nyilvánosságra hoztunk, mert ebben a pillanatban vallja be intervjus munkatársunk, hogy ezek a versek éppen úgy készültek, mint a színházi intervjuk szoktak. Egytől-egyig falzum.

Nyomdai okok miatt még sem hagyjuk ki a leközölt verseket, inkább felelőséget vállal értük :

NN 1901. május 26.

Dyb.

14. AZ Y

Síralmak a demokráciáról

A szolnoki ügyész esetére emlékezhetnek még Önök. Bíróilag elvették szegénynek a becsületes nevét, mert véletlenül ugyanazt a nevet viseli a szép haza egykori miniszterelnöke, Szapáry Gyula gr. v. b. t. t. és még sok más egyéb. Az ügyész úr más nevet kapott, nem is emlékszünk már, hogy mit.

Mostanában aztán érdekes dolgokról értesülünk nap-mint-nap. Itt is, ott is jelentkezik egy-egy újabb Szapáry. Ipszilonnal valamennyi. Becsületes földművelő az egyik, szíjgyártó a másik, csizmadia is van közöttük, sőt mi magunk is ismerünk egy Szapáryt. Ennek pláne semmi mestersége sem volt. Hülye az istenadta, nem való semmire. Mi lesz most már ezekkel az ipszilonos *szapáryakkal*. Ezeket is pörbe fogja most már az ekszminiszterelnök? Micsoda

érdekes pörök. V. b. t. t. contra szíjgyártó stb. Vagy ezekről néma megvetéssel nem veszt tudomást Szapáry Gyula gr.

Lám, mégis csak demokrata ország vagyunk mi. Ha az ember nem latájner, nem ügyész vagy valami efféle, hanem szíjgyártó vagy csizmadia: minden veszedelem nélkül viselheti az ekszminiszterelnök nevét — ipszilonnal is. Haladunk. Aki például nem tud helyesen írni, egész bátran írhat szél helyett széll-t, nem fogja zokon venni a jelenlegi miniszterelnök.

Ez a nagy haladás persze már jóelőre kizárja, hogy akit becsületes nevén Nagy-nak neveznek, ezután Nagi-nak kelljen hívni magát.

Éljen az Y!...

NN 1901. május 30.

Ni.

15. »SZÉLL KÁLMÁN-PÁRT«

Az annyiszor hangoztatott szabadelvű párt *egységének* dicsőséges fattyúhajtása legújabbán Mohácson virágzott ki, ahol volt elég őszinteség a reakcionárius táborban, hogy a hazug »szabadelvű párt« elnevezés helyett a »Széll Kálmán-párt« nevet vették fel és erről következőkben adtak hivatalosan is hírt:

A mohácsi szabadelvűpárt tegnap nagyon gyéren látogatott értekezlete újra alakult. A volt nemzeti párt Jágics József orsz. képviselővel együtt távol tartotta magát, mert a szervezés előkészítésében mellőzték őket. A volt nemzeti-pártiak ennek folytán elhatározták, hogy »Széll Kálmán-párt« név alatt külön alakulnak, mert az ó-liberálisokat, akik Bánffy politikáját a korrupció minden eszközével támogatták és a volt nemzetipárt ellen a mohácsi kerületben a legádázabb harcot folytatták, sem szabadelvűieknek, sem a Széll-kormány igaz híveinek nem tekintik. — Jágics.

NN 1901. május 30.

Nt.

16. »SZÉLL KÁLMÁN-PÁRT«

Jágics József táviratilag panaszkodik, hogy a mohácsi szabadelvűpárt a régi nemzeti pártot nem akarja egyenrangúnak elismerni és hogy ő kénytelen volt az új szabadelvűeket, értsd

nemzeti pártiakat új párttá alakítani, mely magát »Széll Kálmán-párt«-nak nevezte.

A kormánypárti sajtó siet is az ó-pártot Bánffynizmussal vádolni és kifigurázni azokat a bolondokat, akik még Bánffyról álmodoznak, mikor itt van Széll, aki az összeférhetetlenségi tárgyalás alkalmával megmutatta, hogy ki az úr a háznál.

Pedig a mohácsi eset őszintén és nyíltan föltárja a tényleges helyzetet és tökéletesen igazuk van azoknak a szabadelvűeknek, akik a nemzeti pártiakat nem akarják szabadelvűeknek elismerni.

Az egyszerűen ráfogás, hogy a mohácsiak ma is Bánffyra esküsznek; kopott fogás nagy gyermekek eljlesztésére. Ebben az országban éppen olyan kevésbé igyekeznek visszaállítani Bánffy kormányzását, mint amely kevésbé rokonszenveznek Széll Kálmán lagymatag, ingadozó és mindenféle áramlatnak tárt kapukat nyitó kormányzásával.

Igazuk van a mohácsiaknak, mikor megtagadták a szabadelvű jelzőt a nemzeti pártiaktól és őszinte volt Jágics, mikor az új pártot Széll Kálmán-pártnak nevezte el.

Míg Mohácson mindkét félnek igaza van, addig idefent a központi párt egyetlen nagy hazugság. Magyarországon már nincsen szabadelvű-párt; mert az olyan párt, melynek cégére alatt gróf Károlyi Sándor és Asbóth János kéri a nép bizalmát, minden lehet csak szabadelvű nem.

Az olyan párt, melynek uralma alatt a reakció valóságos orgiákat ül, mely érzelmeiben és hallgatag megegyezéseiben az összes retrograd irányzatokkal barátságot kötött, lehet akármiféle párt, csak szabadelvű nem lehet.

Még olyan politikus nem született, aki a mai kormány-pártnak elvi alapon helyes nevet tudna adni. Ha szabadelvűnek mondja, nem mond igazat, mert a párt egyharmada a legfeketébb reakcionárius; ha reakcionáriusnak mondja, nem mond igazat, mert a párt egyharmada még szabadelvű; ha merkantilistának mondja, nem mond igazat, mert a párt egy töredéke ultramerkantilista; ha aristokratának mondja, nem mond igazat, mert a párt nagyrésze legalább a párttagokkal szemben és saját érdekei képviselésében demokrata; ha demokratának mondja, nem mond igazat, mert a pártban ma inkább az aristokraták adják meg a hangot; szóval ez a párt se hús, se hal, valami posványos lúp, melyben mindenféle hal és kétlaki teremtmény hemzseg és veszedik egymás között úgy, hogy észre se veszik a reakció sirályát, mely felettük kóvályog és végezetül fel fogja őket falni.

Elvi alapon tehát nincs elnevezés; legfeljebb föl lehetne eleveníteni a habarék párt nevet, mellyel egykoron az utóbb

nemzetivé vedlett pártot csúfolták; de ez csak az igazságnak megfelelő gúnynév volna. Nem marad tehát egyéb hátra, mint valami elvileg semmit mondó, külsőségből merített elnevezést keresni, mely a lényegből nem árul el semmit, érdemben semmiféle elvet sem jelent és mégis olyan, hogy alája elférjen a legtarkább zagyvalék. Jágics József fején találta a szeget; nincs helyesebb elnevezés, mint Széll Kálmán-párt.

Választások előtt állunk; indulnak Széll Kálmán után, mert ez véletlen miniszterelnök: ennyi az egész.

Ezek a mohácsi eset tanulságai.

NN 1901 május 30.

Nt.

17. STRÉBEREK HAJNALA

Felvirradt végre a hajnal, ifjú és agg stréberek dicső hajnala. Mert felragyog nemsokára a mandátum aranyfényű napja is, mely felé áhítozva és ábrándozva tekint az a temérdek sok jelölt, akik képviselők akarnak lenni minden áron, mert igen okosan úgy vélik, hogy léhán és munkátlanul mivel sem lehet biztosabban fényes karriért csinálni, mint a mandátummal. Ezért kezdődik nemsokára a tülekedés a polgártársak, az ilyenkor különösen tisztelt nép gráciájáért, főképen pedig a szavazatáért.

Most, hogy egyelőre csak a »szimat« kezdődött meg az egyes választókerületekben, azt a jellemző és nevezetes tünetet már is konstatálhatjuk, hogy a friss jelöltségi hajtásokon nem venni észre olyan változást, mely a törzsnek egészséges nyeséséről és a belőle származott üdvös eredményről tenne tanúságot. Itt vannak mindnyájan javított, azaz hogy rosszabbított és mindenesetre bővített kiadásban azok az obskurus alakok, akiknek semmi más jogcímük az országos pályázatban való részvételre, minthogy talán elegendő pénzök van bármely eladásra kínált választókerületet megvásárolni; akiknek törekvését is alig lehet másképp magyarázni, mint hogy a drága vételért hasznos befektetésnek nézik. Vagy talán azt tekintsük-e az új törvény hasznos hatásának, hogy viszont a másik oldalon jóval szaporodott mértékben jelentkeznek azok az erőteljes népies stréberségek és nagyszájú ambíciók, melyek csak azért bújnak ellenzéki elvek mezébe, mert így olcsó kerülethez vélnek jutni? Ezek csakugyan valami bizalommal lehetnek az új rendszer átalakító ereje iránt, és nyilván azt hiszik, hogy a kevesebb pénzű szerencsevadászatra nézve a versenylételek immár

kedvezőbbekké váltak. Semmikép sem állunk jól nekik, hogy nem fognak-e nagyon csalódní.

Az általános jelöltségi táblázaton ma is csak úgy, mint azelőtt, fertelmes fekete pecsétül terül el közéletünk régi fekélye: a jogosulatlan becsvágy. Derék polgártársak, akik soha nem lépték túl az önmagukra nézve többé-kevésbé hasznos privát tevékenység körét, kik a társadalmi közösséget is csak üzeleteik piacának nézték, szintűgy olyan törekvő ifjak, akik komoly tanulmányaik tömegét áthághatlan magasságnak nézik és az egyetemi alapvizsgák letevésétől visszariadnak, — őket egyszerre ellenállhatatlan belső kényszer űzi és hajtja, hogy képviselői hivatásban szolgálják a nagy magyar hazát. »Száz jelölt egy sorban«, — így lehet most leghelyesebben variálni az ismert dalt a száz libáról. Hízott libák, sovány gunárok, mind verdesik szárnyaikat, hogy fölrepüljenek a kapitóliumba és biztosítanak bennünket, hogy alkalmi gágogásukkal okvetlenül megmentik Rómát. De mi szívesen bátorítjuk a gallusokat az ilyen honmentők ellen. Nekünk ugyan legkevésbé az az álláspontunk, hogy a képviselőséghez különös iskolai képzettséget és szakszerű diplomát kell kívánni. Csak javára válnék parlamentünknek, ha egyszerű parasztok kerülénének bele, akik népies világukból a biztos józanság és a tősgyökeres bölcseség földszagát hoznák magukkal a mi képviselőházunk túlságosan úriáslegkörébe. Ültek ilyen alakok már [a] 48-ki parlamentben is. De azzal sehogy sem lehet megbarátkozni, hogy a legfőbb képviselői kvalifikáció ép a kvalifikáció hiányában álljon, ha csak nagy a szája és még inkább, ha sok a pénze. Mikor jutunk el már ahhoz a legelső követelményhez, hogy a képviselőválasztás természetes, nemes verseny legyen a nép igaz és önkényes bizalmáért?

Az új rendszer és dicsőített törvényeink, hogy nem lendítenek sokat, azt már látjuk. Hogy is lendíthetnének, amikor a miniszterelnökről beszélük, hogy készletben tartott rottenborough-kerületekhez juttat aranyos ifjú strébereket, akiről a világ a legszorgosabb kérdezősködéssel is csak annyit tudhat meg, hogy családjaik a miniszterelnök úrral régi összeköttetést tartanak fenn. A metyely most is felülről ered és terjed. Mert mihelyt ilyes példát adnak, mikép is ne következék be az, hogy az országos választás ismét országos vásárrá legyen, hol a halomba összehordott mandátumokat a legcsúnyább alkudozás között adják el a szedett-vedett kufároknak, kik a legmagasabb piaci árt kínálják értök. És az első nagykereskedés ezen a téren csak Széll et Comp. marad.

Egyszóval annyit már is látunk, hogy a Széll Kálmán által fennen hirdetett »tisza választások«-ról szótt ábrándok és álmok

bizony csak ábrándok és álmok maradnak. Soha korábban és soha szemérmetlenebbül nem tolakodott még előtérbe a stréber-ség, hiúság és jogtalan ambíció, mint most és sívár utálatos az a kép, melyet a jövő választás tár elénk.

Vajha öntudatra ébredne a magyar nép és vajha lenne elég ereje kiverni a tolakodó kufárokat, akik elvek, meggyőződés, minden nemes szándék és értelmes program nélkül csak egy cél felé törekednek lihegve. Képviselők akarnak lenni, képviselők minden áron...

NN 1901. május 31.

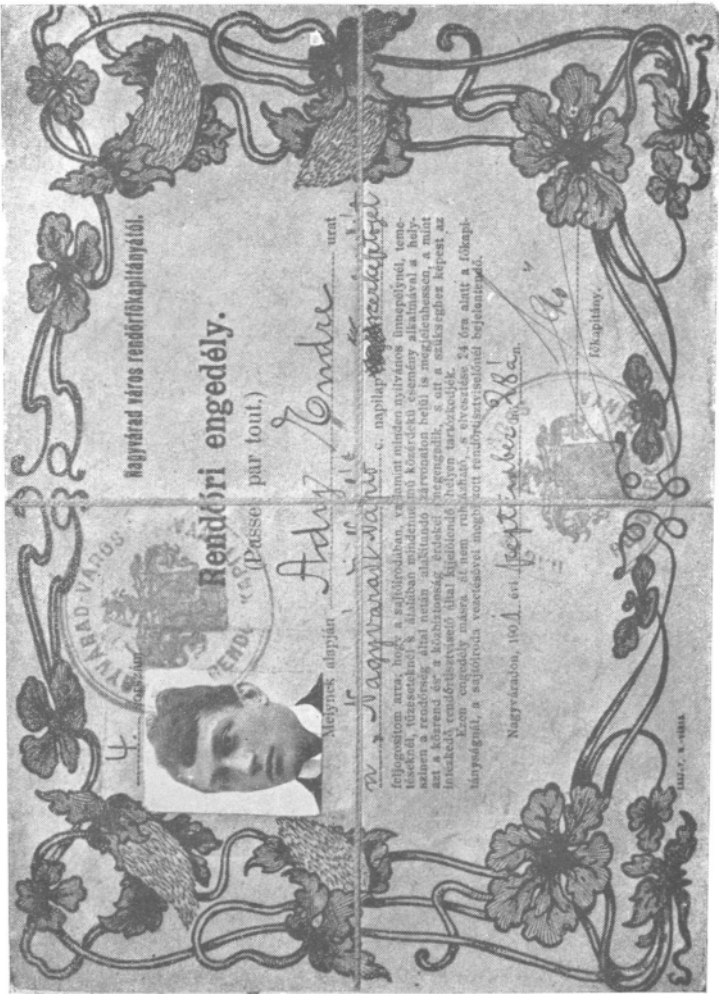
Nt.

18. PÁLMAY: NEBÁNTSVIRÁG

Az a néhány, koránkelésre képes újságíró, aki Somogyi direktor jóvoltából ott lehetett a délelőtti színházi főpróbán, olyan mesés elragadottsággal zengte egész nap szerzte beszámolóját, amilyen elragadtatásra csak ezek a legtöbbször cinikus, epés, savanyú fiúk képesek, ha tudniillik az elragadtatásra megejtő nagy-nagy ok van.

Nem, — ezek az újságíróemberek jobb ízlésűek ám — mintsem fölfedezzék az operett királynőjét. De elragadtatásuk mégis érthető. Van egy hatalmas úr, ki hatalmasabb a királynőknél és királyoknál: Idő őfelsége. Ennek a kérlelhetetlen, kegyetlen zsarnoknak csúfos kudarcán újjongtak a mai délelőttnek elragadott koránkelői. Azon ujjongtak, hogy az operett fölséges királyasszonya diadalmaskodott a csúnya zsarnokon, s Nebántsvirág maradt az időnek is...

Soha ilyen ünnepi színben a nagyvárad színházat! Telve a legutolsó zugig. Lázás, kíváncsi, de diszkrét zszibongás a függöny fölgördülésig, mely lázasabbá, szinte emésztővé vált, mikor belépegettek a zárda fehér galambocskái... És mikor Ő fölvetette a fátyolt, elhalt a zszibongás, betelt a kíváncsiság, hogy kitörjön a taps, mely soha annyi joggal nem foglalta le a vihar nevét, mint ma este... Ő ez, a régi, az aranyos, a királynő... Szürke ruhácskájában előtipegett. Selypítő beszédével zengedezni kezdett. Édesen, szabados módon bánik a magyar ritmussal, de istenem, annyi évig járta a dicsőség világútját, az ő dicsőségére és a mienkre!... Aztán a pajkossága, isteni leányossága, megejtő kedvessége!... Mennyi szín, fény, mennyi már elveszettnek hitt poézis, aranyos derűsség!...

Nagyvárad város rendőrfőkapitányától.

Rendőri engedély.

(Passé par tout.)

Melynek alapján Ady Zoltán urat

Melynek alapján

Nagyvárad város c. napilap ~~vezetőségét~~ feljogosított arra, hogy a sajtóirodában, valamint minden nyitranos üzemelőnél, vésztűskor, tűzvesztésnél & másiban mindennemű közbiztonsági okmányok adataival a helyszínen a rendőrség által nem szabályozott járőrökkel együtt a munkaterületre lépjen, a rendőrség engedélyével a munkaterületre lépjen, a rendőrség engedélyével a munkaterületre lépjen. Ezon engedély mára, if nem ruháztam, a kivételben 24 óra alatt a főkapitányaságnak, a sajtóiroda vezetőségével megbeszélte rendőrfőkapitányom bejelentéséig.

Nagyváradon, 1901. szeptember 28-án.

Előadó,

1901. szeptember 28-án

Ady nagyváradai rendőrségi igazolványa

És fölismerünk divatos nőcskékre. Ni, ez itt a népszínház legelső donnája, ez ismét a másik, ez a múltkori kis vendégszínésznő... Mind-mind Pálmay-epigon, de mind-mind csak egy halvány sugára, Neki, a napnak.

A második felvonásban ragyogott legjobban. Egy-egy kedves, ismert ötlete fölért sikerrel megjátszott szerepekkel. Rojtos ruhácskájának egy libbenése többet ért az angol operettek legérzékibb táncánál.

Folytonos ováció szállott felé. S ő édesmosolygású, boldog arccal köszönetgett...

Az előadásra alig ismertünk. Ez a zseniális csodás asszony fölolvasztotta a mi színházunk ócska ólomkatonáit.

A szereplők kedvvel, ambícióval játszottak és nekünk még a rendezés mesterségében is sok helyütt sejtetni engedték a nagy vendégasszony zseniáltságát.

Ma pihen Pálmay Ilka, aki Bródy szerint grófné is és holnap az örök asszony, a férfialmok tündérkirálynője fog imádkozni Vénus anyjához... Szép Heléna álmodik — nekünk...

Csak a történeti hűség kedvéért még a következőket. A dívát az előadás után nagy tömeg várta a színház előtt s kísérete éljenezések közt — szállodai lakásáig.

Éjfélkor szerenád hangzott föl ablaka előtt. Dankó Pista társulata lepte meg evvel a kedves figyelmességgel Pálmayt.

Ma este a díva a színházba megy, Székely Irént óhajtja kivált megismerni, akiről annyi szépet hallott. Viszont a díva előadás után Dankó Pista nótáit fogja hallgatni a Bazár-kertben, az édes, bűbájos nótákat, amelyeknek olyan édes rögtönzéssel csinált reklámot a tegnapi előadáson.

NN 1901. május 31.

Nt.

19. A HÉTRŐL

Az emberek igen hálátlanok. Hamar felejtenek.

A csókok éjszakáján, május éjjelén, himnuszok zengedeztek börziáner-ajkakon, kádenciás idillumokon törték fejüket azok is akik az eredményes pásztorórát tartják idillumnak, s szerenádok melódiái csókolgatták az első májusi hajnal rózsás ujjait... Nem tudjuk hány reményt váltott be, hány vágyat töltött ki, hány mosolyt fakasztott, s hány könnyet csalt ki. Sokat, biztosan sokat. Föltámasztott emlékeket, régi színeket, elszóródott virág-

illatokat s összehozott egymást futva kereső indulatokat — bódító akácillattól terhes, muzsikás, májusi alkonyokon.

Ragyogtak lelkünkben az emlékek, ha a hívős esti korzón láttunk óvatosan, nehezen siető leánykát, aki úgy szeretne egy pillantást visszaküldeni. Ha láttunk összesimuló párokat, ha érezni véltük a női testek elektromos ütését s ha tudtunk egy órában biztosan egyesült indulatokat.

Csókok, szerelmek hónapja, még azokat is boldog álmodókká tette, akiknél nem adott csókot és szerelmet.

És utolsó éjszakádon még sem gondolt reád hálával senki. Az emberek futnak a boldogságért s nem tudják mikor veszítik el. Akik rád gondoltak, azok is elfeledték a csókok és csókos emlékek édességét. Keserűen töprengenek:

— Holnap elseje és *drága* volt ez a hosszú hónap . . .

Drága volt pedig szegény Somogyi Károlynak. A mi direktorunknál alig van pechesebb ember. Hajh, hogy szidhatja ő a csókok hónapját. Fölcsókol, mint napfény harmatcsöppet, egész csomó bankót a pénztárból.

Mikor a *bankók* már nagyon ritkultak, az aranyat hívta a szegény segítségül, az *aranyost*.

Míg ti, május szerelmes ifjai, egymást kerestétek, Somogyi Károlyt a távirat-kihordók keresték.

— Jön! Holnap jön!

— Nem jön, csak holnapután.

— Kolozsvártt lemondta az előadást.

— Bécsbe utazott! . . . Nem jön!

Míg ti, május szerelmes ifjai, pillangó módra repkedtek, Somogyi Károly állandó maradt az *aranyos*-ban vetett hitében. Az állandóság ezúttal okos erénynek tetszett. *Ilus ő fensége* eljött . . . A szerelmes hónap végén bár, de aztán szerelmesebbek lettünk, mint valaha . . .

A dicsőséges első este után Somogyi táviratilag fordult az osztrák-magyar bankhoz, hajlandó lesz-e esetleg jóveretű aranyakat betétként elfogadni. Pálmay-láz szedte áldozatait s forintainkat.

A költők párisi kongresszusa sem tudta volna Pálmay-líraszükségletünket ellátni. Május leghamiskásabb leánykái mamzell Nitusok dicsőségére kezdtek vágyakozni. Az ifjúság el akarta tolni Újvárosba a Rimanóczy-szállót, hogy kocsin kellessék őfenségének hazamenni, vagyis ki lehessen fogni a lovakat. Éjjel tizenkét órától délig zengett a szerenád az aranyos ablakai alatt,

aki persze álmatlanul törődött bele, hogy ez itt elkertülhetetlen helyi szokás. Tegnap estére már színházi állójegyeket kellett kibocsátani a Bémer-térre . . . És, és, óh goromba, utolsó május éjszaka, mégis csak megérdemelted a hálátlanságot . . . Az aranyos *beteg*, nem halljuk a júniusi nyár izzásának himnuszát, Heléna epedését . . . És ha önök, adós kollegáink, nagyon boldogtalanok így elsején: nézzék meg Somogyi Károlyt és *vigasztalódjanak* . . .

*

A hőség kiállhatatlan. Ha aszfaltunk volna, olvadna. Poros, gyilkosan mérges a levegő. Ilyenkor kapnak életet a bennünk szunnyadó betegségek. Az idegek föl fognak bomlani. Okvetlenül levegőváltásra kell gondolnia, kinek az egészsége kedves. Nem szabad könnyelműeskedni. Jól van, ma ugyan még csak egy kis migrént érzünk, de ez a legszörnyűbb betegség csírája lehet. Különösen a nőket környezi veszedelem. Meg kell tenni szent egészségünk érdekében minden óvóintézkedést. Tárják föl aggodalmaikat bizalommal kedves férjeiknek. Ajánlatos egy pár divatos nyári ruha. A kalapok kérdése sem kicsiny. Meneküljenek árnyas fürdőkhöz, üdülőhelyekre. A ki nem siet nyaralni, önmaga ellensége... (A Borsszem Jankó átkozódó Seifensteinerjének igen előnyösen adhatnám el azokat a jókivánságokat, a miket én e pillanatban attól az olvasómtól kapok, akinek a feje neje önagsága nyaralási terveitől fáj . . .)

NN 1901. június 2.

Dyb.

20. FELEKEZETI HÍRLAPÍRÁS

(A Pázmány-egylet Nagyváradon)

Okos ember úgy van a formákkal, hogy megbecsüli őket; de töprengés nélkül áldozza fel az igazságért.

Szépek a formák s ideálja lehet valakinek, hogy magister elegantiae legyen, de mi, formákat és tekintélyeket sokszor dögönyöző anarchiával is megvádolt individuumok (!), mégis többre tartjuk a hipokrata (!) formáknál a kemény szókimondást.

Ennyit előre kellett bocsátanunk. Nehogy a jogosság színével ruházzák olcsón reánk az udvariatlan, goromba, durva jelzőket, mikor egy pár sornyi kellemetlenséget tartunk néhány tiszteletre-

méltó úriember elé, kik ma *Nagyvárad* vendégei, s kiket mi, mint vendégeket — evvel aztán végeztünk a formákkal — jóindulattal üdvözlünk a mi városunkban, mely szívesen vendégel mindig, de a vendégséghez tiszta bort ad s tiszta szándékot kér.

Mióta megnövesztették nálunk a reakció harci kedvét, harcias, puskaporos itt a levegő.

A harcias kedvű klerikalizmus egyre berzenkedik, aknákat ás, vagy nyíltan támad. Harcikedve egyre nő. Mert vissza még nem verték sehol, csak csendesen védekeztek ellene. Olyan csendesen, olyan megdöbbenő higgadtsággal, hogy a vissza nem vert támadásokat már büszkén meri *diadaloknak* hirdetni.

Az aknamunkák sikerültek legjobban. A békés, jóindulatú, derék köznép egy részét keresztés, latifundiosus urak lázítják. Az intelligens osztályhoz, az igazi közvéleményhez még nem sikerült hozzáférközniök. De a kiskorú Magyarországot már beszentimreegyestetették, szövetkezeteikkel, legény- és olvasó-egyleteikkel pedig már majdnem kész hálót szőttek.

A fő, a legveszedelmesebb haditerv pedig most készül :

A felekezeti hírlapírást s a felekezeti közvéleményt készülnek megcsinálni.

Amért az Áldorok koldusbotot testálnak a családjuknak, ismerik ám a saját nagyhatalmát a harcot szító főpapok és főurak.

A városokra, a városok intelligens elemeire vetik hát most magukat a klerikális sajtó megerősített hálóival a reakció emberei.

Így csinálják, így készítik elő a legádázabb, lelelketlenebb harcot az országban.

Ennyi nyíltsággal még pár évvel ezelőtt nem küzdhettek volna. Hogy ma már küzdhetnek, a közvélemény bizonyos, hogy úgy mondjuk, megoldozását kell sejtenuünk.

Pár évvel ezelőtt még burkolt értelműek voltak a harci jelszavak. Most a régi jelszavakat : *harc a kozmopolita elemek ellen, purifikáció, sovén magyarság*, stb. átengedték a rendezők az egyetemi ifjú bajtársaknak. Nekik már nincs szükségük a tettetésre. Nyílt, őszinte hangon kiálthatják : *harcot akarunk, mert gyűlölünk mindenkit, aki nem velünk* van, csinálunk *felekezeti sajtót*, akarunk *felekezeti társadalmat* . . .

A harc pedig ugyancsak készül. A merészség nő. A felekezeti hírlapírást katonái, a *vezérkar*, már *Nagyváradon*, a nemes, liberális, magyar elvek ez erős városában üt kedélyes tábort s csinál haditervet éppen a liberalizmus ellen . . .

Erre fel kellett hívnunk az őrszemek figyelmét. Hangos jelszavakkal kellett lennünk, ha mindjárt reánk szakad a durvaságok minden fellege is . . .

A Pázmány-egylet illusztris, neves úri tagjait pedig azért üdvözöljük. Hisszük, hogy ők hitből, elvből cselekszenek, küzdenek és sokszor véreznek el. *Ebben* testvérek vagyunk mindnyájan tollal viaskodó emberek . . .

De éppen ők, az elvekért való küzdelemben testvéreink, értsék meg a mi őszinte írásunkat.

Halált érdemel az az őr, ki nem jelzi a sötétségből előtologó ellenség közeledését.

NN 1901. június 2.

A. E.

21. SZÉP HELÉNA

Pálmay második estéje

Óh értjük Pálmay Ilkát, mikor szombaton este tréfálkozást játszó hangon, majdnem sírva mondta :

— De én meghalok, ha nem játszom el a nagyváradiaknak Szép Helénát! . . .

Fátyolos volt a hangja, csak súgva beszélt. Nem sikerült a tréfajátszás s ideges mondasában megéreztük a nagy komolyságot és nagy vágyódást . . .

Jó végzetünk nem engedte, hogy a mi isteni vendégasszonyunk tréfából is meghaljon, azaz itthagyon bennünket, mint — a múltkor a kolozsváriakat. A nagy vágyódás csodát csinált s Pálmay Ilka nem halt meg, de meghaltak tegnap este minden Helénák.

Akik látták, hallották, azok megértik, hogy nem tudnak róla írni . . . Ő a szép *Heléna*, ő minden vágy, ő minden művészet s ő minden asszony . . . Óh boldog Menelaus, ilyen asszonytól megcsaladni is nagyobb boldogság ezer hidegvérű asszony unott hűségénél. Ragyogó, pompázó volt tegnap este a mi kis színpadunk s e nagy ragyogásban olyan kevésnek tetszett elragadtatásunk, virágunk, tapsunk. Sok volt mindegyikből, de ő a soknál is többet érdemel.

Érdekessége volt az estének, hogy Párist Mezei Mihály, a mi kedves ismerősünk, a kolozsvári színház tenoristája énekelt, Tüntető tapsokkal ünnepelte a közönség a derék művészt, ki Pálmay távirati óhajára vállalta el szerepét. Kitűnő Menelaus volt Bérczi Gyula, diszkrétebb, ötletesebb s művészibb Nyárainál. Pintér szintén jó Kálkász, Lányi Edith ügyes volt.

A rendezést a Pálmay zseniálftása tette meglepően újjá és kitűnővé. A dívát ovációk mellett kísérte egy nagy sereg ismét lakásáig.

NN 1901. június 4.

Nt.

22. VERA HÁZASSÁGA

Odessa — Vera Gelót, ki Deschanel tanár helyett Zelanine diákkisasszonyt lelőtte, ma eljegyezte meggyilkolt áldozatának a fivére.

(Egy esti táviratunk.)

Clarisse kisasszony, akitől én ma verset olvastam egy budapesti német lapban, bocsásson meg, hogy igen nevetségesnek merem egy fél napig tartani s igen-igen naivnak a versét.

Óh, mert mi, skriblerek azon fajtája, mely meg tud szülni egy pár kevésbé ócska gondolatot, mi, ilyen skriblerek — mondom — mindenkit megnevetünk, aki másként formálja a véleményeit, mint mi. Természetes, hogy mi mind Nietzschéért rajongunk. Vagyunk azonkívül *übermenschen*, rajongunk az *überbrettl* szóért, mert az *übermensch* mintájára *gebildet*. Hiszünk az *überfrau*ban s lenézzük az egészséges szerelmet... Ilyenek vagyunk mi Clarisse kisasszony. Csodálja-e hát, ha kinevettem asszonyos, fúriáskodóan veszekedő versét, amelyben elítéli ezt az *übereskedő* mániát, de legfőképpen az *überfrau*-t, aki banálisnak tart minden régi formát, de egy barna hegedűssel, aki *untermann* inkább, szívesen megugrik...

Egy kis telegramm változtatott meg engem, Clarisse kisasszony. Egy kis távirat az *überszerelenről*. Igaz hát csakugyan. Egy ártatlan leány ártatlan vére rácsöppent az ágyra. És az ágyból nászagy lesz. A gyilkos nászagy s a fölszáradt vér *vérée*, a testvére...

Mikor azt írták a lapok, hogy Párisból utána utazott, megirtóztam. De a mit most érzek, az több az elmondhatónál, Clarisse kisasszony...

Pfúj *überfrau*, pfúj *übermensch*. Megtagadok mindent: nem vagyok nietzscheáner, nincsenek kivételes igazságaim s szépek tartom Ruth szerelmét az ő férfiához... Clarisse kisasszony, egy kis távirat jobban kigyógyított a perverzitás szerelméből, mint a kegyed tizenhét vagy hány strófás verse...

NN 1901. június 4.

a. e.

23. HOL ELOLTJA; HOL MEGGYÚJTJA

Mi voltunk a legelsőök a liberális magyar sajtóban, akik, megdöbbenésünknek adtunk kifejezést afölött a viselkedés fölött, melyet Kossuth Ferenc a kolozsvári klerikális függetlenségi párttal szemben, egy saját híveit cserbenhagyó, baráti nyílt korteslevéllel tanúsított. A levél érthető visszatetszést keltett a liberális függetlenségek között. Ennek van már nyolc napja. Ez a nyolc nap nem sok idő. S ime most ugyancsak Kossuth Ferenc a gyulai függetlenségi párthoz írt levelet s ugyancsak Kossuth Ferenc a legkeményebb, a leglesújtóbb módon nyilatkozik a Bartha Miklósék pártjáról, mellyel nyolc nappal ezelőtt manifestzte parolázott. Hát ezt a levelet helyeseljük s aláírjuk. De kérdés, hogy vajjon újabb nyolc nap mulva nem ír-e Kossuth Ferenc újabb baráti levelet Bartháéknak, akik rettenetesen drukkolnak úgy a választások előtt. Kossuth Ferenc hol eloltja, hol meggyújtja a szilárd, liberális elvek fáklóját. Ez a vibrálás pedig nagy bűn. A gyöngeségnél nagyobb bűn nincs a politikában.

NN 1901. június 5.

Nt.

24. PÁLMAY ÉS MÁRKUS

Irigylésreméltóbbak sohasem voltunk még, mint tegnap este óta. Irigylésreméltóságunk — hajh, elmúlás a sorsa minden szépnek — nem tart sokáig. Rögzíteni próbáljuk hát s énekeljük meg az elfutó kis időt, melyben együtt voltak vendégeink: Pálmay Ilka és Márkus Emilia, a mi két szőke csodánk, két királynője a ragyogásnak.

Az *aranyos* már búcsúzóban. Kérnőnk, kérhetnénk, könyöröghetnénk, csak elmenne és mi csak neki szereznénk fájdalemat. Hiszen ő maradna s ő boldog volna, ha minket, ezeket, édes vágyódásokkal, gyönyörűségekkel tölthetne el onnan az ő világáról, a lámpás, szuffitás, festett, isteni világról, de ő *grófné is*. A *grófné* pedig szavát adta, hogy csak eddig marad s megy ismét vissza — grófnénak. Megelevenednek előttünk gyermekmeséink szegény tündérékéi, kiknek csak egy-egy kis időre volt szabad napsugárban, virágok közt élniök s ezért a kevés napsugárért és virágért gyémántos, aranyozott márvány kastély várt rájuk...

A grófné sokáig volt egyszer a márványkastélyban s csak akkor bocsátották el a napsugárra, mikor már-már nagy betege

lett a vágyódásnak. De csak *eddig*. Ezt is férjének az édesanyja ki valósággal imádja Pálmayt, vívta ki a férjéül Kinszky grófnál, akiről meg igen rosszul tudják némely színházi befenteskedők, hogy szegény ember, lévén neki sok irigylésreméltó földi java is, habár a feleségéért a legirigylésreméltóbb . . .

Pálmay asszony elmegy hát grófnénak, mert szavát adta. Hiába jött el Leszkay, az aradiak direktora ide Nagyvá adra érte. Távirat ment Kinszky grófhhoz az adott szó alól leendő fölmentésért, de válasz még mindig nem érkezett.

Elmegy hát a mi tündérmeséink tündéresszonya, de majd, ha elfogja ismét a nagy vágyódás a napsugár és virág után, talán ismét elengedik hozzánk a gyémántos márvány palotából. E-nília asszony pedig tegnap este óta van itt közöttünk, hogy megvigasztaljon bennünket, Pálmayért szomorkodókat.

A vigasztalásnak ilyen nagy erejére talán csak ő, a másik királynő képes. A dalos ragyogást a kápráztató fény, a tündérajátékot csak az isteni komédia tudja feledtetni . . . Óh, mi boldogok vagyunk most, hogy még így együtt, közöttünk vannak. Mind a két királynő . . . Melyik a nagyobb, melyik a csodásabb, ne merjük kutatni. Egy mondás jut eszünkbe: ők a csodások, szépek, ragyogók, arra teremtve, hogy boldogságot hintegessenek a mi szívünkben s uralkodjanak külön-külön, de mindannyiunk fölött. . .

NN 1901. június 5.

Nt.

25. AZ INDEX

Ha kávéházban — kaszinóban, klubban ez nem divat — megragad mostanában olykor bennünket valami nemesebb, mélyebb indulata a közlékenységnek, hárman-négyen mindig beszélünk még a nagy lengyel poéta könyvéről, melynek gyönyörű dicsősége sóvár vággyal, gyermekes ambícióval tölti el ama koravén magyar íróbácsikat is, kik a könyvírást csacsiságnak tartják s a lapoknak is a hirdetésrovatára kíváncsiak először. Még jó szerencse, hogy az olvasók nem olyan fásultak, mint az írók, a régi könyveknek legalább akad olvasójuk, az új kevés magyar könyv csak elrontaná az ő étvágyukat is . . .

De a lengyel csodát mívelt. Megfogott mindnyájunkat. Mivel pedig kedélyes felekezeti világot kezdünk élni s egyebek mellett a kritika is katolikus, protestáns, zsidó, vagy anabaptista, —

hát nagy dolog ez! Mind gyönyörködtünk a *Quo vadis* gyönyörűségeiben s mind vitáztunk róluk.

Kikinek megvan a kedvelt alakja a meséből és kikinek a maga kommentárja. Egyben egyek vagyunk: a rég nem érzett naiv elragadtatásban. Néha ugyan meg-megszólal egy Mefisztó:

— Higyjétek el, hogy ezt a könyvet a papok és klerikálisok iratták.

Ám jön egy válasz:

— Én meg éppen a kereszténység, az avult formájú kereszténység csődjét olvasom ki belőle.

Úgy-e kedves szélsőségek? És ez a legnagyobb dicsősége a lengyel könyvének, mely egy hatalmas, *modern* agyvelő kápráztató kinyilatkoztatása...

Azt olvassuk ma, hogy a *vatikáni* körök indexre akarták vetni a nagy lengyel könyvét. Ám elolvasta pápa ő szentsége s index helyett hálalevelet, jutalmat, valóságos pápai himnuszt kapott a lengyel...

Ahány nagy apostoli, váteszi produktuma van az első ólombetűk óta az emberi szellemnek, ahány nagy teremtő szelleme élt az emberiségnek: az mind indexre került. Nagy bölcselők, nagy reformátorok, nagy költők, egytől-egyig... A világ már szinte hozzá szokott, hogy parnasszusi könyvnek, a kijelentések katalógusának tartsa a vatikáni indexet...

Olyan szép könyv, olyan nagy, csodás könyv a Sienkiewicz könyve... Olyan kár, hogy indexre nem került. Megérdemelte volna!...

NN 1901. június 6.

ae.

26. FOLT, AMELY TISZTÍT

(*Márkus Emília első estéje*)

Pálmay Ilka nekünk idegen markotányosnéja után, melynek minden szavában mégis bennerezeg a *jobb otthon* édes-fájdalmas dala, a Márkus Emília keleti pompájú, búbajos színekkel ragyogó Matildéja, mely idegen is és írójától hazug, de a nagyasszony csodás magyar tüzü lélkének lángjában életet kap: olyan bizarr, olyan ritka gyönyörűség, egymásután ilyen kétféle pompájú este, hogy hálásak lehetünk érte Somogyi igazgatónak.

Hogy azonban Pálmay Ilka vendégjátékai kimerítették a közönséget, erről már senki sem tehet.

Egy gyógyszere lett volna : olyan szerepek eljátszására kérni Márkus Emíliát, amiket a közönség kevésbé unt meg. A *Bölcsőben* s még sok új darabban olyan csodás sikerei voltak neki, hogy kár volt az öreg spanyol rossz drámájának kopott dikcióit adni keretekül az ő ragyogásának.

Ez magyarázza meg, hogy tegnap este nem telt meg a színház . . .

. . .Márkus Emília pedig ragyogott, mint az élő július delelő napja. Szebb, mint valaha s hinnünk kell lázas poéták meséinek, hogy ez az asszony a női tökéletesség kikristályozódására van kiválasztva. Megértjük már, hogy külön könyvtár kezd íródni szőke csodahajáról s ő maga már beszélni sem akar úgy, mint mi többi emberkéék, hanem kitalált valami újat, valami elragadóan sajátos muzsikát, beszédet vagy beszédes muzsikát, ami kiváltságos és megejtő . . .

Matildéjéről tudjuk, hogy csodát mívelt, mert szenzációssá tett egy igen-igen rossz darabot. A többit megírták. Azt is, hogy a Márkus Emília művészete egy iskoladrámában is meg tudná hódítani a világot.

Lelkes ovációkkal ünnepelte e ritka nagy asszonyt tegnap a nagyváradai közönség. Virágokkal, csokrokkal ékesítette föl körülötte a szürke színpadot s viharos tapsokkal hívta nagyon sokszor a lámpák elé . . .

Még a keretekről kellene írni. A régi kopottak voltak. Peterdi és Szarvasi váltak még talán ki.

NN 1901. június 6.

ae.

27. MÁRKUS EMÍLIA ESTÉI

(*Endre és Johanna és a Kaméliás hölgy*)

Már az első este után megírtuk, hogy a *Folt, amely tisztít* és *Endre és Johanna* nem csinál telt házat még a Márkus Emília vendégrepertoárjában sem. Rákosi darabját csütörtök este valóban nem nézték meg többen, — mint előző estén a vén spanyol rémdrámáját, ami rémségességével és rosszaságával is különb valami a Rákosi darabjánál. Illő nagyrabecsüléssel adózunk mi is ám a Rákosi kiváltságos egyéniségének, de bizony az Endre és Johanna budapesti reprizének sem volt sok értelme, hát még Nagyváradon, ahol a színigazgató Somogyi Károly és nem a

Rákosi Szidi asszony fia s ahol a rendezés tudománya kised operetteknel sem igen szokott elvakítani bennünket.

Egyébként pedig, hogy ismét *egyébként*-tel kezdjünk a szöke csoda nagyváradi himnuszába, a Márkus Emília felséges toilettejai is megérdemelték, hogy végignézzük a Rákosi darabját, Johannánál pedig alig van érdekesebb női ismerősünk a gesta hungarorumból. Hogyne akarta volna hát nekünk Johannát is megmutatni a nagy Emília, aki az *örökasszony*, az *asszonyiség* legrejtettebb titkait is úgy föl akarja mi előttünk tárni, hogy még az unokáink se tudjanak semmi más újat az *asszonyról*, mint amit és amennyit Emília asszony mondott el nekünk. És Rákosinak nagy boldogsága lehetett, — ha végignézte — hogy milyen érthető, megértő elnézésre joggal számítható a buja vérfű nápolyi asszony, akivel ő nem tudott tisztába jönni. Korigáljuk hát: a Márkus Emília művészete megérdemli a leghalottabb darab föltámasztását is. Taps, kihívás, virág, ováció bőven volt. Somogyiné, Somogyi, vkinek meghalási jelenete mély hatást keltett, Peterdy és Deési játszottak még a vendég mellett.

Tegnap este a vén, de becsületes *Kaméliás hölgy* már megkapta a maga rendes, nagy közönségét. A ház majdnem zsúfolásig telt volt. Csodálatos dolog, hogy a mi publikumunk, mint apológiáját a bukott nőnek épenséggel nem fogadta el Dumas darabját, de könnyezni nagy, lelki örömmel könnyez a Margit kisasszony sorsáért. A Kaméliás hölgy híres a Márkus hölgyei között, más és különb a többinél. Az apával való jelenetben pedig — ez az öreg darab legöregebb jelenete — egyszerűbb csodákat művel a darabban Márkus. Volt persze meghatottság; taps, sírás és minden, ami teljes hatáshoz tartozik, itt is elég. Virágokat is kapott ezúttal is Márkus. Hogy az utcai ováció elmaradt, azt is a közönség bánatos elérékenyülésének tulajdoníthatjuk. A többi szereplők meglepően biztosak. Örömmel emeljük ki ezúttal is Deésit, aki mostanában erősen kezdi cáfolni a színügyi bizottság kemény kritikáját.

NN 1901. június 8.

ae.

28. EKSZPIÁCIÓ ÉS ÖLELKEZÉS

Nagyon fájhatott Széll Kálmánnak, hogy kedvelt hívét: Rakovszky Istvánt olyan kíméletlenül ostorozzák némely liberális, hazafias magyar lapok, holott az ő derék barátja semmit sem vett, csak kijelentette, hogy szégyenli magyar voltát, gyűlöli a

nemzetét, nem ismer magyar királyt, csak osztrák császárt. Még jobban fájt Széllnek, hogy olyan lap is támadta a barátját, mely ő hozzá igen közel van. Leszerelte hát hirtelen a harcot. Megkérte Rakovszkyt, jelentse ki, hogy őt — *félreértették*. Rakovszky ezt megtette s evvel ekszpiálta minden nagy bűnét. Hát kell ennél több cáfolat? Nosza lett is ölelkezés. Lapunk zártáig még mindig tart. A lefülelt lapok pedig hallgatnak. Csitt: a nagy mogul a néppárti hazaárulóval ölelkezik!...

NN 1901. június 9.

Nt.

29. STRÓFÁK MÁRKUSRÓL ÉS EGYEBEKRŐL

E helyütt, honnan becsületes magyar szokás szerint, Kurir dédapánk óta, négyes hintó-fogat módjára, sallangosan, cserdítve indul a honi problémákon vágató, öreg betűs vezető cikk: ma strófákat akar írni a honi nagy bánatok mellett eltörpülő hívságos dolgokról valaki... Bocsáttassék meg neki szentségtörő míve. Ifjú ő még és forradalmár. Él azon naiv hitben, hogy ma már szabad egy kicsit embernek is lenni annak, akit nem mulattat *politész* volta... Ha hát gyorsvonal módjára szaladja be strófa-állomásait, szánjátok csak őt, hogy nem kényelmeskedik a *politika* négyes hintaján, melyre felkaphat ma már az intelligencia bármely kisdéd embriója is...

*

A szent király vértjére sokszor ragyogott a mi napunk: van hát bennünk hajlandóság lovagi botorságokra s megejt az írott vallások szava is. Török ült rajtunk sokáig, a fatalizmus valamely filozófiája akkorról ragadhatott reánk. Közel vagyunk az erdélyi részekhez: a naivan nagy pózok szeretetét ez magyarázza. Az élet és változás toporzékoló, amerikai lüktetésű vágyát már nem tudjuk, hol kaptuk. Annyi bizonyos, hogy a modern nagyváradi ember a legsajátosabban összetett lelkű ember. Miszticizmusra hajlandóságát mindjárt elűzi egy hirtelen jövő gaszkonyi kalandortermészetre valló, sokszor istentelen gerjedés. Cinikus nemtörődömsége belealakul egy E. Kovács Gyulától ellesett nagy pózba. — Aztán mikor kitör rajta az ideg-ember, akkor elrohan, hogy megszerezze az életvág legfőbb kincsét és eszközét: a hitvány és szent — pénzt... Mi, összetett lelkű emberek, mi értjük meg

a te csodanagyságodat, csak kevesektől értett filozófiádat, nagy-asszonyunk, Márkus Emília . . .

Ezen a mi kis, érdekes magyar földünkön minden kicsi és kicsinyes, de bájos és érdekes, mint a japán csecsebecsék. Édesbájos dolog gondolnunk is az első magyar hisztriokra, kik Nagyváradon letek persze tanyát; az ő naiv vágyódásaikra, éhező cigányságukra, s rajongó, gazdag, naiv lelkeikre. Mint törnek a *nemzet napszámosságai* címért, mint hiszik, hogy ezt a kis földet csak ők teremthetik újjá s mint hitetik ezt el fejkötős magyar úraszszonnyokkal, tajtékipipás táblabíró urambátyámokkal. A színpad a nemzet katedrája. Az első és utána jövő hisztrió gárda becses gárdája a kis liliputi, pipázó, korhelykedő, agarászó, de már egy kicsit litterátus magyar úri társadalomnak, mely nem érti, meg is neveti ezt a komikus, kopott hadat, de valami titkos ösztönből — s ez szerencsés fátuma volt mindig e kis hazának — megsejti, hogy nagyra tör, nagyra vár ez a kopott gárda. A *deklamálásukkal* aztán megvesznek mindenkit. Mikor pedig a negyvennyolcas szabadságláz s a húsz évig tartó nemzeti láz tart: egész magyarság tapsol már a hisztrióknak, azaz nem, hanem a *színész*-nek.

*

Óh becsületes, naiv vélekedés a festett világról! . . . Ma is megtalálod e kis ország sok zúgában, hol még mindig sikerrel operálnak, kopott magyar ruhákban, a Bukovay(*), Dicsőfy és Hazafy Lórándok. Lévéen igen különös, ekzótikus a magyar társadalom kialakulásának jelen processzusa, hogy benne megtalálhatod Gvadányi uram *Zajthajjától* a Nietzsche *übermenschéig* a legnagyobb anakronizmusban, a legkülönbözőbb alakokat. A Lórándok deklamálása drága művészet itt, míg két kilométernyire már szidják Hauptmann-t és társait, hogy nem engedik szóhoz jutni az ifjú német forradalmárokat. Én elnézem sokszor becsületes színházi főmindenünket, jó Somogyi Károlyt. Ez az ember csupa becsület, csupa rajongás, hite van bizonyos missziók iránt, sok maradt meg benne a régi nemzetnapszámosságok hitéből és naivságából. És ennek az embernek az a baja, hogy olyan helyre jött éppen, hol a primitív tiszta szándék csődöt mond a sokszorosan összetett igények előtt.

*

Mert elmúlának az Egressyk, Megyerik, Laborfalvyk és a többiek. Elmúlának, mihelyst kötelességeiket betölték. A *magyar* megkapta már bennük, — amire vágyott, de szomszajosan maradt

az ember. És szörnyűséges, mikor az ember szomjazik. Egész világ teremtő lelkei szomjúság oltásán fáradnak. Megváltást sóvárg a világ: új profeciákat, új titkokat, új színeket, új igazságokat és új örömöket . . .

Ebből adjon nekünk az új kor hisztriója. Csináljon szomjas, kínlódó lelkünkől új lelket .

A szomjúság ez új vándorútján eltévelyedhetünk. Az oltás munkáját sokan úgy is vélhetik oltani(!), mint két és még egy pár budapesti színésziskola, hol kedves időtöltést nyerhetnek kerekfejű istállótulajdonosok. Hihetjük olykor, hogy egy szép boka többet ér egy új gondolatnál, s művésznők a Fedák Zsaszák, Szoyer Ilonkák, meg az ordinárebb fajtából: a Gomba és egyéb szögiek. De a színpad mégis halad magasabbra. Vannak Márkus Emíliák, Ujházy Edék, kik sok igazságot adnak, sok ígéret földet mutatnak, mert külön-külön ők maguk sokak s lelkük egy egész világ. S így záródik ez utolsó előtti strófám is a nagyasszony, Márkus Emília nevével .

*

És itt, az utolsó állomáson, ismét dicsérem nagyváradi voltunkat, összetett lelkeinket, türelmes valónkat. Elvonulhatnak előttünk a csecse-becse, kicsi magyar élet kínai zenekarokhoz hasonló lármájú eseménykéi: az igazi események meg fognak bennünket . . . És bár Rakovszky Stefit keblére ölelte Széll Kálmán, mi strófákat írtunk honi bajokon kesergő vezető cikk helyett Márkus Emília révén olyan hívságos dolgokról, amelyek hívságos voltukkal is tovább élnek, mint Széll Kálmán és a védően átölelt Stefi. Bizony tovább élnek, mert ezen hívságos dolgokban van az igazság.

NN 1901. június 9.

Ady Endre

30. FRANCILLON

A »szöke csoda«, amint Márkus Emíliát írói és művészi körökben a rajongó szeretet elnevezte, tegnap Dumas fényes szellemességű Francillonjában remekelt. Művészi remek minden alakítása, melyet graciózus ízlésével, színes fantáziájával és talen-

tumával Márkus Emília varázsol elénk a színpadon, s ha a hatás tegnap még sem volt oly intenzív, mint »A kaméliás hölgy« előadásán, úgy ezt az összjáték fogyatékoságának s a többi szereplők ingatagságának tudjuk be. Olyan volt ezúttal a Márkus Emília káprázatos művészete, mint egy zseniális mesteri festmény egy rozoga, kopott keretben.

Amiért azonban nem akarjuk megróni a többi szereplőket, akiktől kívánni sem lehet, hogy egy próbára precíz[en] és összevágóan tudjanak eljátszani ilyen nehéz koncepciójú színművet. Sőt ily körülmények között még elismeréssel is adózhatunk a mi színészeink igyekezetének. Szarvasi Sándor Henrije egészen akceptábilis volt, Peterdy Sándor és Pataky is egészen jók voltak. Somogyi Károly, aki Nyárai betegsége miatt hirtelen ugrott be nehéz szerepébe, eléggé megfelelt a nem könnyű feladatnak. Szohner Olga kedves volt, mint mindig, de a jégpályáról még se kellett volna talán szalmakalapban bejönnie a színpadra.

A zsúfolásig megtelt nézőtér ma is lelkes ovációkkal ünnepelte a kitűnő vendégművésznőt aki estéről-estére fokozza a rajongást és csodálatot az ő bűbájos művész-egyénisége iránt.

NN 1901. június 9.

Nt.

31. AMIVEL MI MEGELÉGSÜNK

Százat teszünk egy ellen, ha valamelyik miniszterelnökünknek sikerülne a bécsi udvarnál kieszközölni, hogy az ú. n. közös hadsereg (azért mondjuk: úgynevezett közös hadsereg, mert tényleg nem az, hanem tisztán osztrák) magyar ezredei sárga fekete kardbojt helyett nemzeti színűt viselhessenek, vagy ha külföldi képviselőnk közegeinél a nemzeti zászló és címer valamivel hathatósabb pártolását Bécsből megengednék, vagy ha pláne a magyar ezredeknél a vezényszó magyar lenne és Magyarországon csakis magyar felírású pénzt bocsássanak forgalomba: akkor örömtüzek lángolnának nálunk hegyen-völgyön, akkor azt hinnők, no most már megfogluk a drongácot(!), hogy most már mint magyar nemzet a boldogság netovábbját értük el. Akkor tetőtől-talpig csupa boldogság volnánk és maga Szemere Miklós is szégyenkezve bevallaná, hogy tévedett, mikor azt mondta, nem boldog a magyar.

Hiszen a közhiedelem szerint legnagyobb államférfiaink egyike, gróf Apponyi Albert e héten kinyilvánította harminckét

esztendei csalódás után, őt még az a remény is kielégíti, hogy más-kép lesz, mint eddig volt és abban a puszta reményben, hogy a hadseregben és a külföldi képviselőben a magyar államidea nagyobb méltánylásra talál, a maga részéről bizalmát nem vonja meg a közös miniszterektől.

Szóval, bennünket sallangokkal, külső, nem érdemleges dolgokkal a sárga földig le lehet kenyerezni és mi nagyon, de nagyon meg vagyunk elégedve, ha csak némi port hintenek a szemünkbe, hogy a valót ne lássuk és meg nem is látjuk.

Ha megadják ezeket a külsőségeket, tehetnek velünk, amit akarnak. Rárákhatnak vállainkra óriási adókat, kétszer annyit, mint amennyit Ausztriában fizetnek, fölemelhetik a kvótát, megmaradhat a közös vámterület, a gazdasági életünket megbénító kereskedelmi szerződéses, ifjaink megkínóztatása és a hazától és nemzettől való elidegenítése a katonaságnál, rabja lehet azután kereskedelmünk és iparunk Ausztriának, végig kiszipolyozhatnak bennünket, az mind semmi, csak a sallang legyen meg, csak ezekkel a sallangokkal tudjanak bennünket ügyesen mézes madzagon vezetni.

Igaz, ezek a külsőségek sem megvetendők. Méltán büszkeséggel tölthetné el minden magyar hazafi keblét az is, ha látná, hogy államiságunk jelvényei, a címer és a zászló a hadseregnél épp úgy, mint a külföldi képviselőnél kellő tiszteletben részesül, ha hallaná, hogy a magyar katonát magyar szóval oktatják a haza iránt való önfeláldozó hűségére, de ez mégis csak külső forma, melynek csak akkor van igazi becse, ha a lényeg is megvan, ha az állam boldogulására szükséges érdemleges tényezők sem hiányzanak, ha gazdaság, ipar és kereskedelem, ha tudomány és művészet, nem egy idegen állam, hanem a mi saját országunk belső szükséglete szerint nyernének támogatást és táperőt. E lényeg nélkül a külső forma olyan, mint a piros alma, amely belől rothadt.

Azonban a lényeg nincsen meg. Akárhogy áltassuk is magunkat, ahogy sincsen meg. Akármily mézes madzaggal tartanak is jól külsőleg, — érdemben mégis csak az történik, amit Bécsben akarnak az udvari és katonai körök és soha sem az, amit mi akarunk és ami nekünk jó.

És történik ez így a mohácsi vész óta. Történik így ama harminckét esztendő óta is, amióta Königgrätz után kénytelenek voltak Bécsben nekünk olyan nesze semmi fogd meg jól fél jogokat visszaadni; amióta azt mondják, közös hadseregünk van, amelynek egy porcikája sem közös. Történik ez, amióta az új alkotmányos érában néhány nagyobb kisebb úr, aki köteles kész

szolgája volt Bécsnek, hatalmat és vagyont szerzett, míg a nép tömegei elszegényednek és kivándorolnak. Történik, amióta állítólag szabadelvű kormányaink vannak, amelyek alatt azonban felvirult a klerikálizmus, a reakció.

Dehát mi mindenben megelégszünk a külső mázzal és a szemünk elé tartott apró csecsebecsék miatt nem látjuk azokat a sok kincseket, amiket naponként elszednek tőlünk.

Sőt, ha utóvégre még ezeket a csecsebecséket sem adják ide; hát megelégszünk à la Apponyi azzal a jó reménnyel, hogy majd megkapjuk.

S ez így fog tartani, amíg egy második Kossuth Lajos, vagy Deák Ferenc nem támad — vajjon támad-e még valaha? — aki megtanít bennünket arra, hogy ne legyünk olyan roppant meglegedettek mindennel, minden mézes madzaggal, ha nincsen rajta ami hozzátartozik, ha nincsen rajta igazi alkotmány, népszabadság, gazdasági jólét.

NN 1901. június 12.

Nt.

32. A KÁLVINISTA JEZSUITA

Kiről lehetne másról szó, mint Bartha Miklósról, a hipokritaság(!) nagymesteréről, ki kálvinista létére ultramontánabb a legvadabb ultramontánánál. Ez az úr pár nappal ezelőtt krokodil könnyeket sírt, hogy Ugronékra s ő reá ráfogják az ultramontánság bűnét. Alig múlt ennek három napja, már a jeles urat lecáfolták könnyeivel együtt. A delegációban Ugron és Rakovszky a katonai párbajok ügyében már nemcsak szélső klerikális, de valóságos osztrák tendenciát árultak el. A könnyek hát nem sokat értek. Miklós mester bújában — mint egy budapesti esti lap írja — most Kossuth Ferenc ellen dühöng s káromkodik. Persze a gyulai eset ötletéből. Tulajdonképen az ördög bánná, akármit csinálna ez a kiválóan jeles firma, csak az az elkésértő, hogy akad, aki fel is ül neki. Ahol egészséges közvélemény van, ezt a jeles urat egy pillanatig sem tűrnék meg a közélet katedrájában, de még jóízű úri emberek közt sem.

NN 1901. június 12.

Nt.

33. EGY DOKTOR-AVATÁS

Szombaton avatták föl a kolozsvári egyetemen az államtudományok tudorává »summa cum laude« Hutkay Lipótot, az egri jogakadémiának jeles tanárát.

Ugye érdekes dolog és mi abban a naiv hitben élünk, hogy csak az új világból lehet különös híreket kapni!...

A jogtanár urat doktorrá avatták, még pedig »summa cum laude«. Jó dolog. Mi?...

Pedig siralmas, pedig szomorú.

Magyarországi kedélyességek között nem utolsó néhány év óta, — hogy főiskolai katedrát kapnak joggyakornokocskák, fogalmazócskák, olyan emberkéek, kik a jogtudománynak még embriói sem, akik a jogi tudomány legelemibb tételeivel sincsenek tisztában.

A vidéki jogakadémiák szállítják e jogásznemzet jogászainak legnagyobb százalékát. Akik ismerik a vidéki jogakadémiák dolgait, megdöbbenő megfigyelésekről adhatnak számot.

Egy-egy akadémián alig van két-három olyan professzor, ki méltó erre a nagy és szép címre. Tudunk jogbölcseleti professzort, ki a bibliából magyarázza a jogot.

Ismerünk egy másikat, akinek valamelyes neve is van, aki azzal kezdi a prelekióit, hogy ő bizony nem ért ehhez a tárgyhoz, de öt év előtt reá szakadt, hát cipeli békésen. Van jogtörténeti professzor, aki könyvből kérdezi ki a hallgatóit.

És tudnánk beszélni még hallatlanabb esetekről is.

Mit várjunk ezeknek az úgynevezett professzoroknak a hallgatóitól. Hiszen ha van köztük egy-egy ambiciózusabb, már a második évben érdemesebb lehet a katedrára a tanárjánál.

Hutkay tanár urat híreről ismerjük s nem is reá vonatkoznak a rég elhangozni kívánó panasz idevetett szavai. Az ő vizsgája csak alkalmat adott, hogy erre a divattá vált, végzetes könnyelműségre felhívjuk az illetékesek figyelmét.

Szomorú, kétségbeejtő állapot s igazán ázsiai fokúnak mutatja a magyar tudományosság állapotát, hogy nálunk a nebulók közül választják ki azokat, kik hivatva vannak vezetőket nevelni a társadalomnak.

NN 1901. június 12.

Nt.

34. ANTAL, NAPJA

Minden szentektől idegenkedő, pogány voltom nem engedi, hogy a címbe írjam ki teljes nevét : Páduai Szent Antal.

Olvasható róla, hogy ő a katolikus világ legnépszerűbb szentje. Sok-sok millió a tisztelője és sok-sok az a millió is, ami nevezett szent perselyeibe kerül.

Páduai Antal kétségtelenül kegyes, kiváló férfiú lehetett. Hogy emlékét megőrizzük, nincs kifogásunk ellene. Nagyon kevés a kegyes életű férfiak száma. Ne feledjük el hát őket haláluk után sem.

Hogy az egyház becsben tartja e szent férfiú kultuszát, az ismét olyan dolog, amihez hiába is szólnánk. A szentek kultusza a mi nagyon világias elménk szerint is, szép, kedves, meghatározható, majdnem poétikus. Én ugyan nem kérek belőle, de ez az én pogányságom. Mindegy. Páduai Antal bizonyára szentebb volt a többi szentnél. Az ő kultusza, emléke legyen hát maradaudóbb.

De amivé a szent Antal kultusza fajult, ahhoz már semmi köze a kegyeletnek, sem az egyháznak. Olyan lelki betegség ez már, mint a kereszties hadjáratok idején az imadűh, a zarándokló mánia, az éneklő örület és a többi.

Nemcsak a tudatlan népet, de az úgynevezett intelligensebb elemeket is elragadta, beteggé tette. Nincs az a kívánság, a mit illő pénzösszeg fejében ez a szent meg ne adna. Gyermeket a magtalanak, táblabírói címet és jelleget a járásbírónak, vizonzást a reménytelen szerelemnek, osztálysorsjegy főnyereményt, mindent, mindent. . .

Valóságos fetisimidássá fajult e kultusz. Apró szobrocskákat, amuletteket hordanak magukkal Szent Antal formájára faragva a rajongók. S ha gentleman barátod kiveszi aranyóráját légyott időt nézni, kirántja vele együtt az Antal-szobrocskát is.

Mikor Luther idejében a bűnbocsátó cédulákat árulták s ez megteremtette a reakciót, az egyház sietett megtagadni a seftelöket.

Az egyháznak, az igazi vallásosság érdekében kell most is közbelépnie. Csak az egyház közbelépése szüntetheti meg ezt a lelki bajt.

Különben pedig boldog névnapokat kívánunk mindazon Antaloknak, kik a tiszteletreméltó Páduai Antal emlékének szentelt kalendáriumi napon tartották névünnepeiket! . . .

NN 1901. június 14.

ae.

35. SZERECSEN MOSÁS

Boldog lehet Széll úr. Sikerült fehérre mosdatnia Rakovszkyt, a lelkében is fekete szerecsent. Nehezen ment nagyon, de mi nem sikerül Magyarországon, amit a mennyországot is elpaktáló Széll Kálmán akar. A bibi ott volt, hogy néhány, Széll urat istenítő negyedhivatalos lap azt hitte, hogy na hát már a hazaárulás csak van olyan nagy bűn, hogy meg lehet kritizálni s a haza van olyan szent, hogy még Széll úr sem paktálja el. Nagy kijózanodás lett ebből. A nagy paktáló éppen a könnyelmű negyedhivatalosoknak parancsolta meg a szerecsenmosdatást s azok a parancsot kénytelenek voltak végrehajtani. Ma már Rakovszky István olyan ártatlan, mint a ma — és mindig paktáló Széll Kálmán. Bizonyára a mi rossz szemünk az oka, hogy mi csak olyan szerecsennek látjuk még mindig Rakovszkyt, amilyen volt s nem látjuk fehérebbnek a paktumok nagymesterét se nála. Hogy is mondja egy magyar népszínmű: »Ha két ilyen szerecsen összeveszne...« Igaz, hogy a népszínmű nem szerecsent mond, de ezek ketten nem is vesznek össze!...

NN 1901. június 14.

Nt.

36. FURCSA

A kicsinyes, kötekedő írásra annak a bizonyos cikknek az írója röviden válaszol: a zszurnaliszta műveltségnek elfogadott, respektált szabályai vannak. Hasonló zszurnalisztikai nevetlenkedést az olyan kétségbeejtően filiszter agyvelejű népség próbál bevezetni, mint amilyen az okvetlenül kötekedő cikk írója. Obskurus fejtegetéseire miért adjak választ? De úgy látom, hogy egyben kedve jött személyemmel is foglalkozni. Itt, ezen a helyen, én ezt nem tehetem. De található vagyok azoknak bárhol, bármikor, bármiért, akik velem találkozni akarnak. Rám találhat a cikk írója is, akit mai írása után érdeemesnek tartok arra, hogy bármelyik érseki jogakadémián előadja a jogbölcészetet.

NN 1901. június 14.

ae.

37. ELŐ NEMESSÉG

Ilyen címen indított volt egy évvel ezelőtt lapot Szombathy Ignác dr. Azt hittük volt akkor, hogy meghal ez a lapocska mihamar. Végre is nálunk sok mindenféle akciót meg lehet csinálni, de csak feudális akciót nem? Csalódtunk. Nálunk ezt is meg lehet csinálni. A magyar politikai és társadalmi élet mai zürzavaros hullámainban mindenki halászhat. Magyarországon kedvvel olvasásák el sokan például az ilyen sorokat :

A nemesség főjoga az átöröklés. Ezért megmondta nemrég egy francia nemes úr : Atyáink ősök voltak, mi ősök legyünk. Ez csak úgy lehetséges, ha a nemesi okiratok a megyei levéltárakban mindenkorra megőriztetnek ; mert e célra az anyakönyvi kivonatok már csak nagy szétszórtságuk miatt sem elégségesek. A nemesség a régi terhek helyett a közteherviselés, katonáskodás által nagyobb áldozatokat vállalt magára ; most talán jutalom helyett emlékeitől is megfosztassék.

Dehogy is akarja ezt valaki Szombathy úr, dehogy is. Ám azt sem akarjuk, amit ma nálunk egy bámulatosan szervezett tábor akar. Visszaengedni ezt az országot középkorba, nem akarjuk. Amik pedig nap-nap után folynak, ezt jósolják. Az *Élő nemesség* éppen azt a célt szolgálja, amit a keresztény ruhaszövetkezet, a néppárt s a többi. A mi beteg közállapotainkat jellemzi mindez igen ékesen.

NN 1901. június 15.

Nt.

38. A ZSIDÓK A POLITIKÁBAN

A magyar zsidóság felekezeti jellegű lapjában : az Egyenlőség-ben fölötte érdekes, őszinte hangú, a helyzetet kellően illusztráló cikk jelent meg Kóbor Tamás, a kitűnő író tollából. Hítsorsosainak politikai pártvallásával foglalkozik s magyaros nyíltsággal a szemükbe mondja az igazat, hogy ahogy gondolkodnak és cselekednek : az két különböző dolog. A konok Széll-pártiságukhoz kapcsolt következtetése az, hogy vagy érdekből vagy gyávaságból tesznek úgy, ahogy.

A legtöbb zsidó választó jó magában a poklok fenekére tiszteli a magas kormányt minden hívével, képviselőjével, rendszerével együtt, de a nyilvánosság előtt alázattal megsüvegeli, toroka kiszáradásáig éljenzi, felajánlja neki buzgó kortes-szolgálatait és térde-kopásáig lótfut az érdekében.

Hogy így cselekszik, ostobán cselekszik — így olvas a zsidóságra a cikkíró. Mert első sorban is a néppárt titkos törekvéseit támogatja, az antiszemita-uralom felépítésén fáradozik. Az való igaz, hogy mennél erősebb a mostani kormány és az úgynevezett »Széll Kálmán-párt«, annál hamarabb jut a néppárt uralomra.

A bölcs megalkuvás lehet, hogy hamarosan megalkudnék az adott helyzettel s kenetes hangú üdvözlő felírásokban biztosítaná őszinte ragaszkodásáról és hűséges szolgálatairól Zichy Nándor gróf miniszterelnök ő nagyméltóságát, a legpártatlanabb belügy-miniszterként ünnepelné Istóczy Győzöt s pénzügyi szaktekintély volna előtte Onódy Géza is, ha a piros bársonyszékben ül.

Mivelhogy javarészben úgy vagyunk a zsidók kormány-pártiságával, hogy az uralkodó hatalom képviselőit tisztelik és félik a miniszterben, legyen pápista, vagy nazarénus, klerikális, vagy szintiszta szabadelvű.

És eljöhet az az idő, hogy a tiszzaeszlári izr. hitközség mély alázattal mandátumot kínál Molnár János apát-plébános úrnak és kellő megvetéssel buktatja meg Wekerle Sándort, ha ellenében fellépni merészkedik.

NN 1901 június 15.

Nt.

39. HÍREK

A közönséghez

Voltaképen egy kis kísértést kergettünk el e pillanatban magunktól. A kísértés az volt, hogy *ravaszkodjunk* egy kicsit. Elfogadott sablon szerint csapjuk be a közönséget. Írjunk e sorok felé valami különösen sokat ígérő vagy pikáns címet, aztán mikor becsaltuk az ötvenedik sorig, hirtelen öntsük le hideg zuhanyra.

— Kedves közönség. Minket ez a dolog tulajdonképen nem érdekel. De ne feledd el, kérünk, hogy mi mégis csak nem az elolvasásból élünk és jelenünk meg előtted minden nap friss arccal, hanem bizonyos kis előfizetési pénzekből. Tehát mi ezúttal nem pikantériát akartunk neked elpletykázni, hanem felhívni becses figyelmedet arra, amit a lap élén nem veszel észre könnyen s ami így néz ki.

Előfizetési feltételek :

Nagyváradon :

Egész évre	24 K.	Negyed évre	6 K.
Fél évre	12 K.	Egy óra	3 K.

Postai küldéssel :

Egész évre	28 K.	Negyed évre	7 K.
Fél évre	14 K.	Egy óra	3.50 K.

Egyes szám ára 10 fillér.

— Kérünk tehát kedves közönség, írd alá ezen előnyös föltételeket s ha most, itt nem is kapsz érdekes, pikáns olvasnivalót, ígérjük, hogy más helyütt, máskor is és mindig beszámolunk neked a tarka élet istenes vagy istentelen, bölcs, vagy bolond, furcsa vagy megható produkcióiról.

Hát a kísértés az volt, hogy ravaszkodjunk.

De hamar sikerült elúznunk a kísértő sátánt. Ejh, nekünk nem kell és szabad ravaszkodnunk. Sőt harsányan kimondjuk, hogy mi bizony *pénzt akarunk, sok-sok előfizetési pénzt*. Mindenek előtt pedig *előfizetőket*.

Mert te, kedves közönség, nem vagy ám olyan naív, mint amilyennek némelyek hisznek. Ugyis átlátnál a mi turpisságainkon.

Így meg becsületes és természetes dolognak tartod, hogy mi sokat akarunk még belőled előfizetőink táborába hódítani.

Ez a lap — tudja jól a közönség — *újságírók lapja*. Ezek többnyire igen szegények a földi javakban.

De hogy ebben a hírhedt, anyagiassnak kikiáltott korban a függetlenségnek, a meggyőződésnek hány erős derekú vitéze van, ékes bizonyossága, hogy ez a lap magához tudta vonzani a nagyváradi hírlapíró gárda leghivatottabb tagjait, az újságíró toll legkülönb kezelőit! . . .

És hogy a függetlenség, becsületes szókimondás, igazi liberalizmus ebben a hírhedt, züllöttnek tartott korszakban is nagyon sok ember szemében becses érdem, — igazolja ennek a lapnak fennállása s növekvő népszerűsége.

Minderre büszkén hivatkozunk most, mikor nyíltan bevalljuk, hogy új előfizetőket akarunk toborozni.

Támogassák, erősítsék ezt a lapot! A maga igazságainak erejét növeli evvel a közönség.

Több programot nem kell adnunk. Rosszabbak nem leszünk, de derekabbak, kitartóbb munkások.

Kérjük hát újra a régi előfizetőket, hogy bizalmukat tartsák meg irántunk, azokat pedig, akiknél a bizalom eddig is megvolt arra, hogy váltsák föl ezt a bizalmat — előfizetési pénzre...

...Egy kis csaláttal mégis csak szolgálunk: aki július elsejétől e lapra előfizet, addig a lapot ingyen kapja.

NN 1901. június 16.

Nt.

40. PROSKRIBÁLT ALKOHOLISTÁK

Az alkoholistákat nagy veszedelem fenyegeti. Széll Kálmán belügyminiszter körrendeletet intézett az ország összes törvényhatóságához az elmebajosok összeírása dolgában. A körrendelet szerint külön pontos kitüntetését kérte a miniszter az alkoholizmusnak, mert az alkoholos elmezavar statisztikája iránt különösen érdeklődik legfőbb közegészségügyi hatóságunk. Az alkoholos betegség rovatának kitöltése által elérni kívánom — úgymond a miniszter —, hogy tudomására jöhessenek annak, mekkora kárt okoz a szeszrel való visszaélés hazánkban, mely körülmény úgy közigazgatási, mint nemzetgazdasági intézkedéseknek fogja alapját képezni. Szegény víg és bús hívei Bacchusnak s a többi kedvre derítő isteneknek, íme, azt is meg kell érniök, hogy proskribálják őket és besorozzák a bolondok lajstromába. Micsoda szörnyű nagy lajstrom lesz ebből, ha lelkiismeretesen végzik az összeírást. Még az összeírást végzők közül belekerülhet néhány.

NN 1901. június 16.

Nt.

41. MIT AKARHATNAK MÉG?

A képviselőház tegnapi ülésében valóságos szenzációként járt híre annak, hogy a magyar képviselőház egyik tagja, aki a reakció legtúlzóbb hívei közé tartozik, pártjának egyik legutóbbi értekezletén nagyobb beszédet tartott és előterjesztést tett az ultramontán politika védelméről. Bizonyította, hogy ma ez az áramlat még mindig nem elég erős s a legközelebbi időkben sem várható határozott javulás. A cél annyira messze van, hogy azt

csak rendkívüli eszközök igénybevételével lehet elérni. Az illető politikus — a ma igen határozott alakban elterjedt hírek szerint — ajánlott egy ilyen rendkívüli eszközt, de ez olyan *hazaellenes* volt, hogy még a jelenvoltak is perhorreskálták, egyik öreg párttag pedig rögtön ki akart lépni a pártból. Természetesen a néppárttól van szó, amelyet ez alkalommal különös módon nem értünk meg. Hiszen a dolog pompásan halad. Széll jól érti a dolgot s alaposan műveli a talajt a reakció számára. Csak nem akarják tán azt is, hogy akik még liberális ésszel maradtunk az országban, harakirit kövessünk el a néppárt érdekében. Bele kell törődniök hát csak szépen abba, hogy küzdelem árán lehet győzni mindig.

NN 1901. június 16.

Nt.

42. A FEKÉLY

Bartha Miklós úr nem akarja elhinni, hogy ő fekély a magyar közélet testén s nem akarja magát kivágnatni. Ez olyan emberi ösztön, amiről szót se lehetne szólnunk. Mindannyian igen becsüljük magunkat, igen okosan, ám mindannyian elfeledkezünk könnyen arról, hogy velünk együtt több kétlábú tollatlan rontja a levegőt, — de ezt már kevésbé okosan és helyesen tesszük.

Bartha Miklós szépen meghallgatta az orvosi konzultálás eredményét. Hallotta a megállapított betegség nevét is. Aki Bartha urat ismeri, azt hinné, hogy szupervizitációért a nemzeti kaszinóhoz folyamodik. Csodálatos, nem ezt tette Bartha úr, holott máskor, ha meglehetősen korlátolt intellektuális képességei csődöt mondanak, minden szeretetreméltóság nélkül utal a *történeti nemzet* képviselőire, mint ahogy ő-barthaisága a nemzeti kaszinó kártyázó jólöltözködőit nevezi.

Bartha úr nem ezt tette, hanem nála megfejthetlen okoskodással a betűkkel akarta megcáfolni a betűket. Cikket íratott Bartha úr s egy előkelő pénzügyminiszteri hivatalnok csömörbajával akar megismertetni minket, kiket az előkelő miniszteri hivatalnokok csömör, gyomor, tennisz, más sport, de semminemű ügyük nem érdekel, legfőlegbb fizetésemelési vágyaik, melyekről pontosan szokták informálni a sajtót.

Aztán a zsidó firkoncoknak öklel Bartha úr. Hallatlanul szemtelen módon próbálja magát hasonlítani Deákhoz, Eötvös-höz, Kemény Zsigmondhoz s az intelligens zsidóságot akarja kijátszani a különös firkoncok ellen, kiknek minden bűnük az, hogy

egy Verhovay-epigont, egy tömegre nőtt alacsonyyságot nem akartak eltérni gyalázatosságaiban.

Mi ezt az embert először meg akartuk érteni. Nem sikerült. Aztán a pathológia tudományos könyveiben lapozgattunk. Így sem. Végre túlságig vitt nemességgel azt proponáltuk, hogy talán talán a fantazmák egy érdekes betegével van dolgunk. Ezt a hitványt még így sem lehetett mentenünk.

Konskolárisaival beszélgettünk erről. Azt mondják, hogy már kis diák korában azok közül való volt, kik számára nem egyszerűen fogalomnak találták ki a rossz fogalmát. *Rossz, csupán a rossziaságért.* Denunciáns, gyáva, talpnyaló, hitvány, gonosz. Ezek az iskolapajtások jóslatokat gyártottak róla s ezek a mindenképpen *köteles* jóslatok beválhatnak ám még.

Ennek az embernek, akiről Kóbor Tamás azt írta, hogy a beleiben gázolt, — nincs istene, meggyőződése, hite. De mind megbocsátanók neki, csak ne hazudna mindig s ne élne abból hogy *van*.

Aki ezeket a sorokat írja, nem zsidó firkonc. Kálvinista ő is.

De hogy akaratlanul is együtt említhető valamiben ő is Bartha Miklóssal, avval enyhíti, hogy vallási mivolta csak ilyen nagyon különös esetekben jut az eszébe.

Magyar kálvinista papoktól, megállapodott puritán, filozófus emberektől hallottuk, hogy a kálvinizmusnak s vele ez országnak senki annyit nem ártott, mint ez a gaz, ez az obskurus fejű ember, aki muzsikális káromkodásnál egyebet nem tud és — *ártani*.

A maga védelmére hiába is hozza föl tán azt, hogy meglepően szokatlanul kemények, talán durvák vagyunk. A közönségünk a tanú, hogy nem szoktunk lenni. De Bartha Miklósról elég, megérdemelt keménységgel nem lehet írni. Azt szeretnők, hogy ez a testi bénaságával takarózó *lelki eltorzult* vigye végre bírői tribunál elé a dolgait s ismerjék föl már azok is, kik eddig hazugságainak fölültek.

És bocsánat, hogy már másodszer szólunk magunkról, a Bartha úr gazságait most az állítja pellengérré, aki anno dacumál százhusz aláírótt gyűjtött, ime, mostan bevallott félrevezettségében, Bartha Miklós úrnak, hogy megszabaduljon ez az úr a tömlöctől.

Ebből az úrból kijózanodni, felismerni őt és rágázolni: nagyobb hasznot a magyar közéletnek senki sem csinálhat!...

NN 1901. június 18.

Ady Endre

43. A NEBULÓK FÜSTÖLNEK

A várad-velencei községi tanítók küldött-ségileg keresték föl Gerő Ármin rendőr-főkapitányt, hogy gátoltassa meg az iskolás fiúgyermek tüzrendészeti okokból is veszedelmes, utcákon való dohányzását.

Eszünkbe jutnak kedves bárgyúságaink napjai. Jusson eszükbe maguknak is, tanítóbácsik!...

Az első cigarettafüst nincs olyan édes, mint az első csók, de majdnem olyan édes. Tulajdonképpen a férfi-ember ágaskodik bennünk, mikor azon korban rágyujtunk a magunk félkrajcáros cigarójára s szívjuk addig, míg helyes és teljes fogalmakat szerzünk magunknak — a tengeri betegség minő voltáról.

A várad-velencei gyermekek is így csinálják. Csakhogy ők veszedelmesebb módon. Várad-Velencén ma reszketnie kell mindenkinek, hogy esetleg szalma-kazal tövében férfiaskodnak e pillanatban a várad-velencei iskolás fiúk. Bűnüket neveli az a férfiatlanság is, hogy nem tudnak várni a vakáció-kiadásáig. Igaz, hogy ezt a férfiatlanságot részben enyhíti, hogy kiteszik magukat férfiasan már — a pálca-veszedelmeknek.

Úgy tudjuk, hogy Gerő Ármin a főkapitány azt a választ adta a tanítóknak, hogy utasítja a rendőröket a gyerekek közveszélyes férfiaskodásának meggátlására. Éppenséggel helyesnek tartjuk, hogy a rendőrség is kezébe veszi az ellenőrzés dolgát.

Mert mi ebben a cigarettáskodó, gyerek-férfiaskodásban más veszedelmet is látunk.

A modern élet egész berendezkedése biztosítja a legbivalyabb idegzetű embert is, hogy előbb-utóbb eljut addig a stációig, amit röviden brómstációnak nevezünk most el. Pedig nagy-nagy érdekünk ám, hogy ha mi betegek is vagyunk, majd több egészséggel jöjjenek a helyünkre, kik emitt vagy amott utódaink lesznek.

Ezek a várad-velencei gyerekek s minden mai gyerekek úgy kezdik az életüket, hogy mielőtt megkezdenék, már idegemberekké váljanak. És nevensenek a könnyen ítélkezők — az orvosok nekünk fognak igazat adni — a mai ifjúság, az úgynevezett egyetemi is azért döbrent meg még türelmes magunkat is logikátlan, fiatalságtalan, beteges viselkedéssel, mert olyankor kezdhették a félkrajcáros élvezetét, mint a várad-velenceiek s az élet másik ékességét is nagyon mohón és hamar.

Hát kedves emlék lehet mindannyiunknak az első cigaretta emléke, de ugyan ki ne sóhajtotta volna el már közülünk :

— Bár a számba dugták volna az első cigaretta tüzes végét, bár később ittam volna az első pohár pezsgőt s bár ne siettem volna úgy az első csókkal...

Különösen pedig eszünkbe jut egy régi eset.

Rozmanits Timotheus tanárunk cigarettázáson kapott bennünket, három kis gimnazistát. A mezőn történt. Kedves emlékéú piarista tanárunk csak ennyit szólt:

— Holnap délben gyertek fel a szobámba!...

A legerősebb szívart kellett elszívunk. Fél évig se gondoltunk a dohányzásra.

Mert bölcs dolog ám az: a vétkezőket avval lakoltatni meg, amivel vétkeznek.

NN 1901. június 18.

ae.

44. A SZERELEM TISZTASÁGA

Bonyhádról érdekes szerelmi házasságról értesítenek bennünket. Egy 71 éves öreg úr, Valentin János egy Bettelheim Róza nevű 63 éves öreg kisasszonyt vezetett oltárhoz, akit már 42 évvel ezelőtt el akart venni feleségül.

Negyvenkét évi szerelem után kelt ma egybe egy öreg pár. Azóta folyton akadályok gördültek a házasság elé, úgy hogy az csak most négy évtized múltán történhetett meg. A vőlegény is, a menyasszony is, tehát akiknek életkora együttvéve 134 évet tesz ki, már olyan hajlott korban van, melynek hallatára fiatal jegyesek bizonyára jóízűen, vagy éppenséggel gúnyosan mosolyognak. Mert a fiatalok azt hiszik, hogy a szerelem csak a szépségben, fiatalságban és a testi erőben van meg s hogy el sem képzelhető forró ölelések nélkül, amelyekből pedig jaj be hamar kiábrándulnak az emberek.

Korunknak és az emberiség életében úgyszólván valamennyi korszaknak egyik jellemző vonása, hogy a szerelmet mindig, következetesen félreismerték és félreismerik. Túlhajtott álláspontokra helyezkedtek s az idők változása szerint vagy az érzékiségben, vagy a plátóiségben keresték a szerelemnek, ennek a legnagyobb, de legbolondabb gyönyörűségnek a gyökerét. Az egyik kor, például a mai is egyszerűen és kurtán virágnak tekinti a nőt, amelyet leszakítunk s örömeinket látjuk benne, ameddig el nem

hervad, a másik kor pl. a lovagkor, levegőből táplálta a szerelmet, abból a levegőből, melyben az imádott nő élt, megfordult, járt-kelt és amelyet magába szívott.

Nemde, mindkettő túlzás? De míg az elsőt csupán egy fok választja el az ocsmányságtól, az utóbbi második, csak annyiban esik el a poézistól, hogy a természetességből hiányzik belőle valami s amíg fiatalok vagyunk, mesterkéltnek látszik, éppen úgy, mint a túlhajtott vallásosság. Mert pl. az emberek igen őszintén, lelkök mélyéből vallásosak lehetnek, de azért enniök, inniök, ruházkodniök ugyebár kell? S amint visszautasító az olyan ember, aki kérkedik magának s másoknak azzal, hogy minden szép, jó, nemes és fennkölt tagadás[á]ban él s mint a négy lábú barom, csupán csak eszik, iszik meg alszik, épp olyan szánalmas és megdőbentő jelenség az a hitében elvakult, aki anélkül, hogy valami nagy bűn terhelné a lelkét, azzal akar Istennek tetsző cselekedetet végezni, hogy vallásos rajongásában rongyokban jár, nem eszik, koplal, sanyargatja magát és mint a féreg csúszik a földön, ahelyett, hogy más ember módjára dolgozzék, becsületes munkájával több emberi erényről téve bizonyosságot, mint oktalan önmegtágadásával.

Ez utóbbi a lovagkor szerelme, az előbbeni pedig, a cinikus baromi életmód, a mai koré. Annál kedvesebben hat lelkünkre a fenti hír, hogy íme: két öreg ember házasságra lép egymással, mert szereti egymást. Az élet durva ösztönén, hiú ábrándjain, reménykedésein, csalódásain és küzdelmein leszűrődött, megtisztult és az élet alkonyán győzedelmeskedő szerelemnek megható, fölemelő, elmélkedésre intő megnyilatkozása ez, mikor a szerelem ifjúkori gyönyöreitől és gyötrelmeitől fölszabadítva, a testi szépség, fiatalság és erő nélkül is tudjuk szeretni egymást.

NN 1901. június 19.

Nt.

45. NEHÉZ NAPOK

Az a pár nap, ami Péter-Pál napjáig még hátra van, jórészen kegyetlen órákból van összeállítva. Amerre jár az ember, fehérruhás, fehér cipellőjű bájos leányokkal, szalonkabátos ifjakkal találkozik, akik a ruházat előkelőségével éppen nem összeférő óriási könyvcsomókat cipelnek.

Nehéz napok ezek a vizsganapok, sok verejték csorog le a sápadtra vált arcokon. Az egy esztendei sáfarkodás után biztató

módon közeleg a »grata vacatio«, amikor a teljesített munka arányában veszi ki mindenki részét a nyári gyönyörűségből. Oh boldog diákkor, tele naiv hittel, fanatikusan lelkesedő lánggal, micsoda boldogság is van benned!

A poézis, az élet színaranya jár vele s hiába éri az embert az élet későbbi napjaiban bármilyen öröm, azt az igazi, önzetlen boldogságot sohasem képes átélni, amely diákkorában szállta meg a szívét, mikor nem tudta még, mi a számítás, a haszon s édes gyönyörűséges kicsinységeken rágódott napokon keresztül.

Majd jön később az élet vihara, a munka verejtékes ideje, a mikor bürokrata lesz a poéta-lélekből, felkapott ember a stréberből, — mert hát így parancsolta a sors. De azért valamennyi szívének rejteke feltárul így június felé, mikor látja a komoly, aggodalmas arcú diákokat és eszébe jut a saját gyermekora, amely nem tér már vissza.

Az élet örömei is más fajtajúak, hiányzik belőlük valami, talán sok a tudás, ismerik már a világot. Oh mert az igazi boldogság csak ott terem a jövő korszak férfainak életében, amikor bájos naivitással képes órákon keresztül eldisputálni, hogy tulajdonkép hány keresztés háború volt? Ezek az apróságok elenyésznek később, kiszorítja őket a férfikor nagy baja, küzdelme. Hányan vergődnek keresztül az élet viharán? csak a jó ég tudja.

Akinek elég lelkiereje van, az nem török le hamar, de a gyöngét elsöpri az első szellő s magával viszi a reményeket, tarka szivárványokat. Nemzetem reménységei, ifjú diákok, akik verejtékes arccal álltok most a tudós tanárok elé, köszöntelek benneteket!

De irigylem is a sorsotokat, mert eszembe juttatjátok hasonló fiatal koromat, mely már akkor is belemerült az élet önző harcaiba s nem juthatott hozzá, hogy a többivel együtt élvezze a gondtalan ifjúság napjait. Az elszállt, elvesztegetett ifjúságot pedig lehetetlen többé visszahozni.

NN 1901. június 19.

Nt.

46. HÍREK

Érdekes dolgok

Nem is tudják, hogy miért írjuk: *érdekesekek*. Nem érdekesek ezek már, hanem mindennapiak. Néha-néha fölszisszenünk rájuk, de mintha már kezdenénk mindenbe beletörődni.

A sok közül kettőt mégis ideiktatunk. A nap teljes koronájához hozzátartozik mindakettő. Aztán pedig csak a kötelességünk talán, hogy ha mást nem tehetünk, panaszkodjunk. A panaszkodásról észreveszik, hogy még élünk és eszmélünk is.

Hoványi Gyula dr. nagyváradai akadémiai professzor toliból olvastuk ma a katolikus autonomia 27-es bizottságának a jelentéséhez a következőket :

»Az örök városban Szent Péter dómjának bejárata előtt a kereszténység két legnagyobb fejedelmének Nagy Konstantin és Nagy Károlynak lovas szobrai állanak őrt.

Vajha megalakult önkormányzatunk fölött a magyar Szent Korona legnagyobb viselőjének, hazánkban a katolicizmus legtündöklőbb példaképeinek : Szent Istvánnak és Szent Lászlónak szelleme örködnék!«

Halljuk a méltatlankodás hangját, de kérjük ne gondoljanak minket okvetlenül klerikális-evőknek. Oh, igen szelíd emberek vagyunk már mi. Nem bánjuk mi már, hogy még a hasonlatokat is a pápai világuralom környékéről szedik mostanság nagyon sokan. Nem bánunk már semmit. Tiszteletreméltó Szent István és Szent László néhai királyaink legyenek a példányképeink. Teringettét, már nem is a középkorba megyünk vissza, hanem az ó-korba. Mindegy. Csak panaszkodunk egy kicsit s följegyezzük, ami már nagyon följegyezni való...

...A gazdasági egyesület ülésén pedig egy aradi átiratot tárgyaltak. Ez az átirat nagy jámbor-arccal a szesztermelőkkel akarja megfizettetni, amit a borfogyasztók megisznak. Ugye értetlen dolog az egész. A keresztény szövetkezet után Egán, börzeverés, vigéctörvény, versenytörvény. Hát ki tehet róla, hogy véletlenül valamennyi a zsidókat akarja egy más hazához juttatni?

Csak két jelenség egy napon, de mennyi van még. Szántszándékkal választottuk ki ezt a kettőt. Pápai világuralom s zsidó ütés — e kettő között szórakozik most a magyar politika és magyar társadalom.

NN 1901. június 20.

Nt.

47. TÓTH ANDRÁS

Nagyszalontán vasárnap leplezik le nagy ünnepségek mellett Kossuth Lajos szobrát. Az ünnep majdnem országra szóló lesz. Nagyváradról is igen sokan fognak az ünnepélyen lenni. A szobor

Tóth András munkája. Erről a művész emberről érdemes néhány bemutató sort írni, a nagyváradi közönség alig ismeri, pedig ő már dolgozik a *Szacs vay*-szobor mintázatán, mellyel pályázni akar s mely *valamikor* Nagyvárad valamelyik közterét van hivatva díszíteni. Tóth András kuruc magyar ember, a megihletett magyarok dacos, erős tehetségével. A nagy erejét igazolja, hogy egyszerű iparosból küzdötte fel magát s hogy a kolozsvári *Mátyás*-szobor pályázaton Fadrusz, a szintén iparosból lett nagy magyar szobrász mellett ő pályázott legsikerültebb munkával. A nagy tehetségét bizonyítja az is, hogy Debrecenben, ahol lakik s amelynek földje leghálátlanabb talaj író-művész lelkeknek, ő fokozódó ambícióval, ihletéssel teremt, dolgozik. Az országban már áll egy néhány szobra, melyek közül valóságos szenzációt keltett a selmecbányai honvéd-emlék. E mellett szerény, igen szerény ember Tóth András. Csupa naiv, gyermekes hit és lelkesedés, mint amilyen minden igazi nagy teremtőlelkű művészember. Ami pedig a piaci értékelést illeti, hát Tóth András olcsó ember is. A nagyszalontai szobrot is annyiért készítette el, amennyiért elkapatott fővárosi szobrászok szóba sem állottak volna. Mindeme tulajdonságai mellett pedig mit sem arrogál magának. A leleplezési ünnepeken valósággal elrejtőzik a derék művész, akit szívesen mutattunk be most a közönségnek. Annyira szerény, — ami nagy szó ebben a korban — még csak *ordóra* sem éhes. Amit különben bajosan is nyerhetne el olyan ember, ki Kossuth és Szacs vay-szobrokat farag kuruc szívvel és érzéssel.

NN 1901. június 20.

Nt.

48. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

A negylet junidlisa

Egy felséges, hangulatokat adó délután a maga estélyével, melyről nem is lehet máskép, csak nagyon egyénileg írni.

Bocsássanak meg hát, ha poétai ekszkurziókra még mindig szörnyen hajlandó voltom úgy akarja láttatni és emlékekbe hozni a tegnapi sok színt, illatot és selymességet, amint magam láttam az én rövidlátó, de mohó-éhes szememmel s úgy emlékezem rá, amint emlékezem.

Törvénycikkek, hely, mód- és időhatósági rendeletek általában kevésbé érdekelnek. Hogy másodfélév ad-e honossági jogot,

ahhoz sincsen közöm, de én hidegségem oly melegséggel vallja ezt a két szót: nagyváradai vagyok.

Büszkébben még nem vallotta, mint tegnap.

— Te csodálatos, minden kerteknél illatosabb kert, nagyváradai vagy. Nagyváradiai vagytok ti pazarkodástokban is harmónikus színek. Nagyváradiai vagytok tündéraszonyok s tündérke leányok. Nagyváradiai vagytok, sohse hallott melódiák, csak itt érzett hangulatok! Nagyváradiai vagytok ti is mind, még ti is kevesen, kedvesen félszeg s férfi voltotokkal naivan tüntető jámborok is. Nagyváradai itt minden kedves és szép.

Úgy szerettem volna körülfutni, ujjongani a fehér gyp pászitra rakott asztalok körül.

Hát hol lehetne másutt ilyen csoportulását összehozni a bájnak és kedvességnek? Hol vannak olyan asszonyok, mint Nagyváradon s hol egyesülhetnek olyan isteni eredménnyel az asszonyok, mint a nagyváradai nőegyletben.

Ifj. Schwartz Ábrahámné csak Nagyváradon tud varázsvesszőszerűen ilyen tündérvilágot varázsolni. Lázár Mártonné csak Nagyváradon, a mi öntudatosan mámoros világunkban mondhat kedves dodonai mondásokat. A konfetti megcsúfolt divatját csak itt tudják restaurálni. Grósz Irma, a kristály-forrás bájos tündérnője csak itt itathat velünk hálás szívvel fogadott limonádé italt, mikor mi abban az olimpiai környezetben legalább is nektárra szomjazunk!...

Van ilyen város, vannak ilyen asszonyok lehetnek-e másutt is? ... Strausz-kerिंगőt zakatolt el e pillanatban a katonabanda. Rátusol a cigány magyaros kötekedéssel. A fehér porondos utakon csengő kacagás közt kergeti mindenki el magától keserű önmagát. Ha van, ami nem enged édesen elfeledkezni magunkról, egy tíz filléres alakjában rálökjük a rulett-asztalra:

— Vessen ma a rosszkevd!...

Mámoros hangulattal szövődnek új viszonyok s kapcsolódnak szorosabban össze a régiek.

A szemekből kivillan a mámoros élet vágya. Ejh, ma van ez így csak s ma így is legyen!

Idefrom a legmelódikusabb valse hangja mellett a neveiket a tündérrünnep legfáradhatatlanabb megteremtőinek:

A varázsvessző birtokosa és királynője ifj. Schwartz Ábrahámné. A minden Pithyákat fölülmúló jósnő Lázár Mártonné. A banális konfettijáték csodatevő restaurálói Sarkady Lajos dr-né, Bartha János dr-né, Feiler Józsefné, Áron nővérek, Fleischer Aranka, Weinberger Irén. A királyforrás tündére igazóbb Lorelynál: Grósz Irma. Monte-Carlo kockáival Sonnenfeld Zsigmond

dr.-né, Fehér Dezsőné s Ländler Ferencné által nyerttük el nagyon szívesen az utolsó fillérünket is. A pénztárnál Reismann Jakabné, Hefli Józsefné s Wein Gáborné fogadtak jeggyel és kedvesen bennünket.

Névsort pedig — ím elhalt a valse — nem tudunk írni. Nagyvárad minden szép asszonya, leánya ott volt. Nagyváradé, — mondom.

E percben, míg káprázó szemekkel rovom a fehér lapot s a kioszk középasztala mellett tárogató muzsikát hallgatok, — látom a keringő, mámort sóvárgó párokat elsuhanni, hallom a szerelmes zsongást megszakító négyesrendező hivatalos hangját s igen-igen vádolom magam, hogy cinikus hidegségemmel ott-hagytam a tündérvilágot, pedig nagyváradí vagyok.

NN 1901. június 20.

Dyb.

49. SZÍNHÁZ

A mindenható felügyelő

— Festetich gr. dolgai —

Magyarországon van néhány száz olyan természetű hivatalos állás, amit mind valaki számára kreáltak. Mert Magyarországon vannak emberek, akiket a nevükért vagy a rokonságaikért el kell tartani.

Festetich Andor gr., mikor már sehol sem vált be, szintén ilyen, egyén számára kreált állást kapott. A vidéki színészet felügyelője lett.

A vidéki színészet nagyon édes-kevéshöz jutott fölülről. A nívó fejlődött, a vidék közönségének crejéből fejlődött. Fontosságát, nagy szerepét csak legutolsó időben kezdik felismerni a fentlevők. Ám mikor mindenki támogatást vár az idők fordulásától, szegény vidéki színészet felügyelőt kap, pláne Festetich grófot kapja.

Nekünk, nagyváradiaknak, hamarosan volt szerencsénk össze-tűzni Festetich úrral, akinek eddigi operációi a magyar vidéknek csak azokon a helyein »sikertültek«, ahol hozzászórtak vakon meghajolni minden előtt, ami »magy. kir.«, vagy »állami«, szóval onnan fentről jön.

A felügyelő úr velünk azon kezdte, hogy össze próbált kötni bennünket egy pár negyvenegyed rangú városkával, ahol aztán a

nagyváradai színiigazgató bőven elkölthette volna azt, amit Nagyváradon bizonyosan meg sem szerzett.

Akkor a nagyváradai sajtó és színügyi bizottság igen a körmére talált koppantani a felügyelő úrnak. Ám ő megbosszulta magát. Azóta összefabrikálta az erdélyi kerületet, egy időre eljátszva annak a szép óhajtásnak a megvalósulhatását, hogy megfelelő állami segítséggel az erdélyi nagyobb helyeken a nagyváradai színtársulat vegye át azt a kulturális és nemzeti missziót, amit a kolozsvári színház betölteni nem tudott.

Miután egy kis körutat tett a felügyelő úr. Mindenütt terveket szőtt. Szinte édelgett a gondolattól, hogy neki *saját* tervei vannak, mint a gyermek maga jön rá valami dolog nevére, vagy okára.

Aztán sajtója is van Festetichnek. És nem késlekedik értesíteni a világot, milyen tervei vannak ismét a színészeti felügyelőnek, aki újabban a levélírássra adta a fejét s egy-egy hamar publikált levélben közli újabb terveléseit.

Ártatlan passziózás volna mind, csak ne foglalkoznának az ő sajátos terveivel komolyan s csak ne tervezgetne folyton a rólunk-nélkülünk elve szerint. De az a gondolat, hogy ő terveket tud gyártani, úgy elszédítette már Festetich urat, hogy valóságos messiásnak képzeli magát, aki a vidék boldogítására küldetett el.

Ideje volna már, ha illetékes helyen figyelmeztetnék ezt az urat, aki legutóbb a fiumeieket lepte meg avval, hogy ő is él, nagy állása van s tervei vannak a fiumei magyar színészettel. Ideje már vele megértetni a dolgokat.

Gyarmathy is volt színészeti felügyelő, de okos ember lévén, megértette, hogy ő ezt a sine cura állást azért kapta, hogy rangja, kenyere meg néha-néha egy pohár pezsgője is legyen.

Értse meg Festetich úr is, hogy abszolúte nincs szükség az ő működésére, csak neki van szüksége némi kis megélhetési módokra.

Hordja hát békében a színészeti felügyelő címet, de ne tervezgessen és ne dolgozzon! Mert ebből — meglássa ő s meglássák az illetékesek — komoly baj lesz! . . .

NN 1901. június 21.

Nl.

50. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

I.

A lányok

Valaki arról beszélt nekünk tegnap este, mikor lelkesen zengtük a nagyváradai szép leányok dicséretét, hogy néztük volna meg csak az *előző generációt*. — Azok voltak a lányok — szavalta tüzzel. Ma is, mint a XXX. körül járó asszonyok, többet érnek ketten is, mint tizenkét mai lány.

Nagy hadakozás lett persze abból. A hadakozás végre egy kis engedékenység lett:

— No hát, nem mondom, hogy a mai nagyváradai lányok nem szépek. De a nénikékben több volt ám az élet, a fiatalság, az erő. Ezek a maiak olyan *stilizált* szépségek. Meg vérszegények, haloványok...

Abba hagyták a hadakozást. Elvégre a kemény kritikus az *előző generáció* korában florébat. Mi sem leszünk a *jövendő* generáció korában különbek. A factum az, hogy minden generáció korában sok volt Nagyváradon a csodaszép lány és soha tán annyi mint most. Egy lírai hajlandóságú munkatársunk képes volt csak azért nyárs-filiszterré lenni, hogy ebből a generációból házasodhasson...

Ám más dolog szerzett a múltkor nekünk némi kis szomorúságot. A fiatalság, a szépség, az erő nemcsak a nőknél hódítana és — sajnos — csakis a nőknél van meg.

Őket hívjuk éppen tanúságtevőkül egy nagy gorombasághoz. Ugy-e ők a maguk asszonyos felületességével is észrevették, hogy fogy azoknak a száma, akik a hozzájuk *méltók*?

Ez nemcsak amolyan erőltetett krónikatéma. Ez nagyon szomorú valóság. Becses nemem, mely megátalkodottan viseli az *erősebb* nem címét és rangját, nemcsak itt Nagyváradon, de mindenütt satnyul, csenevészedik, torzul. Főlemészti őket a szertelen, ideges, modern élet.

Szociológusok, meg nem tudom én micsodák, töprengjenek tovább rajta, de így van. És ahogy naponként látom a nagyváradai szép lányok légióját, sokszor idegesen haragos vagyok: miért szépülnek egyre és többen, miért haladnak a tökéletesség felé, mikor *mi* erre épenséggel nem vagyunk méltók. Már pedig mégis csak *mi* értünk ragyognak, ugy-e?

II.

Irodalmosdi

Elnök: Abban hát megegyeznénk, hogy a nyomott gazdasági viszonyokra tekintettel is, bár rendezünk egy felhajtást... azaz színdarab-pályázatot. Kérem a propozíciókat a *fajok* tüzetes megjelölésével.

A. úr: Mindenek előtt határozzunk abban, hogy heti vagy országos pályázatot tartsunk. Elismerem különben, hogy a *fajta* meghatározása is fontos.

B. úr: Igen tisztelt uraim, országszerte a gazdasági termékek pártolását látjuk. Fődolog, hogy a saját termésünket értékesítsük. Én a heti és helyi pályázat mellett szavazok.

C. úr: Számot kell vetni a tőzsde-hangulattal. Úgy tudom, hogy jelenleg a magyar, elsőrendű, öreg-nehéz tartja magát legjobban.

B. úr: Akkor az lesz a vége, hogy magyar szedettel kell megelégednünk. Ne kívánjunk sokat, akkor nagyobb lesz a kínálat. Ez okból vagyok az országos verseny mellett.

C. úr: Egyre vigyázzunk, ne *tragédia*. Tetszik ismerni e szó etimológiáját: *kecskebak*... brr(*)! Erre nincs piac.

Elnök: A közhangulatot kiismerve, kihirdetem az eredményt: Olcsó prémium, országos piac, öreg, vagy fiatal, közép, helyi termelésnek elsőbbség...

NN 1901. június 22.

Dyb.

51. A SZÍNHÁZ

A mindenható felügyelő

Tegnap írtunk a vidéki színészet országos felügyelőjének veszedelmes kis játékaírói. Ma a színészegyesület igazgatótanácsának üléséről szóló tudósításában egy vidéki színigazgató levélből ezeket a sorokat olvassuk:

»Megdöbbenéssel értesültem, hogy Erdély egészben egy kerületté s most újabban a három déli vármegye ugyanígy egy kerületté alakulva hirdet, illetve szándékozik pályázatot hirdetni, a felügyelő úr közbenjöttével. Ez a két óriási kerület eddig 5—6 igazgatót táplált úgy ahogy, most azonban kizárólag két társulat mehet

csak ide. Ezek példáján majd nemsokára az egész felvidék, utóbb az egész alföld egy-egy kerületté fog alakulni, úgy hogy mire körültekintünk, lesz a színházakon kívül 5—6 igazgatónak állomása. A többi felére lesz szorítva. Hiszen egész Erdély két igazgatónak is sok, nemhogy egynek. A délvidéki kerület alakulása még tűrhető, de az erdélyi kerületé lehetetlen.»

Egy tanácsos pedig így beszélt :

— Ahol gr. Festetich mint főfelügyelő megérkezik, szubvenciót éreznek ki belőle az emberek. Így aztán könnyen társulnak a városok a szubvenció reményében. A kormány persze nem bánta, ha a városok szövetkeznek és kerületté alakulnak, mert hiszen a kormány azt hiszi, hogy a városok önként álltak össze. Föl kell világosítani a kormányt is, hogy így nem lehet a dolgot elintézni, képtelenség mellőzni a színésztanács tapasztalatait.

De aztán volt még panasz elég. Valamennyi a mi tegnapi írásunkat igazolta. Tegyenek már az illetékes faktorok Festetich úrnak valamit — ismételten ajánljuk — míg késő nem lesz.

NN 1901. június 22.

Nt.

52. BIZONY KOMOLY SZAVAK

Bartha Miklós úr, kiről és egyre merészebb okvetetlenkedéseiről volt már egy párszor alkalmunk vélekedéseinket elmondani, most a többek között a következő komoly szavakat bocsátja világgá :

Rosszúl lát aki nem látja, hogy a legkomolyabb rétegekben is ellenszenv van keletkezöben a zsidó hírlapírók üzelmei iránt. Ez az ellenszenv előbb-utóbb átterjed a zsidókörökre s rendre elfajul. Engem ott fognak találni, ahol akkor voltam, húsz év előtt, mikor az antiszemitizmus jelentkezett. Azon a gáton leszek, amely megtörni lesz hivatva a félelmes és vad úradatot. De erre a kínos és veszélyes megpróbáltatásra hazánkknak bizony szüksége nincs. A komolyabbja vegye fontolóra ezt a figyelmeztetést. Bécsben régen tudják, hogy az antiszemitizmust a zsidó újságírók csinálták. Óvakodjunk a bécsi mintáktól.

Amennyi szó, annyi hazugság, még ha éppen nem Bartha Miklós is írná. A tendencia egész világos. Pilátus-módra kezét mossa, hogy ő és társainak régóta folytatott galád, felekezeti üzelmeit takarja, aztán éretlen fenyegetésekkel terrorizálni a zsidó-

ságot, diszkreditálni a liberális hírlapírókat s a többi rendes barthai fogás. Nem érdemes hát rá több szót vesztegetni. De azt megmondjuk mi Bartha úrnak, hogy őt bármikor, hol fogjuk találni. Igaza van : ott, ahol 20 év óta, ott ahol nagyobb koncot dobnak neki.

NN 1901. június 22.

Nt.

53. HÍREK

Jezsuiták akcióban

Majláth Gusztáv ő eminenciája úgy látszik nem tartotta elegendőnek a saját gárdáját. Segédcapatokról is gondoskodott. E hó nyolcadika óta — mint egy aradi lap írja — egy ilyen kisegítő-csapat villogtatja a »szellem« fegyvereit. Brassóban, a reverendás gárda nagy örömeire, ellenben annál nagyobb bosszúságára minden jóízlésű embernek, három jezsuita szónokol naponta háromszor is a plébánia templomban s hirdeti a keresztényi szeretetet ilyenformán, hogy :

»Minden magyar, aki nem katolikus, és nem néppárti, egyenesen a pokolba jut«, s »aki gyermekeit állami iskolába járattja, annak számára nincs abszolúció, az menthetetlenül elkárhozik«.

És hogy ez az üdvös misszió annál hatásosabb legyen, a csuhás sereg nem elégedett meg a szószékkel.

Beült a gyóntatószékbe is. Hogy itt milyen irányban folyik a misszió, arra legyen elég a következő eset.

Egy róm. kath. úri nő tizenkét éves leányát a többi iskolás leányokkal együtt a hitoktató az egyik jezsuitához küldte, hogy az áldozás előtt a gyónást ennél végezze el.

A lányka sírva ment haza a templomból.

Anyja faggatására végre elmondta, hogy a gyóntató barát a legförtelmesebb kérdéseket intézte hozzá, s midőn a leány a szemérmetlen, aljas kérdésekre nem akart igennel felelni, megveréssel fenyegette. Az eredmény az lett, hogy az anya nem engedte leányát másnap az áldozáshoz s bejelentette, hogy nem fogja többé lábát katolikus templomba betenni.

Íme, a huszadik század lelkipásztorkodásának gyümölcse.

NN 1901. június 22.

Nt.

54. A HÉTRŐL

Úgy ám, csak akik még Noéval gondolkoznak, hiszik el, hogy van holt szezón is, eseménytelen nyári szak, melyről újságró nagyapáink sikerült vicceket gyártottak a fiumei cápa s társai cég alatt. Dehogy is van. Olyan eszeveszetten lármás a világ, hogy valósággal gonosz-irigyen gondolunk az elmúlt szép időkre, mikor így nyáron többnyire pihent a krónikás. Olyan nagyot változott a világ, hogy még a fiumei cápa is rehabilitálódott. Kiderült, hogy ezek a fiumei cápák gyalázatosan hamisítatlan cápák és nem — *kacsák*. Minthogy hát sok minden kiderül apránként . . .

*

Kiderült például, hogy a sokat szidott *színház* mégis csak maga az *élet* volt Nagyváradon. Ahogy bezárták, bizony, nagyon elcsendesedtünk.

Az esti korzó népe melankólikusan tekintet a homályba burkolt palota felé s mind kevésbé sikerül az affektált, kicsinylő hang :

— Meg sem érzem, hogy hiányzik a színház.

Bizony csak megérezzük. Ha legalább a társulat fele, mondjuk a *szebbik*, itt maradt volna. De olyan hűtlen gyorsasággal hagytak itt bennünket. Még Székely Irén volt a leghűségesebb, de ő is megy már.

A többiek meg régen nyaralnak valahol messze, szerteszét. A kis Kulinyi Mariska itt van még, de az olyan pártiképes, komoly udvart tart, hogy minden nyári hangulatú gentlemant elriaszt.

A társulat *csúnyábbik* feléből — mint megjósoltuk — itt maradt a kedves, szeretetreméltó »öreg« Bognár s mondják, akik éjszakázni szoktak, hogy olyan víg életet él, mintha *szalmaözvegy* volna. Itt van még a direktor is. Szegény, ő nyáron is dolgozik, fel s leutazik, szerződöt, számol és előlegeket utalványoz. Diszkrét értesítés szerint itt van a városban, valahol Szarvasi is, de ő nem mutatja magát. Szégyenli, hogy nem idegenben nyaral . . .

*

Kiderült továbbá, hogy *orfeum* kéne most a magyarnak, nem kilencvened rangú, kopott cirkusz, nem műkedvelő előadás és nem tэрzene. De nem is olyan orfeum, mint amilyenek egy párnak, a rendőrség engedélyt adott. No ha ilyenek a *magyar orfeumok*, hát adjó *nemzeti brettli* ! Ebből nem kérünk. Máskor

minden nagyváradí férjnek legszebb álma a szalmaövegység volt. Na hát ilyen orfeumok mellett nem csoda, ha még a szalmaövegység is veszített kívánatos voltából. Nagyon helyes dolognak tartjuk, hogy magyar szó hangozzék a brettlin is. De mikor a brettli internacionális kedvverítő hely. Legyen egy pár magyar szám, vagy legyen a programm fele magyar, a többi lehet akár kelta-nyelvű is, csak el tudjunk mulatni rajta. Hillinger Miska különben, aki elismert, kiváló orfeum-impreszárió, erősen fogadkozik, hogy hoz ő most olyan orfeumot, hogy szalmaövegység lesz még az is, kit becses neje eddig húsz éven keresztül magával cipelt fürdőőr-fürdőre . . .

Kiderült még aztán, hogy jó lesz az irodalom hősei közül kizárni a katonákat. Egy osztrák író, tartalékos katonaoorvost, katonai rangjától fosztotta meg a hadbíróóság, mert egy hadnagyocskára hősét közönséges embernek rajzolta.

Írtunk és írtak a dolog moráljáról eleget. Annyi tény, hogy polgármester bácsik mondogatják az ő tóosztjaikat a katonaság és polgárság közti »jó viszony«-ra, a korszellem fütyül a tóosztokra, s a katonaság minden államban elszigetelődik teljesen. Gondolkozniok kellene ennek a megváltoztatásán(*), akiket a dolog érdekel, vagy mulattat.

Maga a konkrét eset pedig tele van sok liternyi humorral. Szegény novelláírók! Utoljára veszély nélkül egyetlen társadalmi osztályból sem választhatják a hőseiket. Hiába, Kiplingnek van a legtöbb esze. Az állatok nem haraguszna meg, ha novellákat írna róluk.

Mennyi minden is derül még ki. Hogy Tisza Kálmán már protektornak is gyenge. Egán kazárbarát, kiderült, hogy Ugronnál, a nagy puccsvezérnél, csak Inger Szolimánnak vannak nagyobb tervezgetései. Kiderült, hogy Rakovszky jó hazafi és sok ilyen váratlan nagy tanulság.

Ha így haladunk, kiderül, hogy Magyarországon képviselő lesz minden ifjú stréber, radikális-liberális a Széll-kormány, Rakovszky az antiszemita ellen küzd, a nagyváradí főtrafikot nagyváradí kereskedő kapja, Páris Magyarországon van s hogy Bartha Miklós perfekt gentleman.

Mert sok minden kiderült, csak ez a csúnya júniusi idő tette egész héten az ellenkezőjét.

NN 1901 június 23.

Dyb.

55. KÜLÖNFÉLE VERDIKTEK

Sok szó esett mostanában különféle verdiktekről. Mióta polgár-bírók osztogatják az igazságot, Nagyváradon is volt egy-két olyan verdikt, amely túlon-túl sok beszédre adott okot.

Most ezúttal nem magyar esküdtbíróság verdiktje volt a disputa okozója, hanem francia. Egy előkelő nőt mentett fel, aki bankót hamisított, mert jómód nélkül élni nem tudott

A Figaró szólt ehhez a kérdéshez legelőbbs bár a nagy világlapot klerikális elmerülésében még a »Sajószenttamás és vidéke« megrovási kalandban részesíti, az ő témái még mindig nagy témák nálunk is.

A Figaró után hát megindultak a magyar kommentárok is. Valamennyi avval végződött, hogy anarkia felé haladunk. Nemsokára nem tudjuk, mi légyen hát a bűn, amit megtorolni szükséges és hogy félő — mint minden francia »divat« — utánzásra talál a francia példa.

Az esküdtszéki intézmény nálunk új intézmény s az is lehetséges, hogy túlkorai — Franciaországban az intézmény gyönyörűen bevált. Nagyszerűségét kétségbe senki sem vonhatja. Új utat és új világot adott a társadalom megtorló lelkének. Akik pedig egyik-másik ítékezéséből anarkiát jósolgatnak, valamit elfelejteneek. Hiszen magát az intézményt is annak kell tartania annak, aki a büntető paragrafusok iránt táplált ilyen szerelmes hittel, sőt fanatizmussal ítélkezi fölül az ítékezéseket.

A büntető törvényszék paragrafusai gyilkoló landszkneknek. Megölnék mindenkit, aki elébük kerül. Humánus vezéreket adott nekik a humánusabb, fölvilágosodottabb kor, hogy csak azt ölje meg, aki a társadalom megállapított rendjének megtéríthetetlen, veszélyes ellensége.

Az *embert*, aki valahára élni kezd s megbecsültetni és megértetni akar, védi a modern judikatúra. Egyre világosabban látja ezt a hivatását. Nem a deliktum, mint gúnus, hanem az egyén, mint a korlátokat átlépő fölött mond ítéletet. Ma már ennél több joga eszünk szerint nem is lehet, de nem is kell.

Igazságot nem tehet, ezt már régen-régen tudják, csak és mindig megfelelő ítéletet. Az igazság mindannyiunknál más. A törvény pedig mindig a betűk szerint használva, közös mindannyiunk szerint igazságtalan.

Semmiben sem szabad reakcionáriusnak lenni. Ez a világ alapjában nagyon rosszul van berendezve, de egyre korrigálódik.

Nincs, nem lehet kétség afelől, hogy az emberi ítékezés is egyre csak tökéletesedhetik.

NN 1901. június 23.

Nt.

56. ORFEUMOK

Vasárnapi heti tárcánkban félig tréfásan írtunk arról az ártista-beözönlésről, mely Nagyváradot a színházi szünetben elnyeléssel fenyegeti. Megnevezett »magyar« orfeumok kaptak játékra engedélyt s a Fekete-cirkusz, mely július elsején kezdi meg »működését«, a legsilányabb hippodrom, melyért egy fillért is kár kiadni. Mi amellet vagyunk, hogy a közönség ne maradjon nyáron azok nélkül a bizonyos nyári időtöltések nélkül. De nem úgy gondoljuk azt, hogy a legalja csődülhessen be a brettli művészeknek Nagyváradra. Debrecen, a külsőségeket tekintve, magyarább, legalább is sallangosabb magyarságú város, mint Nagyvárad. És még Debrecenben sem kiáltja az álsóvénség, hogy csak magyarul a brettlin !. Adjon engedélyt a főkapitány egy elfogadható orfeumnak s ne kívánjon többet, mint hogy a programm fele legyen magyar. Hál Istennek tartunk talán már ott, hogy nem kell orfeumoktól várnunk a magyarosítást s nem kell tiszta magyar városban az orfeumok germanizálásától tartani.

NN 1901. június 25.

Nt.

57. SEGÉLY A NYÁJNAK

A nagyváradai latin szertartású káptalan egy kis uzsora-afférba került egész véletlenül. Érmindszenti tudósítónk ír erről az ügyről. Érmindszenten alig néhány családból áll a katolikus felekezet. Valamelyik Andrassy gróf azonban nagy alapítvánnyal gazdagította a kis hitközséget. Így annak külön temploma, jófizetésű plébánosa s tanítója van. A fölöttes egyházi hatóságok érdekében áll a kis nyáját összetartani s erősítgetni. A nagyváradai bőkezű káptalan meg is teszi ezt gyakorta. Pár év óta például a község katolikus családjai, különben többnyire nagyon szegény emberek, egészen jómódban élnek. A nagyváradai káptalanhoz fordultak avval a kéréssel, hogy adjon nekik *kamatnélküli kölcsönt*. A káptalan teljesítette kérésüket s így nagy summa pénzekhez jutottak a szegény emberek. A pénzzel aztán nagyon jól elbántak. A község hasonlóan szegény kálvinista, zsidó és g. kath. lakosai között gyümölcsöztetik. Olyanformán például, hogy egy-egy szegény adósnak tíz forint kölcsön után *havonként* 40—50 krajcárt kell fizetniök. A drága pénz már sok szegény embert tett tönkre. Tudósítónk szerint a jóérzésűeket igen bántja e csúnya uzsora-

ügyletben a káptalan akaratlan szereplése. Mi tudjuk is, hogy ha a nagyváradi káptalan értesül ezekről az üzemlekről, melyekre segítségét felhasználták, intézkedni fog a dolgban.

NN 1901. június 26.

Nt.

58. KÖZELEDNEK

Szatmár megye szomszédunk nekünk. Híres szabadelvű magyar vármegye. A Kölcsey nevével és emlékével nem kell többre hivatkozni.

Nagykároly a vármegye székhelye s tegyük hozzá, hogy minden igazság ellenére. Szatmár szab. kir. város van inkább a vármegye központján, nagyobb múltú város, népesebb és intelligensebb.

Am Nagy-Károly — a gr. Károlyiak címerében leledző *karvally* madártól kapta a nevét — régi fészke a Károlyiaknak, Kártevő Sándor, *Rákóczi*-áruló nevére nagy dominiumú utódainak.

Ebből meg lehet érteni, hogy Nagy-Károlytól miért nem lehet elkaparítani a székhelyet. Károlyi István gr. nagy úr, fényes konnexusai vannak aulikus körökben. Vele nem lehet bírní. A károlyi ember ezért mondja mámoros dölyffel :

— Mit. Ha Pista gróf akarja, a Szamost is elveszük a szatmáriaktól.

Nagykároly és a nagykárolyi járás lakóinak jórésze, zöme részben elmagyarosodott, részben magyarosodni kezdő *svábság*. Munkás, derék nép, de meglehetősen buta és bigottériára hajló.

Bartha Miklós úr bőkezű mecénása, az el nem mondott beszédeiről hirhedt Károlyi István gr. sem bővelkedik lelki javakban. Meglehetősen obskurus fejű ember, konok is, aki tetszeleg az ország első gentlemanja címmel, de becsületbírósági elnökségen kívül nem is tud semmit.

Természetes is ez. Őt családi múltja, vagyona és rangja kötelezi magyar szokások szerint, hogy becses fejét ne töltsse tele túlságosan.

Épen ezért természetes, hogy mikor Magyarországon, ha mindjárt doktrinér is, de erősebb levegőjű liberalizmus uralkodott, Pista grófot a Peturok táborában láttuk. Azok közé tartozott, akik vártak az eljövendő boldogabb korszakra.

Károlyi Istvánnak jó szimatja volt. Ma Magyarország kormánya csak névben liberális, valóban pedig a Peturok álmai szerint való. Olyan klerikális világ van itt, mint annak a rendje.

Pista gróf azonban Mózes szerepére vágyik. Az ígéret földje itt van, de ő nem lép reá. Ő az ő svábjaik kellően megdolgozta. Visszavonulhat most már. A liberálisok le vannak törve. Az aulikus, latifundiumos főurak élhetnek immár passzióiknak, mint Mária-Terézia őfelsége idejében.

Az Alkotmányban ezt olvassuk :

»1896-ban már erős volt Szatmárnegye központi, nagykárolyi kerületében a néppárt s noha győzelemre akkor, a Bánffy korszakban, kilátás nem lehetett, mégis állított jelöltet. A jelölt csak öt nappal a választás előtt lépett fel s így is, ezen rövid idő alatt is, 600-nál több szavazót toborzott a néppártnak. Azóta rendszeresen, kitarással szervezkedett a nagykárolyi néppárt s ennek külső eredményeül ma két népgyűlést is tartott s mindegyiken a lelkes polgárság impozáns manifesztációi közben ünnepelték a néppártnak körükben megjelent vezérért, Zichy Nándor grófot és proklamálták jelöltjükül Báthory István nagykárolyi gyógyszerészt, az egész megye legtekinélyesebb polgárainak egyikét.

Teremen is, Csanáloson is rendkívül nagy számmal jelentek meg a polgárok, még Nagy-Károlyról, a megye székhelyéről is sokan jöttek a két néppárti tüntetésre, amelyek bizonyára nem tévesztik el hatásukat úgy Nagy-Károly városára, mint az egész kerületre. A szabadelvű párt jelöltjeként ez idő szerint még Domahidy Elemér fősolgabíró emlegetik, minthogy azonban a Kossuth-pártiak gyengeségük tudatában minden valószínűség szerint külön jelöltet nem fognak állítani, hanem másutt is praktizált szokásuk szerint a kormánypárthoz fognak csatlakozni és minthogy Domahidy jelöltsége nincsen inyökre, nincs kizárva, hogy a szabadelvű jelölt személyében változás fog beállani. Annyi bizonyos, hogy a kerület pártjai között most legerősebb a néppárt. Bizonyítják ezt a mai gyűlések, amelyek egyben azt is bizonyítják, hogy a magyar Alföldnek tiszántúli részeiben is fogékonyak a magyarok a néppárt keresztény hazafias eszméi iránt, csak lelkes férfiak akadjanak, akik önzetlenül kezükbe vegyék a szervezés munkáját. A nagykárolyi kerület néppártjának vannak ilyen vezérférfiai, világiak és egyháziak, akiknek buzgó, céltudatos munkálkodásuk minden elismerésre méltó.»

Károlyi István előbb csatlósára, Bartha Miklósról gondolt. De ez a kálvinista néppárti jezsuita csak jelölése hírével is forradalmi hangulatba hozta a járás kálvinista községeit. A legnagyobb veszedelmektől lehetett tartani. Ekkor határozott Pista gróf a házi patikusa mellett, aki méltán lehetett az ő utóda, lévén hozzá hasonló fejű ember.

A legnagyobb baj pedig, hogy Széll Kálmán — úgy látszik — ezt a kerületet is átengedte egészen a néppártnak. A Domahidy jelölését le akarja fúvatni, pedig emellett a kiváló, liberális ember mellett szívesen csoportosulna a néppárti veszély miatt a Kossuth-párt is.

Szóval a néppárt a legfelsőbb támogatás mellett is nagy apparátussal dolgozik. Valósággal körül akarja folyni a liberáliz-

mus régi dicsőségét veszítő hazáját, Bihar vármegyét. Legközelebb már a Szilágymegyei, szüntén szomszédos Tasnádon akarnak gyűlést tartani Zichyék.

Közelednek, védekezés kellene De ki védekezzék? Magában a vármegye központjában, Nagyváradon is, ultramontán hajlandóságú emberek tartják többnyire a liberális lobogót.

És ha majd — ezen a választáson talán még sem — ide is eljönnek Kálmán Károly, Zichy Nándor s a többiek, fogadják majd őket tárt karokkal. Addig pláne hatalomra is juthatnak. Akkor meg éppen. Nagyvárad és Bihar vármegye újabban egy jelzőt követ: mindig a hatalommal!

NN 1901. június 27.

AE.

59. FIATAL, HÉV

A fiatalság botlásai nem is hibák. Erények mind, mert alapjuk a jóhiszemőség. Mi is voltunk s bár lehetnénk még fiatalok, mikor egészen más színben láttuk a dolgokat, mint amilyenek. Politikai tekintetben — nálunk ez a legelső tekintet — sokan voltunk ifjú korunkban lelkes imádói Ugron Gábornak, akiről bizonyos már, hogy nem egyéb egy nagystílu pénz-ágensnél és tűzbe hozott a Bartha Miklós haragos honfi felgerjedése, amiről viszont most már tudjuk azt, hogy jól megfizetik s az egész színészkedés. Egy lelkes, nagyszalontai fiatal ember, Podhraczký Rezső dr. egy cikket írt az »Ellenzék«-ben, melynek egyik passzusa így szól:

»De már az ellen határozottan tiltakozunk, hogy az eddig folytatott aljas becsületvadászat cégéréül a Kossuth név szolgáljon. Mi nem Ugront és Barthát védjük, ők arra nem szorultak, megvédelmezzik ők magukat, ha erre szükség van, hanem mi a Kossuth név ninbusát, a Kossuth név tisztaságát, szeplőtlenységét féltjük és pedig féltjük éppen Kossuth Ferenc barátaitól. Ha Kossuth Ferencnek csak halvány sejtelme volna arról a gyalázatos ténykedésről, üzérkedésről, amit az atyja nevével véghez visznek az ő barátai, — ő volna az első, aki környezetét szétverné maga körül. Pedig már sokat tanulhatott volna Kossuth Ferenc a múltból. Vagy talán már elfelejtette a Fortunát, a Tarnóczy Gusztáv Hunnia Gépgyárát? Hát a Hazait? Ide is a jó barátai vitték be. Határozottan tiltakozunk az ellen, hogy a Kossuth nevet népbolondításra használják fel. Ha erre Kossuth Ferenc maga vigyáznai nem fog, lát majd vigyáznunk mi, akik igazi Kossuth pártiak vagyunk.«

Nem is szokás, nem is szükséges, nem is tennők, hogy a cikkel vitázzunk. A nagyszalontai Kossuth-párt bizonyára nem azonosítja

magát vele. Podhraczký Rezső dr. pedig előbb-utóbb bizonyosan rájön arra, hogy milyen nagy szolgálatot tesznek azok ennek az országnak, akik a Bartha—Ugron népség ellen harcolnak. Most csak egyre figyelmeztetjük a cikkírókat. Nem tűnt fel neki, hogy cikkéről csak egy lap emlékszik meg nagy dícsérettel, s ez a lap a néppárt lapja. Ha ezt a mozzanatot kellően értékelni tudja, már sok mindenre rájön. A fiatal szemeket a látszat ejti mindig zavarba. De ha megkapják az első fix pontot, hamar készen vannak a képpel. Mi az esetet csak azért hoztuk föl, hogy mindazoknak szóljunk, kik fölülnek Bartháék pilátusi panaszainak.

NN 1901. június 27.

Nt.

60. NÉPPÁRTI KÉPVISELŐJELÖLT BIHARMEGYÉBEN

Tegnapí vezércikkünkben rámutattunk a veszélyre, mely a néppárti szervezkedések közeledésével fenyeget bennünket. Hogy aggodalmunk nem volt alaptalan, azt egy tenkei hírünk igazolja. Tenkén és a kerületben széltében tudják és beszélnek, hogy néppárti képviselőjelölt is lesz, még pedig Roxin Miklós g. kel. esperes személyében. Ha ő nem lép fel, akkor a beéli g. kel. lelkész próbál szerencsét hasonlóan néppárti programmal. Szóval egy biharmegyei kerületben már kísért a néppárt, még pedig a legveszedelmesebb nemzetiségi köntösben. A kerület polgárságának zöme Hlatky Endre ügyvéd jelöltsége mellett lelkesedik, kinek fellépése bizonyára leszereli a néppárti készülődéseket.

NN 1901. június 28.

Nt.

61. A SAJTÓ ÉS HARAGOSAI(*)

Tisztán véletlenül értesültem valamiről, ami máskülönben nem nagy dolog, nem is kriminális, csak legfőllebb érdekes. Érdekes és *csak most* érdekes.

Valami vizsgálati kihallgatás alkalmából minap a kihallgatást »szközlő« bírő szükségesnek látta véleményt mondani a nagyváradí sajtóról.

Abszolute nem volnánk kíváncsiak senki ilyes, vagy olyas vélekedésére. Régi dolog, hogy az újságíró kevés ember szimpátiáját

bírja. Vagy félnek tőle, vagy irigylik a hatalmát. Főként a nyilvánosságoknak dolgozó emberek. A kérdéses nyilatkozatnak vagy vélekedésnek más dolog ad érdekességet.

Ma Magyarországon feltámadt negyven-ötvenezer ember, hogy emberségesebb megélhetést nyerjen. Velük van a jog, az igazság. De most a magyar társadalom süket. Legfőleg az érdeklő, hogy kezdjük-e már ütni a zsidót és kálvinistát, vagy várjunk még egy kicsit. Negyven-ötvenezer ember családotul hiába várja terhes, kínos életéből való megváltását. A társadalom nem hallgatja meg őket, a hatalom pedig fitymálva parancsol »csitt«-et.

Reakciós világban élünk. Hamar le lehet parancsolni, el lehet nyomni mindent.

És ime negyven-ötvenezer kiáltás még sem hangzott el a pusztaban. A *magyar sajtó* megkapta a panaszló hangot s szászorozva zúgta szét a hatalom, az úgynevezett »illetékes faktorok« felé.

Ennek a lapnak, a mi lapunknak is, nagy része van ebben. Ma már meghallgatták a kiáltást, sőt megérkezett a hivatalos, szepegő válasz is innár: — az istenért ne lármázzatok, hiszen halljuk és cselekedni fogunk. Ezt tette a magyar sajtó, a vidéki sajtó, a nagyváradi sajtó, kiről fura vélekedést mondott a minap valaki, az ötvenezer közül.

És mondunk valamit. Nem haragszunk mi azért, ha haragszunk reánk. De egyet ne felejtsek soha, olyan nagy válság előtt nem volt tán a magyar társadalom, mint most. Csúnya reakciós, fekete világ készülődik reánk. Csupa lelki bilincs, tiltó parancs és tekintély.

Egyetlenegy faktora van már is ennek a társadalomnak, mely fölemel minden méltatlanul letiportat, meg-megütöközik hatalmasokkal, a magáévá tesz minden jogos vágyakozást: *a sajtó*.

És megérjük mi azt az időt, hogy kevés lesz a haragosunk. Ez a kevés is vagy zsarnok, vagy sötétlelkű, vagy becsstelen. Szeretni fognak bennünket, igen.

Szomorú idő lesz, szomorú világ lesz ez nagyon. Bár megmenekülne tőle a magyar társadalom és inkább bár lenne tovább is nekünk sok-sok haragosunk.

NN 1901. június 29.

ac.

A Nagyváradi Napló szerkesztőségének épülete

62. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Füzdő levelek

Abbázia

Tisztelt Szerkesztő Úr! A tenger mormolását hallgatom pár hét óta. A tenger mormolásáról sokféle véleményt összeolvastam egykor, diák koromban, mikor még erre ráértem. Mondhatom ez a mormolás egészen kellemes. Sőt nekem, aki a Szokoly Tamások és Balogh Dömék mormolásához szoktam, — mondhatom — igen kellemes.

Szerkesztő úr, valószínűleg csodálkozik, egyrésztől, hogy *írok*, másrésztől, hogy *lapba írok*, harmadszor, hogy *kedélyeskedem*. Hát magyarázattal tartozom. Az utolsó otthon töltött napokban annyi mindenfélét összeírtak rólam, hogy gondolkodóba estem. Ugy gondolkoztam: voltaképen szép dolog ez az írás. Sajnos, hogy mint polgármester leszoktam róla. Ha nem volna szép, ezek az újságírók nem írának annyit. Így jött kedvem nekem az íráshoz és a kedélyeskedéshez, már tudniillik olyan mértékig, mely a polgármesteri dekorumot nem sérti.

Nem tudom, mi van szeretett polgárainkkal, kiknek élén én mesterkedem s hogy vannak azóta. Mondhatom önöknek, hogy az rabolja el itt legtöbbször nyugalmaimat. Lám az aradi kongresszusról is lemaradt az én városom. Pedig, hejh, annyira szövetkezni pénzügyileg, mint az én városomnak, egyiknek sem kell. Még az ördöggel is, még a forgalmi bankkal is.

De más is aggaszt. A lapok megint nagyon szapulják a várost. Nem tudhatom, hogy jöhetnek hozzá. Én kiadtam a rendeletet, hogy száz lépésnyire tartsanak minden újságírót a városházától. Itt valami *miskulancia* történhetett. Ez a *miskulancia* közigazgatási szó, kérem.

Különben csendes itt a világ. A múlt reggel a parton sétálgatok. Egyszerre csak megszólal a hátam megett valaki:

— Polgármester úr, adjon két koronát reggelig.

Képzelve szerkesztő úr, Szüts Dezső volt. Még ide is eljött. Azt akarja bebeszélni nekem, hogy nélkülem nem tud *működni* otthon. Hídegen válaszoltam neki:

— Én meg itt nem vagyok hajlandó magával együtt *működni*.

De ne higgye, hogy lehet vele bírni. Már a tizenhetedik koronánál tart s a kilencedik naktmuziknál. Tegnap táviratoztam Gerő főkapitánynak:

Sasba orfeumnak lehetőleg adjon engedélyt mielőbb!

Azt hiszem most már megszabadulok tőle. Nagyon ragaszkodik hozzám. Látszik, hogy félig újságíró.

Végül én, akit annyiszor interpellálnak otthon, a következő interpellációt vagyok bátor beterjeszteni:

1. Van-e tudomása Nagyvárad polgárságának arról, hogy mestere mindig rágondol itt is s vágyik körébe vissza.

2. Ha *nincs*, hajlandó-e most már tudomásul venni?

3. Ha *van*, levonja-e ebből a szükséges konzekvenciákat majd akkoron a választási urna előtt is?

Interpellációmra nem kérek sürgős feleletet. Mindenesetre azonban ajánlom magamat s tudatom, hogy a *táppénz* itt drágább, mint a városházán s anyakönyvi botrány sincs, mert Rómába nem erre utaznak s hogy a vendégkönyvbe Nagyváradot írtam és nem Groszwardeint, podestát és nem Bürgermeistert. Evvel tartoztam saját méltóságomnak s a *Nagyvárad Friss Újságnak* is, mely tudtommal olasz-barát.

Maradtam Szerkesztő úr híve

Bulyovszky dr.
polgármester

A másolat hitelül

NN 1901. június 29.

(Dyb)

63. A NAGYSZALONTAI ÜNNEP

Soha sem éreztük a tömegek erős érzésének magával ragadó hatalmát olyan erősen, mint vasárnap Nagyszalontán.

Nagyszalonta büszke hajdúnépét csak most tudjuk megérteni és megbecsülni igazán. Nagyszerű, ősi erejű nép ez, amilyen sok-sok kellene ennek a gyöngé országnak.

Mikor a nyalka, árvalányhajas lovaslegények körülfogták a szobor körül tolongó népet s a déli nap míg lovaikon valósággal pörkölt mindenkit ott a szabad ég alatt, ők a Kossuth nótáját énekelték szilaj lelkesedéssel, — ekkor ihletett meg bennünket ez az érzés. Mint tud ez a nép lelkesedni! Mennyi hit és remény van ezekben a szívekben: Mennyi erő és egészség! . . .

A nagyszalontai ünnep fénye, ragyogása mind a nagyszalontai szívekből áradt elő. Övék, a nagyszalontai közönségé a szép, a lelkes ünnepnek minden érdeme.

Mert nem akarunk ünneprontók lenni, de mi, a vendégek, Budapestről és más helyről nagyon kevés lelket vittünk erre az ünnepre. *Külső dísz, formát nagyrésztben* nekünk kellett volna az ünnepnek adnunk. Bizony még azt sem tudtunk.

Mikor hát mélységes csodálattal és szeretettel hajlunk meg Nagyszalonta és vidéke népe előtt, az ünnep felséges bensőségéért, sokat jelentő lelkességéért is csak neki adhatjuk a pálmát.

Mert nézzük csak a *formákat*, az ünnep kereteit?

A rendezés gondoskodott a vendégelésről pazarul. Ami hiba volt itt, azt sem lehet felróni. Az ünnep *programmjánál* alig láttunk még sablonosabbat.

Felvonulás, levonulás, mozsárágyú, beszéd, beszéd és beszéd és megint beszéd, óda, óda és újra óda. Sehol semmi invenció, a nagy alkalomhoz méltó gondolat, illő szín, érdemes újítás.

Csorvássy Istvánnak nagy érdemeit elismerjük a szobor megteremtésében, de ilyen szent, nagy alkalomhoz más beszéd illett volna, nem az övé.

És a Barabás Béla beszédjén kívül, mely frappírozott mindenkit s méltó volt az alkalomhoz, majdnem ezt mondhatjuk valamennyi ünnepi incidensről.

Édes Istenünk, a világ halad, az eszmék csiszolódnak, csak az igazi nagyság nem változik, csak növekedik ragyogásban. Kossuth apánk isteni ragyogásához hogy illenek azok a köz-helyek, amelyeket a képviselő és egyéb bácsik használtak s amelyeket harminc év óta nem használ már csak közepesen jóízű ember sem.

Hol láttuk megmutatni a jövő előtt Kossuth nagyságát, megértetni: mi vár még e szent névre a jövőben?! Ehelyett a gepidákról, talizmánról s egyéb ócskaságokról olvastak föl, mint például Móczár tanár, vagy mondtak monotonul dikciókat.

Végül, — ez meg éppen csak külsőség ugyan, — mégis mért nem öltözött Kossuth fia magyar díszbe? . . . Úgy illett volna ez s olyan jól esett volna így látnunk, ha már beszédben nem tud a magyar szívekhez szólni! . . .

Nagyon nagyjában ezeket kellett elmondanunk. Mi, a vendégek s az ünnepi formák intézői, nem voltunk méltók a nagyszalontai közönséghez, mely az ünnepnek lelket, csodásan szép tartalmat adott. Ez a közönség ünnepelt s az ünnep ezért volt szép és feledhetetlen.

Kossuth ércalakja tartsd meg ezt a népet ilyen nemesnek, nagynek és erősnek!

NN 1901. július 2.

Nt.

64. Ő UTAZIK

Persze, hogy Festetich úrról van szó. A felügyelő úrnak megint ötletei lehetnek, mert körútra indul, mint azt vele barátságos lábon álló lapokkal sejteti. A színügyi bizottságok jól teszik, ha elkészülnek erre a körútra. Mikor a felügyelő úr körútra kél, mindig van valami, amitől tartani kell. Hátha aztán — mint most is — kész tervekkel indul útra Festetich úr!

NN 1901. július 2.

Nt.

65. SZÍNHÁZI ÉLET GYULÁN

(Krecsányiék az új színikörben)

Nagyváradról egy társaság rándult át szombaton Gyula városába s a társaság egyik tagjának itt gyulai impresszióiról kell számot adnia.

Ime, elárulja mindjárt, hogy e kis beszámoló furcsa lesz nagyon. A gyulai tarka emlékek seregéből kiválik egy szikár, magas természetű, hosszú, fekete redengős, kedves, öreges, borotváltarcú férfiúnak képe s a beszámoló írója már sejtí, hogy erről a férfiúról fog és kell neki írni.

A fiumei s trieszti mesés diadalok ragyogása csábított át bennünket. Meg egy kis színházi smokkság is, amitől a legintelligensebb nagyváradiak sem tudnak szabadulni. A nagy sikerek titkát kifürkészni és megismerni a magyar színpad egy sereg neves alakját: smokkságnak is megbocsátható.

Hát a nagy sikerek titkát — mint már jó eleve sejdítettük — hamarosan megtaláltuk. Ama fent leírt, redengős férfiú ez a *titok* s olyan titok, amit mindenki ismer.

Úgy vélekedtünk, mikor visszafelé hozott bennünket a vonat, hogy ez a redengős férfiú nagyon be találta magát írni a magyar szellem s a magyar művészet történetébe. Talán-talán az újabbak között Paulayn kívül senki annyira. A magyar vidék színészeit ez a férfiú emelte, produkálása mértékét is ő. *Buda, Temesvár és Pozsony*, az ő nagy kulturális és magyar missziójának színhelye. A magyar színházak repertoárja is büszke lehet reá. Ha új játéktílust szizifuszi munkájában nem is teremthetett, de lelkiismeretesebb, intelligensebb s jobb ízlésű rendezői talentum nem igen akadt még a magyar vidéken.

— Tele vagyok erkölcsi sikerrel.

Szólt a mi ditirambusunkra — de én még mindig olyan maradtam, aki előtt a lejárt értékű erkölcsi siker a legbecsesebb.

Fiumében a kiadásai térültek meg, a trieszti fényes napokra meg éppenséggel ráfizetett, mert még a legutolsó kóristájának is nagy, külön napidíjat fizetett.

Gyulára eljött, pedig tudta, hogy biztos *anyagi deficit*.

De eljött, mert a gyulaiak őt akarták díszes, nagyon szép *Erkel*-színikörükbe, melynek beosztási tervét is ő csinálta meg. Persze, tessék csak számítani. Krecsányi napi kiadása 350 frt., a színikörben pedig legjobb esetben is 300 frt. a napi bevétel maximuma.

De azért kapnak a gyulaiak olyan fényes előadásokat, amelyenekért azok állandó színház közönsége irigyelheti őket. Csak a levegő nyári ebben a színikörben. Krecsányi mindig a régi.

Strauss-operettet láttunk, a *Denevért*. Nem mondjuk, hogy a nagyváradi színház művészei közül nem különb egyik-másik. De ensemble nincs ilyen több a vidéken. Krecsányi ott »dolgozik« a színpadon s amit kapunk — mi nézők — az igazi előadás.

A szereplők közül Anday Blanka lepett meg bennünket Rozalinda szerepében. Őt éve látta e sorok írója.

Már akkor sejtette mindenki benne a leendő nagyságot. Ma nincs ilyen primadonna a vidéken.

A drámai társulat hasonló jelensége: Tóvölgyi Margit. Keszlernek, ennek az intelligens fiatal művésznek Ocskayját páratlannak mondják, akik látták s a darab előadását is jobbnak a Vígszínházénál.

A gyulaiak pedig — szó sincs róla — lelkes kedvvel járnak a színházba. A színészek azonban kedvetlenek:

— Nincs itt semmi — mondogatták — csak por és jó koszt. Pedig Gyulán mindent elkövetnek, hogy jól érezzék magukat a színészek. Csak tapsolni nem szeretnek. Ezt nem tartják ott előkelőnek.

Pár hét múlva Hódmezővásárhelyre megy Krecsányi és társulata.

A beavatottak azt mondják, hogy már legközelebb királyi kiténtetést kap a fiumei és trieszti körút dicsőséges direktora. Bizony a kiténtetésnél valamivel többet is megérdemelne a legérdemesebb direktor: egy kis szubvenció-emelést. Mikor búcsúztunk azt mondta:

— Szeretnék egy esztendeig legalább az intelligenciájáról híres nagyváradi közönség direktora lenni.

Sasba orfeumnak lehetőleg adjon engedélyt mielőbb!

Azt hiszem most már megszabadulok tőle. Nagyon ragaszkodik hozzám. Látszik, hogy félig újságíró.

Végül én, akit annyiszor interpellálnak otthon, a következő interpellációt vagyok bátor beterjeszteni:

1. Van-e tudomása Nagyvárad polgárságának arról, hogy mestere mindig rágondol itt is s vágyik körébe vissza.

2. Ha *nincs*, hajlandó-e most már tudomásul venni?

3. Ha *van*, levonja-e ebből a szükséges konzekvenciákat majd akkoron a választási urna előtt is?

Interpellációmra nem kérek sürgős feleletet. Mindenesetre azonban ajánlom magamat s tudatom, hogy a *táppénz* itt drágább, mint a városházán s anyakönyvi botrány sincs, mert Rómába nem erre utaznak s hogy a vendégkönyvbe Nagyváradot írtam és nem Groszwardeint, podestát és nem Bürgermeistert. Évvel tartoztam saját méltóságomnak s a *Nagyvárad Friss Újságnak* is, mely tudtommal olasz-barát.

Maradtam Szerkesztő úr híve

Bulyovszky dr.
polgármester

A másolat hitelül

NN 1901. június 29.

(Dyb)

63. A NAGYSZALONTAI ÜNNEP

Soha sem éreztük a tömegek erős érzésének magával ragadó hatalmát olyan erősen, mint vasárnap Nagyszalontán.

Nagyszalonta büszke hajdúnépét csak most tudjuk megérteni és megbecsülni igazán. Nagyszerű, ősi erejű nép ez, amelyen sok-sok kellene ennek a gyöngé országnak.

Mikor a nyalka, árvalányhajas lovaslegények körülfogták a szobor körül tolongó népet s a déli nap míg lovaikon valósággal pörkölt mindenkit ott a szabad ég alatt, ők a Kossuth nótáját énekelték szilaj lelkesedéssel, — ekkor ihletett meg bennünket ez az érzés. Mint tud ez a nép lelkesedni! Mennyi hit és remény van ezekben a szívekben: Mennyi erő és egészség! . . .

A nagyszalontai ünnep fénye, ragyogása mind a nagyszalontai szívekből áradt elő. Övék, a nagyszalontai közönségé a szép, a lelkes ünnepnek minden érdeme.

Mert nem akarunk ünneprontók lenni, de mi, a vendégek, Budapestről és más helyről nagyon kevés lelket vittünk erre az ünnepre. *Külső dísz, formát nagyrészen* nekünk kellett volna az ünnepnek adnunk. Bizony még azt sem tudtunk.

Mikor hát mélységes csodálattal és szeretettel hajlunk meg Nagyszalonta és vidéke népe előtt, az ünnep felséges bensőségéért, sokat jelentő lelkességéért is csak neki adhatjuk a pálmát.

Mert nézzük csak a *formákat*, az ünnep kereteit?

A rendezés gondoskodott a vendégelésről pazarul. Ami hiba volt itt, azt sem lehet felróni. Az ünnep *programmjánál* alig láttunk még sablonosabbat.

Felvonulás, levonulás, mozsárágyú, beszéd, beszéd és beszéd és megint beszéd, óda, óda és újra óda. Sehol semmi invenció, a nagy alkalomhoz méltó gondolat, illő szín, érdemes újítás.

Csorvássy Istvánnak nagy érdemeit elismerjük a szobor megteremtésében, de ilyen szent, nagy alkalomhoz más beszéd illet volna, nem az övé.

És a Barabás Béla beszédjén kívül, mely frappírozott mindenkit s méltó volt az alkalomhoz, majdnem ezt mondhatjuk valamennyi ünnepi incidensről.

Édes Istenünk, a világ halad, az eszmék csiszolódnak, csak az igazi nagyság nem változik, csak növekedik ragyogásban. Kossuth apánk isteni ragyogásához hogy illenek azok a köz-helyek, amelyeket a képviselő és egyéb bácsik használtak s amelyeket harminc év óta nem használ már csak közepesen jóízű ember sem.

Hol láttuk megmutatni a jövő előtt Kossuth nagyságát, megértetni: mi vár még e szent névre a jövőben?! Ehelyett a gepidákról, talizmánról s egyéb ócskaságokról olvastak föl, mint például Móczár tanár, vagy mondtak monotonul dikciókat.

Végül, — ez meg éppen csak külsőség ugyan, — mégis mért nem öltözött Kossuth fia magyar díszbe? . . . Úgy illet volna ez s olyan jól esett volna így látnunk, ha már beszédben nem tud a magyar szívekhez szólni! . . .

Nagyon nagyjában ezeket kellett elmondanunk. Mi, a vendégek s az ünnepi formák intézői, nem voltunk méltók a nagyszalontai közönséghez, mely az ünnepnek lelket, csodásan szép tartalmat adott. Ez a közönség ünnepelt s az ünnep ezért volt szép és feledhetetlen.

Kossuth ércalakja tartsd meg ezt a népet ilyen nemesnek, nagynek és erősnek!

NN 1901. július 2.

Nt.

64. Ő UTAZIK

Persze, hogy Festetich úrról van szó. A felügyelő úrnak megint ötletei lehetnek, mert körútra indul, mint azt vele barátságos lábon álló lapokkal sejteti. A színházi bizottságok jól teszik, ha elkészülnek erre a körútra. Mikor a felügyelő úr körútra kél, mindig van valami, amitől tartani kell. Hátha aztán — mint most is — kész tervekkel indul útra Festetich úr!

NN 1901. július 2.

Nt.

65. SZÍNHÁZI ÉLET GYULÁN

(Krecsányiék az új színpadban)

Nagyváradról egy társaság rándult át szombaton Gyula városába s a társaság egyik tagjának itt gyulai impresszióiról kell számot adnia.

Ime, elárulja mindjárt, hogy e kis beszámoló furcsa lesz nagyon. A gyulai tarka emlékek seregéből kiválik egy szikár, magas termetű, hosszú, fekete redengős, kedves, öreges, borotváltarcú férfiúnak képe s a beszámoló írója már sejtí, hogy erről a férfiúról fog és kell neki írni.

A fiumei s trieszti mesés diadalok ragyogása csábított át bennünket. Meg egy kis színházi smokkság is, amitől a legintelligensebb nagyváradiaak sem tudnak szabadulni. A nagy sikerek titkát kifürkészni és megismerni a magyar színpad egy sereg neves alakját: smokkságnak is megbocsátható.

Hát a nagy sikerek titkát — mint már jó eleve sejdítettük — hamarosan megtaláltuk. Ama fent leírt, redengős férfiú ez a *titok* s olyan titok, amit mindenki ismer.

Úgy vélekedtünk, mikor visszafelé hozott bennünket a vonat, hogy ez a redengős férfiú nagyon be találta magát írni a magyar szellem s a magyar művészet történetébe. Talán-talán az újabbak között Paulayn kívül senki annyira. A magyar vidék színészeit ez a férfiú emelte, produkálása mértékét is ő. *Buda, Temesvár és Pozsony*, az ő nagy kulturális és magyar missziójának színhelye. A magyar színházak repertoárja is büszke lehet reá. Ha új játéktílust szizifuszi munkájában nem is teremthetett, de lelkiismeretesebb, intelligensebb s jobb ízlésű rendezői talentum nem igen akadt még a magyar vidéken.

— Tele vagyok erkölcsi sikerrel.

Szólt a mi ditirambusunkra — de én még mindig olyan maradtam, aki előtt a lejárt értékű erkölcsi siker a legbecsesebb.

Fiumében a kiadásai térültek meg, a trieszti fényes napokra meg éppenséggel ráfizetett, mert még a legutolsó kóristájának is nagy, külön napidíjat fizetett.

Gyulára eljött, pedig tudta, hogy biztos *anyagi deficit*.

De eljött, mert a gyulaiak őt akarták díszes, nagyon szép *Erkel*-színpadokba, melynek beosztási tervét is ő csinálta meg. Persze, tessék csak számítani. Krecsányi napi kiadása 350 frt., a színpadban pedig legjobb esetben is 300 frt. a napi bevétel maximuma.

De azért kapnak a gyulaiak olyan fényes előadásokat, amelynekért sok állandó színház közönsége irigyelheti őket. Csak a levegő nyári ebben a színpadban. Krecsányi mindig a régi.

Strauss-operettet láttunk, a *Denevért*. Nem mondjuk, hogy a nagyváradi színház művészei közül nem különb egyik-másik. De ensemble nincs ilyen több a vidéken. Krecsányi ott »dolgozik« a színpadon s amit kapunk — mi nézők — az igazi előadás.

A szereplők közül Anday Blanka lepott meg bennünket Rozalinda szerepében. Őt éve látta e sorok írója.

Már akkor sejtette mindenki benne a leendő nagyságot. Ma nincs ilyen primadonna a vidéken.

A drámai társulat hasonló jelensége: Tóvölgyi Margit. Keszlernek, ennek az intelligens fiatal művésznak Ocskayját páratlannak mondják, akik látták s a darab előadását is jobbnak a Vígszínházénál.

A gyulaiak pedig — szó sincs róla — lelkes kedvvel járnak a színházba. A színészek azonban kedvetlenek:

— Nincs itt semmi — mondogatták — csak por és jó koszt. Pedig Gyulán mindent elkövetnek, hogy jól érezzék magukat a színészek. Csak tapsolni nem szeretnek. Ezt nem tartják ott előkelőnek.

Pár hét múlva Hódmezővásárhelyre megy Krecsányi és társulata.

A beavatottak azt mondják, hogy már legközelebb királyi kitérítést kap a fiumei és trieszti körút dicsőséges direktora. Bizony a kitérítésnél valamivel többet is megérdemelne a legérdemesebb direktor: egy kis szubvenció-emelést. Mikor búcsúztunk azt mondta:

— Szeretnék egy esztendeig legalább az intelligenciájáról híres nagyváradi közönség direktora lenni.

Lehet, hogy nem pusztán udvarias mondás volt. Ám mondjuk, hogy az volt, mert még megharagusznak a temesváriak és budaiak.

Egy év múlva ismét hozzájuk megy Krecsányi. Haza . . .

NN 1901. július 3.

ae.

66. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Füzdőlevelek

Bécs, július 1.

Boldog nagyváradiak!

Hogy mennyire boldogok Önök a Körös partján, azt valójában csak most értem és érzem, midőn a vakációt felhasználva útnak indultam a bécsi és berlini színészet tanulmányozására és most, hogy e tanulmányt félig-meddig befejeztem, ismert szerénységem dacára is konstatálnom kell, hogy a legünnepeltebb bécsi és berlini színészek is csak törpe epigonjai lehetnek a magyar színészet ragyogó dicsőségének, Nyárai Antalnak és százszor boldog minden nagyváradi halandó, hogy Nyárai Antal a Szigligeti Színházban fecsérel az ő fenomenális művészetét, melyhez hasonló az őt világrész egyetlen színpadán sem található ma.

Boldog nagyváradiak!

Láttam Sonnenthalt, Girardit, Kainzot, Birnbaumot(*), Hans Wernert, Bruno Zienert és Gimmiget és mélyen sajnáltam a bécsi és berlini színházak e kiskaliberű Dicsőffy Lórándjait. És miközben zúgva tapsolt a bamba bécsi és berlini nép, ismert szerénységem dacára is ezt gondoltam magamban: »Szegény jámborok, látnátok csak tőlem *Gringoiret*. Hogy állna el a szemetek-szátok!« És hogy irigyelnétek Nagyváradot, mely Nyárai Antalt magáénak vallhatja. (Kérem ezen legbensőbb meggyőződéselem összes otthoni türelmetlen hitelezőimmel közölni, akik erre talán meg lesznek hatva és nem zaklatnak még itt is felszólító levelekkel.)

Boldog nagyváradiak!

Ha úgy tudnák és látnák, mint én, hogy a legünnepeltebb bécsi és berlini színészek minden tehetség nélkül való dedós gyermekek Nyárai Antalhoz képest. Ismert szerénységem dacára sem tagadhatom el, hogy Nyárai Antal kellemes orgánumának egyetlen kifejezése többet ér, mint minden színfalhasogató zagyva deklamálás, amit ezek az én osztrák és német kollégáim véghez visznek. Pirulnom kellett látva, hogy az egész európai művészet egy fapity-

két sem érne, ha Nyárai Antal nem volna és egyben szerencsétlennék éreztem magam azért, hogy Nyárai Antal sohasem élvezheti a nézőtérről azt a gyönyörűséget, mikor Nyárai Antal a színpadon játszik. Mindazok, akiket itt idegen földön az én szerepkörömben láttam kontárkodni, kóristák lehetnének mellettem. El is határoztam, hogy jövő télen megtanulok németül, franciául, angolul és olaszul és eljátszván egész Európában Gringoiret egy csapással teszem tönkre e rongy nációk még rongyabb ripacsait. Oh milyen diadal lesz ez! Hogy pukkadnak majd a dühtől és irigységtől az én nagyságom mellett elenyésző olyan porszemek, mint a cingár Bérczi Gyula, a hápogó Szarvasi Sándor s a kedélytelen kedélyes apa, Bognár János.

Boldog nagyváradiak és százszor boldog Somogyi Károly, akik egy Nyárait vallhatnak magukénak. Szegény Somogyi, ő ezen boldogságának éppen úgy nincs tudatában, mint Gyula, a »Royal« prózai gondolkodású főpincére, aki elég szemérmetlen egy anzichtskártyán arra figyelmeztetni, hogy a múlt szezonban elfogyasztott 3468 pikkoló és 1765 trabukkó árát elfelejtettem neki elutazásom előtt kifizetni. Kérem Önt szerkesztő úr, értesse meg Somogyival az ő boldogságát és azt, hogy milyen kincsnek van ő birtokában az én személyemben. És ha megértette ezt Somogyi Károly, kérem ösztökélje arra, hogy táviratilag küldjön nekem újabb 400 frt. előleget, hogy folytathassam tanulmánykörutamat e hitvány globuson és újra meg újra meggyőződést szerezhessenek arról, hogy »csak egy Nyárai Antal van a világon«.

Boldog nagyváradiak, kik őt a magukénak nevezhetik. Legyenek erre büszkék és e büszkeségükben lázadjanak fel ama szemérmetlen hitelezők ellen, akik a nagy, a dicső Nyárai Antalnak még vakációját sem hagyják nyugodtan élvezni.

Szerkesztő úrnak igaz híve

Nyárai Antal

NN 1901. július 3.

Dyb.

67. KÉRELEM SZÉLL KÁLMÁNHOZ

Kegyelmesség, miniszterelnök úr, úgy is, mint belügyminiszter, bizonyára ismeri a magyar vidéki színészet jelen siralmas állapotát. Tudja, látja talán azt is, hogy felügyelői állás szervezésével ezen az állapoton nem lehet segíteni. Pénz kellene, pénz okvetlenül, miniszterelnök úr. Nálunk sok-sok mindenre telik, de

legkevesebb hitvány kulturális célokra. Beleszoktunk már ebbe, nem is panaszkodunk. De utat mutatunk arra Kegyelmességednek, hogy egy *krajcárnyi megterhelés nélkül* tudjon pénzt szerezni erre a sürgető célra.

Íme az út:

Politikus országunkban a képviselőválasztásokra készülődés tart most nemes izgalomban mindenkit. Mondjuk, hogy a szabadelvű párt mintegy *négyszáz* kerületben szervezkedik. A *négyszáz* kerületben *négyszázötven* szabadelvű (így kell neveznünk őket, hiában) jelölt föllép biztosan. Minimális számítást csinálunk mindenben.

Egy-egy ilyen jelölt párt körülbelül, itt is minimálisan számítva, három s körülbelül ilyen tartalmú és bőségű táviratban üdvözölte vagy fogja üdvözölni Kegyelmességedet:

Nagyméltóságú Széll Kálmán miniszterelnök úrnak

Budapest.

A Nagyméltóságod programja alapján megalakult kukutyini szabadelvű párt mai napon tartott igen népes gyűlésében a jövő országgyűlésre Stréboló Alfréd urat hazafiúi kötelességét képező törhetlen hűséggel és egyhangú lelkesedéssel képviselőjelöltjéül újra kikiáltotta. Ez alkalomból a legbensőbb hazafiúi érzelmmel üdvözöljük Nagyméltóságodat. Boldogok vagyunk, hogy megé. tük Nagyméltóságod igazságos kormányzatát, amelytől minden igaz ügy győzedelmét és minden politikai és közéleti hamisság bukását bizton reméljük. A legmélyebb tiszteletünk őszinte kifejezése mellett vagyunk kész hívei a párt megbízásából.

X. Y.
pártelnök.

Átlag 80 szó. Háromszor 80 = 240. Pénzértékben 7 frt. 20 kr. 450 kerületben 3230 frt. Kegyelmességed válaszai szintén ennyire rúghatnak. Összesen hát 6460 frt. Ugyanennyire lehet a Podmaniczky báróét is tenni. Ez már 12.920 frt. Wlassics, a többi miniszter, Apponyi gróf s a szeretett jelöltek egy része legalább is megkétszerezik ezt a rubrikát. Ez már huszonöt-ezer forint. A választások eredményéről már mámoros bőkezűséggel táviratoznak Kegyelmességednek. Így már 50.000 forintnál tartunk.

Most már Kegyelmességednek csak egy óhajlásába kerül s a költséges táviratozás *megszűnik*. E helyett — mondjuk — *képes*

levelező lapon fogják jövőre a bizalmat és köszönetet tolmácsolni. A portó különbözetet pedig Kegyelmességed valamelyik bankba küldi és kéreti küldeni. Íme ősszel a *vidéki színészet segélyét 50.000 forinttal lehet emelni* s nem veszt vele senki semmit. Az ötvezer forintból juthat majd a mi kért *erdélyi* hazafias és kulturális akciónkra is.

Tegye meg ezt Kegyelmességed. Igazán ezúttal, evvel hasznos dolgot fog cselekedni.

NN 1901. július 4.

ae.

68. HÚSZ KÖTET

A kormánypárti lapok nagy lelkesedéssel emlegetik a kereskedelemügyi miniszter legújabb korszakalkotó cselekményét.

Végre egy alkotás, mellyel a miniszter ércnél maradandóbb emléket kívánt alkotni magának.

Ez a nagy alkotás — 20 drb. vaskos kötet kiadása.

A miniszter jónak látta, hogy a magyarországi 2364 gyártelepről 20 kötetet megírasson és kiadjon. Íme, mondja valaki, hogy nem boldog a magyar. Te szegény kisiparos, ki urbi és orbi panaszkodol, hogy elnyom, tönkre tesz a nagy ipar, ki egyre adod be naiv hittel kérvényeidet kamarákhoz, miniszterhez, képviselőházhoz, melyben segélyt kérsz, kamatnélküli kölcsönt, anyagokat, eljött a te megváltásod. Írj egy alázatos kérvényt a miniszterhez s talán majd kapsz egy kötetet kölcsön abból a húsz kötetből.

Boldog leszel! Családodnak olvass fel majd egy pár statisztikai adatot, mert gyönyörű tabellák vannak benne, vagy ismerd meg egy ipartelepét s majd meglátod, a gyermeked nem fog ruha, vagy tandíj után siránkozni, a feleséged sem fogja a húszszámla kiegyenlítését szóba hozni, hanem közös egyetértéssel fogják kiáltani:

— Éljen a mi jóságos atyánk, gondviselőnk, a miniszter úr!

Ez tehát az az orvosság, mely hivatva van a kereskedelem, ipar minden baját rohamosan meggyógyítani. Ez a hatalmas 20 kötet most majd nyakába fog szakadni minden kamarának, hatóságnak, boldog, boldogtalannak. A miniszter megtehetné volna, hogy a megtiszteltetteknek *mindjárt* egy házat is ajándékozzon, hova e könyvóriások elhelyezhetők lesznek.

Hegedüs miniszter ez alkotásával veszedelmes példát nyújt többi miniszter társainak. Mert, mi fog történni. Lám Hegedüs hogy oldotta meg a kereskedelem sok problémáját. A kereskedők panaszkodtak, az iparosok panaszkodtak, a gyárosok panaszkodtak s íme egy szép napon 20 kötet szakadt nyakukba.

Ezek után a vallásügyi miniszternek legsürgősebb dolga, hogy legközelebb, ha majd kérnek tőle új gimnáziumokat, reáliskolákat, vagy új reform eszméket egy napon 30 kötetrel lép majd a nyilvánosságra, melyekben a bámuló világ előtt Magyarország összes iskoláinak fogja ismertetni a történetét.

S majd egymásután fogják tudni a miniszterek a 10—50—60 kötetes munkákat. Soha nem látott lendületet fog nyerni a papírgyár, lázasan fognak dolgozni a nyomdászok, munkák írásával lesznek elfoglalva a miniszteri hivatalnokok, azért abban, hogy közreműködjenek a miniszterek nagyságában, óriási munkák megalkotásában. Boldog lesz a magyar irodalom, mikor a miniszterek is írókká csapnak fel, kik a tehetséges fiatal írókat vaskos kötetek masszáival fogják főzni.

S ha majd a kíváncsi idegen minisztereink alkotásaira lesz kíváncsi, szerencsétlenül terhüktől szinte roskadozó könyvespolcokat fogunk mutatni neki, melyben vaskos felírások hevernek *felvágatlanul, olvasatlanul, porral belepve*, s azt fogjuk mondani:

— Itten nyájas idegen, itt a hatalmas alkotás, szép leírások, szép képek gyönyörű könyvek.

S ha a nyájas idegen megkérdi, virul-é az ipar, a kereskedelem, azt fogjuk mondani:

— Mít ér a romlás, ha nem volnának vaskos könyvek, melyek a miniszterek dicsőségét ordítják világgá.

Engedtessek meg nekünk, hogy pár olyan tervet soroljunk elő, melyek megvalósítását mi — horribile dictu — többre becsülnénk az ő 20 köteténél. Tessék válogatni! Kezdő iparosoknak kölcsön. Kereskedőknek és iparosoknak kölcsön. Kereskedőknek és iparosoknak külföldi utazók ösztöndíjjal való ellátása. Hazai ipartermékeknek külföldön való forgalomba hozatala. Ipart ismerető könyveknek az iparos tanoncok között való ingyenes kiosztása. Szakiskolák felállítása, kereskedelmi és iparos könyvtáraknak a vidéken való létesítése, stb. stb.

Kár, hogy a nagy műhöz csatolt tabellák között nincs egy sem, mely megmondaná mennyibe került ez a 20 kötet.

Biztosra veszem, hogy ezek árából megvásárolható lett volna az előbbi tervek egyike. S higye el miniszter úr, hogy ezzel többet használt volna a világnak, a hazának, mint ezzel a 20 kötetes munkával.

No, de ha majd a hálás utókor sok évtized múlva Önnek szobrot emel, majd a kötetekre, — legnagyobb alkotására fogják talapat gyanánt, az ön szobrát állítani. S ez is valami.

NN 1901. július 4.

Nt.

69. KERESZTEK A KAPUN

Néhányszor [rá]mutattunk már arra, hogy Nagyvárad új főkapitányának sok új, üdvös reformja közt nem egy olyan van, mely határozottan veszedelmet jelent s a rendőrség valóságos omnipotenciáját célozza. Ismét van egy adatunk erre. Sokaknak feltűnhetett, hogy némely utca néhány kapuján hatalmas, krétával rajzolt kereszt díszleg. Az ember azt hinné, hogy vakációzó, pajkos diákok passziója ez. Pedig nem így van. A kereszt rajzolása *hivatalos rendőrmunka*. A posztokon álló rendőrök figyelmét hívja föl a megkeresztezett kapukra. Laknak pedig a kereszt kapus házakban olyan nők, kik nem állanak hivatalos rendőri felügyelet alatt, de foglalkozásuk, életmódjuk azt a gyanút táplálja, hogy vidám bölcsességgel élnek vagy élhetik világukat. Nem kell, nem is szabad a dolgot bővebben fejtegetnünk, de akkor már attól kell félnünk, hogy nemsokára megszorodnak a kereszt és felügyelet alatt lesz minden nő, kiről kávéházakban, vagy másutt pletykázni fognak. Mi értjük a főkapitány úr üdvös tendenciáját itt is, de nem sejti micsoda megdöbbentő beavatkozás ez legegényibb dolgokba? Mert újra és újra ismételjük a legüdvösebb célból megcsinált rendszabályok többet rombolhatnak sokszor, mint féltucatnyi, ártó társadalmi bűn s egész sereg szigorúan büntetendő »kihágási eset«.

NN 1901. július 4.

Nt.

70. HIMNUSZ A KÜLFÖLDI KINCÁSÓKRÓL

Bizony nem térnénk már vissza arra a csúnya ügyre, mely tulajdonkép befejeződött az Ugron Gábor ösmeretes nyilatkozatával. A nyilatkozat megjelent az Ugron-csoport lapjában, megjelent az Ugron Gábor aláírásával és meg volt benne az eltévelyedett úr beösmérése arról, hogy igenis eljárt a francia külügyminisz-

ternél és hogy bankot akart vele létesíttetni pártcélokra, de mindenekelőtt egy millió frankot akart hazahozni pártszervezésre és lapalapításokra.

Bármilyen szomorú is, egy ilyen csúnya gseft tervének a beösmérése után nem volt hátra más, mint hogy a szerzője eltűnjön a fórumról. És íme, ehelyett föltűnt ott és bizonyos elemek tapsai között tűnt föl, utólagosan pedig himnuszokat zengenek róla klerikális újságok és zengik ezeket olyan hangon, hogy megdöbben tőle az ember és megtapogatja az érzékeit. Hiszen az mégis csak szörnyűség, amit olvasunk az üzérkedő vezérről, aki még szónokolni mert a tisztelt Házban, mikor már előbb sajátkezűleg állította ki magáról az írott bizonyítványt, hogy úgynevezett függetlenségi pártját és annak sajtóját a muszkákkal egyelőre elválaszthatatlan testvériségben élő franciák pénzén akarta lábra állítani.

És enől az emberről azt olvassuk most cicerós nyomtatásban, hogy nagyobb diadal még soha nem jutott pártvezérnek osztályrészül. Olvassuk, hogy óriási erkölcsi sikere volt, jól értsük meg: *erkölcsi* sikere. Olvassuk, hogy szentségtörő, aki kezét emel ellene, hogy ő a hazaszeretet a jövő, az igazság, az altruizmus, az üldözött ártatlanság. És olvassuk, hogy az egyetemi ifjúság megjelent előtte és szavalt hozzá, mint a királyi tölgyhöz, melyet megtámadott a hitvány féregek tömege.

Gondolkodóba kell esni e fölött. Az istenért, mégis csak meghibbant valahol kalami, hogy akit egy Rimler, a millió frank kiutalványoztatása miatt, az általa sürgetett Rimler hazug, aljas gyáva rágalmazónak, fekélynak mer nevezni, odaáll a parlament elé egyedüli hazafinak, az ifjúság elé egyedüli bálványnak, még mielőtt a torkára forrott volna Rimlernek az a rágalmazás a rágalmazásról és mielőtt eltűnt, vagy legalább elfelejtődött volt az a szerencsétlen és mélyen kompromittáló nyilatkozat, melyet maga a bálvány, a Hérosz írt arról, hogy hiszen a francia pénz »non olet«, azzal bátran lehet magyar »függetlenségi« pártot szervezni és lapokat alapítani, aminthogy köztudomás szerint Ugron valóságosan foglalkozott is a lapalapítások tervezésével miután, úgy tetszik, egész bizonyosan számított rá, hogy a most agent provocateurnek, fizetett kémnek nevezett Rimler meg fogja hozni Párisból az egy millió frankot.

De még hagyján ez is. Ha a fekete, hogy ne mondjuk: az egész vonalon feketesárga ultramontanizmus bálványt, héroszt csinál a Rimlerrel barátkozó, levelező és osztozkodni vágyó fél-istenből, ám legyen a gusztusa szerint, akármily írtózatós is ez a gusztus. De az már mégis vérlázító, hogy az ilyen királyi tölgygel szembe féregtömegnek állítják oda az egész többi Magyarországot,

mely lelkében megbotránkozik az úzérkedési kísérleten. Azok-e hát a férgesek, kik a tisztességet, a magunk erejéből való hazafias küzdelem tartják a jellemes politikus kötelességének és bűnnek tekintik a magyar nemzet bár egy pár tagjának lekötését idegen államok politikai céljainak szolgálatába! És az egyetemi ifjúság egyrésze meri mondani, hogy férgesek, akik a magyar nemzeti önértéket képviselik és védik a »királyi tölgy« ellen. Nos, ennek a tölgynek és a többinek kárhuzatos, pokoli bűne marad örökké, hogy elég cinikus az ifjúságot belevinni ebbe a gyalázatos eltévelyedésbe és hogy a liberalizmus gyűlöletétől elvakítva, megmértelized azoknak gondolkodását, ítéletét is, akik Isten őrizzék, hogy a jövőben a most bálványá emelt kokottak nyomdokain haladjanak.

Meg is fogja ettől óvni a nemzetet a jobb sorsa, mert visszataszítónak tartja máris az egész közvélemény azt az immár napok óta tartó óda-gyártást, melyben szinte kimeríti a különben kimeríthetetlen bombaszt-raktárát a sötét csapat. A hamis bálványt dicsőítő szövegek annyira magukon viselik a hazugság bélyegét, hogy megundorodik azoktól az igazságot látó és szerető minden jó lélek. Ezen az úton hát nem lehet föltámasztani a bukott nagyságokat, ezen az úton még a szánalom is eltűnik és érvényesül a legkegyelmesebb ítélet, amely már úton van. Akik azonosították magukat a külföldi kincésórákkal, mind tapasztalni fogják az erőteljes erkölcsi érzésben meg nem téveszthető magyar népiesség hiányát.

NN 1901. július 5.

Nt.

71. NEM REAKCIÓ

Értsük meg a dolgot, kérem szépen: nem reakció, hanem konzervativizmus. Pláne magyar konzervativizmus.

No, ennyi őszinteséget istenuccse nem vártunk. Széll Kálmán leglelkesebb prókatorai hirdetik ezt. Szólnak hozzánk, az elégetlenekhez, majdnem ilyenformán:

— Hát szó sincs róla, nektek igazatok van. Széll Kálmán valóban nem liberális, hiszen a liberalizmus lejárt magát. De ne ijedjete meg, mert nem is ultramontán. Nem akar ő klerikalizmust, csak magyar konzervativizmust. Ez pedig szép és nem veszedelmes.

Nem tudjuk, hogy a tisztelt prókatorok-e a naivak, vagy bennünket tartanak szemtelen hittelt nagyon naivoknak.

Mert egy naivságot elárultak. Bevallották, amit mi régen hirdetünk, hogy Széll Kálmán és politikája mindenféle jóval megkent lehet, [de] nem *liberális*.

A továbbiakban azonban aligha nem bennünket tartanak naivaknak az ipsék. Hát van okos ember, kit szavakkal meg lehet téveszteni? Hittünk-e mi valami mást Széll Kálmánról, mint amit prókátorai nagy lexikon-jártassággal magyar konzervativizmusnak neveznek el? Hiszen ez teljes igazolása a mi meggyőződésünknek!

De milyen pompásan is megtalálták a szót: konzervativizmus. Annyira megleptek — bevalljuk — bennünket vele, hogy okvetlenül meg kell magyaroznunk.

Mi is hát ez az *egészséges konzervativizmus*?

Kormánygyeplőhöz jutni egy neki vadult kis embertábor terrorizálása útján: konzervatív politika.

Keblünkre ölelni a magyar közélet hideglelőseit, ránk szabadítani azokat, kiktől szerencsés sorsunk három évtizeden megőrizte ezt az országot, azokat, kiknek Sennyey a politikus-ideáljuk s jezsuita-növendék a vezérük: ez is konzervatív politika.

Ádáz haraggal, vérengző dühvel támadni mindarra, amit az erős, becsületes előd épített, őt magát üldözni, híveit megselyemhurkolni: ez is az.

Aztán megalázni azt az ősz, nagy férfit, aki azt a pártot alakította, melynek ~~leple~~ alatt sikerült magukat becsempészni ennek az országnak a tönkrevezetésébe! Ez is konzervativizmus.

Tejbiztosokkal, csuhás szatócsokkal elárasztani az országot s megrontásán munkálni néhány százezer embernek, kazárt ütni skótkesztyűben, de bunkóval: lám ez is az.

Kipécézni ennek az országnak a protestáns lakóit, kikhez fűződik ennek a kis országnak valamelyes függetlensége és szabadsága, ereje, hite, és jövője, megalázni őket naponként, vezető férfiaiit leszorítani: ez is egészséges konzervativizmus.

Barátkozni hazaáruló agitátorokkal — mind a konciliáns politika cégére alatt — megmérgezni a lelkét az ország jövőjének, az ifjúságnak, túllícitálni az ischli klauzula saját szerzeményű költeményét, elárasztani a társadalmat hazug, félrevezető jelszavakkal, mindehhez megszerezni ennek az országnak majdnem az egész sajtóját: ez is mind annyi csupa egészséges konzervativizmus.

Magyarázhatnók hát a legújabban kidobott jelszót ad infiinitum, de talán sejteni méltóztatik már, hogy mi legyen az.

Az »új rendszer« a maga mivoltában, csak a neve más.

Tisza Kálmán Nagyváradon van most. Tegnap együtt ebédelt, találkozott az úgynevezett vezető férfiakkal. Megkérdeztük őket: jutott-e eszükbe tudakozódni a már közlegénységében is csak megtűrt hajdani híres generálisnál: mit tart ő az egészséges konzervativizmusról s vajjon annyira betegek vagyunk már, hogy gyógyításra gondolni sem lehet? Persze csak úgy nagyon bizalmasan. Végre meg nekünk, talán már *csak* éppen *nekünk*, titokban is jó volna tudni, hogy a bajt ő is olyan nagynak látja, mint mi itt nagyon sokan.

Am lehet, hogy nem jutott eszükbe egyiküknek sem. Miért? Nincs nagy baj. Az egész ország sajtója az új rendszer dicséretét zengi. Bizonyára boldog a magyar. Mi pedig csak »engedetlenek« vagyunk, »rémeket látunk«, hiszen nincs itt semmi változás. Ami van, az sem veszedelmes. Nem sötétség, nem konokság, nem ultramontánság, nem reakció. Ez kérem: *egészséges magyar konzervativizmus* . . .

NN 1901. július 6.

A. E.

72. NÉPPÁRTI SZERVEZKEDÉS

A Néppárt lapja legújabb számában a következő kérelmet közli:

Mindazon választókerületben, hol még nincs néppárti jelölt, de ott is, hol talán nem is lesz, nagyon kérjük a néppárti érzelmű szavazókat, hogy semmiféle jelölt mellé ne sorakozzanak s egyáltalán le ne kössék szavazatukat, hanem várjanak mindaddig, míg az alulírt vezetőség tudtukra nem adja, hogy *szegődjenek-e valamely jelölthöz* és ha igen, *melyikhez*. Csak ily egyöntetű eljárás mellett érhetünk célt.

Budapest, 1901. június 29.

A néppárti központi vezetőség.

Annyi bizonyos, hogy a választás elé a néppárt néz legszervezettebben. Mert ha minden kerületben nem is léptethet jelöltet Széil vagy Ugron — esetleg nemzetiségi párti jelöltek között választhat anélkül, hogy elvein valami nagy erőszakot tenne.

NN 1901. július 6.

Nt.

73. A HÉTRŐL

Egyidőben arról beszélgettünk néhányan, hogy tollforgató ember pompás dolgot művelne, ha *nagyváradi aforizma*-kat írna. Ismeretes, hogy a magyar vidéken alig van érdekesebb város, mint az, ahová rossz nyelvek szerint úgy kér az ember a vasúti pénztárnál jegyet, hogy elfütyüli egy különös induló első sorát . . .

Akkor rögtön megpróbáltunk néhány ilyen nagyváradi aforizmát gyártani. Íme izelítőül egy pár:

Nagyváradon éhen halhat bárki, de minden éjjel pezsgőzhet.

Ha olyanok volnának a nagyváradi asszonyok, mint amilyeneknek a nagyváradi asszonyok hirdetik, itt volna a legnagyobb idegenforgalom.

Nagyvárad az individuumok városa, mert magának a városnak nincs kiformált egyénisége.

Nagyváradon azért szeretünk valakit, vagy valamit, hogy rosszat mondhassunk róla.

Itt legkevesebb a nagyképűsködés, pedig itt van a legtöbb nagyképű ember.

Nagyváradon elvből becsülik az érvényesülés művészetét, de az üres stréber itt lesz leghamarább komikus figura.

És a többi. Mint méltóztatnak látni, többnyire rossz nyelvűeket, ami szintén divatos minálunk.

A faktum pedig az, hogy igen szeretjük mind ezt a mi városunkat s minden nap több okunk van reá. Ebben a városban fölemelik az elbukottat és megbocsájtanak az eltévedteknek. Nincs nap, hogy itt ne vegyék igénybe a jó szívek melegét. Minden nap keringenek ama bizonyos ívek s a nagyváradi közönség jóvoltából sohse kerülnek üresen vissza. Csak nagy intelligencia s az élet előkelő filozófiája az egész és minden, ami ezt a várost páratlanná teszi.

*

Így nyáron nagyot változik ennek a városnak az arculatja. Sok-sok az idegen arc s az ismerősök közül pedig sok-soknak a hiányát érezzük.

Télen kedves affektálással játsszuk a szigorú előkelőséget. Spanyol udvari szokások szerint élünk. Előkelők módfölött az igényeink, nyáron nagy túlzással öltjük magunkra a pongyolát s ugyanazok, akik megütköztek decemberben egy francia operett pajkosabb ötletén, most az orfeumok fűszeres, borsos étlapján válogatják a legborsosabb eledeleket.

És ezt mind igen kedvesen, póz nélkül tudjuk csinálni.

Különös, hogy ezen a nyáron később kezdődött meg Nagyváradon a fürdőbeözönlés. Csak most készülődnek a legtöbben el. Talán a múlt heti őszieskedése az időjárásnak csinálta ezt a kis lekésést.

Azok pedig, kik ittmaradtak, maradnak, éppenséggel nem unatkoznak. A nyári éjszakai Nagyvárad vidám és zajos. Varieté, cirkusz, cigánymuzsikás esték egyformán megkapják a maguk vidám közönségét s ha érdekes személyi híreket gyakran közlünk, nincs rajta mit csudálkozni. Nagyvárad nyáron nem unalmas s csak a minap újságoltuk el, hogy igen sokaknak a nyaralóhelye.

*

Különben pedig nagy szenzációi nem voltak a hétnek. Sem itt, sem másutt. Sem törvénykezési szecesszió, sem nagy tragédiák, sem nagyobb politikai skandalum. Apró tragédiák ezúttal sem maradtak el. Ezek sorra vesznek bennünket, sőt mindnyájunknak megvan mindig a magunké. Az igazánci kánikulára fordult idő leszerelte a nagyváradai ön- és más egyéb képviselőjelöltek ambícióját. A tanítók gyűlése elmúlt anélkül, hogy kivégezték volna a Kozma Andorokat. Gábel Jakab az országos tanítóegyletet arra kérte, hogy támogassa az ő Bereg megyei képviselőjelöltségét. Tisza Kálmán itt járt s itt időzött egy fél napig, de nem vett szivart az új főtrafikban. A város közigazgatási bizottsági ülésén Rimler Károly főjegyző elnökölt, de miniszteri beleegyezéssel a távollevő főispán és polgármester helyett. Bizony, ha a városházát nagyon megszállja(*) a nyaraló hangulat, már a legközelebbi ülésen, mint a jelenlevők között rangidős Pásztor fogalmazó fog a közgyűlésen elnökölni. Balogh Döme és Beczkay között újra kitört a vámháború. Kiss Dávid — ha már neki nincsenek honfoglaló ősei — okvetlenül azt akarja, hogy az utódainak legyen[ek]. A főuccai kövezés befejezéséről szóló hír pedig légből kapott koholmány. A nagyváradai kapuk egynémelyikén kereszt-sértés történt. Holmi kréta-kereszteket letörültek. Ezek s a többiek. Éppenséggel nem tragikus dolgok. De ki vár kánikulában tragédiákat, mikor ilyenkor tógaszerű pongyolában szeretne bár járni az ember, de az orfeum kuplékat is súlyos szellemi eledelek találja.

NN 1901 július 7.

Dyb.

74. IRODALOM ÉS JUSZTÍCIA

Athene és Themis hajbakaptak. A veszekedés igen érdekes. Szerencse, hogy akik nem írók, azok most nyaralnak, s akik írók, azok nem szoktak írni, mert máskülönben könyvtárt írnának erről a veszekedésről.

Különösen érdekes, hogy a veszekedésben egy rendkívül gyöngéd nő-poéta és egy szigorú jogtudós az ellenfelek: Fehér Judith és Imling Konrád.

Fehér Judith novellát írt. A novella rosszabb, mint amilyeneket már az ő finom megfigyeléseinek bizonyosságai között olvastunk. Aztán meg aligha megfigyelés termette ezt a kis rajzot. A nő-poéta vágyott merész lenni s vágyott új tereket. Nekieresztette hát a fantáziáját, melyet nőíróknak különösen kell kormányozni tudni és egy járásbíró családját és igazmondását úgy megfesti, ahogy még nem pofoztak társadalmilag szentnek formált és tartott intézményt finom női kezek. Mert a fantázia kegyetlen hóhér tud lenni.

A nagynevű jogtudós pedig szörnyen kikél a magyar bírói kar illetén meggyalázása ellen. Szigorú szavakkal figyelmezteti az írónőt, hogy a török kádik sem lehetnek olyan nyomorultak, mint amilyenek tájékozatlanságból egy magyar bírót rajzol az írónő.

De legérdekesebb, hogy a jogtudós tanácsokat ad Fehér Judithnak, hogy miről szabad egy *női írónak* írni. Persze jogtudósok módjára ajánl napsugarat, kék eget, madárfütytöt és virágillatot.

Az afférnak vannak tanulságai. Igazsága pedig ez: Fehér Judithék ne csúszanak el a papíron s fékezzék a fantáziájukat. A világ transzformálásának apostoli hivatását csak addig tölti be az író, míg *igaz* marad s csak a szemének és a sz vének hisz. Mert erről feledkezett meg egyszer Fehér Judith, hibázott.

De hibázott a jogtudós is. Mert jogtudós léteére ő meg a paragrafusok között csúszott ki s olyan világba téved, melyet ő természetyszerűen nem érthet. Ő a literatúrát még diákkorában hagyhatta ott. Akkor, amikor az irodalomban a madárfütytynél, a judikatúrában pedig a fülemüle-fütytynél tartottak. A judikatúra nagyon nőtt, de az irodalom régi maradt, azt hiszi a tudós jogász? Az írónak mindenről lehet és szabad írnia, de a főnti princípiumok mellett!... Külső és belső igazsággal. És ha véletlenül a Fehér Judith járásbírósga él, akkor Fehér Judith sem hibázott.

Maga az egész affér pedig örvendetes jele, hogy ebben az országban kezd éberebb lenni a közszellem. A legszélsőbb vélekedések is kicserélődnek. Új hitecske arra, hogy leszünk mi még tán valamikor kultúrország...

NN 1901. július 9.

(ae.)

75. PROTESTÁNS SEGÍTSÉG

A klerikalizmus oda van a boldogságtól, ha egy kis protestáns segítséghez jut. Ezért van nagy becsülete a klerikális táborban még Bartha Miklósnak is, Kaas Ivor bárót meg éppen eleve nem szeretnék üvegszekrényben mutogatni az ultramontanok. Legutóbb egy kis kálvinista segítséghez jutottak. Ujjongnak módfelett. Szabó Aladár ref. teológiai igazgató tanár egy értekezését használják fel maguk mellett. Az igazgató úr nagy hangon szavalja, hogy a nemzetnek erkölcsi erejét a lehető legmagasabbra kell fejlesztenie s *biztosítékot kell nyújtania* mindazoknak a törzseknek, — melyek bár nem magyar ajkúak, e hazában laknak, hogy sorsukat bátran kapcsolhatják a magyarság sorsához, mert az emberiséget boldogító legszentebb eszmék szolgálatára kötelezte el magát. Szabó határozottan ellene van az *egyetemekkel kapcsolatos protestáns teológiai fakultásoknak*; szerinte az állami teológiai fakultás biztos hídja lenne a protestáns egyházak teljes elállamosításának, mert az onnan kikerült lelkészek bizonyára levonnák azt a következtetést, hogy ha az állami dotáció és kinevezés mellett a teológiai tanár jó protestáns lehet, hát miért ne lehetne az esperes és a püspök is? Szembe száll azzal a felfogással is, mintha a protestantizmus bajait az állami segítség emelésével lehetne megszüntetni. S több effélet hord még össze Szabó úr. A klerikalizmus pedig büszkén mondják, hogy lám vannak protestáns elvtársaink is. Hát egy kis tévedés van a dologban. Szabó Aladárt ismerik a magyar protestánsok. Ő régen hirdet reakciós elveket, sőt, mint Szász Gerőék annak idején rásütötték, valóssággal vallási miszticizmus felé hajlik. Olyan nagy akvizíciót hát nem csináltak a klerikalizmusok. Nyugodjanak csak meg. Mellettük soha, mindig csak *szemben* találják a magyar protestánsokat.

NN 1901. július 9.

Nt.

76. VEGYES KERESKEDÉS

Jól mondta Bölöny József : vegyeskereskedés a Széll Kálmán politikája. De nem a régi szabású, becüsületes, krajcáros szatócsok kereskedése. Hanem olyan, mint egy sztambuli bazár. A fényes lomok közül megveheted egy szalát a próféta szakállának, kaphatsz a názáreti fájából is egy forgácsot, régi talmud írást is. Mindent kaphatsz és minden *hamis*.

Ennek a gyanús erkölcsiségű bazárnak van mindenféle rikkancia. A görögnek görög kínálja a portékát, sváb a svábnak s az örménynek az örmény. Így a Széll Kálmán politikai bazárja is. Vagy merkantilista : ilyen lap is kínálja az én portékámat. Szélső határokig agráriuskodsz : van ilyen lapom. Szereted a nemzeti sujtást : kapsz sallangos, hazafias frázisú ajánlást is. Mindenfajtaú rikkancs van a bazárban. Sőt ha intranzigens haragra jött is kedved, nincs érte baj : a bazár be van rendezkedve. Széll Kálmán kitalálta a kormánytól sugalmazott ellenzéki sajtó intézményét. Ez megrendelésre szállít kellő kritikát és gorombaságot. Olyan valami nem közönséges gondolkozásról tesz ez — bevalljuk — tanúbizonyságot, mint ama francia író, ki a jövő szociális államát rajzolva látja a kort, melyben Franciaországban maga az állam rendez a nép multságára torlászokkal, uccai harcokkal teljes forradalmakat.

Raffinirt szatócsüzet a Széll Kálmán vegyeskereskedés s raffinirt intézmény a rikkancsok intézménye is.

Íme, a legújabb példa. Tisza István gróf elmondta az ő jámbor beszámolóját Ugrán. Bizony Isten nem volt ez a beszámoló különb, vagy hangosabb a Nagy Mihályok, vagy Kristóffyakénál. Tele volt megadással, lemondással s hűségesküvel.

A kinyilatkoztatottan kormánypárti lapok, minden kedvük dacára sem tehettek egyebet, mint lehető röviden beszámolni a beszámolóról. Belekötni nem tudtak, mint annakidején tették a nagyváradi beszéddel.

Ám a Széll-bazár vásárlóinak van egy nagy serege, mely mindig és minden alkalommal megkívánja, hogy paskolják a gyűlölt Tiszákat.

Íme, milyen jó, hogy nagy választék van a rikkancsokban. Kettőt rögtön kirendelt a bazár gazdája s egyikük el is bánik Széll Kálmán jóvoltából alaposan Tisza Istvánnal. *Beleolvas* a beszédebe, rekriminál, szidalmaz s végül alantas korteskedéssel is meggyanúsítja az ugrai képviselőt.

Voltaképen pedig az egész rikkancstábor gyűléssel gondol most Bölöny Józsefre. Ha Bölöny József nem beszél, nem kerül

szóba a vegyeskereskedés. Ha nem kerül szóba a vegyeskereskedés, Tisza István gróf nem jelenti ki, hogy ő feltétlen híve Széll Kálmánnak. És ha ezt nem jelenti ki, már mindjárt kész ok van megvádolni pártbontó, forradalmi tendenciákért. Ki lehetett volna az egész rikkancs gárdát vezényelni. Így, sajnos, csak azt a két nyomorult rikkancsot, akik a Tiszák legádázabb gyűlölőinek szokták kínálgatni a Széll-bazár portékáit.

Tisza István gróf pedig egy dolgot nyilván láthat mindebből. Azt, hogy éppenséggel nem fogadják kitörő örömmel az ő újabb hűségesküjét s feltétlen ígérkezését. Sokkal jobban szerették volna azok, ha nyílt lázadónak festhetik meg végre Tisza István grófot.

Hát ugye, hogy mindent lehet a Széll-bazárban kapni, de egy szemernyi őszinteséget sem

Tisza István grófról hisszük, hogy nem akar, nem tud szatócs lenni. Ez a hitünk még most erős. Ha csalódnánk benne, csalódnánk magunkban is, kik a Tiszákban hittük és hisszük e szabadelvű ország boldogulását.

Miért fél megszerezni Tisza gróf a Széll-bazárnak azt az örömet, hogy kivonultassák ellene a bazár egész arzenálját, rikkancsait és eunuch elárúsítóit.

A Szél vegyeskereskedésébe így is úgy is gyűlölni fogják és üldözni őt és híveit. Hogy *bolti szolga* legyen abból, kitől mi *szabadelvűek* ennek az országnak a megváltását várjuk: még gondolatnak is rettenetes.

Pedig Tisza Istvánnak ilyen szerepet szánnak a bazárban, sőt a bolti söprút is elszedik majd alkalomadtán tőle, nehogy még álmában is valamikor tisztogatásra gondoljon. Előzze meg őket, még mindig kisöpörhetné a bazárt az ugrai söprút !.

NN 1901. július 10.

A.E.

77. A HIVATALOS STÍLUS

A hivatalbeli stílusról sok mindent összeírtak s írtunk már ebben az országban. Megállapodott hivatalbeli urak azt tartják, hogy a hivatalos stílusnak valami különös méltóságosnak kell lennie s olyannak, hogy az avatatlanok ne értsék meg egykönnyen. Gyönyörűséges *nagyváradi* példáját hallottuk ennek a hivatalos felfogásnak. Nemrégiben egy fiatal jogászbembert neveztek ki a törvényszékhez. A fiatal ember tele volt persze ambícióval s ambíciói közé tartozott az is, hogy ő magyarul és értelmesen

írjon hivatalosan is. A »tatik-tetik« szörnyűségei ellen volt különösen gyűlölettel eltelve az ifjú hivatalnok. Egy szép napon aztán csinált vagy húsz végzést. Mind igen gondosan csinálta meg, s valamennyit »tatik-tetik« nélkül, kifogástalan világossággal és magyarsággal. Aztán átvitte az aktákat a bíróhoz, aki mellé »osztva« volt. Az öreg bíró belenéz az első aktába, s valósággal elsáppadt. A másodiknál már pirosodni, a harmadiknál káromkodni kezdett. A negyediknél pedig összefogta az egész aktacsoportot s széjjeltépte. Azután komoly, feddő hangon szólt a könnyelmű ifjúhoz :

— Nem tudom, hogy leszünk. Nagyon kevés tehetsége van ezekhez a dolgokhoz. Még írni sem tud. Az ilyen fogalmazást pedig nem veszi be az én gyomrom.

Az ifjú jogász pedig azóta úgy ír, ahogy illik komoly hivatalnokhoz s ha önök — adós társaink — olyan végrehajtási végzést kapnak, amelyben minden második szó »tatik-tetik« s aminek a megértéséhez külön hites magyar tolmács kell, legyenek egészen biztosak, amaz ifjú ember írta, kiről a fentebbi eset »iratott« s okulás és tanulás okából nyilvánosságra »hozatik«

NN 1901. július 10.

Nt.

78. HAJLSZA A SZÍNHÁZAKÉRT

Többek között három nagy vidéki városban, Aradon, Szegeden és Debrecenben járt le a színházak direkcióinak ideje s mind a három város új társulattal új színigazgatót akar. A negyedik állomás, Temesvár-Buda már visszaszerezte a maga Krecsányi-ját. Pozsonyban anarkia van. Kassán Szendrey az úr s ő szenvedte csak legközelebb is Festetich úrnak egy újabb okvetetlenkedését. Kolozsvárt virágvasárnap óta Megyeri kísérletezik a Bölöny-regime elfeledtetésén, Nagyvárad pedig — mint többször megírtuk — olyan szerencsétlen helyzetben van, hogy színházpályázata olyankor nyílik meg, mikor az elsőrendű társulatok nem pályázhatnak s amin úgy lehetne segíteni, hogy Somogyi igazgatónak szerződése lejártával még egy évre kössünk szerződést s így egyszerre hirdessünk új pályázatot a többi nagy színházakkal.

Ergo Arad, Debrecen és Szeged színházai között folyik most a versengés.

Nem tudjuk, feltűnt-e másoknak is, hogy még eddig nem tapasztalt heveséggel folyik a hajlsa a színházak után. Mindennap

új és új direktorjelöltekről hallunk. Az ember oda van a csodálkozástól, hogy ni Magyarországon hány színházi szakember van. Hátha a nagyközönség egészen ismerné a kulisszák titokzatos világát. Akkor azt is tudná, hogy igen sok direktor mögött csendes kompánisták, pénziáákat, vagy egyéb kötelemeket vállalt társ-direktorok állnak. Akkor csodálkoznék még igazán a direktorjelöltek légióján.

Sokat panaszkodunk mi is a vidéki színészet nyomorúságai miatt. Van is nyomorúság elég. De ez már mindnyájunk előtt ismeretes, hogy a legtöbb nagy vidéki színház *jó üzlet*. Üzletet mondtunk, de ne ütődjék meg rajta senki. Csak lássuk tisztán a dolgokat. Éppenséggel nem olyan nagy baj az, ha a színigazgató üzletember. Csak aztán *jó* üzletember legyen! A jó üzletember sohse feledkezik meg a közönségről. Nem is csapja be soha. Mert jól tudja, hogy a közönség gráciájából él. A jó üzletember tehát épp úgy, épp olyan lelkiismeretesen *szállít* a közönségnek pompás műsort, kifogástalan társulatot, művészi előadást, mint a jó rövidáru-kereskedő kiváló gyártmányú cipőt, divatos és tartós keztyűt és kalapot stb. Nem kell hát az üzlet szótól félni. Sokszor becsületesebb szó ez művészi vonatkozásban is a missziónál például, mely gyakorta csak szánalmunkra, felgerjedéseinkre utazik, de ellenszolgáltatást a pénzünkért alig ad.

A növekvő hajsza a nagy vidéki színházak után alkalmat ad nekünk, hogy gondolkozni próbáljunk valamit azon, hogy nem volna-e jobb, ha a nagy vidéki színházakat a mostani ellenőrzés mellett egyszerűen pályázat útján *bérbeadnók*? . . A nagy városok színházi közönsége egyre s rohamosan nő. A színházakért folyó lázas verseny azt mutatja, hogy a színház most sem éppen rossz üzlet. Soha ki nem elégített kulturális és egyéb álmainkat nem helyesebb volna felcserélni egy kis bérletpénzzel s a mostaniaknál mindenestre magasabb színvonalú színházi élvezetekkel? Mert az a színigazgató, akinek a kezét kicsinyes, jól ismert *befolyások* nem kötik, de a nagyobb rezszi rászorítja arra, hogy magának *meghódítsa* a közönséget, nem megbízhatóbb a színigazgatók mostani százfelől ráncigált típusánál?

Bizony, jó lesz ezen már gondolkozni. Előbb-utóbb — Magyarországon harminc évi késéssel jönnek rá kipróbált igazságokra, — úgyis áttérünk erre a rendszerre. Nyugati országokban ez a legtermészetesebb állapot már. S ha valaki a mi speciális nemzetiségi viszonyainkra hivatkozással felel, hát az a válaszuk, hogy a bérletrendszer csak a nagy vidéki városokban kellene meghonosítani. Meg aztán az új rendszer éppenséggel nem zárja ki a nemzetiségi akciót sem.

A színházakért folyó hajsza — ismételjük — fontoltassa meg a dolgokat velünk.

NN 1901. július 11.

Nt.

79. A KENYÉR VOLT AZ OK

A törvényszéken történt. Csak rövid, száraz referádát írtunk róla, hogy tartsunk módot a szomorú történet moráljára is. Mert nagyon szomorú a történet, belesírta az élet az ember szörnyű örök tragikumát.

Oh, be nagyot is tévednek a koca-filozófusok, mikor a végtelenségre, az anyag örök törvényére, vagy ilyesmikre hivatkozással akarják megdöbenteni, alázatra készíteni a dölyfös emberelmét.

Van szörnyűbb felségesség, rettentőbb hatalom is, a legnagyobb: a *nyomor*. A nagy dán író hallgassátok meg. Ő mondott megremegtető, szörnyű nagy dolgokat az *éhségről*.(*) Nincs ennél rettenetesebb érzés, szörnyűbb démon. A vad éhező gyomor mellett kicsiny a végtelenség, minden-minden. Jámbor poétalelkek, kik az anyaságnál nem tudtok felségesebb emberi érzést, mit tudjátok, hogy a kenyér szentebb a testünkől sarjadt testnél, a *gyermeknél* is. Szörnyűség, de ebben van ama legnagyobb tragikum.

Helber Andrásné, az elkényszeredett sápadt asszony, metsző, száraz hangon mondotta:

— Hát miért is élt volna a Juliska. Tizenegyen voltunk s kenyér négynek sem volt elegendő.

Juliskának meg kellett hálnia, mert ő harmadfél éves ártatlan bambaságával nem tudta, hogy nagy bűnt cselekszik, mikor naponként — sokszor kétszer is — kenyeret majszolt. És ott ültek körül a nagyteremben komoly és tudós férfiak. Olyanok, kik naponként ötször emzik a telt gyomor csodás gyönyörűségét. Idejöttek e díszes terembe, hol az emberi vad indulatoknak annyi rémes tanulságát hallották már. S most e rendetlen evő, komoly, tudományos, igazságnak szolgáló emberek némán néztek csak össze. Egy percig biztonnal összekavarodtak fejeikben az agyvelőkbe oltott fogalmak.

Egy percre tán átsuhant agyukon a szörnyű világosság. Hogy a könyvek igazságai nem igazságosak. Hogy az *élet* talán a legnagyobb, legigazságtalanabb csapás. Hogy nem tudjuk, mi a bűn és mik vagyunk mi is tulajdonképpen. Egy, percre. E perc-

ben súghatta valami Friedländer Samunak, hogy szóljon majdnem így:

— A ti törvényeitek sem büntetik azt, aki a deszkaszálon menekülve vízbefojtja az utána kapaszkodót vagy aki az élség parokszizmusában felfalja egy lakatlan szigeten azt, kivel oda-dobódott. Mért büntetnétek, akik a Juliskát kínozták. Juliska sok kenyeret evett s körülötte sokan éheztek!...

Tán nem így mondta éppen, de így gondolhatta. Szegedi Jánost is ilyen borzasztó igazságokkal védhette Dési Géza. Az igazságnak komoly bírái pedig nem sújtották, nem sújthatták le a Juliska kínzóit. Talán más paragrafusos mentegetéssel, de nem sújtották le...

Az emberek pedig hívságosak és fennhéjázók. Kellenek nagy észretérítő, nagy kijózanító történetek. Ideírtunk egyet s akinek van szíve vagy szörnyen szívtelen, ne feledje el:

— Juliskának el kellett pusztulnia, mert sok kenyeret evett s körülötte pedig kínlódó gyomrok korogtak...

Ne feledjétek el!

NN 1901. július 11.

Nt.

80. MINISZTER ÉS BÍRÁK

A lapok most egy veszprémi bíró esetével foglalkoznak, kit az igazságügyminiszter illetékes fegyelmi hatósága megkerülésével megalázóan megdorgált s így bírói méltóságában valóban hallatlanul megsértett. A veszprémi bíró nem a hatalom előtt meghunyászkodó beamterek közül való s a miniszter eljárása ellen a leghatározottabban tiltakozik s a méltatlan elbánás miatt a Táblánál panaszt emelt, nagyon okosan. A magyar bírói kar, e páratlanul derék testület, függetlenségén és jogos önérzetén kívül nem sokat nyer állásától. A helyett hát, hogy existenciáját is megerősítenék még függetlenségét is elvenni s önérzetében is megsérteni: egy minisztertől is nagy merészség és impertinencia. A veszprémi bíró esete nem egyedül áll. Sok magyar bíró érzi most a szégyenpírt az arcán a miniszter elbánása miatt. Tudomásunk szerint a nagyváradi törvényszék három bírója kapott a veszprémihez hasonló jogtalan és meg nem érdemelt miniszteri dorgatóriumot. Hiszszük és várjuk, hogy a veszprémi bíróval együtt tiltakozni fognak a nagyváradi bírók is. De tiltakozni fognak az összes inzultált magyar bírók. Ebben a példátlan rosszul kormányzott országban

az igazságszolgáltatás, a magyar bírói kar deréksége, a mi egyetlen hitünk és pajzsunk. Ezt a hitet akarja megrendíteni az igazságügyminiszter. Résen fogunk állni s nem engedjük, hogy a korlátoltság romboljon ott is, ahol építésre, erősítésre van legnagyobb szükség!

NN 1901. július 12.

Nt.

81. NAGYVÁRADI BÍRÁK SÉRELME

Az igazságügyminiszter basáskodása

A »Nagyváradai Napló« már tegnap megírta, hogy a veszprémi bíró esete, kit az igazságügyminiszter jogtalanul és brutálisan sértett meg önérzetében és bírói függetlenségében, *csak egy eset*. Igen sok magyar bírót alázott meg hasonló módon a miniszter. Megírtuk, hogy a *nagyvárad*i törvényszéken is három bírót ért a miniszteri brutalitás. Nem írjuk ide a három méltatlanul sértett bíró nevét. Nem akarjuk még evvel is megszerezni a szenvedett méltatlanságot. Mindhárom bíró kitűnő, munkás tagja a jóhírű nagyváradi bírói karnak s éppenséggel nem adtak rá okot, hogy úgy fizessenek nekik, ahogy a miniszter fizetett.

De még megdöbbenőbb a *negyedik nagyvárad*i bíró esete. Tanácselnök a törvényszéken s az elé a tanács elé, melynek ő volt az elnöke, egyszer egy monstre-bűnügy került. Ötvenkét vádlója volt a bűnpörnek s a tárgyaláson csak ötven jelent meg. Az új bűnvádi perrendtartás értelmében a tárgyalást el kellett halasztani. Ez a körülmény s magának a bűnpörnek a természete is azt tette kívánatosá és szükségessé, hogy a törvényszék *helyszíni szemlét tartson*.

A helyszíni tárgyalásra az igazságügyminisztertől kellett engedélyt kérni. Az igazságügyminiszter válasza azonban nem engedély lett, hanem a *legerősebb dorgatórium*. A miniszter *megrótta a bírót*, hogy a *kincstárt könnyelmű módon meg akarja terhelni*, s minél több kiadást akar rá róni. Szóval a legerősebb és a legindokolatlanabb sértés volt a miniszter válasza.

Íme, Magyarország igazságügyminisztere így dolgozik a magyar bírói kar tekintélyének s hitelének megrontásán. A legtirannisabb módon tör a bírói kar függetlenségére, méltatlanul meghurcol s előmenetelükben meggátol így kifogástalan, ambíciózus, munkás bírókat.

Ilyen muszka tendenciát nem igen láttunk mostanában s kétségbe ejtő a jövő, amit ez a mindent durván legázoló tendencia sejtet. A magyar bírákat a hatalom dróton mozgatott bábjaivá akarják tenni s a törvényeket végrehajtó szerv egyetlen, mindig változó tagja elnyelni készül egész igazságszolgáltatásunkat.

A nagyváradi bírák felháborodva tárgyalják a miniszter basáskodásának ez eseteit s majdnem bizonyos, hogy a nagyváradi bírók követni fogják a veszprémi bírók példáját s elégtételt szereznek a miniszter eljárásáért.

Mi pedig, míg az ügyel bővebben foglalkoznánk, csak ismételjük kissé kibővítve tegnapi véleményünket.

Ebben a legrosszabbul kormányzott s legjobban megterhelt, ezer belső bajtól senyvedő országban a sajtószabadság s a független magyar bírói kar a polgárok minden hite, pajzsa. Ha a véleménynyilvánítás szabadságát vagy a bírói kar függetlenségét bármely oldalról bármely veszedelem fenyegeti: az ország minden polgárának kötelessége a fenyegetett mentsvárak megvédése. És meg is fogják védeni miniszterrel vagy bárkivel szemben is! . . .

NN 1901. július 13.

Nt.

82. A BÉRKOCSIK DOLGA

Úgy vélekedünk, hogy majdnem egy óráig tartó vita után sem sikerült a bérkocsik dolgában valami nagyobb eredményt elérni a város atyáinak.

Hogy nem sikerült, annak megvan az oka. Az, hogy a bérkocsisokról voltaképpen nem sok szó esett a vitában. A szónokok akadémikus igazságokat hangoztattak s szinte furcsának tetszett nekünk, hogy a bérkocsik kérdésében akarják eldönteni, hogy melyikük a liberálisabb. Ilyenformán e sorok írójának pikáns látvány volt Komlóssy Józsefet például a szélső liberáliszmus védelmében látni, holott Komlóssy Józsefet itt Nagyváradon nem szokták meg hasonló szerepben látni. De azért — mind privát vélekedések ezek — alapjában a végső szentenciaképen jól esett nekünk nagyon, hogy ilyen nagy vitát keltett — a bérkocsik dolga. Méltóztatik ebből sejteni, hogy mi ezúttal más valamit értünk a bérkocsik dolgának. Jól esett nekünk azt látni, hogy sokan rájöttek már arra, hogy nem mindig bagatell dolog, amit a nem gondolkozó tábor általában csekélységnek hisz. Hajh, sok minden másképen volna ebben az országban, ha rájönnek arra,

hogy nem minden értéktelen, kis dolog, mert a dédapáink is annak tartották s nem minden szent, nagy és sérthetetlen, csupán csak azért.

És hála a bérkocsitulajdonosoknak, hogy nekünk alkalmat adtak az igazság elmondására. Aktuálisabb igazság — mert az igazságokban is az aktualitás a legértékesebb — alig van ennél.

Hisz az a kétségtelenül retrograd irány, mely most ezt az országot dirigálja, éppen azt a hibánkat használja föl, hogy bizonyos kicsi dolgokat előkelően lenézünk s bizonyos kicsi dolgok bármily fordulása nem érdekel bennünket. Ezekre a kicsiny dolgokra aztán rátelepszik a reakció, mely nem olyan rátartó, mint mink vagyunk s egyszerre csak azon vesszük észre magunkat, hogy a gyékény legszélén ülünk.

Mi hát igen örülünk, hogy jeleit látjuk a régi beteges előkelőség levetésének s hogy igen érdekel már bennünket a — bérkocsik dolga is.

Sohase volt nagyobb szükség, mint ma van, ügyelni a legjelentéktelenebb kicsinységre is.

A bérkocsik és a közönség nem kapnak több baksist, illetve jobb és olcsóbb kocsikat a városatyák vitája után sem.

Azt sem állítjuk, hogy éppen a bérkocsik dolgában olyan nagy ok lett volna az aggodalmaskodásra. De nagyon-nagyon örülünk, hogy az aggodalmaskodás megszólalt, hogy belenézünk a kicsi dolgok állapotába is s hogy foglalkozunk — a bérkocsikkal már. Éppen a tizenkettedik órában. Mert nagyobb gyorsasággal rohan a magyar társadalom a középkorba, mint a legjobb lovú bérkocsi!.

NN 1901. július 13.

Nt.

83. A NAGYVÁRADI BÍRÁK SÉRELME

Az igazságügyminiszter basáskodása

Nagyváradai bíró és jogászörökben, de mindenfelé, nagy méltatlankodással tárgyalják az igazságügyminiszter sértő, lealázó bánásmódját négy nagyváradai bíróval szemben, mely esetről a fenti cím alatt a »Nagyváradai Napló« adott hírt.

Száltében beszélnek a neveket is, amiket tegnap mi elhallgattunk. Ám az alaptalanul meghurcolt bíróknak semmi okuk sincs arra, hogy neveiket elhallgassuk tovább. Különben is hadd lássák

a nagyközönség s elsősorban a törvényszéki viszonyokkal ismerős jogászberek, hogy milyen elismert képességű, kitűnő, kifogástalan bírácaknak kellett egy tájékozatlan, könnyelmű miniszter lealázó bánásmódját elszenvetniök.

Nagy József, ez a kiválóan elismert tudású és tekintélyű bíró s nem kevésbé érdemes kollégái : Pallay Jenő s Grám Sándor a miniszterileg megdorgáltak.

Hibájuk az volt, hogy talán nem intéztek el annyi ügydarabot, mint amennyit százmértföldnyi távolságra nemcsak Nagyváradtól, hanem az igazságszolgáltatás ismerésétől is, az igazságügyminiszter szeretett volna.

Mikor Csemegi Károly az ő büntetőkönyvének életbelépése után a kúria második büntetőtanácsának élére lépett, a magalkotta törvény alkalmazásában oly aggodalmas gondossággal működött, hogy az ügyek elintézésében bizony nagy restancia mutatkozott. Fábry István, a legfőbb törvényszék elnöke ezért megintve Csemegit, sürgette, hogy intézzen el többet. Erre Csemegi így válaszolt :

— Mint bíró megesküdtem, hogy lelkiismeretesen fogok ítélni, de arra nem, hogy nem lesz hátralék.

De, édes Istenem, hol áll a jelenlegi igazságügyminiszter Csemegi Károly mögött?

A tanácselnök, kit pazarlással vádolt a miniszter, Móré Pál dr. azóta már táblabírói rangban, a vidéki járásbíróóságok vezetője. Szerencsére maga a miniszter nevetségessé tudja tenni a saját jogtalan s együgyű kritikáit.

Egyébként, mikor Nagy Ferenc törvényszéki elnök a bírácak tudatta a miniszter dorgatóriumát, Nagy József moncrott egy nagyon találó s értékelő megjegyzest a miniszter leiratára.

Am lehet bármilyen korlátolt is a miniszter eljárása, kevésbe venni nem szabad. Éppen azt nem kell feledniük, hogy a *korlátoltsága a rombolás szerepe*.

NN 1901. július 14.

Nt.

84. EGANIZMUS S A SZÉKELYSÉG

Mi, kiket a lelkünk, vagy a kenyérünk arra kényszerít, hogy megfigyeljünk minden levélhullásnyi zajú eseményt is körülünk s kiknek látnunk kell azt a sok hazugságot, amivel a nyilvánosság-nak élők a nyilvánosságot becsapni akarják : gyakran érezzük a

sokáig visszafojtott méltatlankodásnak, dühnek azt a vulkanikus kitörni készülését, mikor szeretnők torkon ragadva megfojtoztatni egy kicsit a hazugságok mestereit.

Erővel, erőszakkal kell sokszor mérsékelnünk magunkat, nehogy azt higyjék, hogy mert haragszunk, nincs igazunk.

A magyar közélet hazugságai között nem a legkisebb hazugság a *rutén-akció*, az *eganizmus*.

Ilyen nagy kaliberű szélhámosságot csak minden évtizedben láthat a világ. Amit így felületesen észrevehet, az mind szépnek, nemesnek, deréknek látszik. De aki jól bepillant a háló szálai közé, látja a nagystíliú svindlit. Hazug az akció oka, célja, módja, helye, ideje és eszköze. Az eganizmus legmerészebb előcsatározása a reakciónak. Célja faji és vallásharc. Módja a jezsuitaság. Helye a klerikális tanyák homálya. Ideje a középkor s eszköze a féltrevezetés.

A szűzmagyarság alföldi munkásnépének sok ezre nyomorog. A pälóc-magyar faluk kiköltözni készülnek, egész Felsőmagyarország siralomház. A középcosztályt már meg sem próbálják menteni. Iparosaink nyomorognak. Az ország gépezetének ötvenezer mechanikusa, a magyar tisztviselői kar hangos, harsány hangon kér a megélhetésre módot. Ezer helyről sürget, h'v, könyörög a szükség s mi ruthén-akciót csinálunk és Eganokat küldünk szét, hogy csaholják föl az országban azt a kis békességet is, amit a közös nyomorúság plántált szomorú virágként közénk.

De e szörnyű hazugságok akkor forralják csak fel igazán bennünk a vért, ha a székelység helyzetére gondolunk.

Ország-bontó akciókra kerül időnk, lelkünk, pénzünk s a székelység *pusztulását* pedig közömbösen nézzük.

Kiválóbb, becsesebb emberanyag nincs ezen a földön. Erős, egészséges, józan filozófiájú, munkás, lángoló, ha kell, de praktikus mindig, fajához, bölcsője földjéhez pogány szeretettel ragaszkodó.

Szívós erővel állt századokon a mi védbástyánkul. Most roskadozni készül. Mindig csak kértünk tőle, adni sohasem adtunk. Nem bírja tovább. Védelmére ki siet? Az állam nem is állam. A hatalom az eganizmus akciójával készül az országot tönkretenni. A parlament kiskorú gondolkozásnak tanyája. A magyar társadalom ezer sebtől vérzik, akcióra képtelen. Dúsgazdag főpapok és urak? Ezekből jót ritkán lehet kapni. Meghalhat ez a nép, elzárva mindenkitől, elárasztva, fölfalva olábságtól, szászoktól, hazát és hazai kultúrárt gyűlölő, a hatalomtól becézni kezdett s vérszemet kapott ellenségektől.

Nem is keressük az enyhe szókat. Vétkes hazugság, hitvány-ság a hatalom mit-mívelése. Ez a hatalom hazudozva tör, zúz,

rombol. Az igazi szükség szava elől befogja a fülét. Így túri s nem bánja a székelység pusztulását is.

Néhány erőshítű ember van ebben az országban — áldassék meg hitük és karjuk —, kik a hazugság romboló hatalmával szemben építésre mertek vállalkozni.

Bár észrevennék őket s bár érnének el valami sikert!...

NN 1901. július 14.

Ady Endre

85. SÖTÉT BŰNÖK

Bűneink teljességében, mi fölvilágosodott, modern emberek, néha még úgy büszkélkedünk is bizonyos bűnökkel, melyek divatos erkölcsi felfogás szerint nem is bűnök, hanem a modern ember *kifinomodott* passziói. Igen. Így szoktuk mondani: *kifinomodott*. És szörnyen lenézzük az alsóbb intelligenciájú emberlényeket, kik nem tudnak olyan *kifinomodott*, *raffinirt* módon vétkezni, mint mi.

Bihar megye alispáni hivatalához hónaponként érkeznek bizonyos nyomtatott ívek számokkal beróva. Az ívek hivatalos, rovatos ívek. A rovatok nevei üldözni való bűnök s a számok a csendőrség statisztikája.

Elszörnyedve néztük végig ezt a statisztikát. Nem is tudjuk, hogy adjunk valamelyes diszkrét módon számot róla.

Hát vannak bizonyos bűnök, amelyeket természetüknél fogva sem igen szoktak megtorlás végett följelenteni. Ezek a bűnök az *elhallgatott bűnök* óriási summáját növelik. A bírói fórum elé ritkán kerülnek. Szörnyen nagy, nyílt esetek szoktak csak e bűnök közül ítéletet követelni. Nagy *erkölcsi elvadulások jele* hát az, hogy a *Biharmegye* közbiztonsági állapotáról szóló csendőrségi jelentésben felsorolt bűnesetek *jórésze* ilyen erkölcsi elvadulásról tanúskodó, sötét bűn.

A falvak jó népe, melyet nekünk erősnek és tisztának tudni jól esett, sok helyütt hát kétségbeejtő sánsszokkal vette föl a versenyt az erkölcsi anarkia terén az urakkal. Nemcsak a büntető törvénykönyv hétköznapi paragrafusaiiba való beleütközésben, hanem a legsötétebb modern bűnökben is.

Síralmas valóság ez a teljes elvadulás s mi másban nem tudjuk az okát sejteni, mint az úri példaadókban s ez ország hirhedt rossz kormányzásában, mely természetesen elvadulást teremt.

Szociális reneszánszra van nagy-nagy szükség. Az idő talán, mely lelkiismeretesebb nálunk, mielőbb elhozza ezt a reneszánszt, mert el *kell* már hoznia!...

NN 1901. július 17.

Nt.

86. PIPOGYASÁG

Tegnap egy táviratcímben pipogya miniszternek neveztük Wlassics Gyulát. A távirat arról szólt, hogy a minisztert annak a rendeletének visszahívására bírták, mellyel Borbély György tanárt, egy erősen antiszemita irányú szövetkezeti hetilap szerkesztőjét, a lap szerkesztésétől, mivel a tanári működésében meggátolja, eltiltotta. Az is ez az eljárás: pipogyaság. Az akadémikus, ideális szabadelvűség — szó sincs róla — azt követelné, hogy ha Borbély György antiszemita, ezt a véleményét meg is írhasse. Megírhasse még akkor is, ha Borbély György az állam tanári alkalmazottja is. Ám ez az ideális szabadelvűség annyira ideális, hogy csak a klerikálisok a hívei bizonyos esetekben. Borbély György lehet antiszemita lapszerkesztő, de Borbély György *tanár* még tán nem lehet. Wlassics Gyula is így gondolta azt először. Hiába, ő abban a naív hitben él, hogy Magyarországon három év óta mi sem változott s egy miniszter beleszólhat abba, hogy az ő alárendelt alkalmazottjai ne csináljanak buta vagy rossz emberek példájára csúnya felekezeti és osztályharcot. Wlassics csalódott. Magyarországon ma már nemcsak tanároknak üdvös az antiszemitáskodás, hanem minisztereknek is. Ez után a csalódás után az ember mintha mást várhatna Wlassicstól, kinek rá kellett jönnie, hogy az ő liberálizmusa már anakronizmus. Azt azonban nem, hogy megalázva magát magára cáfoljon. Ez már pipogyaság, nagyobb eset a Borbély György kised antiszemita játékainál is.

NN 1901. július 17.

Nt.

87. NULLA DIES...

Nap nem múlik, hogy az öblös szájú Bartha Miklós ne kapna valamerről egy csattanós pofont. Legújabbán tudvalevőleg Kovács Lajosra, a gyulai 48-as párt elnökére támadt otrombán.

NN 1901. július 18.

Nt.

88. A BÍRÁK INFORMÁLÁSA

(Az igazságügyminiszter figyelmébe.)

Az ügyvédek költségjegyzékében nagyon gyakran fordul elő a következő tétel:

— *Informálás a referensnél és a forint, krajcár rovatban mellette ki van vetve a gyakran tetemes összeg, mely a klienset terheli.*

Ez a tétel olyan természetesnek látszott, mindeddig, hogy senki sem talált rajta megütközni valót. Sőt akárhányszor volt eset arra, hogy egy ilyen költségjegyzék perlés alá került és a pervezető bíró ezt a tételt épp úgy megállapította, mint a bélyeg kiadásokat.

Most, hogy ennek az informálásnak egy csúnya alfaját ismerte meg az ország az ominózus Szelle-ügyben, álljunk meg egy kissé ennél a kérdésnél.

A felsőbb bírák maguk rendszeresítették az informálást. Akárhány bíró ajtaján függött egy tábla a következő felirattal:

Informálni 11—12-ig lehet.

A történelmi igazság kedvéért felemlítjük, hogy volt néhány bíró ajtaján ilyen tábla is:

Információt el nem fogadok.

De ilyen csak kivételszámba ment.

Már most mi célja lehetett ennek az informálásnak? Hiszen a feleknek a törvény bőségesen adja meg az alkalmat, hogy az ügy teljesen kimerítőleg jusson a bíró elé. Mindkét fél tehát informálja a bírót, vagy a bíróságot a lehető legtökéletesebben. Mi értelme van tehát annak a külön informálásnak? Azt hisszük, hogy semmi. Lehet mellékcélja annak, mint a Szelle-ügyből kiviláglott — de ez erkölcsstelen, ez bűnös, ennek lehetőségét még feltételezni sem szabad.

A vizsgálat folyik: világosságot kér könyörtelenül az ország közvéleménye ebben az informálás ügyben és ha megállapítatik az, amiről a lefoglalt levelek sokat jelentőleg beszélnek — akkor az igazságügyminiszter álljon elő, állítsa fel rögtön a tilalomfát — és kérlelhetetlenül sújtsa azt a bírót, vagy bírósági közeget, aki a felekkel vagy ügyvédjeikkel információ adása végett szóba áll. Legyen ez fegyelmi kihágás vagy vétség, melynek csak egy a büntetése: az elmozdítás, illetve nyugdíjba helyezés.

Egy nagyváradi ügyvéd évekkel ezelőtt Budapestre utazott egy ügyfelével, kinek ügye a Kúriánál volt. A rendszer bátorította őt arra, hogy a referenst lakásán felkeresse és őt informálja.

A referens Imling Konrád, a magyar bírói kar egyik büszkesége volt. Az ügyvéd rövid bevezetésben elmondta, hogy informálni jött.

Imling Konrád közbevágott és e szavakat mondotta :

— Jegyezze meg magának ügyvéd úr, hogy a kúria a legnagyobb lelkiismeretességgel vizsgálja az elébe került ügyeket ; és miután feltételezem, hogy ügyvéd úr szintén lelkiismeretességgel tárgyalja le az ügyet, nincs szükségünk a privát értekezésre. Legyen szíves mondja ezt el otthon kollegáinak is szíves mihez-tartás végett a jövőre nézve!

Így szólt a magas Kúria egy nagy nevű bírāja.

Ezt a leckét adja meg most Plósz Sándor rendelet formájában az összes bíróságnak és ha ez a rendelet már régebben hozott volna, ma nem kellene egy kúriai bíró ügyét a magyar igazságszolgáltatás kompromittálásával tárgyalni.

NN 1901. július 18.

Nt.

89. BÖKÖNYI ZSUZSIKA KARRIERJE

A derecskei brettli-tündér

Ebben az orfeumos kánikulai világban egy kis orfeumi szenzációval szolgálunk. Orfeum-történetnek elég érdekes. Nem is színezzük hát ki, hanem elmondjuk egész szárazon.

Körülbelül három évvel ezelőtt egy Antonio Mayer nevű világjáró artista-direktor vetődött Bihar megyébe. Az orfeum-igazgató Derecskén tanyázott egy ideig.

Lakik pedig Derecskén egy Bökönyi Dániel nevű szegény gazdaember. Bökönyi gazda legtöbbet érő vagyona pedig az ő szépséges Zsuzsika leánya volt. Ritka egy virágszál. Sugár, hamis szemű, nyíló rózsá-arcú, csintalan vérű, jókedvű leány. Kacérkodott, nótázott mindig. Hangja is szép volt a Zsuzsikának.

Antonio Mayer nem hiába volt világot járt orfeum-róka. Fölismerete a gyöngyszemet a porban s el volt ragadtatva a gondolattól is, hogy micsoda karriert csinálna ez a kis vadrózsa a brettlin!

A leányt hamar sikerült elszédíteni, de nem nehéz volt kapacitálni Bökönyi gazdát sem.

Antonio Mayer és Bökönyi Dániel *formális szerződést kötöttek*. Antonio Mayer — a szerződés szerint — magával viszi a szép Bökönyi Zsuzsikát s neveltet belőle világhírű művésznőt. Gondoskodik a számára mindenről s ezenfelül az öreg *Bökönyinek küld minden hónapban húsz forintot*.

A szerződést alá is írták mindketten s betartására kikötöttek kölcsönösen 500—500 forint vinkulumot.

Antonio Mayer aztán magával vitte — egyelőre Budapestre — a Zsuzsikát. Híre is járt, hogy énekelt valahol. Azután, hogy Berlinbe mentek s itt — akárcsak Bartóky Matild kisasszony Amerikában — Kossuth Flóra néven művésznősködött a derecskei brettli-tündér. Berlinből még pénzt is küldött, amit Antonio Mayer természetesen csak megígért, de sohse teljesített. Innen Bökönyi Dániel hite szerint — a párisi kiállításra, azután Londonba mehettek.

Két éve már semmi hírt nem kapott az ő leánya felől Bökönyi gazda. De pénzt még kevésbé.

Elkeseredésében a főszolgabírónál, a főszolgabíró az alispánnál, az alispán pedig a belügyminiszternél jelentette be az esetet. Ha már pénzt nem kap, a lányát szerette volna visszakapni Bökönyi gazda.

Diplomáciai úton jártak el Londonban. De ott a szép Zsuzsikának s Antonio Mayernek nyomukra sem akadtak. Ki tudja hol lehetnek. Talán túlmentek az Óceánon is.

Derecskén pedig egy elkeseredett atyafi átkozza most a világszáró komédiásokat, a szép leányokra éhes nagyvárosokat, főként pedig Antonio Mayert, ki békés kis falujából a nagy ismeretlen világba ragadta ki az ő szép és pajkos Zsuzsika leányát!...

NN 1901. július 18.

Nt.

90. SZÉLL KÁLMÁN ÉS A NÉPPÁRT

Oh igen hamar meg fogjuk érni már, hogy a néppárt — belátva, hogy külön fentállásra már nincs szükség — röviden követni fogja a nemzeti habarék példáját s fuzionálni fog. Szekszárdon történt a »szabadelvű« párt ülésén. Szólásra fölemelkedett gróf Apponyi Géza, volt néppárti képviselőjelölt, hogy elbádj a néppártból való kilépésének és a szabadelvű pártba való belépésé-

nek indító okát. Mindig rendíthetetlen híve volt — úgymond — a szabadelvű pártnak, de midőn a polgári házasságról szóló törvényt behozták, attól való aggodalmában, hogy az egyházra és vallásra káros lesz, belépett a néppártba és addig maradt meg ott, míg az obstrukció bekövetkezett. Most azonban, midőn oly jeles államférfiú áll a kormány élén, mint Széll Kálmán, ünnepélyesen kijelenti, hogy belép a megyei szabadelvű pártba. Ezt a kijelentést nagy örömmel fogadták és viharosan megéljenezték érte. Perczel Dezső képviselőházi elnök igen megleghangú beszéddel üdvözölte gróf Apponyi Gézáét. Így történt. Csak azt nem értjük, hogy ennek a jelenetnek a jelentőségét hogy nem emelik ki kellően a kormány lapjai. Tisztázódnék legalább egy kissé a helyzet.

NN 1901. július 19.

Nt.

91. SZÍNÉSZEK ÉS PANAMÁK

Érdekes megfigyelés. Még tíz-tizenkét év előtt sehol sem érezte magát oly jól a vidéki színész, mint *Aradon*. *Debrecen* nekik rideg, *Nagyvárad* nagyzó, *Szeged* koldus város volt, csak *Aradról*, oh! a fényes, gazdag, vendégszerető és vidám *Aradról* nyilatkoztak ők rajongó szeretettel és boldogan! Dáridó minden éjszaka, zsúfolt ház minden este, meghívók a nap minden órájában, gyűjtések, ajándékok a jutalomjátékokra! Mindenki kacag, csak a hegedű sír, az öngyilkos pisztolyának dördülését ellenben elnyomja ezer meg ezer pezsgőpalack durrogása! Szerelmes levelek az amorozóknak, kardcsörgés és csiszogó-csoszogó siittelés a primadonnák körül! Egyszóval — *Aradon* volt a színész gyöngyélete! Ma már jobban megbecsülik az *okos Debrecent*, a *takaros Nagyváradot*, a *megújhodott Szegedet* és a többi jó vidéki várost, melyek ugyan nem adnak pezsgőt és cicomát, hanem adnak színészeiknek minden-napi kenyeret és biztos megélhetést! Íme, újabb mód, amellyel valamely város közéletének realitását fölösmerhetjük:

— Amely városért a színészek rajonganak, abban bűzlik valami, ahol megelégedettek, ott vannak egészséges állapotok...

Egy budapesti lapban olvassuk ezt a megfigyelést. Határozottan van benne valami.

NN 1901. július 19.

Nt.

92. EGY KÜLÖNÖS POÉTÁRÓL

Történt egyszer, hogy Bartha Miklós egy gyulai híve, mikor már semmiképpen sem tudta védni a kálvinista jezsuitát, ezt a nyilatkozatot tette nekünk:

— Bartha Miklósnak minden hibája abból fakad, hogy a legnagyobb impresszionisták közül való. Valóságos *poéta*, ki erős hangulatai szerint esetleg félóránként változik s aki hajlik minden szuggesztíóra.

Úgy jutott eszünkbe ez a nyilatkozat, hogy olvastuk most Bartha Miklósnak Eötvös Károlyhoz intézett nyílt levelét. Ez a levél hirtelen azt a véleményt szüli meg bennünk, hogy ez az ember csakugyan *poéta*. Állandóan ekzaltált, hóbortos *poéta*, akinek ez alatt a levél írása alatt is legalább nyolcféle hangulata és hite volt. Kezdi a levelet, mint vak — zsidógyűlölő. A tizedik sorban már elégiát kezd. Hirtelen a büszkeség örvöngése fogja el. Azután lecsillapodik s hideg kezekkel fojtogatja a »kis gnóm« Mezey Ernőt, kinek tíz sor múlva ismét szerelmet vall s így vágat végig a papíron a legváltozatosabb hangulatokban. Az ilyen ember csakugyan *poéta*, de közveszélyesebb a Szentpétervárott letartóztatott Poe Edgárnál s hozzá nem olyan *poéta*, akinek legalább a halála után megbocsátanak. Mert Poe Edgár csak *poéta* akart és tudott lenni. Bartha pedig örült hangulatai szerint minden. Mikor a legörültebb a hangulata, akkor pláne becsületbíró is. Különös *poéta* hát ez a Bartha Miklós. Egyszer ki fog törni rajta egy olyan szent örület, hogy kényszerzubbonyt kell adni rá.

NN 1901. július 19.

Nt.

93. HA VÁLASZ KELLETT

Ha válasz kellett, hát megkapta Bartha Miklós. Válaszolt neki Eötvös Károly higgadtan, nyugodtan, argumentumokkal. A válaszból megértheti Bartha Miklós, ha meg akarja érteni, hogy az igazi *liberalis* függetlenségi férfiaknak ő már a legkisebb szálmára sem számíthat. Így végzi Eötvös a válaszát:

Mi a történelmi, mi a valódi és tiszta függetlenségi irányt képviseljük, de nem vagyunk egyik pártnak lapja se. Velünk a szomszédból való átkiabálás útján beszélni nem lehet. Mi csak közvetlen és tiszteletteljes látogatást fogadunk el. Bartha Miklós többi kérdésére nem felelhetek. Egyik okom az, hogy sok nagy

kérdésben utunk már nem együtt jár. Másik okom pedig az, hogy nyílt levelében is többszörösen sérti azt a szerkesztőséget, melynek én is tagja vagyok.

Az »Egyetértés« szerkesztősége pedig e válasz után csak ennyit jelent ki:

A fentebbiekben lapunk vezére, Eötvös Károly, akihez intézte volt Bartha Miklós a nyílt levelét, nem csak megfelelt a maga nevében Bartha Miklósnak, hanem a legkiválóbb módon meg is védelmezte szerkesztőségünknek Bartha Miklós által megtámadott reputációját. Ezek után mi tartózkodunk minden további megjegyzéstől, csak azt jelentjük ki, hogy Bartha Miklósról már elég gyakran kifejtett nézetünket — nyílt levelében kifejezésre jutott, szármalmas feljajdulása dacára — továbbra is teljes egészében fenntartjuk.

Bizonyos azonban, hogy ebbe az elintézésbe nem nyugszik bele a nemzet nyomorékja. Pizskolódni fog tovább, mert a pizok az ő eleme.

NN 1901. július 20.

Nt.

94. A HÉTRŐL

Ha a *meleggel* kezdem, minden ötletből kiszárazott, unalmas embernek mondanak. Ha meg nem írok a melegről, nem érdekli önöket az írásom s a legmerészebb módon affektálnék, mert e pillanatban az a gondolat foglal le teljesen, hogy lehetne a forróság e pokoli kínjától megszabadulni...

*

...Tizenkét perc múlt el a fent elsírt sóhajtás óta s most itt ülök jéghideg zuhanytól lehülten.

Szegény Kormos Adolf, mit adna ő ezért a megnyugvó jóérzésért. Mert Kormos Adolfról az a hitünk, hogy a forróság, a holt szezon ölte meg. A képviselő urak kánikulai beszámolókat tartanak, a színpörökben a kardaloszók szerelmi kalandjai a legnagyobb események. Félkay elfogatta magát. Thoroczkay főispán levélügye nem volt eléggé érdekes. Mint zsiros falatra rohantak rá szegény Kormosra az éhes újságíró népek. Ha a szezon derekán pattan ki az ügy, egy nyugdíjazással s két-három enyhe, szépítő, félhivatalos kommentárral, minden nagyobb emóció s meghurcolások nélkül véget ér: de ez a csúnya forróság! Ezen még a zuhany sem segít!...

*

Olvastak önök bizonyára az öreg Ungár esetéről. Kemény, öreg bácskai zsidó. Mellékesen milliomos s egy szép leány apja. Az öreg Ungár leányát elszöktette egy kopott firtli, egy húsz éves dzsentrí gyerek. Egész Bécsig elszökött a szerelmes pár. Bizonyosan jól mulattak az úton. Tovább azonban nem mehettek. Az öreg lefűlte őket s a leányt visszahozta. A leányszöktető ifjonc megkopott rokonai körülvették az öreg Ungárt.

— Ezen már csak házasság segíthet.

Egyidejűleg pedig barátkozni méltóztattak az eddig lenézett »szemtelenül meggazdagodott zsidóval«. Az öreg aztán kifizette az esküvő napját. Megjelentek a leendő büszke zsentri atyafiak, akik a millióért hajlandók voltak egy zilált vallási viszonyokban leledző menyecskét is akceptálni.

Mikor pedig együtt volt már a díszes nászkoszorú, megjelent az öreg kemény Ungár s odadobta elibük a lánya gyönyörű selyemruháját s mondta a maga paraszti nyelvén, de körülbelül ezt :

— A millióval nem vagyok hajlandó restaurálni a zsentrit. A lányom külföldre utazott. A kapu nyitva van...

Kár, hogy ezt az esetet nyilvánosságra hozták. Az öreg Ungár házi ügye volt. De ha már beszélnek róla, nem szabad ki-nem mondani, hogy az öreg Ungár kemény ember, de okos ember is...

*

Egy budapesti lap, klerikális agrárius és ősi középosztály-dédélgető, így sóhajtott fel az esetre :

— Haj, tizenöt év előtt még szerencséjének tartotta volna bármelyik zsidó, ha a leányát zsentri akarja nőül venni.

Édes siránkozás, ugye?

De hát még, ami ezután jön. Ugyancsak ez a lap s néhány harci társa evvel az esettel is azt látja igazolni, hogy a zsidóság nem akar *beolvadni*.

Hogy a kakas csípje meg. Nem is volna rossz. Mokány Berciék jól gondolják ezt az összeolvadást.

I. Fenntartatik a régi kedvezmény, mely szerint a szép zsidóasszonyokkal szemben nem vagyunk antiszemiták.

II. Azok a gazdag zsidók, akiknek leányaik vannak, tartoznak őket elszegényedett, nyakig adósságban úszó kaszinó-gavallérokhöz férjhezadni.

III. Ellenben azok a gazdag zsidók, akiknek nincsenek leányaik, vagyonukkal egy szervezendő »Középosztály restauráló-egyesület« pénztárát gyarapítják.

IV. Akik kellemetlenek, azok kötelesek kivándorolni.

És így tovább. Így gondolják sokan az összeolvadást. De összeolvadni a munkában, a haladás-vágyban, a közös célokban. Ez nem ízlik még mindig a magyar úri gyomornak.

*

Különben pedig Nagyváradon most már igazán csak éjszakákon élnek. Soha annyi víg szalmaözvegy nem volt, mint a nyáron. A sasbeli varieté tele minden este. A szeparé falai sok mindent látnak, amiről jó, hogy nem tudnak a fürdőző asszonyok. Különben pedig nemskóra közölni fogjuk egy Nagyváradon szalmaözvegyeskedő férj »fürdőlevelét«. Abból világosan fogják látni a helyzetet s a nagyvárad éjszakai életet a fürdön unatkozó szegény hitvestársak...

NN 1901. július 21.

Dyb.

95. DEBRECENI LAP NAGYVÁRAD ELLEN

— Közösügyes lapszerkesztés —

Egy debreceni lapban a következő mérges kis közleményt olvassuk :

Az irigy szomszéd. Az irigy szomszéd, aki folyton sanda szemmel nézi Debrecen fejlődését, nem más mint Nagyvárad. A pakfon város sok mindent irigyel tőlünk, egyik-másik közintézményt el is harácsolta előlünk, így a postaigazgatóságot, az önkéntes iskolát, — s most a közigazgatási tanfolyam után kesereg. Legalább így olvassuk egyik nagyvárad újságban. — Az illető újság szerint a debreceni közigazgatási tanfolyamot már a közel jövőben Nagyváradra helyezik át. Így nyáron, a kacsák virágzó szezonjában megbocsátandónak találjuk nagyvárad laptársunk kitűnő értesülését, mert se nem értesülés, se nem kitűnő. Egy elég ravaszul kieszelt hangulatcsinálás az egész, arra, hogy közigazgatási tanfolyamunkat, amely már az első esztendőjében is kitűnő intézménynek bizonyult, elkaparítsák tőlünk. — Csakhogy a kedves szomszéd erőlködésébe ezúttal beletörik a bicskája, mert semmi ok nincs reá, és szó sem lehet arról, hogy a tanfolyamot Debrecenből Nagyváradra helyezték át. Ugyanolyan joggal, Nyíregyháza, Szatmár és Eger is magának vindikálhatná a közigazgatási tanfolyamot, mert Szabolcs-, Szatmár- és Heves megyéből is nagy számban voltak hallgatói. Debrecenből tehát nem helyezik el a tanfolyamot, effelől nyugodtak lehetünk.

Ezt a debreceni lapot *Sas Ede nagyváradai hírlapíró szerkeszti*. Újabb adat arra, hogy bizonyos egyéniségek sem erkölcsi, sem semmiféle inkompatibilitást nem ismernek.

NN 1901. július 21.

(ae.)

96. REFLEKSIÓK EGY FÖLJELENTÉSHEZ

Amikor sok viaskodással, az ifjúság sturm és drang korszakában, egész életemre tudtam határozni az újságíró penna mellett: már voltam annyira intelligens és megérett, hogy a szükséges transzígálásra megalkudtam magammal s annyira józan, hogy irtóztam a szélmalom-harcoktól.

Avval is számot vetettem, hogy kis intelligenciájú, behájasodott agyvelejű, rövidlátó praetorok közt élek, akik előtt lealázó a munka, bűn a világlátás s rossz csapás az intelligens gondolkozás.

Ez érteti meg, hogy sohasem voltam, *nem lehettem intranzigens*. Ebben az országban mindig jaj volt a forradalmároknak!... Itt az élhet legkényelmesebben, aki betanított formákban vagy abszolute *nem* gondolkozik.

Ha nem is írtam, mondtam hát ki minden igazságomat, de ostobánakse volt kedvem magam mutatni. Amiket véleményeimként megmondtam, azok *legalább* is elementumai voltak a tisztán látott igazságoknak s *legföllebb* érintették a határt, melyet adott viszonyok és barrikádok között józan, okos ember már kényelmesség okokból sem lép át.

A váradi káptalan mégis pört indított ellenem. Tehette. Én a becsületem azon is kereshetem, aki *szerény* embernek tart, s lázítást találhatok a Gerő főkapitány rendszabályaiban, melyekkel a szegény gabonaügynököket bélyegezte meg. Respektáljuk egymás gondolkozását, ha nem is tudunk mindnyájan gondolkozni.

A nagy nyilvánosság azonban, mely előtt kanonoki vanítasokról és stallumokról szoltam, méltán elvárhatja, hogy szóljak most. Bolond-gombákkal traktáltam-e őt? Éretlen módon szitkozódtam-e? A vak gyűlölet szolt-e általam? Lázítottam-e a fennálló bizonyos rend ellen?...

Szívemre teszem a kezem s az emberi józanságra s intelligenciára, mint az én isteneimre esküszöm: nem tettem, nem *tehettem* egyiket sem,

Öt-hat év előtt szabadabb szelleműk fújdogálták át a magyar társadalmat. Akkor még az én inkriminált cikkem észrevett kishajhát sem lett volna. Ma Pécssett egy újságíró becsukatással fenyegetnek, mert arról szólt, hogy a papok között sok a haszontalan és erkölcstelen, jónagam[at] pedig egész sereg jól táplált méltóságos és nagyságos reverendás pöröl, pedig én még csak annyit sem mondtam róluk, mint a pécsi újságíró. *Nyakig vagyunk a középkorban, terrorizál a sötétség: ez az én esetem igazsága.*

A bíróság előtt sokat-sokat fogok erről és más dolgokról szólni. Még csak két dolgot.

Hirdetem és hiszem, hogy ez a mostani, ránk szakadni készülő reakció örök törvényéből fakad az emberi sors igazságának. Az új világ gyászos, szomorú előjátéka lesz csak, hogy aztán a tömjénfüstből kikeljen ragyogva, szabadon az ember. Akinek adatott a hit igazsága s az igazság hite: a jövő katonája. Én kicsinységem a jövőért harcolt mindig. S ebben a jövőben nem csak a kanonok-sor s a külváros rikító kontrasztjának kibéksítése van, hanem benne van az intelligencia teljes fölszabadulása, a munka diadala s a klerikalizmus kíméletlen összetiprása.

Ezért a jövőért küzdeni szép s meg nem akadályozhat benne néhány kövér kanonok vénasszonyos pörpatvarkodása.

A másik mondanivalóm ez. Katolikus szellemben nevelt kálvinista voltam. Névtlen ez vagyok most is. Levettem magam erejéből a benevelt szellemnek és a velemiszületett vallásnak is a bilincseit. De a tanulságok megmaradtak. Ezekkel a tanulságokkal még koponyákat fogok törni, ha szabad kritika-mondásomban hasonló bornirt megakasztásokra akadok!...

NN 1901. július 21.

Ady Endre

97. AKI NEM HALT MEG ELÉGGE

Szék Kálmán sajtója azt tartja, hogy így kánikulában kedves dolgot cselekesznek, ha föltámasztják Bánffy Dezső bárót, hogy újra megölhessék. Egy Székhez közelálló lap így ír:

A Neue Freie Presse budapesti levelének egyik passzusa, mely azt mondja báró Bánffy Dezsőről, hogy a magyar alkotmányt be akarta szüntetni s ehez szövetségeseket keresett a közös miniszterek közt és a hadseregben: — élénk megperszélés tárgya a magyar sajtóban. Azon a vonalon, ahol a volt miniszterelnök leghevesebb ellenfelei sorakoztak, azt hangoztatják, hogy

báró Bánffy Dezsőnek nyilatkoznia kell, tisztáznia kell ezt a vádat. A másik vonalon viszont, ahol még van bizonyos érzelmi közösség a régi rendszer fejével, azt felelik, hogy báró Bánffy Dezső főudvarmester ugyan Budapesten van, de azért nem fog nyilatkozni, fölöslegesnek tartván válaszolni az olyan alaptalan vádra, mely éppen úgy érinti kabinetjének tagjait, akik most is miniszterek. A vád, melyet a Neue Freie Presse kipattantott, mindenesetre sokkal jelentősebb, semhogy a közvélemény egyszerűen napirendre térhetne fölötte. Valakinek itt okvetlenül nyilatkoznia kell majd: vagy báró Bánffy Dezsőnek, aki legjobban tudhatja, mi az igaz a vádból, mi nem; vagy a Neue Freie Presse cikkírójának, aki nyilván szintén eleget tud. Egyebekben a fejlemények elé a közvélemény meglehetősen nyugodtan nézhet, mert ha be akarta szüntetni báró Bánffy Dezső az alkotmányt és keresett is hozzá szövetségeseket: a szándék szándéknak maradt, a szövetségeseket nem találta meg, Bánffy megbukott s az alkotmány megmaradt. Ez pedig mégis csak a legfőbb.

Szép, szép. Ömlengő ódáknak mind hallották ezt már. Reánk az egész fölfrissített hajsza a tervszerűség benyomását teszi. Bizonyos körök megíratnak egy vádat, hogy legyen téma újabb ódákra s öldökölhessék azt, aki — csodálatos módon — nem tudott meghalni. Legalább bösz elleneinek újabb harcbaszállásából az látszik, hogy nem halt meg eléggé.

NN 1901. július 21.

Nt.

98. TÖBBEN VAGYUNK

Siránkozó, panaszkodó levélben azt állította Bartha Miklós, hogy öt hét »zsidó« lap bántja, persze ártatlanul, a szegényt. Kiderült, hogy a nemzet nyomorékja tévedett. Úgy látszik, hogy Széll Kálmán is szakított a jeles férfiúval, mert a vidéki hivatalos lapok egyhangúlag megérdemelt módon bánnak el a nemzet nyomorékjával. Egyikük írja a következő sorokat:

A pecérkirály. A mesebeli kacorkirály testvére. Folyton róla van szó, ő a nap, a hét, a hónap, az év eseménye s ő maga teszi magát azzá. Senki a világon úgy nem tiszteli magamagát, mint Bartha Miklós.

Csoda, hogy a nevéből a kezdőbetűkön kívülieket is nagybetűkkel nem írja. Vimos császár is tudja, hogy ő maga kicsoda, de annyira nem, mint Bartha Miklós. S annyi fennkölt ceszarizmus Vilmos császár leveleiben sincs, amennyi a Bartha úréiban.

A publikumnak egész külön nyári szórakozásait képezik már a B. M. úr nyilatkozványai. Az öreg egész jól és egész hűn ismeretes a közönség előtt. A nagy obstrukció idején boldogabb, vérengzőbb műzsurnaliszta nem volt önála. A sírokat is felkaparta, a női fehérműveket is széttépte és ronggyá nyálazta a hatás kedvéért. A »Bukott«, mint öfelsége írui szokta, szét lőn marcangolva s minden, ami hozzátartozott. Véres munkája után a nép barátja büszkén vonult be a kaszinóba s előkelő barátaira felpislogatva elégedetten szívtá havannáját.

Azontúl is folytatta retteneskedését s bár a kormánnyal szemben szájkosárral dolgozott, de a hírlapírás terén ő maradt a pecérkirály, kinél vitriolosabb nyelvvel hírlapíró még nem »működött«.

Mindez hagyján, ez a bizonyos stílus, mely a maga nemében eredeti s érdekes lehet s talán imponál is. A legszebbek azonban azok az idillikus jelenetek, mikor ő pecérkirálysága felöltözik fehér ruhás leánykának s naiv selypítéssel és szeméit keszkenőkkel törölgetve odaáll a publikum elé, hogy mint üldözött írtatlanság panaszkodják és pityeregjen. Ebben a pózban nagyon tetszhetik magának, mert megismétli.

Csak az imént írt nyílt levelet Vészi Józsefhez, hogy miért bántják őt? Most Eötvös Károlyhoz ír. Bevádolja Kossuth Ferencet, aki pedig egy tisztességtelen, egy erős szót nem ejt soha senki ellen s akitől azt irigyli, hogy a Kossuth Lajos fiának született és ezt hányja folyton a szemére. Panaszlevelében megríkatja a világot, hogy vele milyen durván bánnak, — az otkolonos, etikettes, bársonytollú lovaggal és hazafival. Panaszlevele így végződik :

»Nem valótlan-ság-e úgy kezelni engem, mintha álorcát viselnék, mikor tudvalevő, hogy nem festem sem a bajuszomat sem a pofámat? Végre is, vállal-e Eötvös szolidaritást azzal a komisz hanggal, mellyel engem az ő alkalmazottai traktálnak?«

E különös pityergést és affektálást olvasva, bizonyosan azt az óhajtást reszkírozza meg minden olvasó, hogy inkább festené Bartha Miklós úr »a bajuszát és a pofáját«, meg mindenét csak ezt a »komisz hangot« ne uzoválná a zsurnalisztikában.

... Egészen helyes. Az egész tisztességes, liberális magyar sajtónak egyet kell értenie ennek a jeles úrnak az elhallgattatásában.

NN 1901. július 23.

Nt.

99. EGY LEMONDÁS TANÚSÁGA

Bessenyei Ferenc kapuzárás előtt lemondott a képviselőségről; Hegedüs Sándor szerencsésen kiintrikálta a szabadelvű-pártból. Nem nagyot jelent, ha egyes képviselő kilép a szabadelvű-pártból; tengersokan vannak, egy ember meg sem kottyán,

Ennek a kilépésnek mégis van jelentősége, mégpedig nem is egyszerű, hanem kettős jelentősége.

Az egyik az, hogy a párt inkább elejti egyik legtehetségesebb tagját, mint legtehetetlenebb miniszterét. A tisztelt kormánypárt az igazságot annak a részén látja, ki a hatalom egy foszlányának birtokában van. Dacára annak, hogy az Adria-affér Hegedüs Sándorra nézve a legnagyobb megszégyenítéssel végződött; dacára annak, hogy a kereskedelmi miniszter úr baklövést baklövésre halmoz; dacára annak, hogy mindenki tisztában van azzal, hogy Hegedüs úr pozór és reklámhajtás és mindenhez ért inkább, mint a rábízott szakmához: mégis hajlongnak előtte, mert még miniszter és nem restellik kitessékelni a pártból egy tisztességes, lelkes és zseniális embert, mert ártatlan tréfával merte szentségtelen ajkára venni egy miniszter — oh szörnyű! — egy valóságos miniszter úr nevét és közvetve bár a kegyelmes úrnak néhány kellemetlen percet szerezni.

Ma Bessenyeit dobták ki egy miniszter kedvéért; a választások alatt több Bessenyeivel rokon lelket fognak kidobni a leendő új miniszterek kedvéért; a választások után a megmaradt kis szabadelvű tábort először sarokba fogják szorítani, majd egész ki és nem fog maradni a szabadelvűpártból csak a név, mely alatt mindenféle reakcionárius alakok fogják kised játékukat üzni. Ez lesz a Széll—Hegedüs-éra egyenes folyománya. A két kegyelmes úr biztos lehet abban, hogy Zichy Nándor helyettes-főherceg nem sokára kegyesen meg fogja veregetni a vállukat. Rászolgáltak erre a kitüntetésre: becsületesen kiérdemelték, válják egészségükre!

NN 1901. július 24.

Nt.

100. KÖZBENJÁRÓ ASSZONYOK

A Szelle-botrány ismét nyilvánvalóvá tette, hogy sokkal több ügy van ég és föld között, mit *asszonyok* intéznek és közvetítenek, mint amennyiről a profán világnak csak sejtelme is lehet. Persze, leginkább a fényes ügyek tartoznak az asszonyok rezortjába, valamint a nagyon kényesek is. Ezek sorába tartozik a levelek útján és sok más úton-módon rendszeresen üzött visszaélés is. Általában azt lehet mondani, hogy a nő nemcsak ügyesebb, hanem merészebb is, mikor valamit keresztül kell hajtani, de nem

sima, egyenes úton. Pedig a közhiedelem Magyarországon az, hogy egyenes úton vajmi kevés dolog vihető keresztül.

A közbenjáró asszonyt roppant bajos elküldeni. Pedig az asszony közbenjárása az egész vonalon divatos — még sok tisztességes dologban is. Elkezdve a fiatal gavallértól, aki olyan gavallér, hogy abban a házban, melybe a félelmetes professzor járatos, a szende házikisasszonyt kéri fel, hogy az ő közjogi rigorozuma érdekében szóljon pár jó szót — egészen addig, mikor egy közmunkának átvételét kell megsürgetni: mindenütt interveniál az asszony. Ámbátor interveniál férfi is elegendő számmal. A főbaj pedig az, hogy a közvélemény erősen hiszi, hogy *magától semmi sem megy, ellenben kellő támogatás mellett minden megy.*

Ez a felfogás szüli aztán a hitet a magas bíróságoknál történő »információk« becses és hathatós voltában. Hát még ha valami előkelő embert lehetne az »információra« megnyerni! Mert odáig még nem jutott el ez a közönségünk, hogy feltétlenül megbízzék abban, hogy a Kúria törvények szerint ítélt, nem pedig befolyások szerint.

A befolyások megítélésében mutatkozik aztán a közönségnek ijesztő lelki és szellemi elmaradottsága. Aminthogy az oláh paraszt ember az ördögűző pópára, vagy a csodatevő vén emberre inkább bízza rá a betegét, mint a járásorvosra, úgy van a magyar közönségnek százezer embert magában foglaló némely rétege, amely csakis a titkos eljárások sikerében bízik, akkor is, mikor valami szemenszedett gázság nyomja a lelkét, akkor is, mikor becsületes úton jár, akkor is, mikor uzsora miatt ítélte el az alsó fórum, akkor is, mikor ő követett el törvényteleniséget. Millió ember van Magyarországon, aki bármiféle vonatkozással legyen is a közhatalmakhoz, mindenekelőtt közbenjárás és támogatás és információ után futkos, lázasan.

Hiszen csoda, hogy ilyen dispoziciók mellett a szélhámosság, az otromba becsapás, a zsarolás, a megrágalmazás nem lép fel sürűbben és nem szed sokkalta több áldozatot.

Több mint harminc évnek szabad és nemzeti kormányzása után, még a legelső csírája sincs elvetve a nép lelkében annak a demokratikus meggyőződésnek, hogy törvény előtt minden ember egyenlő és hogy jogot meg kötelességet, igazságot és büntetést mindenkire érdeme szerint mérnek. Mekkora önámítás, hogy ilyeneknek láttára érdemes és jóhiszemű ember ajkára vegye ezt az anakronizmust: magyar demokrácia! Bizony ilyen nincs. Épp úgy, mint földünk nem terem indigót, épp úgy, mint Erdeinkben nincs csörgő kígyó, épp úgy nincs népünk erkölcsében nyoma a demokráciának. És ha százszor beleírjuk törvénykönyveinkbe

és ha százszor megtestesíteni próbáljuk intézményeinkben : azért mégis csak üres kevélykedés, ha demokráciát emlegetünk a nép lelkének ilyen állapota mellett.

NN 1901. július 25.

Nt.

101. NEGYVENÉVES KASSZÍRNŐK

(A legújabb miniszteri rendelet)

Sírjatok »kasszírnök«! Az államhatalomnak a király után legmagasabb képviselője, a m. kir. miniszterelnök (mint belügy-miniszter) Széll Kálmán az állami gondok sokaságában is időt talált arra, hogy a »kasszírnök«-nek nevezett intézményre vesse államférfiúi tekintetét. Minthogy pedig a politikai erkölcsstan reformálására kellő eszmékkel ezidő szerint még nem rendelkezik, helyre akarja billenteni legalább a kávéházakban az erkölcsöket. Ezt hirdeti egy budapesti könyomatos a következőkben :

»Széll Kálmán miniszterelnök, mint belügyminiszter elrendelte, hogy a kávéházakban alkalmazott úgynevezett kasszírnöknek ez évi augusztus hó 1-től csak olyan női személyek vehetők fel, akik életük 40-ik évét már betöltötték. Ez a rendelet a már alkalmazásban levőkre nem vonatkozik.«

Ezt a drákói rendeletet a belügyminiszter állítólag azért adta ki, mert általános a panasz, hogy a kasszírnök nagy része erkölcs-telen életet folytat. Úgy akarnak hát segíteni a bajon, hogy matrónákat ültetnek a kávéházi trónusba. Azok aztán erkölcs-telenked-jenek, — ha tudnak. A negyven éves nő Balzac szerint még mindig veszedelmes, de a nők csak akkor lesznek negyven évesek, ha már nem tudnak veszedelmesek lenni. Bizonyos tehát, hogy akik a jövőben kasszírnöknek fognak felcsapni, a sziklaszilárd erény papnői lesznek.

Sajátságos, hogy valahányszor a férfiak az erényt védelmézik, mindig a nőknek lesz kevesebbjük egy falattal. Most ugyan csak az a falat forog veszélyben, amit a gyatra kasszírnöi fizetés ad. A másik, a pezsgőbe mártott falat, amelyből a selyemruhák kitelnek, nem vész el akkor sem, ha ki is úzik a kávéházi kasszából.

A nők egyrésze predesztinálva van a kasszírnöi pályára. Ezentúl ez a rész várni fog, amíg negyvenéves lesz és ez — amint már mondtam — jó hosszú terminus. Már pedig jobb, ha a nő a kasszában vár, mintha odakünn teszi ugyanezt. A kasszírnöi

pálya veszedelmekkel jár, de a veszedelem még mindig jobb a teljes bizonyosságnál. Nem azért lesz valaki kasszírnövé, mert erkölcstelen és nem azért lesz erkölcstelen, mert kasszírnök. Ez a rendelet csak a becsületes kenyértől fosztja meg a fiatal kasszírnököt. A tiltott falatokat akkor is megtalálja, ha kiküldik a kasszából. Egy pár lépésnyire tovább leül — vendégnek.

Nagy tévedés azt hinni, hogy a csábítás pikkolózni jár a kávéházba. És ha be is térne néha, inkább dobják ki őt, mint azt a szegény leányt, aki talán tisztességes megélhetést keres a fáradtságos munkájával. A becsületes kávésnak becsületes munkatársa a kasszírője. Megbízható, éber, dolgos és — mi tagadás benne — kíváncsibb is, mintha egy felgyúrt ingujjú szolga babrálna a kockacukrok között. És ha a kávé kipumpolt »vurcnik«-ból akarja kikeresni a költséget, akkor ugyan ez a rendelet meg nem állítja a nemes szándékában.

NN 1901. július 26.

Nt.

102. PÉNZÉRT MINDENT!

A tejjel-mézzel folyó Kanaánban felette nagy értéke van az aprópénznek. Pénzért mindent megvásárolhatunk, mint ezt a legutóbbi napok botrányai bizonyítják. Azé az igazság, azé az ország, aki pénzzel győzi, mint Szelle uram; vagy mint sok más »köztiszteletnek« és közbecsülésnek örvendő polgártársunk. Még ezt a köztiszteletet és közbecsülést is pénzen vásárolják és miért is ne tegyék, ha tehetik? Nem is ő bennök a hiba, hanem azokban, akik pénzért mindent áruba bocsátanak!

A Kormos—Szelle ügy piszkos hullámai le sem csendesültek még és íme egy másik ilyen ügy is foglalkoztat már bennünket.

Szeszler Dávid komáromi polgári iskolai igazgató ügye ez. A derék tanférfiú fegyelmi ügyét tárgyalta tegnap a fegyelmi bizottság. A vád, mellyel illetik, nem kevesebb, mint hogy *pénzért vizsga nélkül bizonyítványokat adott ki*. Amilyen éppen tetszett. A csupa jeles valamivel drágább, a ki elégséges osztályzattal beéri, kevesebbet fizet.

Épületes história, ugyebár? De ez még nem minden. A fegyelmi vád szerint a derék tanférfiú még többet is tett. Egyszerűen meghamisította a bizonyítványokon három tanár nevét.

De azért tanított is. Hogy mit, azt még elgondolni is rettentetes. Lehet, hogy ilyesmit:

— Fiam, minden mindegy. Csak a pénz a fő, csak az boldogít, csak azt hajszoljátok, azért áldozatok fel mindent. Igen, igen, pénzért mindent!...

NN 1091. július 27.

Nt.

103. BECSEMPÉSZETT HŐSÖK

— *A szabadelvűpárt válsága.* —

Budapest, július 26.

Bessenyei Ferenc lemondását az »új szabadelvű« lapok csak immel-ámmal tárgyalják, pedig lemondásának oka sokkal fontosabb valami, semhogy azt néhány se hideg, se meleg megjegyzéssel el lehetne intézni. A lemondás megokolása bevilágít abba az aknába, amelyben a reakció, az ál-szabadelvűség tolvajlámpa mellett dinamitot helyez el a szabadelvűség felrobbantására.

Miért mondott le Bessenyei? Azért, mert azt tapasztalta, hogy kerületében egy volt nemzeti párti jelölt lépett föl ellene szabadelvű párti programmal és nem elég, hogy föllépett ellene valaki, de a szabadelvűpártba bevonult nemzeti párti képviselők még azzal is tetőzték a dolgot, hogy a szabadelvű Bessenyeinek ellenjelöltjét támogatják.

Ha ez csak egy esetben volna úgy, hallgatnánk; de így van ez az ország számos kerületében, éppen azért foglalkozni kell vele.

A miniszterelnök azt mondja, hogy ő nem ismer hivatalos jelöltet. Senki mellett állást nem foglal, senki ellen nem nyilatkozik. Ő miniszterelnök és belügyminiszter, bármily óhajtása úgy hatna, mint a választók befolyásolása, éppen azért semleges marad.

Elfogadjuk a miniszterelnök jóhiszemű álláspontját, mely egyénileg lehet eszményi, csak azt nem értjük, hogy hol marad a pártvezér, ha platonikus szempontok miatt ennyire távol tartja magát a pártmozgalmaktól?

Ismételjük, elfogadjuk a miniszterelnök egyéni álláspontját, ha itt Magyarországon más világ volna most s a klerikálisok tiszteletes fegyverekkel harcolnának, azonban nem fogadhatjuk el ezt a magatartást ma, ily viszonyok közt, ilyen esetekkel szemben, mikor t. i. két pártjabeli jelölt van.

A miniszterelnök a semlegesség elve szerint túri, hogy a nemzeti pártiak rontják a szabadelvű kerületeket. S a volt nemzeti

párt megfogyott, de meg nem tört »géniusza« megfújja a kürtöt és hirdeti: keljetek fel mind, ti bukott emberek, akik a reakció vértjében elhullottatok a politikai csatatéren, álljatok talpra volt Apponyisták, kik a múlt választáson, a szabadelvűség győzelmén szekerere alatt elvéreztetek. Álköntösben győzni fogtok.

Szép dolog a kormányelnök semlegessége addig, míg itt-ott személyes becsvágyak vagy kisebb gyűlölségek egyazon pártot kétfelé osztják. De most, csak a vak nem látja meg, hogy itt a reakció rendszere dolgozik a szabadelvűség ellen, de voltaképp Széll ellen is. A trójai falónak titkos gyomorajtaja felpattan és hullatja a becsempészett hősöket. Azt hiszed, nyájas olvasó, merő véletlen csupán, hogy X. Y., akihez a nemzeti párt utolsó megfogyatkozása óta nem volt a közéleti porondon szerencséd, most éppen egyik-másik szabadelvű pártival szemben lép fel. Ki nem látja ebben a tervszerűséget, a szervezett erőt, a mozgósított hadat, valóságos sorakozást, amellyel szemben a miniszterelnök semlegessége nem fegyver. Csődje a szabadelvű pártnak, egy csendes orvtámadás a nemzeti párt részéről, amely utóbb még a miniszterelnök személyét is érinteni fogja. Széll Kálmán vezére a szabadelvű pártnak és semmi sem lehet neki közömbös, ami — ha talán a maga személyét nem is féltené — a párt létét fenyegeti. Értsük meg jól: hogy az elkeseredés, mely Bessenyei leveléből szól, nem az elszigetelt embernek, hanem egy pártnak panaszja. S ha a miniszterelnök nem hallja meg, majd a választások után, midőn az »új szabadelvűiek« álarcukat levetik, maga is tapasztalni fogja a reakció erejét.

NN 1901. július 27.

Nt.

104. MAGAS LÓRÓL

Tisztelt kollégáink a fővárosban arra használják fel a nyár kietlenségét, hogy — egyéb élvezet híjával — velünk kezdenek foglalkozni.

Kollégáink alatt a fővárosi hírlapokat értjük, magunk alatt a »vidék«-et.

Egyszerre több lapon kiütött ez a miránk tisztességszámba menő jóakarati járvány s ugyancsak olvassuk a derült sorokat a jó vidékekről.

Mert tudvalevő dolog, hogy a jó vidékekről Magyarországon csak derült tónusban lehet írni s az a 18—22 éves titán, aki sok

haját felborzolva kalamárisba üti tollát, épp úgy a »vidék«-en tanul humorizálni, amint a borbélyinas a vidéki kócos népségen borotváltni. — Ezen a téren az ősök nyomdokait követik az ifjú óriások s amikor tucatonként bánnak el a gondos munkában s egymásra vigyázó tisztességben megélemedett vidékiekkel, könnyű és kedves munkát végeznek.

Egész sereg vezércikk jelent meg mostanában, mely magas lóról diskurál a vidékkel(*) s számon kéri tőle, hogy mi a szöszt is akar azzal a sok vidéki jelölttel? Az aradiak, szegediek, szombathelyiek, komáromiak, esztergomiak, stb., stb. egy szűr alá kerítve kapják meg a magukét azon naivságerért, hogy nem a budapesti bazárból, hanem saját mindennapos társadalmi és közéletük földjéről választanak maguknak ők képviselő követet az ország házába.

Tény, hogy ez nagy szemtelenség tőlük. Mikor ott van a fővárosi vegyeskereskedés, mely minden színű, fajsúlyú és méretű árut kínál a legkülönbözőbb árakon s pontos kiszolgálásban.

Nincs olyan szerkesztőség hazánk kedves fővárosában, ahol a főszerkesztő és sorban alatta álló három-négy munkatársa ne volna kész jelölt, akivel ha találkozol, közli veled, hogy hány kerülete van. Sőt már a kiadóhivatalok emberei is kerületeket járnak. A vidéki riport-esetek csak arra valók, hogy ezt a fentisztelt urak azokon »megcsinálják«.

Nincs oly ügyvédi iroda, ahol a főnök és egy vagy két helyetese hasonló örömben és kínálkozásban ne leledzene.

A vidéki tárgyalások és végrehajtások kizárólag e hazafias mellékcélt szolgálják s annál udvariatlanabb házigazda nem lehet a vidéken, mint aki e fentebb és lentebb tisztelt urakat házában barátai körében megvendégelvén: mint áhított és végre-valahára igaziként megérkezett képviselőjelölteket lelke egész hevével fel nem köszönti.

És így vannak a bankok fő- és alemberei, az iparhatósági biztosok, vásárcsarnoki fel- és alügyelők, egyleti társelnökök, hadastyánvezérek, árverési kikiáltók, stb., stb.

Mindezeket a polgártársainkat mi, jó vidékiek, fölöttébb tiszteljük, sőt ha ráérünk, meg is bámuljuk s értjük felháborodásukat, amikor olvassák, hogy általuk a térképről kiszemelt s pirossal megjelölt választó-kerületek más jelölteket állítanak.

Semmi sem oly felháborító, mint ha ez a más jelölt egy vidéki atyafi, valami obskurus alispán, polgármester, ügyvéd vagy újságszerkesztő, aki nem átallana felmenni a fővárosba, melyben talán még az Ős-Budavárba vezető utat se tudja, holott vannak ott kész emberek, akik már tüntetésben is vettek részt, hírlapba is írtak

s egy társasvacsorán a jelenlevők közhelyeslése mellett úgy megmondogatták a kormánynak, hogy ha az meghallotta volna, nem tette volna az ablakába.

Tisztelt fővárosi társaink vannak olyan ügyesek, hogy egy-egy úgynevezett nagypolitikust tolnak maguk elé, akinek azonban, ha tüzetes vizsgálat alá vesszük, nincsen semmi baja s nem kéri a szolidaritást keresők támogatását.

»Járvány szerű nagy baj ez«, mondogatják derült soraik végén szomorgósan a kollegák: óvjuk a vidéket, ne engedje magát felhasználni a kisebb-nagyobb vidéki potentátumok által, inkább itt vagyunk mi, hadd használjuk fel mi.

Magas hangon fejtegetik a cikkek egy nemzet kötelességét az úgynevezett gondviselészerű férfiak irányában s kimutatják, hogy épen hasonló eset okozta a dicső Lengyelország vesztét, nem is számítva a finnek, baskok és skótok tragédiáját és a kelet-római császárság bukását.

Mélyen megrendülve és benső zavarba esve olvassuk mi ezeket a fejtegetéseket, gyalogos eszünkkel fel sem tudjuk fogni, hogy lehetünk csak egy percre is olyan meggondolatlanok, egész meg vagyunk tisztulva egy-egy ilyen kijózanított felvilágosítás után s különösen az imponál fölöttébb, hogy ezek a jóakaró evangélisták olyan magas papiros lóról beszélnek hozzánk.

Amint elmúlnak a választások, igazat is fogunk nekik adni.

NN 1901. július 30.

Nt.

105. Ő IS TALÁLKOZIK

Mint méltóztattak olvasni: Ő is találkozik. Kicsoda? Hát Széll miniszterelnök ökegyelmessége, mert hát ő is érettségit tett harmincöt vagy hány évvel ezelőtt, nemcsak az elődje, Bánffy Dezső br. Mivel pedig Bánffy báró találkozott az ő maturált társaival, ergo Ő neki is találkoznia kell. Bánffy br. okos, filozófus ember. A találkozón nem politizált. Vajjon »Ő« fog-e? mint látjuk, a konskolárisok apát- és egyéb plébánosok többnyire. Bizonyára korifeusai a dunántúli néppártnak. »Ő« hát aligha nem fog politizálni s a viszontlátás bizonyára szívélyes és kedves lesz.

NN 1901. július 30.

Nt.

106. ÚJ TÍPUS

A magyar társadalom mostani válságos harci állapota egy újabb típusát termette meg a zavarosban halászóknak. Az új típus: *a birtokvásárló*. Érdekes individuum(!) *Biharmegyében* különösen otthonosan érzi magát, de beportyázza a szomszédos Szatmár és Szilágyvármegyéket is. A birtokvásárlónak rendesen egy fillérmnyi pénze sincs. Ellenben parlagi urasan öltözködik s beszélni, kapacitálni jól tud. Kiszimatolja azokat a — sajnos egyre szaporodó számú — gazdaembereket, kik szeretnének elfogadható úton megmenekedni megterhelt birtokocskáiktól. A birtokvásárló megjelen s megteszi a maga — természetesen üres — de csillogó, szédítő ígéreteit. A birtokos ember nem egyszer beugrik a nagy ígéreteknek. A birtokvásárló beül a kisebb vagy nagyobb domíniumba. Nagyon sokszor sikerül egyszer learatni is. Pénzt persze nem lát tőle senki s pörrel kell kiverni pünkösdi királyságából. Bizony, a hatóságoknak is vigyázniuk kellene ezekre a szélhámosokra. Minden szédelgőt üldözni kellene talán. Még az — agrár-szédelgőt is.

NN 1901. július 30.

Nt.

107. MAGYAR NARKÓZIS

Igazán kínos hatást tesz az elfogulatlan szemlélőre, hogy minő eszközökkel akarják az állami tisztviselők jogos mozgalmát leszerezni. Eleinte megfenyegették őket, hogy megijedjenek s mint kiknek szolgálati pragmatikájuk nincs, ne merjenek muksanni. Midőn azonban észrevették, hogy a fenyegetés nem segít, cselhez folyamodtak. S jellemző, hogy ugyanaz a lap, mely ugyancsak szűkmarkú volt a tisztviselőkkel szemben és Lukács »miniszter« javaslatait fogadta el, most egyszerre a következő hírt közli:

A pénzügyminisztériumban, mint értesülünk, serényen dolgoznak az állami tisztviselők fizetés felemelésének módzatain. A különféle kalkulációk már elkészültek és a pénzügyminiszter asztalán fekszenek. Pénzügyi szempontból is leghelyesebbnek látszik az osztrák állami tisztviselők fizetésének mintája. Lukács pénzügyminiszter, mihelyt hazajön szabadságáról, azonnal hozzáfog a különféle kalkulációk tanulmányozásához és valószínűleg az új országgyűlési ciklus első részében javaslatot tesz a Ház asztalára.

A »Magyar Szó« kijelenti, hogy ez a hír elejétől végig légből kapott koholmány. Teljesen megbízható helyről vett értesülések

szerint nem igaz, hogy a pénzügyminiszter megváltoztatta álláspontját.

Az egész álhír pusztá cselfogás. Miután a fenyegetés nem használt, most felelősség nélkül közölt biztató hírecskével akarják a mozgalmat leszerelni. A cselfogás célja: elaltatni a mozgalmat. Hiszen ha a döntő körök mindent önként megadni készülnek, fölösleges tovább nyílt ajtókat döngetni. A tisztviselők azonban — figyelmeztetjük őket — ne üljenek föl. Majd ha az »ígéret« bevéltetéséről lesz szó, megjelennek a félhivatalosok s kijelentik, hogy a B. H. e fenti híre nem került ki »illetékes forrásból«. De ezt majd csak akkor tennék a nyílt félhivatalosak, ha a mozgalmat addig leszerelni sikerül.

A dolog úgy áll, Lukács miniszter beszéde nyilvános s egyenes nyilatkozat volt. Az ilyet nem lehet valamely újság közleményével — *melyért senki sem visel felelősséget* — elerőtleníteni. Az ilyet épp oly nyíltan kell visszavonni, amily nyíltan tétetett.

Az már sehogy se járja, előbb ökölcsapással a tisztviselőket megfélemlíteni, azután mákonyyszerű hírecskével elaltatni. Ez az igazi magyar »narkózis«.

NN 1901. július 31.

Nt.

108. KIK A BŰNÖSÖK?

Mert maga az élet is szereti a komikus ellentétet, hát a klerikális sajtónak kellett kipattantania, hogy az antiszemita heccek kézzelfogható eredménye készül s a jó becsületes paraszti népet néhol már sikerült a zsidókra tüzelni. Az a lap újságolta ezt először s jajgatta el magát kipróbált jezsuita módra, amelyben Bartha Miklós szokott vétkezni(*) majdnem nap mint nap az őszinteség, a tisztaság és az illendőség ellen. Jellemző paraszti közmondás avval felelné, hogy az kiabál stb. Csakhogy példabeszédekkel nem lehet elintézni ezt a dolgot. A keserű valóság az, hogy a jezsuita tábornak nálunk is, mint előbb Ausztriában, olyan eredmény ígérkezik, amitől ők maguk is megijednek. Övék a bűn, ők a vétkesek, pláne céltudatosan vétkezők. És ha csakugyan feltámad a Bartha Miklós »iszapos mocsara«, az őket fogja mielőbb elnyelni: a klerikális és feudális matadorokat s azt a sajtót, mely vak, de óvatos gyűlöletében Budapesten, de itt is a *sorok között* szította a buta gyűlöletet.

NN 1901. július 31.

Nt.

Molnár Jenő klenóci, beregmegyei körjegyző kicsi, apró ember mindenképen. Éljen sokáig, mert ebben az országban nagy szükség van a kicsi, apró, de kemény derekú, mindig haragos emberekre, mint a milyen a klenóci jegyző.

Molnár Jenő igazi falusi nótárius. Együtt érez a maga parasztjaival, de intelligens ember is igen, mert belát a dolgok kezdetébe is. Egyszer így fakadt ki Molnár Jenő :

— *Nem tudok már tovább túrni. Ez a Schönborn birodalom koldussá fogja tenni az egész vidéket s rabszolgát csinál minden parasztból. Ha nem változnak a dolgok, föl fogom jelenteni állandó uzsoráskodás miatt az egész uradalmat.*

Ilyen formán fakadt ki egyszer a klenóciak apró, haragos nótáriusa. Csak aki ismeri azt a vidéket s a Rákóczi-dominumban basáskodó Schönborn grófok féktelen nagy hatalmát, mely elsőpri a klenóci jegyzőnél vaskosabb embereket is, tudja belátni, hogy micsoda nagy oka lehetett a klenóci jegyzőnek erre, a beregi füleeknek istenkáromlásnál is nagyobb kifakadásra! . .

Mert úgy áll a dolog, kazárfaló Bartha Miklós sem tagadja, hogy a Schönborn-birodalom egy kis külön ország. Határain belül idegen a lélek, a nyelv s kegyetlen a szív. Szegény ruthén parasztok beszélhetnének erről eleget. Mint robotolnak ennek a kegyetlen kis birodalomnak állati munkával, kínos verejtékkel egy nagyon sovány falat kenyérért. Beregi urak meg arról szólhatnának, hogy a Rákóczi-dominium feudális ura milyen idegen ettől a nemzettől. Mindent lenéz, ami magyar. A magyar mágnást épúgy nem becsüli, mint a magyar fajtehenet. Egy Lónyay gróffal még csak barátkozik, de mással senkivel. Egyszer pedig még azt is ki merete jelenteni, hogy neki derogál még a magyar főrendiházban is megjelenni, hát még esetleg mint népképviselő az alsó házban szerepelni! Szörnyűség!

Most már méltóztatnak sejteni, hogy került szóba a kis klenóci jegyző. Mint annak a vidéknek a *lelkiismerete*.

Gondolkozó, intelligens beregi emberek tudják, hogy az egész ruthén akció a Schönborn birodalom műve.

Évvvel pedig igazolódik, amit a múltkor egy cikkünkben kimondtunk, hogy *ennél az akciónál vérlázítóbb hazugság nincs és nem volt*. Kezdetétől egészen a legfrissebb egánizmusig, mely szerint — kacagj bajazzó! — a tejbiztos úr *zsidómentésre* adta a fejét.

A klerikális és feudális érdekek csúnya játéka ez az akció. A kort, időt és haladást akarja meghazudtolni. Értzi a szükséges-

ségét, hogy lekösse a veszedelmes közérzést s elterelje bizonyos üzelmekről a figyelmet.

Ezt mondtuk ki a múltkoriban is az egánizmusról s most véletlen került bizonyosságaink igazolnak bennünket.

Nyilvános az egész akció célja, modora. Látjuk a szövetkezést a nagy hazugságra s látjuk a szervezett seregnek is a célját : hamis játékkal, hazugsággal, rombolással és a közérzés megdolgozásával megerősíteni Magyarországon a későre is itt ragadt klerikális és feudális uralmat.

A kis, apró körjegyzőt talán — mi is úgy tudjuk — sikerült már megdolgozni. De benne — ismételjük — a jók lelkiismerete szólott.

És ha a csúf akció kétségbeesésünkre tud is hangos sikert csinálni : de biztos, hogy ez a nagy hazugság bosszúállóan fog azokra a hamis koponyákra szállani, melyek kifundálták.

Addig jó munkálkodást. A beregi régi dolgokról pedig *figyünk beszélni még!*

NN 1901. július 31.

A. E.

110. TÖBB MINT HŐSÉG

Aki azt hiszi, hogy Nagyváradon most hőség van, csalódik. Ami most itthon van, azt nem lehet hőségnek nevezni, mert ez olyan volna, mintha a generálist fináncnak mondanók. Forróság, ez már valamivel többet mond, de még mindig kevés. Kemence, tisztító tűz, pokol, mind csekély fogalom ahhoz képest, amivel most az igazán forró fantázia megelégedhetnék. Mondjuk tehát, hogy most Nagyváradon »izé« van. Ejtsék ki ezt a szót forrón, de vigyázva, hogy az ajkukat meg ne égesse és megkapják rideg fogalmát annak, ami most Nagyváradon van. Fürdőkhben és külföldön hűsülő polgártársaink meglepetve fogják tapasztalni, ha ősszel visszatérnek a fővárosba, hogy mi lett jó ismerőseikből, akik itthon ragadtak. Egész egyszerűen megolvadtak, cinkkatonák és akkora izzadságcseppek hullnak le róluk, mint az ólombakáról, akít a pajkos gyerek az égő gyertya fölé tart. Nappal azért a vékony árnyékos szegélyért küzdenek, ami a ház mellett elvonul. Ez a szegély is merő illúzió, mert az árnyékban épp oly hőség, azaz »izé« van, mint napsütésben. Csak a homály kelti azt az illúziót, mintha hűvösebb volna ott. Mivel emberekről van szó és mivel a modern ember testből és ruhából áll, szólnunk kell itt a ruháról is, bár

jobb volna egyáltalában nem beszélni róla. Kevés ember van, akinek eszébe ne jutna ilyenkor Rousseau mondása :

— Térjünk vissza a természethez.

A szó szoros értelmében lekívánkozik az emberről minden civilizáció. És amint a termométer napról-napra feljebb száll, a civilizáció mind lejjebb száll, pókhálószerűvé finomodik. Nincs most begombolkozott jellemű ember, a hölgyek sem rejtélyesek, mint a dekadens regényekben, csupa nyíltság és pogány őszinteség van az utcán. És íme, az is mutatja az emberi törekvések meddő, kába voltát, hogy míg egyrésztől az általános dekadencia (a szó eredeti értelmében) és az általános leleplezés művösségre törekszik, másrésztől és végeredményben megint csak forróságot támaszt, még pedig belső forróságot, a zemen át. Így tökéletlen az ember.

NN 1901. augusztus 1.

Nt.

111. SZILÁGYI DEZSŐ

A magyar parlamentben termő apró csenevész hajtások, dudvák és bojtorjánok közül kidőlt íme a halálnak egy váratlan éles csapására a hatalmas tölgy, melynek magasba nyúló lombos koronájára az őt megillető csodálatteljes tisztelettel tekintettek fel mindenkor az új aera törpe epigonjai. Szilágyi Dezső meghalt.

Meghalt, mint egyszerű polgárember, mint munkáját, kötelességét becsületesen teljesítő napszámosa a hazának. Vagyon, címek, ordók nemigen maradnak utána, aminthogy nem is vágyott mindezek után, amint teszik ezt erőlködve és lihegve a mostani új hazafiak. Az ő élete, szereplése, magas hivatalai nem egy ábrándos karrier kaleidoszkópját, hanem a magyarságért, alkotmányos jogainkért és a szabadelvűségért folytatott nemes politikai küzdelemnek mértföldmutatóit tárják elénk. Azért küzdött, mert mindig akart valamit, — és nem azért, mert valami akart lenni. Ebben különbözött Szilágyi Dezső a mostani új hazafiaktól, akik közül hasztalan keressük azt az erős legényt, aki fel tudná venni az ő kezéből most kihullott erős buzogányt, mellyel annyi hatalmas csapást mért a porondra kiálló reakcióra.

Ezért siratjuk most el különösen mély fájdalommal Szilágyi Dezső váratlan halálát. A reakció és krelikalizmus leghatalmasabb ellenfelüktől szadadtak meg és félő, hogy most, mikor úgyis mind vakmerőbben támadnak a szabadelvűség bátyjára ezek a fekete lovagok, fokozottabb mérvben ébred fel harci kedvük,

tudván, hogy kidőlt a hatalmas vezér, ki az igazság erejével, eszének fényével győzte le mindenkor akár alattomos, akár nyílt támadásaikat.

Voltak idők, amikor nem értettünk egyet Szilágyi Dezsővel és tetteit nem helyeselte a szabadelvű közvélemény sem, de intencióinak, céljainak tisztaságát becsülték és tisztelték még ellenfelei is. Tudásán és lángelméjén kívül ez a köztisztelet volt erős és megingathatatlan talapzata a Szilágyi Dezső nagyságának, politikai kiválóságának. Mert tudtuk mindenkor, hogy ha a mostani klerikális áramlatoknak kedvező kormány végveszedelemben sodorja a szabadelvűség ügyét, felemeli erős, messzehangzó és meggyőző szavát Szilágyi Dezső és elsöpri az ország fejlődésének, a nemzet egyetértésének útjából a gátként odaálló reakciót. És az ő fényes szellemének világánál eloszlik a sötétség és menekülnek a közélet teréről azok a gyanús alakok, akik a sötétségben keresnek érvényesülést.

Mint ahogyan egyes nagyvezérek halálakor szívszorogó aggodalom fogja el az igaz ügyért harcoló közkatonákat, azonképpen borul el a mi lelkünk Szilágyi Dezső ravatalánál. Kétkedve nézünk szét a szabadelvűség táborában, ha vajjon elég erős marad-e az még akkor, hogy kiállja a reakció ostromát és megvédje azt nem csupán a nyílt ellenséggel, hanem a ravasz jóbarátokkal szemben is. És kétkedve kérjük, ha vajjon tudnak-e elég erősek lenni, ha kell Széll Kálmánnal szemben is, akit gyöngesége és hiúsága korlátoz abban, hogy disztिंगválni tudjon szabadelvűség és reakció között és aki paktumokkal csendesíti le nyugtalan lelkiismeretét és jobb meggyőződését, amikor kérlelhetetlenül kellene fellépnie azok ellen, akik a szabadelvűpárt keretén kívül és belül veszélyeztetik a liberális intézményeit, s ezekkel együtt az ország nyugodt, biztos alapon való tovább fejlődését.

Talán maga Szilágyi Dezső is belátta mindezt és az utóbbi időben tanúsított hallgatagságát talán éppen ez magyarázta meg, hogy későn látta be azt, hogy mennyire túllőtt a célon, mikor báró Bánffy Dezső megbuktatásával kikaparta a gesztenyét Széll Kálmán részére. A jog, törvény és igazság új jelszavait szabadelvű szellemben szerette volna ő megvalósítva látni, és amikor ehelyett Széll Kálmánnak a klerikális elemekkel való ölelkezését és paktálását látta, úgy érezhette magát, mint Goethe bűvészinasa, aki felszabadította nyugalmából a vad elemeket, de aztán nem tudta többé azoknak romlását megakadályozni.

Mérhetetlen vesztesége az ő halála a magyar parlamentnek, melynek mindenkor díszje és büszkesége volt. A szabadelvűség

pedig erős oszlopát veszítette el benne. Adja Isten, hogy a közlegények kitartása és lelkesedése pótolni tudja majdan a vezér hiányát.

NN 1901. augusztus 1.

Nt.

112. ÖRÜLJ MAGYAR!

— *Amikéért ujjongunk* —

Hát nem boldog a magyar, mikor egyszerre két örömhíj is járja be az országot? Az egyik az, hogy Károly kir. herceg, Ottó herceg fia, majdan a magyar trón várományosa, nem pusztán turisztikai kiránduláson van Magyarországon, hanem tanulmányúton; tanárai azt az utasítást kapták, hogy a hercegnek oktató felvilágosításokat adjanak a látottakról.

Nolám, micsoda édes dolog; a leendő magyar király vagy két hétig osztrák katonatisztek oktatása szerint tanulmányozni fogja az országot! De azért ő is, atyja is, nagybátyja is, — egész fenséges családja — továbbra is Erzherzog von Österreich fog maradni és soha sem ő, sem semmiféle rokona nem fogja fölvenni a címében a m. kir. hercegi elnevezést, melyet mi idehaza portálunk és amelyről elég botorul állítjuk, hogy ez is tartozéka a császári ház tagjai hosszú címlajstromának.

Tartozéka lehet jog szerint, de erről a jogról még saját törvényeink is megfelejtkeznek, amennyiben mint a császári és királyi ház teljes korú főhercegeiről emlékeznek meg a hercegekről, de soha m. kir. hercegről.

Nem is volna ajánlatos ilyeneket emlegetni, mert az udvar kancellária irgalmatlanul kitörölné a nem létező címet a király elé terjesztendő javaslatokból.

Szóval van »és Magyarország apostoli királya« és nincsenek még »és magyar királyi hercegek« sem, mert ilyet a kiegyezés nem statuál: ez »Erzherzog« vagy akár a »Kronprinz von Österreich« nekünk hivatalból is idegen és hozzánk turisztikai kirándulásra vagy tanulmányútra jön.

A főherceg urak idegenek voltak és idegenek maradnak és ha Budapestre jönnek, hotelbe szállnak, mint idegen emberekhez illik; nem is tartják érdemesnek itt házat venni vagy építeni, holott Bécsben mindegyiknek van háza és udvartartása.

Fogadást nyerhet bárki, hogy a hetven osztrák főherceg közül hatvan Magyarországnak színét sem látta; a többi tíz is csak úgy látta, ha itt katonáskodott és germanizált vagy véletlenül valami parádéra ideparancsolták egy-két napra, vagy legfeljebb hétre. Még a Magyarországon lakó Frigyes főherceg is, aki a leggazdagabb magyar földbirtokos, elkerüli a magyar fővárost és nem érdemesíti arra, hogy itt házat vegyen vagy építsen, pedig igen jól festene a párisi udvar helyén a Klotild-háznak és a király házának egy méltó pendantja.

No de azért örvendjünk; Károly főherceg két hétig nem mint turista járja be ezt az országot, hanem tanulmányúton van és egy arató ünnepet is végig nézett, amelyen a nemzeti színben fölsallangozott ökrökre azt mondta, hogy nagyszerűek.

Korszakalkotó mondás, csakugyan nagyszerűek ezek a magyar ökrök.

És most jön a másik örömhír!

Egy budapesti háztulajdonos a Szabadság-téren kitette Kossuth Lajos szobrát faldísznek és így Budapesten is van Kossuth-szobor, de tér nincsen, ahol megfelelő Kossuth szobor állana.

Vajjon mit mondana Olaszország, ha nem volna szabad neki Garibaldi-szobrot állítani? Még a maroknyi Horvátország is lázongana, ha nem állíthatta volna fel Jellasich szobrát Zágrábban; pedig ennek az úrnak főérdeme, hogy Magyarországot piszkolta és fegyveres kézzel támadta. De talán inkább felfüggesztenék a magyar alkotmányt, semhogy Budapestről elvinnék az áruló Hentzi szobrát. A magyar királyi palotákon kifüggesztenék a kétfejű sasokat és közösítő német föliratokat; legközelebb még Pálffy János tábornoknak is lesz szobra Magyarországon; József nádornak régen — Savoyai Jenő hercegnek újabban van, csak Kossuth Lajosnak nincs szobra Budapesten és nekünk örülnünk kell, hogy egy lelkes hazafi, dicső alakját odalopja a házára.

Ennyi örömtől szinte megreped a magyar hazafiak szíve. Nem tudjuk mi lehetne elég nagy öröm nekünk, ha ennyi nem elég.

— Nagyszerű! igazán nagyszerű — mint a magyar ökrök. Csak azért örülj magyar!

NN 1901. augusztus 3.

Nt.

113. ÜDVÖS RENDELET

Ha nem is találja meg a londoni kongresszus a tüdővész orvosságát, lesz haszna mégis. Kolozsvárott ugyanis a városi tanács szívére vette a Koch tanár intéseit és a legrövidebb idő alatt rendeletet ad ki, hogy az egész városban tilos a köpés. És hogy a köpködő emberiség komolyan vegye ezt a tilalmat, nagy pénz-büntetéssel fogják sújtani az áthágóját. Az emberek sok mindent nem csinálnak már a nyílt utcán, amit fejletlenebb korszakokban megtettek volna. Szokás dolga tehát, hogy a köpéstől is tartózkodjanak. Főképp, ha megértik, hogy mennyi veszedelem rejtőzik ez apró neveletlenségben. De a rendelet legérdekesebb intézkedése az, hogy a pénzbírságokat egy építendő tüdővész-szana-tóriumra fordítják. Így fizeti vissza a köpködő a beteg tüdőknak azt, amit a beteg tüdők ellen vétett.

NN 1901. augusztus 3.

Nt.

114. A HÉTRŐL

Az ijesztő mozdulatlanság, a rejtelmes talányosság, a lekötött virágzó erők csodás szimbólumát látom: a szfinkszet. Mi történik most — jaj, vele? . . . A szfinksz megmozdult . . . Világrendülés . . .? Csillaghullás?

. . . A Szfinksz megmozdult, nem azért, hogy megelevenedjék, hanem csak hogy összeomoljon.

Az új világ nem tűri meg a lekötött nagy erőket s a rejtelmes némaságot.

E modern világban minden kis atomnyi erő mível valamit, dolgozik. Az atomok összeállnak sziklaóriásokat törni. A nagy egyedül álló tömegnek, erőnek nem kedvez a korszak. Álljon félre, de ne ijeszttegesen az élet nagy országútján. Íme, ezért omlott össze a szfinksz s mi néhányan olyan szfinkszecske-szerű lények háborodott szívvel, jajgatva mondjuk:

— Óh, hogy a szfinksznek is össze kellett törnie!

*

Volnék én a nagyvárosi társadalom egy úgynevezett vezető alakja s volnék én — mondjuk — a szabadelvű pártnak választmányi tagja.

Szólnék én egy gyűlésen így:

— Tisztelt Uraim! Mint a lapokból olvashatták, nagy esemény elé néz ez az ország. *Okvetlen* Arisztides, pártunk kiválósága, öt nap múlva ünnepli az ország fővárosában dicső politikai pályafutásának hetedfél éves évfordulóját. E nagy ünnepről nem hiányozhat híres Nagyvárad. Indítványozom, küldöttség utazzék föl e nagy napra Eudapestre s e küldöttség vegyen részt az *Okvetlen* Arisztidesz tiszteletére rendezendő nagy banketten is.

Szólnék én így, — igen nagy éljenzések között ülnék le ez »emelkedett szellemű, lelkes hangú, szép beszéd« után s bizonyos lehetnék afelől, hogy Arisztidesz úr bankettjén ott ül egy sereg nagyváradai «vezető alak»

Megyünk mi bankettre, megyünk jubileumra külön vonattal, megyünk deputációba hatalmas miniszter urakhoz, megyünk kaszárnyaépítés, megyünk Ős-Budavár, megyünk bélyeglelet, megyünk unalom okából. . . Szilágyi Dezső temetésén nem volt egyetlen lélek nagyváradai sem.

*

Egy kis anarkista belésű argumentumot mondunk. Ne tessék nagyon a terhünkre róni.

Mi talán elmehetnénk a divatos vélekedésekben egészen odáig, hogy azok a bizonyos kegyes, szamaritánus, kegyeletes vagy hunánus érzelmek sem egyebek az emberi egoizmus kitöréseinél. Megértjük, ha valaki teljesen opportunus elvek szerint él s az *én* igényei szerint cselekszik. Megértjük, ha valaki nem akar rabja lenni az úgynevezett *lág*y érzelmeknek.

De ez mind — már pedig elég anarkista hipotézisek mellett — sem menti a Szilágyi Dezső ravatalától való távolmaradást. Szilágyi a liberalizmus legerősebb oszlopa volt. A liberalizmus pedig nekünk mindenha opportunus! Ezt dokumentálni szent kötelességünk.

*

A kánikulai meleg nagy csodára életben hagyott bennünket. Két nap óta immár a végrendelkezés szükségessége nélkül mehetünk ki az utcára nappal is. Az bizonyos, hogy a szörnyű hőség elzavarta nyaralni még azokat is, kik már kibékültek a gondolattal, hogy az idén itthon maradnak. Az idő türethőbbre válásával most mára ismét megindult a nyári nagyváradai élet szórakozása: a *pletyka*. Állandóan úzzuk, nem szükséges bizonyára a mutatványszámok közlése.

115. A VÁDOLÓ NAGY HALOTT

Immár néhai Szilágyi Dezső néhány nappal halála előtt Karlsbadban ebédet adott. Ez az ebéd, amelyen résztvettek többek közt Dániel Gábor, a képviselőház alelnöke, Harkányi Frigyes báró, Ludvig Gyula főrendiházi tagok, Bedő Albert, Sámuel Lázár, Szerb György és Münnich Aurél orsz. képviselők, — kiváló politikai jelleget öltött. Az ebéd végével általános figyelem között állott fel Szilágyi Dezső és hosszabb beszéd keretében fejtette ki jövődö politikai terveit. Majd abbeli aggodalmát fejezte ki, hogy Széll Kálmán politikai magatartása nem felel meg minden tekintetben az ő várakozásának s ha az új parlament megalakulásakor azt fogja látni, hogy az *igazi liberális politikának nincsen kellő biztosítéka*, mely — úgymond — az országnak ereje, »úgy én és barátaim s azok, akik eddig velem voltak, s akik még követni fognak, *kivádlunk a mai szabadelvű pártból* és egy olyan liberális pártot fogunk alakítani, melyre még ellenségünk sem foghatja rá a kétszínűséget. Én — mondá Szilágyi Dezső — liberális férfiúnak tartom Széll Kálmánt, de csak saját egyéniségét illetőleg, mert politikája *jélszeg liberálizmus*, mellyel saját magát soká fönn tartani képes nem lesz, amiről a közeljövőben mindnyájatok meggyözdődést fogtok szerezni.« Ezek voltak nagyjában Szilágyi Dezső utolsó politikai kijelentései, melyeket most kétségbeesetten igyekezik agyoncáfolni a Széll Kálmán sajtója. Ezek a kijelentések azonosak azokkal, amiket a mi lapunk — majdnem egyedül — hirdet nap mint nap a nagy országos veszedelem biztos előérzetében. Szent hitünk volt, hogy ezt a veszedelmet minden igazi liberális ember látja. Hogyne látta volna hát Szilágyi Dezső? Látta és íme a sírból is fölemelkedik, s elmondja nagy igaz vádját. Vajha e vád megdöbentő hatása észre tértené Széll Kálmánt.

NN 1901 augusztus 4.

Nt.

116. FÉRFIAK VESZEDELME

Zágrábban, amint olvasóink tudják, öngyilkossá lett egy tanítónő, mert az a férfi, kivel benső viszonyt folytatott, nem akarta feleségül venni. Ezt az urat hamarosan bíróság elé állították s a Horvátországban érvényes 1852-iki osztrák büntető-törvénykönyvnek a csábításról szóló paragrafusára alapján pár havi börtönre elítélték. Ez az eset és ez az ítélet néhány magyar

Tankréd lovagot arra indít, hogy kard helyett íróttal védelmére keljen a leányoknak és hatalmas filippikákat mennydörögjön a »csábító« férfiak ellen. Az egyik lelkes lovag — gondolom a »Pesti Napló«-ban — azt követeli, hogy a magyar büntetőtörvény is vegye át az osztrák törvénykönyv ama intézkedését, amelynek köszönheti a zágrábi úr, hogy börtönbe sétáltatták.

Hohó, ne siessünk az ily indítványokkal, mielőtt egy kissé nem gondolkodtunk ama helyzet fölött, amelyben manapság a férfi-nem a nőekkel szemben van. Próbáljuk meg igazságosak és őszinték lenni. Tegyük félre a szentimentalizmust és vegyük a dolgokat úgy, ahogy vannak.

Magyarországon még nem annyira, de a nyugati államokban és különösen Észak-Amerikában láthatjuk, hogy a nők teljesen ugyanazon jogokat követelik maguk számára, amelyek a férfiakat megilletik. A női emancipáció óriási léptekkel haladt előre. A modern nő versenytársa lett a férfinak a műhelyben, az irodában, az irodalomban, az állami hivatalok egy részében és a szabad mesterségekben: festészetben, szobrászatban, orvosi és ügyvédi gyakorlat terén is. Küzd a létért és nem egyszer háttérbe szorítja a férfit.

A nőknek ezt az álláspontját általában akceptálta a modern kor. Nekem sincs kifogásom ellene, de levonom belőle a konzekvenciát és azt mondom: ha a nő magát teljesen egyenjogúnak, szellemileg és moráliter épp oly erősnek tartja, mint a milyenek mi, férfiak vagyunk, akkor fölösleges, hogy törvény védelmezze meg őt a férfiak csábítása ellen. Erényének és tisztességének önmaga legyen a védelmezője. Ha egy férfivel szemben elbukott, viselje a következményeket és egyedül csak oly igényeket támasszon, aminőt egy meg nem tartott ígéret miatt polgári peres úton bárkinek, férfinak, nőnek egyaránt joga van érvényesíteni. Ez alatt azt értem, ha egy férfi házassági ígéretet tett egy nőnek s azt nem váltja be: a nőnek jogában álljon a bíróság elé idéztetni az illetőt. Ha a bíró előtt a férfi nem tudja elfogadható okát adni ígérete megszegésének, vagy a felszólítás dacára vonakodik ígéretét beváltani: ebben az esetben ítéltsék el kártérítésre. Ez a kártérítés a felek társadalmi és vagyoni állása szerint lehet kisebb, lehet igen nagy összeg. Ha az elítélt nem tud, vagy nem akar fizetni, akkor változtassák át a bírságot megfelelő elzárásra, miként az egyéb bírságok meg nem fizetésénél szokásban van.

Ez a jogos, józan és igazságos eljárás. Így van ez Angliában és Amerikában. Ellenben jogtalan és igazságtalan dolog lenne, ha minden férfit, aki egy nővel viszonyban volt, de feleségül nem vette el, egyenesen a büntető törvényszék elé állítanának és börtönbüntetésre ítélnének. A zágrábi esetnek voltak mellék-körül-

ményei, melyek a csábítót fölöttébb csúnya színben tüntetik fel. De nem minden csábítás ily körülmények közt történik s az osztrák törvény aplikálása igen sokszor igazságtalanság volna. Én el tudok képzelni esetet, hogy a férfi nem hazudott, amikor házasságot ígért annak a leánynak, aki odaadta magát neki. Csak később jön rá, hogy azzal a nővel képtelen volna boldog házasságot folytatni. Utólag, a viszony folyamán veszi észre, hogy az a nő lusta, rosszindulatú, házsártos vagy megbízhatatlan erkölcsű és e fölfedezések tudatában szakít vele. Hát ezt az embert börtönbe kell küldeni? Gonosztevőnek és gazembernek bélyegezzük azért, mert tévedett s mert nem akarja boldogtalanná tenni magát egész életére?

A Tankréd lovagok erre persze azt felelik: »Hát a leány? Annak a tönkretett hírneve és jövője semmi?«

Dehogy is semmi. Ám az a nő éppoly hibás, mint a férfi, hogy nem várta be a törvényes egyesülést. Miután azonban a férfi volt a kezdeményező, viselje a következményeket anyagilag. Gondoskodjék az elcsábított leány egzisztenciájáról. Szenvedjenek mindaketten, a nő sirassa elvesztett jó hírnevét, a férfi nyögjön az anyagi teher alatt, melyet a bíróság rakott a vállaira.

Azt hiszem, ha már beszélünk a női becsület védelméről és a törvények megváltoztatásáról, ne börtönt állítsunk a férfiak elé visszariasztó figyelmeztetésül, hanem az anyagi felelősség kényszerét.

A mai kor szellemének és a női egyenjogúság eszméjének, de egyszersemind az absztrakt igazságnak ez felel meg leginkább.

NN 1901. augusztus 4.

(a.a.)

117. AZ APÓS DÍCSÉRETE

Bernrieder János, kinek foglalkozása gazdag úr és a miniszterelnök veje, képviselő akar lenni a kölesdi kerületben, melynek Pichler Győző a képviselője. Bernrieder úr már el is mondta beszámolóját. Főképpen az ő nagy befolyására hivatkozott, mellyel kedves apósánál mindent kivihet. Aztán Széll Kálmánt dicsérte szörnyű módon. Nem mint apóst, hanem mint politikust. Boldog Isten, milyen szomjas lehet a miniszterelnökünk *démimond-
lelke*, ha még a vejét is ki kell rendelni dicséreték zengésére a hatalmas Széll-kórusba. És micsoda hódításokat tett ebben az

országban a rátóti tenyész-politika, ha már elég arra, hogy valaki államférfi legyen, a miniszterelnök após. No, beleszól még ebbe Pichler Győző is.

NN 1901. augusztus 7.

Nt.

118. SZERKESZTŐI ÜZENET

Figyelő (Helyben). Igen helytelenül tetszik figyelni és ítélkezni a sajtó működését illetőleg, mikor vádol és gyanúsít bennünket azzal, hogy miért nem közlünk részletes és alapos tudósítást bizonyos botrányokról, amelyekről *az egész város beszél?* Eléggé sajnós, ha az «egész városnak» nincs egyéb dolga, mint hogy két úriember sajnós felhevülésének kellemetlen következményeiről beszéljen. A mi véleményünk az, hogy ilyen elintézett vagy elintézés alatt levő afférekhez a sajtónak semmi köze. Nem volna az egyéb: kotnyeleskedésnél, kellemetlenkedésnél és pletykaterjesztésnél, amihez semmi kedvünk. A sajtó teljesíti kötelességét, mikor valamely botrány *közérdeket* is érint, a mit mi a jelzett esetben egyáltalában nem látunk. Éppen ezért köszönjük szíves tanácsait, de nem kívánunk azokkal élni.

NN 1901. augusztus 7.

Nt.

119. MIKLÓS MESTER BESZÁMOLÓJA

A jezsuitizmus nagy mestere megtartotta beszámolóját Gyulán. Nagyon keserű kis beszámoló volt. Csak az a sör lehetett keserűbb nála, amit a beszámoló után a Komlóban ivott negyvenötvened magával. Bukás még alig volt biztosabb, mint a Miklós mester teljes mértékben megérdemelt gyulai bukása.

NN 1901. augusztus 8.

Nt.

120. MAKAI EMIL

Egy szomorú szívvel kevesebb sajtó a világon. Ez a szív tegnap alkonyatkor, mikor a magyar róna tarlójáról befújt az őszi hideg szél, rózsailat parányi porszemecskéitől bepermetezve a lármás magyar Babilonba: dobbant egy nagy fájdalmat

még és megszakadt. Az ajkakon pedig kék szederjességgel borult el az utolsó, vádoló jajkiáltás. Ez a szív most nem fog többet dobogni. Ezek a szederjes ajkak nem sóhajtoznak többé soha, soha. Ejh, de banális, de unalmas vagy csontkezü, kaszás legény! . . . Mink, szomorú, öröksápadt legények gúnyosan mosolygunk mindig feléd. De te, örök banalitásodban is, most ismét össze tudtad facsarni a mi szíveinket is. Az a szederjes ajkú, fehér halott, ifjú ember szomorúbb volt mindannyiunknál. Miért bántál vele is csak úgy, mint egy magát agyonlumpolt lájdinántocskával? Mért gyötörted meg ilyen hamar? Mért nem engedted tovább sajogni az ő nagy szomorú szívét? Hát nagyon nyugtalanított téged az ő dalos jajgatása? . . . Lásd most — óh irtózat — olyan közönséges holttest, mint a többi halott a fiatal, magyar *Hafiz*. Fájószívű, halvány szép leányok, epedő szerelmes ifjak s minden szomorú lantverők: jertek temetni a mi *Hafizunkat*. Hintsük be rózsával. Találkozzanak koporsója felett az egymást kereső szívek. Ifjúság, rózsák, szerelem s életmámor ölelkezzenek az ő koporsója fölött. Dobbanjanak össze szent mámorban szerelmes szívek. És boldogan fognak reánk mosolyogni az édes trubadur feloldott szederjes ajkai. A nagyváradi hírlapírók, majd mindannyian személyesen is szerető ismerősei megrémülve(!) értesültek a fájdalmasan előre sejtett, szomorú halálhírről. A koporsójára koszorút fognak tenni. Az első órákban összegyűlt erre hírlapírók s az ő ismerősei között majdnem kilencven korona. A gyűjtést folytatják, hogy elsőként járuljanak hozzá az édes szavú poeta síremlék-költségszécskéhez is. A koszorú óriási pálma, hatalmas fehér selyemszalaggal s rajta ez írás: *A nagyváradi hírlapírók — poétakollégájuknak*. A koszorút valószínűleg küldöttség viszi föl a koporsóra. A gyönyörű koszorúval Fehér Dezső, Halász Lajos és Kiss Mihály hírlapírók az éjjel elutaztak Budapestre.

NN 1901. augusztus 8.

Nt.

121. JEZSUITÁK PÉNZE NAGYVÁRADON

A francia jezsuiták a klerikalizmus meentsvárának hitt Regnum-Marianum-ban akarják óriási erővel megvetni a lábukat s a nagyobb magyar városokban elhelyezni megmentett millióikat. Szeged volt az első város, melynek nagy kölcsönre ajánlatot tettek s megbízottaiknak egy emberük *Nagyváradot szemelte ki második kamatozó helyül.*

A bécsi portugál konzul megbízottja járt is már egy jőnevű nagyváradi ügyvédnél, de az egyelőre még nem adott határozott választ, hogy az ajánlat megtevésében s a továbbiakban elvállalja-e a megbízást.

Mikor a főváros kölcsönpénzt keresett, jött egy francia ajánlat. Az ajánlkozó később visszavonult és máig sem tudni biztosan, hogy ki is volt az a rejtélyes francia konzorcium?

De azért már akkor sugdosták, hogy a francia jezsuiták tették az ajánlatot, kik meg akarják menteni millióikat az őket kitiltó francia állam elől.

Most Szeged városa kapott hasonló ajánlatot 40 millió kölcsönre. A különbség csak az, hogy az ajánlat megtevői most már — időközben megtörtént a kitiltás — nyíltan vallják, hogy ők a jezsuiták pénzét akarják Szeged városának kölcsön adni.

Szeged városa komolyan foglalkozik az ajánlattal és nem lehetetlen, hogy *elfogadja*. E mellett a francia lapok napról-napra azt írják, hogy Franciaországból költözőkdő jezsuiták Belgiumban, Spanyolországban, de főleg *Magyarországon fognak letelepedni*. Ugyanezt írják a bencésekről is.

Amilyen szívesen látjuk a bencéseket, éppen oly kevésbé szívesen látnók a jezsuitákat. A bencések Jézus igaz szolgái; a szeretet és kultúra terjesztői, akik áldást visznek magukkal mindenüvé; de a jezsuiták álnevet viselnek, ők Jézus tanainak meghamisítói, akik csak átkot és vizsályt visznek magukkal.

Ma még Magyarországon kevés vizet zavarnak, mert kevesen vannak és nincsen vagyonuk, de ha eljön a francia invázió az ő olvasatlan millióival, a létezők mellett egy új hatalmi faktorial kell majd számolni: a jezsuitákkal, akik nem válogatósak az eszközökben, kik azt az elvet vallják, hogy a cél szentesíti az eszközöket és akik világoralmi vágyukban még a római pápával is mernek szembezállni. A jezsuita generális már sokszor nagyobb hatalmat jelentett Rómában, mint maga a pápa.

A jezsuiták most igen jól fogják meg a dolgot. Előreküldik a pénzüket. Ha itt lesz a pénz, nem igen lehet megtagadni a hitelezőktől a letelepedési és egyéb engedélyeket.

A néppárt örülhet; hatalmas fegyvertársra van kilátása. Ha itt lesznek a jezsuiták, az arisztokráciának az a része, mely még nem hódol a klerikalizmusnak, biztosan és igen hamar abba fog átevezni, mert a jezsuiták régi gyakorlata, hogy először a legfelsőbb tízezreket igyekeznek hálójukba keríteni és csak azután szállnak lejjebb és lejjebb a nép alsóbb rétegeibe.

A pénz mellett más hatalmas fegyverekkel is rendelkeznek; mind válogatott, szép emberek, kitűnően iskolázott szónokok

és szeretetreméltó, elbájoló modorúak. Szóval a paradicsom igazi kigyói, akik kárhozatba tudják vinni a hívő lelkeket.

Ők nem a hit és nem a vallás terjesztői, hanem kizárólag hatalmuk öregbítői; ezért veszedelmesek és nem eshetnek egy bíráló alá a kegyes tanító- és betegápoló rendekkel.

Városaink jól teszik, ha kétszer is meggondolják, hogy elfogadják-e a jezsuiták pénzét? Ha elfogadják, elkészülhetnek rá, hogy nem sokára megkapják magukat a jezsuitákat is. Ha Szeged városa ezt akarja, akkor siessen a kapott ajánlatot elfogadni.

Nagyváradon nem engedünk jezsuita-tanyát verni. A nagy veszedelem, amit ez jelent, nem fizethető meg a világ összes millióival.

NN 1901 augusztus 8.

Nt.

122. A GYULAI KÖKLÉR

Jelentősegteljes szavak hangzottak el Gyulán. Bartha Miklós, a magyar politikai életnek e valóban »sokoldalú« tagja ragyogtatta ott fényes összevisszakeverő művészetét Gyula jobb sorsra érdemes, derék becsületes választópolgárai előtt. Lapja tegnapi számában vezércikkben áldoz a kitűnő szemfényvesztőnek, »főljegyzések« alakjában adván be az olvasóközönségnek a keserű labdacso, hogy Bartha Miklós: vallott s beismeri, hogy a függetlenségi párt, amelynek mindig I. oszt. tagja volt, *harmincnégyéves jennállása óta nem tett semmit.* Hogy a függetlenségi párt nem alkalmas politikai tevékenységre s hogy eddigi működésével többet ártott a függetlenségi eszmének Magyarországon, mint amennyit használt. Más szavakkal, de értelemre nézve ezt vallotta be Bartha Miklós Gyulán.

II. József császárról főljegyezte a történelem, hogy halálos ágyán összes alkotásait megsemmisítette egy tollvonással. Nos, az Ugron-töredék halálos ágyán most ugyanezt teszi.

Bartha egyetlen beszédben most megsemmisítő ítéletet mond — önmagáról. Amit politikai pályafutása alatt mint állítólag a függetlenségi párt egyik vezérembere elkövetett, mindez helytelen volt, rossz volt, gonosz volt, átkos dolog volt s éppen mivel az volt, azért áll ő most önváddal és váddal a piacra s tesz »vallomásokat.« De midőn saját bűneit vallja be, még akkor sem őszinte és másokat vádol. Azt hihetné az ember, hogy kívülre nincs hazafi s hogy:

— Egyedül hallgatja tenger mormolását. Óh, Mikes, te aranyzívű rajongója a magyar szabadságnak, meg ne halljad rodostói néma sírjában, hogy szentelt nevedet egy lapon, egy napon említettem föl Bartha Miklóssal! Te, aki annyit tudtál szenvedni, túrni elveszett hazáért, melynek határtalan szeretetéről oly ékesen szólnak drága »leveleid«, meg ne bántsa koporsód tisztos nyugalma az a tudat, hogy a tollat, melynek a te kezében minden percegése egy-egy gyöngyszeme volt a haza és szabadság imádatának: ma Bartha Miklósok forgatják a türelmes papiroson s Bartha Miklósok írnak vele hazaszeretetről, függetlenség kivívásáról, közszabadságról, nemzeti eszményekről. Bartha Miklós, akinek a buta szerencse megadta azt a képességet, hogy az alany, állítmány és főképpen a jelzők s hasonlatok szédítő összekeverésével olyan mondatokat tudjon papírra vetni, vagy ajkán kimondani, amelyekkel elámítja a hiszékeny lelkeket, elvakítja a rövidlátókat.

Bartha Miklós, aki, miként már alkalmam volt felőle egyszer megírni, nevető görcsöt kapna, ha egy őszinte szót kellene leírnia. Bartha Miklós, akit Magyarország összes élelmiszerhamisítói védnökökül kellene, hogy válasszanak, oly ügyesen tudja összekeverni az igazságot a hamisságokkal, a tényeket a valótlan-sággal.

Nézzük csak, mit csinált most Gyulán?

Felállít egy igazságot: hogy az országgyűlési függetlenségi párt harmincnyéves működése alatt csak félsikereket képes felmutatni. Jól van. Ezt, sajnos, kénytelenek vagyunk elismerni, hogy így, vagy még ennél is rosszabbul van.

Amde mit csinál most Bartha, a kis alamuszi? Melléje állít ennek az igazságnak egy óriási hazugságot, és azt mondja, hogy a függetlenségi párt azért nem ért el sikereket, mert szintén zászlájára írta a szabadelvűséget. S rögtön utána beadja az ultramontán maszlagot, hogy le kell venni a szabadelvű jelszót a függetlenségi párt zászlajáról.

Szent, hogy akad oly bárgyú lélek, aki hitelt ad a szónoknak. Hitelt ad, holott a magyar nemzet története napnál világosabban tanúbizonyosságot tesz róla, hogy Kossuth Lajos nevét, 1848-at és az igazi, tiszta szabadelvűséget elválaszthatatlan kapocs köti szoroson egymáshoz. És az a »függetlenségi és 48-as« párt — az Ugron—Bartha töredék — amely ezt a jelszót akarja letépni zászlajáról, az ne nevezze magát többé függetlenségi és 48-as párt-nak, hanem nevezze magát néppárt-nak, nemzetiségi párt-nak, római párt-nak, vagy mit tudom én, hogy műcsodának! A párt ne bitorolja többé a 48-as zászlót, amelyet Kossuth Lajos ragadott fel a magyar nemzeti szabadelvűség szent nevében!

Nézzünk egy másik példát a gyulai beszédből.

Azt mondja Bartha, hogy a függetlenségi és 48-as párt a szabadelvűség »kormánypárti« hajójában evezett. Vagyis röviden, hogy a nevezett párt nemcsak a szabadelvűségnek, de a kormánynak is tett szolgálatokat. Hogy a valóságot s a rosszhiszeműséget a »liberalizmus« és a »kormánypárt« szó egybevonásában mily ügyesen keveri össze ismét Bartha, azt minden függetlenségi és 48-as érzésű magyar ember, aki egyszersmind szabadelvű is, tüstént beláthatja.

A szítán át lehet látni, csupán szem kell hozzá. De itt az állításnak még az az érdekes oldala is megvan, hogy Bartha Miklós vádolja a függetlenségi és 48-as pártot azzal, hogy szolgálatokat tett a kormánynak. Bartha Miklós, akiről már azt is volt alkalom megírni, hogy Bánffy alatt ugyanegy időben volt a függetlenségi Magyarországnak is ellenzéki vezércikkírója, meg a kormány támogatásával fenntartott Reggeli Ujság-nak is kormánypárti vezércikkírója. Nappal a Magyarországra írt Bánffy ellen, este pedig a Reggeli Ujság-ban Bánffy mellett. Hát miért mondja akkor a bagoly a verébnek, hogy nagyfejű? S ugyanaz a Bartha Miklós most is voltaképp a kormánypártot szolgálja, csak hogy annak klerikális-agrárius-nemzeti párti árnyalatát.

NN 1901. augusztus 9.

Nt.

123. FEKETE VILÁG

Úgy történt, ahogy megjósoltuk. Alig húnyta le szemét Szilágyi Dezső, reánk szakadt a reakció. Megdöbrentő az a cinikus őszinteség, amivel ezt most ők maguk hirdetik, a klerikálisok. Ime néhány sor ízelítő a néppárt hivatalos lapjából.

Meglehetősen kínos-keserves napjaik vannak mostanában a verbeli szabadelvűeknek : a m. t. kazár uraságoknak.

Meghalt Szilágyi Dezső s amit nem tettek meg az elhunytak hitsorsosai, a kálvinisták, megtették »hazafias« fájdmukban a m. t. kazár uraságok : »rekviemet« mondattak Szilágyiért a — karlsbadi zsinagógában.

És Szilágyi halála után következtek kínjaik sorban.

Következett Károlyi Sándor gróf gönci programja.

Következett Bartha Miklós gyulai beszéde.

Következett a francia kongregációk ajánlata Szeged városához.

Mindez, a numerust tekintve, nem sok, de éppen elég, leg-
alább *egyelőre*.

Evvel szemben pedig Széll Kálmán úr zeugeti néhány tucat lapjában az ő liberálizmusának és őszinteségének dicséretét. Bizony, állítsátok fel a Szilágyi Dezső szobrát. Ne csak Nagyváradon, hanem szerte mindenütt. Ezek a szobrok mutatják esetleg csak nemsokára, hogy ebben az országban nem mindig a tehetetlenség, sötét butaság és gyűlölet volt az úr.

NN 1901. augusztus 9.

Nt.

124. JEZSUITA-PÉNZ MAGYARORSZÁGON

A sajtó még mindig foglalkozik a francia jezsuitáknak Szegedre és Nagyváradra ajánlott millióival. Szeged város tanácsa a megajánlott pénzt nem fogadta el és az ajánlat fölött napirendre tért. Mindenesetre érdekes, hogy a Neue Freie Presse is közli a hírt, amelyhez csak azt a megjegyzést fűzi, hogy meg kell várni, vajjon az ajánlattevő két úrnak van-e meghatalmazása a kongregacionális alap igazgatóságától a negyvenmilliós kölcsön megajánlására. A Budapesti Napló, amely ismételten foglalkozik a kölcsönfelajánlással, a N. F. P. tanácsára azt a megjegyzést teszi, hogy mindenesetre meg kellene tudni, van-e meghatalmazása az ajánlattevő uraknak a kongregacionális alap igazgatóságától a negyvenmilliós kölcsön megajánlására, de ennek a kiderítése nem a mi (a Budapesti Napló) dolgunk, hanem a szegedi hatóságé, amely úgy értesült, komolyan foglalkozik az ajánlattal. Az ajánlat tehát mindenesetre komoly és hitelt érdemlő formában történt, ha egy olyan tiszteletreméltó testület, amilyen Szeged város tanácsa, szóba állott vele. Mindenesetre elég ok van tehát arra, amit különben egy előkelő bécsi lap sem von kétségbe, hogy érdeklődéssel fogadjuk az érdekes és gyanús ajánlatot, amely, ha nem nagyszabású szédelgés, akkor nagyszabású politikai merénylet. Mive pedig egyelőre semmi okunk sincs arra a feltevésre, hogy szédelgőkkel van dolgunk, ennél fogva csak ismételve ajánlhatjuk mindazoknak, akiket illet, hogy tartsák nyitva mind a két szemüket és tartsák készen mind a két öklüket a készülő jezsuita-invázió visszaverésére.

NN 1901. augusztus 9.

Nt.

125. A KITŰZÖTT VÖRÖS LOBOGÓ

— *A szociáldemokrata párt kiáltványa* —

Véletlenségek nem történnek a világon. Nem véletlenség, hogy most, mikor Szilágyi Dezső halálával egész merészen föl-támadt a buta reakció, a fekete lobogó mellé hirtelen kitűzték a vörös lobogót is. A nyugati államokban, ahol a butító klerikalizmus uralkodik, — mindenütt elterjedt hit az, hogy a fekete lobogóval csak a vörös lobogó tud megbirkózni. A doktrinér liberálizmus csődbe jutott. Radikalizmusra van szükség. Mint budapesti tudósítónk táviratozza, a magyarországi szociáldemokratapárt a »Nép-szava« mai számában teszi közzé felhívását az ország »választó-polgáraihoz és munkásnépéhez«. A terjedelmes kiáltvány, miután kimutatni igyekszik, hogy a jelenlegi »polgár« pártok egyike sem méltó a munkásnép bizalmára, a következő tizennyolc pontban fejt ki a szociáldemokrata-párt követeléseit :

1. *Általános, egyenlő, közvetlen és titkos választói jogot az országgyűlési, megyei és községi képviselők választásánál az állam minden 20 éven felüli tagja részére községenkénti szavazással. A főrendiház megszüntetését.*
2. A vélemény nyilvánításának teljes szabadságát szóval és írásban ; a teljes, korlátlan sajtószabadságot, továbbá az egyesületi és gyülekezési jog szabadságát korlátozó összes törvények és rendeletek hatályon kívül helyezését.
3. Az összes kivételes törvények és rendeletek hatályon kívül helyezését ; az illetőségről szóló rendelkezések alapos módosítását.
4. Az iskolák és a *közoktatás államosítását*. A nyilvános népiskolák kötelees látogatását. *Ingyenes oktatást.*
5. Az állandó hadseregek helyett *néphadszereget*. Az általános védképességre való nevelést. A béke és a háború kérdésének a népképviselőt által való eldöntését. — A szabadságolás idejének őszről tavaszra való áttételét és a gyakorlatokra behívottak családtagjainak kártalanítását.
6. *Ingyenes igazságszolgáltatást*, és jogvédelmet. A halálbüntetés eltörlését.
7. A közegészségügy államosítását.
8. Magyarországnak Ausztriától való teljes gazdasági és politikai függetlenítését.
9. A nemzetiségek autonómiájának elismerését.
10. Munkásvédőtörvényeket ; legfeljebb *nyolc órára* terjedő normális munkanap megállapítását, 14 éven alóli gyermekek kenyérkereseti munkájának eltiltását; hetenkint egy, (felbeszakítás nélkül) legalább 36 óráig tartó, minden munkásra kiterjedő munkaszünet.
11. A betegsegélyezés, baleset-biztosítás, aggkorbiztosítás és rokkantsegélyezés államosítását és kiterjesztését a munkának minden ágára.

12. A mezei munkások ellen hozott kényszertörvények (rabszolga-törvény stb.) megszüntetését. A cselédtörvény hatályon kívül helyezését.

13. A saját birtokon való vadászati tilalom megszüntetését ; az idegen birtokon való vadászati jog eltörlését.

14. A vízszabályozás és erdőirtás államosítását.

15. Az állat- és jégkárosítási intézményeknek állami kezelésbe való vételét.

16. A dohánytermelés monopóliumának megszüntetését.

17. A hitbizományok eltörlését. Az egyházi javak elkobzását.

18. Fokozatosan emelkedő jövedelmi- és vagyonadót az összes közkiadások fedezésére, amennyiben azok adók által fedezendők. Az örökség nagysága és a rokonság foka szerint, fokozatosan emelkedő örökség-adót. A jövedelem 4.001 koronáig adómentes legyen.

Ime, klerikális és titkos klerikális urak. Hát csak tessék nyíltan vagy titokban reakciós érdekeket szolgálni!...

NN 1901. augusztus 9.

Nt.

126. A KITŰZÖTT VÖRÖS LOBOGÓ

— Szociáldemokraták a néppárttól —

Tegnapi számunkban távirati tudósítás nyomán hírt adtunk a szociáldemokraták kiáltványáról, mely olyan egydőben jelent meg a gönci levéllel, s a többi klerikális okvetetlenkedéssel.

Most közölhetjük a kiáltvány egyes részeit, melyek a néppárttól szólnak :

A néppárt volna a harmadik országgyűlési párt — mondja a szociáldemokraták kiáltványa, — mely a nép bizalmára és a szavazók szavazatára pályázik. Papi reverendákban jelenik meg s a feszületet forgatja, hogy a reverenda és a feszület mögé bujtassa *megrontó terveit*, melyekkel a népet akarja körülhálózni. Ha nyíltság, becsületesség és őszinteség volnának vezérelvei, nem szorulna olyan eszközök használatára, melyeknek mindenütt lehet helyük, csak ott nem, ahol a mai választási rendszer következtében a pizoktól büzlük minden. De hát az egyik egyház és papjai nem riadnak vissza attól sem, hogy a *pizokban megfürdessék azt a keresztet*, melynek tisztaságára ők esküsznek a leghaugosabban. Nem a kereszt, hanem a papság diadala a fő cél náluk, a *papi hatalom visszaállítása* a maga középkori formájában lebeg előttük. Ez a hatalom a cél és ez a cél, ő szerintük, bír azzal a joggal, hogy *bemocskolják érte a keresztet és a reverendát*.

A néppártnak már születése is *óviási hazugság* volt. Hazugság, ravaszság, kétszínűség között fogantatott. Hazugság volt a neve,

ravaszág az elkeresztelése és kétszínűség a bemutatása. Mert mik a néppárt alkotó elemei? A papság és az arisztokrácia. Ez a két társadalmi réteg mindenkoron és mindenütt azon fáradozott, hogy a maguk hatalmát minél hosszabb időkre biztosítsák. Összeállított tehát a két osztály, hogy a maguk részére meghódítsák a nép széles rétegeit. Elkeresztelték magukat néppártnak, mert csakis e szép-hangzású névvel remélték ellensúlyozni azt az *undort és ellenszenvet*, melyet a nép alsó rétegei az ő kizsákmányolói: a papság és a nagy urakkal szemben érez[nek]. Programjukba családtekként felvettek olyan pontokat is, melyek arra volnának hivatva, hogy a népet kizsákmányolóikkal szemben megvédelmezzék. S éppen ezekben a pontokban rejlik az az óriási hazugság, ravaszság, és kétszínűség, mely a néppártot születésétől kezdve jellemzi.

A középkori sötétség e párt éltető eleme; mikor a nép vak és süket rabszolga, nyúzni lehet anélkül, hogy kinzójának körmére csapna. Nekik a nép csak arra való, hogy becsapják, megnyúzzák a sok ezer holdasok, a hitbizományosok érdekében. A világosság terjesztése helyett annak útját állani igyekeznek; a tudás helyett a tudatlanságot, az öntudat helyett a szolgálai meghunyászkodást, a szabadság helyett *rabbilincseket kívánnak a nép számára*. Közükben az erkölcs erkölcstelenséggé, az igazság *hazugsággá* lesz. — Ezt a pártot felvilágosult ép-érzelmű ember nem pártolhatja, mert saját romlásának lesz előidézője. — De nem is a nép felvilágosultságára építenek ők! Ellenkezőleg. Butítanak, hazudnak, csak hogy megejthessék azt a népet, mely már — kisiklott körmeik közül.

Ki is várna egyebet a papoktól?! Már Petőfi megmondta »Hol pap emel szót, ott az igazság megfeszítették.« Ez úgy is van. A vallás örve alatt a legnagyobb galádságokat követik el s a tudatlan népre a saját akaratukat Isten parancsaként tukmálják rá. Ha rossz, korrumpált valamennyi polgári párt, rosszabb, károsabb ez a papok pártja valamennyinél. Azt a középkort akarja ez megvalósítani, mikor a papok szavának ellenszegülőt kínpadra vonhatták s ezerszeresen megkínozva, — kivégezhették. Azt a kort, mikor a nemes a jobbágyot megkorbácsolhatta, agyonverhette; mikor egy ország zsarnoka előtt hason kellett csúszni az egész országnak, mikor egy telhetetlen kedvéért mézárszékre vittek százazreket. A pénz ezeknek az istenük, azt imádják, a körül táncolnak féltőrülten s annak a kedvéért képesek egész országot megnyúzni, koldussá, nyomorulttá tenni.

Kétkulacsos szörnyek ezek; mások a faluban, mikor a nép előtt mondják el hazug prédikációikat és mások a palotákban, hol a nagy urakkal együtt tobzódnak, tivornyáznak. A kevéspénzű emberek baja őket soha nem háborgatja, azok helyzetén cseppet sem aggódnak.

Nos, klerikális tábor, ezt szépen megcsináltátok. — Az istentelen liberálizmus ellen folytatott buta harccal sikerült kitűzetnetek a piros lobogót. Tessék élvezni az eredményt s átkozni tovább az »istentelen liberálizmus«-t, mely bizony maga is előbb-utóbb — *radikálizmussá* változhatik át.

— *Egy katonatiszt lemondása* —

A táviró hozta meg a híret s a hivatalnok, ki lekopogtatta, bizonyára szentimentálisan elérzékenyedett közbe :

— Könnyeztetek emberek, — gondolhatta magában, — itt egy férfiúnak szakállas fejfel kellett belátnia, hogy sok hosszú esztendőkön át helytelen úton kereste a boldogulást és a boldogságot. Aranyzsínóros egyenruháját, — amelyen dehogyan látszott meg, hogy kifizetetlen, levetette és helyébe térdig érő, esetlen, fekete kabátot húzott magára, a mely valószínűleg igen hamar fényesre fog kopni. A kommandórról, arról, hogy egy századra való embernek feltétlen ura legyen, továbbá mindarról, ami a katona életében gyöngynek neveztetik — egyszer és mindenkorra visszavonhatatlanul lemondott. Ezüstös kardját leoldotta a derekáról, a sarokba állította. Helyette kezébe vette — a nádpálcát. Sírjatok emberek

Nem, senkise sírjon, illő érdeklődéssel, de egy cöppet se szomorúan, vegyüek tudomásul, hogy Fördös Kálmán honvédszázados lemondott tiszti rangjáról és ezentúl néptanító lesz Szalafőn. Családi körülmények miatt szakított eddigi pályájával és mert még katona kora előtt megszerezte a diplomát, azért választotta cserébe a tanítóságot. Mi van ezen sírnivaló?

Nincs semmisen, sőt büszkék és boldogok lehetünk, hogy íme a bátor, alapos és tősgyökeresen végző férfiasság nem veszett még ki egészen. Ez aztán a legény! Szeretnénk kezét szorítani vele, szeretnők megmondani neki, hogy mennyire nagyra becsüljük és hogy életének új szakaszában több szerencsét kívánunk neki, [mint] amennyi idáig elkísérte. Mert azzal mindenki tisztában van, mily nagyot jelent minálunk ez a lemondás. Erőszakos és végleges szakítást mindazzal, ami eddig csillogóvá tette életét, egyáltalán beszüntetését mindannak, amiről eddig azt hitte, hogy az a lételem. A Fő-utcán s a korzón többé nem fog kardcsörtetve sétálgatni, muskátlis ablakok mögül szőke asszonyfejek nem fognak láttára titkon utánafordulni, a cukrászdában nélküle fogják bajtársai az édes likőröket elfogyasztani és immár a kassza hölgyét is elszeretik tőle. Mindezt a ragyogó világot és minden cifraságát — cifra nyomorát — fölcseréli egy olyanért, amelyben nincsenek kiváltságos örömök ; egyáltalában semmi sincs benne. Egy tiszta fehér porta lesz a háza. Egy kicsit unalmas is. Ez semmi. És a békességet, a boldogságot és a nyugalmat — ami benne lakozik és vele jár — csak nem lehet valaminek tekinteni? Nem beszélve arról, hogy

koporsója bezártáig elkíséri az előítéletesek ajkbiggyesztő megvetése.

Bizonyára sokáig tépelődött, álmatlan éjszakáin sokáig gyötörődött és vergődött a gondolattal, hogy merje-e, ne merje; főbe-lőtt kapitány legyen-e, vagy élő néptanító? Irigyeljük a szalafői parasztgyerekeket, hogy így döntött és megkérjük az apjukat, derék, tisztos magyar embereket, hogy olyankor, ha idegen vetődik falujukba, ne mutogassák csudaképpen a Fördös tekintetes urat. Ő nem kuriózum, vagy ha igen, akkor a jobbik értelemben az. Már csak azért is, hogy nem lett belőle cigányprímás. Egyszerűen csak meg akar élni, de tisztességgel és becsülettel. Nem áll ki a porondra, hogy kidüllesztett mellel büszkélkedjék azzal, ani kény-szerűsége volt, még kevésbbé vágyódik kalandos hercegnők szerel-mére. Ábécét fog tanítani, meg egyszeregyét és miatyánkot.

NN 1901. augusztus 10.

Nt.

128. SZENT ANTAL, KENYERE

A szent Antal kenyere igen irgalmas és szép kenyér. Igaz, hogy szépségét, irgalmasságát nem a fent címzett kegyes szent adja meg, mert hát a poklokra szánt szabadkőművesek a maguk kenyereét együgyűen csak »ingyen kenyér«-nek hívják, azért hasonlóan szép és irgalmas kenyér. A Szent Antal-kultuszról pedig szoltunk egyszer sok kímélettel, sőt bizonyos dicsérettel is. Akkor, mikor e kultusz babonás, bütítő kinövései ellen szoltunk. Föl-szólalásunkban majdnem az egész vidéki sajtó osztozott, ami e különös s egyre szított babonának országos elterjedését igazolja. Ezt a babonát ma Nagyváradon a legmodernebb eszközökkel terjesztik. Egy épület falán tegnap *nyomtatott plakátot olvastunk* melyben Dencs János tb. kanonok, esperes-plébános az olasz-i templom bezárásával az istentiszteletre vonatkozóan történt s annak idején általunk is közölt intézkedésekkel kapcsolatban a következőket mondja

»Páduai Szent Antal« kedves szentünk szobrát is, mihelyt annak talapzata elkészül, a kanonok-rend templomába átvitetem, hogy Isten előtti közbenjárását híveinél és szegényeimnek kenyérral való ellátását, illetve csodás működését tovább is folytassa.

Nyomtatott betűkkel, falra ragasztva. Hát a nyomtatott betűk nem szolgálják már többé az emberi szellem fölvilágosítását

s előbbre vivését? . A babona megnőtt és villamoson utazik? Szép és irgalmas kenyér, Szent Antal kenyere, de mennyivel szebb volna, ha nem kívánna viszonzás fejében lelki elsötétedést.

NN 1901. augusztus 10.

Nt.

129. A LEGÚJABB NÉPPÁRTI BOLOND-GOMBA

Meg vagyunk dolgozva remekül. A néppárt szórja már a bolondgombákat veszettül. Könyvben nyomatta ki, ingyen osztogatja. Elsősorban is elmondja megrakva ócskánál ócskább anekdotákkal, hogy »sohse lesz a nyúlból jáger, krinolinból hozentráger«, azaz a liberális kormány mindig egy állapotban van, mint a Busi Samu nadrágja, mert örökké felsózzák, de sohase lyukad ki, most ime már Apponyiék is benne ülnek a kormánypártban s »csak látnátok, hogyan bólintgatnak, helyeselnek, éljeneznek a kormánypártban bennülő volt nemzeti pártiak még azou dolgok fölött is, amelyekre azelőtt nemcsak fölszisszentek, abugoltak, de még a padokat is verték volna!

Miután pedig akképpen agyonüté az ő saját uralmának előfutárjait, csodálkozzunk-e azon, hogy minket, Kossuth-pártot madárijesztőnek nevez, Ugron Gábort pedig megdicséri, hogy tele van hévvel, tüzzel, lelkesedéssel, de nem bír semmire meenni, mert neki legnagyobb ellenségei — tudjátok kik? — a Kossuth-pártiak s az országgyűlésen a legnagyobb ember befolyása is eltörpül, ha csak egy-ketten követik őt.«

Hát kire szavazzunk? — kérdi ezután s hús z lapon át bizonyítja, hogy csak a néppártra, mert a liberális kormány régi bűnei miatt nem érdemi meg a nép bizalmát, de a néppárt megérdemi, mert Bánffy megbuktatásával megmutatta, hogy »a kis nyúl nagy kutyát kifáraszt« példaszó ő rá alkalmazandó.

Csak természetes, hogy a füzet a legádázabb dühvel fordul a polgári házasság ellen. Elszámolja, hány pár nem kötött egyházi házasságot, hány pár vált el egymástól, de elfeledt elszámolni, hogy hány vadházasságot törvényesítettek 1895 óta, amelyek a régi állapotok szerint örökös erkölcstelenség forrásai maradtak volna, aztán követeli, hogy az állam álljon be bankárnak, s adjon a népnek olcsó és felmondhatatlan hitelt s biztatja a népet, hogy »ha Tordán egy malacnak van annyi esze, legyen a magyar embernek is, hogy felkeljen régi kerékvágásából!«

NN 1901. augusztus 11.

Nt.

130. RENDŐRI DOLGOK

— *A nagyváradi rendőrségről* —

Rendőri dolgokról akarunk beszélni egyet-mást. Ennek a témának nemcsak a kolozsvári szomorú eset adott aktualitást. A magyar vidéki városokban — sajna — csak úgy kínálgatja a rendőrség a legtarkább témákat. Éppen ez az oka, hogy csömörlésig tele vagyunk már velük. Szinte nem ízléses a rendőrségről írni már. Nagyobb esetek alkalmából legföllebb.

Hogy a legtisztességesebb rendőrség sem népszerű: egészen érthető. A rendőri intézmény egész mivolta szemben áll az *egyén* egész leszállított igényű szabadságával is. Aki teljesen biztosított-nak érzi magát, hogy nem jöhet összeütközésbe avval a becülendő renddel, mely nélkül egymás közt élni nem tudunk: arról épen-séggel nincs biztosítva, hogy nem jön összeütközésbe a rendőr-séggel.

Hajh, mert más a *rend* s más a *rendőrség*. Taláu-talán csak hosszú kardos katonában tenghet még úgy túl a hatalom kéjes érzése, mint tombol az utolsó rendőrlegényben.

Ha hát már az intézmény sem *lehet* népszerű, magyar for-mája pedig elismerten veszedekett rossz: milyen lehet az ered-mény a redesen durva, bárdolatlan s fenthéjazó hatalom-érvéstől berzenkedő rendőröktől súlyosbítva? . . Bizony megértjük s nagy intelligencia jelének tartjuk a reakciót a rendőri túlkapásokkal szemben. De jobb a kitöréseiben veszedelmes reakció helyett az *állandó ellenőrzés*. Ha ez hiányzik, kész a kolozsvári állapot. Mert ellenőrzés hiányában a rendőrség mindig vétkezik. Imári márkí operett-tréfája valóság. A hatalmat a rendőrség arravalónak tartja, hogy visszaéljen vele.

A nagyváradi rendőrség a túrhetőbbek közül való. Legény-sége ugyan szintén az ismert rendőr-massza, de vezetőiben mindig volt intelligencia s egy speciális nagyváradi erény: óva-tosság.

Ismeretes, hogy a mi lapunk igaz örömmel üdvözölte Nagy-várád város rendőrsége élén, Gerő Ármint, az új rendőrfőkapitányt. Humánus, meghiggadt, intelligens fejű, munkás ember. Nagy ered-ményeket vártunk tőle. Várhattunk is. Gerő, mióta főkapitány, *dolgozik* sokat. És mégis, tessék megkérdezni az intelligens, elfogu-latlan polgárság nagy részét, azt mondják s mondhatják, hogy *az új főkapitányban csalódtak*. Kegyetlen állítás, de így van. Gerő Ármin eltévesztett úton halad. A sok tervezgetés az okvetlenkedő nagyotakarás hamis utakra vezették.

Elsősorban egy kicsinyes hülye előítélet ellen kellett küzdeni. Ezt a küzdelmet túllontúl komolyan vette Gerő. Nem szabad lett volna. Az előítélet az ő kinevezésével le volt törve. De ő még azóta is harcol ellene. S ez a makacs harc ma már majdnem őt is *ennek az előítéletnek akaratlan hívévé tette*. Gerő főkapitány dícséretét ma azok a lapok zengik, melyek az előítélettel telten tiltakoztak a kinevezése ellen.

Mutassunk újra rá a többi botlásra? Megtettük minden esetben. Elmondtuk, hogy az új főkapitány rendszabályozó mániája már nemcsak a rendőrség omnipotenciáját szolgálja, de eszköze a reakciónak, mely — ezt ne feledje senki — előtör s előtörni készül a magyar társadalmi élet legkisebb nyilvánulásában is. A szegényügy rendezése alkalmával kifejtett főkapitányi álláspont, a gabonaügynökök fura indekszezése, a bérkocsisok dolga, a zárórák ügye s még egész sereg külön-külön mintha nem volna nagy dolog, de együtt az új regime határozottan *veszedelmes* voltát bizonyítják.

Az apróbb napi botlásokról nem is szólunk. Hallgatunk az olyan jellegű intézkedésekről, hogy: »szigorú leszek, nehogy részrehajlónak mondjanak«. Nem szólunk arról sem, hogy egy tisztességes bodegát egyszerű vádaskodásra, minden eljárás mellőzésével becsuknak. Hallgattunk a híres kapukeresztzésekről. Ezek s a többiek, kisebb, megjavítható botlások.

De egyre intjük Gerő Ármint. A rendőri hatalom szép csendben bevonulhat az egyéni jogok legbelsejébe. Nagy zaj nincs belőle, csak a néma elkeseredés növekedik egyre.

Attól őrizzen meg bennünket a jó sors, hogy az új regime egy olyan korszaknak a kezdetét jelentse, mely a szintén intelligens Kolozsvárt a minapi szörnyű botrányokba fűlt.

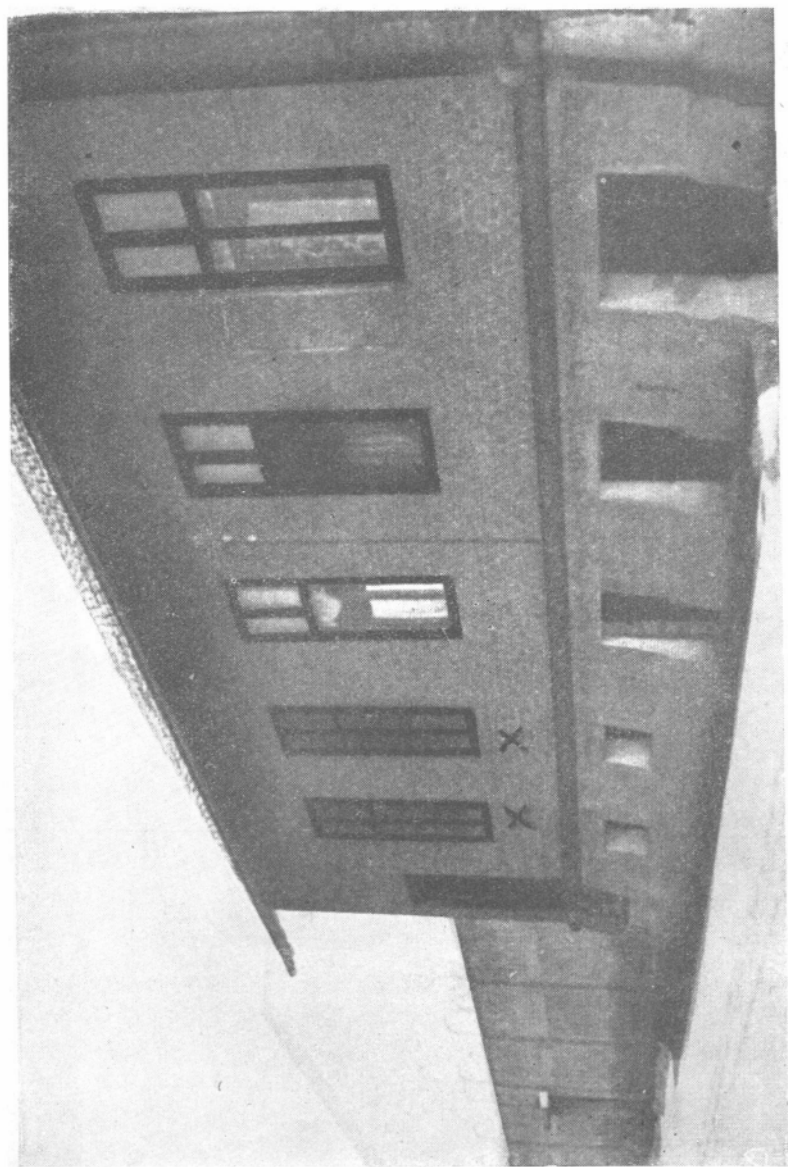
Nem rémlátás, hanem logikus rendű, jogos aggódás ez. Leírtuk okulás okából és hogy a már is csírárt vert elkeseredett érzések kifejezést adjunk.

NN 1901. augusztus 11.

ae.

131. A LETAGADOTT JEZSUITA PÉNZ

A magyar vidéki városokat behálózni akaró jezsuiták nem gondolták, hogy tervük ilyen hamar napvilágra jut. Azt még kevésbé gondolták, hogy a magyarság még nincs olyan alaposan megdolgozva, hogy segítők milliók fejében a legnagyobb veszedelmet, a biztató sötétséget falai közé fogadja. Megírtuk, hogy Szeged után Nagyvárad forgott tervben, mint kamatozó jezsuita-tanya-

E házban lakott Ady Nagyváradon

A magyar lapokhoz most a bécsi portugál konzultól a következő nyilatkozat érkezett :

Tisztelt Szerkesztőség!

Tegnap b. számukban megemlékeztek egy budapesti táviratról, mely szerint én Badiny Gyula dr. ügyvéd által Szeged városának ajánlatot tettem volna 40 millió frankos kölcsönre s amely pénzt a francia jezsuita alaptól szerezném.

Mintán sem én, sem egy második személy ilyfajta ajánlatot tudtom és beleegyezéssel Szeged városának nem tett, sem pedig személyesen ilyfajta ügyben Szeged előljáróival nem érintkeztem : felkérem a tek. szerkesztőséget, hogy a magyar lapok révén elterjedt ezen hírt megcáfolni szíveskedjék, miután az teljesen légből kapott koholmány. Teljes tisztelettel lovag Tonello Stramare.

Ehhez a nyilatkozathoz a következőket fűzi egy szegedi lap :

Mínthogy e nyilatkozat végén azt írja a portugál királyi konzul, hogy a lapok révén elterjedt hír teljesen légből kapott koholmány, kénytelenek vagyunk ezt a feltűnést keltett affért közelebről megvizsgálni.

Szeged tanácsához tényleg beérkezett egy kérvény, melynek szövegét mi a »Szegedi Híradó«-ban szószerint közöltük. A kérvényből az látszik, hogy az ifjú Badiny Gyula rozsnyói ügyvéd sajátkezűleg írta és ugyancsak sajátkezűleg írta alá. Tény, hogy Tonello Stramare lovag nevét is az említett ügyvéd írta a kérvény alá anélkül, hogy a bécsi portugál kir. konzultól meghatalmazást mellékelte volna a kérvény mellé.

Ezen és még egyéb okok miatt is óvatossá volt a város tanácsa és nyomban értesítette ifj. Badiny Gyula ügyvédet arról, hogy vele mindaddig tárgyalásokat nem kezdhet, amíg megbízatását szabályszerűen nem igazolja.

A város hatósága egy szabályszerűen bejegyzett ügyvéddel áll szemben, akinek a szavahihetősége és fellépése föltétlenül komoly figyelemre érdemes és még ma, még a bécsi nyilatkozat dacára, sem lehet feltételezni azt, hogy a Badiny Gyula ajánlata minden komoly alapot nélkülözött volna és legfőleg csak arról lehetne szó, hogy valaki Badiny Gyula ügyvédet is tévedésbe ejtette.

Közel áll azonban az a valószínűség is, hogy a bécsi portugál királyi konzul, akiről mi tudjuk azt, hogy a bécsi pápai nuncius rokona, nem gondolta, hogy az ő ajánlata ilyen korán nyilvános diskusszió (*) tárgyát fogja képezni és talán politikai okok is parancsolják neki, hogy a szegedi ajánlattal való összeköttetéséről szóló hírt megcáfolja.

Erre a cáfolatra elég ok lehet az, hogy a magyarországi sajtó nagyon ellenszenves modorban és elítélő hangon foglalkozott az ajánlattal és az első pillanatban már határozottan állást foglalt ellene.

Mi a magunk részéről pedig igen örülünk, hogy a jezsuita inváziót, mely befejezné e szerencsétlen ország sorsát, egyelőre sikerült visszavernünk.

Az a mód pedig, ahogy most a kongregacionális kölcsönajánlatokat letagadni akarják — hamisítatlan jezsuita-módszer.

NN 1901. augusztus 11.

Nt.

132. SZILÁGYI DEZSŐ CSALÁDJA

A nagy államférfi szomorú halála alkalmával Poynár nagyváradi kir. ítélőtáblai bíró úr szívességéből egy pár adathoz jutottunk Szilágyi családját illetőleg. Egy időben közöltük Kazár Emilnek egy becses kis tárcáját, melyben egyebek közt arról is szó volt, hogy a Szilágyiékkel rokonságban levő Lukácsok közt jó mesteremberek akadtak. Békés vármegye főispánját, Lukács Györgyöt, ez arra indította, hogy tiltakozó felszólalást írjon Kazár Emilnek. A tiltakozás arra vonatkozik, hogy a Lukácsok nem voltak iparosok. Többek között így ír Lukács főispán

„Ennek bizonyításául [hozzáteszi a tárcá író] egy vagyonos timár és jónévű orvos bizonyára ösmeretes emlékek most is a városban. [Nagyváradon.] Ezzel szemben az igazság a következő: Szilágyi Dezső atyai nagyatyja, tehát Szilágyi volt az a bizonyos timár. Én a Lukácsokról nem azt tudom, hogy mesterember család, hanem azt tudom, hogy köznemes család, melynek tagjai mindenkor hazafiak voltak. Timár Lukács sohase létezett. Orvos Lukács ugyanis volt. De az orvos tudtommal nem mesterember. Az az orvos egyébként Biharmegyének tisztifőorvosa és évtizedeken keresztül az ottani közélet egyik legtiszteltemértőbb alakja volt. Még csak annyit jegyzek meg, hogy a pénzügyminiszter, az ellúnyt kereskedelmi miniszter, az államtitkár, a főispán mind ugyanazon Lukács-család különböző ágainak tagjai.“

Kazár Emil természetesen közreadta a főispán rektifikációját. Poynár táblabíró úr közlései nyomán mi is azt írtuk annak idején, hogy Szilágyi Dezsőnek atyai nagyatyja volt nagyváradi jómódú timár mesterember. De van a dolognak más oldala is. Ha Lukács főispán úr csak a téves adatokat akarná kiigazítani, ez rendjén volna. De a főispán úr szörnyű felháborodással tiltakozik az ellen a föltevés ellen, mintha az ő családjában mesterember lett volna. Ez meglep bennünket, mert Lukács Györgyöt nem úgy ismertük, mint a többi tucat-magyar urat. E kellemetlen meglepetésen kívül nincs egyéb szavunk. Maga az eset éppenséggel nem ritkaság demokrata országocskánkban.

NN 1901. augusztus 11.

Nt.

133. ÜDVÖZLETEK ORSZÁGA

Keleti voltunkat mi sem bizonyítja jobban, mint hogy nincs ország, ahol az emberek annyit üdvözlik egymást, mint a miénk. Üdvözlünk személyesen, levélben, üzenetben, deputációban, föliratban, telefonon, táviratban. Üdvözleteket küldünk a leghatalmasabb miniszterelnöktől a jubiláns hajdúig mindenkinek. Rengeteg pénzt és időt nyel ez a passziónk. Egyszer a »Nagyváradai Napló« féltrefásan megírta, hogy csak a minisztereknek választási mozgalmak alkalmával küldött táviratok árán új korszakot hozhatnánk a vidéki színészetre. Hát még a többi üdvözletek, s az elvesztetett idő árán! Abból az alkalomból mondjuk ezt el, hogy egy fővárosi papírkereskedő cég tegnap sürgős ajánlatot küldött Nagyvárad városához. Csütörtökön volt a közgyűlés. Akkor látározták el a jubiláns Fehérváry báró miniszter üdvözlését s tegnap már itt volt a budapesti cég ajánlata, hogy ő szállít országszerte, ő szokott szállítani miniszteri üdvözletekre — *diszpapírost*. Ha haladunk az üdvözletek terén, még talán ezer és egynéhány szociális problémánk is meg fog oldódni. Sok, sok ezer ember fog élni szállítások[ból] — üdvözletekhez.

NN 1901. augusztus 11.

Nt.

134. A NAGYVÁRADI BESZÁMOLÓ

Mi, az örökös vészharangok, pompás örömlármával hirdetjük, hogy jön és beszélni fog hozzánk a generális. Egy nagy élet alkonyán, mikor omladozni készül minden, amiért ez az élet lán-golt, még az olyan szívbe is, mint a Tisza Kálmáné, föltámadnak a kétségek. Talán meg is rendült egy kissé, pedig magyar biblia erős igéi nevelték. Talán hinni nem tud úgy, mint eddig...

Szíveknek összeforradása, nagy múltak nagy emlékei, támaszt kereső ösztöne a jelennek, egyformán parancsolják kimondani, hogy *mi nem változtunk*, nagy generálisunk. Nagy Biharnak s Nagyváradnak igazi szülöttjei, kiknek a lelkük a régi szárnyalású s nem — mint sokan vannak ilyenek — jezsuita csuhára öltötték a szabad eszmék szennymezeit: egyek még mindig Tisza Kálmánnal: a miket tett, nem feledtük, amiket teremtett, megőrizni kívánjuk. Őt magát aggódó, kivételes, nagy szeretettel környezzük. S ha tornyosodó sötét fellegek láttán veszélyek sejtésében kemény szavakat mond is az ajkunk: azért aggódunk, azért rángatjuk

kínzó sejtésekkel a vészharangot, aminek Tisza Kálmán szentelt egy gyönyörű nagy életet :

Várunk, ősz generálisunk, szeretettel várunk. Ott leszünk mind, mikor áhítatos csendben beszédbe fogsz.

Nem leszünk, nem vagyunk követelők. Te tudod, mennyit kérdezhetnénk! . . . Nemcsak tudod : *érezd is*. Érezned kell a nagy lelkek kínját. Érezned kell a nagy pusztulások siralmas, tépő érzését.

Mi nem fogunk sebeket tépni. Néma szemlélődésed kínjaidról nem kívánunk hallani. Mi, a törpék is kínokat szenvedünk, pedig mi csak áldásait tudjuk a te művednek, a teremtés a tied volt.

De mégis várjuk a beszéd óráját.

Nagy Bihar és Nagyvárad lehették liberalizmusnak prófétái lelkét Tisza Kálmánba és Szilágyi Dezsőbe. És látjuk a mindig nevető lap szomorú rajzát : áll még vihartól repedeztetten a büszke csarnok, fölötte száguldó viharfellegek, két oszlopon nyugodott már csak a hajdanta fényes csarnok és ez egyik oszlop lezuhant s egy oszlop tartja immár megroskadva. — Szilágyi Dezső meghalt, csak Tisza Kálmánban bízhatunk.

Hogy bízhatunk-e, a kétkedő kérdés bűn volna.

És mégis ezt akarjuk hallani az ő ajkairól. Hallanunk kellene az ő választát.

Nem kérünk többet. Ő lát, tud és érez. Immár kétségtelen, hogy mindazt eltemetik, amit ő teremtett. Nincs olyan hidég szív, amely ilyenkor meg ne nyílnék.

A többit aztán, ha az ő szavai erőt és bizalmat adnak, megpróbáljuk elvégezni magunk. Nem fogjuk sajnálni a legerősebb választó vizet. Nem bánjuk, ha a salak óriás piramis lesz is a kiválasztott nemes ércpor mellett. De rajta leszünk s elérjük, hogy tisztán lát mindenki. Lesz *őszinteség* végre e sötét tervektől behálózott országban.

Aztán kezdjük a harcot előlről. Olyan ifjú kedvvel, mint hajdanta a mi most ősz generálisunk, de több kíméletlenséggel s belevonva a megváltozott kor szükséges új jelszavait. Bujkálni akkor nem lehet s ha az új veszedelem új nagy harcot akar s az új nagy harcra már elgyöngült a szabad eszmék e régi földje : keljen ki bárhol az evolúció egyek leszünk mi, liberalizmus katonái, az új harcias lobogó alatt, ha mindjárt radikálizmus is lesz reá fölírva.

Ez okvetlen, ez elkerülhetetlen nagy harcra kell nekünk ősz generálisunktól biztató szózat. Ne legyen e szózatban se vád, se ostorozás, se program, se semmi ilyen. Legyen csak ennyi :

— Aminek éltem, amiért lángoltam: ragaszkodom ahhoz most is. Nem tagadok le semmit belőle. A régi vagyok s leszek szemem behunyásáig.

És fölzeng a régi, híres, lelkes nóta. Mi beszámoló nélkül is cleget fogunk tudni. És megyünk törhetetlenül a harcba az új lobogóval!

NN 1901. augusztus 13.

A. E.

135. AKIT AGYONTÁVÍRNAK

Szabadkáról írják tegnapról, hogy ott Mamuzsich Lázár, a város polgármestere érdekes beszámolót tartott 18 évi polgármesteri működéséről, abból az alkalomból, hogy a közelgő városi bizottsági választások ügyében a szabadelvű párt értekezletet tartott. A beszámolóban elmondta a polgármester, hogy a város az ő polgármestersége alatt 4,500.000 koronát adott közintézményekre, nevezetesen felépíttetett két új katolikus templomot, kettőt restaurált, hat beltéri és huszonhat tanyai iskolát épített, közkórházat, szegények házát, főgimnáziumot, két kaszárnját épített, stb. Kiemelte még a bunyevácok magyarosítása körül elért eredményeket. Lelkesedéssel szólt Schmausz Endre főispán, Vojnics Sándor és Vermes Béla, a város szabadelvűpárti képviselőinek működéséről. Beszéde végén a jelenvoltak lelkesen ünnepelték a polgármestert és végül a következő sürgönyt küldték Széll Kálmánnak: »A szabadelvűpárt a városi bizottsági választások tárgyában a mai napon megtartott népes értekezlete alkalmából a jelenlevők Nagyméltóságod személye, mint a párt vezére iránt osztatlan nagy lelkesedésüket és tántoríthatatlan ragaszkodásukat egyhangúlag nyilvánítván, ennek tolmácsolásával alólfrottat bízták meg. Mamuzsich, polgármester.«

További értesüléseink szerint legközelebb a bugaci kaszinó megnyitása, a szilasbolhási izr. rituális fürdő renoválása, a kukutyunyi hadastyánegylet felosztatása és alkalmából is lelkesen fogják üdvözölni. A legutóbbi alkalom megnevezését a jó ízlés tiltja.

NN 1901. augusztus 13.

Nt.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ma bocsátotta ki azt a régen jelzett rendeletét, mellyel a jogbölcészetet az alapvizsga tárgyai közül kitorlí. Ez a rendelet a néppárt diadalát jelenti a tanszabadsággal szemben. Szabadelvű embernek szégyenpír szökik arcára, ha a szabadelvű miniszter rendeletét elolvassa. Semmiféle farizeus nem tudná körmönfontabb módon megoldani ezt a tárgyat, mint a miniszter úr teszi. A rendelet nemcsak az alapvizsga tárgyaiból selejtezi ki a jogbölcészetet, hanem a szigorlatból is kinullázza, midőn kitanítja az egyetemek és jogakadémiák főhatóságát, hogy a szigorlatokon a történelmi részre fektessék a fősúlyt. Eddig éppen az ellenkezője történt, amennyiben a bölcseleti rész volt a fő és a történelmi részt a hallgatók magánszorgalmára bízták.

Ezentúl jogbölcészetet egyáltalában nem fognak előadni, hanem helyébe lép a jogtörténet. Ez a miniszter rendeletének veleje. Ezzel a tanszabadság koronájának legbecsesebb ékkövét kitorrték és a m. kir. tudományegyetem bátran felveheti a kir. kath. egyetem címét, mert tanrendje most már semmiben sem különbözik a bambergi katolikus egyetem taurendjétől. Igazán szabadelvű miniszternek inkább le kellett volna mondania, mint magát és az egyetemet ennyire megaláznia. Ezt a rendeletet Molnár János nem merete volna olyan radikális reakciós szellemben megfogalmazni, mint Wlassics Gyula tette; a fogalmazvány minden jezsuita páternek dízére válnék. Tiszteljük az olyan szabadelvűséget, mely ilyen rendeleteket szül. Wlassics úr szégyelheti magát, hogy ennyire meghunyászkodik.

NN 1901. augusztus 14.

Nt.

137. Ő, A SZERÉNY

Csendet kérünk; mélységes csendet! nem mára, sem holnapra, hanem augusztus huszonötödikére: mert ezen a napon fog Széll Kálmán találkozni mindazokkal, akik 1861-ben vele együtt végezték el a szombathelyi gimnázium nyolcadik osztályát és a kormány félhivatalos könyvatos közlönye már ma jelenti, hogy a szerény miniszterelnök erre a napra kikér magának minden zajos ovációt; ezt a napot egészen ifjúkori emlékeinek akarja szentelni.

Milyen megható szerénység, milyen megindító kérelem! A kortársak azonban meg fogják érteni azt a kérelmet és ma is

százat mernék fogadni egy ellen, hogy a kérelmet nem fogják respektálni és nem fogják túrni, hogy ő Excellenciája csendesen elmerengjen a múlton és egyre hajtsa »Óh, mily szép is volt az ifjúság és mennyire nem teljesültek akkori álmaim!« Dehogyan fogják túrni; nagy dinom-dánomot fognak csapni és véletlenül ott lesz a kotnyeles félhivatalos könyomatos is, mely ki fogja pletykázni az összes lapoknak és ezek ismét az egész világnak, mily rajongó szeretettel vannak az egykori iskolatársak ma is a miniszterelnök iránt és mint köszöntötték fel sorra a szerény és szabadkozó konskolárist.

Azután olvasni fogjuk az intim részleteket: meg fogjuk tudni, hogy milyen csodagyerek volt már akkor a miniszterelnök és hogy élt már akkor valamennyien az a tudat, hogy ebből a gyerekből lesz valami, hogy ez fogja valaha megmenteni Magyarországot. Az egyetlen élő öreg tanár a jelenlevőknek és zurnalisztáknak könnyes szemekkel fogja elmesélni, hogy Kálmán egyszer elszavalta Petőfiéket azt a versét, melyben az a részlet is benne van: »Tudod-e még édes anyám, mikor gyermek voltam, kinn az utcán, házunk előtt játszottam a porban: már akkor is az járt a fejembe, ha belőlem király lenne!«

Mikor Kálmán ezt elmondta, oly határozott, oly érces volt a hangja, oly dőlceg a magatartása, hogy a hallgatók mind összecsúgtak és a tanár csitítólággal biztatta: »No, no, Kálmán, maga erősen individualizál; királyunk van, de miniszterelnök, nem mondom, hogy nem lehet valaha!« és az egész osztály helyeselt, akárcsak kormánypárti képviselők lettek volna valamennyien.

És lám a jóslat beteljesedett, a gyerekből csakugyan miniszterelnök és honmentő lett.

A miniszterelnök persze tiltakozni fog ezek ellen az indiszkrétciók ellen és a véletlenül sztenografáló Sturm Albertet a kabátja gombjánál fogja fogva tartani és neki tiltakozások közben el fog mondani néhány hasonló részletet saját okulására, persze és nem a nyilvánosság számára és ha Sturm véletlenül ezeket is el fogja árulni, megtörténhetik, hogy a miniszterelnök dühében a legközelebbi Ferencz József-keresztet, ami a keze ügyébe esik, a fejéhez vágja.

Pedig igazán jobb volna, ha mindez nem így történnék, hanem az ünnepségek solemnis jellege volna és a miniszterelnök tényleg elmerülne emlékeibe és azokból tanulságokat vonna le jövő magatartása tárgyában.

Jó volna, ha eszébe jutna az 50-es évek eleje, mikor igazán magyar volt a magyar, mikor vele együtt az ifjúság csak a teljesen független Magyarorszáért rajongott, mikor a nemzet felháboro-

dással utasította vissza az októberi diplomát ; jó volna ha eszébe jutna Deák Ferenc, akit ismert és követni ígért és aki nem parolázott a reakcionáriusokkal és a kiegyezést is úgy csinálta meg, hogy az első kedvező alkalommal a teljes függetlenséget, ne pedig formulákat szüljön ; jó volna, ha eszébe jutna Széll Kálmán úr egykori pénzügyminiszter, aki lemondott inkább, semhogy pénzt teremtessen az idétlen bosnyák politikára ; jó volna, ha ezt a Széll Kálmánt összehasonlíttaná a mostanival, aki kínai expedíciót és sok egyéb katonai, nagyhatalmú hóbortot támogat az ország rovására ; jó volna, ha eszébe jutna csak az a Széll Kálmán, aki már a közelmúltban szabadelvű kormányzást ígért ennek az országnak és azóta ajtót, ablakot tárt a reakciónak.

Mindebből nem lesz semmi, mert a miniszterelnöknek nem jut majd ideje a komoly elmélkedésekre ; naphosszat tömjént fog szagolni és igazgatni fogja a babérkoszorút tisztes, kopasz fején.

Másoknak azonban eszükbe fog jutni, hogy mégis csak más formája lett volna annak a találkozásnak, ha a csodagyerekből nem lett volna miniszterelnök.

Egy haszna azonban ennek a jubileumnak mindenestre lesz. — Mikor a miniszterelnök össze fog kerülni a honvédelmi miniszterrel, bánatos mosollyal oda fog szólani neki :

— Lám, lám, Géza, milyenek is az emberek : nem nyugodtak meg, míg számomra is nem eszeltek ki valamí jubileumot!
— Hja, ez a mi sorsunk ez ez

NN 1901. augusztus 14.

Nl.

138. A BARÁZDÁKRÓL SZÓLÓ ÉNEK

Széll úr zengte a szép éneket annak idején a barázdákról. A régi liberálisok s a beolvadt jezsuita apponyistákról szólt ez az ének. A barázdákról szóló szép ének bizony csak ének maradt. Emlékezetes még az a rendkívüli animozitás, amely Jászberényben az Apponyi Albert és a régi kormány pártjai között fennállott. A nemzeti pártnak a kormánypártba való beolvadása óta talán egyetlen helyen sem maradt meg annyira a régi ellenfelek régi ellenszenve, mint éppen Jászberényben. Politikai körökben jól tudták azt, hogy a jászberényi szabadelvű párt nemcsak hogy nem békült ki Apponyival, hanem egyenesen rossz néven vette tőle, hogy nem tett lépést a feléjük való közeledésre. Így ahelyett, hogy a régi kontroverziák elnémultak volna, lassanként még jobban kiélesedtek.

Ami így előrelátható volt, az ma bekövetkezett s a régi szabadelvű párt a hajdani főispán, Almássy Géza köré csoportosulva, őt szabadelvű programmal képviselőjelöltté kikiáltotta. Érdekes, hogy erről a jelölésről rögtön táviratilag értesítették az országos szabadelvű párt elnökét is. Jászberényi tudósítónk szerint a jelölő ülésen ott volt az egész régi szabadelvű párt s a küzdelem előreláthatólag nem fog elmaradni, mert Apponyi Albertről nem is lehet feltételezni, hogy a jelölés miatt visszalépjen, Almássy Géza pedig biztosan elfogadja a jelöltséget. Ha pedig Széll Kálmán hű marad a kerületekkel szemben eddig elkövetett eljárásához, akkor a két szabadelvű jelölt egyike mellé sem áll, hanem »rábízza a döntést a kerületre«.

NN 1901. augusztus 17

Nt.

139. A JÁSZBERÉNYI HARC

A jászberényi szabadelvű párti polgárok, mint egy távirati jelentés mondja, ezren felül értekezletet tartottak s kikiáltották jelöltjüknek Almássy Gézát. Jászberény városának tudvalevőleg gróf Apponyi Albert a képviselője, aki ez idő szerint szintén szabadelvű s a párt klerikálisan színeztet, agráriusan faragott s arisztokratikusán sima csoportjának a vezére. Almássy Géza ez előtt két évvel még főispánja volt Jász-Nagykún-Szolnok vármegyének. Azelőtt képviselő s mint ilyen háznagya a képviselőháznak. A társas érintkezésben jovialis, olyan ember, akiről minálunk azt szokták mondani: igazi úr. A hivatalban azonban nem ismer tréfát s p. o. éppen Jászberényben megtette azt, hogy a város-házat megtisztította azoktól a nem odavaló elemektől, akik addig ott a párturalom révén úgy politikailag, mint számtanilag nem egészen helyesen gondolkodtak. Ezért kellett Almássy Gézának akkor, mikor Apponyiék a kormánypártba bevonultak, főispáni állásáról lemondania.

Nos, tehát most mint képviselőjelölt ez a férfiú áll szemben Jászberényben gróf Apponyi Alberttel. Mind a kettő a szabadelvű párt hívének vallja magát, s hogy ezt bebizonyítsa, az Almássy pártja táviratilag jelenti be az Almássy jelölését az orsz. szabadelvű párt elnökének, báró Podmaniczky Frigyesnek. A jászberényiek logikája egészen helyes. Almássy Géza eddig is tagja volt a szabadelvű pártnak, mégpedig nem is közönséges tagja, hanem olyan, akit a szabadelvű kormány bizalma a főispáni állásra méltatott.

Ő nem változott. Ő most is ugyanaz, akikkel egy táborban küzdött Apponyiék ellen, míg azok be nem hódoltak. Jelöltsége tehát, mint őseredeti liberálisé, csak örömet kelthet a szabadelvű körben és a szabadelvű kormánynál.

Éppen ezért csodáljuk, hogy a jelölésről a jászberényiek elfelejtették Széll Kálmán miniszterelnököt is értesíteni. Hiszen most minden képviselőjelölés végében ott van az üdvözlő távirat a miniszterelnökhöz, akinek, ha három kormánypárti jelölt volna is egy-egy kerületben, mindegyikhez van egy nyájas szava. Miért nem üdvözölték hát a jászberényiek Széll Kálmánt is? Talán abban kételkedtek, hogy ő nem olyan szabadelvű, mint amilyen báró Podmaniczky Frigyes, s talán valami megkülönböztetést akartak csinálni a pártelnök közt, akinek az elnöksége alatt a szabadelvű párt virágjában volt, s a miniszterelnök közt, akinek a vezérsege alatt a kormánypártnak szabadelvűsége is, egysége is kétségessé vált.

Akármi szempont vezesse is a jászberényieket, mondhatjuk: *nem jó taktikusok*. Miért idegenkednek ők Széll Kálmántól, aki híven kitartott Tisza, Szapáry, Wekerle vezérsege alatt, aki legelsőnek volt kész Bánffyut elkísérni utolsó útjaira, aki a legutolsó napokban is csak mint közvetítő kívánt szerepelni s csak éppen a tizenkettedik órában vállalkozott rá, valami ismeretlen kényszerűség hatása alatt, hogy Bánffyut megbuktatva, ő legyen miniszterelnökké? Miért nem üdvözölték hát Széll Kálmánt, mikor mindenki üdvözli? Agráriusok és merkantilisták, liberálisok és reakcionáriusok, közös vámterületesek és önálló vámterületesek mind egyformán feléje fordulnak és neki mindannyiuk számára van egyformán nyájas mosolygása. Hogyan tagadhatná meg tehát a politikai szolidaritást azzal az Almássy Gézával, aki utóvégre is csak végrehajtó közege volt annak a politikának, amelynek a sínjeit lerakni, a maga nagy egyéni és erkölcsi erejével elsősorban ő segítette.

Ettől az élvezettől igazán kár volt megfosztani az országot. Micsoda hatalmas kárpótlást nyújtott volna minden adófizetésbeli nyomorúságainkért egy távirat, amelyben Széll Kálmán szerencsét kíván régi politikai elvtársának, Almássy Gézának, jászberényi jelöléséhez. S ez elől nem térhetett volna ki. Meg kellett volna tennie épp úgy, mint ahogy megtette Hontban, Nógrádban, Aradban és egyebütt, ahol az egykori nemzeti párt s a néhai szabadelvű párt vízei sehogysem tudnak egységes árammá összekeveredni s nagy zajlás közt, örvényeket kavarva fel, a hullámok két part felé igyekeznek. Ő excellenciája nem tartja a feladatának, hogy akár előre; akár hátra, akár jobbra, akár balra evezzen, hanem

csak azt, hogy olajat öntsön a habokra, s rábizza magát az így elcsöndesedett áramok közül arra, amelyik erősebb marad.

Miért nem üdvözölték hát a jászberényiek Széll Kálmánt?

Jobb azonban későn, mint soha. Amit mulasztottak, azt még pótolhatják. Nem gyöngítik vele álláspontjukat, hanem erősítik. Mert hiszen egy ilyen üdvözlő távirat elküldése amennyire kötelezi a választókat a kormány támogatására, annak elfogadása és viszonzása épp annyira kötelezi a kormányt a szabadelvű irányhoz való hűségre.

NN 1901 augusztus 18.

Nt.

140. A BARÁZDÁKRÓL SZÓLÓ ÉNEK

A barázdákról szóló ének ismét kapott egy új strófát. » . . . Meglehetek győződve, hogy én régi barátaimat nemcsak megbecsülöm, de szeretem őket és ragaszkodom hozzájuk és minden percben kész vagyok mellé állani azoknak, akik nehéz pillanatokban velem voltak.« Ezek Fejérváry szavai a Perczelnek adott válaszban. És ezek a Bánffy küzdelmeit visszavarázsoló szavak szörnyű kavardást okoztak az egységes kormánypártban. A beavatottak azt állítják, hogy Perczel Dezső még ma vagy holnap hivatalosan is fog valami mosakodást közzétenni és hogy a félhivatalos kormánylap is fog valami expialó közleményt hozni, ha ilyenben hamarosan meg tudnak egyezni. A disszidens nemzeti csoport azonban mind ezt kevésnek tartja és követeli, hogy báró Fejérváry valami újabb nyilatkozattal tegye jóvá a sérelmet, mely rajtuk esett. Mi nem hisszük, hogy Fejérváry ellenkezésbe jutna sokat hirdetett rendíthetlenségével és lecáfolná önmagát; ezt a katonai virtus sem engedi és így a sértett párthíveknek majd csak be kell érniök Perczel és Széll direkt és sugalmazott nyilatkozataival. Ha azonban ezekkel be nem érik, akkor meglehet, hogy Fejérváry vonja le a konzekvenciákat és visszatér eredeti szándékához, hogy most mond le és nem vár, míg a választások elmúltak, mint ezt Széll Kálmán kívánja.

NN 1901 augusztus 18.

Nt.

141. NAGYVÁRADI SZABADELVŰEK

Szeretjük a jó, öreg puffogó frázisokat, szörnyen szeretjük. Hoványi Géza dr. úr talán azért traktálta a nagyváradi szabadelvű párt gyűlésén megjelent szegény fejünket a legöregebbekkel s legpuffogóbbakkal. Érdekes kis kép volt, annyi bizonyos.

Az urak azért gyűltek össze, hogy megbeszéljék, mint fogadják Tisza Kálmánt beszámolója alkalmából. Az ülésnek nem volt más képe, mint bármikor. Mi vittünk magunkkal, szinte véletlenül, unalomkergetés céljából egy »Alkotmány« című újságot. De még ez sem volt tendenciózus, próféciaszerű valami. Minthogy ki az ördög is vár próféciát ebben az öröknek ígérkező, alkonyatos, zavaros világban.

De önök, nemde, arra kíváncsiak, mért puffogott Hoványi Géza dr. Miért? . . . Istenem, hát okos ember csak nem szalaszt el egyetlen helyes, okos alkalmat sem, hogy beszéljen. Viszont meg kevés embertől lehet elvárni, hogy beszéljen már valami mást is, mint amit stilsztikában az álpáthosszú, bombasztikus beszédmód illusztrálására példáznak.

Friedländer Samu dr., ez a gyógyíthatatlan őszinteségű ember, adott Hoványinak alkalmat a beszédre.

Mit mondott Friedländer dr.? Megpróbáljuk néhány szóba összehúzni. Körülbelül ezt:

— Szebbnek s politikailag erkölcsösebbnek tartom, ha megvárják, míg Tisza Kálmán elmondja a beszámolóját s azután kérjük föl újra a képviselőjelöltség elfogadására. Nincs senki, aki kételkedjék, hogy Tisza Kálmán a régi, igazi szabadelvű. De a helyzet zavaros, szimptomái ijesztők. Nekünk példát kell adnunk a politikai becsületre. Még az ellenségek se higyjék, hogy mi csak úgy vak-tában adjuk a bizalmat és mihelyt valaki tagja a szabadelvű pártnak, mi mindjárt hódolunk. Hiszen akkor nekünk becsülnünk kellene gr. Károlyi Sándort is, mert a pártnak ő is tagja. Már pedig egy részünk kimondja, a másik óvatosan elhallgatja, de tudja, hogy a *Szabadelvű pártban a legnagyobb ellentétek közdenek* s hogy Tisza Kálmán és gr. Károlyi Sándor nem egészen egyformán szabadelvűek! . . . A politikai tisztesség nevében tartozunk először *meghallgatni* Tisza Kálmánt.

Ilyenformán beszélt Friedländer Samu dr. És miket mondott erre Hoványi Géza?

Azt, hogy a felszólalás helyes és ő még sem osztja. Hogy a liberalizmus szent és változatlan. Hogy a nagyváradi liberális párt a régi. Hogy nagy fájdalomra (?) ez a régi párt maradhat

kisebbségben, de elvei sértetlenek. Így és tovább. Csupa frázis és puffogás. Valaki azt súgta mellettünk:

— Micsoda remek operett-téma!...

Az bizony, de nagyon szomorú és még szomorúbb, hogy ez öreg, jámbor és mégis szívtelen frázisok ellen nem akadt szó sem.

Ülének nagy szomorúan, mikéntha a babiloni vizek mellett, a vendéglői fehér asztaloknál a jámborok s nem tudták elhatározni, hogy Jézus-e vagy Barnabás?

Megsejtették-e vajjon miről van szó?

Amit Friedländer Samu dr. mondott, az mindennap itt kiabálja el az ébresztőt, ezen a lapon. Mit jelent voltaképpen? Azt a nagy szomorúságot, hogy haldoklik az igazi liberalizmus, hazug a mostani közélet, jezsuiták a vezetők. Azt jelenti, hogy gondolkozunk és tegyünk.

És mit mond voltaképpen Hoványi Géza dr. Azt mondja, hogy nincs semmi baj. Hiszen az elvek a régiéek. És ez a fő. Hogy az elveket hazug, jezsuita fegyverekkel legyűrjük, az mellékes. Haha, de azért szentek maradnak. Süsse meg, vagy mindjárt mit mondunk!... Hoványi Géza mit bánja, ha reánk szakad az egész pokol. Hát reánk szakad. Aki fél tőle hátraarcot csinál. A liberális elveket pedig változatlanul és szentül be fogjuk lomtározni a Széchenyi-szálloda padlására. Mert hát az elvekre vigyázni kell.

Talán tetszenek most már világosan látni. Oh Hoványi Géza dr. jámbor, nem egetverő, de igen ügyes biflázó tanítványa az új regimnek.

Friedländer Samu dr. pedig csak tán annyit ért el, hogy szeget ütött néhány kemény fejbe.

Hogy ezt a szeget kihúzza-e a generális, bizony Isten már mi sem nagyon hisszük.

A generális öreg ember már. Talán így gondolkozik:

— Kedves Hoványiaim, ott Váradon. Nektek igazatok van. Minek fészkelődjünk, okvetetlenkedjünk! Okos ember mindegyik boldogul. Valahogy csak lesz, sehoggy még nem volt.

Mi pedig egynehányan búslakodhatunk a sötét idők közeledtén, a babiloni vizek, a Körös, a Duna mellett, vagy ahol jól esik...

NN 1901 augusztus 20.

Nt.

Panaszkodnak nekünk sokan, hogy a nyári Nagyvárad talán sohasem volt olyan bosszantóan kellemetlen, mint ez idén.

Nem értettük előbb a panaszokat. Miért olyan kellemetlen? Hja — gondoltuk — unalmas bizonyára. A lárnias nyári színházalást nem felejtik itt el egyhamar. Eddig a kánikula minden izzásával s egyéb gyönyörűségeivel beszorult a fabódéba. Ott aztán az operettek hangulatában könnyű volt elviselni. Most aztán nehéz megszokni az előkelőséget, hogy a nyár pihenésre való

De kiderült, hogy csalódtunk. Nem az unalom a szörnyen kellemetlen, hanem a gyógyszer, amivel a nyári Nagyvárad unalmát gyógyítják. Soha még annyit nem foglalkoztunk ember- és polgártársainkkal, mint a nyáron. Ahogy itt maradtunk s akik itt maradtunk, neki láttunk egymásnak. No meg a távollevőknek is. És ha nagy intelligenciára vall a nagy érdeklődés minden iránt, minthogy hát mi így tartjuk: szörnyen intelligensek voltunk ezen a nyáron. Belekíváncsiskodtunk még talán egymás álmaiba is. Akit ezen a nyáron naponként legalább tíz helyen nem szapultak s legalább annyit nem terjesztettek róla, hogy bigámiát követett el: az bújdossék másfelé. Nagyváradon letört. Az nem »számbavehető« alak.

No, hát mindig erős nagyváradai erény volt a bírálgatás. Az az ezer ember, aki körülbelül mindennap látja egymást s intellektuálisabb életet él, állandóan pletykál is egymásról. De emnyi pletyka néhány zsúrból kikertül. Hanem ezen a nyáron csodákat műveltünk. Ha kettő összejött az ezerből: okvetlenül kivégezte a többi kilencszázkilencvennyolcat. Kivégzőhely volt minden utca-sarok, minden szalon, kávéházi asztal, uszoda, fürdő, orfeum. Hát még akik néhányan olyan szerencsétlenül kiváltságosak, hogy a többi többször botlik beléjük. Amikor ezekről beszélnek, legalább is capitis deminutio minor-ra teszik őket nagyon érdekesekké.

A panaszokból az látszik, hogy Nagyvárad nyári állapotát nem mindenki fogja föl olyan kedélyesen, mint cinikus mink magunk. Voltak akik a legkomolyabban megtűrve zokogták el panaszukat.

Az ő vígasztalásukra írjuk ide a mi vélekedésünket.

— Ne csüggedjenek, szerencsétlen embertársak, jön a színház. Megváltozik minden. Pletykás, emberszólo voltunknál is erősebb bennünk nagyváradiakban a színházi smokkság. És nálunk a színház nemcsak kultúrhely vagy szórakoztató, hanem pompás társadalmi villámhárító. Felső kis institute. Nyolc hónapig

leköt minden nagyváradi. Meglátják, békén hagyjuk egymást. A színház működni fog, mint áldásos levezető csatorna.

És így is lesz. Csak okvetetlenkedő városatyák siratják a színházaktól elnyelt rengeteg pénzt.

Pedig ez a színház minden pénzt megér. Ha nem volna, karácsony tájára felfalnók egymást.

NN 1901. augusztus 23.

(ae)

143. AGRÁRIUS VERSEK

Károlyi Sándorék nem nagy elterjedésnek örvendő lapja állandó harcot folytat a Budapesti és Pesti Napló lapokkal. A Pesti Naplóval folytatott polémia most megszakadt, mert az agrárius feudálisok erős ellensége Ábrányi Kornél betegségébe visszaesett. Annál dühösebben felelget az agráriusok lapja a Budapesti Naplóval, mely egyik legutóbbi válaszában azt írta, hogy a politikában nincs tehát. Most már nemcsak prózában, hanem versekben is károsodik(!) az agráriusok lapja s nagy könnyelműség volt, hogy a Budapesti Napló e kis agrár verseket is észrevette. Most már így ír az agráriusok (—.) jegyű versfaragója :

*A Sándor-versekre dühös a Bé Napló,
De tüzet nem foghat semmi nedves tapló;
Hijába füllenti — nem húzza ki hat ló —
Hogy a Pegazusunk lenne girhes pap-ló.*

*Érdekes kis cikkely! Juttat új ideát;
Hogy politikában — azt mondja! — nincs »tehát«
Pedig e szón nyugszik a logika .. De hát
Mikor vonának le ott konzekvenciát?*

*Rutént pártolsz? Nem vagy liberális tehát.
Agrárius? Tehát eladtad a hazát...
Lám, hogy tehát hangzik oda-át és ide-át,
Csakhogy mi tehátunk nem tűr vad ideát.*

*Szegény Sándor-versek, penegjetelek le hát,
Bé Napló reátok dühös, se hall, se lát!
Őrjíti vers, próza, köpköd, dúl-fúl, kiált. .
Hol tombol a téboly, ott zubbony a »tehát«!*

A zárjel közé rakott mínusz és pontjegyű poéta olyan különös redivivus alak különben, kit a mostani zavaros idők hoztak új életre. Jellemző és szép, dicső dolog különben, hogy Széll Kálmán egyformán szeretett kedvencei, a Budapesti Napló s Károlyi Sándorék hada még versben is ilyen hangon vitáznak egymással. A prózájukban már minden második szó becsületsértés lesz ide s tova. Ezt úgy hívják, hogy új rendszer, liberalizmus, egység, magasabb közéleti erkölcsstan s Deák Ferenc-féle politikai iskola.

NN 1901. augusztus 25.

Nt.

144. A NAIV EMBER

Széll Kálmán úr, Magyarország miniszterelnöke vagy nagyon rossz vagy nagyon naiv ember. Mi az utóbbi nézet felé hajlunk; komolyan hisszük, hogy az a deresedő vén gyermek, aki ma már 30 éves maturans-jubiláns, ma talán még naivabb, mint abban a korban volt, mikor Szombathelyen érett gimnazistának jelentették ki.

Avagy nem óriási naivitás az, amit a miniszterelnök úr a hivatalos jelöltek dolgában mond? Hallatlan naivitás, ha szembeállítjuk azzal, ami országszerte történik.

A miniszterelnök úr ugyanis kijelentette, hogy ő teljesen tiszta és szabad választást akar és semmiképpen sem avatkozik a választásokba; a kerületek jelöljenek és válasszanak, akit akarnak.

És mit látunk ezzel szemben?

Ha valamelyik kerületben kormánypárti, ún. szabadelvű jelöltet állítanak és erről a miniszterelnököt és a párt elnökét értesítik: ők mindketten furcsa eljárást követnek.

Ha a jelölt nekik tetsző ember, különösen ha a miniszterelnöknek tetsző ember, vagyis az úgynevezett új szabadelvűek közül való, kiket bátran reakcionáriusoknak is lehet nevezni, akkor az értesítésre és üdvözlésre rögtön megy áradozó válasz, melyben a kormányfő a jelölés feletti örömeinek és megelégedésének ad kifejezést.

Ha ugyanebben vagy más kerületben olyan kormánypárti, alias szabadelvű jelöltet állítanak, aki a miniszterelnöknek nem tetszik, vagy aki az úgynevezett régi gárdához tartozik és erről értesítik ő Excellenciáját, vagy nem válaszol semmit, vagy szárazon nyugtázza az üdvözlő sürgöny vételét.

Ha már most valamelyik kerületben két »szabadelvű« jelölt van és a miniszterelnök csak az egyiknek üdvözlését fogadja, akkor ugyan nehéz kitudni, hogy melyik a hivatalos jelölt?

Már annyira megy a dolog, hogy ma a félhivatalos lapok is közölnek olyan hírt, hogy Belényesen Beöthy Pál fog szabadelvű programmal fellépni, de — úgy teszik ők hozzá — a pártnak bizonyára más hivatalos jelöltje lesz.

A miniszterelnök úr állítólagos és expressis verbis kimondott pártatlansága dacára egyenesen statuál hivatalos jelöltségeket. Az elmúlt korrupciós rendszer során csak a főispánok kaptak bizalmas értesítéseket, hogy kit óhajtanának idefennt; most azonban szemérmetlen nyíltsággal az egész ország színe előtt kanonizálják az egyik jelöltet és stigmatizálják a másikat.

A miniszterelnök úr ezzel a hivatalos jelöléssel úgy van, mint a szabadelvűséggel; váltig azt hirdeti, hogy ő rendíthetetlenül szabadelvű és hogy neki csak az lehet a híve, aki az ő elveit, az ő programját vallja.

Ez az elmélet. A gyakorlatban azonban alatta és körülötte hemzsegnék a reakcionáriusok, agráriusok, és klerikálisok és a miniszterelnök úr éppen ezeknek küldi az ő távirati áldásait, míg sok kipróbált, igazán szabadelvű ember miniszterelnöki megszentelés nélkül marad.

Károlyi Sándor grófot, kinek egész programját a néppárt a magáénak vallja, maig sem tették ki a pártból, ellenben Almássy Gézának, aki Apponyival szemben mer fellépni, egyenesen kiadták az útját. Ezzel nem akarunk Almássy pártjára állani, kinek eljárását mi is elítéljük, hanem csak rá akarunk utalni arra a tényre, hogy ahhoz, hogy valaki a szabadelvű párt tagja legyen, éppen nem lényeges kellék a szabadelvűség.

Avagy itt van a másik eklatáns eset. Bessenyei Ferenc volt kerületében harmadnapja megválasztották Széll Kálmán hivatalos jelöltjét, Steiner Ferenc temesvári szerkesztőt, aki német lapjának élére mindennap odanyomtatja: »Wir fordern eine christliche Gesetzegebung!« és aki a maga személyében a néppárt dédelgetett kedvence.

Így vagyunk tehát a miniszterelnök elveivel és kijelentéseivel az elméletben és a gyakorlatban.

És most cáfolja meg valaki, hogy a miniszterelnök nem naiv ember. Valami modern Husz János ekkora naivítás láttára és halatára bátran megismételheti a szálló igévé vált felkiáltást:

— O sancta simplicitas! Oh jámbor együgyűség!

NN 1901. augusztus 25.

Nt.

145. A MENNYEKNEK ORSZÁGA

Ez a szerencsétlen ország a mennyeknek országa lesz immár nemsokára : a gonoszul felbujtogatott butaságé egészen. Boldogok lehetnek, kik ezt így akarták.

Mi magunk is azt tartjuk, hogy valamelyik falu szélén, bozótban, csalitban megtalálják egy keresztény leány holttestét. Akkor aztán szétfutnak az itt-ott már kigyúlt lángok s borotvált és borotvátlan arcok megelegült mosolygásban nyúlhatnak szét, míg a megvadult hordák összegabalyodva bömbölik : *»hadd a zsidókra !«* . . .

Eleget mondogattuk, tudja minden intelligens agyú ember, kiknek állott érdekükben felköltetni a szennyes áradatot.

Néhány esztendő óta érezzük a butaság közeledését, halljuk a földalatti dübörgést, figyeljük az aknamunkát. Mi néhányan húzzuk a vészharangot, lármázunk, prédikálunk, intünk hasztalan. Ma már a legkegyelmesebb államhatalom védnöksége mellett folyik a mulatság. Vadul, örültül, gonoszul.

Most, mikor az ország minden részéből érkeznek a veszedelmes hírek, még egyszer szólunk kell. Lássuk a maguk ijesztő voltukban, világosan a dolgokat.

A feudális, klerikális reakció reánk nekezedett egészen, Ez az ország tán sohasem volt olyan koldus, mint most s néhány évtizedes modern élete annyi tennivalót még nem mért reá, mint amennyi tennivalója most van. Szabadulás csak úgy történhetnék, ha szétrombolnánk minden megmaradt kínai falat. A kínai falak mögött azonban nagyra növekedni engedett hatalom tanyázik. És e hatalom is megérezte a veszedelmet. Mikor látta, hogy a harc kikerülhetetlen, a falak lovagjai kezdtek a harcba. Régi fogás. Így csinálták a körülzárt középkori rablólovagok is. A mostaninak pláne formája sem új. Magyarul így hangzik a recipéje :

— Ha baj van, itt vannak a zsidók. Az éhséget, a nyomort s mi minden bűnünket uszítsuk csillapítás okából a *zsidókra*.

Ez a mai veszedelem. Így született meg újra. Így jósol szörnyű tragédiákat. Azért sietünk csak röviden feltárni, mert félünk, hogy nem tudjuk az ügyesség ceruzáját (!) elkerülni, ha ezekről a gázságokról kell írunk.

Sokat elértek már. Benne úszunk nyakig a szennyes árban. Már nemcsak a bőr épségének hasznos dolog ebben az országban butának lenni, de előkelő divat is. Akinek van félteni valója, vagy aki a közeledő zavarosban akar halászni, — egyaránt szaporazza lépteit a reakciós tábor felé. Kormányférfiak, képviselők,

előkelő közéleti alakok ma mind vallomásokat tesznek szükséges pálfordulásaiokról.

Közelednek a választások. — A föld népe háborog. A zavaros idők minden salakja kiárad a porondra. Csak szilárdságot nem látunk, mely a posványban ellent tud állani.

Egy a mai kormányhoz közelálló lap meg merte írni, hogy liberális párttöredék is alig van a parlamentben, hogy lenni lesz-e, arról nem is szólt. A kormánypárt egy része, a Kossuth-párt s a szociáldemokrata párt volna szabadelvű.

Mennyit ígér ez? A kormánypárt liberális elemeinek jórészét kiszorítják. A szociáldemokratáknak tán egy emberük se kerül a parlamentbe s ki merjük írni, hogy a Kossuth-pártban Eötvösön és néhány hívéen kívül liberális lelkű ember nincs. A párt nagyobb tömege csak színt nem mer vallani. Mi itt Biharban ismerünk három olyan Kossuth-párti képviselőt, kik mandátumaik érdekében esetleg ki is mondanák nyíltan, mik voltak eddig titokban: reakció szolgái, antiszemiták.

Ha megnehezdednek az idők, mit lehet ilyen parlamenttől várni?

Akik szembe merünk állani a veszedelemmel, kevesen vagyunk. Még a zsidóságtól is, melyet a fekete sereg első martaléknak szánt, — hiába vártuk s várjuk a védekezést.

Bizony, mennyeknek országa, butaságnak országa lesz ez az ország.

A tizenkettedik órában, ez újabb vészharangrészénél sem ajánlhatunk mást, mint tettük s tesszük naponként. Keljenek föl a felvilágosodottság, értelmesség s liberáлизmus minden hívei. Rá kell szorítnunk a hatalmon hazudozókat a színvallásra. Védekeznünk kell olyan elkeseredett erőfeszítéssel, mint harcolnak ellenünk a buta reakció hitványjai.

Ki kell kutatni a nép felbujtóit s elszörnyítő példát adni a hitvány bujtogató hadnak. Mint mi megkérdezzük — mert megkérdezzük — Tisza Kálmánt, mindenütt tisztába kell jönni az ép gondolkodásúaknak, hogy vajjon az, kire ők nagy hatalmat ruháznak, fog-e harcolni és nem plátóian lelkesedni — a világosság mellett s az egész országot behálózó gonosz összeesküvés ellen.

Nehogy a mi becsületünkön maradjon egy apró folt is a bekövetkezendő katasztrófa nagy vádjától. Ha harc közben győznek le bennünket, legyen. De a harcot meg kell harcolnunk. Tegyük ezt a szerencsétlen országot gonosz őrzőségünkben temetővé.

Nem frázis, igaz hitünk, igazságunk, hogy csak kíméletlen harccal lehet egy kevés reményünk a megváltásra.

Ne várjuk meg, míg megtalálják a keresztény lány holttestét, míg a butaság fölgyújtja egészen ezt az országot, míg eltemetik ezt az országot a középkor visszamaradt istentelen rablólovagjai s csuhásai.

NN 1901. augusztus 27.

A. E.

146. FLOS IUVENTUTIS

Ő vala az ifjúság virágszála, Flos iuventutis.

Rózsás vala az ő arca, csillagok a szemei, nyaka, mint az elefántból való csont, eper az ajaka, deli szép vala és balzsamos leheletű.

Mikéntha édes kikelet járt volna mindenütt vele, lábai nyomában. Homlokán dicsfény ragyogott, szívéből tenyésztő édeslangyos meleg áradt.

Akik látták, nem feledték soha. Oly égies tünemény vala az ifjú, hogy látására meglágyultak kemény pogány szívek. Megállott a vándor, ha találta, s hálaadó ajkkal így imádkozott:

— Most már szakítsd meg, óh Uram, az én bolyongásomat. Vedd el erőtlen, céltalan életemet. Láttam a te legcsodásabb igéző teremtményedet.

Róla álmodozának liliom-lelkű szüzek s buja hetérák. Megteltek minden szívek, kik őt egyszer látták.

Vén, tudós, szent papok, kik oktatói voltak, ő érte imádkoztak mindig. Félig már égiek társaságában élő barátok szent áhitattal kutattak egyházatyák avult írásai közt, ha vajjon nem jósolták-e meg ezek előre eme csodálatos ifjú eljövételét?...

Óh, mert csodás volt az ifjú. Mézédés ajkú, rejtelmes titkokat tudó, zengő beszédű. Eljövének őt látni országok sorsát igazgató nagyok. S ha csókok forró éjszakáján álmodozó tündér-dalba kezdett, az egész természet pihegett a szerelmes kéjtől. Szellősűgta a virág[nak], virág mámoros lepkének, lepke a reszkető holdfénynek, méla hold a szerelmes éjszakának:

— Halljátok és haljatok meg a gyönyörtől. Ő nyitotta meg mézédés ajkainak(*) kapuját: A Flos iuventutis...

Ilyen vala ő, mint ifjú. De ragyogása, tündériessége nőtt a múló napokkal. Zenith és nadir eltörpülének s mikor már az agg természet vén, ráncos arcát pirulva fődte be, hogy nem méltó az isteni lényhez: leszállt magasságából a csodalény s — oh, zengjetekek s ti is földi seregek — magyar miniszterelnök lett...

Írtuk mindezt fél- és negyedhivatalos lapok után. Ők ezt a kis visszaemlékezést abból az alkalomból közlik, hogy Széll Kálmán tegnap a szombathelyi premontrei főgimnáziumban találkozott azokkal, akikkel együtt 1861-ben az érettségi vizsgát letette.

NN 1901. augusztus 28.

Dyb.

147. A VEREM

Banális dolog, felnőtt, intelligens emberhez nem illő: közmondásokat használni, de ez alkalommal muszáj örömmel lármáznunk a régi öreg közmondással: aki másnak vermet ás, maga esik bele. A nemzeti párt, agráriusok s ugronisták a »N.Fr.Pr.« egy budapesti leveléből megragadták az alkalmat, hogy Bánffy Dezsőn még egyet üssenek s öblös hangon ordították szét, hogy Bánffy el akarta adni a hazát s azt is kivítették, hogy a »Sárga földig«, vagy milyen című budapesti asztaltársaság vádalahelyezési kérvényt adtak be Bánffy és minisztertársai ellen nagy komikusan a parlamenthez. És mi történik? Egy budapesti lap szenzációs leleplezést közöl, hogy mint szövetkeztek Bánffy megbuktatására a nemzeti pártiak Luegerékkal és egyéb klerikális, aulikus bécsi körökkel. Ezt a leleplezést pedig most szintén erős kommentárral hozza a »N.Fr.Pr.« Pokoli kis história. Persze most már nem lármáznak a mocskos szájú Bartha Miklós és társai! Pedig most kellene lármáznok. Mert a »N.Fr.Pr.« mostani közleménye nem olyan abszurdum, mint az első, hanem egészen valószínű és hihető.

NN 1901. augusztus 28.

Nt.

148. VÁLASZTÁSI MOZGALMAK BIHARMEGYÉBEN

Lanyhán és kedvetlenül, minden nemesebb lelkesedés, elvi vagy eszmei harcra vágyó kedv nélkül indult meg a választási küzdelem Bihar megyében. A polgárság csömörlésig van minden párt programjával, melynek hazugságain keresztül lát ma már minden írni, olvasni tudó ember és meg tudja ítélni, hogy mindössze csak arról van szó, hogy ez vagy az az úr kapjon-e mandátumot s nem úgy mint régen, mikor elvek és eszmék megvalósításáért vágyódtak az arra hivatott férfiak a parlamentbe.

Csüggetegen, kedvetlenül indul a szabadelvűpárt a választási küzdelembé. A szabadelvűség varázsereje talán tudna még új erőt, új harci kedvet önteni elernyedtt idegeikbe, de hogy álljanak ki a választók elé hirdetni a szabadelvűséget, mikor érzik és tudják, hogy fönn a szabadelvűpárt vezére, Széll Kálmán fraternizál a klerikális és reakcionárius elemekkel és csak alkalomra vár, hogy mint fölös kolonctól megszabaduljon a régi szabadelvű gárdától.

Még siralmasabb és szánalmasabb a függetlenségi és 48-as párt helyzete Biharmegyében, mely üres frázisokat, hazafias szólamokat szór szét a levegőben valami reális, praktikus program helyett. Az elmúlt választás alkalmával egy csomó olyan úr került fel Biharmegyéből 48-as párti programmal a képviselőházba, akiknek semmi helyük sincs odafönn. Hogy másokat ne is említsünk, Leszkay Gyula a berettyóújfalusi és Balogh László, a nagyszalontai képviselő a szájukat se nyitották ki öt esztendő alatt. Határtalan és megfoghatatlan vakmerőség az ilyen uraktól, hogy ennek dacára minden parlamenti hivatottság és képesség nélkül újra a mandátumra aspirálnak. Náluk szánalomraméltóbb csak az a nép volna, mely őket újra megválasztaná.

Ebben a sivár képben egyedül csak az vigasztaló még, hogy e zagyva helyzet dacára nem tud még — Istennek hála — Bihar megyében tért hódítani a néppárt. A mi népünk józansága, szabadelvű érzése be sem ereszti egészséges talajukra ezt az undok mételeyt, mely sajnos, a felvidéken és különösen a nemzetiségi kerületekben oly megdöbbenő módon terjed.

NN 1901. augusztus 29.

Nt.

149. UECHAROK

Uechar? ...Legyen Uechar. Nem szégyenlem: nem hallottam, nem olvastam. De ha a törvényszéki rovatból előkelő orrú, selyem-reverendás, parfümös papi urak lapja nem félt a lap élére tenni: megbízom. Tehát *Uechar* szociálista, tehát izgató. Izgató, tehát börtönbe való, istentelen. *Uechar* — tehát *mi* hozzánk hasonló: vallás-sértő, vakmerő, gyanúsító, mosdatlan szájú, valóságos — *liberális*...

Mert a mi fajtánk vak és süket volt mindenha. Mi a homokba takartuk szemünket és füleinket mindig. Akik láttak és hallottak és gondolkoztak: ők voltak, akik nem — *uecharok*... Így mondatik.

Uechar? Nehezen nyugszom bele a névbe. A viselőjét nem ismerem. De vegyük el a személytől a nevet : írjuk ezután így : uechar...

Vívódó, tudni, tökéletesedni vágyó emberi agyvelő : a te bűnöd ez. Az uecharokat te szülted. A homokot is, mellyel az uecharok befődték szemeiket, hogy ne lássanak, füleiket, hogy ne halljanak. Megrendül az istenfélő szív, ha a századoknak sírba guruló uecharjaira emlékezik. Mennyien voltak, ó mennyien!... És mind konok volt és mind istentelen és mind javíthatatlan.

Az ember pár évezredes tragédiájában mindenütt fel-feltűnnek. A sátán küldöttei ők tán. Bírni velük sohse lehetett. Pedig kivájták a homokból őket. Kőrülsáncolták isteni és emberi törvényekkel, új és ó-szövetséggel, bálvány és szellem-istenekkel, börtönökkel és forró olajjal, anatómával és indeksszel. — Az uecharok nem tudtak a *homok* nélkül élni. Nekimentek a sáncnak, a törvénynek, a bibliának, az aranyborjúnak, forró olajnak.

Azaz ... a sátán küldöttei lehettek.

Mikor még dadogó volt az emberi elme, már volt olyan uechar, aki az *elme szabadságát* merete eszelősnek tartottan hirdetni. Belebújt a homokba s kiitta a neki nyújtott méregpoharat. A homokban...

Ama bizonyos Mózes nevű uechart rejtegetni kellett. Lázongtak ellene a *törvény* emberei. De eltéríteni álmától, népe megváltásától, nem tudták.

Az uecharok mentek a maguk útján. Többen közülük nem néztek vissza csak a keresztfán, mert kínjukban meg kellett fordítani a fejüket.

Az uecharok elvérzettek szent örületeik igazságaiért.

Belőlük telt ki minden martir. Őket nevezték mindig tagadóknak, pedig nekik volt a legtöbb hitük. A régi butaság ellen harcoltak mindig. Lelkük a tökéletesedés vágyának s vívódásnak lelke.

Uechar volt ama Saulus is, ki azt tanúsította nagy mártírumban is :

— Ha Krisztus fel nem támadt, hiábavaló a mi tanításunk. Bedugta a homokba a fejét és hitt.

Az uecharok hosszú sora jött utána. Husz János uechar, minden uechar lelkéből zokogták el a máglyán :

— Óh, Sancta simplicitas!

És uecharok kiabáltak mosdatlan szájjal ki a nagy forradalom szent eszméit. A homokban...

Ilyen bűnös lények születtek és születnek az emberiség átkára. A vatikáni indeksz sok százról beszélhetne. Mert ez uecharok nemcsak ajakkal szóltak, hanem írtak is. A homokban...

Mikor a régi formák nyúgei között s szikláit alatt az emberiség vérvőbben, kínzóbban érzi boldogtalanságát: ilyenkor jelennek meg a fanatikus uecharok s túrják, vájják a homokot...

Farizeusok és írástudók pedig üldözik és üldözni fogják mindig őket. Az ő elemük az üldöztetés és a — homok.

Vannak közöttük uecharok, kik eljövendő időkben szentekké válnak minden konzisztórium nélkül. Vannak, kiknek csak a hitükért való elvőzés gyönyőre jut.

De úgy van. Abban mind egyformák, hogy megfeszítették magukat — a *homokért*. Ám kereszt sem jut mindegyiknek, pedig a kereszt, úgy-e, szép? ...Bérük a szükség, a megvettetés, az üldöztetés, a győtrődés. De vissza nem tér egyik sem. Mert hitük a *jobb*, a tökéletesedés s végzetük világosan látni — a homokban...

Ilyenek az uecharok. Hiába ellenük a harc. Főpapok és írástudóknak a harca...

NN 1901. augusztus 30.

A. E.

150. NAGY URAK CSATLÓSA

Le mertük volna rá tenni a főesküt, hogy Miklós-mester, a nagy urak hű csatlósa meg fogja védeni gr. Zichy Jenőt is hitbizomány-alapítása alkalmából. Hát persze, hogy kirukkolt Bartha úr. Ez az ő kenyere. Ebből él. Oh csak alapítana a számára Zichy Jenő gr., vagy valamelyik még nagyobb vagyónú gazdája egy hitbizományt, mely avval a kötelezettséggel járna, hogy ez a legmocskosabb szájú nagyúri csatlós végleg letűnik minden közéleti szereplésről. A jó gyulaiakon nem fog múlni, hogy Bartha úr a jövőre csak nagy urak tányérnyalója legyen. Ám a mandátum után a tollat is ki kellene venni a kezéből. Mindakettőt nagyon bemocskolta már.

NN 1901. augusztus 30.

Nt.

1901

SZEPTEMBER—DECEMBER

151. SZILÁGYI DEZSŐRŐL

Max Harden, a legnagyobb német publicista, Szilágyi Dezsőről ír hosszú cikket. Kegyetlen, gyilkosan kegyetlen a Max Harden írása. A magyar viszonyokat szörnyen korruptaknak látja Harden, s azt tartja a Szilágyi Dezső nagysága titkának, hogy ő — nem volt becsstelen. Szörnyű kritika rólunk s nagy részében igaztalan. Ime mutatvány a cikkből.

Hát akkor honnan a nagy híresség, miért emelik őt fel Árpád fiai napmagasságig, mint a legendák hőseit? Kérdi Harden. Egy ember, akinek soha nem volt önálló gondolata, aki nem hagyott népének még egy kis ösvényt sem, mely azt új célokhoz vezesse? A felelet igen egyszerű, és csak azt lepheti meg, aki nem ismeri a magyar kultúra különös színezetét. Szilágyi Dezső magyar politikus volt és-becsületes ember. Hat évig volt miniszter, három évig parlamenti elnök és egyszer sem vásárolták meg, még csak meg sem vesztegették: A pártjabeliek csodával tekintettek fel reá a különös ábrándozóra s nem kevésbé a többi pártok hívei. Ő volt a l'incorruptible, aki pedig egy Robespierre szerepére tehetséggel sem bírt. Vajjon mit akarhatott a politikai pályán, mikor még a húsos fazekak körül sem látta őt senki settenkedni? Az ő életének dicsősége vakító fénnel világítja meg mocsárhazájának kultúráját. Szilágyiról, a tucatliberálisról, az alkotmányórról és a papok ellenségéről hallgathatunk, de meg kell emlékeznünk arról az emberről, aki híressé lett, mert nem volt gazember.

Sírja felett saját magát ítélte meg a lovagias Transleithanis. Milyen könnyű lett volna a donna Lina férjének (Crispi) politikai élet, ha bölcsője véletlenül nem Riberában, hanem Nagyváradon ringott volna. Olaszországban még morális kérdésekkel is előállottak, pedig az ő ideálja az az ország lett volna, ahol megcsodálnak egy minisztert, mert nem tolvaj.

Nem követtünk el kegyeletlenséget a cikk fölemlítésével. Tudnunk kell, mint vélekedik, olyan előkelő agyvelő, mint a nagy Max Hardené.

Valami hitvány, tréfás dalban eldaloltuk volt a múltkor, hogy ez a nyárvégi állapot ellágyítja, szentimentálissá teszi legtöbb embertársunkat. Ilyenkor a legjobb ízlésű emberek el merik mondani a legszemérmertlenebbül banális igazságukat. El merik? Sőt megkövetelik, hogy el is érzékenyedjünk rajtuk. Olyan édes, ostoba naivság tapad ilyenkor reánk!.. »Szállong az emlékjalevél. .«, — daloltunk egy ifjú dalunkban, — *kérdözünk a múltban*, — mondjuk most . . .

Primitív emberi ösztön míve ez. A versenylovak sorsa jut eszünkbe: az okvetlen elkerülhetetlen *letörés*. *Le*. letörünk. Pedig nem hittük ezt valamikor. Mikor is? Igen-igen, a Zsókák, Margitok, titkos szivarok és szekundák édes, balga korában.

No, hát természetes, hogy elszabadul belőlünk az a nem intelligens, butácska sóhajtás:

— Hajh, ha még egyszer gyermek = diák = fiatal = szerelmes = erős = ostoba lehetnék . . .

*

Mi elhajítottuk magunktól a banális, őszi hangulatnyomások terhét, ám mégis csak úgy hidegverejtékezzük ki magunkból a lágy érzéseket.

Ellágyít pedíglén bennünket az élet serdülőinek, ártatlan bárányainak látása.

Az életkedv micsoda lármás himnuszával tódul az ifjú sereg az iskolákba, első bilincsei közé a kényszerűségnek. Azaz a másodikba. Mert első a megszületés, második az iskola, harmadik a robotos élet. A három nagy osztálynak mennyi genusa és specíese van aztán még! . . .

Mondunk egy csúnyául letárgyalt, ócska gimnazista igazságot, mert ama ócskák közül való, amelyek még sokáig lesznek — ócskák. *Az iskolák bűnösek*. Hogy megmosolyognak most erre minket. Szinte látjuk. Mert hát olyan ócska kis szentencia ez már. Az iskola tévútra vezeti a gyermekeket, hogy aztán az élet kijózaníthassa. Mert így van. Nem kell tán többet szólni róla.

Mi a betűvetés után a magyar társadalmi, köz- és egyéb állapotok, a *magyar élet* igazságtalanságairól oktatónk ki a kis elkészületleneket.

Mert mindnyájunk nagy lelketlensége, hogy századok óta s még századokig kibocsátottuk s kibocsátjuk a mi serdületlენeinket az életbe avval a hittel, hogy az élet szép s Róma ledől, rab-

igába görnyed. Óh sötét, titkolt tragédiák milliói, ha megelevenednétek, ha beszélnétek helyettem. Talán-talán egy szörnyű ócskaság kiesnék a világ megkopott, félkerekű, szomorú kocsijából . . .

*

Hát, gyermekek, maguk is hallották ugy-e, hogy a miniszterelnök bácsi a napokban puszilózott azokkal, akikkel együtt drukolt — épen úgy, mint magácskák — negyven évvel ezelőtt az iskola-padokban.

Édes gyermekek, nehogy maguk valami bolondosat álmodjanak, valami nagyon bolondosat, amelyet mi — óh szomorúság, — mind álmodunk. Nehogy azt álmodják, hogy ha az ember derék, szorgalmas, eminens és munkás, hát még miniszterelnök is lehet.

Ahogy mi magunkra emlékezünk, hát magácskák még ilyet fognak álmodni.

Ne tegyék ezt gyermekek. Ha a tanár bácsi mondja, akkor se higyjék el. Nem igaz ez, gyermekek.

A miniszterelnök bácsi nem a legkülönb, nem a legderékabb ám mi közöttünk. Pedig ugy-e így kellene lenni? Mert a miniszterelnök bácsi, a legméltóságosabb bácsi ebben az országban . . .

De nekünk nem szabad erről többet beszélni maguknak, gyermekek . . .

Mi marad akkor az életnek? — kiáltanának nagyon dühösen a magácskák tanárai . . .

*

Buh — hát el nem vagyunk mi is mindjárt lágyulva? Tegyük le most, gyermekek a lapot, mert vidulni akarunk. Vidulni? . . . Hát van vidámság az életben? . . . Van. Egészen a világos látásig tart. Azután nincs. — Aki világosan lát emberekbe és dolgokba, az izgatottságba hozhatja az idegeit asszonnyal, pezsgővel, pénzvadászattal, mi mással. — De nem mulat. Nem kacag. Mosolyogni sem tud igazán. Bizonyára hallottak önök már a novelláírók »állandó gúnyos mosoly«-áról. Kérjük, irigyeljék meg »állandó gúnyos mosoly« ő boldogságát. Aki már a Nil admirarit is csacsi tanácsnak tartja, az már mosolyogni gúnyosan sem tud . . .

*

Az ember megcsinálta a festett világokat. Valami nagy divináció hatotta át, mikor megteremtette. A festett világ megteremtése pokoli letárgyalása az egész világnak, *id est: életnek*. A legbutásabb színházi smokkról is így gondolkozunk mi :

— Ez a jámbor csacsi nem is tudja, hogy ő micsoda intelligens ember . . . Hiszen öntudatlanul benne lakozik a lelkében, az egész élet lebecsülése . . .

viselés boldogságához. — Tény, hogy az őszi divat kellő közepébe jutottunk már s a krizantémum is megjelenik a gomblyukakban. El-eltünedeznek nemsokára a kávéház előtti kis kertek a »sindé-
vésző« (klasszikus kifejezés) leanderekkel egyetemben, az uszodák ugróin sem virít az úszáskor használatos inexpresszibél és a szigorúan lefüggönyözött ablakokból is bájos arcocskák mosolyognak elő.

Megint csak kedvezett az idény rajzocskákban utazgató pályatársaknak és nem fogom rá az én kedves szomszédnőimre, hogy egész nyaranta a függönyök mögött üdültek. Milyen ráfogás! Magam találkoztam velük Csucsán, ahol elképzelhetetlen mennyiségű tejet fogyasztottak uzsonnára. De még ha gyanakodnám rájuk, sem árulnám el, hiszen nekik köszönhetek egy kedves idillt, amely őszi volta dacára becsületére válnék a legvirágzóbb, legidillibb tavaszoknak is. Mert tudniok kell olvasóinknak, hogy az a kis jogász, aki tavaly könnyes szemekkel búcsúzott el kivált Olgácskától és szentül ígérte, hogy ősszel visszatér és kibérli a hónapos szobáskát, szavának állott és csakugyan beköltözött a szerelmes kis tanyába. Nem is igen tudtam a dologról, ma este találkoztam a boldog párocskával a lépcsőházban. Nem szóltak egymáshoz, csak a kezüket szorították és arcuk pirulására, szemük lángoló beszédére bízták, amit szíveikben éreztek. Boldog Isten! Mennyi poézist hoznak magukkal ezek a nyalka jogászyerekek éppen ősz felé! Tavaszt hímeznék az egyszerű kis lakások életébe, tönkreteszik az őszi hangulatokat.

NN 1901. szeptember 1.

Nt.

155. MEGDERMEDT NYÁR

Hideg borzongatás futja át tagjainkat, ha egy ifjú, szép asszony ravatalának lépcsőjén állva arra gondolunk, hogy pár nap előtt ez a szép asszony virított, mint a nyári róza, teste forró volt, mint a nyár heve, s most halálra váltan, hideg testtel fekszik ravatalán. S íme, most idő előtt maga a természet, a meleg nyári nap is megdermedt; sárguló falevelek s hervadt virágok is hullanak korán eltemetett nyarunk koporsójára. Hideg van, hideg van! panaszkodnak a városi emberek s kint az erdőt, a mezőt egy fájdalmas kiáltás járja be: *Pán meghalt!* Valósággal már augusztusban megérkezett az ősz, sárguló levelei alá temetve sok szép reményt, amely még tavaszkor fakadt.

NN 1901. szeptember 2.

Nt.

156. A MŰVÉS ANTISZEMITIZMUS

A művész, bújkáló antiszemitizmus ellen szól Ábrányi Kornél abban a válaszban, melyet betegsége miatt csak most adhatott meg az agráriusok lapjának. Higgadt, előkelő, okos ez a válasz. Ezeket mondja benne a többek között :

Az egész középkorban sohasem volt Magyarországon Ghetto. De most, a huszadik században, minden téren megnyilatkozik a törekvés, hogy a magyar zsidóság *külön éljen*, száműzve a nemzet politikai és társadalmi egyeteméből. Hát igen! mi ezt az irányzatot is ama vegyi folyamat megakasztásának tartjuk, melynek megakasztása *káros a magyar nemzet jövőjére nézve*. És különösen akkor, mikor százados tapasztalatok győzhetik meg a magyart arról, hogy külön tömegekben élő nemzetiségeit nem tudja megmagyarosítani mindaddig, míg óriási számbeli és szellemi többséggel és felsőbbiséggel és egy teljesen kiépített *állami szervezettel* nem tud úgy rájuk nehezéni, hogy a legszívósabb ellenállás is széttörik ez alatt. S hogy ebben a feladatban a magyar nemzeti érdek, úgy *nyelvi*, mint *kulturális szempontokból*, igenis *számíthat a magyar zsidóság támogatására*, — ez kétségtelen.

Ám nem hisszük, hogy az Ábrányi okos, igaz cikkéből okuljanak azok, kiket illet. Folytatják művészi, de örült antiszemita izgatásait tovább. Ez nagyon összefér a Széll-politika támogatásával.

NN 1901. szeptember 3.

Nt.

157. TISZA KÁLMÁN

Kérjük a »hivatalos« szabadelvűeket, ne foglalják le a maguk számára egészen Tisza Kálmánt. Engedjék meg, hogy Nagyvárad város nagy fiát, képviselőjét üdvözölhessük mi is, kik, ha tán nem vagyunk, nem akarunk lenni hivatalos szabadelvűek, de szabadelvűségben közelebb állunk hozzá, mint a hivatalosok közül nagyon sokan.

Hálával egy hatalmas szép élet művei iránt, tisztelettel adózva egy messze kimagasló egyéniségnek: lelkesült örömmel üdvözöljük, sok hittel köszöntjük Nagyvárad falai között Nagyvárad képviselőjét.

Hivatalos irások, beszédek zengedezhetnek kedvük szerint, mi kimondjuk s ez csak nemesebbé, értékesebbé teheti a mi ragaszkodásunkat, — hogy hálánknak, tiszteletünknek örömünknek

minden kis rezdülését a Tisza Kálmán *egyéni sége* foglalja el. Nem jut mi sem »pártunk«-nak, »az ország sorsát bölcsen intéző« kormányvezérnek sem. Teljes egészében a Tisza Kálmáné, a mi ragaszkodásunk Tisza Kálmáné, a nagymúltú *szabadelvű* államférfié s nem — a kormánypárt tagjáé.

Várjuk, de nem tudjuk: fog-e szólni Tisza Kálmán e disztinkciónk jogosult voltáról. A nagy kérdőjelek most is csak a *sorok között* kapnak választ?

Az ígéret pedig ismét csak annyi lesz, hogy Tisza Kálmán a régi marad s ha veszély jönne, megragadná a veszedelemben hajladozó lobogót? . . .

Ismételjük, hogy csak várunk minderre választ. Remélni nem merünk.

És ez sem zavar azért bennünket hitünkben és örvendezésünkben. Tisza Kálmánnál nem bűn az óvatosság. Ő egy élettel fizetett már. Ez az élet szép, munkás, gyümölcsöző és értékes volt. Ha szükség lesz a forradalomra, vagyunk sokan, akik még tartozunk a magunk életével. Egyikünké sem lesz olyan szép és értékes, mint az övé, de becsületesen lerójuk, ha szükség lesz reá. Ősz fejtől, nagy munkában hajlott deréktől, nyugodt szemtől, leszűrt hideg bölcsességtől nem várunk mi forradalmat. Csak biztatást talán. Harci riadót hát Tisza Kálmántól nem is reméltünk. Elég volna, ha a tapasztalat higgadtságával csak annyi intést adna, hogy a harcra jó elkészülve lenni.

És ha ennyit sem ad? Hát mindegy. Tisza Kálmán napját már az is dicsőségessé s nagyszerű *figyelmeztetővé* teszi, hogy mi Tisza Kálmánban ezen a napon az igazi nem alkuvó liberálizmus nagy harcosát tiszteljük meg, akinek a liberálizmusa *egészen más volt, mint a mai hazug liberálizmus.*

De Tisza Kálmán mint *ember* is olyan közel áll minden nagyváradai szívhez, hogy már ez a minden kis tömeg-érdeken és pártoskodásokon fölül álló szeretet ünnepnapjává teszi Tisza Kálmán napját.

Láthatta, érezhette ezt a mi nagy tiszteletünket a generális. Láthatta, érezhette, hogy a szeretet most még talán szentebb, mint valaha. Szent a fájdalomtól, mellyel(*) látnunk kell Tisza Kálmán nagy élete eredményének, munkájának szétbomlását.

»Gyászfiátyolt kellene öltenünk magunkra, ha a liberálizmus mellett[i] kitartástól Nagyvárad is eltántorodnék.«

Mi úgy éreztük, hogy a mi aggódásunk, fájdalomunk rezege vissza e szavakból.

Ősz generálisunk, aki mindnyájunké itt Nagyváradon, még egyszer könyörgünk a mi hitünk megerősítéséért! . . . Nem forra-

dalmi szókat, nem harci riadót, csak hittel leendő eltöltést, intést, bátorítást kérünk a jövőre.

Mert bizony gyászfátyolt kellene akkor öltөнünk magunkra... És — hajh — fájdalmas aggodalommal valljuk be : félünk, hogy már készülnünk kell a gyászfátyol viselésére.

Oszlasd el — ha lehet — a mi félelmünket generálisunk!

NN 1901. szeptember 4.

Nt.

158. TISZA KÁLMÁN BESZÉLT

Tisza Kálmán beszélt. Beszédje nem volt harcra szólító, de mégis nagyon nagy elégtétel nekünk. A mi őszinteségünk erejét és igazságát igazolta, írta alá Tisza Kálmán beszédje.

Hálás szívvel mondunk mindenk előtt a generálisnak köszönetet.

Nehogy félhivatalos intrikák, mesterkedések meghamisítsák Tisza Kálmán nagyváradi napjának tanulságait, sietünk azokat idejegyezni naplónk elejére.

Tisza Kálmán igaz liberális embernek tartja Széll Kálmán miniszterelnököt. Annak tartjuk mi is. De Széll Kálmán nem egész férfi. Liberálizmusa a valójában mindig inkább doktriner magyar liberálizmus nonpluszultájában. Csupa platoizmus, csupa lágság, habozás és jóindulat. Ezeket nem mondhatta el nekünk Tisza Kálmán, de ez a *valóság*. A Széll Kálmán jóindulatú tehetetlensége ártalmasabb a nyílt gonoszságnál.

Tisza Kálmán látja, érzi a gyűlöletet és hajsztát az ő liberálizmusa és hívei ellen. Rámutat ő maga is az összeférhetlenségi hajszára, mint az *újak* gyűlöletének legbeszédesebb dokumentumára. Ő ellene feküdt az alattomos akciónak. Csak nagyon kevés eredményt érhetett el. De a pártból a régi nemes liberális eszmék erejének főládása nélkül egy teljesen ismeretlen elszigeteltségbe még sem vonulhatott. Bent kellett maradnia a pártban. Az elvek becsülete és az elvek élete kívánta. — Mi ezt megértjük, helyesljük.

Szólott a *gönci levélről* is Tisza Kálmán. Ismét, ezért is köszönet. Amít mondott, óvatos kissé, de elég határozott és őszinte, nagy elégtétel rajtunk kívül dr. Friedländer Samunak is, kinek múltkori őszintesége olyan megütöztetést(*) keltett a gyáva hadak közt. Tisza azt mondta, hogy aki a Károlyi Sándor-féle elvekkel a szabadelvűpárt tagja akar lenni, az sem nem *szabadelvű*, sem nem

agrárius. Mert az agrarizmus a legsötétebb közgazdasági *reakció*. A reakció pedig — ezt jegyezzék meg Tisza Kálmán beszédéből sokan — minden formájában kárhuzatos és veszedelmes. Mi ezt így váltjuk apró pénzre: Károlyi Sándorék törekvése csak úgy tisztességes, ha a tisztesség el lehet *őszinteség nélkül is*.

A régi Tisza Kálmán beszélt most Nagyváradon. Amit mondott, nagy súlyú, puritán szavaival kemény, határozott.

Mikor pedig lelkes éljenzés mellett ajánlották föl ismét neki Nagyvárad mandátumát, — ismét többet mondott, mint mi vártunk. Igenis hitet nyújtott arra, beszélt arról, hogy nem változott s nem fog változni. És beszélt a harcról is ám, amely kitör, ha a *liberálizmus ellenségei nem nyugszanak*. És *harcolni* fog ismét Tisza Kálmán, mint harcolt volt erős derékkel, fürtös fejjel, kemény szívvel ifjú korában.

Így mondta ; köszönet érte. Dicsősége ez a mi hitünknek.

De Tisza Kálmán napjának nagyobb tanulságai még itt sem záródnak.

A Széll Kálmán üdvözlésére pályázó sablonos indítványnál *mély csendben* maradt a nagyváradí szabadelvű tábor. Egy harásny hang Podmaniczky bárót éljenezte.

Nem volt kevésbé kínosabb a csend, mikor a díszlakomán Hegyesy Márton Széll Kálmánért ivott poharat. A beszéd végén generálisunkat éljenezték. Széll Kálmán neve díszharmónia volt Tisza Kálmán napjában. De legeslegtöbbet egy másik tanulságból okulhatnak azok, akiknek okulniok kell. Valósággal extázisban tombolt Nagyvárad szabadelvű tábora, mikor Várady Zsigmond doktor, a *szabadelvű eszmék radikális fejlesztéséről s jövő feladatáról beszélt*.

Ez hang volt a mi lelkünkől. Ősz fejével bólintgatott reá a mi generálisunk, aki vállán tartja ma a magyar szabadelvűség bástyáját. És mi félelemből, haragtól, megtisztultan mondogattuk :

— Biztatásokat nyervén, most már nem reszketünk. Erősek vagyunk s a mienk az igazság, a *Tisza Kálmán táboraé* .

NN 1901. szeptember 5.

Nt.

159. MEGRENDELT INTERPELLÁCIÓ

Akinek csak egy kissé is szabad látni, — világosan láthatta, hogy Rakovszky István, a néppárti főmatador interpellációja a Tisza Kálmán beszámolójáról, — *megrendelt felszólalás volt*. Széll

Kálmán elvégezte azt szépen jóelőre, hogy aztán nagy éljenzésektől kísérve csépelhesse ki a »kényes kérdésekre« a hagyományos, üres választ. Mert írhatnak a Széllpárti lapok bármit, — az a válasz, amit a miniszterelnök adott, — üres semmi. De a »viharos éljenzés« az már valami s hasonló kis szívességeket mindig tesz a néppárt az ő lojális ellenfelének, Széll Kálmánnak.

NN 1901. szeptember 7.

Nt.

160. CZINEGÉÉK BÖLCSESÉGE

Czinegék bölcsege kormányozza ezt az országot...

Véletlenül ismerkedtem meg Czinege Józseffel. Jóképű, biztos járású, derék magyar ember. Tiszacsegén lakik. Nagy szégyenkezve mondta el, hogy *zsidó úr* a gazdája. Ő különben juhász-számadó. Tehát tekintélyes ember. De volt jobb sorban is. Valamikor valami gróféknál szolgált. Most talán juhokat hajtattott ide a nagyváradi vásárra.

De Önök bizonyára azon elmélkednek, mint kerül ide Czinege József neve ilyen előkelő helyre, hol Széll Kálmánokról, Ugron Gáborokról, de legrosszabb esetben is Papp Miklós, Pfuhl, vagy Bordé Ferenc urakról szoktunk egy és más igazságokat elbeszélgetni.

Tessék elhinni, hogy nagy oka van ennek. Ez a Czinege József nem juhászszámadónak termett, hanem magyar politikusnak. Lehet ugyan, hogy a mai magyar politikusok szoktattak bennünket nagyon kicsi, alacsony mértékhez s talán a mai magyar politikusok jó része válnék inkább be a juhászszámadói tisztben.

Reám, — a legkomolyabban olyan hatást tett Czinege József, hogy egyénisége, gondolkozása nagyon rokon a Széll Kálmánéval s a vele együtt evező juhász, — azaz hon-számadókéval.

Tessék csak meghallgatni ezt a kis beszélgetést:

— Ugyan, Czinege uram — szóltam hozzá — hát miért szégyenkezik azon, hogy *zsidó úr* uradalmában szolgál? Hát rosszabb ember a mostani urasága? Nem bánik jól magával? Nem fizet rendesen?

— Nincs nekem — válaszolta — semmi panaszom. De, uram, mégis csak szomorú dolog, hogy elpusztulnak a régi nemes magyar urak.

— Hát miért fáj ez magának, Czinege? Nem fizeti a mostani uraság pontosan az adóját? Nem gazdálkodik jól? Nem beszél

magyarul? Nem elég nyájas, barátságos magukhoz, paraszti emberekhez?

— Jó gazda. Jó magyar ember. Barátságos velünk. De hejh, uram, csak szomorú dolog, az, hogy elpusztulnak a régi uraságok. Újak jönnek, uram, a helyeikbe. Meg kell ennek változni. Új kornak kell jönni. Nem szabad elpusztulni hagyni a régi urakat . . .

Na hát tessék beszélni vele! . . . Hiába beszélek a múlttól, a »régi urak« nagy részének haszontalanságáról. Az új szorgalom, új munka nagy értékéről.

Czinege történeti alapon áll, mint Károlyi Sándor, Széll Kálmán s a többi. Czinege új korszakot akar, jogot, törvényt és igazságot és tenyészpoltikát. Egészen a *rátóti* iskola.

Am Czinege másban is hasonlított a divatos magyar politikusokhoz. Óvatos és paktumra kész.

— Kérem — mondja Czinege — azért csak jobb az, ha csendességben vagyunk egymással. Jobb, ha nem veszekszünk. Úgy is eljön, aminek el kell jönni.

Hát nem olyan egészen ez az okoskodás, mint a félhivatalos lapoké? .

Czinegék bölcsesége kormányozza ezt az országot. Czinegék legeltetik a juhokat, Czinegék hoznak törvényt, Czinegék közigazgatnak s Czinegék cibálgatnak vissza bennünket az áldott közép-korba.

Széll Kálmán, a fő-Czinege nem véletlenül ura az időknek. Ebben a Czinegés időben marha-tenyésztőnek kell az ország sorsát igazgatni. Az aztán egészen véletlen dolog, hogy marha-tenyésztő és nem juhászszámadó.

NN 1901. szeptember 7.

A. E.

161. ÚJ KORSZAK

Új párt, új lap van alakulóban. A lap »Új korszak« cím alatt fog megindulni, egyelőre mint hetilap. A lap iránya *katolikus és antiszemita* lesz. Az »Új korszak« cím pedig azt akarja jelenteni, hogy most már szabad a reakció minden vonalon. A pártot a lap akarja összetoborozni. A kormánypártból tekintélyes ilyen pártot lehetne összehozni.

NN 1901. szeptember 7.

Nt.

Egy kellemetlen ember

E különös városban él egy különös ember, ki nem e város képére és hasonlatosságára teremtettet.

E különös embert nevezhetnők röviden *kellemetlen embernek* is. Mert Nagyváradon nagyon sok embernek kellemetlen ő.

De azért nem véletlenségből él ám Nagyváradon. A véletlenséget az emberi gyámoltalanság és tökéletlenség találta ki. A különös, kellemetlen embernek, aki Friedländer Samu név alatt fizeti — vagy nem fizeti: nem jártunk utána — az adóját s doktori címére nem tart sokat, *Nagyváradon kellett* megte-remnie.

Nagyvárad a lázas vágyakozások, *akarások* városa. A nyüzsgő-mozgó törekvésektől átvonalozott élet intelligens élet s Nagyvárad sokkal intelligensebb, mint egy vidéki magyar városhoz illenék. De viszont sajtáságos múltja, formálódása, jelene nem engedték s engedik, hogy karaktere megtisztuljon, fórumai élete kiszabott utakat nyisson, intelligenciája filozófus, elnéző türelmet nyerjen.

Szóval khaotikus élet a nagyváradai élet. Khaoszában egyre nagyobb tápot nyernek a legkülönbözőbb vágyak, törekvések. Utcai nyelven szólván: itt strébolunk, stréboltok és strébolnak. Az már csak enyhítő körülmény, hogy Nagyváradon többnyire *hittel* és jóhiszeműen működik a stréberség.

Mivel pedig szörnyen intelligensek vagyunk itt mindnyájan, tehát mind született diplomaták is vagyunk. Nem mondanánk ki a gondolatainkat semmiért. Még álmunkban sem vagyunk őszinték. Lärmázunk, szaladunk, strébolunk s lessük, hogy kiket sikerült újabban ismét félrevezetnünk.

Okvetlenül meg kellett itt teremnie annak az embernek, akinek mindent átfúró éles szeme van s aki viszont a nyaka érdekében sem tudná elhallgatni a gondolatait. Reakció ez, a legideálisabb reakció. — De bizony nagyon kellemetlen ember ez a Friedländer Samu. Offenbach és Heine lelkével rokon a lelke. Romboló és kegyetlen. Kicsi keretbe jutott s olimpi istenek helyett gipszfigurákat bunkózik.

Őt bántja, hogy mi mindig csak hazudozunk. Hogy lassanként elfelejtünk gondolkozni, mert mindjárt megszületésükkor kifigamítjuk, agyonburkoljuk a gondolatainkat. Hogy azt szeretjük, aki hazudik nekünk. Azt a lapot olvassuk, amely minket dicsér. Hogy olyanra vágyunk, amihez nincs jussunk. Azt üldözzük, aki

nálunk értékesebb. Hogy soha még véletlenségből sem vagyunk őszinték.

És ezeket szembe mondja meg mindig a kellemetlen ember. Persze, hogy megfojtanók egy kanál vízben.

Bizonyos, hogy drámai hős lenne belőle, ha nem volna intelligensebb a drámai hősnőnél. De így nem lehet összetörni, mert annyira őszinte, hogy még a saját tévedéseit is beismeri, annyira filozófus, hogy magával mindig rendbe tudja hozni a számadásait.

Egyik újabb őszinteségét, hogy olyan nagyon-nagyon fölrották neki ez alkalomból írtuk meg e sorokat.

Erre a kellemetlen emberre nagy szükségünk van nekünk. Lelkiismerete ő Nagyvárad khaotikus(*) életének.

Becsüljük meg az ő őszinteségét. Szükségünk van igen-igen ő reá. Ennyire legyünk kivételesen őszinték...

Annyian vagyunk kellemes emberek, hogy még az apagyilkosnak is meg kellene bocsátani, ha kellemetlenül — *becsületes*.

NN 1901. szeptember 7.

Nt.

163. LASSAN, DE BIZTOSAN

Lassan, de biztosan kezd terjedni mindenfelé az a homály, az az elbomlás, mit — eléggé szellemesen — a klerikális philozophia (ilyen is van már!) az *idők* természetes *jelének*, sőt egyenesen (óh Pluto!) az *idealizmus* fejleményének nevezett el. Nohát ez az »idők jele« — mint tudósítónk írja — terjed immáron a Szilágyságban is. Tasnád sváb nemzetiségű lakosai között is *el-terjesztődött* a vérvád szomorú s egyúttal bosszantóan naiv meséje. A már másutt ismertetett sablonok szerint terjesztődött (mert nem is terjedt!) a dolog, s ha a derék kálvinista pap Bartha Dezső nincs, ma már a Szilágyságban is felhangzik az elbutított nép jelszava: (*»Halál a zsidókra!»*)» Érdekes és jellemző arra, hogy miként terjed az »idők jele« Szilágy megyében — a *zilahi* köztemető ügye is. Ott ugyanis eddigelé felekezeti temetők voltak, de amennyiben a különböző felekezeti házastársak együvé temetése körül újabban a katolikus egyház rendkívül sok esetben nehézségeket okozott, a kálvinista többségű Zilah *köztemetőt* létesített. Itt jön már most ismét elő az »idők jele«. A katolikus plébános folyamodik a vármegyéhez, hogy az újonnan léte-

sült köztemetőt ismét osszák fel felekezeti temetőkre, bár a városnak éppen az volt az inteniója, hogy a felekezeti szün-tesse meg. Nevetett az egész liberális Szilágyság a folyamodáson, hanem a közgyűlésre bevonult az egész római és görög katholi-kusság s a szavazatok egyenlők lévén, az erős *liberális és kálvinista Wesselényiek utódja* Wesselényi Miklós br. főispán, mint elnök a *felekezeti felosztás mellett döntött*. — Nos, ez is az idők jele.

NN 1901. szeptember 7.

Nt.

164. SZÍNHÁZ

Festetich gróf jóindulata

Az országos kutya komédia

Sok kutya-komédia volt már ebben az országban — fakadt ki Várady Zsigmond dr. a színügyi bizottság tegnapi ülésén, de olyan országos kutyakomédia, mint amit a vidéki színe-
szet felügyelésével és rendezésével folytatnak, tán még sohasem volt.

Teljesen jogos volt a kifakadás, hiszen ezt hirdetjük már mi is régóta.

Ime, tessék elolvasni az alábbi levelet, melyet Festetich úr Hoványi Géza dr.-hoz, a nagyváradi színügyi bizottság elnöké-
hez intézett :

Igen tisztelt Elnök Úr! Úgy a t. nagyváradi színügyi bizott
ság, mint szintén Somogyi Károly igazgató is bizonyos tartóz
kodó, mondhatnám merev álláspontra helyezkedett a kerület
rendszer életbeléptetésével, — illetőleg azon törekvésünkkel szem
ben, hogy a nagyváradi I-ső rangú színtársulatnak is biztosítsunk
egy jó, megfelelő nyári színekört — kitűnő állomásnak bizonyult,
ahol Krecsányi szintén nagy és drága társulatával közel két hónapig
igen jól prosperált. *Nagyváradnak szövetkezését néhány erdélyi
várossal nem tartottam egészséges tervnek* : nem tartom ma sem és
az erdélyrészi állandó színészkerület megalakulván, most már
tulajdonképpen csak Brassórol lehet szó, ma sem javasolhatom,
hogy a nagyváradi társaság Brassóba gravitáljon ; kicsik az útból,
megfelelő helyisége nincs s jóllehet lelkes magyar közönsége van,
de kicsiny és egy olyan nagy társulatnak, mint a nagyvá-
radi, alig lesz képes egy hónapra is megfelelő egzisztenciát bizto-
sítani. B. Gyulához hasonló jó nyári állomás válnék Orosházá-
ból, mihelyt ott is felépül a színekör. — Az illetékes körök — élén

Lukács György békési főispánnal — komolyan foglalkoznak a kérdéssel és bizton remélem, hogy a jövő év nyarára az orosházi színikör is fölépül olyan módozatok mellett, mint felépült pár hónap alatt a gyulai, mi is készek vagyunk e tervet támogatni, előmozdítani, megvalósítani és ebben legfőképpen az a törekvésünk vezet, hogy éppen a nagyváradi társulatnak is biztossítsunk egy jó nyári állomást. A nagyváradi saison kiterjed 8—8 és fél hónapra, sőt esetleg kiterjeszhető 9-re is; Orosházán eltölthet a társulat 2 hónapot s egy, vagy másfél hónapot szüneteljen. *Ez biztosítható lesz a nagyváradi társulat részére*, ha a színügyi bizottság és Somogyi igazgató határozottan nyilatkozni akarnának és ha erre nézve — az illetékes tényezőkkel szövetkezve — szükséges lépéseket megteszik. De a szövetkezéshez, illetőleg a kerületnek formaszzerű megalakításához ragaszkodni kívánunk. Így szövetkezett Debrecen M.-Szigettel és Nyíregyházával, így szövetkezik Szeged Gyulával és K.-Vásárhellyel és nem fogják kárát vallani sem a központi, sem a csatlakozó városok, sem az igazgató. Megalakult az erdélyrészi, a délmagyarországi, a szabadkai, győri kerület; alakuló félben vannak a székesfehérvári, miskolci, eperjes—s.-újhelyi s a többiek mind egymásután. Somogyinak már az elmúlt nyár is nehéz gondokat szerzett, szerencséje volt a páratlanul kitűnő téli saison; nem hiszem azonban, hogy kedve legyen a jövő nyár elébe is ilyen tanácstalanul, készületlenül nézni. A nagyváradi Szigligeti-színház jövő sorsa iránt állandóan táplált *őszinte érdeklődésből* folyólag és kötelezettségyszerűleg vettem fel újból a kérdést, amely közös akarattal és iparkodással így a lehető legjobb megoldásra vezethet. Méltóztassék a kérdést sürgősen megfontolás alá venni, vitatás alá bocsátani és ezután — amennyiben akceptáltatnék — az illetékes körökkel haladéktalanul érintkezésbe lépni.

Szerettük volna, ha — míg a levelet a bizottságban fölolvasták — véletlenül ott lett volna Festetich úr. Úgy mint itt, még az ő fejét sem mosták soha. Egymást licitálták túl a közbeszólások :

— Hallatlan!

— És ez az ember felügyel a vidéki színeszetre.

— Köszönjük a jóindulatát. Ismerjük már őt igen jól.

— Panaszt kell emelnünk a belügyminiszternél!

Ezek voltak az enyhébb megjegyzések.

Gyulát, mikor a színikört felépítették, eljegyezte Szegeddel, útját vágta az erdélyi missziónak, most meg Orosházát helyezi nagy kegyesen kilátásba.

A bizottság megadta a megérdemelt választ. *Nagyvárad rendezi a maga színházi ügyét Festetich úr nélkül.* Boldogítson ő csak másokat. Autonóm jogánál fogva érintkezésbe lép azokkal a városokkal, amelyekkel ő akar s Festetich úr nélkül lépéseket tesz, hogy Gyulával és a színikör fölépítése esetén esetleg Orosházával lépjen szövetségbe.

A kutya-komédiából nem kér Nagyvárad s nem válaszol Festetich úrnak.

NN 1901. szeptember 8.

Nt.

165. INKÁBB A PISZKAFÁT

Jászberényi jelszó. Jászberényből sok jelszót kiabáltak valamikor szét. Most ez a jelszó. A jászberényi igazi szabadelvű tábornokos gyűléssel töltötte el a Széll-regime s a klerikális nemzetiek uralma. A jászberényiek el vannak tőkélve, hogy gr. Apponyi Albertet okvetlen kibuktatják s minden jel arra mutat — nagyon jó forrásból értesültünk —, hogy ez sikerülni is fog. Ha Almássy Géza gróf terrorizáltatva visszalépne, Török, a polgármester a szabadelvűek jelöltje. Ha Török nem, akkor más. Inkább a piszkafát, de Apponyi grófot, a szabadelvű jezsuita »szabadelvűség« vezéralakját semmi esetre. Apponyi Albert gróf e hónap 22-én tartja Jászberényben beszámolóját. Parlamenti körökben nagy várakozással tekintenek Apponyi beszámolója elé, amelynek alkalmából Jászberénybe hívei közül többen kísérik el. Bizonyos, hogy Apponyi gr. nagyon megéri régi vezérvárosának teljes elfordulását, mely egy kis vigasztalás e vigasztalan időkben.

NN 1901. szeptember 11.

Nt.

166. AZ ŐSZI NAGYVÁRAD

Az ember gyámoltalansága növelte nagyra a tavaszt. Az a gyámoltalanság, amely megrészegül az élet bizsergésétől, de megreszket egy sárgult falevél hullásától is. A tavasz valóságos felségjogokat élvez az emberi gyámoltalanság jóvoltából. Reá esküszik, érte lelkesedik mindenki. Persze, hisz a tavaszé például március, a göthös emberiség eldorádója. Április is a tavaszé, hogy édesen szeszélyes, sugaras-felhős, de mindig gyors, szinte vágyakozni látszó vegetációjával besodorjon bennünket az életmámor önhitt forgatagába. Na meg aztán Május, mikor a tobzódó életmámortól majdnem tökrészezen hajszol bennünket egy nagy örök törvény. Május a szerelem hónapja, a halál kicsúfolásáé...

Hát persze, hogy nagyra növelte emberi gyámoltalanságunk a tavaszt!... Még a fűzfapoéták közül is csak a filozófusabbak, tehát a kellemetlenebbek űzik az őszi rigmus-gyártást. Hja, az ősztől félünk. Az ősz nagyon meglakoltat a tavaszi lumpságokért. A májusi szeretkezések tökrészszégségéért a katzenjammer kínjait küldi ránk az ősz. Az ősz, a szép, a nagy harmóniába illesztő, filozófus ősz... Zakatolt, rázott a kocsi, mely nyargalt velünk, mikor ezek a dolgok eszünkbe ötlöttek. Mert, hogy tegnap volt az első szép őszi nap... És micsoda szépség az ősz szépsége annak, aki májusban is többet kontemplált, mint ágált, s aki ősszel is olyan mulatságosnak tartja a bolondos életet, mint a milyen igazságosnak tavasszal az édes bolondságokkal leszámoló harmóniába illesztő elmúlást...

Mert az ősz szépsége a *harmónia*. És a harmónia fölséges érzésével hatott reánk a tegnapi nap...

Az őszi Nagyvárad pedig nagyon-nagyon szép. Talán csak az őszi Nagyvárad szép. Mert egy gyönyörű őszi nap varázsa megillethet bennünket egy percre a harinónia nagy érzésével. Igaz, hogy nagyon szép napnak kell lennie.. Máskor kevés jut a harmóniából Nagyváradon...

NN 1901. szeptember 12.

(e)

167. HÍREK

A jelöltek fotografiája

Ha majd én képviselő-jelölt leszek, már jóelőre kijelentem, lovagias affért csinálok, ha valaki én rólam úgynevezett fotografiát készít.

Elvégre a magyar alkotmányos életben mindig lesz elég fegyver az elvi harcok irányában. Midenekelőtt vagy élve kerülök ki a kerületemből, vagy sem. Előkeríthetik az okmányokat is, melyek a napnál is fényesebben igazolják, hogy Hóra vezér egyes utódja vagyok. Antiszemita polgártársaim előkeríthetik az apámat is aki sakter Galíciában s akit én megtagadtam. Arról a bizonyos kis lókötésről is leránthatják a leplet. Szóval küzdhetnek ellenem és mellettem mindama fegyverekkel, melyeket a magyar alkotmányos élet története és tradíciói előírnak, de én rólam fotografiákat ne írjanak.

Hogy intelligens-e valaki vagy sem: én azt csak negatívum tudom meghatározni. Magyarországon azt tartom intelligens

embernek, aki nem antiszemita, nem vágyik közéleti alakká válni s nincs benne asszonyos hiúság, melyre Bácskában igen jó szót tudnak.

Föltétlenül hiszem, hogy Nagyváradon sok ilyen ember van s azok mindenesetre közöttük, akik már ismerik a kerületüket.

Hát most érheti-e nagyobb sértés ezeket az urakat, minthogy kétségbe vonják az intelligenciájukat? Mert azt teszik.

Mondjuk, hogy én már szintén azon boldogok közt vagyok, kik már nem önjelöltek. Ismerem a helyzetet, az embereket és magamat. Vagy legalább intelligens, önálló fölfogásom van valamennyiről. Tudom azt is, hogy mit kell tennem. Ekkor előáll egy úr, aki nem választóm, nem is érdekel, akinek a véleményére nem vagyok kíváncsi s mások sem túlságosan lehetnek. Elémbe áll s *lefotografál* . . . Nem vagyok Széll Kálmán, mégis Rátótra jön hozzám: Nincsenek főszolgabíráim, kerületeim, sajtóirodám, fél- és negyedhivatalos lapjaim. Vagyok egy ember, aki elég érettnak hiszi magát, hogy a mások képét viselje. És egy úr fogja magát: lebecsül a csillagos égig s olyat nyal a kezemen, hogy bőrömből majdnem kiugrom . . .

Hát ez az úr, akinek én sohasem ártottam, mit akar velem? Hát adtam én okot arra, hogy vállon veregessen?

Mondom: én beláthatatlan időben leszek képviselőjelölt, de ha akkor engem valaki *lefotografál*: lövök . . .

Mert intelligens ember annyi jutalmat még Magyarországon is megérdemel, hogy ne szégyenítsék meg s ne hitessék el róla, hogy olyan amilyenek Bácskában furcsa neve van

NN 1901. szeptember 13.

(ae)

168. A HÉTRŐL,

Kint sűgva, suhogva-zuhog a hideg őszi zápor. Paskolhatja istenigazában a Pulszky-kriptát. Paskolhatja, verheti. Akár a Farbaký kortesnótáját is ordíthatják a kripta ajtó előtt. Komisz idő, komisz világ nem dühítik többet az elégedetlen, haragos embert, ki minden akarata ellenére, íme kinyújtóztatva s már-már bomladozva hever ama kis sötét ércországban, melyben annyi világosság sincs, mint a magyar glóbuson .

A kis, nagy álmú erdészecske tragédiájában — hajh Rákosi Jenő, hajh Rákosi Jenő — mondják: szörnyű sok vér folyik. Rettenetes indulatok, rettenetes gyilkosságok, ármány és szerelem,

sóhajok hídja és kéjgáz tombolnak, döbbsentenek a színen . . . Istenem, a kis erdész Shakespearet olvasta s szarvasokat, őzeket lődözött, meg a hivatalos lapban leste a nagyobb fizetési osztály eljövételét. Honnan ismerte volna e nagy álmú kis erdész az igazi tragédiákat? . . .

. . . Örökölni tomboló, nyugtalan vért, zsenialitást és vágyakat. Növekedni kultúremlékek közt s bepottyanni oda, hol a kultúra princípiumai a korrupsztás, kártya, ló, tiszta gallér, raglán s a megkapható asszony. Felnőtt embernek lenni kiskorú országban s azután önmagát gyömöszölve beilleszkedni liliputi partnerek közé . . . örök viaskodás magunkkal s a kényszerűséggel . . . Elbukni vértelenül . Ez a tragédia sötétebb, szörnyűségesebb a kis erdészénél . . .

Paskolja az ősi zápor a Pulszky kriptát. Magyar zápor, magyar csapadék, olyan mint a magyar úgynevezett »közszellem«. A haragos, elégedetlen ember megjátszotta a maga gyászos tragédiáját, Rákosi Jenő nem fedezte föl, nem szerette senki, nyugodhat békén .

*

A kor igazsága napirendre térni. A kor igazsága : a jelen. A jelen pedig eseményes, tarka, mulatságos és víg : Magyarország választ . . . Közönséges epés ember mindjárt Juvenálisokt kiabál. Ah, nem kell ide Juvenális. A szatíra-írók feladata talán — ha van feladatuk — az volna, hogy a fenségesről marják le a komikus félszegség rozsdáját. De hol itt a fenség? . A nép? Az elvek?... A fórum? .

Nem kell ide Juvenális. A téma operetthez sem méltó és sovány. Mi a Pelczédereket sajnáljuk. Ezek jobb sorsra méltók. A Pelczéderekben van hit. A hit pedig nagy Messiásokká avat. De hát szülehetnek-e már Messiások .

. . . Polgártársunk, ne csináljon ön súlyos dilemmát a kis ügyből. Vágjon csak neki bátran. Az ember úgy sem puskázza el tragikusan a dolgot, akár Károlyi Sándorra, akár Pfeiffer Sándorra, akár Molnár apátra, akár Molnár Jenőre adja a voksát.

Törődjünk csak már szépen bele, hogy félszáz évig ártatlan bár kegyetlen játék lesz a magyar alkotmányosdi játék . . .

*

A színházat, azt várjuk. Az mulatságosabb lesz talán. Komédia, ha már komédia : igazi, nem affektáló komédia kell nekünk. Sajátságos, hogy Nagyvárad külső életét teljesen a színház kor-

mányozza. Az utca, a Sas nagy étterme, a színházi bodega, a kis elegáns kioszk mind, mind föltámadásra várnak. De föltámadásra vár a mi színházi smokszágunk is. Tehát föl már a függönyvel! Egy kis hamisítatlan komédiát kérünk!

NN 1901. szeptember 15.

(ae)

169. DIÁK-DOLGOK

Bár csalódnánk, de úgy sejtjük, hogy újra sokat fognak beszéltetni magukról a diákok. Mi keveset fogunk beszélni róluk. Az volt a baj tavaly is, hogy a sajtó nagyon komolyan vette a diák-heccek dolgát. Aztán meg abban reménykedünk, hogy Nagyvárad ezek után is kimarad a heccekből. Erre koronatanánk lehet az a budapesti fiatal, ki itt kísérletezett — némi felsőbb jóakarat mellett s mégis hasztalanul — bujtogatni néhány nap előtt.

Mert olvassuk a budapesti szaklapot s érezzük belőle fölcsapkodni a fiatal harciasság lángját, mely gyújtogathat ám igen könnyen. Táplálni pedig táplálják állandóan fekete-lelkű profeszor, fekete csuha és fekete betű . . .

Az újfajtájú nacionalistáknál veszedelmesebb alakok nincsenek s mi úgy látjuk, hogy a magyar diákokat ilyen újfajtájú nacionalista szájhősök vezetik félre.

Ezeknek a nacionalistáknak nem a náció fáj. A kiválóbbak gazemberek, a nagyobb tömeg banda. Ez a nacionalista tábor . . . Franciaországé a példa itt is. Nálunk a sereg most szerveződik. Vezetők, elég kiválóak, már vannak.

A valódi nacionalizmus szép országa a léleknek. Megbecsül, megtúr maga mellett minden meleg érzést. A bölcsődal reminiscenciájától az individium (!) büszke, de felséges önteltségéig. Minden meleg, emberi érzést. Az igazi nacionalizmus meghódít olyan lánglelkeket, mint a Jules Lemaître-é. Kell benne legalább annyi igazságnak lenni hát, mint a világtestvériség fantazmájában, ami pedig olyan varázsos a krisztusi lelkekre.

Az újfajtájú nacionalizmus nem is nacionalizmus. Kátéját jezsuiták csinálhatták. Gyűlölet lángol sorai közül. Szavak burkolják célját. Indulatok pótolják a lelkét. A lepergett évszázadokat akarja összerázni. Sötét kháoszt akar, melyben a járást csak ők tudják, a kiválóbbak . . .

Hogy a fiatal lelkekre vadásznak — nem csodáljuk. A magyar nevelés gyámoltalanságot nevel. Belénk olt egész légió lejárt,

öreg igazságot. Gyámoltalanná tesz bennünket éppen a szavakkal szemben. És ők a szavakkal, a jelszavakkal vadásznak a fiatal lelkekre.

Az újfajtájú nacionalizmus posványa fenyegeti ezt a kis országot.

Amennyi piszkos ere van — pedig sok van — a magyar életnek, mind ebben a posványban készül találkozni. Jaj azoknak, akik félrevezetve azt hiszik, hogy a náció életét ilyen erek táplálják.

De jaj volna és szörnyűség, ha e kis ország jövője a nyalka kuruc-brigád volna az első félrevezetett tömeg.

Panaszkodik a budapesti-diáklap, hogy Debrecen hallgat, Debrecen nem akar kuruc-brigáddal tartani.

.. Reményt adó panaszkodás ez. Bár csak vissza tudná tartani a veszendő brigádot ez a nyugodt, debreceni kuruc-kemény-ség.

NN 1901 szeptember 17

ae.

170. MÁGNÁSOK PARLAMENTJE

Az új korszak egyik jellemző eredménye, hogy a mostani elvetlen, zavaros választási vajúdások után megszületendő parlament a mágnások parlamentje lesz. Eddig még nem tapasztalt módon rohanták meg a feudális, latifundiumos urak a »felséges nép» törvényhozó fórumát. Éretlen, gyengén nevelt, alig nagykorú mágnás-csemeték a jelöltek nagyon sok helyütt. És érdekes, szintén nagyon jellemző, hogy egyes kerületek azért valóságos hajtóvadászatot tartanak egy-egy mágnás-jelöltért. Nagy tisztessége ez persze a magyar népképviselői intézménynek, melyet egyforma buzgalommal járattunk le szíves mindannyian.

NN 1901. szeptember 18.

Nt.

171. A MOSZAT

A moszat fönt kuksol a háztetőn, a cserepen. Ami kevés port odahordott a galamb lába vagy a szél, azon a moszat megtermett. Honnan jött? — Ki tudná megmondani? Lett és van.

Meghúzódik a tetőn, épp amint meghúzódik a nedves udvar téglajáróján a kis kevés földben, amit a söprés otthagya. Mi ez a moszat? Az élet legelső foka. Pár porszemhez kötve tengeti nyomorúlt életét, amelyet éltet a víz, de megöl a világosság napja. Milliók és milliók, billiók és trilliók pusztulnak el belőle, a moszat azonban ott van mindig a helyén és vár. Mire? Jobb időre. Mikor ő is érvényesülhetne, aki legkisebb és legkurtább mindenek között. Tudna érvényesülni. Neki csak fertő kellene és pocsolnya, meg sötétség és azonnal nyújtogatni kezdené vékony karjait, nőne szinte szemmeláthatólag és bevonna mászkos iszapjával mindent, ami csak élő, hogy ő lehessen fölöttük az úr.

A politikai életben eldugva itt, eldugva amott, kuksolnak a kormánypárti moszatok. Kezdetük-kezdetének szerény kis moszatok. Hogy honnan jöttek? Ki tudná megmondani? Csöndesen tapogatóznak, igyekeznek maguknak némi vermet keresni, melyben a jövődő »önjelölt« mint »politikai férfiú« tengesse rövid mivoltát. Némi elbújt helyek szükségesek ehhez, melyeket, mint a moszatét, nem ér a tisztaság seprője és az igazság napja. Vár ottan megbújtan és keresi az alkalmat, hogy mikor terjeszthesse ki csápjait, amelyeknél fogva behálózza azt a területet, amit elfoglalni, jobban mondva : mástól elvenni akar.

Most, a választások előestéin csudálatos tömegben burjánzik fel a ország nem egy választókerületében a politikai moszat, akik úgy vélik, hogy elég, ha Széll Kálmánt és báró Podmaniczky Frigyeszt üdvözölhetik és úgy remélik, hogy ez a kis sürgönyváltás biztos kilátást nyújt nekik a mandátumra. De vannak ilyen moszatjai a függetlenségi pártnak is. Az éhes patkány merészségével bújnak elő sötét oduikból és önmaguk képzelt súlyán dicsőségesen éldelegve elég vakmerőek, hatalmas és sudár, tiszta és egyenes fák aljába férkőzni, hogy majd izzapos csápjaikkal, körülfogják és rajta haladjanak. Miként a paraziták akarnak élni, ugyanaz a szertelen akarat van bennök, mint az ároki növényben, amely elborítana mindent, ha az ő életéhez kedvező körülményeket találhatna.

Ezeket a moszatokat ki kell pusztítani. Csak nedves, ha akár borítottól nedves, penészes, hűvös helyeken érzik magukat jól, mint ama ódon udvarokban láthatni, melyek némely felét sohasem éri a napsugár. A fény nem kellemes neki, attól elszalad, mint meggyújtott gyufaszáltól az ebfiók; munkája csak ott haladhat, ahol áporodottság van, meg rothadás.

Vissza kell ezeket verni az igazságnak tiszta erejével, de a méltóságteljes fölháborodásnak nem szabad megállnia ott, hogy csak visszaverje. A teljes elítélés szükséges ahhoz, hogy a lopva

nőszök bandája kitakarodjon a politikai életből, legkülönösebben a függetlenségi pártból, amelynek a múltja mindig tiszta volt, s amely a jövőendő utak megvilágítására e tiszta múltak emlékének kell, hogy gyűjtsön új szövétneket.

Hát mi az, hogy egy hatalmas és erős párttal packázni lehessen? Mi az, hogy emberek, kikről azt sem tudni, mely golya költeményei, mellüket verni kezdik s fölállva képzelt enbecsületük állítólagos sziklavárára, nyikorognak a néphez, akár a bolondkocsi kereke? Hát a nép most már ezentúl semmi, úgy-e? Az már nem numerál, úgy-e? Az senki, úgy-e? Csak egy emberforma kell, minél kevesebb szeméremmel, aki verje a mellét, hogy kongjon s akkor íme mindjárt ott van a népképviselő alakja!

Szégyen, hogy ilyen undok komédia történhetik.

De nem marad megtorlás nélkül.

Mert nem cirkusz a nép lelke, hogy abban pojácát játszani lehessen. És nem eladó áru a nép meggyőződése, hogy azt mérni lehessen, mint a sing szatyíngot.

A nép lelke tisztavízű, mélységes és nyugodt tó, amely a beléje került moszatot undorral fogja visszalökni oda, ahova való: az árki pocsolyába.

NN 1901. szeptember 19.

Nt.

172. A TISZTELETREMÉLTÓ ÖREG ÚR

A tiszteletreméltó öreg úr Podmaniczky Frigyes báró. Valamikor legalább is »a szabadelvűpárt nagyérdemű elnöke« volt, ma már a kormánypárti lapok gúnyos hangon letiszteletreméltőzzák s amit mível, azt röviden ízléstelenségnek nevezik. Persze-hát az öreg úr nem tudja megérteni a változott időket s ilyenformán apró baklövéseket csinál. *Sürgönyözni* nem tud jól a tiszteletreméltó öreg. Ez a baj. A Lipótvárosban lőtte az egyik bakot, Hátszegen a másikat.

A szabadelvűpárt elnöke ugyanis ezt drótozta Hátszegré:

»Nagyságos Dene Károly úrnak, a hátszegi szabadelvű Ponory-párt elnökének, Hátszeg. A Surányi-párttól szintén érkezett sürgöny figyelmen kívül hagyása mellett, örömmel vettük tudomásul Ponory Sándornak, pártunk e jeles tagjának újból történt jelölését. Gyülekezetek híveink, osztatlan bizalommal Ponory Sándor zászlaja körül. — Podmaniczky, pártelnök.«

Ugyanakkor pedig a hátszegi Surányi-párt ezt a sürgönnyt kapta Rátótról, a miniszterelnöktől:

»Politikám iránt kifejezett mély ragaszkodásukat örömmel vettem és legmelegebb köszönetemet nyilvánítom érte. Kérem, részesítsenek támogatásukban és bizalmukban továbbra is a szabad-
elvű eszméért folytatott küzdelemben. Rátót, 1901. szeptember 17.
Széll Kálmán«.

Szóval a tiszteletreméltó öreg úr lecáfolta a miniszterelnököt. Nem ért az új korszak bölcseségéhez. Nem tudja a kecskét jóllakatni s a káposztát is megőrizni. Az öreg úr azt hiszi, hogy ma is szabad még őszintének lenni. Ezért fog a tiszteletreméltó öreg úr skartba helyeződni, mert hát az ilyen emberek már javíthatatlan vén csontok s az új korszakhoz gyúrható, idomítható, fiatal kaucsuk-emberek kelleneek . . .

NN 1901. szeptember 19.

Nt.

173. A NAGYÚR VÁLASZTÁSAI

Nagyon is vegyes hírek szárnyalnak már az úgynevezett tiszta választásokról, a jelenlegi Nagyúr választásairól. Sőt már nem is csak hírek szárnyalnak, de tényeket jegyeztek föl. Valóságos tényeket arról, hogy csak úgy van, mint volt régen. Korteskednek, erőszakoskodnak, hivatalos befolyást és nyomást érvényesítenek, akiket az új törvény eltilt tőle és a pénz sem játszik csekélyebb szerepet a kormánypárti jelöltek érdekében, mint annak előtte. A különbség mindössze annyi, hogy a hivatalnok-kortések és a választási kassza kezelői óvatosabbak, mint azelőtt és furfangosabbak.

Semmikép sem válik be e szerint az a magas és előkelő hang, melyen a sokat dicsőített Széll Kálmán diskurált az ő úgymond tiszta választásairól. Fönnhéjazás volt ez is és semmi más. Egy frázis a sok közül, melyeknek oly bővében van a miniszterelnök, hogy csak úgy szórja beszédekben, írásokban és telegrammokban. Most főleg a táviratok, az üdvözlő és viszonzó sürgönyök, melyeken meggazdagszik a posta-kincstár, de nem gyarapszik a közélet komolysága és erkölce. Mert a hízelkedő és hódoló táviratokban épp oly sok a hazugság, mint a leereszkedő nyájas válaszokban. Hiszen ismeretes, mennyire szereti a jelenlegi Nagyúr némely részét azoknak, akik a táborában vannak és azonkép ismeretes ennek a némely résznek viszonzószerepét, mely igazság szerint nem hódoló telegrammokban akarva kitörni, hanem harapásban.

Hasonlóan képmutató a mai kormányzat a saját pártján kívül való érintkezésben. Ha csak szó, finom ígéret kell, abban sohse fukarkodik a szabadelvű pártvezér. Tettei azonban éppenséggel nem felelnek meg az édes, mézes-mázos és mindig hatást kereső szavaknak. Látjuk ezt már megtestesülni a kerületek egész sorában a választási harcoknál. Ott van a kúnszentmártoni kerület, ahol a főispán szemérmetlen kortesvezérletet visz és ahol már eljutottak odáig, hogy fenytő följelentést kellett tenni a kormánypárti veszteségek miatt. Ott van a doroghi kerület, ahol egy miniszteri tanácsos hordozza körül a testvérét, kísérve a »tisztá választás« letiltott közhivatalnokaitól, akik a jelölt ámtásait zsírálják a tekintélyükkel.

Két példa ez csak a nagyon sok közül. Egész sorozata ismeretes már az olyanfajta választási előkészületeknek, aminőknél csúnyábbakat nem csinált a régi rendszer sem. Micsoda új aera hát ez? Hol vannak a Széll Kálmán tele szájjal magasztalt politikai erkölcei? Hiszen nyílt titok, hogy neki is van választási kasszája, még pedig olyan, mely ez időszerint duzzad még a bankótól. Persze, igen serényen hordják szét a hivatalos jelöltek, akik állítólag szintén nincsenek. Vannak bíz azok és ha bujkál is a megnevezésükkel a szabadelvű központ, azért a letagadott és mégis létező, mégis favorizált hivatalos jelöltek érdekében ugyanolyan meg nem engedhető fegyverekkel dolgozik a Széll kormánya, mint az előbbieket, akiknek a szabadelvűsége legalább megbízhatóbb volt.

Így fest a tisztá választás, mellyel előre dicsekedett Széll úr. Utólagosan majd nem fog dicsekedni, mert ez már túlságos merészség volna a képmutatás terén. De nem is az a célja lesz az új képviselőház megalakulása után, hogy kérkedjék a seregével, hanem hogy megszavazzanak neki minden közösügyes veszedelmet.

NN 1901. szeptember 21.

Nt.

174. POLITIKA A NYÍLTTÉRBE

A tiszteletreméltó öreg úr, t. i. Podmaniczky báró, alaposan összegabalyította sürgönyeivel a dolgokat. Már a lapok nyíltterei is tele vannak panaszokkal az országos pártelnök úr ellen. A negligált jelöltek pártja nyíltan levelezik Széll Kálmánnal, aki mindig hajlandó ilyen kis sérelmeknél ötven százalékos egyezséget nyélbe ütni. A legújabb panasz különben az, hogy egy titkos néppárti

»szabadelvű« jelölt katolikus plebánossal szemben, Podmaniczky egy régi kipróbált szabadelvű jelölt mellett foglalt állást. Most ezért ütök már a nyílttérben is. A tiszteletreméltó öreg úrnak azonban nagyobb baja is van. Horánszky kelt védelmére. Az új időknek ilyen fordulását már valóban nem fogja kibírni szegény Podmaniczky.

NN 1901 szeptember 21

Nt.

175. A JÁSZBERÉNYI ÉLET-HALÁLHARC

A jászberényi mottót, vagy »inkább a piszkafát« megírtuk a múltkor. Úgy látszik, hogy az új korszak csakugyan megkapja Jászberényben a megérdemelt leckét. Almássy Géza gr. pártja, a régi szabadelvűiek, olyan agitációt fejtenek ki, hogy Apponyi pártja nyílt levélben zokog Széll Kálmánhoz. Arra a híres Széll-stiklire, mely Bánffy br. helyébe Ugront vitte be, remek válasz volna, ha a jászberényi mandátumot Almássy gr. ütné el az Apponyi kezéről.

NN 1901. szeptember 21.

Nt.

176. HARC A MANDÁTUMÉRT

— A választási mozgalmak —

Dr. Barabás Béla Nagyváradon

Nagyváradon, ahol évek hosszú sora óta megszoktuk Tisza Kálmánnak csöndes, egyhangú megválasztását, ez évben ugyancsak élénkíteni ígérkezik a választást dr. Barabás Béla jelöltetése. Nemcsak a negyvennyolcas párt szervezkedik erősen, de az elégületlenek közül is úgy, hogy mi kimondjuk őszintén, *veszélyeztetve látjuk a Tisza Kálmán megválasztását Nagyváradon.* Úgy vagyunk értesülve, hogy különösen a *tisztviselők vannak elkéservedve Tisza Kálmán ellen,* amiért legutóbbi beszámolójában elítélőleg nyilatkozott a generális a tisztviselők mozgalmáról. Ezért a tisztviselők egy része passzív akar maradni, másik része pedig nyíltan Barabásra akar szavazni. Hasonlóképen sok *kiskereskedő* is a 48-asokhoz csatlakozik a trafik ügy miatt. És végül teljes erővel készül támogatni a Barabás-pártot a helybeli róm. kath. papság is.

A szabadelvűpárt (*) pedig — mintha nem is sejténé a fenyegető veszedelmet — *alszik*. Hlatky Endre a párt elnöke és dr. Várady Zsigmond, a párt legkisebb tagja kerületeikben vannak elfoglalva. Pedig ha tovább is így tétlenkedik a szabadelvűpárt és nem lép erősebb akcióba, megeshetik még az a hihetetlen dolog is, hogy Tisza Kálmán megbukik Nagyváradon.

NN 1901. szeptember 24.

Nt.

177. KILÁTÁSOK

A tiszta választások alatt, állítólag olyan eszközökkel, amelyeket szigorúan alkotmányos eszközöknek neveznek, akar Széll Kálmán többséget szerezni, hogy megmutassa: íme az erőszak eszközei nélkül is győzhet a »jog, törvény és igazság« jelszava alatt dolgozó kormány.

Ezt semmi esetre sem lehet rossz néven venni tőle, sőt ellenzéki szempontból csakis helyeselni lehet. Végre is hazánk népét előző kormányok hozzászoktatták ahhoz, hogy választás alatt pénz és erőszak dominál. Nem a népakarat volt a döntő, hanem a szolgabírák és főszolgabírák »erélye«, amint műnyelven mondták. Domináló volt azonkívül az is, hogy kinek milyen jól megtömvé a zsebe s ki hogyan tudta a korteseket jobban kielégíteni.

Hogy ennek az állapotnak véget vetnek, hogy nem az győz, akinek kevesebb szellemi és erkölcsi kvalitás mellett több pénze van, annak csak örvendhetünk. Talán valamiképpen csakugyan a népakarat igazi nyilvánulásából kerül ki majd a képviselőház.

Hogy többsége lesz Széll Kálmánnak, az bizonyos. Nem mintha igazi népszerűségnek örvendene az országban, de a kormány Magyarországon még soha sem bukott választások közben, dolgozott légyen akármilyen eszközökkel.

Abban tehát kétség nincs, hogy Széll Kálmánnak meg lesz a maga többsége az új parlamentben. Csak az a kérdés, milyen lesz a többség?

Eddig is sok mindenféle divergáló aspirációk álltak szemben a szabadelvűpártban. Annak idején a politikai napi krónika majdnem mindennap tudott valamit arról, hogy mekkora harcok folytak abban az »egészséges«, nagy szabadelvű táborban. Hogy farkasszemet néztek egymással a különböző frakciók s mialatt Széll Kálmánnak hízelegnek, hódolnak, mialatt ott hajlonganak a hatalom körül, addig egymást szerették volna felfalni. De azért

folyton hirdették, hogy szent a béke és egyetértés közöttük, aminek a beavatottak csak nevetni tudtak.

Azonban, ha eddig százfelé is szakadoztak az aspirációk a szabadelvűnek nevezett kormánypártban, most a választások után olyan új elem fog oda befurakodni, amely eddig lehetetlennek látszott. Az úgynevezett »liberális revizionista« ez, aki a szabadelvű programmal lép a választók elé és kijelenti, hogy követeli a felekezetenélküliség eltörlését, a recepció megszüntetését, szóval az egyházpolitikai törvények revízióját.

Ez a species hol itt, hol ott merül fel az országban a választóközönség előtt s nyíltan hirdeti, hogy ő Széll Kálmán pártjának jelöltje. Mutat is ajánlólevelet akár a miniszterelnöktől, akár a párt végrehajtó bizottságától, amelyekből kitűnik, hogy tényleg a szabadelvű és nem a néppárt jelöltje.

Fel is sorolhatnánk egy-két olyan kerületet ahol ilyen jelöltek léptek fel, sajnos a győzelemnek nem minden reménye nélkül. E felsorolásnak egyelőre nincs semmi haszna s csak az elvi tényezőket említjük itt, amelyek ebből származnak.

Hogy az agrárius, a reakcionárius, szóval a szabadelvűpárttal merőben ellenkező felfogású elem helyet foglalhat a szabadelvű-pártban, az már eddig is bebizonyította, hogy ez a párt csak bitorolja a »szabadelvű« elnevezést és legjobban is tenné, ha »Széll Kálmán-párt«-nak nevezetné magát. A személyi kultusz dominál már ottan, nem az elvi álláspont. Személyek kedvéért történik minden s csak azért, mert Széll Kálmán minél nagyobb párt fölött szeret uralkodni, megengedi, hogy akármilyen néven nevezendő, a reakció legsötétebb oduiból kibújt emberek furakodnak be a pártba, meghamisítva annak tradicionális jellegét, csinálván az elvi alapon álló pártból egy személyi kultusz alapján álló pártot.

S noha ez nagyon nyilvánvaló, noha igen hangosan kiabál bele ez a furcsa dolog a választási küzdelembe, Széll Kálmánnak egyetlen szava sincs, amellyel tiltakoznék a reakcionális-liberális revizionisták ellen. Könnyen el lehet képzelni, hogy micsoda kotyvalékból fog állni majd a választások után Széll Kálmán pártja, amelyet most még ez idő szerint szabadelvű pártnak neveznek. Hogyan fog százfelé szakadni, szétesni darabokra, hogyan fogják egymást benn a párt kebelében ölni, üldözni s hogyan fog ülni a párt romjai fölött Széll Kálmán, a mindenkinek nótáját fívó muzsikus és csodálkozni fog azon, hogy akármilyen szépen hegedül, senki sem hallgat a nótájára.

Álljunk meg egy pillanatra a választási küzdelmek nagy zűrzavarában és beszéljünk egy keveset a mandátum-vigécekről. Beszéljünk róluk, mert ők valóképen igen hasznos emberek, nekünk, kik a magyar nép erkölcsi és anyagi megújításán munkálunk, megbecsülhetetlen munkatársaink. Megbecsülhetetlen, mert ők azok az útszéli táblák, melyek kételkedést nem tűrő bizonyossággal mutatják meg mindenkinek, akit illet: hol van ebben az országban a legnagyobb erkölcsi és anyagi nyomorúság.

Hová száll le a keselyű? Kell-e felelnünk e kérdésre? Hova száll le pénzeszsákjával a mandátum-vigéc? Ahol nagy nyomorúságban snylódik a nép, szegény, eladósodott maga az úri rend is. Szegény ember — hitvány ember. A vagyonzüllésnek ikertestvére az erkölcsi züllés. Az erkölcsében vagyonában megrontott, szebb jövőre reményében nem bízó nép kész prédája a mandátum-vigéceknek: ez csak a mát nézi, a holnappal nem törődik. Fogcsikorgatva, vergődve bár, de eladja testét, lelkét, mindenét az első jött-mentnek, kit addig soha nem látott, kinek hírét, nevét nem hallotta; kiről csak annyit tud, hogy tenger pénze van: máskülönben mit keresne ott?

Azok a kevesek, kik a falu határán túl látnak, kiknek erkölcsét nem rontotta még meg a nyomorúság a megélhetésért való titáni küzdelem, mind e kevesek tehetetlenül, tanácstalanul állanak a romlás, a pusztulás, a szégyenletes elzüllés pocsolyájában. A nagy többség csak a maga nyomorúságát látja s megváltóként lesi, várja, fogadja a mandátum-vigéct, ki tenger pénzt hoz Budapestről, tenger pénzt, melyből egy-egynek jut 10—20 forint: rengeteg nagy summa egy szegény embernek. Mert hallgassatok ide, ebből a rengeteg summából fizetjük az adónkat, ebből marad még sóra is, pálinkára is, fagygyertyára is.

E körül forog az elkoldusult nép elméje, gondolatja. Ebben gyökeredik az ő politikai hitvallása. A szép beszédeket elengedi. Egyébként beszélhetsz. Egyébként feltárhatod előtte a maga szörnyű valóságában az ő helyzetét: a gyászos jelent s a még gyászosabb jövőre, mely egy züllésnek indult népre kegyetlen bizonyossággal elkövetkezik: mind hiába. Megríkathatod, meggyőzheted, mellednek szegezi a szégyentelen kérdést: mit fizet az úr?

A mandátum-vigéceknek köszönhetjük, hogy az ország egyik-másik vidéke a leggyalázatosabb, a legszégyenletesebb hírbe: a kitarottság hírbe jutott. Ő nekik köszönhetjük, hogy

a nép nem bízik többé a maga erejében, hitét, bátorságát, egy szebb jövődöben való reményét elvesztette. Hogy mindent mástól vár s a maga emberségéből semmibe sem mer kezdeni. Hogy igaz barátainak öszinte, becsületes küzdelmét is kétkedve, gyanakodva nézi s a munkát, a fáradságot, mit neki, az ő érdekében felajánlanak, nemcsak felajánlanak, de végeznek is, megfizetteti. Fizesd meg pénzzel a dicsőséget, hogy dolgozol, fáradsz, küzdesz véreidért.

Mily rettentő nagy romlása ez a régi, világhíres, egykoron példaképpül mutatott magyar erkölcsöknek! Mily nagy, megbocsáthatatlan bünt követtek el e földön a mandátum-vigécek! Ha ők ennek tudatára ébrednének! Ha magukba szállnának egyszer, ha leszámolnának lelkiismeretükkel, vajjon hihető-e, hogy ne borítsa el arcukat a szégyen s meg ne sajnálják ezt a szegény, nyomorult népet, melynek szegénységét, gyámoltalanságát, tudatlanságát a maguk önös érdekeinek szolgálatára használták s használják föl.

NN 1901. szeptember 26.

Nl.

179. SZÉLL, ÚR SÜRGÖNYEI

A szabadelvűpárt megalakul valahol : üdvözli Széllt. Jelöl valakit : újra sürgöny megy. Bankettet ülnek : üdvözlik újra Széll Kálmánt.

És Széll Kálmán úri ember. Minden sürgöny választ kap.

Távirat ment tegnap Aradról is Széll Kálmán miniszterelnökhöz. A táviratot Meisztrovics János derék polgártársunk korcsmájából küldte fel egy függetlenségi pártértekezlet, elpanaszolván benne, hogy a függetlenségi párt azért nem tud boldogulni Aradon, mert a polgármester felült a város kocsjára. Egyben felszólítják a miniszterelnököt, szüntesse meg rögtön e hallatlan korrupciót és rendelje el, hogy Salacz a város kocsjáról szálljon le.

A távirat szószerint így hangzik :

Széll Kálmán, miniszterelnök

Budapesten.

Az aradi szabadelvű párt képviselőjelöltje : Salacz Gyula városi polgármester. Polgármester állását megtartotta, ennek felhasználásával házról-házra jár, korteskedik és a város kocsjait használja, összes tisztviselői kortes eszközök. Hol a tiszta választás?

Kérünk sürgönyutasítást, hogy a polgármesterségről előzöleg mondjon le és addig ne korteskedjék.

Hazafias üdvözlettel
az aradi 48-as függetlenségi párt :

Pollák Vilmos, elnök.
Szilvássy László, titkár.

A távirat elment s mint meganuyi száz meg is érkezett szerencsésen a miniszterelnökség hivatalos helyiségébe, Budán, ahol rögtön kézbesítették Hazai Istvánnak.

Sajnos azonban, itt is egy kis baleset érte az aradi függetlenségi párt sürgönyét.

Hazai úr, a miniszterelnök »jobb keze«, ugyanis olvasatlanul adta át a táviratot egy segédtitkárnak azzal az utasítással, hogy vigye be rögtön a *válaszgyártó osztályhoz* s rendelje el, hogy miután a távirat Aradról, az ország egyik legelőkelőbb városából jött, tehát I-ső rendű melegséggel gyártsák meg rá a választ.

Este 7 óraker már Aradon volt a felelet. A miniszterelnök távirata így szól :

Nagyságos Pollák Zsigmond pártelnök
úrnak

Arad.

Örömmel és köszönettel fogadtam megleghangú sörgönyét, melyben polgártársainak megbízásából engem üdvözölni és tántoríthatatlan ragaszkodásukról biztosítani szíves volt. Kiváló súlyt helyezek a kerület polgársága részéről megnyilatkozott bizalomra s kérem Nagyságodat, szíveskedjék erről megbízóit, viszont-üdvözletem kifejezése mellett értesíteni. Széll. s. k.

A függetlenségi párt kebelében nem csekély meglepetést keltett a miniszterelnök válasza, mi pedig érdemesnek tartjuk ezt a históriát itt elmondani. Pompásabban nem szólhatna nála egy tucat két oldalas komoly vezércikk sem.

NN 1901. szeptember 27.

Nt.

180. A ZSIDÓ PIPÁJA

Szítják, egyre szítják a lángot, hogy csapjon össze aztán mindannyiunk feje fölött. A vérvád s a többi terjed egyre. Kik terjesztik, jól tudjuk. A zsidógyűlölet szítása azoknak áll érdekük-

ben, kiknek reszketve kell gondolniuk arra, hogy a jó, bárgyú nép egyszer csak megvilágosul, s róluk talál egy kicsit elgondolkozni.

Annyi már eltagadhatatlan, hogy a reakció aknamunkája itt is, ott is kitört már s veszekedett, vad antiszemitizmus dühöng egyik másik részén az országnak.

Igaz, hogy bűnösöket keresve, nagyon magasra találnánk jutni. Főpapi szélig, mágnás kúriáig esetleg. De ha ilyen magas helyekig ebben az országban bajos is elérni a megtorló kéznek, valamit kell tenni. És mivel durva indulatok dühöngenek, durva megtorlásra, elrettentésre lehet csak gondolni. Ime egy eset, mely példa lehet.

Jámbor falusi zsidó ember elé, vásári sokadalomban paraszt suhanc ugrik. A zsidó ember pipázik. A suhanc kikapja a szájából a pipát s a nézők nagy gaudiumára elszalad vele.

A zsidó éltesebb ember, de szörnyen sérti a méltatlanság, a sértés és gúnyos kacagás. Rohan a suhanc után. Az visszakiabál egy-két »rongyos« zsidó-t, de egyszer megáll. Bevárja üldözőjét s egy pálcával arcon vágja . .

A vásári nép ismét jól mulat. Ezek, ha hazamennek, majd tudni fogják, mint kell a zsidóval elbánni.

A törvényszék pedig ítélkezett. Lopásért és testi sértésért *jélevi fogházra* ítélte a suhancot. A tábla *egy évi fogházra* s a Cúria *három évi fogházra emelte* ezt a büntetést.

Ezt az ítéletet én kihirdettetném minden vásári sokadalomban, sőt némelyik nagyobb búcsújárás alkalmával is, mikor legjobban dolgoznak a nép lelkének megmérgezésén — némelyek.

És nekem ugyan voltaképpen fáj annak a szegény bűnbak suhancnak a sorsa, s jobb szeretnék az én jelöltjeim közül néhányat a helyébe küldeni, de ismételem : elrettentésre van szükség. Az áldozatokért pedig számoljanak el majd azok, kik úgysis hívságosan hirdetik az éggel való összeköttetésüket . .

NN 1901. szeptember 28.

(ae)

181. A HÉTRŐL,

Ha úgy tetszik, megnyílt a szezon. Így vidéken, még Nagyváradon is, a színház kapunyitása a szezon-nyitás. Tegnap megkezdődött a komédia. Az igazi, a bevallott komédia .

Mert nálunk a komédiáknak nincsen szünetük, holt szezonuk...

Igaz, hogy országos komédiában igen ritkán van részünk. De most volt, van s lesz. A jelölt urak tanuink lehetnek rá.

Pompás, kacagtató dolog, annyi bizonyos. Nem szólunk a jelöltek kilenc-tized részéről, de az egy-tized érdemesről. Tartalmas, méltóságos, úgynevezett komoly emberek elérkezettnek látják egyszer csak az időt, hogy ők megküzdjenek a mai kis papirosért, melyet mandátumnak neveznek sok áhíttal. És e pillanatban a tartalmas, méltóságos, úgynevezett komoly ember egyszerre szörnyű nagy ürességbe kerül, kivetkőzik méltóságából, elveszti komolyságát. Végig élt egy lázas, kínos álmot. Beszél, fizet, töpreng, ujjong, desperál. A főkortese leszamarazza. Az ellenpárt apagyilkosságot derít rá. Tíz névtelen levelet, s milyeneket kap naponként. A kávéházban a piccolónak is joga van gúnyos arccal megkérdezni, mint áll a kerületében. Apró riporterek vállonvergetik. Éjjel beverik az ablakát. És a többi, a jelöltek jobban tudják. Ha pedig mindezek után bukás következik, — képzelhetnek-e el önök siralmasabb tragikomédiát ennél?

*

Am még most ki gondol erre? Még most minden jelölt erősen tartja magát. Ma lesz a legverejtékesebb vasárnap a hazában. Ma a slágereket játssza ki minden jelölt. Molnár Ákos pártja, melyet szelíden és disztinváltan szólván *alsóruhás*-pártnak nevez az ellentábor, ma a felsőruhásokat kapacitálja, Marjai Péter, a Várady Zsigmond főkorteseire igyekszik hatni. Rigó Ferenc dr. Kripka Henriket, Pelczéder Ágoston pedig Müller Salamont próbálja meghódítani, aki különben most kétszeresen arisztokrata és cukrász, mióta néhány saját találmányú cukrász-remekművel pályázik a halhatatlanságra. Lóránd Dezső Gesztről még a generálist is a maga táborába reméli hódítani. Szóval nagy dolgokat tervelnek s remélnek ma még a jelölt urak

*

Mi is reménykedünk most Nagyváradon. De mi tovább látunk a választás napjánál. A hét két nagy, vakító sugárt küldött a jövő Nagyváradra. E merész figurára tekintettel a villamosvilágítás, az első(*) s az új városház a második. Azonban e vakító sugarak mellett is faktum, hogy kissé parvenük vagyunk. Úgy öltözködünk, mint a budapesti korhely gólya-jogász. Fényes a cilinderünk, a papír-gallérunk s vége. Az iskoláink mizerábilisek, de palota lesz a városházunk. A trotoáron nyakuikat törhetjük,

de törött nyakunkra villám-ívlámpa osztja sugárzó fénykévéjét. A külvároson esős időben ladikokkal lehet csak járni, ellenben itt bent vidám, lármás villamoskocsik repülnek . . . Azaz pardon, ez még csak a jövő század zenéje, vagy hogy hívek maradjunk az első képhez : vakító sugara .

*

Természetes dolog, hogy így a holt szezón után jónevelésű heti krónika-író a színházzal végzi a dolgát ismét. A színház mindig ad módot egy imponáló méla akkordra. Ám K. Hegyesi Mari jön, P. Szép Olga elragadóbb, mint valaha, Kacziány Viola egyszerű megérkezésével leszerelte a választási mozgalmak javát, Székely Irén aláírta a jövő évi szerződést is, Szohner Olga a kis-korú nemzedékhez sem lesz ezentúl kegyetlen. Hasonló jóakaratot várhatnak Lányi Edith-től a civilisták, a többi is ragyog és hódít. Mit akarjon itt a méla akkord?

NN 1901. szeptember 29.

Dyb.

182. ŐK NEM BÁNJÁK

A »Nagyváradai Napló« cikket írt a múltkoriban. A cikk ébresztő, intő szózat akart lenni. Láttuk azt a pokoli nyugalmat, amivel a nagyváradai szabadelvű párt vezetősége szemléli a függetlenségi akcióit s láttuk szövetkezni Tisza Kálmán ellen a legszélsőbb radikálizmust a helyi klerikálisok nem éppen kicsi, de eddig hallgatag csoportjával. A szabadelvűpárt elnöke s legagilisabb tagja : Hlatky Endre és Várady Zsigmond dr. a saját kerületeiket járták. Az ellenzék kortesfogásai, jelöltjének kiváló egyénisége, a már érintett szövetkezés a legnagyobb aggodalommal töltötték s tölthettek el mindenkit. Nem attól féltünk, hogy nagyon megfogyatkozhatott a Tisza hatalmas tábora, hanem attól igenis hogy ez a hatalmas tábor közönyös nézőközönség lesz. Volt hatása az ébresztő szónak. Hogy a budapesti és vidéki sajtó antiliberális része ujjongva vonta le belőle Tisza Kálmán bukását, — az nagy szerencsétlenség nem volt. Mi lehetőségről beszéltünk s célunkat elértük. A hatalmas táborban ma már lélek van. Ezek után jóval megérkezik a hivatalos cáfolat. Mikor már cáfolni annyi ok sem volt, mint előbb. Helyes. Ne higye senki ebben az országban, hogy itt Tisza Kálmán kisebbségben maradhat.

Fölment a budapesti lapok számára a félhivatalos cáfolat is. Melyik közölte le Széll úr lapjai közül? A bukás lehetőségét készpénznek vette mindegyik. A megnyugtató válasz pedig — úgy látszik — nem volt rájuk megnyugtató. Le kellett jegyeznünk ide ezt a kis dolgot. Újabb bizonyítója, hogy — ami lehetetlenség immár — ha elbuknék Tisza Kálmán, a magyar szabadelvűpárt megalkotója, éppenséggel nem zokogna a mai »szabadelvű«-párt vezetője s fullajtár serege.

NN 1901. szeptember 29.

Nt.

183. A NAGY NAPOK ELŐESTÉJÉN

Csak kényelemből nevezzük a közeli napokat *nagy* napoknak. Magyarországon, ahol a közszellem ki szokta tombolni magát halálra így öt évenként egyszer, nagy napoknak hívják a választások napjait.

Holnap *Biharvármegye* tizenkét kerülete, holnapután *Nagyvárad* választ. Most már el lehet mondani, hogy nyakig vagyunk az iszapban. Bizony ez után az iszapfürdő után beláthatatlan időkhig fog kelleni mosakodnunk, ha ugyan a tisztálkodás néha divattá lesz nálunk is.

Éppenséggel nem voltak eddig szíveinknek gyönyörűségei. Biharvármegye, melyet ma már kevésbé jogos önhittséggel nevezünk még mindig Biharországnak, választási harcaival ékességes tükre volt a választó országnak. *Az elvtelenség, a bizonytalanság, a gyávaság s a zavarosban halászás* ebben a tükörben pompásan megtetszett.

És édes, komikus dolog, hogy némelyek, kik prototípusai az elvtelenségnek, milyen lázasan kíváncsiskodnak, hogy a zavaros áradat felett milyen lobogót lenget a »*Nagyvárad*i Napló«? Reánk voltak kíváncsiak, kik biztos magasságon állunk azóta mindig, hogy a magyar szabadelvűséget befulladásani készülnek a magyar közéletre elterített pocsolyába. . . Reánk, kik hajthatatlanul tartunk ki a régi liberalizmus mellett s keményebbek és radikálisab-
bak vagyunk, mint valaha!

Nem kellene felelnünk, de megfelelünk.

Voltunk s vagyunk rendíthetetlen hívei a régi szabadelvű tábornak, mely elveszendőben [van]. Maga Biharország is leszerelt. *Megalkuvóknak látszanak* a sok harcot vívott vezérek s tehetetlenek a tábor. A megalkuvásnak legnagyobb átka az, hogy ma

tisztán senki sem láthat. Szóljunk világosabban egy jelen publicistáinkkal: bele tetszett gyáván törödni mindenbe, ma már a *pártok mit sem jelentenek.* A pártokat *elnyelte* a pocsolya, a reakció.

Mi hát nem tehetünk egyebet, mint hogy — ha a szabadelvűpárt nem ragaszkodott elveihez — *hívek maradtunk magunkhoz s a szabadelvűséghez.*

Mi következik ebből? Nekünk credónk, törvényünk a szabadelvűség. Aki *szabadelvű,* az velünk van s avval *vele vagyunk.*

A biharmegyei szabadelvű pártban nem maradt semmi tán a régi harciasságból. Még vezéreinél is jobban megalkudott. Olyan könnyelműen hagyta önsorsára a szabadelvűséget, mintha egy rövid vicinális vasútról, vagy Kumanyesd község egy felszázalékos pótdójáról lett volna szó. *Nagyszalonta, B.-Ujfalú, Bárdnd, Bihar* beszéljenek helyettünk. *Hosszúpályi* ellenzéki jelöltje református pap, kétségtelenül liberális ember. Ide a párt egyik legkiválóbb tagját elküldték — *elvérezni.* Talán győzni fog, de győzelme nem biztosabb, nem dicsőségesebb lett volna Balogh Lászlóval, a titkos antiszemita Leszkay Gyulával szemben? .. Beszéljünk a székelyhídi dolgokról, hol a szabadelvűpárt beengedett mindent, még az agrárizmust is. Egy kis lelkiismeretesség, az elvek szeretete mellett megtörténhetnék, hogy Tisza István grófnak és Hlatky Endrének a legkétségesebb küzdelmet kell megharcolniok, s hogy Belényesben felnőtt valami zavaros, de elég félelmetes ellenség?

És bizonyos jó bácsik, derék urak beszélni mernek »pártunk«-ról, »változhatatlan« elvekről s hogy mind jól összefér a dicsőséges múlttal s az »új korszak áldásos tevékenységével«... .

Ennyi elvtelenség, zűrzavar, gyávaság, megalkuvás bizony nem sok gyönyörűséggel tölthette el a mi szíveinket!...

Hát Nagyvárad?... *A genfi lobogó* még itt boszulhatta volna meg magát igazán, ha nem volnánk sokan *klikkeken kívül* álló, *hű, önzetlen* tagjai a szabadelvűségnek. Nagyvárad szabadelvű pártjának vezetősége jórészen egy *érdekszövetkezet,* mely leplezgeti s cifrázgatja magát nagy, ősz generálisunk köpenyegével... Itt egy Hoványi Géza ad leckét a szabadelvűségből s »közéleti erkölcsstanból«. Itt stréber familiárusok törtetnek az élen — az érvényesülésért. És a többi, a mit mind tudunk!...

Ha résen nem állunk, ha nem rángatjuk a vészharangot, a klikkek és stréberek miatt Tisza Kálmánt, a legnagyobb élő magyar politikust, a régi szabadelvűség igazi oszlopát kibuktatja Barabás Béla, akiről tudjuk ugyan, hogy szintén igaz szabadelvű, de akiről hisszük azt is, hogy ő maga visszalépne, ha arról lehetne szó, hogy Tisza Kálmánt kibuktassa... .

... Állunk a nagy napok előestéjén szomorúan s alig merünk hinni az előtolakodó reménynek, hogy *Biharvármegye* ismét *Biharország* lesz s itt fog megszületni a *reakció reakciója*, a régeből megújult, a réginél még erősebb, igazibb liberalizmus...

De higyjük, hogy valamiképen meg fog születni s ez a születés halálába fog kerülni a most vajúdo szörnyszülöttnek ígérkező parlamentnek!...

NN 1901. október 1.

Nt.

184. A VÁLASZTÁS NAPJÁN

Hálát adunk a magyarok Istenének, hogy ím eljutottunk minden nagyobb baj nélkül idáig, a képviselőválasztás nagy napjáig. Olyan igazán mindegy ebben a mai elvtelen, meggyőződését, hitét bevallani nem merő politikai világban, hogy a sok stréberkedő úr közül ki jut be a parlamentbe, hogy igazán csak örvendeni fogunk, ha túl leszünk ezen békességünket, nyugalomunkat felzavaró választási komédián, — melynek eredményétől úgy sem várunk semmit, legfőlebb azt, hogy a sok tülekedő úrnak miképen valósulnak meg azon rózsás reménységei, amelyeket egyéni érvényesülésükhöz fűznek a parlamentben.

Amely korban az önzés, az egyéni érdek leplezve elvet hitet és meggyőződést, a megalkuvás, az opportunizmus rozoga hídján igyekszik előre, amely korban a szabadelvűség cégére alatt klerikális, agrárius, reakcionárius dugárak és csempészek kerülnek a parlamentbe, hogy egy zászló alatt hadakozzanak egymás ellen, amely korban senkise bízik a politikai képmutatás nagy mesterében Széll Kálmánban, de mindenki hazudik, mindenki hízeleg neki és az ország minden részéből ezerszámra érkeznek hozzá a hozsannát zengő üdvözlő táviratok. Bizony édes magyarom, ilyen porfelhős, csúf időben mindegy az neked, hogy Péter vagy Pál kerül-e a képviselőházba.

Látjuk azt már úgysis jó előre, hogy a magyarságért, a szabadelvűség védelméért megvívandó nagy csatát nem a parlament porondján, hanem az ébredő nemzeti közvélemény harcterén fogják megvívni. És legyen akárhány csatlósa is a reakciónak benn a parlamentben, a győzelem a miénk lesz, az erejére, öntudatára ébredő és ellenségét összetiporni tudó szabadelvű közvéleményé.

Ez a mostani választási harc csúnya és ízléstelen vásári komédia. Egy néhány úr minden áron szerepelni akar, minden-

áron »nagyságos képviselő úr« akar lenni. Teljék e hiú vágy megvalósulásában örömiük, de olyan bolondot ne akarjanak elhitetni az urna elé lépő közönséggel, hogy az ő megválasztásuktól függ a haza jövője és boldogsága.

A nemzet erejét, az ország jövőjét nem képezhetik azok a mandátumok, amelyeket négyszázegynéhány úr részben kap, részben kicsikar most tőlünk. Ott látjuk mi erőnk és szebb jövőnk biztosítékát magának a nemzetnek hitében, lelkében és abban van a mi erős bizodalunk, nem pedig néhány szószátyár úr hazug, virágos frázisaiban. És ha tovább tornyosulnak a komor vészfelhők hazánk egén, ounau, a magyar szabadelvűség atmoszférájából fog teljes erővel végigzúgni hazánkon a tisztító vihar, mely elűzi a reakció fellegeit.

NN 1901. október 2.

Nt.

185. FORRONGÁS A MEGYÉBEN

Ha igazak azok a megdöbentően hangzó hírek amelyek különösen a románlakta biharmegyei községekből érkeznek most Nagyváradra, úgy váratlan meglepetéseket és izgalmas szenzációkat hozhat a mai választási harc. A tisztviselőket alkotmányos joguk jelentékeny részétől megfosztó új törvényt arra használták ki az ellenzéki kortesek, hogy a legostobább jelszavakkal felláztatják a népet. Hetek óta kürtölik, hogy ha a negyveennyolc győzni fog, *nem kell adót fizetni*, felosztják az urak földjét, erdeit, legelőjét. Ezzel a vakmerő fanatizálással szemben teljesen tehetetlenü állanak Széll Kálmán úr kegyelméből a nép vezetésére és felvilágosítására hivatott állami és közigazgatási tisztviselők, mivel a nemzeti párt által megalkotott új választási törvény *eltiltja őket a választók legcsekélyebb befolyá[solásá]tól* és így azoknak kijózanításától, felvilágosításától.

A Rosslán megtörtént zavargásról már írtunk. Ott a fellázadt románság vasvillával akarta agyonverni Fassie Tódor volt képviselőt aki üldözödi elől az erdőbe menekült, ahonnan csak a csendőrök tudták kiszabadítani éjféltájban. Ehez hasonló módon vannak fanatizálva a választók a többi kerületekben, úgy, hogy nincsen kizárva az a lehetőség se a jelenlegi viszonyok mellett, hogy kivéve Telegdi Józsefet, akinek nincs ellenjelöltje, *megbuknak az összes szabadelvűpárti jelöltek Biharmegyében.*

És bármilyen súlyos veszteségét is fogja ez jelenteni a szabadelvűségnek, nem nagyon fogjuk fájlalni e bukást. Ha akkor,

midőn Széll Kálmán a nemzeti párt óhajtása szerint új körmönfont törvényeket hozott a régi szabadelvűek kibuktatására és a régi szabadelvűek élükön Tisza István gróffal eléggé gyávák voltak megszavazni a saját halálos ítéletüket, sőt meghunyászkodva még hozsannákat is zengtek Széll Kálmánnak, — megérdemlik a bukást. Még az a szabadelvű közvélemény sem fogja őket sajnálni, mely különben vallja az ő elveiket és szerette volna, ha az elveket diadalra is viszik, — de természetesen Széll Kálmánnal szemben.

NN 1901. október 2.

Nt.

186. VERESÉG AZ EGÉSZ VONALON

Délutáni órákban írtuk e sorokat. A telefonunk reggel kilenc óra óta lármázik. Távirat jön egyik a másik után. De tíz óra óta a telefon-csengő mintha lélekarang volna. *Váratlan bukások, biztos nagy vereségek* tragikus jóslatát zengi.

Közben ijedt hangon kérdezik a telefonból:

— Tenke is elveszett? Belényes is? Még Tisza István is tarthat attól, hogy Ugrán elbukik.

Itt vigyorognak előttünk a kegyetlen számok, amelyek már szerencsésen alig változhatnak meg legtöbb helyütt s mi a kétségbeesett kérdezősködőknek nem válaszolhatunk másként:

— Igen. E pillanatban úgy állanak a dolgok, hogy az élesdin kívül minden szabadelvű kerület elveszhet. Margitta még tán megmarad, de Ugra és Magyarcséke megtartásához annak a segítsége kell, akihez Tenczer Pál, a Radocza főkortesese, mint legfőbb korteshez, folyamodott fohászával tegnap.

Nem tagadjuk, mi most fájdalmat érzünk. Nehéz ám bele-törődni a keserves valóságba, hogy Biharvármegyében — *a szabadelvűiség talán nem — de a szabadelvűpárt bementa a csődöt.*

Érezzük a fájdalmat, nem tagadjuk, de érezzük a fájdalom mellett azt a felséges felemelő érzést is, mely örök emberi. Rokon talán a bosszú érzésével, de intelligensebb, nemesebb: *az igazságkapás, az elégtétel érzését . . .*

Mit hirdettünk mi? . . . Hirdettük, hogy a Széll úr rendszere veszedelmes, pocsolyába vezető. Hirdettük, hogy a régi tradicionális szabadelvű lobogót *itt Biharban még Széll úr kedvéért sem szabad elejteni.*

• Soha opportunizmus ilyen kegyetlenül meg nem bosszulta magát. Tessék vezekelni, akik vezekléssel tartoznak. Van ok a vezeklő gyászra.

És tessék gondolkozni a szabadelvűség mibenléte és sorsa felett. Tessék tovább is gyáváskodni.

Ma még a nemzeti génusz talán csak a közjogi sáncokból és *önhitünkéből* vert ki bennünket. Ha tovább is *jól* viseljük magunkat, nemsokára reánk ömlik a reakció minden pocsolyája . . .

Nem üdvözölnők Széll Kálmánt?

NN 1901. október 3.

Nt.

187. TISZA KÁLMÁN MEGBUKOTT

Ez a pillanat történelmi pillanat és mi ebben a pillanatban egy darab történelmet zárunk le . . . Szent László király tere felé tódul Nagyvárad népe. Lobogó-erdőre vetik a fényt a lángoló fáklyák. Amarról Kossuth nótája zeng felénk, itt mámoros tömeg zajong s ott fent az erkélyen elrekedt, diadalittas hang szól a hullámnzó tömeghez bekövetkező nagy győzelemről . . . Percg a dob, trombita szól, huszárok érkeznek messzi bihari kerületből, hol föllángolt népszenvédelet oltogattak. Filozófus, hideg eszű emberekre ráragad valami különös, csodálatos ittasság. A história szárnya lebeg el felettünk . . . E pillanatban, hacsak ránk nem szakad a csodák világa, bizonyos, hogy *elbukott* a tömeg jóvoltából egy óriás, hogy *elbukott* Nagyvárad, Bihar és Magyarország nagy, ősz Tisza Kálmánja . . .

Elbukott . . . Ki hagyta cserbe? Mindenki . . . Ki harcolt ellene? Senki . . . Elbukott s óh, nagy fájdalommal mondjuk : elbukott dicstelenül . . . A világ s az emberiség meg nem frott, de hatalmas törvénykönyvéből ellene kelt egy hitvány kis paragrafus, mely szól :

— Nem túróm a gyengeséget, nem respektálok a leömlött időóceánt. Ezen a földön az erőé, ifjúságé s a *harcé* minden. *A ki nem harcol, nem él . . .*

És elbukott és Magyarországon sok százezer ember azt zokogja most sűrű gyásszal :

— Hajh, leesett a mi fejünknek koronája. Szent haladás, szent liberalizmus meghalsz most már! . . .

— Emberek, siránkozók, zokogók megálljatok . . . Elkárhoztok, ha sírtok!

Nem szerette fanatikusabb szeretettel senki az elbukott ősz óriást, mint szerettük mi... Szentléleknek lovagjai, vagy mi az ördögök volnának, tollal rovatva harcoló, az idők lelkét megértő emberek... Lapozzatok csak vissza a mi írásainkba minden szavunk ima volt, amit Tisza Kálmánról írtunk. Ez az elbukott ősz óriás tette, hogy ma már van mit féltünk, ez a férfiú csinálta meg ez országban a világosságnak világát. Ő reá mi esküdtünk, őt istenítettük hibáiban is...

De ne sirassátok ám a szent liberalizmust nekünk!... Illetődjete meg, mint mi megilletődünk, de siránkozó gyávák ne legyetek...

Hát megbukott Tisza Kálmán!... Az istenek nem adtak örök ifjúságot, örök vezetést, örök dicsőséget senkinek.

...Mert úgy történt, hogy Magyarországon csakugyan ellene esküdtek a világosságnak. Mi pedig panaszkodunk nagyon: — Öröködbe, Uram, pogányok jöttek...

Ő hallotta a mi panaszkodásainkat, de talán ereje nem volt. Hívtuk a sötétség legyőzésére a fiatalságot: nem volt fiatalság ő benne, sem törzse sarjában. Hívtuk az erőt, ő gyöngé maradt. Harcolni kellett volna, ő nem harcolt. Fiatalság, erő és harc nélkül nincs élet, neki meg kellett buknia... Reményünk, hogy a reakció sötétségét ő vele verjük vissza, már előbb meghalt. Nem a világosság aludt tehát ki, hanem az *élet* győzedelmeskedett...

Mert voltak itt sokan törpe, hazug szolgálai az óriásnak. Ő nem tudta, mi éreztük, hogy törpék és gonoszak. A mi nagy szeretetünket, imádásunkat és hitünket Tisza Kálmán és a liberalizmus iránt e szorgos törpék kamatoztatták s kamatok kamatjaként ráültek a nyakunkra...

De tovább megyünk. E törpék közt fekete is vala sok, kik így szólának:

— Vakok vagytok ti, hisz mi fehérek vagyunk, liberálisok s a Tisza Kálmán hívei.

Ezek a törpék, a Téged körülvevett nagy imádásunknak szorgos kamatoztatói buktattak el Téged, ősz generálisunk.

Nem harcoltak? Harcoltunk mi a te nevedben! De törpéid hazug tehetetlenségét nem tűrte tovább Nagyvárad város polgársága. Ők jobban veszélyeztették a liberalizmust, mint a bevallott reakcionárius lovagok, akikkel — bizony mondjuk — el fogunk tudni bánni. És a nagy harcban, ha a harc eljönne, Nagyvárad a régi liberális lesz s liberálizmusa erősebb, mint valaha...

E pillanatban hát egy darab história bezárult. Mélységes fájdalmat érzünk, de nem látunk katasztrófát. És mondják, hogy

meghalt a régi szabadelvűség. Jó : meghalt. De az újat, a *radikálisat*, az alkotót várja Nagyvárad, Bihar s rengeteg ezre Magyarországnak!

NN 1901 október 4.

Nt.

188. REFLEKSIÓK A BUKÁSHOZ

Értsék meg a dolgot, szeretett atyánkfiai, bihariak és máshová valók, gyászolók és örömben tombolók, »Pester Lloyd« és »Budapesti Hírlap« : mi nekünk itt Nagyváradon kutyabajunk sincs. Egy kis katzenjammert éreznek a győzelmi muri után a függetlenségi kortések, egy kicsit szűkülnek a történelmi, vagy nem történelmi nevű bihari fajmagyarok, letört néhány nagyváradi »közéleti tényező«. Ellenben a nagyváradi úgynevezett közvélemény már napirendre tért, mert éppenséggel nem volt ok rá, hogy magát izgassa

*

Nagyváradon függetlenségi párt voltaképpen nincs is. Ellenben az az ezer választó, aki nem szavazott : majdnem egytől egyig liberális, sokkal liberálisabb, mint Széll úr. A Barabás-párti szavazók között van pár száz, akik hasonlóan szívvel-lélekkel liberálisak. Ne féltsek itt a liberálizmust. Nincs annak *itt* Nagyváradon semmi baja . .

Tisza Kálmán — elmondtuk már tegnap — megtagadta volt önmagát. Ha akkor, a bizony elérkezett tizenkettedik órában, leküzdte az ő lelkében mindig erős volt opportunus hajlamot s híveivel szembe fordul Széllnek s reakciós, sötét táborának, ha haza Nagyváradra, szintén ilyen *tisztító* parancsot küld s pártjából kihajtatja, hogy repüljenek, a klerikális Hoványiékat s a többieket s ha Tisza Kálmán nem követi a kegyelmes főfinánc példáját s nem utasítja krumpli-levesre a jogosan követelő tisztviselőket : ezer szótöbbséggel viseli ma Nagyvárad képét! Méltóztatnak tehát most már tisztán látni a helyzetet?

*

A Kossuth-pártot liberális pártnak tartjuk, sokkal megbízhatóbbnak, mint a Széll pártját. Szokoly Tamás elnököt ugyan nem túlságos módon áldotta meg pártvezéri hivatottsággal a

teremtő, de a hajdani liberális nagygyűlésen ő tartotta a függetlenségi párt lobogóját. Stern Hermann tisztelt, népszerű ember, Schütz kipróbált liberális ember, Adorján Emil dr., kit egy rövid nap faktorrá tett Nagyváradon, Halász Lajos egytől-egyig liberális emberek. A Kossuth-párt a magyar zsidóság jeles alakjainak segítséget nyújtott a parlamenti szerepléshez, amit a híres Széll-féle szabadelvű-párt csak nagy kényszerűségből tett *mindig*. Barabás Béla dr. liberális, demokrata ember s bizony talán bajainkban is több sikerrel fog eljárni, mint a Széll által gyűlölt Tisza Kálmán akit az »új liberálizmus« gyomra minden megalkuvása ellenére sem szívesen vett be.

*

A függetlenségi párt szervezkedik. Mi ezt szimpátiáva fogjuk kísérni. Mert azt tudjuk, — hisszük — hogy nem mint *pár* győzött. Legelőször is most már szakítsa meg végleg az aula vidékéről valók fegyverbarátságát. Politikában — úgymondják — az ördöggel is szabad szövetségzni. Ezek után azonban legyen vége a szövetségnek, mert különben a pártnak is vége lesz. Egy erős, *radikálisan* liberális ellenzékét mi igen szívesen látunk. Sokat tudna használni a helyi hatalmi klikk által(*) megmérgezett nagyváradai közéletnek . . .

*

A helyi klikk pedig letört . . . Hoványi úrék bank-despotaságának vége. Hoványi úrék megszűntek számítani . . . A nagyváradai közélet megtisztult. A tisztogatást tovább folytatjuk mi is. A polgársággal s írjuk ki bátran : a zsidósággal nemcsak választás idején keresik a barátkozást a liberális megyei urak. Új alakulások lesznek. Lesz majd igazi szabadelvűpárt, lesz liberális, radikális ellenzékünk s nyíltan beszélhetünk a reakció híveivel is.

Nagyvárad nem érdemli meg sem a *háldatlanság*, sem a politikai éretlenség vádját. Ne tessék nekünk leckéket adni. Érettebb, intelligensebb polgársága nincs Budapestnek, mint a nagyváradai. A nagyváradai választás eredménye nem olyan szörnyű tragikum. Benne van az események logikus igazsága s benne örvendeztet bennünket a nagyváradai választók intelligenciája, ereje és nagykorúsága. Hát ez az igazság!

NN 1901. október 5.

A. E.

A nagyság — nagyság . . . Néró is nagy volt. Cézár is az. A nagyság kiválóság. Kiválóbb szélhámos milliók sorsát nem intézte még Széll Kálmánál . . .

• Ő kegyelmessége valószínűleg nem lesz abban a helyzetben, hogy ezt a bókunkat nyugtázhassa. Neki Budapesten megvannak a maga lapjai. Azokat sem kell elolvasnia, hiszen azok diktandóra dolgoznak. Bizonyosan méltóságán alulinak tartja hát ő kegyelmessége a mi elismerő szavaink meghallását. Egy vidéki lap, melyet nem a miniszterelnöki sajtóirodában szerkesztenek, mely az idők feketére fordultával is a régi liberálizmushoz, a világosságához s őszinteséghez hű maradt, egy lap, mely a bihari és nagyváradi tradíciókhoz hű, radikális liberálizmusnak hódoló intelligens közönség lapja, — mint kerüljön ő kegyelmessége asztalára?... Más volna, ha a »tiszta« választásokról zengenők, zengedeznők nyalogató himnuszt. Okvetlenül »kivonatolnának« ám minket a sajtóirodában s ő kegyelmessége demimond lelkében örvendezve pakkolna le bennünket a Szokoly Tamás üdvözlő sürgönye mellé.

Nem vagyunk nagyravágyók, s nem akarunk a Szokoly Tamás sürgönyével újra találkozni.

Mi is, mint ő kegyelmességének egy jeles társa, a szerény ibolyához óhajtunk hasonlítani. Meghallja-e a mi bókunkat, vagy sem Széll Kálmán úr, szerény ibolyához méltóan, nem nagyon bánjuk.

Eddig sem bántuk. Mióta a hatalomhoz juttatta ennek a szerencsétlen országnak a rossz végzete, ezt az egyet nem sajnáltuk soha. Mi betöltöttük kötelességünket. Ez a kötelesség éles szemet kívánt, mi mindjárt azt ismertük fel benne, aki most a bókot kapta tőlünk. Ez a kötelesség örökösét kívánt s kíméletlen kritikát, mi hű őrizők voltunk s őszinték mindig.

De mégis, most inéig csak észrevesz bennünket a kegyelmes nagy szélhámos.

Az a kis különös incidens történt, hogy egy bécsi világlap, amelynek a hangja a Burgig elhallatszik, sőt egy kicsit tovább is, olyan formán találta meglátni a dolgokat, mint a hogyan a »Nagyváradi Napló« látta s — könyvtári kötete a tanú rá — hirdette kezdettől fogva. Hogy is hangzik ez a két veszedelmes passzus?

Tisza bukása után is hatalom volt, majdnem úgy mint Bismarck Németországban. Minden utána következő kormány nagyra becsülte támogatását és félt attól, hogy ellenfele legyen. Ama számos válságban, amely miniszterelnöksége után a szabadelvű párt uralmát veszélyeztette, mindig az ő tanácsa volt az, amelyet követtek

és amelyik a pártnak megmutatta ama utakat, amelyeken megbízhatatlan politikai jongleurök merényletei elől elvonulhatott; az egyház-politikai törvényjavaslatokért folytatott nehéz harcok idején pedig a szabadelvűség főhadiszállását ott ütötte föl, ahol az öreg generális táborozott.

Közel áll az a feltevés, hogy a kormány is benne volt a játékban, mert Tisza Széll Kálmánnak kényelmetlen. Tisza a nemzeti pártnak a szabadelvű párt ölébe való felvételével sohasem barátkozott meg teljesen. Úgy szerepelt, mint a szabadelvű pártban forrongó elégedetlenség központja, az összeférhetetlenségi törvénynek nyíltan ellenszegült és legutóbbi programbeszédében élesen kikelt gróf Károlyi és ennek agrárprogramja ellen, habár a kormány ebben a programban nem talált alapot arra, hogy a Károlyi-csoport támogatásáról lemondjon.

Így van ez kegyelmes szélhámos! A nagy szemfényvesztő-boszorkánykonyhába most magasabb helyről is beláttak. És bár jezsuita módon zokog a klerikális vizeken hajózó magyar sajtó leghivatalosabbja, az agrárius tábor büszkén hirdeti:

— Széll elvesztette a Tiszákat s a Tiszák örökségét harminc agrárius veszi át.

A szennyes áradatot föltartóztatni nem lehet. A hazugság és sötétség úrrá lett ebben az országban. A nagy szélhámos pedig ballerina-szökésekkel lejt a ledöntött szabadelvűség romjai körül, a nyalogató himnuszok mellett s olyan keccsen, ahogy csak Sarkady kisasszony tudta volna járni a balettet.

A nagyság — nagyság . . . A hazugságnak, szemfényvesztésnek, kokottpolitikának nagyobb mestere még Széll Kálmánnál nem volt.

De meglássa mindenki, hogy be fogja csapni megbízóit is. Mert a nagy szélhámos befejezte már a misszióját, mely az volt, hogy *ezt az országot a klerikalizmus számára megoldozza* . . . Elvégezte zseniálisan, de közben úgy megszerette a nagy kokottok életét, hogy most már nincs kedve távozni.

Mert ha ez az ember tudna egyszer becsületesen őszinte lenni, így szólna:

— Most már jöhet utánam akár az inkvizíció is. Elvesztettem, becsaptam egy pártot és egy országot. Plaudíte! Most már mehetek . . .

. . . Ekkor talán magához térne a félrevezetett ezrek kisebb fele s lehetne arra gondolni, hogy mentsük meg, ami megmenthető.

NN 1901. október 6.

A. E.

190. A HÉTRŐL

A nagyváradai élet egy kiváló, nagyeszű és nagyszívű alakjával ültem együtt, szörnyű üres, csendes vendéglő sarkában.

»Delila« előadásáról szöktünk meg. Az utolsó napokban elcsigázott, nagy váratlanságtól megkínzott idegek nem bírták már a pazar élvezetet. Mikor Pataky úr nagy határozottsággal kijelentette, hogy lovagi szavára mondja: a márki meg fog halni, — mi távoztunk . . .

Hogy ott ültünk s valószínűleg egyforma színekben vonultak el még egyszer előttünk a közeli napok undokságai, tudja ördög, hogy jutott ez eszembe, pillanatnyi apropója nem volt, hogy kimondjam:

— Úgy kell lenni, hogy örök törvények szerint *a siker mindig a középszerűséghez szegődik*. A kiválóságok sikere abnormális s valahányszor igazi kiváló ember láncolta magához a sikert, ebből az erőszakból előbb-utóbb tragédia lett . . .

Komikus a »mondás«-okban utazó ember. Én is az lehettem akkor. De alighanem igazat szoltam . . .

Az ősz generális szörnyű tragikuma ezt bizonyítja ismét, mert ez az én mondásom nem egészen eredeti s nem is új. Szávay Gyula tollát sok sertés győzte le. Ábrányi Kornél talán örökre le fog most már mondani a dicső nép kegyének kihasználásáról. A napi politika számolyszékéről csak egy kicsit keljünk magasabbra, mindjárt látjuk, hogy a reakció nemcsak vérvádat, butaságot termelt s nem csak mandátumokat koboz el, de csinál korszakokat, mikor a siker *még kivételesen sem szegődik* kiválóságokhoz

*

Arisztokratának lenni szép, arisztokratának lenni jó. Mi újabb emberek, lateinerek, kereskedők s egyebek, abban a hibában leledzünk, hogy büszkélkedünk a magunk *kényszerű* demokrataságával.

Dehogy is vagyunk mi demokraták. Aki közülünk csak egy csöppet is ambicionálja magának a gondolkodás képességét, igen lenézi titokban a tömeget. Annál jobban lenézi, minél nagyobb tömegekkel van dolga. Én azt hiszem, a választások alatt megnövekedett az arisztokraták tábora. A tömegek domináltak ugyanis. És ujjongunk a Vázsonyi Vilmos dr. diadalának mindnyájan. Itt kiválósághoz szegődött csakugyan a nép-kegy s a siker. Magunkban azonban úgy gondoljuk s a vakmerőbb íme, be is vallja: felséges vagy óh nép úgy magadnak s felséges vagy és eltűrhető, ha szerencsés kezek használnak eszközként, de igen boldog óh felséges nép az, aki előtt egészen közönyös vagy! .

*

Valamelyik szombat alkonyatkor itt a vasárnapi vonal alatt szerelmet vallottunk a színpadi komédiának. Talán nagyon is szertelen, heves volt a vallomásunk, de igaz volt. És ma ismét csak azt mondhatjuk, hogy boldog ember, bölcs ember, aki be tud olvadni a festett világ istenien hazug s istenien igaz világába.

Maguk a hisztriók is érdekes emberek. Többnyire primitívek s bennük a primitív emberek minden ösztöne s ismertetője: a kritikátlanság, az önzés, a nagy »ego« s az analizáló képesség teljes hiánya. De, akik érzik az összetett lelkek, éles szemek örökös kétségek közt vergődés átkát, irigyelhetik a festett világ embezeit, kiknek *hitük* van.

NN 1901. október 6.

Dyb.

191. A VÁLASZTÁSOK EPILÓGJAI

A nagy komédia jobbra lezajlott. Undorítóbb, léhább vásárt nem látott a világ.

De legundorítóbb volt, hogy mint támadtak Nagyvárad váratlan megnyilatkozása után a *haldokló oroszlánra* . . .

A magyar sajtó, Széll Kálmán lapjaival az élen, vetélkedve rúgdosott a letörött generálison. A kormánypárti s többi klerikalizmus Tisza Kálmán bukását tartotta a legnagyobb győzelmének.

Mi elmondtuk, hogy Nagyvárad nem a *szabadelvűség* ellen kívánt megnyilatkozni. Tisza Kálmánt saját *klikktől vezetett pártja*, a reakciós Széll-regiemmel szemben történt megalkuvása s szerencsétlen beszámoló-beszéde buktatták el.

Mi akkor mindjárt megírtuk, hogy ez a bukás nem szörnyűséges csapás, de tragikusnak tragikus. Az *ember* tragikuma, a nagy emberé s az *idő* tragikuma, hogy Tisza Kálmán elbukhat a szabadelvűség híres városában, a Tiszák birodalmában.

De minden csöpp vérünket fellázítja, hogy milyen aljasul bántják most Tiszát azok is, akik nemrégiben is reszkettek a hatalmától s még *divat* volt szabadelvűnek lenni, odavoltak a Tisza-liberalizmus dicsőítésének gyönyörűségétől.

Ez a legszörnyűbb tragikum! A *Tisza-féle opportunizmus* alaposan kinevelte ezt a *nemzedéket* . . .

Egyébként pedig kezdünk nyugodtak lenni és várunk. Nagy dolgok fognak történni. Azt hisszük, hogy a közeljövőben, itt Magyarországon vívja meg legnagyobb csatáját az egész világon egymással szembenálló középkor és az emberi haladó lélek.

Egyelőre még kis dolgok aktuálisak. Néhány rendes és pótválasztás sok-sok petíció és bűnvádi eljárás . . .

NN 1901. október 7.

Nt.

192. A KLERIKÁLIS KORMÁNYPÁRT

Érdekes kis vallomást tesz Tisza Kálmán bukásával kapcsolatban a klerikális kormánypartí »Budapesti Hírlap«. Így vall a többek között :

Az öt év előtti szabadelvű-párt majdnem egészen felében *kicszerelődött*. A régi párt megmaradt fele nagy nehezékkal van megterhelve : régi emlékekkel és régi elkötelezéssel. A volt nemzeti pártból *ötvenkettő* került be a képviselőházba. A fúziókor 33 lépett be a Lloyd-klubba. Időközben héttel megszaporodott a száma, úgy, hogy e csoportot negyven taggal találta a Széll oldala mellett a választás. E negyvenötből öt nem lépett föl, öt a választáson kibukott; de a Bánffy-választásokon kibukottakból *hejőtekkkel együtt mégis ötvenkettő* azok száma, akik azelőtt Apponyi gr. zengő szavára hallgaltak. Akik a Károlyi-féle agrarizmus mellett állást foglaltak, azok száma a szabadelvű pártban harminc, közöttük *húsz exponáltan agrárius*. Különösen Sáros, Abaúj és Arad vidéke adták kontingensüket, azután a felsővidék és Dunántúl. Ha ehhez hozzászámítjuk a *többi ellenzéki frakcióknak az agrártörekvésekkel szimpatizáló elemeit, 40–50-et kapunk. A Kossuth-párti kerületéből tudtunkkal csak egy agrárérzésű képviselő került ki, mi figyelembe véve azt, hogy ezek nagy részét a szinmagyar kerületek küldik, jellemző és érdekes eset.*

Ugyane lapban egy hallatlan cinikus vezércikk botránkoztat meg. Kovács Albert írta, a letörött, hírheft Kovács Albert. Azon siránkozik, *hogy Tiszáékkal együtt hogy nem lehetett megbuktatni az ő szemében szintén szörnyen veszedelmes liberális Kossuth-pártot* is. Valóban Rákosi Jenőék immár hihetetlen vakmerőséggel úzik veszedelmes, klerikális játékaikat . . .

NN 1901. október 7.

Nt.

(K. Hegyesi Mari vendégjátékai)

P. Adorján Berta, ki állandó vendége volt a nagyvárad-i kőszínház első szezónjának s kit kivételes szimpátiával vett körül a nagyvárad-i színházi közönség, a búcsúzásra módot sem kapva vált meg tőlünk, — és a színházi vezetőség színiügyi bizottsága szankcióval ebben a szezónban is a vendég-hősnői rendszer mellett döntött. Az új hősnő K. Hegyesi Mari asszony vasárnap és hétfőn lépett fel először, mint állandó vendége a színháznak . . .

. . . Egyszer egy olasz drámaíró darabjára készült a Nemzeti Színház. A főszerepet K. Hegyesi Mari asszony kapta. Egy Olaszországban utazgató budapesti újságíró meglátogatta ebben az időben a darab íróját s megmutatta darabja budapesti sikerének letéteményesét. Az olasz író sokáig nézte a képet s fölsóhajtott:

— Nagyon szép. Csodásan szép. Lehetetlen, hogy ilyen szép asszony jó színésznő legyen . . .

K. Hegyesi Mari asszonynak ez ellen a kétség ellen mindig küzdeni kell. Pedig oktalan kétség volt. K. Hegyesi Mari asszony jó színésznő. Egyszerűen jó színésznő, nem a kivételes, nem a fenomenális színpadi asszonyok közül való, de intelligens, ambiciózus és sok szerencsés külső tulajdonságokkal feldobított. Hogy nyolc év után a Loowodi árva címet hordó férc ócskaságban akart találkozni a nagyvárad-i közönséggel, szerencsétlen ötlet volt, de nem haragszunk érte. Neki ez úgynevezett parádés szerepe régen. A közönség tüntető, meleg rokonszenvvel fogadta s ő szépen, ízléssel végigjátszta, ahogy az előíródott, a címszerepet. Az előadás igen rossz volt, dicséretes kivételként egy *kis* szereplőt kell megemlítenünk, Lengyel Margitot, aki *kis* szerepében is sok intelligenciát és ízlést árult el s akit nagyon szívesen látnánk nagyobb szerepekben is. *Egyetlen* próba előzte meg. Ez a vendég-hősnői rendszer átka. Előadás előtt kínos incidens történt. Október hatodika alkalmából egy igen rossz verset szavalt el magyar ruhában és igen rosszul Nyárai Antal. Mondhatjuk nem volt épülése rajta a kegyeletes, gyászos érzésnek.

Tegnap este *Fedorá*-ban, egy másik szintén parádés szerepében lépett fel K. Hegyesi asszony.

Á loowodi árva zsúfolt házat vonzott. Fedóra s a hétfői nap csak jó félházat csináltak. A próbátlanság Fedóra előadásán is meglátszott. K. Hegyesi Mariról sokan azt tartják, hogy a legjobb Fedóra . . . Ő a legszebb, az bizonyos, de a mi hitünk, hogy P. Adorján Berta triviálisan szólva »többet csinált« e hatásdramá

minden szavában hatást rejtő címszerepéből. De voltak K. Hegyesi Mari asszonynak igazán nagy jelenetei. A közönség pedig talán jobban ünnepelte mint első este. Hétszer-nyolcszor hívták ki egy-egy felvonás után. Mellette Szarvasit, ezt az erős talentumú színészt jutalmazta szívesen tapsokkal a közönség. A többi szereplők is nagyrészt megtettek mindent, amit egy hirtelen «szközölt» előadáson tenni lehet.

NN 1901. október 7.

Nt.

194. A KÍGYÓ

Széll Kálmánt nevezi így a *néppárt* lapja, írván róla a következőket :

Láttátok már a kígyót, ezt a sima ragadozót, mint csúszik, hogyan leselkedik, mikor prédára vágyik? És mikor megkapta áldozatát, milyen nyájasan, lassacskán nyeli el — elevenen. Ha gyomra tele van, olyan szelíd és békés, meghúzza magát és pihen, míg emészt. De mihelyt megemésztette, amit felfalt, újabb prédára indul.

Kissé gyanús ez a hirtelen nekivadulás. Vagy taktikázás és nem őszinte, vagy úgy áll a dolog, ahogy mi írtuk volt : Széll Kálmán *misszióját* nagyon hosszasan tartják forradalmibb révű, néppárti elvtársai.

NN 1901. október 9.

Nt.

195. TARTALÉKOS FÉRJ

(*Rákosi és Guthi bohózata, a Szigligeti színház
premierje 1901. október 8-án.*)₁

Milyen rossz darab lehet a *Sasok*, ha csak annyival rosszabb a *Tartalékos férj*-nél, amennyivel ez rosszabb a *Napoleon öcsém*-nél! . . .

A Rákosi—Guthi cég sok reménnyel jegyezte be magát, de sehogy se prosperál . . .

Ha a pompás, raffinált, francia mesterektől tanultak, igen rossz tanítványok. Ha pedig eredeti magyar humor és bohóság a Rákosi és Guthi cégé, akkor süssék meg a magyar jó kedvet.

Dehát egyik sem áll. A franciák csak képtelenségeikkel emlékeztetnek magukra a Rákosiék darabjában. Az Otthon, a budapesti aszfalt és kávéházak ötletei és vicceinek összeszedői a Rákosi — Guthi cég beltagjai.

Briex szenzációs Bölcsőjének parodizált ötlete volna tán az útszéli viccekből összetákolt darab magva.

A férj mellett az anyós és leánya készenlétben tartanak egy tartalékos férjet, a menyecske egy régi, de buta udvarlóját, ki természetesen aktiváltatásán dolgozik. A kikapós após, a cseli zongoramester, a feleséggé emelt volt színinövendék, a magántánc- és énektanár, mint megcsalt férj és a *Napoleon öcsém* sugójának a mása, a konfidens s az összekuszált ügyek kigabalyításának szizifuszi munkájával megbízott inas, a pof-ember, ki a kibic kedéseknél kapott pofonokból él és még egy sereg szörnyű karikatúra szekundálnak ehhez, a viccek özönéből csak néha kitetsző helyzethez.

Kacagni azért rengeteget lehet az ismerős és ismeretlen, de egyformán vad ötleteken. De már a második felvonás végén unjuk a dolgot s bosszankodunk, hogy nekünk ilyen nem egyenes úton mondják el a vicceiket Rákosi és Guthi urak.

A darab alakjait sok ötletességgel hozták a színpadra a nagyváradi színészek. A hölgyek közül Benkő Jolán, P. Szép Olga s E. Kovács Mariska a legszeretreméltóbb ambícióval játszottak.

Az urak közül Bognár János anyni művészetet, ötletet, ambíciót vitt bele a kikapós após szerepébe, amennyit az egész darab nem érdemelt. Nyárai rendes éretlenségeitől s izléstelenségeitől eltekintve mulatságos volt, Szarvasi, Pataky, Füredi, Bérczi, Erdélyi mindannyian komolyan vették a dolgukat, amit ne tessék gúnynak venni. A darabot ma megismétlik.

NN 1901. október 9.

Nt.

196. LE A »TARKA SZÍNPAD«-IG

Egy érdekes művészeti hírt olvasunk ma a fővárosi lapokban. Az »Otthon« hírlapíró-klub a komoly megbeszélés és megfontolás útján elhatározta, hogy egész szellemi erejével segíteni fogja a budapesti orfeumot a színészet körébe vonni és írni fognak az »Otthon« kiváló írói mindenféle szellemes és igen szabad darabokat. Teljes színdarabokat, amelyeket színészek fognak előadni a brettlin. Ilyenformán meg lesz mentve egy csomó kenyértelen magyar

színész, meg lesz mentve Waldmann úr, az orfeumok főigazgatója és meg van mentve a magyar haza.

Ennek az orfeumi művészetnek pedig *Tarka Színpad* lesz a neve. Azért lesz tarka, mert — mint nagy meglepéssel jelentik a budapesti lapok — sokféle irodalmi pikantériát és szabad darabot fognak rajta véghezvinni éjjeli 10 órától kezdve.

Sietnek azonban megnyugtatni azokat, akik még adnak valamit a magyar színészet és színpad tisztességére, hogy a vállalkozás az irodalmi, művészi ízlés határain belül fog dolgozni és bárha szabad és pikáns tarkaság lesz a műsoron, ez igen szellemes és ami fő — magyar, nem — német.

Nincsen a fővárosi színház-íróknak a művészet ezen emeléséhez semmi bíráló szavuk, sőt, úgylátszik, hogy örülnek neki, mert most már itt lesz a nagy alkalom igazán szellemes darabok írására.

Mi, az úgynevezett »jó vidék« se ágálunk tehát e nemes törekvés ellen, először azért nem, mert úgyse lenne módunkban a drágalátos tervet megakadályozni, másodsor pedig — mint bennünket megnyugtatnak — a magyar színészet ezen nagy reményekre és eredményekre jogosító fejlesztését a fő- és székváros határain belül fogják kultiválni Waldmannék és az »Otthon« mindazon írói, akik irodalmi szállítói lesznek a Tarka Színpadnak.

A vidéket nem fogják tehát boldogítani, mit nagyon üdvös lesz betartani, mert itt a mi földünkön olyan szél fújdogál, mely az irodalmi és művészi szabadosságot már a határnál visszasöpri oda, ahol tenyésztik.

Mi tehát nyugodtak lehetünk. De mit szólnak ehhez a nagy művészi konkurrenciához a budapesti színházak?

Még egy *tarka* színház — a sok tarka mellé?

Nem vetik-e föl a színházi részvényes urak azt az aggasztó kérdést, hogyha az író urak a szellemes és pikáns darabokat az *ötödik tarka színháznak* írják: mit írnak az ő színházaiknak?

Némi reményük azonban mégis lehet a részvényes uraknak. A konkurrencia nem lesz túlságosan veszélyes. Nevezetesen azt ígérik a szerzők, hogy a szabad és pikáns darabjaikkal, amelyeket a Tarka Színháznak írnak, a művészi és erkölcsi ízlés *határain belül fognak mozogni*.

Ha ezt beváltják: a részvényes színházak nyugodtak lehetnek, mert ők ezen régen túl vannak.

Ők joggal kiáltják oda: Urak, ne menjünk lejjebb! Már eléggé lent vagyunk!

197. NINCS SZABADELVŰPÁRT

Olvasván Széll úr lapjainak cikkeit, az ember csodálkozóba esik. Hogyan lehetséges, hogy agráriusok és merkantilisták, klerikálisok és szabadelvűiek egyformán dicsérhessék magasztalják ugyanazt az egy dolgot? Valamennyi azt hirdeti, hogy az új szabadelvű párt, úgy amint kikerült a választási harcból, diadalmas egyöntetűséggel tömörül Széll Kálmán körül s egyöntetűen vallja magáénak Széll Kálmán programját. De hogy tulajdonképpen és valójában melyik az a program, melyet az új szabadelvűpárt egyöntetűen a magáénak vall és a magáénak vallhat: nem tudja ezidőszerint egyetlen teremtett lélek sem.

A valóság az, hogy az új szabadelvűpárt, amint kikerült a választási küzdelemből, szörnyű képet mutat. Tény az, hogy a régi szabadelvűpárt számos olyan tagja kimaradt, aki föltétlenül liberális volt és nem kacérkodott se jobbra, se balra. Viszont tény az, hogy az új szabadelvűpártba belekerült igen sok olyan régi politikus, aki a régi szabadelvűpárttal szemben mindig hadilábon állott. Számban jelentékenyen megerősödve kerültek bele a szabadelvűpártba a volt nemzeti-pártiak, akik oda beleviszik régi hajlamaikat, törekvéseiket és hatalmi aspirációikat. Hogy ezzel a megerősödött csoporttal, mely köré előreláthatólag a régi elemek közül is sokan fognak közeledni, Széll Kálmánnak igen komolyan kell számolnia: kitűnik egyik kormánypárti újság mai cikkéből, mely sejteti, hogy közelebb már tényleges szerepet kell juttatni a volt nemzetipártnak a kormányzat terén is. Ez annyit jelent, hogy a volt nemzetipárt tagjai közül egyik-másik már közelebb belekerül a kabinetbe.

A megválasztott kormánypártiak közt több, mint negyven bevallott agrárius van. Ezek mind olyanok, kik elfogadták gr. Károlyi Sándor programját s e program alapján kaptak és vállaltak mandátumot. Ezek tehát valamennyien bizonyos kötelezettséget vállaltak a gazdasági politika dolgában arra nézve, hogy törekvéseiket és befolyásukat gróf Károlyi Sándor egyoldalú agrárius programja szellemében fogják érvényesíteni a pártban és a parlamentben is. Világos, hogy ezek az urak nem fogadhatják el Széll Kálmánnak a múlt országgyűlés végén a gazdasági politika dolgában kifejtett elveit, mert ha elfogadnák, egyszerűen maguk megszüntetnék a saját programjuk jogosultságát, mert saját magukat kellene dezavualniuk.

Az agráriusok tehát külön politikai csoportot alkotnak a szabadelvűpártban. És mert nyilvánvaló, hogy a parlamenti munkálkodás legjelentősebb részét a most összeülő országgyűlés

alatt épp a gazdasági politika kérdéseinek eldöntése fogja alkotni, világos, hogy ennek a csoportnak okvetlenül össze kell majd ütköznie Széll Kálmánnal, ha csak vagy Széll Kálmán vagy az agrárius-csoport nem veszi komolyan a maga nyíltan bevallott álláspontját.

Az is a kétszer-kettő bizonyosságával állítható, hogy azokban a szociálpolitikai kérdésekben, melyek minden időben és minden körülmények közt a szabadelvűség eszméjével fűződnek össze, se a volt nemzetipárt tagjai, se a bevallott agráriusok nem fognak az igazi szabadelvűség szellemében gondolkodni és cselekedni. Összeütközésnek tehát ezen a téren is be kell majd következnie.

A kormánypárti publicisták úgylátszik gyorsan felejtének. Elfelelték, hogy a 96-iki választásoknál a szabadelvűpárt minden jelöltje Bánffyra esküdött, s az ő programjára tett fogadalmat. Akadályozta ez a szabadelvűpártot abban, hogy elejtse és valóssággal kiátkozza Bánffyt? A viszonyok igen könnyen alakulhatnak úgy, hogy amint a régi szabadelvűpárt hátat fordított Bánffynak, úgy az új szabadelvűpárt hasonlóképpen cselekszik Széll Kálmánnal. És a mai helyzet minden jelensége arra vall, hogy ez be is fog következni.

Nincs szabadelvűpárt többé és hogyha az e nevet viselő kormánypárt reakciós elemei összefognak, elvész még a *név* is.

NN 1901. október 12.

Nt.

198. KÁPRÁZATOK

(*Marton Gaby könyve*)

Az író csak a magyar lelki szegénység teljessége idejében volt kiváltságos lény, ma már nem az. Azok között, akik ma intellektuális életet élnek, az írás és írnitadás nem számíthat semmit. Az individualizmus, melynek ereje mind jobban-jobban áthatja az intelligensek világát, érdemet és kiváltságot egyet ismer: az önállóan, eredetien élő és berendezkedő *mikrokozmoszt* . . . Aki *individuum* (!), aki maga jelöli ki a maga helyét az élet káoszában, aki fölkutatja a járatlan utakat s *egőjával* egyre és jobban magára marad a *mindennapos* életben, az az intellektuális életben *valaki* . . . Ha még ehhez az ereje is megvan, hogy írásokkal törekedjék arra a nagy, szép örökcélú lehetetlenségre, hogy beleolvassza a maga mikrokozmoszába, ami körülötte van: akkor irigylésreméltó is. Hite is van, kedve is van s a nagy egyedülállás kínját is kevésbé érzi . . .

Marton Gaby igazi individium(!), de szörnyű forradalmi kiforatlanságban. *Én*-jének nagy ereje, szertelensége folyton hadakozik az ifjú fizikummal, az ifjúsággal, mely éppen úgy megköveteli a legegyszerűbb egyéniségnél is az ámitást, a mámort s az élet egyéb banális hazugságait, mint egy jámbor óvónő-jelölnél vagy mondjuk: törekvő bankhivatalnoknál..

Egy forrongó egyéniség vallomása az ő harcairól: ez a Marton Gaby könyve, aki különben, ha nemcsak látni, de *határozni* is megtanul: nagyon hamar egy új Annie Vivanti lehet...

Marton Gaby fiatal gyermekleány. Írásai nagyobb részben ebben a lapban kerültek fényre, de a többi nagyváradi lapok s pár budapesti lap is észrevették ez írásokban ígérkező nagy erőt...

Nem mutatja tisztán a kötet sem írójuknak világát, sem a napirendes életet. De kivételes erők, szilajságok, föllángolások és misztikus ellágyulások érdekes összegyűjtője s föl fogja minden olvasójában kelteni az érdeklődést erős individiumnak (!) készülő írójuk s jövője iránt...

NN 1901. október 12.

Nt.

199. A HÉTRŐL

— A vélemények különbözők, szólott nyugodtan Szokoly Tamás, mikor figyelmeztették a király kijelentésére, hogy Tisza Kálmánnak *benn kell lenni a magyar parlamentben*.

— És Szokoly Tamásnak igaza van.

*

— De hát miért is bukott meg? — jajgatnak a táborban lévők még mindig...

— Én — szól egy kávéházi radikális politikus — megjósoltam előre. Mindig alkudozott szegény (már szegény!) generális. Nem mert szembezállni a sötétlelkű Széllal. Én megjósoltam!...

(Mellesleg: szörnyű sokan vannak ezek a jószok. Valamennyi megjósolta!...)

Egy éltesebb úr, akit Hlatky Endre kifelejtett a pártvezetőségéből, nagy rezignációval nyilatkozik:

— Én mosom kezeimet. Nem tehetek róla. Mindig mondtam, hogy nem vezet jóra a párt legérdemesebbjeinek a mellőzése.

De a legmegnyugtathatatlanabb mégis csak Müller Salamon :

— A pártom az oka, a pártom, — siránkozik Müller. Miként egy görög-tragédia levert hőse, nem szól egyebet e pár szónál semmit.

Mindenki a *valódi* okot tudja. Csak egy nézet árva : a Szokoly Tamásé. Azt senki sem hiszi, hogy Nagyváradot a negyvennyolcas eszmék hódították meg. Ezért a hitetlenségért mi adhat vigaszt Szokoly Tamásnak :

— A vélemények különbözők .

*

A nagyváradi közönség úgy vélekedik, hogy fölöttébb gyönges és túrhetetlen immár a színházi állapot. Somogyi Károly ezzel szemben szentül hiszi, hogy az ő missziójánál teljesebb, szebb és eredményesebb missziót nem teljesített még színház direktora. E kis véleménykülönbség a legizgatóbb nagyváradi téma, de a Szokoly Tamás igazságát még sem támogatja, mert itt különvéleménye csak Somogyi Károlynak van . .

*

A szállóigéket nem a nagy elmék bocsátják útra, de a szállóige megszületik, ha szükség van rá.

A vélemények különbözők . . . Naivabban, de találóbban pattanhatott volna-e ki jobb mondás, melyben benne kacsag a magyar élet minden mostani zavarossága, fejvesztettségé? . . .

E körül a mondás körül táncol most minden. Széll Kálmának hiába magyarázza bárki is, hogy veszedelmes sötét ember. Polonyi Géza nem hiszi, hogy őt nem a katolikussága veszítette el. A néppárt csak az erkölcsök restaurálásán fáradoz. Az agráriusoknak az a legnagyobb gondjuk, hogy a kereskedők megélhessenek. A gyomai mandátum a legérdemesebb kezekbe kerül biztosan. Nagyvárad új városházát lehetetlen volt másnak adni, mint akinek adták . . .

. El fogják ide s tova a legtisztább igazságot sikkasztani e kis mondással, hogy a vélemények különbözők . . .

*

E sorok profán írója itt elhajtja a csinált jókedvet és sok óvatossággal készül megmutatni e színes kép sötét valóságát. Valami érthetetlen, ijesztő nagy erő vissza akarja csinálni a világot. Hajt, kényszerít bennünket hátrafelé.

Rúgkapálni e hátratólás ellen alig egy-két világos ember tud. Már olyanképen(*) van mindenfelé az emberi együttes életben, mintha sohase éltek volna a humanisták, enciklopédisták, forradalmi mártírok s »aufkláristák«.

Németországban, mely császári komandóra rohog hátrafelé, már azok közül is sokan eltévelyedtek, kikben mi félő emberek mindig bizakodtunk s kiktől profán létünkre is mindig csak ki nyilatkoztatásokat vártunk. Ha a világosság emberei is a fölött vitáznának, hogy melyik az igazság: a folytonos emberiesülés, a szeretetben való növekedés, az emberiség boldogságán munkálás, vagy pedig önmagunk bilincsbe verése egy tiszteletreméltó, de sok tekintetben korhadt, elócskult világnézetért, akkor, — jaj — hagyjuk a vizsgálódást s mondjuk ki gondtalan nyugalommal:

— A vélemények különbözők..

*

...Ősz az idő, de irgalmatlan ősz... És közelebb jönnek egymáshoz az emberek. Az a hitünk, hogy a nagyváradi lóversenyt az idényről alighanem *végleg* elhalasztotta a *másik*.. Azaz, hogy a képviselőválasztás... Talán jól is van ez így. Miért törjenek le — a *lovak* is. Kezdődnek ellenben a szezon-események és szórakozások. Divatba jönne a színház, ha megérdemelné. Hangversenyek, bálók terveződnek. Zsúfoltak a kávéházak. És főként, de legfőként: kezdődnek és folytatódnak a zsúrok. A zsúrok tudvalevőleg arról nevezetesek, hogy itt nincs véleménykülönbség — a *távollevők szapulásában*.

Egyébként a vélemények erre nézve is különbözők, mit azéért kell concedálnunk, hogy minket ne érjen a többi távollevők sorsa.

NN 1901. október 13.

Dyb.

Ahányszor újra halljuk Suppénak ezt a régi, de örökszép remekét, édes emlékek elevenednek fel lelkünkben. Eszünkbe jutnak az egykoron hallott poétikus Boccacciok, Fiametták, Izabellák és Lambertucciok és ilyenkor érezzük csak, hogy mennyire hanyatlott az utolsó évtizedben a magyar színészet. Az igaz, hogy a régebbi társulatokat erős kéz, értelmes fej dirigálta, mely nem engedte meg azt, hogy egyes szereplők ficánkoljanak a színpadon az egész ensemble rovására; ma pedig — különösen itt nálunk — fékezni, ellenőrizni tudó művezetés hiányában a legjobb előadás hatását is tönkreteszi egyes szereplők zabolátlan-sága, előtérbe tolokodása, egyszerűen a színpadról leneveletlenkedő fegyelmeztelenség.

Pedig az olyan operette előadásért, aminő a tegnapi, igazán kár. Mit nem tudna csinálni egy hivatott művezető olyan kiváló művészi erővel, mint Székely Irén, akinek csodás koloratúrája oly fölségesen érvényesül Fiametta szerepében, olyan eleven szubrettel, mint Ámon Margit, akinek fogyatékos ugyan a hangja, de annál temperamentumosabb, tetszetősebb a játéka, olyan klasszikus csengésű alt énekesnővel, mint Székely Anna és olyan jeles baritonnal, mint Pintér Imre. De hát hiába, manapság úgy vélik a színigazgatók, hogyha nagy gázsit fizetnek, eleget tettek kötelességüknek.

A darab a kirívó fegyelmeztelenség dacára, mely sok helyen kínosan dőcögössé tette az egész előadást, egyébként sok gyönyörűséget szerzett a közönségnek. Az első felvonásban önmagát múlta felül Székely Irén a »Ha már enyém a szíved!« kezdetű dal eléneklésével. Háromszor kellett megismételnie. Ámon Margit csinos színpadi alakjával, kedves pajzánságával varázsolt poézist a színpadra, Nyárai Antal az ő sablonos Nyárai maszkjával szörnyen unalmas volt. Hogy miért fumigálja utóbbi időben ez a jó úr a publikumot, nem értjük. Lányi Edith igen kedves volt és meglepő szépen énekelt. A kórus most is rendetlenkedett, mint mindig.

NN 1901. október 13.

Nt.

201. ÚJ PÁRTALAKULÁS NAGYVÁRADON

A generális váratlan bukása fölött mintha napirendre tért volna már az ország közvéleménye.

Maga a bukás Nagyváradon és Biharmegyében is megszűnt már állandó témának lenni, de annál erősebben foglalkoztat mindenkit a helyzet, melyet — elsősorban Nagyváradon — a bukás teremtett.

Mi voltunk azok, akik rámutattunk a Tisza Kálmán tragikus bukásában megnyilatkozott törvényszerűsége. Nagyon tévedtek ám a gyöngé siránkozóak s az olcsó gúnyolódók is.

A generális bukását tulajdonképpen legkevésbé a függetlenségi párt — hogy így mondjuk — csinálta meg. Ama bizonyos trafik sem. Még a tisztviselők elkeseredése sem. A nagyváradai Tisza-párt klikkszervezetének s néhány önző és politikailag is gyanús vezetőjének már volt részük a bukásban, de a *való ok* még ez sem egészen . .

Tisza Kálmán olyan nagy volt, hogy nem buktathatta el senki, csak — Tisza Kálmán . .

Emlékezzenek csak, akik akarnak emlékezni, hogy mikor Bánffy Dezső bárót legyűrték az egyesült klerikálisok s paktumok, szövetkezések lépcsőjén hatalomra jutott az újabb Magyarország legveszedelmesebb politikusa, a nagy kokott Széll Kálmán, mit várt ott a Tiszáktól, elsősorban Tisza Kálmántól az igazi liberális közvélemény, de legizgatottabban Nagyvárad!

Emlékezzenek csak később a Tisza István gr. híres elnöki installációjára, mikor formálisan tüntetett egy hatalmas gyülekezet Bánffy nevével és nevével Széll Kálmán ellen! .

Emlékezzenek csak, mit vártak Tiszától a nagyváradai liberálisok az összeférhetlenségi törvénnyel szemben történt állásfoglalásakor! . .

A nagyváradai liberálispárt hatalmas többsége sohasem volt a Széll hívó tábora. Láta folyton az új regime üzelmeit s a régi pártkeretek között csak a tradíció, Tisza Kálmán személye s a liberalizmus veszedelme tartotta meg.

A legbámulatosabb politikai nagykorúság, világoslátás és intelligencia nyilatkozott meg ebben az állásfoglalásban. Nagyvárad liberális polgársága látta, megérezte előre a reakciós veszedelmet. Hiszen ma már ott tartunk, hogy a Széll-féle sajtó-direkción, egyik *nagyváradai* lapban is, csak avval tudja megvigasztalni a liberalizmus sorsa miatt aggódókat, hogy a klerikális uralom Belgiumban sem mert összetörni minden liberális intézményt! ! !

A veszedelem egyre nőtt s Nagyvárad hiába bízott Tisza Kálmánban, Tisza Kálmán *odavarrta magát* Széllhez s ez az *oppor-tunizmus* elveszítette . .

Beszéltünk Nagyvárad politikai életének több előkelőségével. Valamennyien kénytelenek voltak azt a beismerést tenni, hogy egészen *új pártalakulást* ró köteletségül a helyzet.

A volt Tisza-párt exponáltabb, befolyásosabb vezetői, kik nemcsak a generálist, hanem rengeteg hatalmat is vesztek, még mindig tehetetlenek a nagy csapás után. De annál világosabban látja a helyzetet az igazán liberális nagy többség.

Föltétlenül bizonyos, hogy Nagyváradon egy *új, igazi liberális párt* fog alakulni. Ez a párt nem lesz Széll-féle *»szabad-elvű párt*, hanem *szabadelvű* valóban, intranszignens *szabadelvű-párt* . .

Sőt nagyon tekintélyes hangok hangoztatják, hogy a *liberá-lizmus nagy veszedelme* tétesse félre mindenkivel a *közjogi hiszek-egyét*. A *közjogi* radikalizmus különben sem ri ki éppenséggel az igazi, radikálisan liberális hitelvek között.

Szóval az új pártalakulás, ilyen irányban *okvetlenül* s *mi-előbb megtörténik* s történjék is meg Nagyváradon.

Talán demokrata párt lesz az új párt neve. Lehet, hogy mint szabadelvűpárt hadakozik az újfajta klerikális, Széll-féle liberálizmus ellen. De mindenestre megalakul.

Hogy aztán azok, kik *mindig a hatalommal szeretnek lenni*, megkísérlik-e Nagyváradon egy Széll-párti, hivatalos párt szerve-zését, nem tudjuk. Azt hisszük, igen. Hogy ez a párt mennyi szerencsével dolgozhat, azt már megjósolta a múlt .

NN 1901. október 16.

Nt.

202. A KIS MAMA (A Szigligeti színház premierje.)

Kiváltottak tegnap belőlünk egy sereg naivságot, édesen ostoba lelkesülést, amik mindnyájunk szívében ott lakoznak mélyen valahol, bár kemények vagyunk s büszkélkedünk a józan-ságunkkal . . .

Szinte ujjongva, lázzal dolgoztuk bele magunkat abba az édes, bájos mesébe, mely ott folyt le előttünk a színpadon s akik ott gyönyörködtünk közös, édes naivságban, egy félórára olyan boldogoknak éreztük magunkat. Szinte kedvünk lett volna ki-kiáltani ;

— Milyen sokan vagyunk jók, kedvesek, naivok és lelkesedők. Holott éppenséggel nem lett volna igazunk. Mi, kik nagy jószágba, naivságba olvadva együtt gyönyörködtünk egy édes mesén, nem vagyunk jók, nem vagyunk kedvesek, dehogya is vagyunk naivak, a lelkesedést igen-igen le szoktuk becsülni.

De olyan raffineriával ugratott be tegnap este bennünket két édes francia, hogy még most is el vagyunk ragadtatva a magunk pompás beugrása fölött.

É végre a színpad, mely annyi lehetetlen célt szolgál, mért ne szólaltassa meg bennünk néha-néha a jószágot is s a bennünk lakozó, belénk oltott örökös, de örökké lepaskolt *hitet* is.

»A kis mama« meséje bájos, édes *mese* . . . Ifjú szívek álmokat, illúziókat szőnek s ezek az álmok, illúziók a *jó emberek* segédelmével mind tündéri valóságra válnak . . .

Olyan mesteri, igen: mesteri naivitással ragyog el előttünk ez a színpadi álom, annyira lefegyverezi merészségével a mi analízáló, boncoló, epés, kritizáló kedvünket, hogy nem is tudunk többet írni a »Kis mama«-ról.

Inspirációt kapott minden színész tegnap. Soha ennyi úgynevezett színészi nagy siker.

A három legnagyobból szólunk először: a P. Szép Olgáéről, Pataky Béláéről s a Krasznay Andoréről. Kivételes nagy dolog, hogy olyan szerencsésen hódítson meg színészt a szerep, mint őket az ő szerepeik. Mert mi úgy képzeljük a nagy színpadi hatások sikerét, hogy a szerep, az írók lelke parancsol, uralkodik az előadások felett s nem megfordítva. A közönség ünnepelte mind a hármukat.

Pintérmé énekelt is és majdnem úgynevezett primadonna sikere is volt.

Kacziány Viola, E. Kovács Mariska, Bérczy Gyula, Tóvári Anna még azok, akiknek a három első szereplőn kívül hálásak vagyunk a tegnapi estéért.

NN 1901. október 16.

Nt.

203. ALAMIZSNA TISZA KÁLMÁNNAK

— Széll úr komédiája —

Vannak halottak, akik nem haltak meg eléggé, így tartja Magyarországot mai miniszterelnöke is . . .

*

. . . A bukás megtörtént. Nem ujjongott csak a beteg, lázas kurucság . . . Megdőbönt még a győző tábor is. Egy darab história zárult le, — irtuk volt akkor s így látta akkor az egész liberális Magyarország, ha ugyan van még ilyen . . . A nemzeti kaszinóban egy félórára bizonyosan beszűnt a kártya. A történelmi nevű urak, kik nem tanultak és nem felejtettek, hetvenkedő anakronizmusai az új időknek, kik Magyarországon akarják megcsinálni a nagy lehetetlenséget, megmásítani törvényét az időnek, mert Magyarországon a lehetetlenségek is szoktak sikerülni, — e történelmi nevű urak hát időt vettek maguknak egy vélemény megépítésére s szent felgerjedéssel szólhattak :

— Na a Kálmán, ez a Széll pompás politikus . . .

A Kálmánt azonban szörnyen kupán vágta másnap egy bécsi nagy lap. Még szédelgett az ütéstől, mikor a királyi szó is hangzott :

— *Kívánatos volna . . .*

— Széll úr ekkor rájött, hogy csodákat mívelni nem lehet. Ő jól végezte el ugyan a maga kis dolgait, de az ország még mindig nincs úgy megoldozva, hogy Tisza Kálmánnal ilyen sommásan végezni lehessen és Széll-róka, meglátogatta a beteg oroszlánt, kit számár szövetségeseivel összerúgatótt és . . .

— *Miért nem szóltál Kálmán? . . .*

»Miért nem szóltál«, — itt kezdődött a halott temetése. Előbb egy kis perfid írás is volt a legfélhivatalosabb papiroson. Azután híresztelések, hogy Széll Kálmán »be akarja hozni Tisza Kálmánt«. A róka kimentti az oroszlánt. A hetéra Cornelia tisztességét védi. Elevenedjete meg elfelejtett homéri, derűs, kacagtató történetek! Kacagj Bajazzó! Széll be fogja hozni Tisza Kálmánt, mint ahogy behozta kiss- és nagyszürkési Szürke Barnát, a felsőhidasi kerület képviselőjét .

Pokolian eszelte ezt ki Széll úr. Minden nap jöttek a hírek : Széll úr nem tett le tervéről. Ma a *margittai*, holnap az *aradi* mandátum került hírbe. Lemond Morzsányi, lemond Lázár György. Most oly táviratunk jött, hogy Szatmárt, a Chorin mandátu-

mát ruházza Széll úr az öreg generálisra. Mintha hallanók a Széll úr beszélgetését.

— Nehezen megy, de csa behozom valahogy szegény öreg. Mégis hát elődöm volt.

... Nekünk meg forr a vérünk e csunya komédia láttán. Hát ide jutott már Tisza Kálmán? Alamizsnával, kikiáltott, kiszámított alamizsnával meri meggyalázni egy — Széll Kálmán?!

*

Most múltott el *Kálmán* napja. Valamikor micsoda nap volt ez! A lelkesedés, a föllángolás, a deputációk, a sürgönyök, bandériumok, szónoklatok és fáklyásmuzsikák napja... Most egy ív papiroson az új képviselők kézen csókolták Széll Kálmánt s volt egy lap, melynek eszébe jutott, hogy él ebben az országban egy másik Kálmán is, kihez a história is nagy juszt formál. A história, mely egy ephiáltesi lapot tart csak fenn a mai Kálmánnak, — ki »behozza, be akarja hozni Tisza Kálmánt!« ... Megcsömörlik a legerősebb gyomor, megszédül a legkeményebb fej s megrendül a legkövérebb hit is... Lehet-e még remélni? ... Összeverődhetik-e még a tábor, mely felvilágosodottság és haladás vala? ... Egyelőre Széll Kálmán alamizsnát nyújt az ország legnagyobb élő emberének, de úgy, hogy nemcsak az ő balkeze is tudja, hanem mindnyájunké s úgy, hogy egyikünk-másikunké *ökölbe szorul*...

NN 1901. október 17.

Nt.

204. AZ ELSZEGÉNYEDÉS ÚTJA

A székely-udvarhelyi takarékpénztár válsága adja kezünkbe a tollat. Nem kérdezzük, hogy hány százezer koronáról van szó, az is mellékes, hogy e bukásnak mi volt az oka: mi csak azokra a szegény emberekre gondolunk, akiknek a háza előtt megütik majd könyörtelenül a dobot s e szomorú dobpergésből kihallatszik az ítélet rideg szava: »adós, fizess!«

Mikor ezelőtt jó hatvan esztendővel Magyarországon felállították az első takarékpénztárt s a *hitel* föltámadt, a nagy Széchenyi »Hitel«-ének teremtő szavára: áldás volt mindenkire. Pezsgő élet támadt a nyomán, nem maradt parlagon sok-sok ezer hold, megfékeztek a rakoncátlan folyókat, támadtak ipari és

kereskedelmi vállalatok, javult a közlekedés, megkezdette körforgását a *pénz*, mely eladdig vasasládák fiókaiban gyűlt és néha egész emberöltőn át holt tőke maradt: sem gazdája, sem az ország nem látta hasznát.

Ma tömérdek a pénzügyet. A nagy bankok apró horgok gyanánt hálózták be hazánkat; jutott egy-két ilyen horog csaknem minden valamirevaló községnek, mert sok-sok pénz kell az embereknek, a nagy vállalkozónak épen úgy, mint a kis gazdának, a nagy kereskedőnek épen úgy, mint a falusi szatócsnak. A legáltalánosabban elterjedt irodalmi műfaj: a *váltó* lett; ismerik igazi nevét, a vekszlit széles e hazában mindenütt s az írni-olvasni tudó emberek óriási tömege gyakorolja magát a váltóírásban. A pénzhez-jutásnak páratlanul gyors útja-módja ez, ámde szédítően gyors a körforgása is. Az év tizenkét hónapos kereke egyet lendül s már jön a terminus, kopogtat a bank figyelmeztető levele: »adós, fizess!«.

Te pedig eladod a lábas jószágot, eladod a földedet s eladod a házad telkének felét s eladod a házadat, hogy a gyilkos váltó rémétől megszabadulj. És ez így megy széles e hazában. Magyarország a váltók hazája. A napszámostól fel a legnagyobb úrig mindenki érezi a váltónak az iszonyú hatalmát.

Ám jól van, a kereskedő megforgatja a kölcsönpénzt három hónap alatt ötször-tízszer, kijut az időleges nyereségből a kamat, a tőkéből is törleszt s a kölcsönvett tőke forog tovább. Szerencsés körülmények között vagyonszerezés belőle, ámde megforgathatja-e a gazdaember három hónap alatt csak egyszer is? Ha földet vesz a pénzen: a föld csak egyszer terem, — ha ugyan áldást ad az Isten — de neki négyszer kell fizetnie és sokat kell fizetnie, mert a kis takarékpénztárak is idegen pénzt forgatnak, abból jutnia is kell, maradnia is kell. Mire aratásra s a termény eladására kerül a sor, a gazdaember háromszor izzadja ki a kamatot, míglen a teher úgy reá nehezedik a vállára, hogy összeroskad alatta.

Mert jól tudjuk, hogy a pénzt felvenni könnyű, hasznosan vagy kevésbé hasznosan elkölteni még könnyebb, de gyümölcsöztetni nehéz s visszafizetni még nehezebb. Ezt mi jól tudjuk s mégsem tudunk okulni. A takarékpénztárak között igen sok a bérletben dolgozó, de sok a gazdag is. Vajmi kevés azoknak a száma, akik kölcsönvett pénzből vagyont csináltak s mily rengeteg azoknak a száma, akiket a kölcsönpénz tönkre juttatott. Miért? Mert annak a pénznek szerző-eszközzé kellett volna kezükben válnia. Csak így van értelme a kölcsönpénznek, ámde, ha a mindenható igény irat velünk váltót, akkor reálépünk arra a

síkos lejtőre, melyen csak lefelé juthatunk, felfelé ritkán, vagy éppen soha. A szegény embernél a váltó nem egyéb, mint előre kiállított passzus a koldulásra.

És midőn ezeket írjuk, nem a vidéki takarékpénztárak magas kamatait és mellékes címen szedett illetékeit ostorozzuk, csupán reá mutatunk az újabb társadalom egyik égető sebére, az elszegényedésnek egyik legbiztosabb útjára, melyre mindenki rálép, nihelyt kölcsönpénzt vesz fel, anélkül, hogy azt gyümölcsöztetni tudná.

Mikor érzük meg azt, hogy a kisgazdák támogatására az ország minden részében *földhitelintézetek* fognak akár a társadalom segélyével, akár az állam támogatásával létesülni, hogy a kisgazda olcsó pénzt kapjon s ideje legyen arra, hogy az évi termést értékesítve, minden gond és szívbeli szorongás nélkül fizessen a rendes időben?

Ezt pedig meg kell érnünk, mert különben a meggazdagodott bankok horgaiba, ha így haladunk tovább, nem akad egyéb, mint — egy csomó koldus-tarisznya.

NN 1901. október 17.

Nt.

205. SZERZETESÉK BEÖZÖNLÉSE

Rövid idő óta sajtóságot áramlat uralkodik a művelt nyugaton. Megrendszabályozzák a papokat, mint akik túl sok földi javakat szedtek össze, de vagyonosodásuk nem állt arányban hazaszeretetükkel s politizálásuk csak veszedelem volt a népre.

Nap-nap után érkezik a hír, hogy francia szerzetes-rendek odahagyják országukat s más alkalmas talaj után néznek. Inkább kivándorolnak, semhogy az új rendszabályoknak alá vessék magukat.

Spanyolországból, a legkatolikusabb államból is mind sűrűbben papok elleni zavargásokról ad hírt a távíró.

Mit tesznek tehát a különféle szerzetes-rendek? Új és alkalmasabb területet keresnek működésük színteréül és sajnos, ezen új területet *Magyarországon kezdik felfedezni*. A jezsuiták máris nagy földterületeket vásárolnak nálunk és Ausztriában, a kormány pedig letelepedésüket nem gátolja meg. Hogy a fekete had beözönlése mit fog eredményezni, az még a jövő titka, de hogy áldásos nem lesz, az bizonyos.

Budapesti tudósítónk jelenti, hogy gráci Paulai Szent Vincéről nevezett lazarista kongregáció kérvénnyel fordult a főváros

tanácsához, amelyben egy rendház és egy templom felállítását kéri s ehhez a várostól százezer korona szubvenciót.

A székesfőváros közgyűlése tegnap tárgyalta ezt az érdekes kérvényt, amelynek folyamán a jogügyi bizottság a kérelmet teljesíthetőnek véleményezte. A templom helyéül a IX. kerületet jelölik ki, miután nézetük szerint ezen terület lakossága *szocialista tanokkal annyira telítve van*, hogy egy templom felállításával a nép vallásosságát terjeszteni szükséges.

A vita vége az lett, hogy az engedélyt megadták. Minden nap kapunk újabb beözönlésről, telepedésről hírt. Sőt itt bent Magyarországon föltámasztanak egy rég eltörölt rendet, a *pálosok rendjét*.

Míndeaz igazolja, amiket mi régen hirdetünk. *A klerikalizmus itt Magyarországon készűl tanyát verni s innen akar a felvilágosodással küzdeni.*

.. Budapesten a szocialisták ellen *játszották* tegnap ki a lazarista barátokat. Vajha rossz jósok volnánk, de megérjük még, hogy a *fekete* lobogót nem gyűrheti le a szocialista *veres* lobogón kívül semmi ebben az országban.

Széll úr nem bánja, ha a világ összes csuhása itt ver tanyát. *Ő szálláscsináló . .*

NN 1901. október 18.

Nt.

206. SZERZETESK BEÖZÖNLÉSE

Felső jóváhagyás, titkos akarat — mint többször írtuk — megnyitja ezt az országot az idegen klerikális elemeknek is és szállást nyújt a külföld minden szerzetes barátjának is. És meg fog indulni ismét egy fekete sereg a magyar főváros felé. Grác-ból, Innsbruckból, vagy valamelyik osztrák városból, ahol már eléggé elterjesztették a sötétség tanait, ide jönnek hozzánk, hogy idegen eszméket hintsenek el a magyar főváros népe között. És sorra jönnek a többi vidéki városok ezután. *Új Spanyolország* lesz ebből az országból. A szociális kérdés pedig meg lesz oldva. Mert addig éhen hal és a betegségtől és a nyomortól el fog pusztulni az a sok ember, akik most arról álmodoznak, hogy Budapest vezetőinek van érzéke a tömegek joga és saját kötelességeik iránt . . . Egan Edéket pedig csak a kazárok számára tud nevelni a magyar atmoszféra.

NN 1901. október 19.

Nt.

207. ÉNEK A KOFA-NAGYSÁGÁKRÓL

Az ember utóvégre nem követelheti, hogy a zöldségtermékek és egyéb tápszerek professzionátus elárúsítói, vagy (ha rangjuk méltóságát nem sérti, hogy így nevezzük) a kofák Marlitt regényhőseinek udvarias nyelven beszéljenek, azt se kívánhatjuk, hogy a kedvességben és a lebilincselő szívélyességben versenyezzenek a rokokó idillek fehérhajú abbéivel, hanem.

Igenis: hanem amit a nagyváradi piacon a női nemnek ez a része művel, az megszegyenít három huszárkaszárnyát és egy korvetthajó összes matróz-állományát. Ha csak annyi volna, amennyit a kofák fogalma alatt általánosan megszoktak, hát nem kérnénk egy kevés nyomdafestéket alája, hanem Szent Grobián ucse, több annál.

Azok, akikkel a nagyváradi háziasszonyoknak: mélyen tisztelt feleségeinknek, mamáinknak, nagynénjeinknek és leányainknak naponta érintkezniök kell, annyira szabadok és kedélyesek a nyelv dolgában, hogy az maga híressége lehetne ennek a városnak. — Ha nem volna olyan nehezen keresztülvihető, azt ajánlanánk, a főkapitány hatóság útján kényszerítse őket, hogy a délutáni órákban, amikor »hivatalosan« nincsenek elfoglalva, az e célra berendezendő társalgási tanfolyamra járjanak s ott Ollendorff módszere nyomán verjék beléjük a tisztességtudás szótárát. Vagy ha már az nem lehet, a tanács a szegény alap javára vessen ki bíróságot, minden, az átlagon felül levő gorombaság és huszárkáplárkodásra, a leggorombább kofát pedig börtönbüntetésre ítélje.

Nem olyan abszurdum, mint amilyenek mi is hinnők. Kisebb bűnökért zárják be az embert, mint aminő a nagyváradi kofabörzének egy-egy »tájszólása«. Tudjuk, hogy a kofa nagyságák nem igen olvasnak lapot, különben nekik címeztük volna teljes tisztelettel ezeket a sorokat. De azok, akik hivatalból megnezik, hogy nincs-e a kofák portékáiban valami romlott, ártalmas és mérges — a kofák beszédéből is irthatnák és kobozhatnák a romlottságot és a vadócát.

Amiért nekik jutott a monopólium, hogy a levesbe valóval és a művajjal boldogítsanak, azért nem kell nekik olyan gorombáknak lenni, mintha nyíltterező gentlemanok lennének és ügyeiket a nagyváradi háziasszonyokkal a lovagiasság szabályai szerint akarnák elintézni.

NN 1901. október 19.

Nt.

208. A HÉTRŐL

Mikor elfárad már igen az ember s nem tud már várni semmit, egy kis véletlen reminiszccencia helyrehozza. A természet sok mélységgel rendezte ám azt el, hogy gyermek és aggastyán játszótársak. Minket az aggság még csak percekre szokott meglepni s mindig csak az gyógyít meg, ha gyermekségünk valamelyik kis emlék-morzsjával kezd játszani a lelkünk... És valahányszor igazán magunkra találunk: gyermekek vagyunk... S összetett lelkű, vívódó, modern emberek, kikből monstrumot csináltak az édes szülők lágysága, az iskolamesterek korlátoltsága, a vallástanítók bigottsága, az ezer nem is sejtett igazságtalanságával rájuk törő élet s ezer transzformálásán mesterkedő apostola (kik közül Mózes, az evangelisták, Lutherék, az enciklopedisták, Offenbach, Heine, Lassalle, Nietzsche és Ibsen is szörnyen elegendők) örüljenek, hogy a gyermek-élmények közül maradt egy pár még monstrum-lelkeikben...

*

Maradt... Csak kicsalni, kiváltani bajos őket. Ezért ujjongtunk két édes estén a kis színházban, hol ez a kiváltás sikerült két furfangos franciának. Bizony mondjuk, hogy a »Kis mama« előadása rendkívül untathatta az intelligens diák-ifjakat, kik méltán fakadhattak ki, hogy mért traktálják őket ilyen gyermekségekkel... De mi, kik páholyokban, földszinten csak emlékezni tudunk már a korra, mikor derogált naivoknak és hívőknek lennünk, nem osztozunk az ifjak kifakadásaiban. Olyan gyermeklelkedéssel, naivitással csüngtünk a szép mesén, hogy ha Pintérnét valaki megsértette volna a színpadon, felugrottunk volna a védelmére, mint Zajthay nótárius uram tevé a régi jó Peleskeiben.

*

... Zajthay uramat fölébreszteni még egyszer nem is volna nagyon olcsó dolog... Mi is Budapestre vinnők el. De itt Nagyváradon megállítanak s ahogy mi a nótárius urat ismerjük, úgy kiméltatlankodná magát, hogy tovább se menne. Könnyű dolog volna most itt Zajthay urammal összeszidatni azt a sok nagyváradai összeszidnivalót, miket mi összeszidni nem merünk. Elmondhatnók vélekedését Tisza bukásáról, a politikai helyzetről, a Somogyi-regimeről, a városház apró eseteiről, afférekéről, melyek egy verses paródia körül utaznak, a lóversenyekről, — no sok-

ról, sok mindenről. A városatya-választásról is, mely egy kis üdítő levegőváltozást ígér. A kombinációk egész serege kísért. Mi egynek örvendünk ezúttal a sok közül, Halász Lajos kollégánk erős sánszainak. Bár a képviselő-választás sikere nekünk nem büszkeségünk, de el kell ismerni, hogy a függetlenségek sikerében Halász Lajosnak és kis lapjának oroszlán-része van. A függetlenségek kötelességet teljesítenek, ha ezt az érdemet egy kis városatyasággal honorálják. Sok igazság vár ám még elmondásra a régi s a leendő városi tanácstermekben.

*

Maradjunk Zajthay uramnál. Ha lehet vigyük föl Budapestre. Az orfeumba ne engedjük, a »Veszta szüzek«-től is kíméljük meg. De mondjuk el neki a lazaristák esetét és még egyet-mást. Alighanem így szid le bennünket az öreg:

— Ebadtát, ti azt mondjátok, hogy az új Magyarországot mutatjátok meg. Hiszen a ti fölébresztésekben nincs köszönet. Ti engem visszavittetek a középkorba. Emlékszem én jól a »kis Tükör«-ből. Mert a Zajthay uram idejében világosabbak voltak az emberek s híres szatmárnemgyei úri versfaragók igen éles epigrammákat írtak némely napi és mágnási esetekről.

*

A lóversenyre tódul ma biztonnyal a nép. Tódul és lelkesedik. Pár hete még a Tisza vagy Barabás dilemma tüzelte az »óh nép«-et, ma »I hope so« és »Finom« sorsa. És egyformán nagy a tódulás, tűz és lelkesedés. Ez a, ilyen a tömeg. . Debrecenben forradalmat csinált, mert megittasult egy pár éljenszótól. És milyen csúnya, lehetetlen ocsmány forradalmat. Budapesten egyszer azért ment össze a tömeg, mert a zseké ügyetlen volt. . . Még a nagy, nemes, tisztító forradalmakban is csak eszköz volt a kiszámíthatatlan, gondolatlan tömeg. Az apostolok, nemes mesterek eszköze. Vigasztalja ez meg azokat, kik céljukhoz a tömeget megnyerni nem tudták.

NN 1901. október 20.

Dyb.

209. SZÍNÉSZEK A BRETTLIN

— *Egy kis különvélemény* —

Nem is különvélemény voltaképen, hanem nagyon sokunké. De a kérdés maga még mindig olyan ostoba módon kényes, hogy kevesen mernek a nagy többséggel szembe helyezkedni.

Mi igen sokan nagy örömmel vettük az első lépést is. Nehéz óvatos, félénk lépés ugyan, de megtörtént. Egyetlen budapesti variété-színpadon már »bizonyos kikötések mellett« a színészegyesület tagjai is fölléphetnek. De már attól Isten mentsen, hogy netán a vidéken is megtörténhessék ilyesmi. A vidék az maradjon derék, nemes és tiszta és együgyű. . . A vidéken(*) mehessenek tönkre jóra való, derék tehetségek, kik véletlenül nem a magyar színpad mostani berendezkedésére termettek: ellenben tartalmas, értékes dolgokat produkálhatnának egy másik fajtájú, szintén nagy missziójú színpadon, melynek azonban a neve — jó magyarul — brettli.

Igaza van Márkus Józsefnek, kivel e témáról nagyon egyforma véleménnyel a múltkoriban beszélgettünk s ki eléggé ismeri a magyar színpadi viszonyokat, hogy ebben a kérdésben a professzoros vaskalaposkodás félretevése nagyon sokat használna a komolyabb igényű magyar színművészetnek is, de meg eltüntetné a mai aljas, trágárságokkal vendéglő brettliket is. Mert megtermenten az irodalmi variétéket, melyek minden bizonnyal bírnak annyi nívóval, mint mennyivel sok mai úgynevezett előkelő színpad . . .

Hiszen árkot húzni az úgynevezett artistaság s az úgynevezett színművészet között nem lehet. A kenyér, a megélhetés az emberek jó részét tehetségüknek nem megfelelő terrenumra hajtja. Miért ne cserélődhessenek ki olyan két majdnem egybeolvadó terrenumon, mint a brettli és a színpad, a kettő közti különbségek miatt megtévedt tehetségek?

Ismerünk elkényeztetett színpadi nagyságokat, kik a mai színpadra nem valók s annak nívóját éppen egyéniségük által csak súlyesztik. Fedák Zsazsa, Sziklai Kornél, Nyárai Antal — hogy többet ne említsünk — milyen értékes, becses produkciókat végezhetnének például a brettlin, vagy mondjuk varietében, holott a színpad mostani berendezése csak le fogja törni őket s ha némi sikert hoz számukra, annak a színpad nívója s a közönség józtlése adja meg az árát. Viszont vannak komolyabb hatásra törekvők, mélyebb tehetségek, kik elsenyvednek a brettli levegőjétől.

Az első lépés után minél gyorsabban jöjjön csak a többi.

NN 1901. október 20.

Nt.

210. KIVÁNDORLÁS ÉS VÁLASZTÁS

A lapok odavannak a csodálkozástól: mi lehet az oka, hogy egy idő óta megszűnt a kivándorlás. Egy hónap óta ugyanis alig néhány útlevelet váltottak ki Magyarországon. Hogy lehet ezen csodálkozni, mikor az ok olyan kézenfekvő. Hát persze, hogy nem vándorolnak... Ki bolond, hogy Magyarországon éppen a választások idején gondoljon a kivándorlásra. Hiszen ilyenkor Eldorádó ez az ország. Pénzt keres, eszik, iszik, vigad a legkisebb korú honpolgár is. Ebben aztán benne van a morál. Hogy a kivándorlás megszűnjék, tessék évenként választani a képviselő urakat. Ez könnyű, olcsó és pompás megoldása volna a kivándorlás problémájának.

NN 1901. október 24.

Nt.

211. TISZA ISTVÁN ÉS A BIHARI GENTRY

Egy budapesti lap tarka krónikái közt meséli a következőket:

Biharországban forrong a gentry. Ez a középosztály, amely Beöthy Ödönt és Tisza Kálmánt adta a nemzetnek, valaha országos nevezetességre emelte a vármegyét. Napbarnított, büszke fajta, telve ősi virtussal és modern műveltséggel, — ez volt a Tisza Kálmán legitimusabb és leghívebb gárdája.

Dehát változnak az idők, a dúsan termő dominiumok elszüppedtek a merkantilista-világ zavarosaiban és velük együtt enyészett el a híres gentry híres jelentősége is. Lappangva, észrevétlenül jött a változás úgy, hogy mintha álmukból riasztotta volna föl az embereket a hír:

— Tisza Kálmán megbukott Nagyváradon!

— Voltaképpen bizony nem Tisza Kálmán bukott meg, hanem a bihari gentry. Amint ezt bizonyítja az alábbi kis történet is.

Évente egyszer lóverseny van Nagyváradon. Hosszú évek óta legnagyobb ékessége ennek Tisza István gróf, mert a könyvbúvó embernek látszó tudós a gyepen egyike a legjobb lovasoknak és úrkocsisoknak. Valóságos univerzális tehetség. Délelőtt elnököl, ármentesítő társulat ülésén, gazdasági egyesületekben tart közgazdasági beszédeket, délután pedig megveri kardvívásban a vívómestereket és megelőzi a versenygyepen a többi úrlovasokat.

Lóverseny után régi szokás szerint gentry-bál van a „Rózsa Bokor”-ban, vagy a „Bazár”-ban. Tisza István ott is kitesz magáért. De az idén . . . hej, az idén nagyon szomorú volt ennek a bálnak a lefolyása. A gentry most is megtette az előkészületeket a mulatságra, de amíg a szolgák a nagyterem parkettjét fényesítették a táncos talpak alá, addig a másik teremben egy tizenhattertízes bankettre terített asztalt a pincérsereg.

Emberemlékezet óta ez volt az első lóverseny-bál, amelyen nem vett részt Tisza István. De nemcsak nem vett részt, hanem tüntetőleg a szomszédos terembe hívta meg bizalmas vacsorára az ő grófi vendégeit.

A gentry tehát háborog és a haragot szítja még az is, hogy egy hír szerint Tisza István így okolta meg ezt a különválást.

— Az olyan gentryre nincs szüksége, amelyik még Tisza Kálmánt se tudja megválasztani!

*

A budapesti lap históriájának némi alapja van. Nagyváradon s Biharban beszélnek is nagyban róla. Mi nagyon apró, kulissza-ügynek tartottuk. Hogy most a fönti krónikázás után foglalkozunk vele, oka az, hogy az esetben megint »belepolitizáltak«, mint minden ügyben e kedves országban. Hát úgy áll a dolog, hogy a gentry és Tisza István grófék csakugyan külön tartották a magnum-áldomást. Az egyik társaságban valának: Szunyogh Péter alispán, Szunyogh Zoltán marjai birtokos és családja, Örley Kálmán képviselő és családja, Juricskay Zoltánné és leánya, Wertheimstein Alfréd és családja, Karácsonyi Aladár grófnő leányaival, Beöthy Pál és neje, Miskolczy Barna és családja, Telegdy József orsz. képviselő és családja, Szokoll József kapitány és neje, Kubinyi György huszárkapitány és neje, Meskó Boldizsár és neje, Pallay Lajos és József stb., stb. A bihari-nagyváradai gentry-társaság.

A másikban: Tisza István és Kálmán grófék, gr. Zichy János, gr. Keglevich, gróf Hoyos, gr. Orsich, N-Bölony Józsefék, báró Kemény s a lóverseny többi mágnás-vendégei . .

Mi magán-murikhoz reflexiókat nem fűzhetünk. Csak ennyit: ha Tisza István gróf csakugyan tüntetni akart a gentry ellen, akkor Tisza István gr. feledékeny is, egy kicsit hálátlan is és jobb úrlovas, mint politikus. Ez egyetlen reflexiónk is csak azért, mert Tisza István még mindig több vagy kevesebb a grófnál: a közélet, a politika embere, kinek tettei sokunkat érdekelnek

NN 1901. október 24.

Nt.

212. JEGYZETEK A SZÍNHÁZNAK

Féltetni kezdjük a Szigligeti Színházat egy nagy ellenségtől. Megmondjuk a nevét. Ez a nagy ellenség a közönség apátiája... Csodálkozunk nagyon, hogy itt tartunk. Ezt az ellenséget Nagyváradon a legbajosabb megszerezni. Mi nagyváradiak túlon-túl is lelkesedünk a teatráliákért. A nagyváradai közönség szeretetreméltó smokksággal csügg a színházon s minden kiválóan érdekli, aminek a színházhoz köze van... Mi, akik szintén szeretettel foglalkozunk a mi színházunkkal, most sem akarunk hadakozni. E kis jegyzetekkel intjük meg az intézőket, tegyenek valamit a fenyegető nagy ellenséggel szemben...

*

Ezért írjuk a jegyzeteket is a *színháznak* s nem a *színházról*... A szezon elején volnánk voltaképpen s a szezonnak még eseménye — már amit a színházi nyelven eseménynek keresztelhetnénk — nem volt. A »Kis mama« előadása csak kedves epizódja lehetne egy jól megcsinált repertoárnak. K. Hegyesi asszony föllépései csak *akkor estí* érdekességek. Hogy Tanay Frigyes »letörte« Nyárait, ez csak pikantéria. A Kacziány Viola sikere kedves és szép, örvendetes is, de nagyobb érdekességű csak egy új alakításban lenne... Nem volt még *szín, élet, érdekesség* a szezonban. Ne tessék mosolyogni: nagy baj van, ha Nagyváradon *nem beszélnek* a színházról. Pedig a színház kezd a témák közül kikopni...

A »Gascognei nemes« egyik legérdekesebb, legelpusztíthatatlannabb Suppé-darab. Kivált a Székely Irén tüneményes művészetével. De hiába volt e repríz háromszor föltalálása. Megbocsáthatatlan hiba volt a készületlen, szégyenletes Ocskay-előadás is. »Coriolanus« mért nem kerülhet színre, mint egy csupán ifjúsági előadás darabja?

Miért kellett a »Kis mamá«-t is kompromittálni a szapora előadásokkal? A Troubadour-ra meglássák, hogy nem lesz közönség. A »Kintornás család«-nak pedig csak másutt kellene kintornáznia, nem Nagyváradon?

Pardon! A »Troubadour«-ra lesz közönség — a repülőbalett miatt. Ez az ötlet — bármit mondjanak a »misszió« ultrái — jó ötlet volt. Nagyváradon okvetlenül szükség van efféle tarkításokra . . . De valami kellemetlent hallottunk ismét. A szürkeségek napjai után most egyszerre akár egész sereg premiért a színházi vezetőség? . Nagy hiba volna. Nem, ezt nem akarja senki. Legyen premier elegendő, de okos beosztással. De legyen legfőbbképpen ízléssel, körültekintéssel, invencióval és intelligenciával megcsinált *repertoár* s legyenek *jó előadások* . . .

Kezdjék meg a harcot a színháznál a szürke napok termette ellenség, az apátia ellen. Hisz már eszközeik vannak a harcra. Egész sereg új darab, tervbevett repríz, sőt egy eredeti Ibsen-premier is. Mi majd a legtöbb szeretettel állunk a tapsolók közé . . . Másként azonban nagyon el fog árvulni a színház tájéka.

NN 1901. október 25.

(ae.)

213. SZÍNHÁZ

Coriolanus

Szinte idegenszerűleg hat már ránk a sok modern fércmunka után egy Shakespeare-előadás és mi túrés-tagadás, bizony csöndes mosollyal hallgatjuk a római tribunok és gladiátorok heves deklamálását, amelyet gyönyörűséggel élvezett és sürgetett a művészi nívó érdekében a régi jó publikum. De a derús felvonásközök dacára is igen helyesnek tartjuk, hogy olykor ilyen klasszikus régi művet is felvegyenek a repertoireba, már csak az ifjúság kedvéért is, mely eléggé tiszta és romlatlan kedélyű ahhoz, hogy lelkesedjék a nagy páthosszal elszavalt jambusokon.

Egyebekben pedig Coriolanus előadása ismét alkalmat adott egy komolyabb törekvésű színész-egyéniségnek arra, hogy mély tanulmányáról, nemesebb tehetségéről, — ha szegényes, kirívó keretben is — tanúságot tegyen. Peterdy Sándor csak az új, könnyebb, értéktelen művészi alakítások divatjának tulajdoníthatja, hogy ma nincs ott, ahová őt becses tehetsége predesztinálja — a Nemzeti Színházban. Így vidéken vajmi ritkán jut alkalom arra,

hogy egy igazán tehetségének megfelelő és oly szerephez jusson, melyben ő a szerepet s a szerep az ő összes művészi képességeit megfelelően kiemelhesse. A csekély számú közönség hálásan és élvezettel hallgatta a halhatatlan angol költő örökéletű művének címszerepét a Peterdy átgondolt alakításában. Shakespearet *vagy jól kell adni, vagy sehogy*, de adni kell mondta a Nemzeti Színház intendáns minőségében az öreg Podmaniczky báró és Peterdyn éppen nem múlt, hogy a nemzet bárójának kívánsága Nagyváradon ezúttal nem mehetett a jogos kívánság első része szerint teljeseésbe. Coriolanus-ból igazán csakis Coriolanust láttuk: a gögösséig büszke római főurat, aki egyformán nagy volt a mágnásdölyf s a hazafiézés felülkerekedése kitöréseiben.

Különösen ki kell emelnünk Coriolan anyjával való találkozását, melyben valóban tragikai főség nyilatkozott meg. A többi szereplők közül Somogyi (Volumnia), Krasznay Viola (Virgilia) és Bognár János (Cominius) közreműködéséről emlékezhetünk meg őszinte elismeréssel.

NN 1901. október 26.

Nt.

214. EGY ERŐS ASSZONY S A GYÖNGÉ MORALISTÁK

Az olcsó kis moralisták megint elemükben voltak. Nekiálltak kivégezni egy asszonyt, a szegény Schladerernét...

Mit vétett ez asszony nekik? Mit vétett önmagának; családjának, a kedves társadalomnak? ... Semmit, de semmit. Kettévágta a bonyodalmát az ő legsajátabb, keserves, hosszú élet-drámájának. Kettévágta akkor, mikor a kést végre följánlotta neki az ő szomorú végzete. Ez a kés nem kés volt, hanem *revolver*. És Schladererné kezébe nyomta a revolvért egy *idegen* úrnak, kit úgy hívtak: *Schladerer*... Ez történt...

... De mi az olcsó kis moralistákról szólunk, akik sohasem voltak kicsinyebbek, mint most. Ezek a kis moralisták elfelejtettek mindent. Elfelejtették, hogy ma már a legkonzervatívabb s legtunyább agyvelő is mer a fölött kételkedni, hogy ha egy férfiúi és egy asszonyi lényt házastársaknak nyilvánít az anyakönyvvezető s — legyünk meg nem botránkoztatók — megáld a vallás szolgálja — hát okvetlenül *házasság* történt-e?

Az olcsó kis moralisták azt is elfelejték, hogy élt és él és írt egy nagy, ősz különélő ott fent az északi ködben s e különélő

óriásnak van a többek között egy igen népszerű asszonya, kit Nórának hívnak s kit immár a kültelkeken is ismernek...

Schladererné odaadta harmatos, erős, álmokkal bevirágzott ifjúságát egy úrnak, ki jól öltözött s palotát rendezett be. És Schladererné még annyira sem volt még sem a férjéé, mint Nóra önagsága, aki voltaképen szeleburdi kis nő... Értsék meg önök, kis moralisták: *Schladererné már Nietzschénél tartott!*... Schopenhaueren már régen túladott!... És Schladerer ugyanekkor a nem tudom hányadik kasszabetörést csinálta s röhögte asszonyát, ki olyan eszelős, hogyha már széttaposták ifjúságát, ifjú testét s ifjú vágyait — földíszíti a szerencsétlen mirtusz-koszorú virágaival a lelkét... És Schladererné már Nietzschét olvasta. És Schladererné több joggal mondhatta, hogy »én én vagyok«, mint ötvenhárom *Magda lányasszony*...

Már ekkor Schladerer régen meghalt. Egyszer csak nyflik a szalon s egy hitványan reszkető, sápadt férfi így zavarja meg a Nietzsche-eszmék légyottját a pihenő szép asszonyi koponyában:

— Elvesztünk! Becstelének lettünk, mert *én* loptam és raboltam... A világ mit mond most már?

Hát nem természetes, hogy az übermensch-i tető felé szálló lelket gúnyos megvető érzés szállja meg és Schladererné így szól:

— Most már ideje, hogy hagyjon magamra végleg, barátságos idegen. Fogja: itt a revolver. Végezze el neveltséges kis afférját a világgal.

Mi közöm nekem bármelyikükhöz is?

Hát így történt...

NN 1901. október 27.

(ae.)

215. SZÍNHÁZ

Szép Heléna

Csak a repülő-balett itt időzése érteti meg velünk, hogy Szép Heléna felelevenítésénél tegnap telt ház mulatott. Tavaly a legklasszikusabb, legbájosabb Helénát, Pálmay Ilkát láttuk és az aránylag legtűrhetőbb Párist, Mezey Mihályt és így a tavalyi felejtetetlen előadás után a repülő-balett nélkül aligha nézte volna végig a tegnapi előadást oly szép számú közönség, aminő tegnap töltötte meg a nézőteret.

Ezt a jó publikumot pedig igazán kár volt megbosszantani azzal — olyan lehetetlen alakítással, aminő a Perényi úr párja. Inkább egy természetesen zsoldárt éneklő református kántorhoz hasonlított, mint egy szépséges királyfihoz s így nem csoda, hogy Székely Irén legpoétikusabb jeleneteinél minden illúzióknak szerte-foszlott és csak az Offenbach örökszép melódiáinak gyönyörű előadását élvezhettük. Pompás figura volt a Bérczi Menelausa. Ez a rokonszenves színész diszkrét és mégis jóízű alakításával mindinkább előre halad a közönség szeretetének megnyerésében. A kórus ezúttal is mértéken túl rakoncátlankodott.

Végül a repülő-balett szerzett gyönyörűséget a közönségnek. A társaság ma este lép fel utoljára színházunkban.

NN 1901. október 30.

Nt.

216. SZÍNHÁZ

Válás után

A repülő-balett utolsó föllépésének érdekessége az volt, hogy kitűnő előadásban került színre a — *Válás után*. A pompás vígjátéknak azonban nem igen lehetett fölróni, hogy a ház megtelt. Bizonyára a közönséget lepte meg legjobban, hogy kiválóan élvezetes előadást kapott, holott csak balettet várt.

A szereplők vetélkedtek, hogy ne vesszen egy ötlete is. A legbissonibb Benkő Jolán, P. Szép Olga, Kulinyi Mariska és Szohner Olga a hölgyek, a mindig pompás Krasznay, Pataky és Peterdi az urak közül a legnagyobb dicséretre érdemesek.

A közönség nagyon jól mulatott. Hálás is volt. Főként Krasznaynak és Patakynak tapsolt sokat.

A balett? A balett első esti produkcióival búcsúzott. A közönség mégis szívesen köszönti a pár napra nyújtott szürkeség-bontó látnivalóért és a színház vezetősége is biztosan — a telt házakért.

Most már csak rajta legyen a direkciónak, hogy házilag szüntesse meg a szürkeséget és saját erejéből csináljon telt házakat.

NN 1901. október 31.

Nt.

Ismét pénzüintézetek dülnek össze egymásután. A soproni földhitelintézet után a székely egyesületi takarékpénztár van ma a rováson. Vesznek ismét a százazrek, a milliók : intézetek, egyletek pénzei ; szegény családok megtakarított fillérei!...

Tizedik... húszadik... Ez még kevés! Isten tudja csak hányadik már Magyarországon a bukott, meglopott egyesületek, intézetek, takarékpénztárak száma.

Ha valaki ellop, vagy sikkaszt néhány év alatt százazreket, sőt milliókat : a szegény kárvallottakat kifizeti a golyó, melyet a semmirevaló agyába röpit! Vagy fizeti Amerika, hova a sikkasztó menekült s ott a száz és százak könnyei, veszteségei felett markába nevet. Miért e szédületes meglepetés és veszteségek? Mert a világ forgása egészen megfordult, ma a Duna, Tisza nem előre, hanem visszafelé folyik.

Lakodalom hegyen-völgyön : bankettek, muzsikaszó, vigaság, szállodák, magánházakban s olyanoknál is, akik folytonos, »váltóláz«-ban szenvednek, akik nyakig adósok! Cimbora enni, inni akad elég! Még akkor is, ha dobolnak nálad! Ha már visznek a temetőbe, hogy torod megülhessék... Nem egy szemfödőt kísért már muzsikaszó...

A főutcákon, mikor kigyújtanak este s látod a kirakatok szemvakító pompáját... A selymet, bíbort, gyarak nehéz, drága szöveteit, a divat kárörvendő pozával, ördögi mosollyal kacsintgat feléd...

Az arany és ezüst, a hamis kövek, hamisított házieszközök tömegét mintha valami meseországából a hullámok dobták volna oda!... Szemkápráztató minden s még ezeken felül a pazar toilette színpompája, drágasága, az illatárban úszó levegő is bódít — azt hiszed, hogy a régi rómaiak aranykorát éled, mikor a nábobok, patriciusok fülemüle nyelvűl ettek pástétomot... és Néro égő embertestek fáklyavilágánál kéjlegett!...

Mi ez? Micsoda ördögi kísértés? Hol s kik azok, kiknek zsebje, szeme ennyi fényt elbír?

Ha egy herceg Eszterházy, gróf Károlyi, gróf Csekonits stb. vásárol halomra ezekből [a] pénzekből — jól teszi! Ugyan ki, ha ők sem? Hiszen kell, hogy a halomra gyűjtött vagyon bizonyos fokig megoszolják, mert akkor mi lenne az iparból, kereskedésből, a szegény emberből?

De az, akinek nincs, húzza össze magát s ne dáridózzon, ne költson jövedelmén felül!

Mert hát hol terem az a sok pénz, mely a fentebbi fényt, luxust kibírja, ha nem csak a pécsi, de még egy tucat bankóprés dolgoznék is.

Hiszen a föld amit terem, potom árért kell elpredálnod. Búza, rozs, árpa ma csak félpénzen kél! A gyapjút csúf árért kínálad, mégse veszik. Az állattenyésztés sem jövedelmez. Most, midőn a bortermelés ismét beütött, negyedszázadnyi költekezés után, borod senkinek sem kell, a külföldi pedig elfordul tőled, mint a belpoklostól!

A magyar borok hitelét tönkretették. Az ipar, kereskedelem pang, még kenyeret is alig ad, nemhogy fényűzésre valót.

Honnét tehát az a túlkapkodás, költekezés? Mikor még a parasztasszony is selyemben jár, nem ám egy, kettő, hanem sorszámra.

Hol van ennyi pénz egy rakáson? Sehol sincs! Miért volna az adósságcsinálás, váltónyargalás, a sok csalás, sikkasztás, bankok, pénzüintézetek feldúlása? Mert valahonnét csak elő kell fordulni a jövedelemnek, ha már szorgalom, munka után nem, sokan vannak pedig, kik fentebbi módon is hajszolják az ezreket, ha már megkeresni nem tudják.

Az arany-egyszerűség, takarékoság ma már fehérholló, csak a nagyzás, tékozlás, fényes életmód, négy ló, lakodalom hegyenvölgyön, kártya, szép asszony; s midőn az élet fuccs: Amerika vagy golyó! . . .

Ez a mindennapi tanulság, a hírlapok szólnak róluk naponként hasábszámra. Az a hatalmas, sokat tevő, mindent bíró, hazát, irodalmat, művészetet pártoló középosztály már csak romjaiban látható, a régi kúriák küszöbét benőtte a fű— pedig a nemzet egységében mindig csonka lesz, az irodalom, művészet mindig sír, a magyar géniusz mindig fátyolt hord, míg ez az osztály újra helyre nem lesz állítva . . . A nagy test élő, mozgó test megvan, de nincsen szíve!

Ezt teremtsétek meg, ezt adjátok vissza.

Nemcsak a német, nemcsak a nagy terhek ölnek minket, de az a sok öngyilkos halomszámra, egész temetők szerte az országban, az erkölcsi süllyedés, az elesettek halmai. Ez a mi legnagyobb bajunk . . . Ez tizedel minket.

Ma szét vagyunk kúszálva, mint az oldott kéve; a társadalom meg van bontva, prófétái hamisak, mert a jókat nagyrészt megkövezte: mint a haragos tenger, szórja ki magából a szemetet, az iszapot . . . A család lelke az asszony adja férjének kezébe a revolvert, a gyilkot . . . Öld meg magadat, mert bűnös vagy . . . Egy golyó aztán lemossa a bűnt, megfizeti az adósságot, csak a könnyeket nem, melyeket a megcsalt, tönkretett családok sírnak!

Ne hivalkodjatok tehát! Ne cifrálnodjatok, tékozljatok! ne tenyésszétek a bűnt s ne öljétek meg a családban a szívet, érényt, mert egy-egy család milliomod része a nemzetnek...

NN 1901. november 1.

Nt.

218. A REFORMÁCIÓ EMLÉKÜNNEPE

Ködös, borongós ősz napján, ma, ünnepet ült az Istent kereső szabad emberi lélek.

Ködös ez az ősz. Mintha ránk nehezedett volna négyszáz esztendőknék minden borongása. Sötétlik, fellegzik. Az égen szomorú boru. Nehéz, kísérteti a levegő. Azt mondják, hogy az emberi lelket megkísértik ismét alvilági árnyak. Sokan a gályarabok énekét is hallják... Arbuez is szitkozódik valahol a mélyen, — így beszélnek... Én látom a ködöt s gyenge szemmel is átszszegzem. Hallani azonban még mindig csak a diadalmas himnuszt hallom: »Erős várunk nekünk az Isten! .«

Én hallok azért, mert én újra bízom az emberi lélek rendeltetésében. Mert engem szívóssá, erőssé tett ez a köd.

Mondani fogják azt, hogy a vallás fanatikusa vagyok. Pedig engem csak véletlenül környékeztek világosult lelkek. Én a reformációban nem az új vallások összeütését, hanem az emberi lélek diadalát látom!

Hogy ez az ünnep csendes, kicsi volt, annak a terjedő köd az oka. Így van, így van... De hogy ezt az ünnepet mégis megülték, ez a világosság ködbe boríthatatlan dicsősége. Így van, így van!... És így fog lenni örökké!

Ködös, borongós ősz napján, ma nem egy vallás hívei ünnepeltek. A mai ünnep mindannyiunké volt, kiket rettenteni akarnak a ködben gomolygó árnyak...

Nem félünk, mert az emberi lélek, az ember, lenyügözhetetlen és énekeljük:

— »Erős várunk nekünk az Isten! . . .«

Szil 1901. november 3.

Ady Endre.

219. EGY CINIKUS EMBER MESÉI

Eljön-e mostanában az új Názáreti, Bíró Lajos sem meri hinni. Megnőtt a világ, megsokasodtak az írástudók és farizeusok. A három szent királyok elfeledkeztek utódokról gondoskodni. A Máriákat kórházba szállítják. Aki pedig bekerül a lelenházba, az sohasem fog hegyi beszédet tartani. Az istállók pedig, *a világ istállóí*, telve vannak ordító marhákkal. Ezek között síró kiseddék sohasem lesz az új megváltás embriója. Mert a szarvasmarhák között bajos mást megtanulni, mint a bőgést. A megváltás nem is volt teljes, nem is lesz teljes soha. Még annyira sem, mint ama názáretié volt. Ő még szűzen kapta a keresztet, hogy megdicsőülhessen. Ő utána már nem jöttek felkentek. Jöttek, jöttünk amolyan keresztelő Jánosok. Prédikáltunk, erőlködtünk, bolondoskodtunk. De annyi hit egyikünkben sem volt, hogy megfeszíttessünk. Nekimentünk a koponyánkkal a falnak. Vagy megszedítettük, vagy beszakítottuk. Lettek belőlünk mártírok, keresztves vitézek, égetnivaló poéták, elátkozott bölcselkedők, kised reformátorok, mi eyebek. Messiás nem lett egyikünk sem. Nem is lesz soha.

*

Viselős a mi korunk. A mai keresztelő Jánosok mind ezt prédikálják. De ez a terhes, viselős korszak sem ad messiást. Ellenben a keresztelő Jánosok telekiabálták a világ fejét, hogy *valaminek jönnie kell*. Mi nem tudjuk, mi e *valami*. Nem tudja senki. De várni nem tudunk tovább. Nem is szabad. Azt látjuk, tudjuk, hogy jól berendezve itt nincs egy talpnyi hely. Azt látjuk, tudjuk, hogy az élet nem ad semmi kárpótlást azért, hogy akaratunk nélkül a világra jöttünk s gondolkodni tudunk. Az is hazug vagy ostoba, aki tagadni merete, hogy itt más orvosság nincs, mint *ütni*. — *Bálványt rombolni*, — mondja Bíró Lajos. Ha aztán összeverünk mindent, újból kell majd csinálni mindent. Az új pedig a mostaninál csak *jobb* lehet, rosszabb nem! És áldassék mindenki, aki e hittel *rombol!*

Ez *anarkia*. Valóban az. De éppen azért vagyunk mi csak keresztelők és nem megváltók, mert mi lehetőleg szem előtt tartjuk a büntető törvénykönyvet s reszketünk éhes gyomrunk koroghatásának gondolatától. És azok, akik csak abban rokonok velünk, hogy tollal szántják a papírost (s ürességeket vetnek bele) ám lármáznak, hogy »jaj, sokasodnak a fiatal romboló félistenek«, azok sokasodni fognak. Bizony, sokasodni fognak.

Itt hever egyiküknek csákánya előttem. Ez a csákány egy vérvörösfüdelű könyvdarab. Homlokán büszkén viseli a »Bálványrombolóka« címét. Így: *büszkén*.

Biró Lajosról, aki ezt a könyvet megírta, nem merek minden dicsőségest megírni, amit meg kellene s amit meg szeretnék: ha mindent megírnék, nem tudnám azt mind hitté tenni még azokban sem, akik őt megbecsülik s ha mindent megírnék is, keveselném azt *magamtól* — ő róla.

Biró Lajos a legújabb keresztelő Jánosok közül való, kik kivételes talentumukkal megértették e viselős kor kötelességeit. Biró Lajos író, mert az írás az új vátések egyedüli birodalma. Biró Lajos író, anélkül, hogy az írást *cél*nak tekintse, mint a múlt idők s még a jelennek is sok írástudója. Író, kinek az *örökszép*-hez semmi köze. A poézishez sem. A mesékhez sem. Sem »elbájoslni«, sem »fölemelni«, sem »meghatni« nem akar. E célból az öreg Homeroshoz, esetleg Pósa Lajos és társaihoz utalja a jámborokat. Biró és az új keresztelők azért írnak, hogy megdöbbentsenek, hogy kétségeket támasszanak, hazugságokat oszlassanak s bálványokat romboljanak.

Ez az *új*, a nagy, vatesi hivatású író mestersége. A *Germinal* írója is csak addig volt nagy, míg rombolt. Ma már kenetteljes, lemondó s üdvre alkudozó, mint egy kartauzi. Maxim Gorkij pedig csak egyszer nem rombolt, de tán akkor a legjobban, mikor írt egy novellát azért, hogy be ne csukják az örültek házába. Egy emberről írt, ki romboló igazságokat hirdetett s kit hivatalosan örültnak deklaráltak . . . Maxim Gorkijt nem is merte a hatalom örültté tenni. Ő hát ekkor is *rombolt* . . . És anarkista minden kiválasztott embere a mai kornak. A végső konzekvencia természetesen mindannyiunknál, *Biró* Lajosnál is, a csákányütés, az *író* vagy *szónokló* bombavetés . . .

Biró Lajos, a magyar elhívott írók legerősebb rombolója lesz.

Ez lesz, mert erős, csupa fiatalság még, hódító erő. Az idegeit nem fogja érezni soha s van ennél irigyelni érdemesebb valami ma már. Az igazságait nem másoktól szedte. Erősen, biztosan, logikusan, törvényesen épültek ki az ő igazságai. Nyüg, korlát, előítélet nincs a lelkén. Erősen néz és biztosan lát. Meg nem tévesztik a rendes banálitások. El nem veszi magát soha. Párisban, hol hosszabb időt töltött, nem kellett fölfedeznie sem Párist, sem önmagát. És minden környezetben, helyzetben biztosan áll és lát. Sokat tud, de magának s az igazságaiért tanult. Annyi tudással, mint az övé, mások akadémiai pályaműveket írnak. Ő e tudáson átszűri az igazságait és se szavában, se írásában tudáskossá nem lesz. Mert fölötte áll az esztétikai számárságoknak, nem fogom

dicsérni erős, pompásan magyar nyelvét. Nem fogom dicsérni mesélő módját, mely szintén becses. Csak merészségét, erejét a hazug bálványok döngetésében dicsérem e könyvből, mely itt fekszik előttem s melynek én minden betűjét, sorát legelőször olvastam . . . Én láttam Biró Lajos minden csákányforgatását. Súlyos témáin e könyvnek sokat töprengtünk. És én azt is tudom, hogy a »Bálványromboló« csak beköszöntő. Biró Lajos kegyetlenül, okosan, merészen készül új, hatalmas ítésekre, melyek bizony majd messze elúgnak . . . Ez a fiatal óriás birkózni készül s mi akik az ő lelkével élünk, óh, hányszor irigyeljük meg az ő birkózóerejét, tudását, hatalmát!

Olvassák a Biró Lajos könyvét. Ő nem kívánja, hogy igazat adjanak neki. Elég, ha ő bízik a maga igazaiban. De meg fog döbbeneni mindenkit az ő merész viaskodása, ereje. S ha gondolkodnak az ő kötetének tizenhárom írásán, már ő elérte a keresztelő Jánosok célját: bálványokat rombolt a lelkekben s elkészítette a *szűz nihilt*, melyen majdan sok-sok viaskodó után fölépülné az új alkotmány. Közben pedig azt sem bánja, ha olcsó világi bölcseséggel fiatal szertelenségnek, titánságnak nevezik el az ő és néhányunk munkáját, kik növekedünk, szaporodunk s régi hazugságok ellen hadakozunk farizeusok és írástudók nagy megdöbbenésére . .

Eszembe jut Biró Lajosnak egy mondása, mikor kissé kétségbeestünk afőlött, hogy vajjon érdemes-e elvérezni csákánnyal a kézben, szörnyű, aránytalan küzdelemben:

— Elvesszük a buta sokaság jókedvét.

És engem akkor is meggyőzött Biró Lajos! Elvenni néhány buta ember kedvét, — megdöbbeneni néhány rest agyvelőt, — követelhetnek egyelőre többet a modern keresztelő Jánosok?

NN 1901. november 5.

A. E.

220. SZÍNHÁZ

Fehér esték

Mondják rám, hogy immoralis lelkű, beteg, perverz ízlésű, pocsolyát szerető ember vagyok, — de unni kezdem a fehér estéket. A kismamának még én voltam a legrajongóbb imádója. A két árva már lehűtött. A Pillangó-kisasszonytól elvástak a fogaim. Az Utolsó szerelemnél pedig olyan kétségbeesett vicceket gyártottam, hogy szégyenkezni kezdtem s penitenciaképen elolvastam

Dóczy bárónak egy másik darabját is. Pedig volt még ezenkívül egy pár fehér este!

Rosszabbnak nem szeretnék látszani, mint amilyen vagyok. Sietek hát kijelenteni, hogy imádom a fehérséget. Mintahogy nem is lehet másképpen. Magamfajtajú emberek rajongással születnek. Fehér, sugaras, szűz világot látnak. Később, mikor már tudják, hogy a fehérség csak a színvakok álma, még mindig keresik a fehérséget . . . Meg-megszeretik álmodni, hogy az emberek voltaképpen jók, az élet szép, az erkölcs dicső és elveszi jutalmát, a gonoszság bűnhődik, a fehér az angyal s az elhagyott szerelmes fehéren, sorvadtan roskad le a sírban . . .

Ez volna a fehérség. Ilyen álmok a színpadi fehér esték meséi is. Egyszer megjárja még fehéret álmodni, de — harmatos egek! — mi lesz, ha hozzászokunk a fehér álmokhoz? A fekete, barna mocsaras életben elveszítene bennünket a fehér álmok. A fekete, barna mocsaras életben pedig olyan nehéz így is forogni-sűrögni, hogy még a színházat is meg kellett tennünk kitanító katedrának. Onnan várjuk a kiutak, gázlók megmutatását. Onnan várjuk az oktatást az életre.

Most már két fele van a kérdésnek.

Negyvenkét fokos lázat — ilyen lehet a modern élet láza — meg lehet-e egyszerű limonádéval gyógyítani?

Ha nem lehet — pedig nem lehet — én összeszorítom a szám : nekem nem kell limonádé. Imádom a fehérséget : de nekem nem kell fehérség. Én — sajnos — nem lehetek gyermek. Sem buborékkal, sem színes kavicsal nem játszhatom . .

De ha a fehér esték álmai nem rontják el a szemeinket, ha a fehér esték lassanként mindannyiunkat fehérré tesznek, akkor szörnyű kriminalitás előtt állunk. Akkor szörnyű vétek történtek eddig s jövőre fölgyújtandó azonnal az a színház, amelyben fehérségen kívül egyéb mutatódik! .

Akkor rövid időn teljesen átalakul a világ, jelen sorok okvetlenkedő írója vérengzeni fog, ha fehér színbe egyetlen makulát akarnak becsempészni . . .

Csak előbb gondoljuk meg, hogy vajjon — megfehéredhetünk-e?

NN 1901. november 6.

(ae)

221. A POÉTAKIRÁLY ÉS FELESÉGE

Ebben az országban sok minden, sőt *minden*: megtörténhetik, teljes nyugalommal és zavartalanul. Megtörténhetett az is, hogy meggyalázták, besározták az ország legszentebb öreg emberét, kit Sheherezáde a sötét téli éjszakákra sem tudott elhagyni. Azt a szent öreg embert, kihez a megmásíthatatlan örök törvény sem mert durván közeledni, de elküldte hozzá, vágyakozni bíró szívéhez a fényt, a mámort, az ifjúságot, a *nőt*, kit poézisnek tartanak idelent.

És meggyalázták, besározták . . . A bárgyúságnak, a gyűlölködő sötétségnek útjába gátat nem verhet senki. És a Sheherezádeknak vallásuk bár az ifjúság és szépség, a mi öreg emberünk Sheherezádeját valahol, valami vén papi könyvben abba a rovatba is berótták, melyben egy örökön hadakozó fajtája az embereknek szokott önön nevével megbélyegeződni. Az a kiváló fajta, mely élesztője volt folyton a tunyálkodásra hajlandó emberi elmének, melyet mikor kivételes dühvel kezd ki a butaság, nagy veszélyben van olyankor a világosság és a haladás. Mint ahogy nagy veszélyben van bizony most is . . .

Ahol a kultúrában messzebb tartanak a mosdó szappan használatánál, mámoros öröm-ünnep lett volna egy Jókai Mór házassága. Egy napra elműlott volna a hétköznapiasság. Poéták és bölcsek hazája lett volna a Jókai országa, mint Sirász a leg-tartalmasabb magyar versfró, Csokonai Vitéz Mihály versében.

Megszólaltak ám nálunk is a poéták és a bölcsek. Micsoda poéták és micsoda bölcsek! Egész Budapest s a képére formálódó ország megköpdöste és köpdöste, dobálta, szívéen szurkálta a szent öreg embert. És ha Jókai Mór adott ennek az országnak egy világot érő tündéerkertet, hát mi meg tudtuk ám érte jutalmazni. A Jókai házassága termett egy olyan könyvtárra való piszkot, mint amilyen könyvtár a Jókai tündéerkertje, kiírott poéta lelke . . .

És nem használt semmit. Egész világhoz szólott a Zola Emil elokvens, igézetes, gyönyörű leckéje, a mi gyalázkodóink meg se hallották . . . Akik szíve melegéből legtöbbet éreztek, azok is szagatják a lelkét s a koszorúját is. . . És döbbenj meg józan ész arra, ami ezután történik! A poéta-király Sheherezádejá becsesebb akar poétája s önmaga előtt lenni. Megihletett lelkével színpadra siet és a sár újra megindul. Fejtse meg aki akarja a csodát: a lapok közül például egyes nagy összetartással, megfejthetetlen módon éppen azok szórják a sarat, amelyek többek között vissza szokták sírni a bilincses múltat, melyek haragudnak az iskolákra, a szabad katedrára és szabad gondolkozásra, Zolára és Sándor Pálra, Tisza

Kálmánra és Pichler Gyözőre, Kálvinra és a talmudra, Heinerára és Kohn Salamonra.

Sok, sok mindenre egy szóval. Mindenre, ami útjába áll *valaminek*. Tessék ezt a valamit elkeresztelni. Én a gonosz butaságot is kevésnek tartom. De nevezzenek el engem is ciceszbeiszernek, komolyan kívánom a furcsa átkot, hogy azok, akik a múlt esetén ama néhány pozsonyi fütyöt akarattal, vagy a nélkül okozták, akkor fütyüljenek, mikor nem akarnak. Mert amit Jókaiékkal újabban ismét művelnek, a mennyei türelmet is forraló dühhé főzi . . .

Voltaképpen pedig csak most érkezhettem el a mondani-valóimhoz. Nagyon összefoglalom. A Jókai-pár vagy Jókainé jövetelénél *országgra szóló tüntetést csináljon Nagyvárad*. Minden szeretetünk, rajongásunk és — elkeseredésünk egyesüljön egy impozáns, nagy hullámú ünneppben, mely elfojtsa teljesen a hitvány obskurusok aljas lármáját. Hangos, nagy tüntetésben egyesüljünk, melynek melegségét, bensőségét teljes erejében érezzék meg a szent öreg ember s az ő Sheherezádeja, ki áldott legyen, hogy ifjává és boldoggá tette a mi nagy öregünket! . . .

Várjuk, nagy ünnepeelő kedvvel várjuk a királyt és királynét, kikről tündér-mesék fognak majd tündérien zengni sok száz esztendő múlva is . . .

NN 1901. november 7.

Nt.

222. HÁBORÚ A KULISSZÁK KÖZÖTT

Azt beszélik, hogy a nagyváradai színház kulisszái között tört a harc-háború. Beavatottak szerint a harc nem nélkülözi a kellő fönséget s így bizonyos, hogy a színtársulat javíthatatlan versírója, a derék Pintér, époszt ír róla. Furcsa vitézi verzetetet. Mi hát ne vegyük el a költőtől a harc epizódjait. Borítsunk a harcra fátyolt, kulisszákat és vasfüggönyt. És szúrjuk le a morált: ha sem a színházvezetést, sem a színészeket nem bántja senki, okvetlenül egymással kapnak hajba. Mert — hajh — mit is érne a színészi élet, ha harcok, háborúk nem volnának.

Harc és háború különben mindig van és tart a kulisszák között és mögött. De legtöbbször föl szokták e harcokat függeszteni a *külső* ellenségek miatt. De hát mivel most minden kútatás dacára sincs Nagyváradon ellensége a színháznak, hát . . . mint föntebb magyaráztuk . . .

Különben pedig — csodálatos — csak hetven-nyolcvan éves események ismétlődnek meg. Bölcs Akiba mindennap igazolja

magát. Körülbelül ilyen nagy ideje annak, hogy hasonló ádáz harcok folytak vagy a Debrecenben, vagy a Nagyváradon idéző színjátszó társaság kebelében, mint egy régi krónika-író meséli.

A színészné ifjasszonyok pletykái s a férfiak korhelykedései okozták volt a háborút. Egyik táborban a társulat tagjai, másikkban az igazgató s a városi hivatalos személyek voltak. »Mert — mondja a krónika kései írója, az akkori szigorú, puritán társadalmi fölfogás nem tudott kibékülni a kulisszák festett világában élő bohémek szabados és könnyű életbölcseiségével»...

És hogy annyi idő után is ilyen konzervatív gondolkodás szítja a harcot az egyik legelőkelőbb magyar színpadon!... Mert ezt állítják a beavatottak.

Mi csak ezt a különös följúlulását egy különös harcnak tartottuk érdekesnek elmondani. De ehhez már morált sem főzünk. Úgyis az a hitünk, hogy a mostani háború csak olyan *elmés módon rendezett jubileuma a régi furcsa harcnak*. Hiszen azóta egy kicsit változott a világ!...

Meglátjuk különben a derék Pintér Imre furcsa vitézi versezetéből, mely bizton meg fog íródni!...

NN 1901. november 8.

(Dyb.)

223. A HÉTRŐL

Volt a franciáknak egy ragyogó, nagynevű, agg történetírójuk, egy történelmet író poéta, aki fehérhajú aggkorában feleségül vett egy ifjú szűzet. Nászukhoz az egész grande nation tapsolt s páros életük boldogságáért imádkozott minden becsületes szív. Aztán a fehér lilium-karok közül elvitte a csontkezű halál a halhatatlan aggot. Az asszony pedig vón az ifjú fehér testére örökös gyászruhát. Leélte földi napjait az ő halott férje szent kultuszában... És áldatik a franciák között a hatalmas, fájának nagy dicsőséget szerzett férfiú emléke, de vele egyenlőképen áldatik élete őszének megaranyozója, egyik kristállizációja nemének s szent megnyilvánítója az *örök női*-nek, melyről Goethe énekelt...

»
Ne érje gáncs a nászok nászát,
A sors választott öregét,
Ne sértsék a legutolsó,
De talán legcsodább regét!...»

Szép, szép... De tudjátok-e, hogy Jókai kálvinista volt, kinek talán egyik istentelen őse a gályán sorvadtt el? Tudjátok-e, hogy ezt milyen nehezen bocsátották meg neki?

Hát illet-e, kellett-e e szörnyű bűnre még szörnyebbet követni el? Illet-e feleségül venni neki egy zsidó leányt?

Az élet folytonos megalkuvás. Az *adott* körülményekkel számolni kell. Magyarországon ma az adott körülmények olyanok, hogy olyan kettős bűnt, mint a Jókaié, elkövetni nem szabad!... Mi ezt íme bevalljuk. Miért nem merik gyűlöletük és bosszújuk okát bevallani az *érdekeltek*? Mi szükség van az I. Jókainé és II-ik Jókainé-féle farizeuskodó szembeállításra? Egyébként nagy elődjük van a botránkoztatóknak. Petőfi sohase tudta megbocsátani a Jókai első házasságát. De Petőfinek jogcíme is volt ehhez és oka is volt!...

*

Ott tartunk ma már, hogy még itt, a vonal alatt sem lehet kipihenni magunkat a politikától.

Ma már nálunk semmi sem történhetik, amibe meg ne találhatnók a gyűlölködés és békétlenség rontó, durva kezét. Fodor Gyula dr. a múltkori levelében csak kerülgette a forró kását. A *kása* azonban forr még a városatyaválasztásoknál is. Hogy kinek a száját égetheti meg, annak a jósolgatása már csakugyan nem tartoznék ide az apró szívdramák, tragédiák, mesék és versek lefoglalt terepnumára. És meg miért legyünk mi Cassandrák kiknek olyan gyakran szokott igazuk lenni.

*

A lelünk is pihen, ha a teátráliákra térünk. Milyen jó, hogy a Székely Irén nagy művészetét még nem bírálják agrárius szempontból. De szép és de hálásak vagyunk, hogy Cyranot a legultrább merkantilisták is gyönyörűséggel szavalják. Milyen lélekemelő szent egyesülésben várja Küry Klára hangversenyét az egész Nagyvárad. Tisza-pártiak, Széll-pártiak, Barabás-pártiak és mindenféle pártiak.

Hálásak vagyunk színészekhez és színházakhoz egyaránt. Az irodalom már majdnem teljesen felekezetek szerint osztályozódik. A színészeknél és színházaknál még nincs »kir. kath. operaház«, »ev. ref. népszínház«, »orth. izr. önszegélyző vígszínház«, stb., stb. *Még* nincs. És ezért mi olyan hálásak vagyunk. Magyarországon már ilyenek is bátran lehetnének!...

*

Dér és fagy és hó és szenzáció. Gőzerővel és ködben vágatunk be a télbe... A celziusok amint nőnek: erről is, arról is

gyülekezik táborba a százalomraméltók serege és mi megdöbbenve kiáltunk fel: hajh, a nyomor csak nőni tud!...

Áldassék azoknak minden cselekedetük, kik egy idő óta messzebb tartanak ez ámuló kiáltásnál. Budapesten már az ingyen kenyér, ingyen melegség mellett, összefonnyadt gyermekeknek ingyen tejet is adnak. S Nagyvárad tavaly is legelőbb értette meg Budapest után az irgalmasság szavát. És bűnbánóan ismerjük be, hogy az irgalmasság e derékjei sem ismerik a *vallásokat*, csak a haladó humanizmus vallását. És megcsapja szívünket a hit ereje: A világ még is csak halad s az emberek jobbak lesznek, egymást szeretőbbek. Már az ingyen *tej*-nél tartunk. Világosság Istene! micsoda haladás ez a pénzért árult bűnbocsátó céduláktól.

NN 1901. november 10.

(ae.)

224. CYRANO DE BERGERAC

(A Szigligeti színház premierje 1901. november 9-én.)

Edmond Rostand diadalmas darabja tegnap este érkezett a negyedik magyar stációhoz.

Diadalmas ereje csak francia szíveket ejtethet meg valóságos teljességében, de bármerre szálltak el s bármilyen zengésűekké váltak az immár *nagy* Rostand varázsos versei, mintha lobbanékony, tüzes gascognei szívek dobbanása kísérte volna őket: gyűjtöttak, ígéztek mindenütt. Rostand az idők szerencsés kezű bűvölőjének látszik. E lármás és érthetetlen kort megbűvölte az ő poéta-szívével s a bűvölés csodát mívelt: a sárból poézis lett. A vad, féktelen francia nacionalizmust kiragadta a romboló, állatias, gonosz ösztönök közül s mire visszakapták, nem ismertek reá. Ez a csoda-ember tündér-világot varázsolt belőle. És a régiből nincs benne semmi, csak a *glóár*, a franciák ez olimpusi, mámorító italja.

Micsoda poétához méltó gondolat volt föltámasztani egy halott poétát, kiről már csak nebulók és akadémikusok tudtak. Megérezni egy régen elmúlt élet szépségét és tragédiáját! Micsoda inspirált, felséges ötlet volt föltámasztani a nagyorrú, bátor, örökre hadakozó, egész világgal viaskodó Cyranót!...

...Ki volt? »Minden volt és semmi sem!« Költő. Francia volt, király és koldus, gyilkos és hős. És szerencsétlen volt nagyon. És elfeledték... És századok dübörögtek le lomha hempergéssel. A *glóár* nemzete sokszor ivott a dicsőség nektárjából és köny-

nyeinek sós vizéből is. És utóbb nagyon megtornyosodtak feje fölött a barna fellegek.

Megalázták a büszkeségét, hajh, nagyon megalázták. És bosszúja is hiába lángolt. A *glóár* nemzete sorvadozni kezdett. Ereje megfogyott. Bizalma is. Bölcsék, költők megmozdultak, hogy a nagy veszedelmet elmulasszák. És Rostand is a költők közt vala. Ő lement a századok kriptájába s föltámasztotta Cyranót. És versben beszélő hőset beállította a nagy, veszedelmes káoszba :

— Franciák, itt van Cyranó, őt hallgassátok!

És tele serlegből hajtogatta a francia nép ismét a *glóár* nektárját. Egész Franciaország tapsolt és hitt. Cyranó pedig útrakelt más országokba is. A »Hét« mély Ignotusa mondjon bármit is, föl kell néha támasztani a valóság szeméjtétől megtisztult múltat, a szépet, a mámort, a poézist .

*

Rostand darabjának gazdagsága elvakító. Hőse, a nagyorrú Cyranó, predesztinált tragikus hős. Nemcsak azért, mert poéta s mert szertelen, de mert abban a korban, amelyben olyan gyalázatosan nagy becse volt a szép formáknak, pofában, természetben, írásban, orációban és szerelemben, — neki, aki érezte a maga kivételes értékét — az orra miatt kellett hitét veszteni a hiú sikerekben, amelyek Poe Edgardon kívül bizony legkívántabb sikerek voltak a poétáknak is.

Odaadja hát a lelkét üres, csinos, fess úrnak, kit az ő Roxan-ja szeret. Mint Toldi Tar Lőrincnek. Ő is a vetélytársának hódítja meg az imádottját.

De Cyranó a lelkével. Roxan akkor tudja meg csak, milyen lélekért adta oda ő a testét, másnak, — mikor »Cyranó úr kimúlt . .«

Szerelmi tragikuma a legteljesebb. De csőd az ő egész viharos hadakozó poéta élete. A bátorsága megtörik a Roxan ideáljával szemben. Bűnbe fulladt, szent különc élete csak örökös kísérlet marad. A verseiből Molière sem átall lopni. Babérhoz, szerelemhez, boldogsághoz jut minden nála pulyább. Őt megöli a tragikumok tragikuma, az örök tragikum : a kiválóság.

*

A francia könnyűség, kedvesség és szellem kincses bányája. Cyranót forraló monológok, maró és elragadó ötletek, elbájolóan szellemes párbeszédék, raffináltan naiv és naivan művészi fordula-

tok és helyzetek kergetőztek kápráztató színekben. És hányszor többet érhetnek és érezhetnek ezekből a franciák. Hány helyütt valósággal csörgedezik a gloire nektárja. A Gascogne, az est homályától borított Páris, a hold fényét fürdető Szajna leírásánál még jómagunk is csaknem extázisba jövünk. És azok az édesen csörgedező francia rímes sorok! . . . Mikor fordítva — igaz, hogy szépen fordítva — is olyan elbájolóak.

A vers, a romantika, óh, nagyon megejt még minket, kik alig és rosszul haladtuk át a romantika korát s tán sehol sem visszhangozhatik olyan hatalmasan Cyranó francia sikere, mint magyar földön, hol hálások vagyunk, különösen a Rostand iránt, mert az ő sikerei bírhatták kétségtelenül Herczeg Ferencet Ocskayja megírására.

*

Somogyi Károly sok áldozattal adott a nagyváradi színpadon helyet Cyranónak. A darab kiállítására vagyont költhetett el. A díszletek és kosztümök ragyogóak. Ambíció és kedv sem hiányzott a vállalkozásból. A siker sem maradt el teljesen. De mikor Cyranó hiányzik?! Pataký Béla intelligens, ambiciózus színész. Olyan, aki sohase nagyon rossz, legtöbbször kielégítő, sokszor jó.

De meglepetést sohse csinál. Ilyen, ha helyére állítják. De Cyranó kivételes, hogy úgy mondjuk, összetett talentumú színészt kíván. Hőst, szerelmezt, szalon- és jellemszínészt, — hogy ilyen színházi díszfunkciókkal éljünk — kíván. Patakynak már az alakja sem eléggé Cyranó-alak. Hangja kis skálájú és kicsiny. Ő pedig hozzá semmiképpen sem tud vele bánni. Van egy kis organumhibája is. Cyranója nem is volt egyéb egy nagyon buzgó és nagy lelkiismeretességgel teljesíteni akart vállalkozásnál. A szerepét kifogástalanul tudta, néhol hatást is keltett. De átérteni és átérezni Cyranót, illúziót kelteni állandóan nem tudott.

Párbaja például még megjárta, de a második felvonásbeli jelenet Roxannal, a monológ, később az erkélyjelenet és a többin végig csak néhol és alig-alig emlékeztetett a várható és a darab olvasásakor szinte élénk rajzolódó hatásra és sikerre. Nagyon poétikus, kedves jó Roxan volt E. Kovács Mariska. Csodálatosan illik egyéniségéhez a szerep. Csinos, de szörnyű gyöngye volt a vetélytárs (Christian) szerepében Dési. Nagyon lelkiismeretes és intelligens alakítást mutatott Bérczi a poéta-szakács szerepében. P. Szép Olga, Benkő Jolán, Peterdi és Szarvasi jók voltak. A többi szereplők, főként a rengeteg szerepre mozgósítani kellett karszemélyzet, a rendezőnek elképzelhetően nehéz »megdolgozása« után is igen sok helyen keltettek a darab lelkével s az általuk is kelteni szán-

dékolttal ellenkező hatást. Általában még sem volt egészen sikertelen az előadás, mely ilyen darabnál az első estén voltaképen főpróba-számba megy. Érdeemes a nagyváradai előadás, hogy benne meglássuk *Rostand* remekét, melyet olvasva bizonyosan mindenki ismer már. Ma este ismét *Cyranó* kerül a színházban színre.

NN 1901. november 10.

Nt.

225. KÉT ÜNNEPELT

Szimpatikusabb, érdekesebb ünnepet régen nem ültek Nagyváradon, mint vasárnap napján. A nagyváradai Kereskedelmi Csarnok rendezte ezt az ünnepet elnökének, Reismann Mórnak húszéves, alelnökének, Hoványi Géza dr.-nak tízéves működése, illetve működéseik évfordulója alkalmából.

Előttünk sok körülmény teszi becsesté ezt a kettős jubileumot. Legeslegelső sorban az a nagy fontosság, melyet a nagyváradai kereskedelmi élet minden jelentős mozzanatának legátértettebb és legtöbb hittel lelkesedő módon tulajdonítottunk. Szimpatikussá tette a jubileumot az ünneplés *lelke* és lényege is. Mikor ebben a jubileumos országban haszontalan honatyák, tradicionális és felfújtságok, mindenrendű és rangú stréberek jubileumhoz, ünnepléshez jutnak, százszor becsestebb nekünk az igazi *polgár-érem*, a hivalkodástalan *munka*, a *tetteknek* az érdeme, amit ünnepeleltek egy Reismann Mórban.

Jól mondta *Beöthy László* dr. főispán, a jubilánsok ünneplésében egész Nagyvárad társadalma részt vett.

Mert a társadalomnak igazi érdekes harcosai, jelesei a Reismann Mórok s nem a hivalkodó, lármázó, olcsó »vezetők«. A magyar társadalomnak ilyen emberekre van nagy szüksége. Az ilyen emberekre, kik megértik a kor parancsszavát s a munka egyre növekvő versenyét, — melyben ha részt nem kérünk magunknak, — elvész ez a folyton csak szónokló és tervezető kis ország.

Reismann Mór és Hoványi Géza dr. előtt meghajtjuk tisztelettel a lobogónkat. Reismann Mór a folytonos tevékeny haladás és a munka egész férfija. Hoványi Géza dr. pedig, ha nem minden politikai és társadalmi tevékenységét helyeseljük is, de szintén a munka embere, akinek nagy érdemei elvitathatatlanok. Ezt a mi rövid, de igaz s önmagától jövő üdvözlésünket szíves lelkeséggel fűzzük a vasárnap elhangzott üdvözlésekhez.

NN 1901. november 12.

Nt.

226. PROTESTÁNS FEGYVERKEZÉS

A klerikálisoknak szabad fegyverkezniök s harcolni is. Az ecclesia ismét militáns. De jajj azoknak, kik nem várják be, hogy a kést a nyakukra tegyék. A klerikálisok fel vannak háborodva, mert a protestánsok védekezni mernek. A néppárt lapja már denuncziál is. Aulikus és klerikális tradíciók szerint az uralkodóháznál próbálja a protestánsokat eláztatni. Miért? Mert egy kiváló protestáns vezérférfiú nagyon sok jogos aggodalommal azt mondta, hogy érkezett immár az ideje, hogy a protestánsok tömörüljenek. Igaz, hogy a mostani király uralkodása nagy biztosíték, de ki tudja, hogy nem ismétlődik-e meg I. Ferenc császár korszaka, mikor egy diplomata így jellemezte az uralkodó nézetét: Ő Felsege a tiszta monarchiát akarja, tiszta katolikuskon alapon, mert az egyik a másikat támogatja és megerősíti. Aha! ordít föl a néppárt. Le kell vágni a nyakukat a forradalmároknak, eretneknek. És ha rajta állna, bizony le is vágnák. Pedig ez a protestáns fegyverkezés a legjámborabb a világon. A protestánsok csak élni akarnak. De az már nagy bűn a klerikális főurak és papok szemében. Soha nagyobb szükség nem volt a világosság embereinek a szövetkezésre, mint ma: ez bizonyos.

NN 1901. november 14.

Nt.

227. A SAJTÓ PARAZITÁI

Ha kell, statisztikával bizonyítjuk be, hogy a valódi s bevált újságírók közül kisebb percent kerül a tisztesség csődjébe, mint — csak példának okáért — a grófok, bárók, bankigazgatók és egyebek közül. Tudunk zseniális, munkás, tisztelt, jól fizetett bankigazgatókról, hamisítatlan kékvétű, gyönyörűen lovagló, hidegvérűen kártyázó mágnás urakról, kik összegázoltak minden állami és társadalmi büntető kódekszet, de újságíróról, zseniális, munkás, igazi újságíróról nem hallottunk ilyet . . .

Bosszankodjunk vagy ne vessünk-e azokon a naiv újságírókon, kik kázust csinálnak egy-egy álújságíró leleplezéséből. Bosszankodjunk vagy ne vessünk-e azokon a nagyképűeken, akik ilyen esetekből fogják magukat s a sajtó védelmére kelnek! . . .

Szélhámosok, iparlovagok új metódusáról van itt egyszerűen szó. Az élet e teljesen hazard játékosai sem mindig egyformán játszanak. Tessék csak a magyar társadalom ilyen alakjaira vissza-

tekinteni. A negyvennyolcas idők előtt s még később is *lengyel emigráns*-nak volt leghasznosabb lenni. Világos után a Petőfiék és az üldözött hazafiak sokasodtak meg. A lázasan, amerikaiasan fölpezsdült magyar élet aztán elsöpörte az ilyen olcsójános szélhámusokat. Jöttek az álbarók, az ál-tartalékosok, az álföldbirtokosok stb. stb. Közben megnőtt a magyar hírlapírás, tekintélyek lettek a szerkesztők s ma már az iparvagok jórésze sajtóban utazik, mint a hogy elődeik báróságban, földesuraságban, tartalékos-tisztségben, üldözött hazafiságban, vagy lengyel-ségben utaztak. De mi közünk nekünk ehez? A földbirtokosok nem szégyelték volt magukat, mert egy szédelő földbirtokosként szerepelt. A hazafias lengyel liga sem tartott tiltakozó meetinget, mikor egy-egy lézengő ritter állengyel-ségét kamatoztatta. Miért kelljen *nekünk* és *csak nekünk* védekeznünk a hírlapírás parazitái ellen. A szélhámusokat leleplezzük a lapjainkban: akár áltrónkövetelők, akár jogosak, akár micso-dák, mindenrendű, rangú és fajtájú szélhámost, szósincs róla: legtöbb örömmel az ál-újságírót. De a többi a *rendőrség* dolga minden jogállamban és a — társadalomé. A rendőrség köteles megmenteni a társadalmat minden veszedelmes alaktól. A társadalomnak pedig kötelessége igazságosnak lenni s mert kiderül, hogy egyik Karagyorgyevis ezüstkanalat lopott, azért ne vesse meg szegény Edward angol királyt.

A hírlapírás mestersége különben is ma már természeténél fogva olyan, hogy belőle generálizálni mindennemű mesterségnél kevésbé lehet. Hiszen ma már mindenki ír hírlapba. Rosario Buffolino, olasz briganti joggal viselheti az újságíró címet, mert kicsiny élményeiről a lapoknak rendes tudósításokat küldött. De joggal viselheti Oskar svéd király is, mert ő is ír újságba.

De viszont van egy nagy intelligenciájú sereg, mely ihletét állandóan a szellemi, nyilvános munkának szenteli hittel, buzgalommal a prófécia és apostolság váltakozó mértékével és lelkesedésével. Ezek ama *hivatásos*, amaz igazi újságírók, kikről legfentebb szóltunk, akik közül Magyarországon ritkán botlik egy is s akiknek semmi okuk sincs szégyenkezniök, ha mindjárt ötvenezer szédelő is használja az újságíró címet.

Annak az újságírónak pedig, aki a Máthé- vagy a Szilágyi, kázusok miatt eldicsekszik avval, hogy néha kedve volna eltagadni újságíró-voltát, e sorok írója röviden így válaszol:

— Vannak emberek és bábok, intelligensek és figurák, derekak és hitványak. A mesterségüket és kenyerüket egészen olcsóbbrendű körülmények határozzák és döntik el. A miniszternek sem lehet az állásával dicsekednie, a szerkesztőnek sem. Én csak X. Y.

vagyok. Ember vagy báb, intelligens vagy hülye, derék vagy hitvány. Az újságírómesterségemtől sem jogcímet, sem ellenzést, semmit sem kérek. De már aztán, ha mégis az újságíró voltommal volna valakinek baja, állnék elébe! Tollal és ököllel.

NN 1901. november 14.

(ae.)

228. KECSKEMÉTHYÉK

A generalizálást, a dedukciókat, az öreg frázisokat rendszerint és mindig és gyöngéd figyelemből azok számára szoktuk meghagyni, akiknek nehezükre esik a gondolkodás. Tehát a többek között ezeket is ahhoz a hagyaték-tömeghez kívánjuk csatoltatni, melynek alapját Heine vetette meg a világ klerikálisainak javára.

És mégsem tudunk ez alkalommal lemondani arról a gyönyörűségről, hogy egri Kecskeméthy Győző úr kuruc esetéből ne mondjunk néhány rövid dolgot.

Az egyre hatalmasodó magyar klerikalizmus behálózta a zsenge, tejes-kukorica agyvelejű ifjúságot. Behálózta, elvadította, megrontotta. Kicsalta a fórumra, fegyvereket adott a gyermekek kezébe... És a kiskorú, szegény, vak gyerekek serege megzavarodottan kezdett hullámozni, országot restaurálni, erkölcsöt építeni, keresztet menteni, zsidót ütni...

Régibb munkája ez már a reakciónak. Takács Zoltántól egri Kecskeméthy Győzőig a félrevezetett diákok mindig üldözték a kozmopolitizmust, az erkölcstelenséget, a nemzetietlenséget, a hazátlanokat és lelketleneket. Takács Zoltántól Kecskeméthy Győzőig a megrontott ifjúság nemzeti kaszinóbeli, feudális urakhoz, selyem reverendákhoz dörzsölődő vezetői mind-mind eljutottak oda, ahova a gonosz gyűlölködés és hülyeség vezetni szokott.

Istenem, hányszor remegett meg a szívem magamnak is a kétségtől, mikor Kecskeméthyék átkaikat dörögték eget verő lángolású beszédekben a Szemere Miklós asztaltársaság, keresztény nagybizottság lakomáin és egyéb lakomákon! Mikor rút szibaritavázaknak kereszteltek bennünket e tüzes lelkű ifjak! Hányszor remegett meg a szívem a kétségtől: vajjon nekem van-e igazam, ki közönséges téli kabátot hordok vagy Kecskeméthyéknek, kik ujjatlan kuruc szűrt viselnek?!...

És mégis csak nekem van igazam. Kecskeméthy is ujjas szűrben szökött meg. És ha következetesen nemzeti maradt Kecskeméthy Győző, ennek a szűrnek ujsa be van kötve s benne viszi a deficites Budapest kis félmillióját...

De mi lesz most már a nagy misszióval? A nagy misszióval, melynek lelke Kecskeméthy volt? Mi lesz a hon keresztény alapokra leendő fektetésével? Mi lesz a nemzeti génusz feltámasztásával? Mi lesz az erkölcsök megtisztításával, a kuruc-brigáddal, a nagy nemzeti ideálok megvalósításával?

Óh szörnyőség, hogy a nemzetek életében milyen kis dolgok bírnak tragikus, fátumszerű befolyással! Óh szörnyőség, hogy mit tett Győri István. Mert ha Győri István óvatos, Kecskeméthy nem dézsmálja meg a táskát s nem hagy itt bennünket nagy bizonytalanságban, a nagy missziók legelején! . . .

Ki pótolja most e nagy missziók lelkét? Van-e még vajjon Kecskeméthyje a nemzet-mentő ifjúságnak?

Valójában pedig fáj, nagyon fáj nekünk ez a gúnyolódás . . . Érezzük a nagy szegény súlyát, mely sok száz jobb sorsot érdemlő, félrevezetett fiatal ember lelkét kell, hogy most betöltse.

Csak látná be már végre minden ifjú ember, akár pelyhes állú egyetemi, akár másféle ősz-szakálú gyermek, hogy ami a klerikálisoktól jó, az mind bűn, butaság, rosszaság és veszedelem . . .

NN 1901. november 16.

Ady Endre.

229. A KLERIKÁLIS DIÁKOK ELLEN

A megtévesztett, klerikális szolgálatba szegődött diákság fölött megnehezedett az idők járása. Vezérüknek, Kecskeméthynek az esete aligha teljesen össze nem töri az egyetemi nemzeti pártot. De egyébként is mossák a klerikális diákok fejét. A debreceni és sárospataki lecke után most Kolozsvárról kapnak leckét a klerikális ifjak. A »Nemzeti Ideál« frázisaira s badarságaira a kolozsvári »Egyetemi Lapok«-ban a diákság hivatalos lapjában Ady Lajos egyetemi hallgató válaszol s a többek között a következőket írja:

Ezt a könyvet nem magyar ember írta, ez volt a másik impreszióm. Nem és ezerszer nem! Magyar ember nem teheti azt, hogy mikor arbuezi gyűlöletet akar szítani, akkor krisztusi szeretetet említsen! Hogy mikor egyes, még mindig kiváltságos osztályok: a történeti nemzet érdekében — akar cselekedni — az egész magyar nemzet szellemi és anyagi regenerálásáról beszéljen! Hogy mikor egy felekezetet akar előtérbe tölteni: akkor nagy hangerővel hirdesse, az egész magyar ifjúság egyesülését! Hogy összehordozzon Isten-anyját, keresztet, hazát, nemzeti génuszt, vallást, fajszeretetet, a legszentebb és legnemesebb fogalmakat szemkápráztató és megtévesztő jelzők és egyéb kapcsolatokban egy emberietlen tendencia: az antiszemitizmus megokolására! Nem és ezerszer nem! Nem írhatta

magyar ember ezt a könyvet. Nincs abban egy mákszemnyi magyar őszinteség, csak nagyképű farizeuskodás. Aki írta, annak külön igazságai vannak. Érvel és következtet is, de ismét csak a maga módján van a maga könyvében itt-ott sok szép, nemes dolog és dícsérendő terv is, de azok annyira ferde, igaztalan rejtett célok elérésére vannak felhasználva, hogy őszinteségükben hinni nem tudunk. Egy nagy hazugságnak megokolására nem retten vissza semmitől, semmi szent, semmi fenséges eszmének könnyelmű felhasználásától. Jelégéje: . . . »egymást szívből átkarolják s uralkodják igazság, szeretet« s a végső konklúzió: »üsd a zsidót!« — Ez mindennél jobban jellemzi a röpirat őszinteségét. Hiábavaló beszéd ez az enyém: jól tudom. Az az »Ezer magyar ifjú« megy a maga útján tovább s szórja a visszavonás tűzét tovább is a magyar ifjúság között. Nem is akarom én e nem annyira megtévedett »Ezer magyar ifjút« visszakiáltani s figyelmeztetni arra, hogy az út, amelynek lejtőjén elindult, szakadékbá vezet. Úgyis hasztalan volna. A Cassandrák szerepe sehol sem hálátlanabb, mint velük szemben; de mi, akik itt lenni tisztább légkörben, a napi politika fertőjétől távolabb vagyunk, okuljunk Pest ifjúságán, mi, a vidék főiskolai ifjúsága vagyunk a só, s ha a só is megízletlenül, bizony nem tudni mivel sózatik meg.

NN 1901. november 17.

Nt.

230. A HÉTRŐL

Valamelyik erdélyi nagyasszony százhusz évvel ezelőtt levelet írt egy nyíri barátnőjének. A levélben rendkívül elmés, régi magyar úrasszonyi módon, közvetlen hangon tesz néhány elmés kiszólást az ő sivár, léha koráról, melyből kifogyott a szeretet, derű és melegség. Mióta gondolatait papirosra tudja róni az ember, bizony egyebet sem tesz. Panaszkodunk, hogy kezdetben vala az éden s utána jött és maradt a bűn. Hogy az aranykorszak vasra változott. Hogy melegtelen, sivár, derűtlen a jelen. Egyebet sem teszünk és írunk a panasznál . . . És egyéb fegyverünk sem volt és nincs most se a hitnél. Hiszünk abban, hogy minden megváltozik. A panasz és a hit végig fogja kísérni haláláig az emberiséget s a Madách eszkimója haldokolva arra fog gondolni: milyen szép világ *volt*, mikor *több volt* a fóka, s milyen szép világ lesz, mikor *több lesz* a fóka. Mert kezdetben vala az éden s utána jött a bűn s a bűn után mindig csak jönni fog ismét az éden . . .

*

Azt a bizonyos, »régi jó világot« már kompromittálni sem kell, annyira kompromittálták. Az *éden* hite is igen gyöngécske már. A másik hit azonban nem gyöngül: a változás jobb *lesz*. Ez a kis

rögeszme teszi pokollá és mulatóhellyé a földet, termeli a bölcseket és bolondokat, az erényeseket és bűnösöket, mindent . . . Dési Géza dr. a múltkor az ő varázsos hangjával keltette életre a köveket s az ő írása klasszikus kifejezése volt a múlt és a jövő között örökösen töprengő emberi lélek sorsának, a panasz-
nak és a hitnek . .

*

A múlt nem volt jobb, mint a jelen. De a jövőről már ezt sohsem merjük állítani. A jövő — és ezt mi annyi szeretetreméltósággal hisszük — csupa igazság, szeretet és boldogság lesz. Elmúlik a nyomor, a betegség kínja, a gyűlölet, a butaság, az embertelenség, a katonaság, a zsarnokság, a kontárság, a vámpanama, a néppárt, a pótdadó és minden egyéb csapás . . .

*

Eljön az idő és — hogy az aktualitás köteleességének is eleget tegyünk, mikor Magyarországon is divatba jön a nagykorúság. Mindenféle politikusok nem fognak mindig csak gyermekeskedni. Eljön az idő, mikor a zálogházasdi játék nagyon komoly játék lesz. Eljön az idő, mikor egy pár budapesti lap nem fogja a budapestinél sokkal komolyabb és előkelőbb vidéki kritikát bírálni merni, míg ő maga primadonnácskák éjjeli szekrényébe is belekotorász. Majd akkor a deficités fővárostól ifjú klerikális vezér nem lophat félmilliókat. A Timonok vizsgadíj nélkül vizsgáztatnak. Nagyvárad költségvetése fölött nem siklanak el két-három órácska alatt. Százkilencvenhat jelöltnél kevesebb, de érdemesebb jelentkezik harminc és egy pár városatyaságra. Sok minden másképen lesz, csak lesni kell reá! . . .

*

Különben pedig ideiktatjuk a hét legnagyobb kontrasztjainak egy ici-pici percentjét :

A szédelő Wallburg br. esetéről naponként két hasábot írtak a lapok, az ingyen kenyérről két sort.

Sauer-Csáky gróf hofrath becsapta az aranyóráját s kiváltotta mindjárt, sok-sok ezer ember elvitte a zálogházba utolsó vánkösát s tudta, hogy nem tudja kiváltani soha.

Egri Kecskeméthy Győző harcolt a nemzeti ideálért s félmilliós sikkasztó lett egy huszadrangú brettli-némberért.

San-Toy előadásán éhes szemű habitúék kidülledt szemmel, ragyogó arccal néztek és hallgattak »egy kicsi, két kicsi, 'rom kicsi,

négy kicsi, öt kicsi, hat kicsi nőt», távolabb három utcával éppen akkor mentettek ki a lángok közül »egy kicsi, két kicsi, 'rom kicsi...« harminchárom apátlan, anyátlan szegény kis árva gyermeket...

Cyrano de Bergerac minden volt és semmisem. San-Toy minden, csak nem színdarab. Cyrano elbukott, mint ember és Nagyváradon, mint színdarab is, San-Toy diadalt aratott és közön-séget.

Nagyváradon városatya-választás lesz s van vagy két ember, aki nem jelölt...

Elég is tán a kontrasztokból. Mert ha harmóniát kívánnának, abból keveset tudnánk...

NN 1901. november 17.

(a.)

231. A KOLDUSBOT

Január elsejétől száz díjnoki állást beszüntet az igazságügy-miniszter. Ez csak elég szép, most már nem mondhatja az illető, hogy ő éhező díjnok, legfeljebb azt, hogy éhenhalt koldus!

A rendelet szerint ez takarékosági szempontból történik. Azt hihetné valami laikus ember, hogy Magyarországon a díjnoki állás valami fényesen díjazott hivatal, hogy az államháztartás éppen ezen takarékoskodik. Nos hát az alaposon csalódik, aki azt hiszi, mert a díjnoki fizetés a zsákhordó és a kőművessegéd díjazása között lebeg. Már egy szobafestő ennyiért nem dolgozik.

S dolgozni kell annyit, amennyit egy ember erőfeszítéssel el tud végezni. Ha pedig a szerencsétlen a kitűzött átlagot elvégezni nem tudja, levonják aapidíjból, ha látják is, hogy félholtan betegesen dolgozik is az a szerencsétlen.

S mikor ezek ki merik nyitni a szájukat, hogy segítséget kérjenek, ilyen választ kapnak:

Átkozd meg a kormányt és halj meg!

Mert hogy mit tudjon az a szegény, állástól megfosztott, esetleg családos ember a tél közepén csinálni: arra valószínűleg nem tudna választ adni még az az úr sem, kinek fejében megfogam-zott ez a rendelet!

Csodálatos! A parlamentben egy elejtett sérelmes szó miatt vihar támad s az ország sajtója három hétig csak úgy zúg a rettenetes zivatartól, egy primadonna-kérdés képes lázban tartani hetekig a közvéleményt, a lelkes ifjúság évek hosszú során át tombol a felekezeti izgalomtól, de mikor száz és száz tanult ember

és családjának létezése forog kockán, akkor csak annyit sem foglalkoznak vele, mint egy arculütött diák becsületbeli ügyével.

Vártuk és reméltük teljes bizalommal, hogy a kormány gondoskodása nem fog elfordulni ezektől a szegény emberektől és segít állapotukon. De azt, hogy a segítség helyett kidobjanak tél közepére száz családot a nyomorba, ezt gondolni nem merte senki sem!

Ez igazán meghaladja véges emberi elménket.

Miniszter úr! Az ön hivatalának címében ott, van hogy igazságügyi, legyen ebben az esetben igazságos. Mert amilyen erős a hitünk, hogy az a körülbelül tízezer korona megtakarítás nem sokat lendít az állam kocsiján, éppen annyira bizonyosak vagyunk, hogy tízezer korona megtakarított pénz száz ember szájából kivieszi a kenyéret. Száz család fogja átkozva emlegetni azt, aki kiverte az utcára őt. S nem lesz csodálatos, ha akad e száz ember közül sok, ki majd követ ragad kezébe s a jó mód fényes ablakán bevágja!

— Nesztek, kenyér!

Miniszter Úr, öntől segílyt kértek és nem — koldusbotot!

NN 1901. november 17.

Nt.

232. VÁLASZ A »TISZÁNTÚL«-NAK

Szombati »Kecskeméthyék« című cikkünkre a »Tiszántúl« választ ír, melyre a cikk írója így felel:

Kivételes jó érzés fog el, mikor az én kicsi erőm s egyszerű szavam is meg tudja vadítani a klerikális sereget. Ez a tábor, minél jobban sziszeg és köpköd, annál biztosabban érte a szeg fejét az ütés. És én — igaz hittel mondom — meggyőzni akarást, polémiát, őszinte vitázó kedvet soha, de soha sem vártam azoktól, akik ellen — gyöngé karral, gyöngé szóval bár — harcolni a legszelbnek tartom az összes kicsi emberi tennivalók között. Meggyőzni-akarást, érveket, komoly disputát sohase mertem remélni a »Tiszántúl«-tól sem, de eddig biztam valami másban. A »Tiszántúl« emberei többnyire olyan vélemény-formálásra adtak nekem adatokat, hogy ők, ha megtévesztetten, vagy a kenyér köteleességéből a veszedelmet szolgálják is, de jó ízlésű emberek, akik nem rabolnak egész könnyen tisztességet és becsületet. A »Tiszántúl«-nak az a cikkírója, aki a »Kecskeméthyék« című cikkemre válaszolt, ezt a hitemet megingatta s erről vallomást tennem, igazán nagyon fájdalmas nekem. A »Tiszántúl«-nak e cikkírója furfangos módon

meggyanúsít, hogy engem *beteggé tett* a kanonokok pöre . . . Szegény fejem, ha nem okozna neki egyéb fájdalmat semmi, a kanonok urak pörénél: de nem koccannék össze soha a «Tiszántúl»-ékkal. A cikkíró jól tudhatja, hogy a kanonok urak »becsületsértési« pörében minden lépésem az ügy bírói tárgyalásának sürgetését célozta. Mit akarnak hát a betegséggel? Tudtommal eddig a betegség nem volt állandó klerikális tőke, legfeljebb mikor a keresztes háborúk idejében becipeltek egyik-másik fajtából néhányat! . . . Hát a betegség kevés ahhoz, hogy az ellenséget kíméljük *s többet akarunk?* . . . Ezt a *többet* — elég ifjú koromra tekintettel — engedjék el még énnálam! . . . A szellemi betegségre tett bárgyú viccre pedig nekem ismét csak a vatikáni indeksz a tanúm. Akik arra kerültek, mind betegek voltak az Önök szemében. Végül pedig — ez Önök közül a legharciasabbnak szól — én csak megkímélem egy darabig a reverendát, de tán viselőinek kötelessége volna ez? . . .

NN 1901. november 19.

Ády Endre.

233. ISMÉT KECSKEMÉTHYÉK

Szólnunk kell ismét Kecskeméthyékről. Takács Zoltán No. II. Így nevezik el jellemzően a szenzációs nagy sikkasztót: Kecskeméthy Győzöt. Bűn és méltatlanság volna az esetet generalizálni, de mint *rettentő* tünetet meg kell figyelni és fel kell mutatni, hogy a magyar ifjúság erkölcsi személyének testén ilyen kelevények támadnak s hogy az egyik kelevény olyan hasonló a másikhoz, mintha egyazon ragályozás kiütése volna.

Az éretlen szerepelni vágyás két kimagasló alakja, aki keresi a feltűnést, hajhássza a népszerűséget, tör erőszakosan és mohón a nevezetesség felé, résztvesz a nemzeti ideálok zöld bölcsességű fejtegetéseiben s hogy szóhoz és szerephez jusson, odaadja magát a legelső kínálkozó mozgalomnak, mint odaadta volna az egészen ellenkezőnek is, ha az kínálkozott volna. A két ifjúsági szóvivő, aki a demagógia lajtorjáján az ifjúság vállaira mászik, onnan közdolgokba szól bele, államférfiakat üdvözöl, parlamenteket és közerkölcsöket bírál s mindezt az »ifjúság nevében«, a két főalak erről a magas és napfényes piedesztálról, az ifjúság vállairól egy lépéssel lép bele a börtön sötétjébe . . . Irtózatos!

Az ilyen esetek, mint a Takács Zoltáné, a Kecskeméthy Győzőé felhívják a kritikát a magyar egyetemi ifjúság szellemére, magaviseletére, tanulmányi rendszerére.

NAGYVÁRADAI NAPLÓ

Kiadónál felül:		Főszerkesztő		Működési hely: helyi és országos újság-kiadóknál.	
Nagyváradon:	Pesti kiadónál:	Dr. Dósi Géza.		Nemkereskedelmi és kiadóhelyek:	
Magyar utca 12. sz. (Magyar Posta K. Hivatala mellett.)	Erzsébet utca 12. sz. (Magyar Posta K. Hivatala mellett.)	Szerkesztő		Nál: Fehérvári utca 10. sz. (Magyar Posta K. Hivatala mellett.)	
Telefon: 12. sz.	Telefon: 12. sz.	Fehér Dossó és Ády Endre.		Külföldön:	

Menjünk vissza Ázsiába.

Nagyvárad, jan. 31.

Szeretelt úri véreim! a szeged tele Nincs már itt nekünk: semmi keresnivalónk: gyereink vissza Ázsiába! ... Egy kis helyet talán kapunk, persze lebbelleg távol még az ázsiai kultúrára hajlandó népekől is. Bejöttünk — azt krónikások szerint — hős Álmossal s Árpáddal és társaival. Menjünk vissza *Rakoscsy* Stefi, *Leugyel* Zoltán, ifj. *Móric*. Pál s a többi nyomában. De menjünk, míg — lehet! ...

E dicső, gazdag történelmi, úri népsegítő lakott ország tegnap szerencsésen elérte a *legbalkánibb* nívót. Az a gyálatosságában is matlattató komédia, mely ez ország keserves parlamentjében tegnap lefolyt, bele fog kerülni a történelmi-be. Egy futó percig szeretnek *hont-árho* „nemzetiségi agitátor” lenni, hadd tudjam kellő érzékenységgel felgöngyi a magyar parlamentben lefolyt skandalumot. Hyen megríkató baromság megére-sére még sem voltunk berendezkedve, pedig elkészültünk mi már minden meg-érhetőre

„Parlament kell ennek az országnak? Kancsuka, nem parlament. Azaz dehogy kancsuka. Kislédóvó, gyermekkert és sok-sok türelem, ha e dicső erényből

maradhatott volna, valami a huszadik századra.

Vázsonyi Vilmos, az egyetlen magyar népképviselő, a kit öntudatos nép választott, nem juthat szóhoz a magyar parlamentben. Nem engedik szóhoz jutni a gyermekek, a kik haragszának, mert kúnsztyli s malomkősi játékaikat megzavarta, a gyerkeket, a kik, hajh, tizenkilenc milliomod magunk szerencsétlen börtön kockáznak és malomköveznek.

Az immár legbalkánibb parlamentnek ez a botránya irázatos, kegyetlen világosságot adott a mi szemünknek olyan titkot világított meg, a mit maj de jó lett volna soha sem tudni. Megtudtuk, hogy a magyar parlamenti gyermekek mind *egyformák*: esküdjének bár a kőfejű sas karmára, a Széll Kálmán harmatoló pal-tanására, *Kossuth* Lajos kalapjára, pápa csahalatán, ösztönösége papucsdára, bárnire. Obskurus agyuk velejenek vastag burkát csak egy kicsit kell megkarcolni, ott szibognak elűtünk a maguk siral-masan hasonlatos voltukban.

Kultur-bestiákat mondott *Vázsonyi*? A *kultura* isteni nevében vétőznök e ezimadományozás ellen. De a bestik populációja érdekében is, mert a bestik mindig ki merik a fogukat mutatni, nem csak akkor, mikor demokráta képviselői van dolguk.

Szeretelt úri véreim, *Ázsiá* odított fel tegnap bennetek. A nosztalgia, a nomád, baromi ember méltó vagyko-zása rohanba tört ki. Nem voltam ott, de látom a képet. Középen az agyon-hajszolt egyetlen intellektus. Sokat tud, sokra vagyk, merész a hite, elszáni a munkája, nagy a gyűlölete. Es — oh szörnyűség — őseit Jordánban alköltek. Ez a kis zsidó óriás kiáltott. Ed az óriást fiatalon felkapta szőnyegára a hír, imittja őt sok ezrek tömege s ut! ... Ez, ez a legborzasztóbb! Ez az ember mer tudni közöttük, a tudatlanok között! De meg hogy ez az ember *zsidó*! Ott áll zavarodottan a középben. Egy harsány szék hallzik. *Leugyel* Zoltán kiáltott, egy *új* egygügy, ki hiányos intelligenciájával má, kultur országban evőkészlet tisztító sem lehetne. Meg *Leószay* ur, meg *Rakoscsy* ur, meg a többi jöhetnek elő. És *Vázsonyi* egy egyfogalú kocma pattat el ebből a komédia házból, hova beke-relni idestova erkölcsi háfál lesz.

Szeretelt úri véreim, értsük meg egy mást. *Kinészty* Ij úgy-e és a urunk? A keleti nomád lomhasága lázult fel úgy e, hogy semmisséltik meg ezt az em bert még a Krimből volánk hozott esz-közökkel, mert tanulni, tudni s az ő fogyverével állni vele szemben nem tudunk. Úgy-e így van szeretelt úri véreim?

Ady vezércikke a Nagyváradai Napló 1902 január 31-i számában.

Mit tesz az egyetemi ifjúság egy része úgy általánosságban? Politizál, tüntet, gyűlésezik, handabandáz, káváházaz, párbajoz, dorbézol. Mindent tesz, csak nem tanul. Minden tulajdonság kifejlődik benne gyorsan, csak az az egy satnyul el, melyet hazulról és a középiskolából magával felvisz: a szerénység. Sportot csinálnak egy-egy felkapott szőlamból és mennek világot változtatni. Eközben olyan perverzításokba esnek, mint most is, amikor a »lánglelkű« magyar ifjúság a kaszinó sport-politikusainak s a reakció mézes-mázos kígyóinak a statisztika anyagává szegődik, rendezik a keresztes vitézkedéseket, mely dicsőlködésnek majmolói azután országszerte akadnak, ahol a reakció és elfogultság lelke szorong a tanító-elemekbe. Már vidéken is kezdik két részre bontani az ifjúságot s kegyes és görbe elnézés mellett szerte az országban is megkezdtek a diákok a kettős jelvény viselését, a keresztet s azzal szemben a magyar koronát, mintha a magyar szent koronával joga volna ellentétbe helyezkedni akármi más jelnek.

Ha már a koronával szemben jelvényt keresnek, használják a pápai tiarát vagy a jezsuita álarcot, az megkülönböztet, de ne a keresztet, mert az megvan a magyar koronán is. Az egész alattomos elnézéssel istápoltt jelvénytornak természetesen felekezeti elfogultság a forrása és annak terjesztése is a célja.

Melyik nemzet főiskolai ifjúságáról olvashatunk olyan közéleti szereplést, mint a miénkről? Hallottunk-e már valami hírt, hogy a német vagy az angol egyetemek ifjúsága olyan nyilvános szereplésben hangoskodnia, mint a magyar?* Nem. Azok tanulnak és fiatalos diákéletet élnek . . .

Innen van, hogy mindig több és több magyar apa küldi német egyetemekre a fiát, mert azt akarja, hogy a fiú tanuljon, ember legyen belőle, s ne kallódjék el a magyar főváros erkölcsi mocsaraiban, főleg pedig ne legyen belőle lármázó utcahős. Ezt az állapotot korrigálni kell. Nem kell az ifjúságot egyetlen nagy és ellenőrizhetetlen, áttekinthetetlen tömegben összegyűjteni a magyar fővárosban, ahol az egyetemi élet léhaságának minden csábjába körülveszi s ahol a világ legdorbézolóbb metropóliisa a raffinírozott erkölcstelenségek tömkelegével hívogatja karjai közé, hanem *decentralizálni kell az egyetemi oktatást*, akár fakultások, akár egyetemek szerint s a vidék szolid levegőjében kell őket férfiakká nevelni.

Így van Németországban és a világon mindenütt. Csak minálunk, Magyarországon dívik az a politikai szokás, hogy nem adnak részt a vidék városainak az ily közintézményekből.

NN 1901. november 20.

Nt.

234. PÜSPÖK AZ ÁLLAMI ISKOLA MELLETT

Dr. Bartók erdélyi püspök az erdélyi ev. ref. egyházkerület minapi ülésén ezeket mondta : »Sokan a felekezeti iskolák rohamos apadásában veszedelmet látnak. Én nem osztom ezek aggodalmait. A népnevelés elsősorban állami feladat és a magyar nemzetnek egységes kultúrája nem lesz soha, míg a népoktatás terhét az *állam teljes mértékben* magára nem veszi.« Örömmel üdvözljük a tudós püspököt e férfias radikálisan liberális nyílt, őszinte, hazafias kijelentéséért. Őszinte, igaz szavai bepillantást engednek a jövőbe, amelyért nem egy ok van aggódni. A felekezetek közt lábra kapott, a klerikális részről szított viszályok szomorú aggodalommal töltik el minden jóra való hazafi szívet. Nemes lélek, önzetlen törekvés, tiszta hazaszeretet nagy veszedelmet lát abban. A nemzet erejét nemzetiségi és felekezeti harcok gyengítik s egymással szemben álló ellenséges táborba osztják be azokat, akiknek egyazon nemzeti eszme diadaláért szívvel, lélekkel küzdeniök kellene. Adja Isten, hogy a tudós püspök óhaja beteljesedjék s az egységes kultúra áldásait mielőbb érezhessük.

NN 1901. november 20.

Nt.

235. MIKLÓS MESTER KÉPZELŐDÉSEI

Nagy baj, ha valaki nem tudja, hogy micsoda : ellenzéki-e vagy kormánypárti. Ha két ember között kell választani, akik közül az egyik minden koncok kútfeje, a másik pedig még a miniszterelnöknél is — jezsuitább. Bartha Miklós megoldja a kérdést s így ír a többek között :

A nemzet pedig legyen büszke arra a mérkőzésre, mely a parlamenti sorompók között tegnap lefolyt. Ki győzött? Mert azt vitatni, hogy Szél maradt felül: hízelkedés; azt vitatni, hogy Beöthy maradt felül: igazságtalanság. A valóság az, hogy *mind a kettő felül maradt, mind a kettő győzött*, mert a saját álláspontját mind a kettő derekasan megvédelmezte.

Mindebből naiv ember azt következteti, hogy Bartha Miklós nagy Széll-párti vagy a Beöthy Ákosból kialakulható, de még nem létező, »Nemzeti konzervatív«-párt híve. Nem, kérjük alássan. Bartha Miklós »függetlenségi« publicista. Jobban mondva : Bartha Miklós — Bartha Miklós...

NN 1901. november 21.

Nt.

Ha Pobjedonoszcev, az orosz pápa, kihirdetné Husz János szenttéavatását, az semmivel sem kelthetne több csodálkozást, mint hogy habsburgi felség készített szobrot Bethlen Gábornak s a puritán Debrecen emelt volt a korhely Vitéz Mihálynak, ki Csokonai néven ismeretes.

Nincsen ebben semmi új, semmi rendkívüli. Az idő *elégtétele* igazság s csak arra nézve frázis, akinek az idő ad elégtételt, mert ennek már az ítélet harsonájáig elégtételt nem ad semmi. Olyanformán lehet hát ezt az elégtételt definiálni, hogy az emberiség minden tragikus alakjáról a jövő idő leszedi a tragikus gyászát s beragyogja fénnel.

Az idő az ilyen igazságszolgáltatást nemcsak azoknak adja meg, kiknek *nevük* van. Megadja minden tragikus alaknak, ha még ötszörte névtelenebb is. Tragikus alak pedig rengeteg sokaság volt és lesz mindig. Minden alak tragikus és tragikum hőse többé-kevésbé. De főképp azok a tragikus alakok, akik a megszokással és sablonnal összeütköznek. Nem csak a Bánk-bánok voltak ilyenek. A tragikumuk talán nagyobb annak a gyár-rabszolgának, aki érzi és meg akarja változtatni a rabszolgaságát s aki munkájáért megérdemelt viszonzást mer követelni.

Tragikus hős a pap, ha belé csak egy csepp Savonarola is szorult. Tragikum hőse a kis varróleány is, ki férjhez nem mehet, de jussát meri kérni a szerelemből s így szokás és sablon szerint elbukik. Légiója él körülöttünk a tragikus alakoknak. Alig-alig van ember, kinek a lelke alá a sablon és megszokás zsarnoksága máglyát vagy egyszer nem gyújtott ki s ki Husz Jánossal egyszer ne sóhajtott volna már így :

— O sancta simplicitas!...

Akiknek tragikumuk súlyosabb a könnyen (*) elviseíhetőnél, valami gyöngye elégtételhez juthatnak a hír által, hogy az oroszok pápája szentté készül avatni egy máglyán hamvadtt hajtani való ereket.

Minden tragikus hős eljut ilyen elégtételhez, csak hogy a nevesebbek elégtételéből üt lármát a világ... De megkapni megkapja az elégtételt mindenki. Még Győri István is meg fogja kapni azért, hogy ő csak olyan lelkiismeretes mert lenni szolga létére, mint a nagyságos tanácsnok úr, vagy elüljáró úr. Megkapja az elégtételt mindenki, habár a legtöbben azt mondhatják rá, hogy *akkor* s az ilyen elégtételt süssék meg.

Szentekké ugyan nem avatják az összes tragikus alakokat. De a szenttéavatás is csak kovász egy még későbbi elégtételre. Ez

majd az és akkor lesz, mikor a szenteket is besorozzák — mert be fogják sorozni az *emberek* közé. Mikor majd mind *emberek* leszünk s az *emberi* dolgokat mindenki megérti és megbocsájtja : nem lesz egyetlen tragikus alak sem. Ez kérem, majd a holdban lesz így . . .

NN 1901. november 22.

(ae.)

237. A DEMOKRÁCIA JEGYÉBEN

Úgy kell lenni s ez az igazság, hogy a reakció ellen szükséges harcban gyöngé és kevés lesz a régi liberálisizmus és radikális utat fog kelleni választania az országnak. Az idő biztató jele, hogy az az ember is így vélekedik, ki a legnépszerűbb magyar kormányelnök volt s feje a nagy polgárkabinetnek. Az idők jele, hogy Wekerle Sándor sorompóba lépett, mint a szükséges radikális politikának, mint a demokráciának zászlólobogatója. Egyik budapesti demokrata körben történt ez tegnap. »A demokrata világ hódít és nekünk törekednünk kell, hogy még jobban terjedjen.« És terjedjen tiszta, hamisítatlan elv szerint, amelybe a felfogatásnak semmiféle eleme nem keveredett. A létező társadalmi rend fejlesztése és kiegészítése — de fenntartással ez a Wekerle Sándor demokráciája. Ezt akarja ő is propagálni társadalmi úton és a sajtó eszközével, mert így lehet megérlelni és előkészíteni a politika kérdéseit is. Ezt akarja dr. Szivák Imre is, aki a gyűlés eredményeképpen határozatul kimondotta, hogy teljes akcióprogramot dolgoznak ki a legrövidebb idő alatt a *demokrácia elveinek terjesztésére*. Nevezetes dolog ez és igazolása, erősítése a fővárosban régóta megindult és a legutóbbi választásokon tűzpróbát állt demokrata-mozgalomnak s magasról jövő igazolása annak, amit mi itt *lent a vidéken csaknem egyedül* régen hirdetünk, hogy radikális, demokrata politikára van szüksége ennek az országnak.

NN 1901. november 23.

Nt.

238. VIDÉKI NÉZETEK

Mi szerény, igénytelen vidékiek csak ámulunk és bámulunk, hogy mi minden megeshetik a hatalmas, pompás fővárosban, ahova lecsapolják, illetőleg fölcsapolják az egész ország vérének s valószí-

núleg az egész ország eszét is. Legalább nagyon közönséges dicsekvése a kevésbé szerény budapestieknek, hogy színvonal, hogy nívó csak a fővárosban van. Már úgy érte ez, hogy létezik színvonal Budapesten kívül is, hanem az aztán szörnyű alacsony.

Hát erről az alacsony színvonalról nézve föl a központi magasságokba, valóságosan megdöbbenünk az újságon, hogy az egyetemi ifjúság egy része, vagy egy asztaltársaság koszorúkat, egy úrnak a családi színeivel ékesített koszorúkat vitt a képzőművészeti társulat kiállításába. Hogy a koszorúkat elhelyezte egyes képekre, amelyek az asztaltársaságnak tetszetek, még pedig nem művészi szempontból, nem a műbecs szerint, hanem valami olyan alacsony színvonalú megítélés alapján, amilyenért még a legserényebb vidéki jogakadémia is restelkednék.

És hagyján, hogy ez így történt. Végre is a fővárosi egyetemre a vidékről, a budapestiek szerint: alacsony színvonalú vidékről tódul föl az a bizonyos ifjúság, mely a lóverseny-színeket bevitte a mi legmagasabb értékű műtárlatunkba. Még az is megjárja botlásnak, hogy a képzőművészeti társulat egy tisztviselője, a maga ízlése szerint is, egy kis körözünyre jegyzett hozzájárulás révén is megengedte az asztaltársaságnak az asztal fölött való tréfás ötletnek is rossz képkoszorúaszt. Hanem, hogy aztán a társulat igazgatósága is összeült és három szóval kettő ellen azt a határozatot hozta, hogy a koszorúkat ott kell hagyni, ahova az asztaltársaság tette, már engedelmet kérünk, ez a gondolkodás, a helyes tapintat, a jó rend színvonalának olyan mélységes lefokozása, amelyen csak csodálkozni és fölháborodni tud a jó, az igénytelen vidék.

Mert a vidék úgy gondolkozik erről a dologról, hogy a képzőművészeti társaság és a Szemere-asztaltársaság nem azonosak és nem összetartozók. Ha tehát a képzőművészeti társaság a magyar művészeket tárlatára hívja meg és a magyar művészek elküldik a festményeiket a csarnokokba, ezeket a festményeket befogadja és értékük szerint elhelyezheti, ha úgy tetszik: különös díszel is elhelyezheti a képzőművészeti társaság, de más senki nem avatkozhatik aztán abba, hogy az egyik vagy másik festmény a tárlat rendezői által ráakasztott bársony-drapérián kívül még külön díszet is nyerjen: koszorút, vagy szalagot, babért, vagy vörös-hagymát.

Mert, tovább fűzve a mi vidéki nézetünket, ha a sokszor említett asztaltársaságnak joga van arra, hogy babérkoszorút helyez egyes festményekre elismerésül, ugyanazon a jogon viszont más képekre, a nem tetszésének, a megbotránkozásának jeléül elhelyezhetne hagyma-koszorúkat. És ami joga van egy asztal-

társaságnak, ugyanazzal élhet a másik asztaltársaság és valamennyi az összes fővárosi, sőt talán vidéki asztaltársaságoknak valamennyi tagja is, tehát a tárlatnak minden egyes látogatója.

Más szóval, ha a képzőművészeti társulat igazgatóságának három tagja a maga nézetét tovább is érvényesíteni tudja : a tárlatokon fogjuk láthatni a megelevenülő kritika teljes flóráját. Aki nek hogy tetszik a kép, vagy a szobor, szabadon fölékesítheti azt ibolyával, kikiriccsel, hagymával, fügével, sárgarépával és gomba-füzérekkel. És ha még érthetőbben ki akarná fejezni a közönség a maga »tárgyi« bírálataát, a különböző növényzetekből szerkesztett koszorúkra ráköthet nemzeti színű, családi színű, avagy fekete-sárga, esetleg szerb, román, horvát, amerikai színű szalagokat is, persze tetszés szerinti fölírásokkal, melyekben megdicsőíti vagy legazemberezi a festőket, kik a képzőművészeti társulat legújabb szabású oltalma alatt viszik be a műveiket a képzőművészeti csarnokba, helyesebben : a vásárcsarnokba.

Íme, ezt jelenti a társulati igazgatóság többségének türelmi határozata, melyet azonban nem tekinthetünk a képzőművészeti társulat utolsó szavának. A képzőművészeti tárlat külső, laikus körökből eredő megdicsőítésének és megbélyegzésének először megkísértett rendszerével szemben állást kell foglalnia a társulatnak. Ha ezt nem teszi, nevetség tárgya lesz a külföldön, de nevetség tárgya lesz itt vidéken is, ahol már is kellemetlen megjegyzések hangzanak a képek képtelen koszorúzásáról és arról, hogy nagy és értékes művészek önmegalázás nélkül leszerelhetik-e jóízűségüket az ízléstelenség terrorizmusa előtt?

NN 1901. november 23.

Nt.

239. SZILÁGYI DEZSŐ SZOBRA

(Pár szó egy eltemetett indítványhoz)

Mikor Nagyvárad város nagy szülötte, a magyar politikai erő, a liberalizmus és jogi gondolkodás prototípusa, olyan váratlanul, tragikusan kidőlt az élő törpék sorából, nagyon hűvös kegyelettel gyászolt a nagy ember koporsója mellett szülővárosa.

Mint ez nálunk megszokott dolog, a temetés után láttuk csak, kit veszítettünk el. Erre nagy lőn a gyász. De mint szintén megszokott minálunk, a nagy gyász után nagy és hirtelen feledés következett.

Mikor a gyász legnagyobb volt, merült fel két ötlet. Egyik, hogy a magyar jogászok, bírók, ügyvédek stb. indítsanak mozgalmat egy Szilágyi Dezső-szobor fölállítására, a másik, melyet Mihelyi Adolf Nagyvárad közgyűlése elé indítvány alakjában is beterjesztett, hogy a szobor felállítása tervében Nagyvárad indítsa meg az országos mozgalmat s *itt állítsák fel Nagyváradon, Szilágyi szülővárosában a szobrot.*

Azóta elfeledtük mind a két tervet. Az első jóformán meg sem születve kimúlt, a másodikat, az indítványt, egy szobor-bizottságnál leltározták, mely még adós a *Szacs vay-szoborral* is.

Néhány hónap telt el mély hallgatásban s Szilágyi Dezső feledésében, — íme most egyszerre odaváltozott a helyzet, hogy *Szilágyinak lesz szobra.* Három helyen indult mozgalom külön-külön. Az első *Pozsonyban*, s ez ígér legtöbb eredményt. A másik kettő *Budapesten*: egy asztaltársaságé az egyik akció, a liberális egyetemi hallgatóké a másik.

Hogy külön-külön három helyen föltámadt a szobor terve, azt bizonyítja, hogy Szilágyi Dezső szobrának állani kell s állani fog. Szilágyi Dezső az új Magyarország egyik legnagyobb politikusa, legkiválóbb jogásza s legpuritánabb embere volt. Hármás erény, mely hálát követel. Max Harden sötétben és távolról nézte a mi nagy emberünket, de még így is arra méltatta, hogy Crispi mellé emelje.

Ha a szobor állani fog — és állani fog — *csak Nagyváradon állhat.* Szilágyi Dezső nemcsak Nagyváradon született, de Szilágyi Dezsőt az egykor oly csodálatos, nemes, erős bihari és nagyváradí levegő formálta. Ez a hajdan oly páratlan iskola, mely liberalizmusával, haladásvággyával s tradícióinak emlékével annyi jelesét nevelte, s adta az új Magyarországnak.

Jó lesz azt az eltemetett indítványt kiásni s jó lesz Nagyváradnak az ország élére állni s kérni a magyar társadalomtól, amivel a magyar társadalom Szilágyi Dezsőnek tartozik.

A nagyváradí közélet vezető emberei, a nagyváradí sajtó s — tudomásunk van róla — a budapesti sajtó is készséggel dolgozna a *Nagyváradon* felállítandó Szilágyi-szobor érdekében. Ez szolgáljon a Szacs vay-szobor-bizottságának is biztatásul, hogy mielőbb s ilyen értelemben álljon elő a Szilágyi-szobor ügyében.

Szilágyi Dezső működésének jelentőségéről lehet eltérő vélemény is. Az igazi nagyságnak az ellensége mindig sok.

Valóság az is, hogy Szilágyi Dezső éppenséggel nem tartozott a felolvasztó, meleg nagyságok közé. Talán azoknak is lehet némi igazságuk, kik azt tartják, hogy Nagyvárad több szeretetet is

érdemelt volna tőle. A nagyság apró emberi szépséghibái nem jöhetnek szóba, mikor a nagy ember megdicsőült.

Tisza Kálmán mellől dűlt ki. Együtt tartották vállaikon a roskadozó liberalizmus bátyáit a legutolsó időkben. Ők ketten az új Magyarország legnagyobb emberei. Nagy volt, faját szerető, de tiszta fényes liberalizmusában. Nagy volt tudásban, munkában és alkotásban...

Veszedelemes idők következnek. Veszedelem fenyegeti Deák, Tisza és Szilágyi alkotásait. Szükségünk lesz erőt, emlékeztést nyújtó forrásokra s szükségünk lesz az emlékezni tudásra.

Ha az ő nemes, erős ércalakja közöttünk lesz, talán nem csüggedünk az eljövendő nagy harcban, mert gondolni fogunk őreá, a nagyra, tisztára és erőse. Gondolni fogunk és gondolni kell majd reá!...

NN 1901. november 24.

Nt.

240. SZÍNHÁZ

A vörös talár

A Szigligeti-színház mai újdonsága

A Vörös talár főproblémája az, hogy hol tölthette a baszk paraszt, Etchapare, az áldozócsütörtökre következett éjszakát? Mielőtt a csendőrök elfogják, az ablakon át hallják, mint súgja oda a feleségének: el ne áruld, hogy azon éjszaka nem voltam itthon. A vizsgálóbíró előtt pedig a házaspár sokszoros hazudozása után végre, mint eget ostromló igazságot kiáltja világgá az asszony, hogy az ura azon éjszaka ki nem mozdult a házból. Ugyebár ez gyanús dolog s ha önök vizsgálóbírák volnának, gyanúba fognák ezt az amúgy is rossz hírben álló parasztot egy vén uzsorás meggyilkolásáért, kit éppen azon éjszaka öltek [meg] és nem egy jel vall arra, hogy Etchapare a gyilkos? Nos a Briex darabjában ezért kell költői igazságszolgáltatásul elpusztulnia egy vizsgálóbírónak azért, mert a maga módja szerint felelt arra a kérdésre, melyre az Etchaparé iránt láthatóan jóindulatú Briex négy felvonáson át elmulaszt megfelelni: hol töltötte Etchapare az áldozócsütörtökre következő éjszakát?

A négy vagy öt színdarab között, melyet Briex e négy felvonásban összekovácsol, ez a Justizmord-ellenes értekezés a legbosszantóbb. Briex úr úgy tesz, mintha nem tudna abba a ret-

tenetességbe belenyugodni, hogy a büntető igazságszolgáltatás formájában véges emberek rendelkeznek, a maguk kicsiny egyéni érdekei szerint embertársuk életéről és vagyonáról. Hát ez igaz, hogy vérlázító; de semmivel sem vérlázítóbb, mint általában az egész társas és társadalmi élet, mely éppen azon alapul, hogy egyik ember beleszólhasson a másik dolgába s ki-ki a maga egyéni érdekei szerint. Hogy azt a közvádloi tiszttel illusztrálja, melyben a mieinkhez tartozik, hogy lehetőleg minden vádlottat elítéljenek, ennek ellenébe lehet vetni a védői tiszttel, melynek az a mestersége, hogy mindenkit felmentessen s a büntetlenség lehetőségével csábítsa embertársaik ellen való gáztettekre a rossz embereket. S erre mi is elkálthatnók, à la Brioux, hogy : rettenetes, rettenetes, rettenetes, hogy van ilyen tisztség a világon, melynek erejével az egész társadalom ki van szolgáltatva, védtelenül a gazembernek. S ezt több joggal mondhatnók, mint Brioux, mert a védőnek valóban anyagi és erkölcsi érdeke, hogy az ő védenca megmeneküljön, a vádló ügyésznek ellenben nem érdeke, hogy a vádlottat elítéljék és a Brioux egész épülete hamis, mert azon a hamis, hogy ne mondjam rosszhiszemű föltevésen épül, hogy a halálos ítéletek száma egyenes arányban áll a bírók s az ügyészek előléptetésével. Ez egyszerűen nem igaz és sokkal nagyobb ostobaság, hogy sem [igaz] lehetne.

Ebben a fődrámában vannak beskatulyázva az aldrámák, melyek közt legérdekesebb az Etchappare [feleségéé], kinek egy fiatalkori ballépését az ura a tárgyalás során tudja csak meg s ekkor hiába a fölmentés, mert családi boldogságuk mégis fel van dúlva. Erről a kérdéstről azután, hogy a férjnek van-e joga az efféle felfedezéseken elképedni, a negyedik felvonásban egy külön kis értekezés-láva zúdul a holtfáradt közönség nyakába. Tegyük föl, hogy ebben az értekezésben Brioux úrnak igaza van, mi köze ennek a juszticiához? Az obligát tiráda, melyet Brioux e tárgyról hösnőjével a közönség felé kiáltat, kitűnő volna, ha például egy anglikán lelkész szavalná el. Egy parasztasszony ajakán lehetetlen és oly nyilvánvalóan mutatja a közönség idegeire való spekulálást, hogy már nem is bosszantó, de szánalmas. Brioux úr, aki páratlan napokon a nacionalisták tapsaira szokott spekulálni, ebben a darabjában a dreyfusardok tapsaira spekulál. Lehet, hogy a közelmúlt hangulatainak e túlfeszültségében a franciák fellázadt jogéretének még ez a szélhámos fecsegés is jólesett, előttünk, akiknek nem volt Dreyfus-ügyünk, bántó és érthetetlen. Nem menti meg a színpadiasság szempontjából kitűnő második felvonást, melyben egy vizsgálóbírói kihallgatás van igazán remek élethűséggel színpadra szöve.

Csakhogy éppen ez az élethúség azt okozza, hogy a néző önkéntelen is a vizsgálóbíró részére áll s annál kényelmetlenebbül szinte kétfelől pofonvágottnak érzi magát, mikor Brieux úr e felvonás alapján lázad fel az igazságszolgáltatás intézményei ellen. Egyfelől égbekiáltóan hamis logikával, másfelől gyenge és bohózati karrikatúrákkal érvelni(*) olyan hatalmas és, ha bűnös, bűneiben is nagystílú intézmény ellen, mint az igazságszolgáltatás: ezt az ő évek óta tartó izgalmai[k] közt minden józanságukból kiforgatott párisiak elfogadhatják, minket elkedvetlenít.

NN 1901. november 24.

Nt.

241. SZTRÁJK HÚSZ FILLÉRÉRT

Százötven nagyváradai proletár munkás ember tegnap reggel sztrájkba kezdett.

Nagyon komoly oka lehetett ama százötven embernek, hogy a munkások legkétségbeesettebb védekezési módjához nyúlt. Mert a sztrájk a legkétségbeesettebb védő eszköze a munkásnak. Magyarországon pedig *egyetlen* eszköze is. Kislelkűek voltunk s vagyunk a proletár-nép ezreivel szemben. A mi munkás-törvényeink nem sokkal érnek többet a semminél.

De ott hagytuk el, hogy nagy oka lehetett ama százötven embernek, hogy sztrájkba kezdett. Nagyváradon most éppenséggel nem sok szükség van munkáskezerekre. Az új városház helyén most végzett romboló munka sem olyan sürgős, hogy a vállalkozónak rettegnie kelljen a sztrájktól. A bérvizonyok másutt még gyöngébbek, mint nálunk. A munkásszükséglet másutt még jelentékenyebb ez időszakban, mint nálunk. A zord idő pedig beállt. Budapesten jó napok óta csak az irgalom kenyere táplálja a nyomorogók nagyon sok szását.

Mi lehetett hát a nagyváradai sztrájkolóknak az ő szörnyű okuk?... *Húsz fillér*... És ne tessék nevetni — tisztelt jól öltözött s meleg ebédet evett uram, ez a húsz fillér igazán szörnyű ok... Mert mi is a munkások dilemmája? Az, hogy ötven vagy hatvan, vagy legjobb esetben hetven krajcár mellett — nyomorogjanak. És az a legszomorúbb az egész dologban, hogy a munkásoknak voltaképpen örülniök kellene, hogy ennyi bérért is munkát kapnak s még szomorúbb, hogy a tegnapi sztrájkban a munkásoknak — az adott viszonyokat tekintetbe véve — *igazuk sincs*.

Mi beismerjük, hogy szörnyűség téli, zord napokban ötvenhatvan krajcárért, egész nap nehéz, kínos munkát robotolni. De ezt sem a tegnapi százötven sztrájkoló, sem mi megváltoztatni nem tudjuk. És ha ennyi bérre is ötszörte több munkás akad, mint amennyire szükség van s ha a bérvizonyok ebben az országban ilyenek, ha nem nyomorúságosabbak, Rimanóczyéktól nem lehet követelni, hogy ők oldják meg a proletariátus kérdését, melyen állandóan töri fejét a világ minden gondolkozója.

Hogy a munkás-pária el van keseredve s ilyenkor a legkisebb izgató szó is mámoros, bosszúra szomjas dühbe hozza, megértjük. De igazságot tenni azért mégsem lehet az ilyen dolgokban. Legkevésbé tehet igazságot a tekintetes rendőrség, melynek már ókorbeli elődjei arról voltak híresek, hogy a lármát hallották, a harcot látták, de egyebet nem. A gyomorra, a vérre, a szívre, arra nem gondoltak.

Az igazság a régi és mindig csak az, hogy igenis az államnak a kötelessége, hogy mindenki dolgozhasson s munkája után mindenki megélhessen.

A Rimanóczyak minden humanus voltuk dacára sem végezhetik el ezt az állam helyett.

Százötven ember napi húsz fillérért magát s családját kiteszi az elpusztulásnak, a trónbeszéd pedig nyolc szóban emlékezik meg a szociális tennivalókról. Ilyenformán nemsokára nem lesz harc a vállalkozók és munkások között. Egyformán koldusok lesznek!

NN 1901. november 26.

Nt.

242. BIZONYOS NYOLCEZER KORONA

Azt mondják, hogy Magyarországon vannak olyan fajtájú emberek, kiket »kötelesség« eltartani. Hát jó: beletörődünk. Egyáltalában itt Magyarországon sok mindenbe beletörődünk. De megkérdezzük még egyszer: muszáj okvetlenül ezeknek az embereknek eltartásuk fejében dolgozni?...

Ezek után rátérhetünk — immár bizonyos nyolcezer koronára.

É nyolcezer koronát Festetich gr. úr kapja, mert él és »fölgysel« a vidéki színészetre. Nincs kifogásunk ellene, Tegye zsebre, élvezze békével. Sőt ha ő csak azért »dolgozik«, »fölgysel« s utazik, hogy napi díjat kapjon: belemegyünk abba is, hogy még nyolcezer koronát kárpótlás címén kapjon. De azt kérnök ez ellenében:

ne dolgozzék Festetich úr. Legyen dísz-habitúé, legyen sport-ember — anélkül persze, hogy dressze színeivel képeket koszorúzzon — legyen — s lehet tőlünk — bármi : csak hagyja magára a színészetet, főként pedig ezt a szegény vidéki színészetet, mely önmaga s önmagától lett azzá, ami.

De megkérjük a mindenható államot is, követné Festetich úr példáját. Hogy miért? Beszéljenek eme kis számadatok :

A mindenható állam évenként szörnyű summát, 855.000 koronát áldoz a színészetért, tehát annyit, amennyibe a katonák bakkancsszegei kerülnek körülbelül évenként s majdnem annyit, amennyit Kecskeméthy Győző félzsebében elvihetett Budapestről.

Ez összeg (kerek számokban) így oszlik meg :

Operaház 500.000
Nemzeti Színház 200.000
Kolozsvári színház 40.000
Festetich úr 8000
Vidéki színészet 66.000

Sok szó nem kell az ügyhöz. Egy-egy úgynevezett »slágwort« álljon itt emlékeztetőül :

Operaház — Labunskája.
Nemzeti Színház — Beöthy László.
Kolozsvári színház — Megyeri.

Festetich úr működéséhez s a vidéki színészet mizériáihoz még ilyen slágwortok sem kellenek.

Konzekvenciánk ez : a mindenható állam ne nevetesse ki magát a 66.000 koronával, mikor ezt is nullifikálja a Festetich úr működése. Híven a magyar tenyész-politikához tessék a 850 vagy hány ezer koronából, mindből, nyolcezer koronás állásokat kreálni a Festeticheknek... Ez tiszta munka volna.

NN 1901. november 27.

(ae.)

Köpösdyt üdvözlik a nagyváradai diákok

Csúnya kis dolog esett meg tegnap délután a nagyváradai jogakadémián. A nagyváradai joghallgatók reprezentáló köre, az olvasókör, elhatározta, hogy üdvözli Köpösdy Dezsőt, a nemzetieskedő klerikális diákok hírhedt vezérét.

Nem tudunk szavakat találni erre a botrányra. Ez a határozat nemcsak sötét, korlátolt, de hiénás módon kegyetlen is. Még élet és halál között viaskodik az áldozat, kit Köpösdynek, ez ordítózó jelentéktelenségnek golyója leterített, a józan közvélemény még a legteljesebb mértékben felháborító terrorizmus hatása alatt áll s a nagyváradai akadémia ifjúsága dróthimnuszát kívánja zengni az ocsmány tettnek.

A határozat maga egy kis csíny útján lett határozattá. Az ifjúság bízott az olvasókör vezetőségének azon megtett ígéretében, hogy nem politizál s minden hecctől távol tartja magát.

Tegnap fél hat órakor ülést tartott a kör Krüger alelnök elnöklete mellett. Az ülésnek közömbös tárgyai voltak. Mintegy tizenötén voltak összesen jelen. Egyszer csak váratlanul fölállott egy Hantke nevű joghallgató s utalva »arra a méltatlan hajszára«, mely Köpösdyt, e jeles jezsuita csemetét — szerinte érte, indítványozta, hogy a nagyváradai akadémia ifjúsága üdvözlő táviratot küldjön neki.

Hiába szóltak méltatlankodva, okos hangon, meggyőzően Rátkay József, Ujfalussy Sándor, Jakobovics, Fehér Miklós a liberális ifjak közül, a botrányt megakadályozni nem tudták. Az indítvány *egy szavazattal* győzött.

A táviratot azonban még sem küldhetik el a nagyváradai klerikális csemeték. *A liberális ifjak nyomban felebbezést jelentettek be* s el vannak tökélve, hogy a botrányos határozat végrehajtását bármi módon megakadályozzák.

Ennyiben kívántunk csak számot adni a sajnálatos botrányról, mely — félünk — bevezetése akar lenni a budapesti skandalumok Nagyváradra való átplántálásának. De azért megkérdezzük a nagyváradai klerikális ifjaktól, mint fogják üdvözölni *Kecske-méthy* brigadérost? Ő is dolgozott a »nagy eszmék« érdekében annyit, mint Köpösdy kuruc...

NN 1901. november 28.

(a.e.)

244. A PÁRBAJOZÓ TANÁR

Gulyás István, a debreceni ref. kollégium tudós professzora újságíró is. Színházi kritikát írt, véleményt mondott s e véleményért belekötött és megsértette egy kereskedő-segéd. Gulyás professzor megverekedett a sértőjével többek között következő okokból:

1. Magyarországon önérzetes, intelligens ember sértésért csak szóabajhető elégtételt is a társadalom hite szerint csupán párbaj által vehet.

2. Gulyás professzor mint újságíró — ugyancsak magyar szokások szerint — ki van téve annak, hogy írásáért bármely percben belekössön a legutolsó éretlen suhanc is.

3. Gulyás professzor intelligens, demokrata gondolkozású ember. Az ő afferje idején volt az aradi eset s fura vita a kereskedő-segéd párbajképes vagy képtelen volta felett. Ő hát — még ha a párbajt teljesen elítélné is — kiállott, hogy az éretlen vitába tettel mutasson igazságot.

Körülbelül ez a három nagy oka lehetett Gulyás Istvánnak a párbajra, melyért már le is ülte Szegeden a leülendőket.

De Gulyás István lakoltatása még a szegedi ülés után következett igazán. A tiszántúli református egyházkerület közgyűlésén szóba jött a párbaj, s úgy elverték a port minden valaha párbajozón, de főként Gulyás Istvánon, hogy ez csupa gyönyörűség volt.

Nem értettük a dolgot. Nem értettük, hogy ennek épen református gyűlésen kellett lefolynia. Nem értettük, hogy olyan kiváló agyvelő, mint Ritoók Zsigmond is, csak elítélni, de menteni nem tudta a Gulyás István tettét és esetét.

Ma már kezdjük érteni. Főként a Pályi Ede tragédiája óta.

A klerikálisok, az ősz hajúak, s pelyhes állúak egyaránt, egy idő óta a párbajterrorizmussal próbálják elcsitítani az igazságot és világosságot.

A debreceni vita intő szó lehet s bizonyára az lesz a tisztelt történeteskedő, fajmagyaroskodó, reakciós uraknak, hogy nem-sokára a krakéleres, terrorizálva lovagiaskodó kardot is kicsavarjuk a kezükből.

NN 1901. november 29.

(a.e.)

245. KÖPÖSDY DEZSŐ ÜDVÖZLÉSE

Egész Nagyváradon kínos megütközést keltett a nagyvárad-i akadémia szenzációja: Köpösdy Dezső üdvözlésének váratlan csínnyel történt elhatározása.

A nagyvárad-i akadémia ifjúsága eddig távol tartotta magát a divatos, budapesti klerikális heccektől. Úgy mondják, hogy a tegnapelőtti botrányt — mint Budapesten is minden ifjúsági heccet — *kívülről* rendezték. Ezt látszik igazolni az is, hogy egy nagyvárad-i kanonok joghallgató unokaöccse volt a váratlanul fölvetett indítvány legerősebb szószólója.

Az üdvözlő írást, vagy táviratot azonban aligha veszi kézhez Köpösdy Dezső. Ma már maguk a határozat meghozói is szegyenkeznek a határozat miatt. Köpösdy — eltekintve legutóbbi stikli-jétől, mely hitvány terrorizálása volt a sajtónak s levadászása egy becsületes hittel dolgozó újságírónak — hát Köpösdy úr valószínűleg az, aminek tegnap jellemeztük: egy ordítózó jelentéktelenség. Eszköze volt Kecskeméthy Győzővel együtt a kaszinó urainak s a néppárt kemény koponyájú képviselő legényeinek. Jelentéktelensége, korlátoltsága az ifjúsági mozgalmakban sokszor belevitte olyan dolgokba, melyek már súlyos beszámítások alá esnek s társadalmi szabályok szerint már kriminális dolgok. És ezt az ordítózó jelentéktelenséget, kinek szerephez jutása végtelenül szomorú jele a magyar társadalom kiskorúságának, — üdvözölni, vezérükként üdvözölni kívánják a nagyvárad-i joghallgatók bizonyos kívülről mozgatott alakjai.

A liberális joghallgatók már eddig közel 80 joghallgatóval iratták alá a fellebbezést, melyet a Köpösdyt üdvözlő-határozat ellen akarnak beadni. És már nincs benne kétség, hogy Kecskeméthy barátját nem fogja a nagyvárad-i jogakadémia ifjúsága üdvözölni. Saját személyében megteheti bárki, Gusztus kell hozzá csupán...

NN 1901. november 29.

Nl.

246. SZÉLL KÁLMÁN PENITENCIÁZIK

Széll Kálmán Bécsben van? Onnan adott hír szerint csak azért, hogy résztvegyen báró Fejérváry Géza honvéd miniszterrel együtt a koronatanácsban, mely katonai ügyeket fog tárgyalni. Másik forrás szerint azért jött Bécsbe, hogy jelen legyen, mikor

gróf Apponyi Albert házelnök leteszi a titkos tanácsosi esküt. Tény az, hogy a miniszterelnöknek nem volt szándéka tegnap Bécsbe menni, Rátótra akart utazni és onnan hétfőn ment volna csak Bécsbe, de még tegnap sürgősen felhívták Bécsbe, nyilván azért, hogy igazolja magát tegnapelőtti beszéde miatt. A miniszterelnök maga kijelentette, hogy Ő Felségénél utólag fogja magát igazolni az *elkövetett indiszkrécióért*, de úgy látszik, hogy nem tartotta ezt elég sürgősnek és azt hitte, hogy az igazolás hétfőn is ráér. Csalódott, Bécsben szigorúan ragaszkodnak a *spanyol etikett* szabályaihoz, melyek között állítólag az is van, hogy miniszterek királlyal, minisztértársaikkal és a titkos tanácsosokkal folytatott beszélgetéseket csak előleges engedéllyel hozhatják nyilvánosságra. Politikai körökben azt mondják némelyek, hogy Széllnek *tegnapelőtti beszéde állásába fog kerülni*, mert Bécsben akármilyen az ország kárára elkövetett baklövést inkább néznek el, mint egy *formahibát*. Hát igaz, hogy a spanyol etikett, noha mindenütt, még Spanyolországban is divatját múlta, Bécsben még teljes ridegségében dívik; de azért nem tudjuk elhinni, hogy magyar alkotmányos miniszterelnök egyetlen őszinte szóért, mellyel senkiben sem tett kárt, megbukhassék. Bécsben már sok bolond dolog történt, lehet, hogy ilyen is megesik, mi nem óhajtanók, hogy megessék, mert szégyenletes dolog volna, ha kiszülne, hogy a magyar alkotmányos kormányelnök sem egyéb, mint az amit a »miniszter« szó tulajdonképpen jelent: udvari szolgáló.

NN 1901. november 30.

Nt.

247. KLERIKÁLIS PÉNZEN MEGVETT DIÁKOK

A kolozsvári »Ujság« egy tudósítója — állítólag — biztos forrásból jelenti lapjának a következőket: A magyar kir. tudomány-egyetemet hatalmába kerítette a klerikális pénz! A lelketlen reakció pénzzel vásároltatta meg az ifjúság egy részének meggyőződését. Biztos tudomásunk van arról, hogy az egyetemi nemzeti-párt vezetősége titkos felhívást bocsátott szét a magyarországi kath. klerushoz és abban pénzt kért. Kétségbevonhatatlan bizonyítékaink állanak rendelkezésünkre, hogy a klerus százakat küldött az egyetemi nemzeti-párt vezetőségének. A titkos felhívás szövege szintén meg van. »Gyengén állunk, mi vagyunk a keresztmozgalom megindítói s ha most nem szervezkedünk, már ez magában is a harc abbahagyása volna, hangzik a titkos felhívás. Ha az

idén ki nem tüzhettük a szent keresztet, akkor e mozgalom sokáig abban marad!« — fejtegeti tovább a titkos felhívás. S végül pénzt kér az egyetemi nemzeti-párt, pénzt kérnek a Nemzeti Ideál újabb háromezer példányban való kinyomtatására is a káptalanoktól. S a pénzek egymásután jönnek. A titkos felhívás idevonatkozó része így szól: »A pénzt főt. Glattfelder Gyula szeminárium tanuló felügyelő úrhoz, az ifjúság szeretett barátjához kérjük címezni, akinek címét újabb kérdésre megadjuk.« Csupán mellesken jegyezzük meg, hogy ugyan-ilyen titkos felhívásokat küldött az egyetemi nemzeti-párt csak hogy ezekben nem pénzt, hanem erkölcsi támogatást kérnek — többek között Ugron Gáborhoz és Bartha Miklóshoz. Ezen adatainkat megfelelő időben készséggel be is bizonyítjuk. A magyarság jövője feletti kétségbeesés környezi az embert e megdöbbentő adatok tudatában és azok hallatára. Az érdekelteken kívül nem igen volt ember, kinek mindezekről tudomása lett volna. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásiügyi miniszternek sem volt, mert nem lehetett tudomása.

NN 1901. november 30.

Nt.

248. A SZÍNTÁRSULAT NYÁRI ÁLLOMÁSA

A saját nemtörődömségünk s a Festetich gróf úr elégszer méltatott működése a legfatálisabb helyzetbe juttatta a Szigligeti-színház társulatát. Ma a helyzet az, hogy a vidék legdrágább s — lokálpatrióta túlzás nélkül — legjobb színtársulatának *nyári állomása nincs*.

Hát helyzetnek elég fatális helyzet, annyi tény. De érdekesebb, hogy a helyzet mint állott elő. Mint annak idején meg is írtuk, a gyulai úgynevezett illetékes körök határozottan örömmel vennék ha az »Erkel« színikör a nagyvárad színtársulat kapná meg. Viszont nekünk sem lehetne ma már színtársulatunk számára megfelelőbb nyári állomást találni, mint Gyula. És mégis, hogy ez a természetes s a körülmények közt legjobb színiszövetség létrejöhessen, alig lehet remélni. Miért? Mert Festetich úr duzzog Nagyváradra, mert Nagyvárad intelligensen elzárkózott a Festetich úr színi ostobaságai elől. Mivel pedig Festetich úr, mint a rossz gyermek okvetlenül rosszakodni akar, őt megengesztelni csak úgy lehet, ha nyakunkra engedjük. Akkor aztán ő összekapcsolja Nagyváradot Püspökladánnyal vagy Kabával. Addig is, míg ez megtörténik arra vigyáz, hogy még csak kombinációba se kerül-

jön a minisztériumban Nagyvárad. Ott fent ő a vidéki színészet főeunukja. Nagy-nagy informáló tekintély. Hogy pedig legyen valami véleménye, az ő véleménye az, hogy Gyulát a *szegedi* színház igazgatója Janovics Jenő dr. kapja meg.

A másik pályázó Zilahy Gyula az aradi színház igazgatója. Ő diplomata módra kezelte a dolgokat.

A gyulai helyi hatalmasságok kegyeit nyerte meg az ő jó modorával s látogatásaival.

A harmadik pályázó Komjáthy János, kinek virágvasárnaptól kezdve nincs állomása, mert az ősszel kapja meg Pozsonyt. Őneki fent a minisztériumban összeköttetései vannak, melyek Festetichet is befolyásolhatják.

Negyedsorban, legkevesebb kilátással a nagyváradai színigazgató pályázik, akinek pedig a jogcíme legtöbb és legerősebb. Őt legszívesebben fogadnák a gyulaiak is, de nem mernek »kikötni« Festetich úrral és a többi minisztériumbelivel.

Ahogy mi látjuk a dolgokat, itt Nagyváradnak a hivatalos városnak kell sürgősen tenni valamit, fölelevenítjük a színügyi bizottság valamelyik ülésén felmerült indítványt: *panaszt kell emelni Festetich ellen a belügyi kormánynál.* Mert még sem járja, hogy csak úzi, egyre úzi ez az úr a maga veszedelmes játékait.

NN 1901. december 4.

Nt.

249. HARC

Szerettük volna látni, hallani azt a harcot. De szép, de új lehetett. Föláll, büszkén kardot emel a levante. Út, tör, zúz, öl, vág — százak között ezer ellenség ellen egymagában. Vázsonyi Vilmos harca a jobb, világosabb idők réményét ébresztette föl mindnyájunkban, kik már kezdtünk kétségbeesni. Bizony nagyon megremegetett tőle a múlthoz való ragaszkodás, a kicsinyesség, a gyöngeség, a konvenció, a sablon, a lágygerincűség, a gyűlölség, a butaság, s minden, minek hajléka a magyar parlament. Első vitéze már meg van az eljövendő, jobb, intelligensebb kornak s az első rés is meg van már a sötét vár kapuján. Ma nekünk pedig újra erőt nyert a hitünk, hogy beteg országon, beteg társadalmon egy kúra segíthet csak s [az] a *radikálizmus*.

NN 1901. december 6.

Nt.

Ostobaság volna azt hinni, hogy a közönség szenzáció után való vágyakodását a sajtó egymaga nevelte. A szenzációhajhászás az emberi lélek ama tulajdonságában gyökeredzik, melynek érdeklődés a neve.

Ez eddig éppenséggel nem kárhoztatandó érzelem. Hiszen egymás iránt való érdeklődésünk teremtette meg a részvétet s minden emberi erények legszebbikét: a humanizmust.

De mintha a gyermek nagyon sinylődnék, szinte agonizál, a szülőanya pedig sohasem volt olyan virágzó egészségben, olyan elpusztíthatatlan erőben, mint éppen napjainkban.

Az érdeklődés egyre lázasabb lett; szinte állandó feszültségben tartja a közönség idegzetét és végre szenzációhajhásszá fajult.

Az újságok csak a közönség ízlésének hódolnak, mikor hasábjait átengedik e korlátlan és bűnös zsarnoknak. A szegény pincért sem szabad kárhoztatnunk, parancsszóra hozza az ételleket, olyanokat, amelyeket a vendég nála megrendel. Kétségtelen, az újságok is terjesztői a ragálynak, de a betegség nem az ő hasábjaiakon született. Az emberek erőtlen, sorvadt, beteges idegrendszere szomjúhozza az izgalmakat és nem mindennapi ember, ki e szomjúságot csillapítani tudja, akár a művészetben, akár az irodalomban, akár az újság hasábjain.

Hogy ez a pincér-irodalom, művészet és újságírás milyen szép és hasznos gyümölcsöket terem, arról majd máskor beszélünk. Most csak azt említjük meg, hogy ez a szenzáció-szomjúság lassankint pusztítja el a nemesebb, finomabb érzést, az egymás iránt való köteles gyöngédséget, az előkelő lelkek nobiles kíméletét. Mert hiszen a mi érdeklődésünk sohasem az érdekes, hanem a különös felé fordul. Ha ez a különös durva, szennyes dolgokkal van körítve, annál jobb, annál kapósabb. Sohasem érdeklődünk annyira egy jeles irodalmi mű alkotója egy nagy művész igazi sikere iránt, mint, teszem, egy primadonna-csatározás vagy egy nevesebb emberünk családi botránya iránt.

Szólhatnánk itt a színész, illetve színésznő-kultuszról, melyet szintén a szenzációhajhászás keltett életre, de félek, hogy félreértenek. Sohasem ítéltük el a színészet bálványozását. Hiszen még örülnünk kell, hogy a mi ideges, szeszélyes, egyedül a politika iránt érdeklődő közönségünk legalább egy művészeti ág iránt figyelmet, érdeklődést mutat.

A színészet túlbecsülése okvetlenül magával hozná a többi művészetek rendes méltatását. De az a bökkenő, hogy itt nem

a színészet iránt való érdeklődésről van szó, hanem a színészek, jobban mondva a primadonnák személyes ügyeiről, bajairól, veszekedéseiről. Színészeink közül csak az énekesnők népszerűek, még pedig nem az operaénekesnők.

Ez csak egy kóros jel a többi között, melyet nem is érdemes soká vizsgálgatni. A komolyabb dolog az, hogy az emberek brutális szenvedélyükben már nem kímélnék senkit. Durva, kegyetlen vadsággal cipelik a piacra a legbensőbb magánügyeket. Az íróktól, a művészekről, de különösen az újságoktól egyenesen megkövetelik, hogy brutális szenvedélyüknek hódoljanak. Unalmas, üres újság az, mely nem tömi meg hasábjait szenzációkkal. Női becsület meghurcolása? Ki ütődik meg ezen, csak elmésen legyen megírva. Férfi-karakter sárba tiprása? Derék, csak ügyes legyen a hír. Öreg szülők, ifjú hitves könnye? Kinek jut eszébe, míg a kávénál olyan jól mulat a kis elmefutkározáson?

Egy-egy igazi író könyve, egy nagy piktor képe nem szenzációs dolog. Szenzáció a primadonna fátyolruhája, az ellenprimadonna hírlapi nyilatkozata, a nagy ember családi botránya, a sikasztó szökése, egy-egy krakéler véres párbaja. Ezeknek a dolgoknak apró részletezése a kötelességed, atyámfia, ha vérbeli, igazi jó újságíró akarsz lenni.

A vendég leül az asztalhoz, a pincér pedig elhozza neki a rothadt húst is, ha a különös ízlésű úr éppen ilyenre éhes. Ellenkezni, szólni, egészségesebb táplálékot ajánlani sem mer a szegény pincér, mert félti a — kenyérét.

NN 1901. december 6.

Nt.

251. SZILÁGYI DEZSŐ SZOBRA

Állani fog a szobor. Ha nem a szülővárosában Nagyváradon, vagy Budapesten, de állni fog.

Széll Kálmán miniszterelnök, gróf Apponyi Albert házelnök és gróf Csáky Albin főrendiházi elnök nemcsak elméletben foglalkoznak a Szilágyi Dezsőnek emelendő emlékszoborral, hanem máris a »gyakorlati« *térre léptek: adakoztak és gyűjtöttek a szoborra és legközelebb már nagy akcióval belevonják a nagy közönséget is az adakozásba.*

A hazafias terv már annyira megérett, hogy a szobor helye iránt is megállapodtak. No, most lépünk a találgatás mezejére! Bizonyára valahol a parlament, a Kúria elé vagy más előkelő

térre állítják a szobrot, hogy jól szembe ötljék és, hogy idegenek és késő nemzedékek szinte belebotoljanak és kérdezzék : ki volt életében ez a titáni alak és mely érdemekért örökítették meg ez óriást?

Vagy *Nagyváradra*, szülővárosába a nagy embernek?

Hát ez tévedés. A tervezők Szilágyit féltik a nagyváros vásári zajától, és szobrát kedvenc nyári tartózkodási helyén, a Tátrában, a tarpataki völgy legmagasabb pontján, az óriási vízesés aljában akarják felállítani.

Micsoda nemes gondolat : micsoda bölcs önismeret, micsoda tapintat!

Odaviszik a szabadelvűség hőrosának szobrát közel az érhez, fel a tiszta éterbe, ahol az ég madaraival társaloghat és nem kell látnia a piszkos, nyüzsgő embertömeget : nem kell csömört kapnia a sok oktalan hízelkedéstől, mellyel törpe epigonokat halmoznak el és főleg nem kell látnia, mint tagadják meg éjfélől kakasszóig nem háromszor, de háromszázszor is a szent szabadelvűséget, melyért ő élt és halt és mint terjeszkedik a miniszterelnöki székéből felhangzó farizeusi szabadelvű harsonakíséret mellett az általa annyira gyűlölt reakció és felekezeti visszavonás.

Majd későbbi, megtisztult nemzedékek, melyek érdemesek lesznek arra, hogy a nagy férfiút mindig maguk előtt lássák, fel loznak zarándokolni az ország szélére, fel a kétezer méteres magaslatba, bocsánatot fognak kérni nagyapáik dőreségéért és le fogják hozni a tiszta szobrot, melynek az idő csak patinát adott, de bemocskolni nem tudta és fel fogják állítani az ország szívében a legdíszesebb helyen a szabadelvűség világító tornya gyanánt.

Így respektálja Széll Kálmán a jelen és jövő nemzedékek érzelmeit egyaránt.

Hogy pedig valamikor, az Isten adja, hogy ez csak nagy későre történhessék, a hálás utódok zavarba ne jöjjenek, hogy hová állítsák majdán annak a férfiúnak a szobrát, aki a legnagyobb államférfiú a világ fennállása óta, aki erényeiben a Megváltóval vetekedik és akit ma Széll Kálmánnak hívnak : már most ajánljuk, hogy az ő szobrát állítsák fel a legmagasabb rátóti dombon.

NN 1901. december 7.

Nt.

Tulajdonképpen nem *választ* akarok a »Szabadság«-nak írni. Sem oka, sem célja a válaszolásnak nem volna. Mi és a »Sz-g« hasztalan perlekednénk, a világ végéig csattoghatnának a mi fegyverkéink. Mi tanúknak is jelentéktelenek vagyunk abban az átkos, egész országra szóló, bonyodalmas pörben, mely kettőnket is ime újra szembeállított. Ilyen pöröket országokon, népeken sokszor zúgatott keresztül az idő. Ilyen pörökben sokszor álltak szemben egymással erős és gyöngye fegyverek. De ilyen pöröket még sohasem intéztek el a »Szabadság«-ok és a »Nagyvárad Napló«-k.

Mi csak erőtlén résztvevői vagyunk e szörnyű pörnek. Távol a harcértől, hol a derék hadak verekednek, őrszemek vagyunk csupán. Az erőnk nem sok, de a kötelességünk sem. Ezt a kevés kötelességet azonban rettentő felelősséggel kell teljesítenünk!

... És teljesítjük is. Mi észrevettük a mi ellenségünk embereit s riadót fujtunk. A »Sz-g« erre nekünk fordul egy három hasábos cikkben, s kioktat becsületesen, hogy nem szép a riadó, ha nagyon hangos. Kötelességet teljesítettünk mind a ketten. A mi kötelességünk az, hogy ezen a kis térrénumon, melyen őrnök állítottunk, a szabadelvűséget, a világosságot szolgáljuk. A »Sz-g«-nak kötelessége, hogy védje Hlatky Endrét, vagy azt akit megvédeni kötelessége. Ne tessék hinni, hogy gúnyolódunk. Mi nem követelhetjük a »Szabadságtól« hogy az »új érá«-t ne szolgálja éppen olyan buzgó kötelességgel, mint szolgálta a régít — viszont engedje meg nekünk, »Sz-g«, hogy a szerencsétlen paktumokról, meg a Hoványi Gyulák szabadelvűségéről kimondjuk a véleményünket. Ez a kis példa jelzi különböző szerepeinket a nagy, országos pörben.

Hogy mi ez a pör, — talán hosszasan sem kell szólani róla. A szabadelvűség és a reakció pöre folyik most minden fórumon. Mi azt tartjuk, hogy a szabadelvűség hivatalos fiskálisai, kezdve a főfiskálison, s végezve Hlatky Endrén, erőtlének és gyöngék. De nemcsak ezt látjuk, hanem látjuk előre azt is, hogy a szabadelvűség éppen a fiskálisai miatt fogja elveszíteni a pört. Erről beszélünk mi nap, mint nap, mert nap mint nap erre kapunk bizonyságokat.

A mi kis térrénumunkon folyó hadakozásokban éppen úgy, mint a nagy országos küzdelemben egy veszedelmes eltévedés bánt bennünket a legjobban. Az unalomig lármáztunk már róla. Mindenki sejti, hogy ez a nagy eltévedés a *szabadelvűség és a szabadelvűpárt* körül forog.

Maradjunk csak a mi kis kereteinken s kötelességeinken belül. A szabadelvűség mindnyájunk hite, kincse, még tán a szabadelvűpárté is. Hajh, valamikor a szabadelvűpárté volt legkivált, s ma ott tartunk, hogy nagyon sokszor a szabadelvűpárttól kell legtöbb esetben féltünk.

Ha a szabadelvűpárt nem formálna még most is valóságos monopóliumos jogot a szabadelvűséghez, bizony mondhatjuk, hogy a szabadelvűpárt semmivel sem érdekeltne jobban bennünket akármelyik társas-egyletnél.

De másként van. A parlamentben, az országban, Nagyváradon a szabadelvűpárt nyitva áll mindeneknek. Lassan, lassan azok lesznek legtöbbben otthon a szabadelvűpártban, akik reszketnek egy szabadabb, újabb gondolattól, s akik félnék minden előrehaladó lépéstől. Ám a párt még mindig a *szabadelvűség* fényes palástjával takarózik. A fényes takaró megtévesztve tartja maga alatt az igazi szabadelvűek sokaságát is. Hogy még inkább csak a mi kis kötelességeinknél s a könnyen érthető közhelyeknél maradjunk: Nagyváradon vezetés szerepet játszanak a szabadelvűpártban ismert klerikális érzésű alakok s hogy a veszedelem még nagyobb legyen, ma már a szabadelvűpárt hatalmi indokokból nyíltan bevallott klerikálisokkal, a *szabadelvűség* leggyűlöltőbb ellenségeivel paktál!...

Árulók és hitükhöz hűtlenek lennénk, ha e nagy hibákat fülükre nem harsognók azoknak, kik a fényes köpenyek alatt *szabadelvű* hittel húzódnak össze az ellenséggel s várják míg idegenek lesznek a hajdani otthonban.

De nemcsak ez a kötelességünk. Kötelességünk megmondani: kiket terhelnek a hibák. Kötelességünk pedig nem a szabadelvűpárt miatt, hanem a *szabadelvűség* miatt. A párthoz csak a rosszul kezelt közös kincsnek, a szabadelvűségnek rettegett sorsa hoz bennünket. Másként, ismételjük — a párthoz nem volna közünk s a pártot nem is féltünk, mert a szabadelvűpárt élni fog Molnár apát miniszterelnökségéig, s Molnár apáttal együtt akkorisszabadelvűpártnak fogja magát nevezni. Tisza Kálmán bukásával sem a szabadelvűpártot sújtották le. A szabadelvűpártnak Ivánká-i Horánszky-i vannak, kik már a bukás előtt óriások voltak a pártnak Tisza Kálmánhoz képest. De a bukás válságszerűen, majdnem végzetesen a *szabadelvűséget* érte.

Mikor látjuk, hogy Nagyváradon *ugyanazok* hibái miatt, *ugyanaz* a — ha jelentőségében nem is ily nagy katasztrófa fenyeget, — mi igenis fölkelünk riadót fűvünk: teljesítjük a nagy, országra szóló átkos pörben a nekünk kiosztott szerepet, mert mi — s ez már olyan válaszféle — mindig a nem alkuvó, nem váltó

szabadelvűségnek harcosai voltunk, vagyunk s leszünk, — éppen úgy, mint a mindenkori szabadelvűpárté, a »Sz-g«!...

NN 1901. december 7.

Nt.

253. SZÍNHÁZ

Troubadour

— Alberti Werner vendégjátéka —

Nem szabad lett volna tegnap este egyetlen üres, kapható helynek maradnia a Szigligeti-színházban s volt üres hely elég, bizony nagyon elég.

Azt az áldozatot, hogy a szezon derekán valaki, egy Alberti Wernert mindig szerepeltessen, nem hozza meg a magyar vidéken egy színigazgató sem Somogyi Károlyon kívül, de Alberti Werner mellé sem adhat más olyan társakat, mint Székely Anna s Pintér Imre.

De mindenképpen kivételes, magas nívón állott a tegnapi előadás. Szinte duhajkodott bennünk a büszke, lokálpatrióta érzés, hogy Nagyváradon hallgathattunk meg egy ilyen perfekten művészi előadást.

A vendéget már ismeri Nagyvárad intelligens közönsége. E sokrabeccsülő ismeretségnek tanújele volt az a szép babérkoszorú, melyet első megjelenésekre szünni nem akaró tapsok között a zsinórpadlásról lebocsátottak. A vendég meghálálta pazarul ezt a figyelmet. Tökéletesebben, szebb tenorral, az ének nehézsége mesteri és könnyed legyőzésével még nem hallottuk énekelni Manrico szerepét.

Tökéletesebb partnert nem kaphatott volna sehol a mi büszkeségünknel, Székely Irénnél. A kiváló primadonna ihletésszerű művészettel énekelte az ő csodaszép hangján nekünk újra, de talán még nagyobb tökéletességgel Leonóra szerepét. Ő és a vendég nem győztek elégszer engedelmeskedni a közönség tapsainak.

Székely Anna szép alt hangja az ő Azucénáját páratlaná teszi a vidéki színpadokon. A jeles művésznő újra zajos sikerben tapasztalhatta az ő művészetének nagyrabeccsülését, mit a nagyváradai közönségtől bőven kiérdemelt.

Pintér Luna grófja a jeles baritonista legbrilliansabb alakításai közül való. Együtt tapsolta tegnap is a közönség Székely Irén, Székely Anna s a vendég alakításaival.

A többi szereplő közül legkivált Lányi Edith vált ki Inea szerepében. Kar, zenekar teljes biztonsággal végezte dolgát, dicséretére Müller karmesternek. Az egész est szép volt s emlékezésre számot tartó. Alberti valószínűleg jövő hét elején vendégszerepel újra.

És most mélabús akkord jön. Az egyik páholyból az operaház igazgatója végig hallgatta az előadást. A legnagyobb elragadtatás hangján szólt Székely Irénről. Hajh, ha az ő elvesztésébe kerül ez az elragadtatás!... Félünk tőle.

NN 1901. december 10.

Nt.

254. SZEGÉNYEK VAGYUNK

Szegények vagyunk. Megpróbálunk vele dicsekedni, mert azt már régen tudjuk, hogy a szegénység panaszlása nem ér egy kis fabatkát.

Erre a dicsekvésre már jó ideje igen nagy jogunk van. Aki Nagyvárad életét, háztartását, szükségeit szemmel tartotta, az előtt már régen világos a mi nagy szegénységünk.

Mi most speciálisan csak egy pár dologgal kívánunk eldicsekedni. Ez a pár dolog a mi nagy szegénységünknek a legaktuálisabb bizonyosságai.

A bútorokon kezdjük, melyeket bizony minden jajgatásaink ellenére is visznek, visznek nap-nap után s licitálnak könyörteletül. Ez a legkiáltóbb jele a mi szegénységünknek.

De megdöbbentő s félelmes a másik bizonyosság is. Nagyvárad társadalma mindig előljárt a humánus, filantrop intézmények és akciók támogatásában. Ma Nagyváradon a melegszívű jótékonyág csőd előtt áll. Nem tudunk jótékonyak lenni, mert nincs miből. Tavaly még nagy áldozatokkal meg tudtuk csinálni az *ingyen kenyeret*. Most jól bent a télben nem tudunk egy darab kenyeret adni inségeseinknek. Pedig a számuk és inségük jóval nagyobb, mint tavaly.

Nagy áldozatokkal építettünk egy ragyogó, fényes csarnokot a kultúrának, a Nagyváradon mindig dédelgetett *színművészetnek*. Az új színház második esztendejében a vidék legjobb és legdrágább színtársulata majdnem nap mint nap üres házak előtt játszik.

Tegnapelőtt, tegnap *nagyvásár* volt Nagyváradon. Máskor, hajdanta, néhány napra kicserélte Nagyváradot. Kereskedőknek, iparosoknak, mindenkinek várvavárt ideje volt a nagyvásár ideje.

Most? Soha sem volt nagyvásár olyan élettelen, olyan szomorú, mint a mostani nagyváradi nagyvásár.

És még hány bizonyosságával dicsekedhetnénk el a mi szegénységünknek!... Ha panaszkodnánk, nem hallaná meg senki, hátha így talán meghallják. Csak ez a néhány eset is többet mond el, mint Nagyváradnak a belügyminiszterhez küldött fölirata.

NN 1901. december 11.

Nt.

255. AHOGY INNEN LÁTUNK

Veszekedett módon kezdünk modern ország lenni. Már a politikánk sem a régi táblabírók politika. A magyar parlament röstel tovább is egy nívón maradni a balkániakkal. Siet átförmálódni nyugati mintára. És bámulj világ: a magyar parlamentben szociális kérdéseket tárgyalnak türhető komolysággal napokon keresztül. Közeledő nagy átalakulások előszellőcskéi lengedeznek. Bevonult a parlamentbe az első demokrata képviselő, aki egy csöppet a még képviselőhez nem jutott szocializmust is képviseli. Nyíltan megszólal a feudális önzés, mikor Károlyi Sándor, ez új kártevő azt mondja: akit a föld nem tud eltartani, vándoroljon ki.

A keresztény szocializmusból is megkapta már az ízelítőt a parlament. A néppárt elbánik Bebel-lel, Bernstein-nel s hirdeti, hogy a szociális kérdést csak a Lueger-iskola oldhatja meg Magyarországon.

És, hogy a nyugati minta teljes legyen, a Junkerthum is elkiáltja magát.

— Micsoda svindlerség a népet lázítani. Micsoda svindlerség a népek igazat adni.

És vontcsövű pisztolya elé állít mindenkit, aki a népről, e kellemetlen, undorító tömegről mer beszélni olyan úri helyen, mint a magyar képviselőház, mely a nemzeti kaszinóval állana egy nívón, ha néhány zilált vallású és még néhány másféle, kamarási tűzpróbát ki nem álló alak nem kerül bele.

Mi itt lent a vidéken, kezdjük már nagyon respektálni a képviselő urak házáat. Azt látjuk ugyan, hogy az átförmálódás nagyon is szolgálisan másolja a nyugati mintát, de ebbe bele-törődünk. Végre is most már kezdenek a dolgok tisztulni s a változó kor új, viaskodó erői a magyar parlamentben is szembeállhatnak.

Nagyon érdekes jelenségek ám ezek. A nagy átalakulásoknak csak elején vagyunk, de a kezdet sokat ígér.

Egy dolog már bizonyos. A liberálizmus az ő régi magyar formájában színtelen, élettelen s használhatatlan immár. Amióta az egyházpolitikában még egyszer föllobogott a régi dicsőséges láng — a liberálizmus haldoklik. Az öregség, a konzervativizmus betegségében, a végelgyengülésben fog kimúlni. Sirassák meg, akiknek illik megsiratni. Mi nem gyászolunk érte.

A dolgok természete, örökös rendje szerint arra a helyre, amelyet eddig a liberálizmus foglalt el, a *radikálizmus* jó. És hiába reszket az új szabadelvűség vezére a szótól is, ez a radikálizmus eljő.

Khaotikus még az új parlament. De már minden sejteti, hogy a klerikalizmus megnövekedése s a liberálizmus tehetetlensége megszülük mihamar a radikális átalakulást. Az egyetlen bevallottan radikális magyar képviselő, a demokrata Vázsonyi Vilmos dr. tapasztalhatta, hogy nem egyedül van a magyar parlamentben.

Mi idelent már nagyon sokan hiszünk a radikálizmus szükségességében. Ez magyarázza meg azt a kivételes érdeklődést, mellyel például egész Nagyvárad kíséri az első radikális képviselőnek, Vázsonyi Vilmosnak szereplését.

A régi pártkeretek között lezajlott választásokból kikerült parlamentben is tudunk legalább is negyven olyan képviselőt, kik egy radikális párt esetleges alakításától nem ijednének meg.

A régi liberális pártból tehetetlen konzervatív párt lett, mely valóban vegyesebb a vegyes fölvágottnál.

A néppárt a nyugati keresztény-szocialista párt magyar kiadásban.

Fenyegetően kezd dominálni a legkegyetlenebb osztályönzés az agráriusok nagy csoportjában. A magyar junkerek külön nagy párt lesz előbb-utóbb.

Vannak saját külön nacionalistáink az Ugronistákban és társaikban.

Az eddigi táblabírós parlamentnek szörnyű modern kezd lenni a képe.

De hol van a sokféle formájú s már nagyhatalmú klerikális tábornak az ellensúlyozója. A Széll Kálmán pártja volt nemzeti párti jezsuitáival, mágnásaival, junkereivel nem fog s talán nem is akar a klerikálisokkal elbánni.

A változott helyzet, a liberális haladás veszedelme *radikális pártot követel*.

256. A HÉTRŐL

A babonás miszticizmusra hajlandóságnak, a szentimentális ellágyulásoknak napjai tartanak most egészen karácsonyig. Ezek a napok rendesen eseményesek s elevenek, de e napokban mégis valahogyan másképen látjuk a dolgokat, mint egyéb időkben. Úgy kell valóban lenni, hogy így karácsony előtt szinte hajlandók volnának egymást szeretni is az emberek. De, hajh, csak a hajlandóságnál maradunk meg s a miszticizmus keresése és az ellágyulás is csak olyan talmi nálunk.

*

Nagyváradon a városatya-választások bethlehemesdíjét játszottuk s játszuk egészen ma délután négyóráig. Ne csúfolják a moderneskedők Gárdonyi Gézáét. A mi közéleti küzdelmeinkben is több van a betlehem-játékok naivságából, mint a dramaturgia fejlett tudományából. A nagyváradai városatya-választások mutatták meg ezt. Értjük és valóban szép, hogy a közért annyi derék ember kívánja magát fölláldozni, de bármilyen vitális nagy kérdés is, hogy városatya legyen X. avagy Y. urakból, talán túlságosan nagy a láz, amellyel ennek az eldöntése történik, amint túlságosan nagy a színpad arra, hogy rajta pásztorjátékokat mutassunk be. De azért Gárdonyinak van igaza. Nekünk súlyos problémák valójában, igazában nem kellene. Nekünk betlehemesdi kell és városatya-választás.

*

Bár a nagyváradai párbajellenes népgyűlés óta volt már egy féltucat lovagias ügy Nagyváradon, hogy egészségesebb fölfogások kezdenek hódítani, letagadni nem lehet. Vezércikk-stílusban úgy beszélnek e változásról, hogy megmozdult a »negyedik rend« is. A negyedik rend megmozdulása majdnem veszedelmes lesz. Ha Ivánka Oszkár belelő Csávolszkyba, egy óra leforgása alatt kész vérfürdő Budapest. Ez a szörnyű lehetőség térítse észre a klerikális okvetetlenkedőket s a reakció híveit. A »negyedik rend« vérengző és lázító mániája nagyon szomorú és nagyon veszedelmes. Jó lesz ezt a mániát okvetetlenkedésekkel nem táplálni.

*

Nagyváradon nyaranta sincsen német orfeum. Nincsen, mert nincsen szükség reá. Budapesten sok a német zengeráj. Lehet s kell is gyomlálni belőlük. De az »ezer ifjú«-t nem a német szó sérti. Mikor a kereszt-hecceket csinálta az »ezer ifjú« — még akkor Győző brigadéros volt — a német-osztrák egyetemek klerikális ifjúságának üdvözlő sürgönyeire nagyon büszke volt. Nem a német fáj a magyar ifjúságnak.

Úti a német köntöst, ott ahol zsidót vél benne találni. Hanem egy helyütt meglakoltak. A német visszaütött. A klerikális, ifjú koponyák között betörött egynéhány. A német zengeráj Robi-nettijeit bebizonyították, hogy ők a nemzetközi klerikális köszöntésre tudnak magyarosan felelni.

*

A zengerájok helyett talán a színházakért fájhatna a nemes ifjak feje. Mondják, akik ismerik az állapotokat, hogy az egész vidéki magyar színészet válságokkal küzd, de a budapesti színházak is csak éppen tengenek.

Hogy Nagyváradon így van, azt mi tudjuk és látjuk. A színház üres, nap-nap után. Nincs pénz, ez a legfőbb ok s nem az, amit sok öncsinált színháztekintély összehord.

Valamit tenni kellene. A nagyvárad színháznak deficit lesz a krisztkindlije s ez a karácsonyi ajándék már régen nem meglepetés. Hanem az állam és a város nem késhet sokáig a maga krisztkindlijével. A szubvenciót meg kell adniok, ha mindjárt karácsony után is.

*

Egyebekben pedig karácsonyelőtti ellágyulással kívánjuk mindenkinek, hogy a legjobban várt ajándékhoz jusson. Mandátumhoz minden városatya-jelölt, szubvencióhoz a színház, villanyvilágításhoz a legsötétebb külvárosi utca is. Karácsony táján hajlandók az emberek egymást egy kicsit szeretni. Ez a kis hajlandóság szálljon meg mindenkit. Tíz-tizenkét napig ne akarjon mamelukot ölni Szokoly Tamás; recepciót visszacsínálni Hoványi Gyula. Tíz-tizenkét napig bízunk a közúti társaságban s szavazunk bizalmat Hlatky Endrének. Kevesebb őszinteséget tanúsítson Friedländer Samú dr. s találja meg a kassza darabját a színház. Szóval szűnjenek meg az afférok és egyebek. Folytatásuk következék majd csak karácsony után.

257. A MAI VÁROSATYAVÁLASZTÁSOK

Ím felvirradt végre a dicső nap hajnala, annyi szemérmetlenül tolakodó és hetek óta hangosan stréberkedő polgártársunk sóvárogva várt dicsőséges napja. Megtudjuk tehát a mai nap alkonyatán, hogy kiket tartott érdemesnek arra Nagyvárad polgársága, hogy a következő hat esztendőben Nagyvárad közügyeit intézzék és ellenőrizzék.

És megtudunk sok egyebet, mely egyúttal megadja a választ azon reményekre, amelyeket Nagyvárad város jövőjéhez és fejlődéséhez fűzünk. Megtudjuk, hogy az egész országot beburjánzó és sajnos már nálunk is elplántált reakcionárius törekvésekkel szemben elég erős-e még Nagyvárad szabadelvű polgársága, hogy megvédje a liberalizmus ügyét. Elég erős-e arra, hogy útját állja a reakciónak, mikor már a városházára is fel akar tolakodni és ott döntő szerepet kíván magának biztosítani a városi ügyek intézésében. Elég erős-e arra, hogy egyik helyi klikkre se hallgatva, a maga tiszta meggyőződésével lépjen az urna elé és olyan jelöltekre szavazzon, akiknek szabadelvűségéhez semmi kétség sem fér.

Nem látunk semmi veszedelmet abban, ha a mai választásnál nem győz az a kormánypárt, mely el tudja ejteni Pallay Lajost, a dr. Hoványi Gyula kedvéért, valamint a negyvennyolcas párt győzelmének se tudnánk örvideni. A mi örömünk csak akkor volna teljes, és tökéletes, ha a választás eredményeképen azt konstatálhatnók, hogy művelt, érdemes és mindenekfölött szabadelvű gondolkozású polgárok lettek a törvényhatósági bizottság tagjaivá megválasztva, tartozzanak ezek az urak bármelyik párthoz is.

És különben örvidetes eseménye volna a mai választásnak, ha a polgárság higgadt gondolkozású és józan ítélete csúfosan elbuktatná az önjelöltek és némely hivatalos listába is belekapaszkodott ama ifjabb és idősebb strébereket, akiket beteges ambíció láza üldöz a mindenáron való közszereplésre, akik hetek óta a legizléstelenebb módon reklamározzák magukat, nem röstelnek házról házra járni és kunyerálni tisztelt polgártásaiktól a voksokat, holott se hivatottságuk, se képességük nincs arra, hogy a törvényhatósági bizottságban helyet foglaljanak és ott a polgárság érdekeit képviseljék.

Talán éppen ettől a csúf városi zajtól, az önjelöltek ez inestetikus versengéseitől riadtak vissza Nagyvárad műveltebb érzésű polgárai, akiknek tudására, tapasztalatára és szakértelmére bizony nagyobb szükség lett volna a mi városi közügyeinknek,

mint ama szürke, jelentéktelen bácsikra, akik talán emészteni se tudnának jól, ha nem lennének városatyák. Ha végigolvassuk a hivatalos és nem hivatalos listákat, amelyek most ezrével kerülnek forgalomba, bizony sajnálkozva olvassuk ott sok jelentéktelen, értéktelen úr nevét, akiknek a hiúságukon és szereplési viselkedésükön kívül semmi jogcímük sem lehet a városatya-ságra, míg közéletünk olyan kiválóságai, a minő dr. Nagy Ernő, dr. Edelmann Menyhért, dr. Imrik Péter, dr. Berkovits Miklós, dr. Mayer László, ifj. Rimanóczy Kálmán és még igen számosan csak felemlítve sem lettek a pártok és klikkek gyűlésein.

Ezek helyett szürke, komor képet fest elénk a mai választási csata, amelyért bizony valami fölöttébb lelkesedni nem érdemes. Talán ezen az egészségtelen zavaros állapoton is segít az idő, mely most — valljuk be — a szemérmetlenül toladó strébereknek kedvez inkább, mint a diszkréten fáradozó becsületes munkának és igazi polgári erénynek. Majd ha kitisztul ez a mostani politikai és társadalmi khaosz, nyíltabb és egészségesebb pártviszonyok alakulnak, az új szellem és az elvekben, eszmékben gyökeredző új erő elsöpri talán azokat a léha parazitákat, akik fölös számmal érvényesülnek most a közéletben mindenütt, a politikában épp úgy, mint társadalmi vagy autonómiai téren.

Addig is egyre ügyeljünk, hogy legalább a minden oldalról álutakon fenyegetett szabadelvűség ügye ne szenvedjen súlyos vereséget a mai választás alkalmából. És ezért különös gonddal és lelkiismeretességgel gyakoroljuk a mai napon alkotmányos jogunkat. Az a szavazó lap, amelyet ma az urnába dobunk, legyen kifejezője liberális érzésünknek, mert ha e tekintetben össze nem tartunk, a reakciónak a városházára való tömeges felvonulása súlyosabb vereséget fog jelenteni, mint amelyet a legutóbbi képviselőválasztások alkalmával szenvedtünk.

Erős a hitünk, hogy Nagyvárad művelt, szabadelvű polgársága tisztán látó szemmel, meg nem tántorítható igaz meggyőződéssel fogja gyakorolni alkotmányos jogát a mai napon a köz javára.

NN 1901. december 15.

Nt.

258. A VÁROSATYAVÁLASZTÁSOK

— Az eredmény —

Végre .. átértünk a partra. Bizony nagy ideje volt már .. Az eredmény készen van. Éjjél felé írjuk e sorokat. Már az olaszii választás eredményét is egész biztonsággal lehet sejteni.

Hogy milyen az eredmény? Amilyet — sajnos — várni lehetett. A hivatalos szabadelvű pártot újabb nagy vereség érte s e vereségek mellett olyan győzelmek, melyek lesújtóbbak a vereségnél.

A hivatalos szabadelvű listát Újvároson érte a leggyászosabb vereség. Egy Radó Ignác, egy Huzella Gyula, egy Fodor Gyula fekszenek a porondon s elbuktak a párt olyan hasznos férfiai mint Ländler Ferenc, Adorján Ármin dr. és szomorú győzelem, mikor tizenegy jelölt közül Berkovits Ferenc dr., Mihelfy Adolf és Kecskeméti Lipót dr., akiknek pedig értékes, súlyos egyéniségük itt-ott a párt korlátokat is áttörte — alig néhány szavazattal győzhettek.

Váralján szintén elbukott a hivatalos szabadelvűpárt listája. A függetlenségek akciója három olyan férfi nevét juttatta dalra, kiket a hivatalos jelölés proskribált.

Olasziban ha nem is teljes, de legalább jelentékeny a hivatalos szabadelvűpárt győzelme, amennyiben csak négy jelöltje bukott el. Szomorú győzelem, talán nem kell újra mondanom. A klerikálisokkal kötött paktum győzött s csak némi vigasztalás, hogy néhány igazi, derék, kipróbált szabadelvű ember is mandátumhoz jutott.

Bennünket pártbontó, ellenséges intenciókkal szoktak a hivatalos szabadelvűpárt bizonyos részéről megvádolni. Nem vagyunk pártbontók, dehogyan vagyunk ellenségek. Szomorúbb szerep a mienk: *Cassandrák vagyunk*. Ismét igazunk volt. A szabadelvű párt nem mert szabadelvű lenni, nem mert szakítani klerikális nexusaival. Vereség érte tehát, szomorú vereség.

Már kétszer bevált Cassandra-jóslatunknak bárcsak most volna végre eredménye. Újjá kell szervezni a szabadelvűpártot. Meg kell menteni a klikkektől, a klerikális nexusoktól és egyének önzésétől. Még a kettős vereség után is rehabilitálná evvel magát a szabadelvűség.

NN 1901. december 16.

Nt.

259. A NAGYVÁRADI KÁPTALAN TISZTESSÉGE

— *Ady Endre sajtópörc a törvényszék előtt* —

A nagyváradi latin szertartású káptalan főtisztelendő, nagyságos és méltóságos tagjai gratulálhatnak önmaguknak. Mától kezdve nincs köztük »mihaszna«, nincs köztük »ingyenélő«. Ítéletben kimondta a tekintetes törvényszék . . .

A tekintetes törvényszék bölcs bírának ítélete előtt meghajlom, meg kell hajolnom. Csupán fellebbeztem ellene. Az ő ítékezésükhöz nem lehet, nem szabad az én szavaimnak férközni.

Tessék egyebekben örvendezni tisztelt reakció! . . . Ez fényesen, szépen sikerült. Hejh, de pompás előrelátással csinálták is meg azt az új sajtótörvényt! . . . Fiatal, túlonúl becstületes hitű, butaságok ellen küzdő, kis újságró cikket ír, amelyben azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy a Káptalan-sornak nem mindegyik lakója teljesíti hivatalát krisztusi szellemben. Hatalmának, tradicionális nimbuszának, tekintélyének egész súlylyával ráfeküsznek ezért azok, akiknek kedvez a reakció első beharangozója az új sajtótörvény, mely ebben a szerencsétlen országban az egyetlen szabad institúcióra, a sajtóra is rámerít a halálos csapást . . . Három nap? Jó, hogy akasztófára nem kerültem. Köszönöm Erdélyi ex-miniszter úréknak, hogy eddig egyelőre még sem mentek volt el.

Tudja Isten, egy darabig az forgott az eszemben, hogy nem szürok meg többet a tollammal senkit. Sem hájas kanonokot, sem feudális pisztolyos urakat, senkit, de senkit . . . Mért legyek én örült spanyol — Kisásziában? Menjen minden visszafelé! Mikorára odaérünk, hogy ismét omnes Lutherani comburantur, — már én tán befejezem kis játékaimat. Ellenben addig nem török be a fejemet s nem élek a Nagy Gézáék rabkonyháján. Szükségem van nekem erre? . . .

. . . Hát szükségem van. És egyelőre nem kívánom az eszemet csöndes sutra tenni, semtisztességesebb országba kivándorolni. Nekem megvannak a magam törvényei, ezek kedvéért kiállom a dicsőséges magyar államét is.

Egyébként sok fényes rehabilitáló ítéletet kívánok még minden káptalanoknak. Sajnos, nem ígérhetem meg nekik, hogy jövőre már nem zárhatnak el. Még egyszer-kétszer tán útjukban leszek.

NN 1901. december 19.

Ady Endre

260. A MAGYAR KÉTFEJŰ SAS

Van bizony már kétfejű sas. Viaskodunk vele s nem tagadjuk : félünk tőle.

Nem is kétfejű ez a szörnyeteg, de sokfejű. Egyszerre azonban többnyire csak két fejét mutatja. Most is két fejét látjuk legtisztábban. Az egyik fej szittyá arc, kuruc haj, magyar bajusz. A másik arc sima, sokráncú, ravasz, félelmes s Loyolára emlékeztető.

Ez most a magyar sas. Az egyik fejét nevezzük *nacionalizmus*nak, a másik fej határozottan a *klerikalizmus*.

Akármelyik fejet bíznák a kezünkre, levágnánk minden tétova, minden tusakodó lelkiismereti harc nélkül. De szívesebben a nacionalizmus-fejjel bánnánk el. Ez a fej a veszedelmesebb.

A nacionalizmusnál nagyobb hazugság nem állott még ki a harc porondra. A nacionalizmus maga ezer arc. Megzavarja a legbiztosabb szemű embert. Lefoglal magának minden emberi gyöngeséget. Utazik tradícióra, kegyeletre, fajbüszkeségre, kenyéririgységre, minden erényre és bűnre.

Mi a célja vele? A célja, hogy akit meghódít a szittyá arc, kuruc haj magyar bajusz, azt kezére játsza a másiknak, a sima arcnak, a Loyola-félének.

Szólott már erről sok beszéd. Mi is abba hagyjuk a képletes beszédet. Kírjuk magyarul: a *hazafisággal szédelő és lármázó klerikalizmus veszedelmesebb a nyílt klerikalizmusnál*.

Ez a hitünk magyarázza meg, hogy teljesen szó nélkül ezúttal nem hagyhattuk a Pálffy tisztelendő úr ezúttal is zseniális cikkét, melyben kurucosan tárgyalja az antiszemitizmus kérdését. A Loyolával el lehet bánni. Ha túlságosan nyakunkra akarnak ülni, letépjük a reverendájukat. De ha nyalka kuruc áll velünk szembe, hiába tudjuk róla, hogy feketébb Loyolánál is, bajos vele elbánni. Magyar a ruhája, a szava, a kardja. Az ördögbe is, kellemetlen volna hazaárulás gyanújába keveredni. »Üsd a zsidót!« »Gyilkold az istentelen liberálist!« Jó, jó. Ezt elviseljük. De mikor a fajkultusz segítségével, kápráztatva, megtévesztően készítik a hurkot a nyakunk köré — ez már nagyobb dolog.

Kérjük Pálffy tisztelendő urat, szídjon, átkozzon bennünket liberálisokat, eretnekeket, zsidókat és erkölcsteleneket. Ezt kibírjuk hang nélkül. De ha kurucokat vonultat ellenünk, a kurucait kell lelepleznünk. Nem kurucok azok, hanem kísértetek. A kísérteteket pedig, a középkor kísértő veszedelmeit, vissza kell parancsolnunk sírjaikba.

NN 1901. december 20.

ae.

261. TANULSÁGOK

A *sajtószabadságot* védelmezte meg gyönyörűen egy *ügyész*. Nem is közönséges, de *főügyész*. Becsesebb tanulsággal nem szolgáltak ennél a közelebbi napok. Megőrizzük ezt a tanulságot s bátorítjuk vele magunkat. A *Dragovics*-leányok nem foglalnak el ugyan közjogi méltóságot, mint a *nagyváradi kanonokok*, de ebben az országban kezdtek s folytatunk egy harcot, mely a becsület osztályozása ellen küzd. Ma még csak egy *főügyész*-helyettes lát, de lassanként divat lesz az *ügyészek* között látni. E tanulság s e hit becses nekünk.

*

Pálffy tisztelendő úrtól megtanultuk, hogy Magyarországon hazafias dolog a németet, szerbet, románt, tótot szidni. Így van? Ha így van, én ünnepiesen kijelentem, hogy nem vagyok hazafi. Én minden fajt, nyelvet, vallást, meggyőződést és jogot tisztelek, extra et intra Hungariam. Sőt én az erőszakos magyarosításnak sem vagyok barátja. Egy kicsit szociáldemokrata nézet, — elismerem. De a szociáldemokrata ennél a meggyőződésnél nem megy tovább. Ellenben a magyar klerikalizmus hazafias gerjedelemben szidja a nemzetiségeket, suttymban pedig trafikál velük s lázítja őket. A szociáldemokrácia hát nemzeti szempontból sem veszedelmes, de a klerikalizmus mindenféle szempontból az. Éppen azért könnyen választhat a magyar ember, hacsak a *vörös* és *fekete* lobogó közt lehet választani. A *feketét* sohasem választja.

*

A nacionalizmusról írtunk tegnap. Azóta *Grüner Zsak* és *díjbirkozói* is meghajoltak a nacionalista ifjak előtt. Kell hát egy pár szóval kiegészíteni a többieket. *Vázsonyi* jól mondta, hogy a magyar nacionalizmus a franciának a *majmólása* a *gloire* hite és imádása nélkül. A *leganarkistább* francia is francia marad. A nacionalista örületek Franciaországban hát könnyen érthetők. És Franciaországban is küzd mégis ellene minden világos fejű ember. Mert mindenki tudja, hogy a nacionalizmus jezsuita machináció. Hogyne kellene hát nálunk állástfoglalni a jezsuita munka ellen. Nekünk még nincs nacionalizmusunk, melyet kijátszhatnánk a klerikalizmus ellen...

... Különben pedig két millió szűkölködő van legalább is ebben az országban, kiket az éhségtől, inségtől meg kellene mente-

nünk. A hazafias gerjedelem pedig nagy akcióra kész, hogy a Carolák szittya nyelven disznólkodjanak!

NN 1901. december 21.

(ae.)

262. ÜGYVÉD ÉS SZATÓCS

Kiírták az újságok, hogy egy fiatal ügyvéd, akinek nem is voltak, vagy elfogytak az ügyei, megúnta a nyomorúságot, az állásért való hasztalan kilincselést és szatócsboltot nyitott. Ezért a vállalkozásáért az ügyvédi kamara fegyelmi bírósága vád alá helyezte. A fiatal ügyvéd fellebbezett a Kúriához. A Kúria a határozatot helyben hagyta. Ezek után a kamara ítélni fog és valószínűleg ki fogja mondani, hogy az ügyvéd legyen vagy ügyvéd vagy szatócs. De a kétféle foglalkozást egyszerre ne űzze. Ha az ítélet így szólna és ebből az okból szólna így, rendén volna a dolog. Mert lehet védni azt az álláspontot, hogy az ügyvédi foglalkozás folytonos figyelmet, tanulást kíván, tehát egész embert, akár a hivatalnok vagy a katonai pálya. De minek azért büntetni az ügyvédet, mert a szatócsüzlet, amelyet folytatott, az ügyvédi állásnak tekintélyével össze nem fér? Sajátságos valami ez az ügyvédi tekintély. Meg van írva, olvasható az 1874-ik évi XXXIV. tc. 19. §.-ában. De egyebütt nem létezik. Grácia fejünknek, de még a felséges király is meg akarván feddni csavaros válaszáért egy cseh képviselőt, így szóla hozzá: »No, csak ne ügyvédkedjék.« Pedig csavarosság híjján frakkos diplomácia sincs.

Dehát az ügyvédet szidni ősi szokás. Lám a bíróságnál is ifjú albírák ily módon szokták csendre inteni a vitatkozó prókatorokat: Pszt! S már most ez a nagy tiszteletnek örvendő ügyvédi kar, azzal a megokolással akar megbüntetni egy ügyvédet, aki kiskereskedést nyit, hogy ez a foglalkozás az ügyvédi állás tekintélyével nem fér össze.

Különös, az ügyvéd lehet képviselő, sőt tisztességnek veszik, ha az; az ügyvéd lehet műtrágyagyár, vagy szikvízgyár vagy jégszekrénygyár igazgatója. A szatócs is lehet képviselő; ha van pénze, ő is lehet műtrágyagyár, szikvízgyár vagy jégszekrénygyár igazgatója. — De már kiskereskedő, pudli mellett álló boltos nem lehet az ügyvéd.

Nagyban kereskedni szabad, csak krajcároskodni nem illik. Hol van megírva, hogy a szatócs, ha becsületes és arra való ember, ne lehessen — akár miniszter? Megbélyegző, becstelenítő a szatócs

foglalkozása? Ha igen, akkor joggal állítható, hogy aki úzi, az sérti az ügyvédség tekintélyét, de ha nem ily-féle, akkor a szatócsokat, mint egy társadalmi osztályt megsérteni nem szabad.

Sokkal jobb, ha a kenyérszűkében szenvedő ügyvéd szatócs-sággal toldja meg silány jövedelmét, mintha pörlekedésnek a hiénája lesz, aki a törvénytől fennhagyott eszközök segítségével, akár a saját felének, akár az ellenfelének méltánytalan költséget okoz. Pedig ilyenképen jövedelmét fokozó ügyvéd száz és száz van. Olyan, aki halasztásokkal növeli a számláját, vagy aki kifogásol, tanúkat hallgattat ki, föllebbez elegendő ok nélkül vagy a végrehajtásokkal és árverésekkel él vissza és szinte zsarolja a szerencsétlen adóst. Ezekre nincs paragrafus. Ezeket nem tartja a törvény az ügyvédi állás tekintélyével össze nem férőnek. De az az ügyvéd, aki a rendesnél nagyobb táblát akaszt ki az ajtajára, már súlyos bűnt követ el az állás tekintélye ellen.

Az orvosnak szabad kiírni: fül-orvos, bőr-specialista, gége-orvos. Az ügyvédnek nem szabad kiírni; specialista sommás perekben, vagy telekkönyvi ügyek szakügyvédje. Nem tudom felfogni, miért sértené az ügyvédi kar tekintélyét, aki ezt hirdetné az ujságban: »Van szerencsém tudtul adni, hogy Eötvös Károly irodájában töltött ennyi és ennyi évi gyakorlat után irodámat megnyitottam. Minél fogva ajánlom magamat bűnügyeknek gyors, pontos és jutányos árban való jogi képviselőre.« Ezt a nyílt reklámot üldözi a törvény magyarázata, de a suba alatt úzótt reklámok, befolyásos atyafiak, politikai összeköttetések kihasználását megengedi, sőt igenis előkelőnek tartja.

Az ügyvédség tekintélyével csak az nem fér össze, ami nem tisztességes. Minden becsülettel úzótt és a becsülettel nem ellenkező foglalkozás van olyan rangú, mint az ügyvédség. Tisztelettel hajlok meg a becsületes szatócsok előtt s kérem, fogadják szívesen maguk között a szegény, ügyefogyott prókátorokat. Ne rójják fel nekik bűnül, hogy közöttük annyi a nagykereskedő.

NN 1901. december 21.

Nt.

263. RÉVÉSZ HUSZÁRKAPITÁNY AGYONLŐTTE MAGÁT

A nagyváradi Vilmos-huszárezrednek egy délceg, széles körökben ismert, gavallér tisztje, Révész Bálint százados összeroncsolt fejfel fekszik a katonai kórház ravatalán. A »szép kapitány« — így hívták széltében — eldobta magától az életet, mely pedig az ő számára olyan ragyogóan, olyan irigyelnivaló szépnek látszott. Egy kemény vadászfegyver s egy csomó serét elvégzett mindent s a »szép kapitány« bajtársai, vívőbarátjai, ismerősei kutatják, keresik a váratlan tragédia titkos rúgóit, a rejtelmes okot, mely a szép kapitányt elveszítette . . .

Az öngyilkosság

Az öngyilkosságról a következőket jelenti tudósítónk:

A Vilmos-huszárok laktanyájában tegnap délelőtt hatalmas lövés dördült el. A fegyverdörrenés hatalmas felfordulást keltett a kaszárnyában. Egy tisztiszolga szaladt lelkendezve az összecsdült huszárok felé s magából kikelve kiáltotta:

— *Révész kapitány agyonlőtte magát!* . . .

Mindenki a kapitány lakása felé szaladt, aki állandóan a kaszárnyában lakott. A kapitány szobájának bezárt ajtaját kifeszítették a betódultak. A szoba csupa füst volt. Révész kapitány félig a földön hevert. Feje teljesen összeroncsolva feküdt az ágy szélén. Körülötte csupa vér volt minden. Egyik keze még fogta a vadászfegyvert, mellyel meglőtte magát. Úgy látszott, hogy a lövés rögtön halálos volt. A fegyver négyes számú serétekkel volt töltve . . .

Azonnal jelentést tettek Horváth őrnagynak. Közben odaérkezett az öngyilkos jóbarátja Durneiss-Schwaben br. főhadnagy s több tisztbajtársa.

Délután két óráig maradt künn a kaszárnyában a holttest. Úgy fél háromkor a zöld halottszállító kocsival nyolc közhuszárral bevitte a Sal Ferenc-utcai katonakórházba, melynek hullaszobájában ravatalra helyezték el.

Az öngyilkosság előtt.

Tegnapelőtt egész nap vadászatot volt Révész kapitány. Vele voltak többek között jóbarátai Kabdebó Sándor és Olasz Elemér is.

Este a színházba nézett be, mint rendesen. Később nagy társaságban jókedvűen, vidáman vacsorázott a Bazár-vendéglőben. Vele voltak Szunyogh Péter alispán, Kabdebó Sándor, Olasz Elemér s többen. Vidám, jókedvű volt, mint mindig. Húzatta a nótákat Hamza Gyuszival és bandájával. Úgy éjfél táján éjjeli zenét is adott a társaság egy előkelő úri család ablakai alatt. Az éjjeli zene után a Royal kávéházba tért be Révész Bálint. Itt egy teát ivott. Rövid ideig volt itt. Közben Rendes Szidorról, a kávéház-tulajdonossal diskurált.

— Még kedvem volna mulatni egy kicsit — mondta Rendesnek.

Elég volt már, kapitány úr, válaszolt Rendes, ki jóviszonyban volt a századossal. Késő van, jobb lesz most már hazamenni.

— Igaza van — szölt Révész s búcsúzva távozott.

Egy óra tájban volt ez. A kapitány minden bizonyosság szerint hazament.

Tegnap délelőtt féltíz óra körül levelet hozott Rendesnek egy utcaseprő ember. A levelet Révész küldte. Rendest nagyon meglepte a dolog. A százados minden délelőtt szokott menni a kávéházba. Az éjjel pedig beszélt vele. A levél tartalmát Rendes titokban tartja. Rendelkezések vannak benne, többek között az, hogy Rendes menjen föl délután Horváth őrnagyhoz. A levél nyugtalanító hatása alatt volt még Rendes, mikor jött a hír, hogy Révész kapitány éppen az előbb *agyonlőtte magát*.

A levelek.

A Rendeshez írott levélen kívül még négy levelet írt öngyilkossága előtt. Egyik levél Horváth őrnagyhoz szólt, a másik Kadebó Sándorhoz, a harmadik Olasz Elemérhez, a negyedik *egy szép leányhoz*. A levelek egyikében sem írta meg — hír szerint — öngyilkossága okát a százados. Megbízás és búcsúzkodás van a levelekben.

Az öngyilkos.

Révész kapitánynál nem volt snájdigabb, népszerűbb tisztje az előkelő Vilmos-huszárezrednek. Szerette s becsülte mindenki. Értékes karakternek kellett annak lenni, mely ezt a respektust ki tudta vívni abban az ezredben, hol csupa mágnások, előkelő, nagynevű tisztek szolgálnak, holott Révész nem volt sem lovag, sem báró, sem gróf. Mondják, hogy Ferenc-Ferdinánd trónörökösnek s magának Vilmos német császárnak, az ezred tulajdonosának is, kedves emberük volt a kapitány.

Ideálisan szép, daliás férfi volt. Ragyogó, kún magyar típusú, barna arc, kemény, fekete bajusz, büszke csillogó szemek, merész orr, homlok. A ragyogó huszár-uniformissal s daliás természetével valóságos Adonisznak látszott teremtvé lenni a snájdig katona. A modora is szerencsés volt. Higgadt, nyugodt, imponáló, tüntetően szerény ember volt. Az asszonyoknál elért sikereiről sokat beszéltek.

Nem volt gazdag ember, de nagyon rendezett viszonyok között élt. Gavallérosan költött, fizetett. Egyik nagyváradi takarékpénztárban betett pénze volt.

Azt beszélték, hogy sokat és nagy szerencséivel kártyázott, egész vagyont nyert össze a kártyán. Ha csinált is adósságot, a legpontosabban kifizette. Példa erre éppen a Rendes Izidor esete. A kapitány nővéréhez készült volt látogatóba, dec. 3-ára.

December 5-ig kért volt már előbb nagyobb összeg pénz Rendestől. Közölte vele, hogy 3-án elutazik s a pénzt majd onnan küldi el. Az utazás elmaradt, de 5-én pontosan kifizette tartozását Révész.

Mulatni szeretett. Szépen, elegánsan, magyarosan mulatott. Mert kuruc magyar volt. Jókedvű mulatozások közt gyakran mondta kedves büszkeséggel:

— Valaki magyar és huszár! Hát lehet valaki ennél több? . . .

A vélemény általában az volt róla, hogy fényes karriert s esetleg fényes partit fog csinálni . . .

Az öngyilkosság oka

A találgató vélemények ezerfélék. Legkülönbözőbb okokat keresik s találják meg a sötét, váratlan tragédiában. Beszélnek nagy kártyaveszteségekről, anyagi zavarokról, becsületbeli ügyről, amerikai párbajról, szerelmi csalódásról s mindenről, miről hasonló esetekben beszélni szoktak. *Annyi tény, hogy az öngyilkosság okát nem tudja senki.*

Révész kapitány szerelmes volt egy szép előkelő, dúsgazdag leányba. De evvel a szerelemmel éppenséggel nem lehetett megoldani a tragédia rejtélyét.

Azok, akik ügyeit ismerik, kizártnak tartják az anyagi zavarokat is, mint az öngyilkosság okát.

Az öngyilkos temetése

Az öngyilkosságról a Vilmos-huszárok parancsnoka táviratban értesítette Magyar-Igenben lakó özv. édes anyját, a debreceni ezredparancsnokságot s az öngyilkos testvéreit. Révész kapitány

unokaöccse volt a híres debreceni kálvinista püspöknek. Egyik testvére Szászrégenben lakik, férjezett dr. Szabó Gézáné, orvos neje, másik testvére Révész Imre Jászberényben lakik. Ma érkeznek meg édesanyja és a testvérek s ők intézkednek a temetés iránt. A haláleset hírére kitértek a Biharmegyei Nemzeti Kaszinó erkélyére a gyászlobogót, melynek az elhunyt egyik legszimpatikusabb alakja volt.

A közhuszárok gyásza

Révész kapitányt nemcsak bajtársai szerették s azok a társaságok, melyekben megfordult, de valósággal imádta a legénység. Rendkívül humánus, nobiles volt huszáraival szemben. Néha nehéz gyakorlatok alkalmával elhagyta a türelme s túlszigorú volt a legényekkel. Hamar megbánta. Ilyenkor pénzt adott nekik, hogy vigasztalóul igyanak egy pohár bort. Mikor a legények a kaszárnya udvaron az öngyilkosságot hallották, hangosan sírtak. Valóságos gyász van a kaszárnyában. A legjobb tiszt urat siratják a huszárok.

Az utolsó éjszaka

Amint már említettük az utolsó éjszakát barátjával Kabdebó Sándorral töltötte el a szerencsétlen Révész kapitány. Délután Olasz Elemér úri házában volt jounon, ahol nagyon jól érezte magát, csak távozása alkalmával vett rajta erőt a meghatottság. Érzékenyen vett búcsút a házigazdától és amikor ez megkérdezte tőle, hogy miért lett olyan hirtelen rosszkedvű, mély megindultsággal ennyit mondott :

— Nagyon megelégettem az életet. Nem kell már tovább. Főbe lövöm magam! . .

Nem vették komolyan a szavait, úgy vélték, hogy ezt csak a hirtelen rosszkedv okozza, mert már a tavaszkor is fenyegetőzött egy ízben az öngyilkossággal barátai előtt.

Éjjel a szerenádok elhangzása után Kabdebó Sándorral sétálgatott az utcán és ekkor ismét előhozakodott eltökélt szándékával :

— Isten veled Sándor! Én már megúntam ezt az életet meg az emberek cudarságát. Főbelövöm magam holnap!

Kabdebó egy pillanatra meghökkent ettől a határozott beszédétől, de azután eszébe jutott, hogy Révész kapitány már a tavasszal sokat beszélt öngyilkossági tervéről. Vigasztalni próbálta :

— Ugyan Bálint! Hogy beszélhet egy életerős, daliás katona ilyen bolondokat. Hiszen tudtommal semmi okod sem lehet ilyen ostobaságra. Rendezett anyagi viszonyok között élsz .

Ennél a szónál, mintha az előbbieket nem is hallotta volna, hirtelen közbeszólt Révész kapitány :

— Jó, hogy erről beszélsz Sándorkám! Utolsó baráti szivességgül azt kérem tőled, hogy a leghatározottabban cáfolj meg minden olyan pletykát, *mintha adósságok miatt váltam volna meg az élettől. Nem tartozom senkinek egy krajcárral sem*, sőt nekem tartoznak. Erről különben végrendelkezni is fogok, de kérlek téged is, hogy hazudtolj meg minden ilyen pletykát. Tudom, hogy rólam, akit könnyelmű embernek ismernek, ezt fogják mondani a halálom után . . .

Kabdebó most már komolyabban vette az öngyilkossággal való fenyegetőzést :

— De mi okod volna erre a borzasztó tetre?

Révész mély melankóliával felelt :

— Vannak emberek, akik egyszercsak jóllaknak az étellel. Megúnják annak minden örömét, megúnják az embereket, akikben csalódtak, egyszóval megunnak mindent. Ilyenkor barátom a legjobb menni, elmenni örökre. Hát én megyek . . .

Kabdebó még sokáig próbálta lebeszélni végleges elhatározásáról és úgy vélte később, hogy ez sikerült neki. Hanem azért aggódva és rosszat sejtve hajtattott haza késő éjjel. Palotáról délelőtt be is jött Nagyváradra és itt már akkor megdöbbenve értesült, hogy ezúttal csakugyan végrehajtotta barátja fenyegetőzését.

Az öngyilkos végrendelete

Mint értesülünk az elhunyt Horváth őrnagyhoz intézett levelében vagyona felől végrendelkezik. Ebben megjelöli minden értéktárgyát és arra kéri, hogy ebből minden esetleg általa nem tudott kisebbszerű tartozását egyenlítse ki és fennmaradó vagyonát, melyet ő körülbelül 24 000 koronára értékkel, hugának, dr. Szabó Gézáénak hagyományozza.

A tegnapi napig Horváth őrnagnál senki sem jelentkezett, akinek Révész kapitánnyal szemben követelése lett volna.

NN 1901. december 21.

Nt.

264. A HÉTRŐL

Nincs olyan gondolkozásra ráérő ember, aki huszonnégy óránként legalább egy percet ne fordítson a régi igazság felfrissítésére, hogy voltaképen minden mindegy s mindennek sorsa az

elmúlás. Nagyobb banalitás ugyan ennél nincs a földön, de néha az embernek okvetlenül muszáj kérődzni.

Hogy a *szép kapitány* esetét hallottuk, így kezdtünk újra kérődzni néhányan, újságot író emberek. Mi gyakran járjuk az éjszaka tanyáit és sokat meg tudunk érteni, amit nem érthet meg a nappali világ. Mi látunk előkelő gavallérokat tökrészegségben. Látunk éjszakai szerelmeket, melyek okvetlen romlásba vezetnek. Látunk sápadt, verejtékes arcokat, melyek ostoba kártyalapokat kémlelnek. Fiatal aggastyánokat, vén ifjakat látunk mámoros feledtségben. Az éjszakai emberek sok élet csődjét megjósolhatják. Nekem még csak néhány esztendőm fulladt az éjszakába, de emlékeimben már vaskos album alakulódott. Akik ez albumban vannak, mind személyes ismerőseim voltak. Itt van az album elején a kis erdélyi mágnás, kinek őse kancellár volt. Milyen jó fiú volt, milyen rózsás arcú, víg fiú. Pár éve itt futtatott a nagyváradi gyepen. Egy kis revolverrel befejeződött az ő fiatal élete. Lipótmezőn van a legmelegebb szívű korhely, kit valaha ismertem. A gavallér postagyakornok kétszer ülte meg már a tömlöcöt. Egy nagyváradi tisztes család pénteken temetett valakit. Akkor ítélték el ezt a valakit váltóhamisításért. Aztán hányan vannak még az én albumomban! .. Víg életű katonák, úri gavallérok. Éjszakák során dözsöltek körülöttem. Mámorosak, vígak és ragyogók voltak és elhullottak mind... Járjuk az éjszakát. Víg, mámoros alakjai *újak*. Vajjon hányról végeztetett el ezek közül? ...

Néha jól esik a múltba visszafutni. Néha nagyon tanulságos a múlt.

Nagyon messze ezúttal nem akarunk menni, csak hét-nyolc évvel visszafelé. Milyet változott azóta a kis magyar glóbus! Milyet változott azóta körülöttünk minden. A »nagy kormány« ideje után volt ez. Csupa föllendülés, csupa emelkedettség, csupa önbizalom volt a magyar élet. A szabadelvűség nagy győzelme kicserélte ezt a kis országot. Sokára lesz már itt olyan harmónia, mint volt akkor. Micsoda dekadencia néhány esztendő alatt. Desperáltság, de emellett kínos, alattomos harc mindenütt. Hitünk, bizalmunk nincs már magunkban. Reakció kísért mindenütt. Föllendülés helyett rettentő süllyedés, harmónia helyett mindenki harca mindenki ellen, önbizalom helyett a bigottéria becsempészése, munka helyett inség-kenyér, szabad intézmények szaporítása helyett hatósági intézkedések légioja, stb. Nyolc esztendő tönkretette egy pár kövér esztendőnket ...

*

De legijesztőbb bajunk a pénztelenség. Ehhez elmékedéseket hiába fűznénk. Ez most kérelhetetlen s változhatatlan valóság.

Egy nagyváradí úriember mondta, ki Bécsben, Budapesten, időzött hosszabb ideig mostanában.

— A pénztelenség csodálatos nem látszik meg a nagy városok külső életén. Az emberek csak úgy élnek, mulatnak, szeretkeznek, költenek, mint a múltban, mint máskor.

És itt van a dolog tragikuma. Az embereken nem akar meglátszani a rosszra változott viszonyokkal való megalkuvás. Élnek, mulatnak : szeretkeznek és költekeznek, mint máskor.

*

Mi úgynevezett »vidéki emporiumok« legsúlyosabban viseljük e válságot. Mindannyian Budapest becses képére formálódtunk. Minekünk mindaz kell, ami Budapestnek. Budapest pedig alaposan kiszipolyozott bennünket, de ami maradt az ereinkben, arra még juszt formál. A »szezón«-ban volnánk, vagy hol a manóban. A karácsonyi vásárokról siralmas elégiákat tudnának mondani a nagyváradí kereskedők, üzletemberek és iparosok. Vendéglők és kávéházak üresek. A színházbajárás ritka luxus-számba megy. Mindenki jajong, panaszkodik. Készülődnek a téli hangversenyekre, mulatóságokra. A megalakult és alakulandó bizottságok kétségbe vannak s lehetnek esve. Szomorúan mulatunk e télen. A jó szegedi »Meteor«-nak hiába válnék be a jóslata. Két méteres vakító fehér hó borulhat a földre : fekete mégis az idej karácsony

NN 1901. december 22.

(-b)

265. FELEKEZETI KERESKEDELEM

Minap országos gyülekezést tartottak a gazdák és nagy kérdéseket, kisebb kérdéseket feszegettek a tanácskozásaikon. A legnagyobb kérdésben persze nem értettek egyet. Tudjuk már, hogy a központi vezetőknek, a nagybirtokosoknak és nagyuraknak nem kell az önálló vámterület. Nekik a közösség kell Ausztriával és lehetőleg az egyoldalú alku, a gazdasági termények védelmére, a többit vigye el az ördög.

Csodálatos, hogy az a sok okos ember, aki az agrármozgalmakban szerepet visz, bele dugja a fejét a homokba és nem lát tovább a homoknál, természetesen a saját homokjánál vagy televényénél,

melynek értékét, jövedelmezőségét, pedig óriási arányokban fokozná az országnak ipari állammá való átalakulása, ami ellen megfontolatlanul és talán pillanatnyilag elősmerhető külön érdekek miatt dolgoznak. És a többi gazdaságpolitikai kérdésben is dominál az egyoldalúság. Ebből pedig harcok származnak az ország különböző kereseti osztályai között, mégpedig éles harcok. Semmit sem változtat ezen két előkelő mágnásnak az országos gyülekezéskor tett kijelentése, hogy a békének szükségét érzik a gazdasági felekezetek között és, hogy az ellentétek kiegyenlítését keresik. Persze csak elméletben, hisz a valóság rácáfol a szépen hangzó békességes mondasokra. És mégis, már a pusztá mondasokért áradozó ünneplés jár a mágnás uraknak. Meglepetve láttuk a héten, hogy a liberális újságok vezérlő és egyéb cikkeiben ösmertették a békekereső agrár dalai lámákat, akik újabb idő óta a liberális párthoz szegődtek és ennek folytán bele vannak foglalva azon férfiak sorozatába, akiket minden jóindulatú kormánylapnak elvből dicsérni illik és kell.

Szó sincs róla, mi is nagyra becsüljük a törekvést, hogy a gazdasági osztályok keressék az érdekelletétek békés, helyes kiegyenlítését. De ez a törekvés valójában nem létezik és éppen az agráriusok részéről nem létezik, akiknek most lefolyt gyűlései is beigazolták — az ellenkezőt. A szép muzsikaszóra, amit a két főúr el is ért, újság-himnuszok reményében beszélt, csakhamar rácáfoltak a további dikciók és határozatok. Hogy csak egyet említsünk, az a mód, amellyel a Köztelken protegálják a fogyasztási szövetkezeteket.

Éppenséggel nem alkalmas az érdekelletétek kiegyenlítésére és elsimítására, mert az mód hadüzenet egy egész létében jogosult kereseti osztály ellen, melyet ma már nem lehet már csak egy felekezeti szempont alá se vonni, hiszen a kereskedelem immár mindinkább felekezetközi kezekbe jut. Bizonyos határokig kétségtelenül jogosult a fogyasztási szövetkezetek létesítése is, abban a kiterjedésben, amint az a közgazdasági szükségletnek, vagy a hiányzó verseny helyreállításának felel meg. Hanem a véglét itt is kárhuzatos. Az a véglét, hogy a pap az oltáriszentség után közvetlenül a boltkulcsot veszi a kezébe és a népre nem is létező előnyök ürügye alatt, sőt igen sokszor a nép egyenes kárára fillérenként összeadott tőkéjének elharácsolásával foglalkozik csupán gyűlölködésből azok ellen, kiknek fáradságos és becsületes kenyérkeresettét irigyli és el akarja venni.

A jelenlegi kormányelnök »tisztá« aerája óta, két éven keresztül, senki nem mert hozzányúlni a fogyasztási szövetkezetek ponyváján űzött romboló politikához. De valaha tán mégis el-

jutottunk olyan végzetes tapasztalatokra, melyek argumentumából kiindulva a kereskedelemügyi miniszter megbolygatni bátorkodik a dolgot. Erre vall legalább a leirat, melyet Hegedűs Sándor a kereskedelmi- és iparkamarához intézett, hogy tájékoztassák kerületeik fogyasztási szövetkezeteinek minden viszonyairól.

Nem lesz könnyű ez a föladat, mert a szövetkezetek vezetői fanatikusak és óvatosak, többen pedig a világosságot már nem tűrő viszonyok önkényes felderítésétől alighanem tartózkodnak. De amit a kereskedelmi miniszter kiadott, már két év óta egyre azt felelte, a panaszkodó kereskedelemnek, hogy a kegyelt fogyasztási szövetkezetek mindmégannyian nebánsvirágek.

Jövőre talán változik ez a fölfogás. Talán elérhető, hogy az állam segítsége, támogatása és tehermentesítése csak az igazán hivatással bíró ily szövetkezeteket illetheti és, hogy ellenkező viszonyok földerítése esetén védelem illeti viszont a keresetükben és existenciájukban megtámadott polgárokat, akiknek összesége nem utolsó tényezője az ország teherviselő és kultúrelemének.

NN 1901. december 24.

Nt.

266. BETLEHEM NÉMA

Betlehem, a megváltásnak e térképen föl nem lelhető, földhöz nem kötött hazája, néma. Betlehem hallgat. Úgy véli, hogy az embereket nem érdemes megváltani s Betlehemnek alighanem igaza van.

Mi, kiknek adatott e vigasztalan, sivár, kietlen korban élni, Betlehem megnyilatkozását még nem hallottuk. Mi már hinni sem akarunk Betlehemben. Lapozgatunk az örök küzdesek, a megváltások harcainak történetében. Lapozgatunk és álmélkodunk. A népek adatott Mózes . . . Harcoltak és győztek a Makkabeusok . . . Született újabb megváltásra a Krisztus . . . kiszégező ő pontjait Luther . . . a francia forradalom végig lángolt a világon . . . Kigyullad az arcunk, lázas a szemünk. Hát csakugyan voltak Betlehemek s voltak megváltások ? Voltak s lesznek csakugyan, csak nekünk nem adatik belőlük ?

Nekünk nagyon messze kell még lennünk Betlehemtől. Mi, kik most élünk, megváltatni nem fogunk. Amiként az utolsó megváltásnak, a francia forradalomnak lángja megvilágosított minden agyvelőt, akként készül most elterülni a világra valami rettenetes nagy sötétség. Emberek, kik még világosságban tanultak

gondolkozni, most elrettenve súgnak össze s mondják, hogy ez a sötétség ráborította már mindenre az árnyát s jaj azoknak kik nem tanultak meg rákok módjára hátrafelé menni. A mennyi hamis bálvány volt Baál Isten szobrának ledöntése óta, az mind visszakerülni készült régi trónusára. Pogányoknak fanatizmusa, írástudóknak dölyfe, farizeusoknak gonoszsága, főpapoknak istenesége, földi fejedelmek tirannizmusa, mind, mind visszakészül. A csodás gépek sokaságát hogy megcsinálta a világ, azt tartja, hogy az emberre, mely önmagáé legyen, nincsen semmi szükség. Pedig, hajh, sohasem volt ilyen sokaság az ember. Milliók élnek, örökös Jóbok s a kínszenvedések kálváriáját végig kell járni s úgy leroskadni millióknak . . . Ne idézzük fel ezredévek temető-lakóit, leírhatatlan számát a néhai élőknek, kiknek az életből nem jutott valaha egyéb nyomorúságoknál. Magunkról és magunkért beszélünk, a mi megváltásunkról(*), kik talán érdemesebbek és Isten képeire formáltabbak vagyunk a rég elhullott millióknál s kik távolabb vagyunk mégis Betlehemtől, mint emberi nemzet volt valamikor. És beszélünk e kis földről itt a Duna-Tisza mentén, e kis országról, hova megfogyatkozva jut el a világ erénye s megdagadva, növekedve minden bűne. Itt eggyel több a kálváriák stációinak a számuk. Itt mindenek fölött szörnyűséges siralom völgy s reménytelenség az élet. Hol van ide Betlehem? Mikor jön ide megváltás? E kis ország valóban a farizeusok örök hazájának látszik. Le fog lehetni győzni őket vajjon majd valamikor? Szeretnők ünnepet rontani ezeket elgondolva s szeretnők harásnyan kiáltani:

— Farizeusok ünnepeljete! Mi nem ünnepelünk! . . . Ebben a kis szerencsétlen országban embert embertől a farizeusoktól csinált, egyre emelt s egyre szaporított falak egész serege választja el. Itt Isten nevében felmagasztaltatnak s fénybe helyeztetnék magukat Isten szolgálóinak valóságos érdemtelenek. Itt apjáért nyomorog az egyik, míg a másik szintén csak az apjáért állandó dúslakodásban részes. Itt él és uralkodik százezer ember, születik, vért izzad, kínszenved, és meghal sok millió. Itt csak tűrhetnek azok, kik másként imádják a maguk Istenüket, mint ahogy a fény és a dúslakodás urai szeretnék. És jaj, ha valaki a nagy megváltások hőseire gondolni mer. Jaj Mózes gyermekeinek, jaj a makkabeusok utódjának, jaj annak, ki Krisztus valóságos híve, jaj a Luthert követőknek s jaj, százszorosan jaj, kik a megváltások szent summáriumában, a Voltaire-ek nagy művében mernek hinni és — tovább haladni! . . . Itt, ebben a kis szerencsétlen országban el kell felejtenie gondolkoznia az embernek, ha nem akarja, hogy megfuttassák, hamar célhoz juttassák a kálváriáján. Itt a segítség nem

azoké, akik segítségre szorulnak de a bilincs sem azoké, akik megérdemlik. Itt a hazugság, megalázkodás és butaság az enyhítői csak az élet kínos terhének. És még mindég visszafelé megyünk. Ameddig csak lehet — a középkorba . . .

Nem békességnek, szeretetnek ünnepe vagyon most, hanem minden hitünk és reményünk föladásának áldozati napja. Az egész világ, de kivált a mi kicsiny siralomvölgyünk, szörnyű messzeségben van a megváltástól.

Lesz megváltás. Lesz újra megváltás. De olyan irdatlan sötét messzeségben van a megváltásnak napja, hogy onnan már csillag ragyogása sem sejdíttethet velünk semmit.

Betlehem néma. Mit sem ígér. Feketeség fekszik a világon s koponyákon. Milliók jaja, panasza száll ki a rettenetes éjszakába. A kiknek Istenük van, jajgatván, siránkozván fohászkodnak. Örömben, békességben csak a farizeusok s ő barátaik ünnepelnek.

NN 1901. december 25.

A.E.

1902

JANUÁR—FEBRUÁR

A bécsi zsoké klub szerencsés nyerőjéről, a »nem boldog a magyar« hírhedt szárnyrabocsájtójáról, sok szó esett mostanában a szép haza minden tájékán. De sehol annyit nem beszéltek Szemeréről, mint a kerületében, ahol majdnem olyan népszerű, mint a nevééről hívtott asztaltársaság ifjai között.

Szemere Miklós a tasnádi kerület képviselője. Az úgynevezett agrárius-szabadelvű képviselők csoportjába tartozik, ami majdnem természetes de az már kevésbé mulattathatja őt, hogy kénytelen egy másik csoporthoz is tartozni: a képviselő urak ama szintén tekintélyes csoportjához, mely annyi dolgot és gondot ad most a — kúriának. Mert hát a tasnádi kerület képviselője Szemere Miklós de genere Huba (degenerált Huba, — mondja a másik a miskolci Szemere morózus csúfólódással) *peticionált honatya*.

Úgy történt volt a dolog, hogy nagy zavarban voltak a tasnádvidéki derék választó polgárok. Egy jelöltjük volt. Kossuthpárti birtokos ember, aki a maga vagyonát maga szerezte. Nehezen adogatta ki hát a bankókat a jelölt. Meg aztán egy jelölttel nem is lehet igazándi választást csinálni.

— Nem boldog a magyar — vélték a jobb időkhöz szokott kortesek s ez az elégikus konstatálása a helyzetnek eszükbe juttatta a Szemerét . . .

Na hát erről a választásról most is úgy beszélnek Tasnád vidékén, mint valami mesébe illő szép álomról. A csaholyi oláh kész megesküdni rá, hogy a domnu Szemere voltaképen a királynak a kulcsárja s ő felsége rábízta, míg a választás tart, a kulcsokat. Nem kell rosszat gondolni: a választás tiszta volt. A szavazatáért nem kapott pénzt senki. Az egészen más dolog, hogy az ötven krajcáros bankettek, melyeket önkéntes aláírásokkal csináltak, olyan fényesek voltak, hogy a pezsgő patakokban folyt s a vendéglős olyan élhetetlen, hogy még ezt az ötven krajcárt sem vasalta be senkin. Azt meg nem lehetett megtiltani, hogy mikor a cigány maga *háromszáz* forintot kap, egy büszke választópolgár ne adhassa el *húsz-harminc* rongyos forintért a maga napraforgómagját, vagy köleskásáját, ami ezelőtt két évvel termett s egy éve már elfogyott. Egyébként is nagyon ügyeltek a törvényes formákra. Egyik főkortes leánya nyugodtan fogadhatott el harminc krajcár értékű cukorkát s nem tartozott észrevenni hogy a cukorkásdoboz testvérek között is megér hatszáz forintot. Komoly szakértők és beavatottak szerint *Szemerének nyolcvanezer forintjába* került a tasnádi mandátum, pedig egy szavazatot sem vásároltak

meg. Mennyibe kerülhetett volna, hogyha nincs meg a tiszta választásokat biztosító törvény?!

No de Szemere úgy gondolkozott, mikor különvontattal s magyarruhás ifjúival bevonult a kis érmelléki fészekbe, hogy megmutatja, hogy igazi magyar úr akkor is úr marad, mikor a zsekéklub játékasztalaitól s a gyeptől leereszkedik a közéleti szereplés posványába.

Lássa egész világ, hogy nem boldog a magyar s »magasabb közéleti erkölcsstan« »keresztény alapokra fektetés« és Szemere de genere Huba kell neki.

A Kossuth-párti atyafi egy darabig licitált a napraforgó magra s a köleskására, de nem bírta a szorítást. Hat lóhosszal hasált el s okosabbat nem tehetetvén, — peticionált.

Szemere e közben honmentő akciójához látott, s két milliócskát szerzett saját ősi magyar személyének és így nemzetének.

Egy munkatársunk, aki most Tasnád vidékén időzik, azt írja, hogy Szemere nyeresége felfordult világot csinált a kerületben. A kisebbség vissza készül vonni minden peticiót. Viszont a Szemere pártja azt szeretné, hogy a képviselő be se várja a kúria döntését, hanem úri büszkeséggel *mondjon le mandátumáról s lépjen fel újra*. Ők majd megmutatják, hogy újra Szemere győz. Úgy titokban pedig azon töpregenek a Szemere kortesek, hogy mennyit lehetne abból a bizonyos két millió koronából hazafias, jobban mondva alkotmányos célokra fordítani.

És valóban, ha azt akarja Szemere, hogy még egyszer boldog legyen a tasnádi magyar, eszközöljön ki neki még egy választást. Vagy legalább vegyen tőlük még egy kis napraforgómagot, köleskását, miegyebet. Bizony a mai gazdasági viszonyok között áldás egy-egy szerencsétlen vidékre olyan képviselőjelölt, mint Szemere Miklós. De hát ezt nem értik meg a zsidó merkantilisták, rongyos demokraták s a többiek. Kártya és lószerecse a magyar úrnak, választás a derék polgároknak s — boldog lesz a magyar...

NN 1902. január 4.

Nt.

268. A NAGYVÁRADI JOGAKADÉMIA CÍME

A nagyváradi jogakadémia igazgatójától, dr. Bozóky Alajos kir. tanácsos úrtól egy hírlapi közleménynek szánt levelet kaptunk. A levél közérdekű ügyről ad értesítést. Közöljük tehát. Közöljük pedig szóról-szóra. Az írás így hangzik:

Tanodai értesítés. Azon magán és köztisztviselő urak, kik az államszámviteltanból képesítő vizsgálatot tenni kötelesek, ezennel értesítettnek, hogy a beíratások az államszámvitelten hallgatására alulírott nál, f. 1902. évi jan. 7—10-ig történnek. 10 korona tandíj lefizetése mellett. Csak olyan jelöltek bocsáttatnak a budapesti államszámvitelteni államvizsgálati bizottság előtt vizsgálatra, kik az államszámvitelten hallgatását tanodai bizonyítvánnyal igazolják.

Kelt Nagyváradon, 1902. január 6-án.

dr. Bozóky Alajos

kir. tanácsos

Kir. kath. jogakadémiai igazgató

Mint ebből az írásból látható, ismét alkalmat kaptunk, hogy hozzányúljunk egy mind szélesebb körben pertraktált kényes dologhoz. A *jogakadémia* címe ez, melyről már különböző formában számtalanszor írtunk. A nagyvárad kir. jogakadémia címét az intézet vezetői önkényesen kir. kath. jogakadémiára változtatták. Eldobták az intézet régi pecsétjét s az új pecsét már az új címet mutatja. Kimutattuk, hogy ez a címváltoztatás önkényes volta mellett jogtalan és alaptalan is. Maga a közoktatásügyi miniszter az akadémiát *kir. akadémiának* írja és íratja. Bozóky igazgató és kir. tanácsos ellenben — mint látható — következetesen és nyíltan használja az önkényesen felvett új címet. A kir. tanácsos úr magát nem címezi kir. kath. tanácsosnak, de az intézetet minden áron felekezeti akarja tenni.

Legsürgősebb ideje már, hogy a dologba beleszóljon a közoktatásügyi miniszter. Az agyonhallgatás nagyon veszedelmes precedens lenne. Az ilyen precedensek *szaporításától* pedig nagyon óvakodnunk kell ebben a szerencsétlen országban, ahol minden *felekezeti* kezd immár lenni, még az irgalom kenyere is...

NN 1902. január 8.

Nt.

269. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad i tarkaságok

A kártyás ember

A hírlapot író embereknek vannak régi kedves ismerőseik. A megfagyott drótos tót, kinek csak a csizmáját hagyták meg a farkasok, az egyetemi hallgató, akibe hisztériás hercegnő és milliomosnő szeret és a többi és a többi. A közönség már egészen megbarátkozott e kedves legényekkel, hajlandók kisegíteni a lapokat

szenzációik hiányossága esetén. Egyik ismerősünket azonban már régen nem láttuk. *A kártyás ember* ez, a derék jó úr, ki tulajdonképen nem is kártyás ember, hanem békés polgár. Egyszer beugrik, játszik, nyer, izzad, veszteni kezd s vesz . . . Aztán a játék végén visszakéri a pénzt, mert az nem az övé volt. Három éve nem találkoztunk e derék úrral s a napokban újra viszontláttuk. Nem sokat változott, csak a ruha volt cifrább rajta. Valaki meg is jegyezte :
—Ej, ej, ezek a riporterek jól ruházzák a régi ötleteket. Sok énekesnő tanulhatna tőlük — öltözködni . . .

NN 1902. január 9.

Dyb

270. SZÍNHÁZ

A sötétség hatalma

— A »Szigligeti« színház premierje —

»Kereszteld meg az ártatlant, mielőtt megölnéd!« . . . Ez Tolsztoj! Rombolója a mostani — szerinte meghamisított-keresztységnek s mégis túlcitálója minden vallási evangélistának, kik valamikor éltek. A sötét pesszimizmusnak, a szemek kegyetlen látásának a túlzott krisztianizmusnak, a fanatizmusnak nagy prófétája ő : forradalmár a szeretet és megváltás nevében.

Mi — ez idő szerint — nem tudjuk és nem akarjuk megérteni őt. Kegyetlenségét, fanatizmusát, nagyságát megszádulva szemléljük, de igazai nem a mi igazaink.

Nem is igen lesznek azok soha. Szláv ő nekünk nagyon, kegyetlen, öldöklő szláv és mi ennyi kegyetlenség láttán elvesztjük a kedvünk a mennyországhoz is.

Tegnapi darabjával elég röviden lehet s tudunk végezni. Rettenetes paraszt dráma ez. A Szigligeti-színház rendezője törült s törült, ám a megdöbbenés, irtózás csendesebb, hangosabb morajlása gyakran futott végig a házon. És ahol meg nem döbentett, még gyilkosabban hatott : kacagást gerjesztett. Ahol dermednie kellett volna a vér élni vágyásának, olyan kegyetlenül festett a nagy sötét próféta, — kacagtak . . . Gyilkosság, rablás, házasságtörés, újra gyilkosság, fajtalanság, nyomor, pizok, betegség : ezek a történet stációi. Az utolsó stáció pedig a lélek megtörése, a gyenge férfiúnak szinte perverz lakolni vágyása . . . Ez a Tolsztoj darabja s a közönség fázva, dideregve távozott, pedig a rendező sokat törült s erkölcsös hajlandóságú emberek ezt mondogatták :

— Szép dolog epikureusnak lenni.

Hát szebb, mint az erkölcsök vértanújának.

... Az evangélistáknak nem szabad olyan szörnyű kegyetleneknek lenni, mint Tolsztoj.

Az előadás jó volt, csupán egy-két szereplő nem ért föl a darab megértéséig. P. Szép Olga nagy készsége s túlzott verizmusa tegnap igenis stilszerű volt. Díszes virágcsokrot kapott, csak ne eresztették volna le éppen akkor, mikor szegény Bognár olyan művésziesen haldoklott. Nagy sikere volt újra Szarvasi Sándornak, ki megrázóan erős és igaz tudott lenni. Csak Szohner Olgát, Kacziány Violát kell még kiemelnünk. Közönség volt. A hatás a legvegyesebb. A modern próféták elveszik az embernek azt a kis kedvét is az élettől, ami megmaradt.

NN 1902. január 9.

(a.e.)

271. A MI DIÁKJAINK

Kedves, jó hírt hallottam s olvasok diákgyermek éveimnek legkedvesebb barátjáról Csighy Andor nevezetűről.

A külföldi egyetemeket járja az én régi jó barátom s most Strasszburiban studenteskedik. Itt esett meg vele az a kivételes dolog, hogy őt az idegent, a magyar »Janosh«-t, az egyetem legelőkelőbb tudományos körének elnökévé választották meg. Minden bizonyosság szerint azért, mert őt tartották a legkülönbnek, legértékesebbnek és legérdemesebbnek.

A mi lapunk a második magyar lap, mely ezt a dolgot érdekesnek tartja lejegyezni. Több lap aligha fog akadni s az első lap közlésének értékéből sokat von le, hogy a közlő lap ezt a kis hírt is, mint minden hírét protestáns szószban tálalja fel, mert felekezeti íze van már — mint sokszor jajgatom — mindennek ebben az országban. Mi hát nem kürtöljük, hogy Csighy Andor végzett ref. teológus és filozopter, volt szénior, csak konstatáljuk, hogy egy derék, ifjú magyar diákember kitűnt a külföld egyik legelső egyetemén — tudásával és munkájával.

Fehér holló az ilyen hír s szárnyat még sem kap.

Ha az én édes Andor barátom sokat adna a hiúságokra s az emlegetettségre, bizony nem azt csinálná, amit csinál. Mennyivel többet tudnának és tartanának róla.

Először is miért ment ő ki külföldre? Az igazi magyar diák fűtyül a külföldre. Hogy aztán mikor már két diplomája is van, miért tanul tovább, ez már aztán teljesen érthetetlen.

A mi diákjaink de másként csinálják. Beiratkoznak, pártba lépnek, korteskednek, választanak, obstruálnak, utcán tüntetnek, hont mentenek, verekednek lovagiasan és bottal, zengerájokat riasztanak, feudális urak talpát nyalják, keresztény alapokra fektetnek, közéletet tisztítanak, képeket koszorúznak, atletikát fűznek, zsidót ütnek, zászlót szentelnek, közéleti alakokat dicsérnek és ócsárolnak . . . Bizony, nem tudjuk mi a programjuknak tizedrészét sem felsorolni. De egyet tudunk: abszolúte nem tanulnak s abszolúte semmihez sem értenek . . .

Ha ezen a programmon és úton elindul az én Andorom, daliás, szép fiú is különben, ma talán ifjúsági vezér, tagja a Szemere-társaságnak, rettegett közéleti faktor.

Mi lesz így belőle, mikor semmit sem csinált, csak dolgozott, írt, tanult, munkált . . . Ebben az országban így nem lehet karriért csinálni. Majd meglátja ezt az én édes jó barátom, kinek gondolatban a szívemet küldöm innen: ebből a feudális, klerikális, sajnálnivaló kis hecc-országból . . . És kívánom neki, hogyha visszajön, haladjon és boldogulni tudjon, noha — értékes ember . . .

NN 1902. január 11.

(ae.)

272. A HÉTRŐL

Tegnap, ragyogó, napsugáros délelőttön Vénust nézegettük a nyílt utca során. Ne tessék megijedni. Nagyon illedelmes látvány volt. Nem a szerelem pogány istennőjét, aki különben dél-előttönként túrhetően diszkrét még a nagyvárad utcákon, hanem Vénust, a legszebb csillagot, az estének és hajnalnak közös ideálját. Kék volt az ég, ragyogó a nap, enyhe a szellő, mintha Itáliának örökös tavaszával cseréltük volna ki a mi ostoba időjárásunkat. És a tiszta égen, a ragyogó nap mellett látható, bűvös fényvel ragyogott a reggeli égbolton föllépdelő esthajnal-csillag. Talán kevesen vették észre, hiszen kinek van kedve és ideje az égre nézdegélni, honnan olyan kevés adomány jön s olyan kevés tökéletes ajándék mostanában. Mi észrevettük és megbámultuk . . . És bár tudtuk, hogy Vénus ragyogásában nincs semmi különös, csak közelebb jön sáros földgolyónkhoz, babonás érzés fogott el bennünket, akárcsak primitív, jámbor, hívő földembereket, kik élnek a mezőkön, tanyákon és kicsi falukban . . . És egy percig

babonás hittel tépelődünk, hogy a nagy úrben készül valami szörnyű dráma. Íme ragyog fényes délelőttön felénk a Vénus sugara s meleg tavasz van téli januárban... Aztán szégyenkezni kezdünk, hogy így ostobáskodtunk. Vénust nem sokáig látjuk s újra elsötétül. Elmulik a januári tavasz is. A természetnek nincsenek csodái. Csak csodabogarak, kik kétlábon járnak. Nem néztük hát tovább Vénust. Tovább mentünk a többi csodabogarakkal. Ők a mi néznivalóink. Írjunk csak róluk krónikát...

*

De a csodabogarak között sem történnek csodák. Tessék elhinni, hogy nem történnek. Például álljon elő Gerő Ármin rendőrfő és próbálja meg. Szóljon így :

— Tisztelt csodabogarak, alsóbb néposztályhoz tartozók és előkelők. Nagyváradon többet nem hazárdozunk. Minden hazárd játékot meg fogok akadályozni!... Hogy kinevetjük, mi a tisztelt csodabogarak!.. Szerencsére Gerő Ármin józlésű, okos ember, s nem mond ilyet. Tudja, hogy ma már csodák nem esnek. És azt tudjuk már egynehányan. Sőt mi még azt is tudjuk, hogy kezd már nagyon is gyanús lenni nekünk ez az országszerte dühöngő, tömérdek erkölcs. Az ördögbe is, egyszerre ilyen erkölcsös lett ez az ország? Hiszen ez csoda volna. Már csodák nem történnek, tehát más történik itt. Ez a nagy erkölcsmania a nagy farizeus-színjátéka, mely beugrat sok jóhiszemű naivat is.

És a dolog így áll :

Ez ország társadalmának gyökeres nagy átalakuláson kellene átmennie, de nagyon sokaknak áll érdekükben, hogy ez az átalakulás meg ne történjék. *Igazságossággal* kellene szolgálni sok-sok elnyomottnak, nyomorgónak, de az igazságosságtól félnék a kiváltóságosak. Hogy hát az átalakulást megakadályozzák : adnak a beugratható naivaknak vallás maszlagot, hazafias maszlagot, erkölcs-maszlagot s száll az ige főpapok székéből, főurak ajkáról :

— Legyetek vallásosak és erkölcsösek. Túróké a mennyeknek országa. Védelmezzétek vallásotokat és hazátokat, mert istentelenek hada készül ellenük. Ne világosítsátok, ne oktassátok a népet, mert a szegény nép csak szerencsétlenebb lesz, ha olvasni és tudni fog.

A prédikálók azonban ragyogó isteni jómódban élnek ; milliókat nyernek, vesztenek esténként. Hazafias gondok nem bántják szíveiket. Futtatnak paripáikkal a gyepen. Amennyi ragyogó asszony, mind az ő számukra — öltözik. Nem imádkoznak, de nem is dolgoznak. Ha néha megrettennek az alantuk megmozduló

mobtól, hát prédikálnak egy kicsit nekik a vallásról, az erkölcsről s a veszedelmes istentelenekekről. A *mob* többnyire beugrik a *meny-nyek országának* s nem veszi észre azt a csekélységet, hogy a *földi ország* csak néhányaké . . .

Ezt a kis színjátékot Bodnár Zsigmond dr. növekvő idealizmusnak, a klerikálisok a társadalom valláserkölcsei alapokra fektetésének s mi szótár-szegény kis írástudók reakciónak nevezzük

*

Bocsánat, hogy ezt a nagyváradi hazárdjáték-ellenes ügy ötletéből mondtuk el. A mai magyar társadalomnak nincsen olyan eseménye, amelyhez ezeket az apró mementókat ne kapcsolhatnók. Szomorú kis társadalom ez. Szegény és beteg. Több: koldus és hisztériás. A napokban olvastuk, hogy mikor Magyarországon az első klerikális lap, a »Magyar Állam«-má vedlett »Idők tanujá« megjelent volt, az egész magyar társadalom felháborodása zúgott a kis pápai áldásos papiros felé: ma már a sajtó(*) fele reakciós szellemenben delgozza a magyar társadalmat. A haladás és pozitívizmus alapján álló protestantizmus is olyat esett a nagy reakcióban, hogy például a dunáninnyi és tiszántúli kálvinista írástudók valóság-gal tridenti türelmetlenséggel jelentik ki, hogy az unitáriusokat nem ismerik el protestánsoknak s velük együtt lenni nem akarnak még a protestáns irodalmi társaságban sem, aminek különben éppen úgy nem volna egészséges társadalomban helye, mint a most tervezett zsidó gimnáziumnak, egy szóval semmi felekezeti intézménynek, mely a templomok falain kívül esik. Dehát felekezet, »erkölcs«, nacionalizmus kell a magyar társadalomnak. Egyenlőség, igazságosság, becsületes munka, a szellemi kincsek gyönyöreiben való egyesülés, felvilágosultság s testvériség nem. Majd kellene még! .

NN 1902. január 12.

(ae.)

273. TARTÓS MARAKODÁST KÍVÁNUNK

Bartha Miklós, a kálvinista, jezsuita cikket írt. Jezsuita cikket s ebben a liberalizmus elvét csak csaléteknek mondja, melyen megfogják az egész országot s így lesz szerinte liberális »a harangozó, a kereskedő, Sáfár Zélig és Buday Barna, Ó-Buda és Esztergom«. stb. Buday Barna, az agrárius klerikálisok

lapjának a szerkesztője zokon vette az ő szerepeltetését a cikkben. Most így válaszol Barthának :

Az eszmetársításon megdöbbsentünk, mert Bartha Miklóstól nem szoktunk léhaságokhoz, már pedig az ily társítást legenyhébben szólva csak ennek mondhatjuk. Bartha Miklós felkötö a kolompot »Kazár földön« című könyvével, melyben eget földet megmozdít a kazár uzsorások ellen. Mídön a *Hazánk* a harcot fölveszi és ez uzsorások fizelmeinek oly rejtett dolgait tárja föl, melyekről Bartha nem tudott, jogosan várhatta volna, hogy Bartha e harcban támogatja az ő irányában menetelő agrár-lapot és az ő megtámadott könyve megerősítését örömmel üdvözlendi. Ehelyett Bartha liberális elvtársakká teszi az uzsorást és az uzsorás üldözőjét. A megtiszteltetést köszönjük, de nem szolgálván rá, visszautasítjuk, — nem állván Sáfár Zéliggel oly intim politikai érintkezésben, mint amilyenben Bartha Miklós állhat, ki még azt is tudja róla, hogy liberális. Úgy látszik, Bartha Miklós előtt programbeszédet is mondott Sáfár Zélig — mi csak a hivatalos lap adatai alapján ismerjük ez embert s a vele való intimitást átengedjük Bartha Miklósnak, kinek párhuzama ép oly találó, mintha azt írónók, hogy Bartha Miklós és néhai Rózsa Sándor egyaránt [t] függetlenségiékiek voltak, miután Rózsa Sándor (bár aljas gazember volt) részt vett a függetlenségi harcban, a maga módja szerint, sőt a német uralom ellen még akkor harcolt, amikor Bartha ugyanazt megkezdette.

Csak tovább, tovább. Ez szép, ezt szeretjük. Tartós marakodást kívánunk.

NN 1902. január 12.

Nt.

274. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyváradai tarkaságok.

(*Invitálások.*) A nagyváradai függetlenségiékiek öröm-mámorban úsznak, kivált mióta Barabás Béla itt van közöttük és mindannyiunk között. A hódítók büszkeségével és leereszkedésével rátértek immár az invitálásokra.

Szokoly Tamás a múlt estén többek között Fodor Gyulát invitálta meg, hogy lépjen be immár a függetlenségi pártba. Úgy történt, ugyanis hogy a Barabással vacsorázó társaságban Fodor Gyula dr. is megjelent.

A hivogató, csalogató szavakra nem Fodor Gyula, hanem Stern Herman válaszolt :

— Sohse bántsuk Fodor Gyulát. Jó helyen van ott, ahol van. Kellenek nekünk az ilyen derék, erős ellenfelek, mint ő.

Ám azért folyik az invitálás. Egyelőre Radó Ignácot, Mezey Mihályt s még egynehány szabadelvű vezért hívogatnak maguk közé a negyvennyolcasok.

Csak az igazságnak tartozunk annak a kijelentésével, hogy egy embernek az elhódítására nem mernek még gondolni sem a győzők s ez a férfiú Müller Salamon .

*

(*Pintér Imre verse.*) Pintér Imre a jeles baritonista sajnós verseket is ír és még sajnósabb, hogy verseit kitüntető bizalommal nálunk szokta elhelyezni. A legújabb versét szeretnénk leközölni. Valóságos unikum: *pőr vers*. Válaszul tudniillik a volt házigazdájának, aki némi törött ablakokért s egyebekért bepörölte Pintért. Csupa kuriózumból két strófát mégis csak közlünk a versből. Íme:

*Öt koronát követel hát
És ha azt meg nem adom,
Dobszó útján viteti el
Rámás csizmám, kalpagom!*

*Ma kaptam a megidézést
S alig várom a napot
Ahol majd a bíró előtt
Sok mindent elmondhatok*

Sok mindent elmond még ezenkívül a rigmusos pörirat, melyet a mai napon a bíróság címére adtunk föl. Mi pöriratokat csak kivonatban közölhetünk.

*

(*Hull a hó.*) Már nem hull . . . De délután apró, csillogó fehér pihék töltötték el téli reménységgel a szívünket. Hiába volt a reménykedés. Estére tavasz lett újra.

Január közepén vagyunk, s a természet májjust mutat. Tegnapelőtt délután forrón süttött a nap, tavaszi ruhák kerültek elő s délután akkora közönség sétált, amekkora ilyen tájban korszolyázni szokott rendes években. Keszthely—Hévíz tavában lótsz-növények bimbóznak. Mátyásföldön a cseresznyefa virágozik, s Szilágyosmlyóról pár szál nem apokrif ibolyát kaptunk. Erdély

több helyén volt zivatar és égiháború. Hát nem tavasz ez? Egy vidéki lapban olvassuk, hogy egy táncmester tavaszi tánckoszorúcskát nyit, ifjú poétánk tavaszi verssel állított be — ez már csak tavasz!

*

(*Egy nagyváradi piktor.*) Van nekünk egy zseniális, fiatal piktorunk, Aczél Henrik, akit jobban kellene ismernünk nekünk nagyváradiaknak, mint ahogy ismerjük. Amellett, hogy komoly, tartalmas művészember, ötletes bohém is a mi piktorunk s nagy mestere a művészbravuroknak is. Egyik kollégánkat a múltkor lámpafény mellett s alig háromnegyed óra alatt festette le. És ez a kép van olyan pompás, mint sok arcképfestőnek öt hetes munkája. Tessék ezt a művész-bravurt megnézni. A Berger-féle könyvkereskedés kirakatában sokat megbámulják.

NN 1902. január 5.

Nt.

275. TISZA KÁLMÁN KÉPVISELŐ

Barabás-ünneplő Nagyvárad városból szívünk minden meleg érzésével üdvözljük a hon legifjabb atyját, nemes Abrudbánya város követét, mi generálisunkat, Tisza Kálmánt . . .

Emlékezünk nagyon a híres napra. Vad mámoros öröm tombolt Nagyvárad utcáin s komor, váratlan gyász borult sokunk szívére. De a láz megejtett, de a mámor ragadós volt. A történelem levegőjét éreztük s az esemény nagysága kápráztatott bennünket. Akkor azt hittük, akkor azt írtuk: consumatum est . . .

És nem így volt, mert nem lehetett így. A világot nem a meglepetések, nem a nagy váratlanságok kormányozzák, hanem a fejlődés, a haladás okos törvénye. Ez a törvény nem engedheti azt, hogy egy őt kifejező, eredményes, gyönyörű élet bezáródjék egy ötlettel, egy kázzal, melyből az egymást szülő okok hiányoztak s nem engedhette azt, hogy hiányosság legyen egyik kis terrénumán, mely magyar életnek neveződik.

Nem vagyunk Mekkára esküvő fanatikus hívők. Jó a szemünk, látunk. És sok siralmast, sok szomorúat látunk. — Neki-vadult visszafutását a magyar életnek — régen tudjuk és írjuk — nem fogja megállítani Tisza Kálmán. Megáll, ha megáll, magától. Sokig nem tarthat a reakció, nem is tartott soha.

De Tisza Kálmánnak mégis bent kell lennie a magyar parlamentben. Bent kell lennie aggon, szomorúsággal a szívében, betegen. . . Bent kell lennie mindig. A modern, parlamentáris Magyarország legnagyobb élő alakjának akkor sem szabad a parlamentből hiányoznia, mikor az a parlament s mikor a közélet kezd nagyon méltatlan lenni az ő nagy munkás életéhez s annak eredményeihez. A nemzet sorsát intézni hivatottak névsorában élő tiltakozásképpen legyen ott a neve e hallgatag, ősz, nagy aggastyánnak. Munkát, küzdelmet nem várunk az ő sokat munkálkodott karjaitól. Bölcs eszének tanácsait pedig a mai gyarló intézők nem kérik. De, ha érzik a közellétét, már vesztenek merészségükből azok, akik ezt az országot vissza akarják csinálni. . .

Változhatatlan szeretetünket küldjük hát Abrudbánya követének, ki beteg ágyán vett hírt az ő friss mandátumáról.

A tömegek sorsát intéző nagy emberek bizonyosan nagy filozófusok is. A mi kis filozófiánkkal hát nem sietünk komikus módon a Tisza Kálmán vigasztalására.

De azért magunknak idejegyzünk egy kis vigasztaló filozófiát: Megvénnülni kár, de szép is. Hogy a lelkünk harmóniája teljes legyen, meg kell érnünk minden megérhetőt az életből. Ne kössön gyászfényt a kalapjára Tisza Kálmán. Nem illenek ez az abrudbányai bokréta mellé. Boldog az ember, míg csalódhat s míg még öröme is érhetik. Azt szeretnők, ha a mi nagy aggastyánunk testében is éppen örülni tudna most. A nagy igazságokat nem tudják a Nagyváradok kivégezni, de sem az Abrudbányák megmenteni. A nagy igazság pedig az, hogy Tisza Kálmán a legnagyobb élő magyar politikus. A másik igazság pedig az, hogy a világ halad, a föld forog, bár cáfolgatják régi idő óta. Tisza Kálmán életének nagy munkájára tán rossz idők járnak, de félni nincs okunk. A liberalizmus, mely Magyarországon a Tisza nevével összenőtt, nem jelöltség, melyet elbuktatni vagy győzelemre lehet juttatni, hanem *élet*. Az életet pedig nem lehet könnyen lecáfolni tisztelt reakciós emberiség!

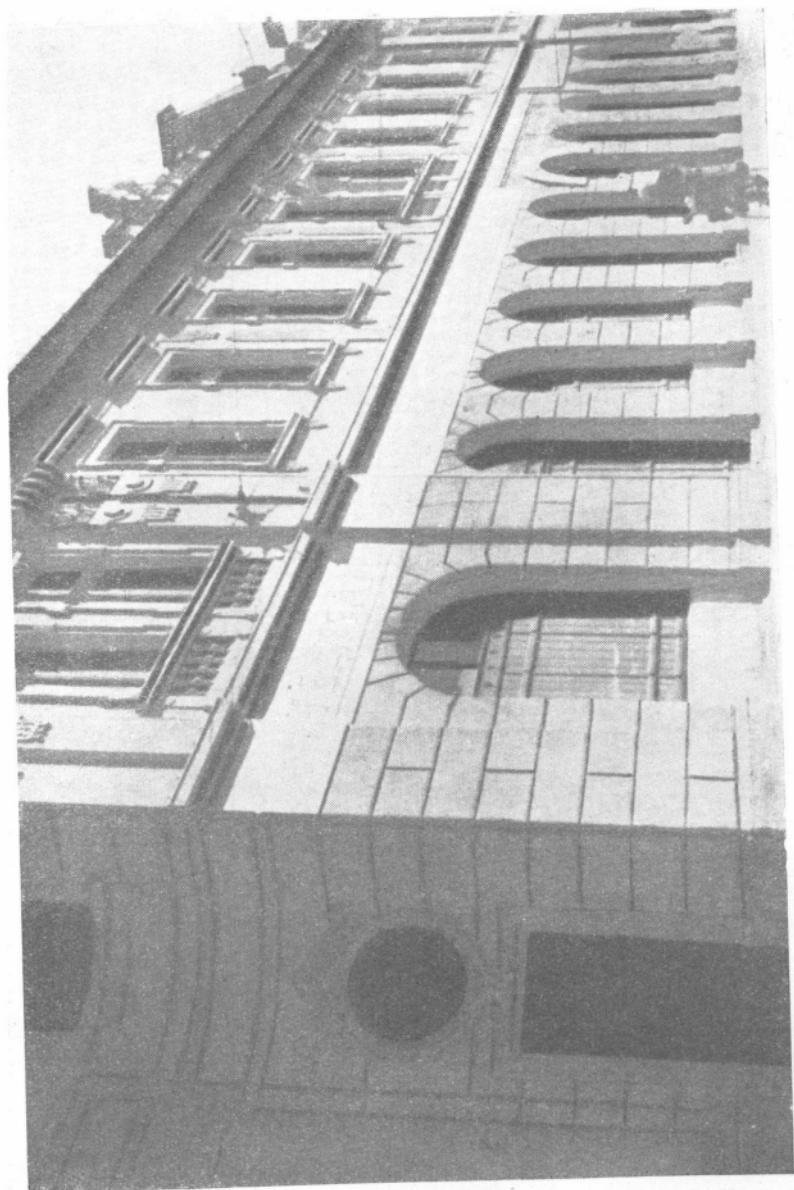
NN 1902. január 15.

Nt.

276. KÉSZÜL A VIHAR

Nagy csendességben nyílt meg a parlament.

Ez a csendesség azonban, amellyel az országgyűlés a maga újesztendei működését megkezdi, senkit meg ne tévesszen. Nem

A Bazar épület Nagyváradon

az a csönd ez, mely a rendezettség, a megállapodottság, a nyugalom, a jólét kifejezője, hanem az a csönd, amikor mindenki összeharapja az ajkát és ökölbe gyúri a markát, mert minden szempillantáson várja a döntő percet, mikor a haragját ki kell eresztenie és az öklét kell suhogtatnia.

Nem volt esztendő 1897. óta, amely egy nagy politikai átalakulás felhőit úgy gyűjtötte volna a fejünk fölé, mint a mostani. Ezelőtt három esztendővel Bánffy Dezső megbukott, mert az Ausztriával való gazdasági viszonyunkat nem tudta alkotmányosan rendezni. Kapkodott ide, kapkodott oda, kész volt belemenni talán még magyar alkotmányosság forma szerint való felfüggesztésébe is; ez az ezeresztendősi régi fal azonban erősebb volt, mint az az ember s a fal, úgy ahogy, megmaradt, de a Bánffy feje bizony betört.

Jött Széll Kálmán, kiadván a híres jeligét: legyen jog, törvény és igazság. S ez a derék úr éppen abban a kérdésben, mely mai államjogi helyzetünknel fogva reánk nézve döntő fontossággal bír, az Ausztriával függőben levő viszonyok elrendezése tekintetében eddig nem csinált egyebet, mint hogy ideiglenes törvényekkel próbálta valahogyan kiigazítani az állandó rendezkedés lehetetlenségét. Amit Széll Kálmán kormányra lépése óta a magyar törvényhozás ebben a kérdésben csinált, az nem egyéb, mint csupa provizórium, csupa lemondás a magyar állam jogainak érvényesítéséről annak a fejében, hogy az osztrákkal valahogy végre is, majd csak rendbe jövünk.

Széll Kálmán olyanformán járt el ebben a dologban, mint az az adós, aki a hitelezőjének azt mondja, hogy jöjjön el holnap, S mikor ez holnap bekopogtat, megint csak azzal áll elő: »Kérem, az úr elhamarkodta a dolgot, jöjjön holnapután.« Hát így a dolgok elintézését el lehet halogatni egy napról másnapra. Egyszerre csak azonban jön a hitelező és nem lehet többé szép szóval kifizetni. Most már nem kalap levéve, alázatosan áll meg az ajtóban, hanem bezörget még a hálósobába is és ott gorombáskodik:

— Tessék az ügyet rendezni!

Igenis, Széll Kálmán úr, tessék az ügyet rendezni.

A nagy majoritással azonban nem fog ez sikerülni. A kormánybuktató műtétek, meg a fúziós vérátömlesztések semmiképp sem hozták meg a majoritás szervezetének egészségesebb fejlődését.

Igen, egyszer volt valami csodálatos változás. Szinte hihetetlen mesének tetszik az álomszerű visszaemlékezésben. Láttuk a Wekerle-kormányt az egyházpolitikai harcokban. És láttuk akkor, hogy a kormánynak vezetésével maga a többség is elvi

célnak kockáztatására föl tudta tenni saját létét. Akkor átvilámlott a lelkeken az a válságos érzés, hogy egy többség csak akkor tölthet be igazi hivatást, nem ha magát mindenképp fönn tartja; ellenkezôleg, ha magát föláldozni képes. Nem is az egyházpolitikai tartalom, de ez a parlamentáris felemelkedés volt az akkori harcok fönséges vonása. Haj, hová lettek azok a nagy parlamenti kijelentések, melyek a Wekerle-kormány ajkairól úgy érintettek, mintha villámterhes felhőkből nehéz cseppek hullának, hogy leverjék és megtisztítsák a mérges miazmákkal telt levegőt? Hogy nőtt meg azóta újra a majoritás térfogata és hogy tűnt el minden ami a parlamentarizmust a nemzeti akarat lüktetésével áthatotta! Sokkal nagyobb érdekek, mint az egyházpolitika, rázzák ma a parlament jelkiismeretét. De nem létezik oly égető nemzeti szükség, hogy jelenlegi miniszterelnökünkön csak egyetlen szót is kiváltson, mely a nemzeti elszántság lappangó villámát cikkáztatná Bécs felé. Hanem micsoda boldogság, hogy immár egy óriási fúziós kormánypárt áll rendelkezésre! Micsoda vívmány, hogy a nemzetipárti erényhősök bevonulásával a parlamentáris hatalom életelve most inkább, mint valaha, abban áll, hogy a legnagyobb ellentétekből kotyvasztják össze többségi alapját.

Így bizony változatlanul azt kérdezzük Széll Kálmántól: mire kell hát neki, mire tudja használni az ő fényes s nagyszerű majoritását, amely szeret, mert ő bízik és bízik, mert szeret? Hűszen kétségtelen, hogy Széll Kálmán briliáns adományokkal és felette szeretetre méltó emberi tulajdonságokkal van felruházva, amelyek állandó varázslattal köthetik hozzá a kormányzat hatalmában érdekelt híveket. De a nemzet történelmi sorsának ama nevezetes fordulópontján, mely előtt most állunk, meglesz-e benne az a felsőbb hivatottság, mely a szellemeket egy nagy eszmény lelkesedésével tölti be, a szíveket egy magasabb kötelesség impulzusával dobogtatja meg? Vagy meglesz-e benne legalább az a machiavelli nagyság, mely az emberek rossz tulajdonságait is egy magasabb cél szolgálatában tudja felhasználni? Eddig csak azt látjuk, hogy az okvetlenül összetoborzott többség biztosságát semmi körülmény között nem akarja kockáztatni. Pedig éppen ez az irány volt eddig is a parlamentáris romlás állandó kútfeje. Ez az elfajulás, a halál, a rothadás, az enyészet, melyet csak a készülő nagy vihar tud elhárítani.

NN 1902. január 17.

Nt.

277. OH KÚRIA, KÚRIA . . .

Nem, a kúriának nem tudnak ártani a Kormos-féle afférok. A kúriának csak önmaga árt. És soha annyit nem ártott, mint a mostani mandátumpörökben. Csak a legutóbbiak egyikéről beszélünk most, a Rakovszky mandátuma ügyében tett ítélezéséről. Bebizonyosult, hogy a Rakovszky egyik hecc-káplánja rövidesen a zsidók agyonütésére hívta fel barátságosan a tisztelt polgárokat. Tetétleni Ármin, a mandátum védője, erre azt mondta: ez nem felekezeti izgatás, ez csak antiszemitaság, amihez mindenkinek joga van. S a kúria úgylátszik szintén így vélekedett: a kérvényt elutasította. Oh kúria, kúria . . . Kár, hogy megteszed magaddal azt, amit más nem tudott. Egyébként pedig éljen a tiszta választás, a jog, a törvény, az igazság, az antiszemizmus, az eltitott pohár snapsz s a dicső kúriai bíraskodás!

NN 1902. január 18.

Nt.

278. IRODALOM

Új irodalmi vállalatok

Nagyváradon és Budapesten egyszerre indult meg két szamaritánus vállalat. Mindakettő nagy, nemes célt szolgál. A »félreismert«, a felfedezetlen zseniknek ad teret egy-egy lap hasábjain.

Magyarország titkos lantosai, drámaírói és epikusai, kik ismeretlenül csörtetnek a Parnasszus felé, örülhetnek. Olyan lapok nyíltak meg a számunkra, hova a bejutás főkelléke az ismeretlenség. Ahogy a művészek világában megcsinálták a visszatartottak szalonját, aképp az irodalomban lesz ezentúl visszatartottak újságja is. És ez a nagy vigasztalás azoknak, akik remegő kézzel szokták felbontani a napilapokat és hetilapokat, hogy első pillantásukat az »üzenetek«-re vessék. Micsoda áldatlan üzenetektől lesznek megkímélve ezentúl!

— Verse rossz. Tanuljon előbb helyesírást! A »szerelem« szót csak egy l-lel írták.

— A papírkosár üdvözetét küldi önnek.

Verse nem üti meg lapunk mértékét, de lapunk mértéke megütné önt, ha itt volna.

Ilyeneket olvastak titkos költőink, akik fennen szárnyaló álmok kíséretében küldték be verseiket a redakciókba. Ezentúl

másképp lesz. A lap, mely a számunkra megnyitja a hasábjait, Fiatal Írók Gárdája címmel február elején fog megjelenni, mint új irányú szépművészeti és társadalmi lap. A lap célja : utat nyitni a tehetségeknek, melyek eddig megnyilvánulni nem tudtak, amennyiben a lap szellemi részének megválasztásában eddig részben ismeretlen, de tehetséges írók és zeneszerzők műveit fogja közölni. Mindenkit kivétel nélkül szívesen lát lapja munkásai között, ha van benne tehetség. Első számában két oldalnyi terjedelmű zene-melléklet jelenik meg ifj. Buchner Antal indulójával.

Akik pedig nem győznek február 1-ig várni, azok számára itt van a nagyváradai »Apró csillagok«. Csak elő kell fizetni e szép kiállítású s már mutatószámában megjelent lapra, már dicsőség készen vár. Egyébként beszéljen az előfizetési felhívás.

Kedves olvasó ! Annak idejében megküldött körlevelünkben kifejtettük lapunk az »Apró csillagok« intencióit s ez alkalommal, amidőn a mutatószámot szerencsénk van átnyújtani, megismételjük a már elmondottakat, felhíván ezekre a kedves olvasó figyelmét

Az »Apró csillagok« megalapításával a célunk, hogy egy baráti körbe csoportosítsuk mindazon hölgyeket és urakat, kikben megvan ugyan az istenadta tehetség az irodalom egyik vagy másik ágának műveléséhez, de munkáikkal eddig nem mertek a nyilvánosság elé lépni, vagy ha egyik-másik meg is kísérelte, rideg visszautasítással találkozott. Ami nem csoda, mert a jelenleg felszínen levő szép-irodalmi és napilapok szerkesztőselei elsőrendű munkaerőből állanak, hogy azok maguk bőséggel ellátják a lapokat minden jóval és széppel és az újságírás lázas munkájában nem marad arra idejük, hogy az amúgy is halommal beérkező dolgozatokat bíráló alá vegyék, hanem, hogy azoktól mielőbb és szép szerével szabaduljanak, a beküldők egyikének biztatást, másikának rideg visszautasítást visz a szerkesztői posta.

A mi lapunk lesz hivatva arra, hogy ezen apró csillagok munkáit érvényre juttassa, természetesen csak azokat, melyek tényleg megérették arra, hogy a nyilvánosság elé jussanak és ezt is eleve kijelentjük, hogy t. munkatársaink, amikor munkáikat hozzánk beküldik, legyenek elkészülve arra, hogy mi is bíráló alá vesszük, de túlszigorúak nem leszünk és ha egyes munkát átdolgozás végett vissza is juttatunk, ez még nem jelent visszautasítást — csupán jóakaratot.

Lapunk jövője most az önök kezében van letéve, mert ha pártolni és ismerőseik körén terjeszteni fogják, akkor életben marad, míg ha kellő számú pártfogóra nem talál, — futó csillag lesz csupán — mely felmerült, — hogy letűnjék. — Minden igyekezetünkkel azon leszünk, hogy kedves előfizetőink és munkatársaink igényeit mindenben kielégítsük és nem kímélünk sem költséget sem fáradságot, hogy lapunk úgy tartalmánál mint külalakjánál fogva bármely szalon asztal díszére váljék, lapunk rovatai a szépirodalom, költészet, tudomány, művészet minden ágára ki fognak terjedni, s mi fogunk örvideni annak legjobban, ha terjedelme mind nagyobb és nagyobb

mérvhen fog gyarapodni, mely körülmény, természetesen az »Apró Csillagok« és ezek pártfogóinak támogatásától függ.

Felkérjük tehát lapunk barátait, kik részünkre eddig előfizetőket gyűjteni szivesek voltak, kik ezután gyűjteni hajlandók, hogy az előfizetési összegeket, kész dolgozataikkal együtt 8 napon belül hozzánk juttatni méltóztassanak mert csak megfelelő szellemi és anyagi támogatás teszi lehetővé, tervünk megvalósítását és célunk elérését. Nagyvárad, 1902. január hó. Teljes tisztelettel maradunk az »Apró csillagok« szerkesztősége és kiadóhivatala, Szilágyi Dezső utca 9. sz.

Néhai öreg Ben Akiba, újabban sokszor cáfolnak rád. Ezúttal Magyarország negyvenötvenezer titkos írója örül lecáfoltatásodnak.

NN 1902. január 19.

Nt.

279. FELEKEZETI VILÁG NAGYVÁRADON

Nincs benne kétség: szerfölött magvas, tudományos és érdekes volt a felolvasás, mit Kovács S. János vasárnap délelőtt a nagyváradai katolikus körben tartott, amit — így hallottuk — »a nagyváradai katolikus társadalom színe-virága« meghallgatott. Valóban nagy és érdekes története van a magyar katolikus irodalomnak. Tudós embernek érdekes és érdemes elmerülni a múltban, de nem tudóst is megihlet ma is még példának okáért egy pár száz éves valamelyik Mária-ének. Így van. De mikor Kovács úr a »nagyváradai katolikus társadalom színe-virága« előtt, egy *liceumi* előadáson, erről a témáról tárgyal, bizonyosan céllal, okkal s eredményre számítva cselekszik. Ezt így szokták tenni minden rendű és rangú oktató emberek. Ha hát Kovács úr a tudós lelkesedésével merül el a korba, mikor az irodalom is teljesen egy felekezeté volt, a legtermészetesebb, hogy ez munkálása a jövőnek, melyet a *múlt mintájára* akarnak ebben az országban megformálni. Ez természetes s vége... Kovács úrnak nem akarunk reklámot csinálni. Ő volt az első felolvasó a liceumi előadáson. Ezért hoztuk elő az ő nevét s az ő témáját. Megtehetjük volna ezt a rendezett s rendezendő liceumok bármelyik program-számával. Nem a személyek s nem is az egyes kiruccanások a lényegesek ebben a kérdésben. De még nem is a katolikus szabad liceum. Ha a »Jehuda Halévy irodalmi társaság« tart felekezeti matinét, épen olyan jól esik nekünk, mint ez. De a »Jehuda Halévy irodalmi társaság« matinéin nincs ott a zsidó társadalom színe-virága s van-e vagy nincsen Nagyváradon protestáns célokat szolgáló kör vagy társaság, nem tudom, de még sohse hallottam, hogy valahol összejött

volna a »nagyváradai protestáns társadalom színe-virága«, hogy tüntessen az ő külön múltjával, külön állásával s külön céljaival.

Az amit a vasárnapi matiné mutat, új jelenség. Új és szomorú. A külön múlt, külön jelen, külön vágyak, külön tendenciák, egy hódító háborúnak megüzenése.

Ne tessék bennünket könnyen elintézni, hogy »elfogultak«, »gyűlölködők«, »zsidóliberálisok« vagyunk. Ez nem megy olyan könnyen. A protestáns irodalmi társaságot, mely még az unitáriusokat is kilökte magából, a zsidót, a nazarénust, a mohamedánt, egytől-egyig olyan veszedelemnek tartjuk, mint a katolikus liceumot. Csináljanak a tisztelendő atyák, plébánosok, lelkészek, rabbik, dervisek maguknak és magukért felekezeti irodalmat, ha ezt ők szépnak és helyesnek tartják, de ne bántsák a zsint és virágot, a protestáns, a katolikus, a mohamedán, a zsidó társadalom színe-virágát. És ne bántsák főként itt Magyarországon. Hisz itt még nem volt s nincsen magyar társadalom. Engedjék, hogy csinálhassuk meg. Ne romboljanak legalább addig, míg készet nem adhatunk a kezükbe.

De hát hiába beszélünk ma ilyesmit Nagyváradon vagy Tápiószentlillában, vagy bárhol e szép hazában. A klerikális szervezkedés megvádított itt mindent. Külön tábortban áll minden felekezet s felekezeti ma itt már minden. A magyar imperializmus hóbortjától kezdve minden napi jelenség, jelszó, felekezeti érdeket szolgál. Felekezeti a politika, az irodalom, a művészet, felekezeti a brettli is már. És tessék kacagni rajta, de ahogy a felekezetieskedésben Nagyvárad halad, rövid időn belül a Szigligeti-színházon azért fognak vitázni, hogy homlokzatára a »róm. kath.«, »ev. ref.« vagy »izr.« jelző kerüljön.

Mert ma már Nagyváradon van izr. novellaírás, róm. kath. kritika, ev. ref. énekművészet s amint a szabad liceum matinéin csak róm. kath. szoprán és róm. kath. alt-hangok kelhetnek áhítatra, akként az ev. ref. énekgényeknek is csak az ev. ref. tenorok és baritonok felelhetnek meg.

Nincs benne kétség, a betegség csírája a klerikalizmustól ered. De beleestek katolikusok (akik épenséggel nem egyek a klerikalissokkal), reformátusok, keletiek és zsidók.

Ez a felekezetieskedés ma e szerencsétlen ország legnagyobb átka s ezt el kellett mondanunk a vasárnapi szabad liceum ötle-téből, melyen ott volt »a nagyváradai katolikus társadalom színe-virága.«

Most pedig itt a fejem : verjék be a »Tiszántúl«-ék!

NN 1902. január 21.

A. E.

Okos sorokat olvasunk a magyar liberális-párt egy nagyon vezétes hanyagságáról, melyről ritkán esik szó.

Ha mutatsz nekem kedves vagy tisztelt olvasó csak egy parasztot is, aki liberális képviselőt azért választ, mert tisztában van a liberalizmus fogalmával, elveivel, tanaival, úgy meghajlok előtted és azt mondom: zseni vagy, mert olyasvalakit találtál föl, kiről mi szegény skriblerek, csak mint a jövő bájos zenéjéről álmodunk.

Mert olyan parasztot mutathatsz légiót, aki tudja: mi az a néppárt és mi az a függetlenségi párt. Sőt olyat is, aki e pártok bármelyikének követelésével vallott, vagy követett elveivel tisztában van. De olyat, aki a liberális pártól mást is tudna, mint azt, hogy jóban-rosszban a kormány szekerét tolja, támogatja, olyat t. olvasó nem mutatsz, mert nincs is.

Minden más párt a nép szívében keresi gyökerét. A néppel ott, ahol csak lehet: érintkezik. Hazafias ünnepeken az ellenzékiek szónokolnak. Kiválóbb alkalmakkor az ellenzékiek viszik a főszerepet. Megragadnak minden alkalmat s kérdést a nép szeretetének, rokonszenvének felkeltésére s lassan, de biztosan beleoltják szívébe mindazt, amit céljuk eléréséhez szükségesnek, helyesnek tartanak. S így van az, hogy a nép szeretete mindig az ellenzékkel van. Az ellenzék sikereinek örül. Az ellenzék szónokainak tapsol. Az ellenzék férfiai fogadja, bárhol jelenjenek is meg, rokonszenvének minden megnyilvánulható jelével.

És miért? Azért, mert a nép nem gondolkozik, hanem érez. Csak azokat becsüli, kiket szerepelni hall, vagy lát. A nép szemében csak az ellenzékiek a lelkes hazafiak és igaz magyarok, mert csak azokat hallja szónokolni az ő érdekében.

Aztán vannak különböző köreik is. Mindmegannyi elvet, pártot szolgáló körök. Nemcsak az urak kaszinóznak, de ők a nép is. Politizálnak különösen így télvíz idején amúgy magyarán és bizony járja a Budapest, meg a Népszászlója és Néppárt, meg a tót vidékeken a Krestán.

Liberális urak, cselekedjenek önök is valamit. Ne csak ott főnn Pesten hirdessék, hogy mi a liberalizmus, de künn, szerte az országban, a falvakban is. Magyarázzák meg annak a parasztnak, hogy a liberalizmus nem rém, vagy valami fenevad, ami öl vagy harap és nem nehéz átok, ami a nép lelkiüetére súlyos nyavalyaként nehezedik, hanem egy magasztos elv, ami a nép szellemi s anyagi ügyét híven gondozza, nem tesz az igazság osztogatásában különbséget ember és ember között s nem nézi azt, hogy mi a

hited, de magához emel támogat, hogy hasznos munkásává tegyen annak a nagy nemzeti államnak, amit kiépíteni minden igaz hazafinak legfőbb és legszentebb törekvése.

Liberális uraink alapítsanak szintén köröket. Ne röstelljék a fáradságot s iparkodjanak megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy magának a liberálisoknak kötelessége a nép felvilágosodásának zászlaját kezükbe venni s ragadjanak meg minden eszközt a nép rokonszenvének megszerzésére, mert én mondom, a törpe epigon, hogy baj lesz.

Keressék a kapcsot a szívek között. Járjanak a nép kezére. Hibáira jóakaratólag figyelmeztessék. A bajokat orvosolják. A helyes és okszerű gazdálkodásra oktassák. S ami a fő: bánjanak vele, mint emberrel s értessék meg vele, hogy liberális képviselőnek lenni nem egyenlő az örökösen pumpolható automatával.

Tanítsák meg a népet saját lábán járni, tenni és gondolkodni s meg lehetnek győződve, hogy kevesebb pénzzel, kisebb küzdelemmel vihetik győzelemre azt a liberális zászlót, aminek eddig csak színét ismerte a nép, de tartalma felől legalább is fura véleménye volt.

Ha nem teszik: magukra vessenek, hogy baj lesz: az szent!

NN 1902. január 23.

Nt.

281. VÁZSONYI AFFÉRJA

— *Nacionálista hecc*ek —

Vázsonyi Vilmos a népszerű demokrata követ megmutatta már, hogy erősebb ember mint sem félteni kellene. De úgy hisszük, hogy Vázsonyinak néha mégis lehetnek nagy kétségei mikor annyi korlátoltságot, intelligencia-hiányt, farizeus rosszakaratot tapasztal, mint tapasztal manapság mindenki, aki ebben az országban a radikális átalakulások nagyobb vagy apróbb harcosa.

Most újra Vázsonyi a proskribált. Junker fegyverekkel nem bírtak vele. Nacionálista, csinált hazafias dühvel ráuszítják hát most a brigádöt, a kuruc budapesti legényeket, akik ilyen heccekre mindig kaphatók.

A dolgok története pedig a következő. A debreceni kereskedelmi csarnokban Vázsonyi fölolvastott a párbaj-kérdésről. Érdekes, okos fejtegetéseinek egyik passzusa így hangzik:

A mai iskolai neveltetés a vérontás apológiája. Ott van a történelem. A történelmet tanulva, folyton verekedést, csatározást tanulunk.

A zsenge ifjú nem hall nagy szellemekről, tudósokról, hanem a nagy hős Kínizsíról, ki félkezével felemeli a malomkövet, ki húsz törökkel vív egyszerre, egy-egy megölt törököt fog a két kezébe egyet a fogai közé és így táncol. Mikor az ifjúság folyton a vérontás gloriifikációját hallja, olvassa, természetes az ifjúságban feléled a vérszomj, a szelídített kultúrbestia vergyökeret. Ha feladatát akarja teljesíteni a pedagógia, a vallás, akkor ezt ki kell irtani, gyökerében megtámadni s ha ezt a feladatot teljesíti, akkor a társadalomban nem az erőszak, nem a vérszomj fog érvényesülni.

Ki talál ezekben a sorokban egy nem igaz szót?

Így van. Teljesen igaz. Ám felforrtan a sallangos hazafiság.

— Az istentelen kozmopolita, a zsidó demokrata, gyalázza a magyar történelmet. Verjétek agyon a hazaárulót.

Ezt kiabálják Vázsonyira, ki valósággal extázisba hozta a debreceni kuruc címiseket a következő szavakkal:

Mikor a közlekedés útjába akadályul meredő sziklán alagutat akarnak fúrni: nem egy oldalról, de két oldalról kezdenek a szikla kivágásához; így vagyunk mi is a függetlenségi párttal; s én annak a dicső pillanatnak mielőbbi bekövetkezésére üritem a B. Nagy János uram kis kulacsát, hogy munkánk befejeztével, céljaink elérésével, hazafias, nagy kötelességeket teljesítő csákányaink mihamarabb összecsengjenek.

Hát ez az úr kérem hazaáruló.

A debreceni felgerjedésre rögtön érkezik a budapesti junker, titkos antiszemita, nácionálista, a sajtónak vidéken is vannak kis szócsövei. Ezek hát gyorsan megtudják, hogy Vázsonyi lakolni fog.

Hozzák is a hírt. A kuruc-brigád ülésezett. A diákok határoztak.

»Valamint a Kossuth gyalázó papot kiüldözték, úgy tegyenek Vázsonyival is, mert ha nem, akkor Vázsonyit az egyetemi ifjúság inzultálni fogja.«

Egyben felkéri Kossuth Ferencet, Barabás Bélát, Thaly Kálmánt és Rákosi Viktort, hogy az 1715 törvény első dekrétuma 49. cikkének törlésére tegyenek lépéseket. Ez a rész Rákóczit hazaárulónak deklarálja és ma sincs megváltoztatva.

Hát ez nagyon szép. De ami az újabb terrorizáló terveket illeti, tisztelt junker hazafiak, abból nem lesz ám semmi.

Vázsonyi akciójával igen sokan egyetértünk már s mi is — a nagyváradi rejtelmes tréfás szálló ígét ezennel komolyan használva — »ott leszünk!« ...

NN 1902. január 23.

(a.e.)

282. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyváradí tarkaságok

(*Szokoly Tamás polgármestersége.*) A nagyváradí függetlenségiek brigadérosát megtették polgármester-jelöltnek. Azonnal sejtettük, hogy erről a jelölésről ő vajmi keveset tud s a pártja sem. De azért: hátha...

Egy munkatársunk felkereste a függetlenségiek egyik korifeusát, aki a hírről így nyilatkozott:

— Éppenséggel szóba sem jött a Szokoly Tamás jelölése. A párt nem akarja az ő kiváló elnökét eltemetni. Nagyobb céljai vannak vele. Neki a parlamentbe kell bejutnia.

Tehát ne tessék a jelöltek légiójába sorozni Szokoly Tamást. Ő nem akar polgármester lenni. Ez nem is illenék egy győztes pártvezérhez...

*

(*Idill a vicinálison.*) Úgy látszik, hogy az a sok gonosz mese, miket a helyiérdekű vasutakra kitaláltak, nem mind mese. A sárreí vasút egyik állomásán játszódott le a minap ez az érdekes vicinális történet. E városkába idegen úr érkezett s nadrágot akart szabatni a helység egyetlen szabójánál. A szabó azonban nem volt oda-haza. Valamelyik korcsmában kóborgott. De melyikben? Ezt kideríteni a majszternének volt a feladata, aki végig is sírta valamennyi korcsmát, míg végre a férjére ráakadt. Az idegen úr azonban megútván a dolgot, rohant a vasúthoz s felült a vicinálisra, mely indulóban volt. A majszter nem akarta elszalasztani a kerestet, utána indult az idegennek s épp akkor akadt rá, mikor a vonat már indulásra füttyentett. A majszter azonban nem vesztette el a fejét, hanem megkérte szépen a vonatvezetőt, hogy várjon addig, míg ő mértéket vesz. Miért ne tenné meg a vicinális vonatvezetője ezt a kis szívességet? Az idegen úr kiszállt, a majszter mértéket vett róla, megegyeztek a szövetben is, a határidőben, az árban is s míg ez az ügylet teljesen meg nem köttetett, addig a vonat nem robgott tovább.

*

(*Ovóció a primadonnának.*) Valamelyik színházi estén mostanában nagy sikere volt az egyik nagyváradí primadonnának. A primadonna kilétéről csak annyit árulhatunk el, hogy virágvasárnaptól Budapestre van szerződtetve. Egy jókedvű bohém

társaságnak úgy éjjél után jutott eszébe, hogy az ilyen nagy siker nem múlhat el ováció nélkül.

Tíz perc múlva a Hamza Gyuszi bandája játszott a kis primadonna ablakai alatt. A háttérben foglalt állást a társaság két meg nem gyújtott fáklya-rúddal és viharosan *éljenzett*. Igen: a naktmuzik alatt *éljenzett*. Majd előlépett egy igen komoly cvikkeres úr. Szép szavakban méltatta az est hőseit. A szobában nagy kétségek közt találgatta a primadonna, hogy voltaképen mi történik ott kint. Ám a társaság nyugodtan leróttá köteles adóját a művészetnek. A cigány tust húzott, a deputáció a jól teljesített kötelesség s a Hamzának nem teljesített fizetés tudatával szétoszlott s másnap az ováció lefolyásáról levélben is tudatták a kis primadonnát.

NN 1902. január 24.

Dyb.

283. VÁZSONYI AFFÉRJA

— *A brigád zöldsége* —

Írtunk tegnap *Vázsonyi* afférjáról s a budapesti fölheccelt kuruc brigád éretlenkedéséről. A brigád — mint budapesti tudósítónk jelenti — a képviselők között, a parlament előtt a következő zöldséget osztogatták:

Az egyetemi ifjúság Vázsonyi ellen.

Nagyságos urunk!

Vázsonyi Vilmos orsz. képviselő Debrecenben, f. hó 19.-én tartott beszédében ezeket mondta:

»Az iskolai neveltetés nálunk a vérontás apológiája — ott van a történelem. A történelmet tanulva, folyton verekedést, csatározást tanulunk. A zsenge ifjú nem hall nagy szellemekről, hanem a nagy Kinizsíról, ki hús törökkel vív egyszerre. Mikor az ifjúság folyton a vérontás glorificációját hallja, olvassa, természetes, az ifjúságban feléled a vérszomj, a szelidített kultúr-bestia ver gyökeret. Ha feladatát akarja teljesíteni a pedagógia, a vallás, akkor ezt ki kell irtani!«

Tehát Árpád honfoglaló népe, Hunyadi törökverő hada, Rákóczi kurucjai, 48-nak hősei vért szomjazó banditák, kiknek dicső korára ha visszatekint a lelkes ifjú, hogy megtanulja önzetlenül szeretni s vére hullásával, ha kell oltalmazni egyetlen hazáját, »bestiává« fajul. Irtsuk ki keblünkéből szép hazánk ezeréves történetét, gyalázat, pszok, bestialitás annak minden dicsősége, minden nagysága, ne legyünk magyarok! Egy országyűlési képviselő

mondta ezt! Nagyságos képviselő úr! Önök közt van ez az ember, Önökkel együtt intézi nemzetünk sorsát, Önökkel együtt hívatott boldogságra, szebb jövőre vezérelni ezeréves Magyarországot. Nem, nem tovább! Mély megbotránkozásunk, végtelen gyűlöletünk hatalmas érzetével fordulunk önökhöz mi, magyar egyetemi ifjúság, ne tőrjék e hazaárulót, megvetendő ellenünket undorító szégyenfolt gyanánt hazafias körökben vessék ki, pusztítsák el! Önökben van bizalmunk, Önöktől várjuk legméltóbb megtorlását e szivettépő gyaláztatnak. Hisszük: csalódnai nem fogunk! Hazafias üdvözléssel Az Egyetemi Nemzeti-párt.

E zöldségen jól mulattak tegnap Budapesten.

Az utcákon is zöld színű, sértő plakátokat ragasztatott ki a brigád. De evvel megjárták ám.

Az utcai plakátok aláírását a város utcáin átragasztották vörös cédulákkal, melyeken ez áll:

Kecskeméthy Győzőék.

Vázsonyi különben fényes elégtételt kapott. Benedek országgyűlési képviselő a következő táviratot intézte Vázsonyihoz:

Főszerkesztői nevem alatt megjelenő »Debreczen« című lapunk mai száma Móricz Pál felelős szerkesztő tollából, bizonyára téves információ alapján erős támadást intéz ellened, állítva, hogy Kinizsit mint nemzeti hőst gyaláztad. Addig is míg holnap számunkban e méltatlan bántalmat kiengesztelni meg kísérem, ezúttal is biztosítalak őszinte baráti tiszteletemről, nagyrabecsülésemről s legmélyebb sajnálatomat jelentem a fölött, hogy éppen az én főszerkesztői nevemmel bíró lap intézte ellened, bár kétségtelenül jóhiszeműleg s méltánylandó hazafias felbuzdulásból, ezt az igazságtalan támadást.

Tisztelő barátod

Benedek János

orsz. képviselő.

a »Debreczen« főszerkesztője.

A cikk meg is jelent. Egyébként az egész debreceni intelligencia megbotránkozott a Móricz Pál cikkén, mely az egész klerikális heccelődének bevezetése volt.

A nácionálista, junker, klerikális, agrár stb. bandák dühönghetnek. Zöldségeik, ostobaságaik nem veszedelmesek.

NN 1902. január 24.

Nt.

A kevésbé józtlésű ember is undorodik már attól a talpnyalástól, amit a Széll nagy úr hívei cselekeszenek. Ez már fürtelem.

Annyi bizonyos, hogy a magyar közvélemény már megso-kalta azokat a magasztalásokat, mikkel szóval és írásban, kötött és kötetlen formában körülveszik a miniszterelnök urat. Bizony-ság erre, hogy már szabadelvű párti körökben is megütközéssel beszélnek erről s találgtják: hol, miben rejlik e különös jelen-ségnek oka, forrása és magyarázata?

Az is bizonyos, hogy a személyes hízelkedésnek az a vitus-tánca, melyhez foghatót nem látott soha Magyarország, azon a napon kezdődött, mikor Széll Kálmán vette át a kormányzó hatalom szeptrumát. És azóta ez a vitustánc sohasem szünetel, hanem folyton-folyvást fejlődik, fokozódik s egy idő óta már úgyszólván szenvedélyes mérveket ölt. Úgy vagyunk vele, mint az üvöltő dervisek rettenetes táncával. Ez kezdődik valami hideg, tempós formában s végül veszett üvöltözéssel kísért szörnyűséges kerengésbe megy át, úgy, hogy a dervisek tajtékot szórnak maguk körül és gyakran egyik-másik, kinek nincsen elég szívós fizikuma, eszmé-letlenül rogyik össze — a nagy és hatalmas Allah dicsőségére.

Ámde ezek az üvöltő dervisek, kik minden héten egy napon összegyűlnek a medreszben s eleget tesznek áhítatos lelkök zavaros érzelmeihez képest a maguk imádatának: igen őszinte, becsületes, igazán áhítatos szegény muzulmánok. A hét hat napján szorgal-matosan végzik a maguk dolgát. Csak a hetedik napon üvöltének és táncolnak és erős az a hitük, hogy annál édesebb gyönyörűség vár reájuk az Alsiráth hídján túleső paradicsomkertben, minél vesztebbül üvöltének és táncolnak. Ezek a szegény muzulmánok mind igen jámbor életű, önzetlen férfiak, kik sohasem látták a nagy és hatalmas Allah kegyes mosolygását, sohasem érezték a nagy és hatalmas Allah barátságos kézszorítását és nem részesültek a nagy Allah semmiféle hatalmi kedvezésében.

Bocsánat a hasonlatért! De tessék elhinni, hogy az üvöltő dervisek tánca akármilyen bolond, sőt visszaszafító: szászorta szebb, mint a hízelkedésnek az a vitustánca a talpnyalás, melyet itt mostanság látunk.

Kinek telik ebben kedve? Kinek telhetik ebben kedve? Lehetetlen, hogy Széll Kálmán egyéni hiúsága arányban legyen a neki hízelkedők szenvedélyes tömjénezésének határtalanságaival. Lehetetlen, hogy egy államférfi, ki egy nehéz és zavaros viszonyok közt gyötrődő ország sorsának intézését tartja kezei közt; kinek nagy és főséges feladatokkal kellene megbirkóznia; kinek ambí-

ciói magas rétegekben szárnyalnak: egyéni mivoltjában olyan kicsi legyen, hogy kedvét lelje afféle udvaronckodásban, melyek végtére is őt teszik humoros alakká a közvélemény előtt.

A magyar nemzeti karakter deformálására sok mindenféle történt az utóbbi évtizedben. Sok irányban fájdalmasan is látjuk a nemzeti karakternek kivetkőzését az eredeti típus nemes tulajdonságaiból. De odáig még nem jutott el ez a karakter, hogy e szolgálai hízelkedés ostoba szertelenségeivel megbarátkozzék. És higgye el a miniszterelnök úr, hogy azok, akik őt Julius Caesar-nál erősebbnek, Bismarckhoz hasonlónak hirdetik; azok akik — hála Istennek — szerencsésen véget ért és nem is olyan szörnyűséges betegsége alkalmából, mint egy honmentő fényes harcból győzedelmesen hazakerülő üdvözítőt magasztalják; azok akik az ő betegségéről úgy írtak, mint a világ egész rendjét megrázkódtató borzadalmas eseményről: sokkal többet ártanak, semmint használnak az ő népszerűségének. Hiszen Magyarország miniszterelnöke már a tarka színpad kuplénak tárgya lett; ott énekelnek az ő harmatozó kelevényéről.

Itt tartunk már a talpnyalók jóvoltából.

NN 1902. január 25.

Nt.

285. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad-i tarkaságok

(Írók vizitje.) Egyelőre három érdekes nagyvárad-i vendégről beszélnek itt is, ott is. Pekár Gyula lejön a protestáns koncertre felolvasni. Bródy Sándor a »Dada« előadásán lesz vendégünk. Rákosi Jenő pedig »Tagma királyné« előadása esetén jönne le. Hát elég ellentétes három egyéniség. De egyéniség mindahárom. Pekár arról nevezetes, hogy Rákosi anatómája mellett kezdte írni pályafutását. Ma is emlékezünk a Rákosi kritikájára Pekár első könyvéről. »Egy sokat látott, olvasott intelligens ember elhatározta, hogy okvetlenül író lesz.« Szóval Pekár nem volt olyan szerencsés, mint Kupa Árpád, Gombkötő Hogyhívják, Zivuska Jenő és a többi. Őt nem fedezte fel Rákosi. Az asszonyok s a maga jóvoltából mégis csak lett belőle valami. Aztán meg országgyűlési képviselő is. Igaz, hogy egy rossznyelvű kollégánk jegyezte meg a múlt este:

— Azóta már én is hiszem, hogy Herczeg Ferenc nagy író, mióta *nem* országgyűlési képviselő. Már Bródy Sándornál a képviselőség sem volt s lesz soha kétség. Ez az istenkegyelméből való zseni megmarad már *csak* írónak. Ő nem tud más lenni s ne is tudjon!

*

(*A blüette.*) Eddig még csak újságírók mulattak maguk között az alábbi kis apróságon.

Várady Zsigmond dr., aki most annyit fárad a szenzációs protestáns hangverseny sikerén, mint aki csakugyan érti a siker titkát, arra vigyázott legjobban, hogy a *reklám* teljes legyen. Kifogyhatatlan volt az ötletekben. A múltkoriban például egy nyílt-téli közleményt hozott egyik laptársunk. Írója bizonyos Borsos úr, meginterpellálja a hangverseny rendező bizottságát bizonyos blüette dolgában. Erre az interpellációra válasz következett. A közönség jól mulatott. Nyilvánvaló, hogy Borsos úr a Holdban lakozik, de [a] protestáns hangverseny fényes lesz. Egyik különben igen előkelő, aradi laptársunk azonban nem vette észre a tréfát. Egész komolyan leköszölte a nyilatkozatokat. Komoly morált is fűzött az esethez. Végül konstatálta, hogy Borsos megérdemelte, amit kapott. Ez a mulatságos beugrás csak úgy lett volna teljessé, ha — mint néhány nagyváradi bohém tervezte — Borsos nevében táviratilag lovagias elégtételt kérnek az aradi lap szerkesztőjétől. Így lehetett volna a nem létező Borsos az, akinek lenni sok létező ember vágyik: krakéler párbajhős

NN 1902. január 26.

Dyb.

286. KATASZTRÓFA ELŐTT

Hatalmas társadalmak kihevernek nagy harci bolondságokat, a kicsi magyar társadalmat — bárki meglássa — katasztrófa elé viszik a kis heccék is.

Tessék csak az utóbbi napokra gondolni. Autonómia, Horánszky-hecc, Vázsonyi afférja, Wekerle kegyelmes demokrataék anti-szemita bálja, a kultúr-bestia, Sáfár Zélig, plakát-harc, utcai tüntetés, stb., stb. Nap-nap után termeli a legveszedelmesebb harcokat.

Soha nemzet közéletének szánalmasabb képe nem volt, mint most a mi nemzetiünknek. Idestova izolált lesz ez az ország minden kultúrországtól.

Magára fog maradni keleti munkátlanságával, szerencsétlen közjogi állásával, nyomorával, nemzetiségeivel, feudális uraival, gyűlöltséget hirdető papi fejedelmeivel, hetvenkedő, de koldusodó ősmagyarjaival, nyomorgó polgáraival s végsőig elkeseredett proletárjaival. Magára marad felekezeti gyűlölségeivel, kenyérharcaival, tudatlanságával.

Rettenetes sívár most a mi országunk képe.

A magyar ifjak idehaza keresztes mozgalmakat inszeníroznak, nyilatkozatokat gyártanak Vázsonyi ellen, kávéházakat rendszabályoznak s maguk is kávéházakban ülnek le a tanulóidejüket, minden lében kanalak ők itthon, de azt az ideális harci szolgálatot, melyet külföldön más nemzetek ifjúságai végeznek, ők nem teljesítik.

Sőt szertelenségükkel és meggondolatlan túlkapásaikkal egyik okai éppen annak a ferde fogalomnak, mely a sokkal műveltebb külföldi nemzeteknél lábra kel irántunk.

A messze külföld a jelenségekből következtet és ítél. A mi ifjúságunk nem szolgáltat a következtetések alapjául kedvező jelenséget.

De ismerjük be, nem szolgáltat a felnőtt társadalom és közélet sem. A komoly munkának, tudománynak, irodalomnak nagyon semmi a tisztelete Magyarországon. Még kevesebb az élvezete, amit belőle merít, mert nem merít semmit.

A művészetek aránylag a legtöbb figyelemben részesülnek, mert a művészetekről közliit nálunk, hogy azokhoz mindenki ért. Az úgynevezett ízlés és józan ítélet kaputos embernél nem hiányzik. S ha a kaput hiányzik is: amaz semmi esetre.

A színház után való érdeklődés pláne túlfejlődött. Valóságos nagyfejű szörnyeteggé nőtte magát lapjainkban is. Mindennapi életünkben is. Egy-egy operettcsillag tüszentéséről, vagy villamosról való leszállásáról sokkalta feltűnőbb és hosszabb közlemények jelennek meg, mint egy-egy tudományos, vagy irodalmi műről, amelyen szerzője talán egy életen át vesződött csendesen.

Vannak tudósaink, nagy szellemeink, akiket a világ ismer, mi nem. Csak amikor valami külföldi világtanácskozmányról vizsgatérnek s fejükön még az elismerés friss babérja, vagy amikor ravatalukon fekszenek s félvilág elküldi virágait s jeleseit a temetéshez, akkor tudjuk meg, ki is volt ez a honfitársunk.

Még minálunk az a módi, hogy csendes részvételt adozunk a komoly, sűrű munka embereinek, akik elvesztették életüket s dolgoznak akkor, amikor az okos emberek mulatnak. Ha valaki elvezte az iskoláit, akkor többé számár volna, ha tanulna.

Komikus válfajnak tekintjük a tanárokat, tudományos, vagy ismeretterjesztő előadókat, felolvasókat, művelődési társaságokat s jóízű viccekkel kövezzük ki a mindennapi útjaikat. Az egy doktort becsüljük meg kissé, ha fáj valamink.

Nálunk még mindig az asztaltársaságok virágzanak, azok csinálják a politikát, társadalmat, művészetet, tudományt.

A korcsmákban és kávéházakban töltött órák adják az élet igazi velejét s ezek a nagy időt kitevő órák hiányoznak a mi nagykorúságunkból.

A házakban is plüs és bársony, meg selyem annyi van, mint egy kereskedésben, faragványos nagy ebédlőszekrények is vannak, egész egy indus oltár némelyike, de könyvtár nem igen van. Ha igen: leginkább díszkötésű könyvtáblák foglaltatnak benne, hogy mi van a lapjaikra írva, azt sem a nagyságos asszony, sem a nagyságos úr nem tudja. Végre is nem tanítók, hogy olvasással töltsék az idejüket.

Az előkelőség külső jegye nálunk még mindig a költekezés. Minél többet költ valaki, annál előkelőbb. Legtöbbet azonban a ruhára kell adni; aki magán százakat és százakat hord végig az utcán, az kiváló lény. Sokaknak még szemlátomást nehezükre esik, hogy azon kívül, amit magukra bírnak szedni, még nem vihetnének maguk után egy-két vég selymet és bársonyt egy néger kereskedőinással, megmutatandó, hogy telik itt még többre is.

Léha és értéktelen a mi mindennapi életünk s ez nem marad titokban, megtudják az idegenek, a dolgos nemzetek, megtudják arról a deficitről, melyet kultúránk terméketlensége a többi nemzetekével való viszonyban feltüntet, — nagyhangú handabandákkal nem lehet azt takargatni, sem az örökvidám nemzeti kedélyeskedéssel, kiderül minden a nemzetek nagy szóbeli és közvetlen tárgyalásain

Züllött, lehetetlen társadalmával a lehető legnagyobb katasztrófa előtt áll ez az ország. Ám farsang van. Mulassunk. Ne zavarja a mulatságot semmi. Az a fő, hogy a zsidóknak nem lehet velünk mulatni. Egyébként sohse halunk meg!!

NN 1902. január 28.

Nt.

287. STUART MÁRIA

K. Hegyesi Mari vendégjátéka

A mi közönségünknek *érdekesség*, újság kell mindig. Premier, divat-darab, debut, vendégjáték stb. Akkor a mi közönségünk hálás, jó.

Hónap vége felé — ami a mai pénztelenségben nálunk szintén fontos — ősdi tragédiára, csaknem teljesen megtelt a színház. Meglehetősen hosszú idő után Hegyesi Mari jött el újra hozzánk.

Ami a Hegyesi Stuart Máriájáról elsősorban írandó, azt ő talán félreérti. Pedig az ő Stuart Máriája elsősorban *szép*. Ez nem eleve ítélkezés. Mert ezután elragadtatással ismerünk be róla minden jót. De elsősorban szép. Valósággal áhítatos hódolattal néztünk ennyi szépséget, imponáló nagy női szépséget. De a szépségnek ez a mindent megelőző hatása csak a mi eléggé nem vértezett kritikus voltunkat bizonyíthatja. Most már például, hogy a közvetlen hatások alól felszabadultunk, a Hegyesi Mari Stuart Máriájában az erőt és tudást látjuk nagyobbban. Ez az erő lebilincselte mindnyájunkat s bizony nem ott volt legnagyobb művésznő, ahol nyílt színen zúgott felé a tapsunk. A függöny legördülte után a kihívások szünni nem akaró sora volt a siker igazibb kifejezője. Az egész alakítás pedig nemes és öntudatos volt az utolsó vonásig. Somogyiné, P. Tóvári Anna, Peterdi, Szarvasi, Deési, stb. munkálkodtak elismerésre méltóan az illusztris vendég mellett az este sikerén.

NN 1902. január 28.

Nt.

288. A KULTÚR-BESTIA

Sok szó esett róla. A modern emberről, akit Nietzsche keresztelt el kultúr-bestianak.

Nézzetek csak körül jobbra-balra utcákon, tereken, vendéglőkben, kávéházakban, báltermekben, milyen vígan jár-kél. Kicsoda? Az ember? Dehogy. A *kultúr-bestia*.

Figyeljétek csak meg óvatosan a társadalmat, a közéletet, a politika küzdő tereit? Ki ezekben az úr, ki érvényesül, ki boldogul, ki jut a felszínre, ki az, akit nem lehet elpusztítani? Kicsoda? Talán az ember? Dehogy. A *kultúr-bestia*!

Nem értitek? Pedig körül vagyunk vele hálózva, bennünk él, általunk táplálkozik, rajtunk hízik: a *kultúr-bestia*!

Ime. Úton-útfélen, utcákon, báltermekben ott van. Jelen volt nagy notabilitás. Ásít vagy hangos megjegyzéseket tesz, vagy fixíroz vagy néha kegyes leereszkedéssel udvarol. Útjában van a szórakozóknak, a mulatóknak. De jaj neked, ha megszólítod, ha reánézesz, ha meglökted, azonmód lenyel, megesz, elpusztít, felaprít, lelő — a *kultúr-bestia*.

Innen ered aztán a befolyása, hatalma, tekintélye, amely lassanként átterjed más térre. A mi kedves társadalmunk rögtön *hőssé*, félelem és gáncs nélküli *lovaggá* és nagy tehetséggé, kiváló képességű, bámulatos műveltségű egyénné avatja — a *kultúr-bestiót*.

Társadalmi pozícióján vonul be a közéletbe. Útjából elsöpri az igazi embert, az erőt, a tehetséget. Aki nem tér ki előle, aki szembe mer vele szállani, aki útjában áll, azt összezúzza, eltiporja, megvagdálja, leszúrja, agyonlövi, de mindenesetre eltünteti a föld színéről — a *kultúr-bestia*.

Így lesz úrrá nálunk, így jut álláshoz, hatalomhoz is. Tisztesség, jóindulat, emberszeretet, kötelességtudás, erkölcs — ostoba fixa ideák — nála.

Ellenben a nyers erő, a vakmerőség, az erőszak, a gőg, a tudatlanság, a kard, a vitőr, a pisztoly — ezek az eszközei. Ezekkel s ezek árán jut célhoz. Ekként lesz a társadalom oszlopa, a közélet vezérférfia — a *kultúr-bestia*.

A név, a családi összeköttetés, a tudatlanság, a kard, a pisztoly, a nyegleség, a kistréberkedett pozíció, a pénz, a nyerserő stb. Ezek a *kultúr-bestia* sáncai. Mikor fogja vajon e sáncokat szét-hányni a *talentum*, a *munka*, az *igazi ember*. Addig élünk *kultúr-bestiók* között s terrorizáló hatalmuk alatt.

NN 1902. január 29.

Nt.

289. EGYETEM NAGYVÁRADON

Egyik kassai lapban, a »Felsőmagyarország«-ban »Az egyetemi rendszer« címen okos, nem egy részében föltűnésre számítható cikket ír dr. Eszterházy Sándor, kinek nagy érdeme van abban, hogy ma Kassa az a vidéki város, mely a harmadik egyetem elnyeréséért legtöbbit tett s a közvéleményt szerencsésen sikerült befolyásolni már eddig is Kassa mellett. A cikkből közöljük az alábbi, Nagyváraddal foglalkozó érdekes sorokat:

»A nagyváradai kir. jogakadémiának a mai látogatottsága amellet szól, hogy a városnak elegendő vonzóereje van ahhoz, hogy ott egyetem létesüljön. Ha Debrecenben felekezeti egyetem lesz, ez a nagyváradai állami egyetemnek nem ártana. Igaz, hogy a nagyváradiak ez idő szerint egyetemre teljességgel nem gondolnak, de ennek a magyarázata az, hogy a közvélemény nálunk a csonka egyetemeket lehetetlenségnek tartja. Pedig a természetes fejlődés rendje, szűkös anyagi viszonyaink között, csak az lehet: előbb csonka egyetemeket állítani és ezeknek orvosi karral való kiegészítését a jövő nemzedékre hagyni.

Nagyváradon vagy egyesíteni lehetne a ma meglevő római és görög katolikus theológiát, vagy fakultássá egészíthetné ki a római katolikus theológiát a dúsgazdag róm. kat. püspökség. A jog- és államtudományi kar megvan; a bölcsészeti és az egyetemi hivataloknak a fenntartása, bőkezűen számítva, évi kétszázezer korona. Ha az állam valamikor ezt az összeget rendelkezésre bocsátja, egyeteme van Nagyváradnak.

De nem a mi földadatunk a nagyváradai egyetem tervének megrajzolása. Csak rá akarunk mutatni arra, hogy a nagyváradai jogakadémia fejlesztése is beleillik az egyetemi rendszer alapján álló közoktatásügyi politika keretébe.»

Első olvasásra természetesen elragadnak mindenkit e sorok. Hiszen nincs Nagyváradon számbavehető tollforgató ember, ki — ha ötletszerűen is — föl ne hozta volna a nagyváradai egyetem kérdését. E sorok írójának is két évvel ezelőtt, mikor nagyváradivá lett, első helyi tollforgatása a nagyváradai egyetem érdekében történt.

De az Eszterházy cikke s a nagyváradai egyetem megcsinálására ajánlott módus csak egy pillanatra tudott meghódítani bennünket. Mindjárt beláttuk, hogy mi rejtőzik e tervben.

A nagyváradai kir., tehát állami jogakadémiát — mindenki tudja — milyen nehezen tudjuk megőrizni a teljes elfelekezetiesítéstől. Mit jelentene tehát e már félig felekezeti iskolának felekezeti liceumokkal való egyetemesítése? A vak is tisztában lehet vele. Jelentene egy felekezeti katolikus egyetemet, mely természetesen bástyája és vára volna a felekezeti harcnak, klerikális propagandának.

Hiszen jelenleg a nagyváradai jogakadémiának van egy vagy két igazán liberális professzora is és mégis megtörténhetett, hogy sigillumába becsempészték a felekezeti jelzőt s akik ismerik ez iskola vezetésének módját, szellemét és irányát, tudják jól, hogy bizony az majdnem egészen felekezeti, ami kiszámíthatatlan veszedelem egy főiskolánál.

Tessék most már elképzelni a nagyváradai egyetemet, mely állna a mai jogakadémiából, a róm. és gör. kat. theológiákból s egy bölcsészeti fakultásból — mely szolgálja volna — az ismert

recept szerint — a nem is *theológiának*, hanem *theológiáknak* s amely egyetem létesüléséhez püspöki és káptalani pénzek járulnának! . . . Milyen lehetne ez az egyetem? . . .

De lehet itt ám szó másról is. Mi ellene vagyunk minden felekezeti fő és egyéb rendű iskolának, tehát a debreceni ref. egyetem tervének is. Ha eddig megbékültünk is a debreceni egyetem tervével, most már opponálunk. Méltóztatnak látni, mi volna a debreceni *ref. egyetem* ára. *Egy kath. egyetem Nagyváradon.*

Lám, minden igazolja a mi harcunkat a felekezeteskedés ellen. Legyen az katolikus, zsidó, református, keleti vagy bármilyen fajtájú.

A nagyváradai egyetem tehát ilyen áron s az Eszterházy dr. által gondolt formában nem kell. Semmiképpen sem kell. Inkább nem kérünk egyetemet.

A mostani zavaros, sötét idők bizonyára elfognak múlni. A magyar közélet, társadalom, politika folytatni fogja ott, ahol az egyházpolitikai törvények után — fájdalom — abbahagyta. Lesz majd tisztább, egészségesebb levegő a magyar glóbuszon. S majd akkor, az akkori vezetők, megadják Nagyváradnak, ami e pompás helyzetű, nagyra hívatott, művelt várost megilleti. Megadják többek között a *nagyváradai egyetemet* is. Eljön, hisszük és tudjuk, hogy eljön ez az idő. Csak rakódjék le előbb a salak, csak tisztuljon meg az ultramontán feketeségtől az ország képe.

NN 1902. január 29.

A. E.

290. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Divatba jött a szemérem

Adalékok az erkölcs hódításához

Írjuk mostanában gyakran, hogy szörnyű erkölcsösek kezünk lenni.

Dühöng az erkölcs, kivált a jó vidéken. Nagyváradon egy szűnügyi-bizottsági néhai határozata s a hírhedt Kernstok-kép afférja óta szerencsére szünetet tartanak az erkölcsös bácsik. De azért el lehetünk készülve minden nap valami erkölcsös merényletre, mert az erkölcs, a szemérem nagyon divatba jön.

Van valami a levegőben! belénk ütött az erkölcs. Aradon, be akarják csukatni a Vesztaszúzek templomát és véget akarnak

vetni Diogenes idillikus furulyázásainak. A vidéken erősen borzadnak a kaviártól. Pécskáról ezt az érdekes tudósítást vesszük:

A pécskai kaszinó választmánya Z. tag indítványára, elhatározta, hogy a Magyar Figaró című élclapot, a tagok erkölcseseinek megóvása céljából nem rendeli meg tovább. A választmánynak ezt a határozatát megfellebbezték a közgyűléshez, amely heves vita után húsz szóval kilenc ellenében úgy határozott, hogy a Magyar Figarót továbbra is meghozatja. Többen a szavazástól tartózkodtak.

Hm, hm . . . Tehát az erkölcstelenség győzött a szűzi szemérem fölött. Az a húsz, aki a pártján volt, alighanem így okoskodott: szomorúan állnának a mi erkölcsaink, ha annak egy pikáns újság árthatna, vagy használna . . . Egyrészt meg, aki eddig nem olvasta el, azt mondta magában: de már csak meghozatjuk azt az újságot, hadd lássuk, csakugyan olyan szemtelen, ahogy mondják . . . Mások meg talán azt mondták: igenis, ki kéne tiltatni az újságot. Ha még olyan lenne, amilyennek mondják; de az utóbbi időben olyan botrányosan szolíd.

Mindenesetre azonban érdekes, hogy az erkölcs ennyire hódít. A Lex Heintze úgy látszik, följár a sírjából. És megérjük-hogy legközelebb hatóságilag fogják betiltani a nagyon sikamlós viccek elmondását, (hogy nagyon vagy kevésbé sikamlós-e az a vicc, ezt szakértő bizottság fogja eldönteni) s bekísérik azt a parasztlegényt, amikor arról dalol, hogy jaj de szennyes a kendinge, izéje. S ha kimegyünk vidékre és a parasztlánytól megkérdezzük, van-e szeretője, azt feleli vissza:

— Hallja, ez már *stocking!*

De a legpompásabb a dologban, hogy Budapestről biztannak bennünket, a jó vidéket:

— Legyetek lelkeim jobbak, mint mi. Legyetek erkölcsösek!

Ezt most a »Vesztaszűzek« ötleteiből teszik.

Odafönn, Budapesten, féltik a mi erkölcsünket. Ők, akik naponta megfürödnek a franciásnál is franciásabb frivolságokban, akik elé valamennyi színház, tarka színpad és orfeum szekérral hordja a tenger bujaságot s ők ezt már minden különösebb élvezet nélkül beveszik, most rémüldöző tekintettel fordulnak a vidéki Thália felé s azt mondják, amit a nagyvilági dáma a falusi kisasszonynak, akiről a kávézenikék pletykákat faragnak.

— Szent Isten, te lány, te is elromlasz!?

Szóval terjed, hódít a szemérem, azaz a farizeus képmutatás.

NN 1902. január 30.

Nt.

291. MENJÜNK VISSZA ÁZSIÁBA

Szeretett úri véreim: a serleg tele. Nincs már itt nekünk semmi keresnivalónk: gyertünk vissza Ázsiába!... Egy kis helyet talán kapunk, persze lehetőleg távol még az ázsiai kultúrára hajlandó népektől is. Bejöttünk — agg krónikások szerint — hős Álmossal s Árpáddal és társaival. Menjünk vissza Rakovszky Stefi, Lengyel Zoltán, ifj. Móricz Pál s a többi nyomában. De menjünk, míg — lehet...

E dicső, gazdag történelmű, úri népségtől lakott ország tegnap szerencsésen elérte a *legbalkánibb* nívót. Az a gyalázatosságában is mulattató komédia, mely ez ország keserves parlamentjében tegnap lefolyt, bele fog kerülni a történelembe. Egy futó percig szeretnék honáruló »nemzetiségi agitátor« lenni, hadd tudnám kellő érzékenységgel felfogni a *magyar* parlamentben lefolyt skandalumot. Ilyen megríkató baromság megérésére még sem voltunk berendezkedve, pedig elkészültünk mi már minden megérhetőre.

Parlament kell ennek az országnak? Kancsuka, nem parlament. Azaz dehogy kancsuka. Kisdedóvó, gyermekkert és sok-sok türelem, ha e dicső erényből maradhatott volna valami a huszadik századra.

Vázsonyi Vilmos, az egyetlen magyar népképviselő, akit öntudatos nép választott, nem juthat szóhoz a magyar parlamentben. Nem engedik szóhoz jutni a gyermekek, akik haragusznak, mert kinizsysdi s malomkődsi játékokat megzavarta, a gyermekek, akik, hajh, tizenkilenc milliomod magunk szerencsétlen bőrén kockáznak és malomköveznek.

Az immár legbalkánibb parlamentnek ez a botránya irtózatos, kegyetlen világosságot adott a mi szemeinknek. Olyan titkot világított meg, amit jaj de jó lett volna soha sem tudni. Megtudtuk, hogy a magyar parlamenti gyermekek mind *egyformák*: esküdjenek bár a kétfejű sas karmára, a Széll Kálmán harmatozó pattanására, Kossuth Lajos kalapjára, pápa csalhatatlan őszentsége papucsára, bármire. Obskurus agyuk velejének vastag burkát csak egy kicsit kell megkarcolni, ott zsi bongnak előttünk a maguk siralmasan hasonlatos voltokban.

Kultúr-bestiákat mondott Vázsonyi? A *kultúra* isteni nevében vétőzünk e címadományozás ellen. De a bestiák reputációja érdekében is, mert a bestiák mindig ki merik a fogukat mutatni, nem csak akkor, mikor demokrata képviselővel van dolguk.

Szeretett úri véreim, *Ázsia* ordított fel tegnap bennetek. A nosztalgia, a nomád, baromi ember méla vágyakozása rohamba

tört ki. Nem voltam ott, de látom a képet. Középen az agyonhajszolt egyetlen intellektus. Sokat tud, sokra vágyik, merész a hite, elszánt a munkája, nagy a gyűlölete. És — óh szörnyűség — ősei a Jordánon átkeltek. Ez a kis zsidó óriás közöttük. Ezt az óriást fiatalon fölkapta szárnyaira a hír, imádja őt sok ezrek tömege s tud . . . Ez, ez a legborzasztóbb! Ez az ember mer tudni közöttük, a tudatlanok között! De meg hogy ez az ember *zsidó!* Ott áll zavarodottan a középen. Egy harsány szitok hallszik. Lengyel Zoltán kiáltott, egy ifjú együgyű, ki hiányos intelligenciájával más, kultúr országban evőkészlet tisztító sem lehetne. Meg Leszkay úr, meg Rakovszky úr, meg a többi jólismert idióta. És Vázsonyi egy egyfogatú kocsin futtat el ebből a komédia házból, hova bekerülni idestova erkölcsi halál lesz.

Szeretett úri véreim, értsük meg egymást. Kinizsy fáj úgy-e és a malomkő? A keleti nomád lomhasága lázadt fel úgy-e, hogy semmisítsük meg ezt az embert még a Krimiából velünk hozott eszközökkel, mert tanulni, tudni s az ő fegyvereivel állni vele szemben nem tudunk. Úgy-e így van szeretett úri véreim? Mert csak így lehet menteni ezt a világra szóló skandalumot.

Ha ugyan így is lehet. De aligha. Néznek bennünket kultúr-népek. Látják képtelenségünket a haladásra, látják, hogy szamojéd erkölcsökkel terpeszkedünk, okvetetlenkedünk Európa közepén, mint egy kis itt felejtett középkor, látják, hogy üresek és könnyűk vagyunk, ha nagyot akarunk csinálni, zsidót ütünk, ha egy kicsit már józanodni kezdünk, rögtön sietünk felkortyantani bizonyos ezer éves múlt kiszínezett dicsőségének édes italából, látják, hogy semmittevők és mihasznák vagyunk, nagy népek sziklavára, a parlament, nekünk csak arra jó, hogy lejárassuk. Mi lesz ennek a vége szeretett úri véreim? Mert magam is *ősmagyar* volnék s nem handlézsidó, mint ahogy ti címezték mindenkit, aki különb, mint ti. A vége az lesz, hogy úgy kitessekelnek bennünket innen, mintha itt sem lettünk volna.

Legyünk ez egyszer számítók. Kerekedjünk föl s menjünk vissza Ázsiába. Ott nem hallunk kellemtelenül igazmondó demokratákat. Vadászunk, halászunk, verjük a csöndes hazai kártyajátékot s elmélkedhetünk ama bizonyos szép ezredéves álomról.

Menjünk vissza, szeretett úri véreim. Megöl itt bennünket a *betű*, a *vasút*, meg ez a sok zsidó, aki folyton ösztökél, hogy menjünk *előre*. Fel a sallanggal, fringiával, szentelt olvasókkal, kártyákkal, kulacsokkal, agarakkal, versenylovakkal, és ösökkel! Menjünk vissza Ázsiába! . . .

NN 1902. január 31.

Ady Endre

292. MINEK IS VAN CENZÚRA A VIDÉKEN?

Harc a szent szemérem nevében

Tegnap számunkban távirati értesülés alapján megírtuk, hogy Aradon főispáni szavazattal csakugyan sikerült leszavazni a derék »Vesztaszűzek«-et.

A miló-szigeti szűzleányok sorsa el van döntve: kitiltották őket Aradról. Ez azonban csak papiroson történt s komédia számba megy, mellyel a gyenge szűzek bátran dacolnak s továbbra is a színpadon maradnak. Nagyon furcsa dolog ez, csak olyan operett, mint maga a darab, mely fölött a színügyi bizottság tegnap ítélezett. Ez a bizottsági operett nem pikáns ugyan, de annál mulatságosabb s legjobban a színigazgató mulat rajta. Hogy miért, az majd alább kiviláglik.

Miután — hogy a színügyi bizottság stílusában beszéljünk — négyszer megméltelyezték a zeneszó mellett kitalált borzalmak az aradi lelkek egy részét, a színügy őrei tegnapelőtt délelőtt összeültek, hogy Avarfi Ferenc ismeretes indítványát tárgyalják. Másfél órán át tartó vita után, melyről, női olvasóinkra való tekintettel, nem számolhatunk be, odajutott a bizottság, hogy szavazással határozott a betiltást kérő indítvány fölött. Az elnöklő főispán döntésére volt szükség, hogy az egyformán álló szavazatokból többség legyen a betiltás elrendelésére.

Nem akarunk abba belebocsátkozni, hogy a darab mennyire előadható és mennyire nem az, itt csak azt konstatáljuk, hogy színügyi bizottságnak nem volt joga a darab betiltásához. A határozat a színigazgatóval kötött szerződés pontjainak rosszul való magyarázásán alapszik. Ez ellen az igazgatóságnak jogában állt birtokon belül fellebbezni tizenöt napi határidő alatt. Eltekintve attól, hogy a miniszter megsemmisíti-e a bizottság határozatát, vagy nem, *tizenöt napig műsoron maradhat a Vesztaszűzek* a betiltó határozat ellenére is. Miután a betiltás megcsinálta a darabnak akkora reklámját, melyhez fogvást a legnagyobb siker is kismiska, a tizenöt napot bizonyára jól kihasználja a színház s a Vesztaszűzeket, (melynek mindössze hét estére terjedő életet jósoltak), eljuttatja a tizedik előadásig. Most utalva fentebbi függő kérdéseinkre, a Bibliás asszony angol inasai modorában feltehetjük a tételt:

— Ki az, aki az egész heccnek a legjobban mosolyog?

— Az igazgató.

A bizottság tárgyalásán különben érdekes dolog derült ki.

Egy ifjú színésznő járta el a betiltás dolgát. Ő járt Avarfi-nál.

Leszky helyettese, Rubos Árpád, így nyilatkozott különben az ügyről.

Budapesten állandóan előadás van a Veszta-szüzek s kö-színházban adják. Különösnek találja, hogy éppen ezen darab ellen van kifogás, pedig vannak más színművek, melyek ugyan-csak túltesznek rajta. A bibliás asszony oktatást adhatna a Veszta-szüzeknek az erkölcstelenségben s itt van például Az állam-titkár, amelyben nem kevésbé erős dolgokat lehet látni. A bizott-sági tag úr, ki most az erkölcsbíró szemüvegét tette fel, jól lát-tam pompásan mulatott ebben a két darabban s a legkevésbé sem botránkozott meg, amikor az államtitkár divánján maradt hajtű az egyik szereplőt megszúrja, még pedig olyan helyen, amelyet disztngvált társaságban nem lehetett megnevezni. S ez a hajtű a nem törvényes szerelemnek legalábbis olyan korpusz deliktije, mint a Veszta-szüzek fuvola-szólója, vagy áruló pelyhei.

Itt nem egy darabról, itt egy irányzatról van szó, s a bizott-ságnak, ha úgy látja, hogy tiltakoznia kell, nem a Veszta-szüzek, hanem a fővárosi színházak egész műsora, az ez idő szerinti színműirodalom általános termelése ellen kell állást foglalni. Ha föl-tesszük a moralista rövidlátó szemüvegét, hát nem lehet új dara-bot adni. A Vígszínházra rásütötték a Lipótvárosi Mulató címet, a Magyar Színháznak szintén ráírták a cégtáblájára az Orfeumot, a Nemzeti Színházat erkölcstelennek bélyegezték a Troilus és Kreszidáért, hát hol vegyen az igazgató darabot. Hiába tűz elő-adásra a vezetőség régi jó darabokat, mint Rantzauk, Jó falusiak, Pry Pál, Sevillai borbély stb., hiába iparkodik, hogy visszaterelje ezen erkölc nemeseítő darabok által az erkölcstelenség mezejéről a megtévedt hívőket, meddő minden törekvés, mert e daraboknak [kevés a] bruttó bevétele s ebből 600 korona regiet fizetni nem lehet. A közönség, a mostani irányzattal megbarátkozott s csak ezek kellene neki, mint a számadatok világosan bizonyítják. Felső-laló bízik a bizottság pártatlan igazságérzetében s nyugodtan bizza a bizottságra a Veszta-szüzeket. Még arról a hölgyről akar szólni, ki Avarfy úrnál járt. Furcsa, hogy az a hölgy panaszkodott. Nekem pedig azt mondta e hölgyről sok bérelő, hogy ha tovább is oly módon fog a nézőtérre kacérkodni a színpadról, mint eddig, megdobálják.

A bizottság végre is főispán segítségével elvileg elintézte a darab sorsát.

Most már nincs más hátra, niint Somogyi igazgató minél előbb adassa elő ezt a páratlanul gyönyörű muzsikájú operettet.

Adjon alkalmat néhány nagyváradi erénycsósznek, hogy megvédelmezzék a szemérmét. Mert szemérem és cenzúra kell a vidéken.

NN 1902. február 2.

Nt.

293. A HÉTRŐL

Norvég, hideg, kegyetlen író ember rajza. Téli hóvihárban vidám csapat vág neki a jeges, fehér Fjordnak. Elébük kerül a köd, a sötétség. A fergeteg csapdossa a havat. Ködös sötét, viharos téli világban keresi a partot a vidám csapat. Nincs a part sehol. Hó, jég, köd mindenütt. A fergeteg nekik hajtja a havat s a partkereső vidám csapatot eltemeti egy hódomb. A Fjord jege magához fagyasztott egy sereg életet, mely a part felé tört, a partot kereste.

Én úgy látom, hogy Vázsonyi Vilmos és hívő társai ilyen sötét, ködös, Fjord-tragédia előtt állnak. A *partnak*, az *díkelő vágnak* tragikus alakjai ők. Fanatikus hittel, életkedvvel, neki vágtak a fagyos, a sötét, a ködös, a fürgeteges Fjordnak, melynek neve: magyar közélet s elvesznek a ködben, a fagyban, a sötétben. Szerencsésebb időben, korban lehettek volna talán reformátorok, talán glóriolás szent mártírok, minden esetben nagy tragédiának hősei.

Ám ebben a szerencsétlen, szomorú, sötét időben, ebben a szerencsétlen kis országban nem lehetnek egyebek, mint *fjord-hősök*. Neki vágtak fanatikus hittel egy igazabb, világosabb világ partjának s eltemeti őket a hódombok alá a fürgeteg.

*

Ha jól tudom, Littré avatása folyt valamelyik francia páholyban. Nagy volt az ünnep, hiszen Littré egyik legnagyobb apostola volt a nemesebb, tisztultabb pozitívizmusnak. A páholy nagymester üdvözölte s ekkor hangzottak el a nagyszerű szavak:

— A Szabadkőművesek voltaképpen már a pozitivisták előtt pozitivisták voltak. Szabadkőművesség és pozitívizmus egyet jelent. Fölszabadítják az emberiséget az eredendő bűn béklyója alól. A túlvilág meseje helyett megmutatják az emberiség isteni csodás, állandó tökéletesedésének káprázatos útját, visszaadják önmagának, s szabaddá s boldoggá akarják tenni az embert...

Milyen felemelő, isteni kijelentésként hangzanak e szavak s milyen idegenül mégis *ma már*. Olyat roskadt a világ pár évtized óta, hogy reá ismerni sem lehet. Szinte úgy véljük néha, hogy manapság nemcsak előkelő divat s jó üzlet butának lenni, hanem valóságos kötelesség is. Legalább nálunk, a magyar társadalom minden jelensége ezt igazolja. Ideróttuk pedig e sorokat egy kivételes, ünnepi alkalomból. A nagyváradi László- király-páholy hajlékverő, szép nagy ünnepet ült. Ez a kivételes szép ünnep magyarázza meg, hogy nyilvánosság előtt szólunk ezúttal a szabadkőművesek páholyáról, mely szent, nagy hivatását zajtalanul, csöndben végzi máskülönben. Mikor csupa vigasztalan sötétség körülöttünk a világ, már csak a vigasztalás kötelessége is megkívánja rámutatni egy olyan fölemelő, hitet adó jelenségre, hogy Nagyváradon, ahol semmivel sem kisebb a sötétség veszedelme, mint bárhol a hazában, pompás, új, templom-szerű csarnok áll, mely hajléka a humanizmusnak, irgalmasságnak és világgosszág hintésnek . . .

*

Hiszen kérve sem kaphattunk volna jobb telet. Ez az enyhe idő a nyomorúságnak nagy enyhítője. Mert nagy az ínség és nyomorúság. Ragyogó színházi estéken, fényes hangverseny- és báltermekben sejtteni se sejtünk ilyen létező nagy nyomorúságról. Nincs olyan látszó jó módban élő nagyváradi ember, ki ne kapná tucatszámra a legcifrább könyörgő leveleket. Mondják, hogy Barabás Béla naponként egy halommal kap. Az ínséges ember nem ér rá gondolkozni, hanem kér. Barabásnak pedig, ha minden kérést akarna teljesíteni, legalábbis milliomosnak kellene lenni. A néppárti lapok pedig vallásos hitet ajánlanak e nagy nyomorúságban, a függetlenségiék külön hadsereget, a kormánypártiak szónoki sikereket Széll Kálmánnak s az agrárius lapok ujjongva hirdetik, hogy immár elértük a tízforintos búzaárat. Bigottság, nemzeti sallang, talpnyalás és tízforintos búzaár jegyében vezetik most ez országot. Jaj annak, aki mást is akar. A Fjord közepén betemeti a vaksötétségben a hófürgeteg . . .

NN 1902. február 2.

(ae.)

A klerikális, agrárius, nacionalista, antiszemita s különféle irigy vagy korrupt bandák döbbenjenek meg és okuljanak. Istentelen csúnya játékaiknak nagy és komoly bírójuk van: *a nép*.

A nép nem csinál ám ravasz politikát, nem informál sajtóorgánumokat, nem nézi, hogy görbe-e vagy sem a Vázsonyi Vilmos orra. A nép egyet tud csak, hogy itt minden az ő bőrére megyen s mikor a radikális, a szókimondó Vázsonyit el akarják némitani, voltaképpen ő ellene, *a nép ellen* folyik a küzdelem, a nép felvilágosítása, a rendi maradványok megszüntetése s az őszinteség politikája ellen.

Nagy erő és nagy biztosság végre tudni azt, hogy a *tömegek* immár lélekkel és öntudattal mozognak. Nagy boldogság és nagy büszkeség tudni és érezni azt például Vázsonyi Vilmosnak, hogy nem okvetlenül kell már mártírrá válnia annak, akinek igazságai vannak.

Igen, jól mondta Dési Géza a vasárnapi demokrata népgyűlésen, hogy a keresztrefeszítés előtt megszólalnak a némák. Csak hit kell, erő és őszinteség. A tömegek ma már gondolkozni tudnak és harcolni azért, aki az övék. És megtagadhatják a gyöngé Péterek a kakas kukorékolása előtt akár hétszer is Vázsonyi Vilmost, a nép, a jogtalanok s kifosztottak sokáig némán tűrő tömege nem tagadja meg, mellette lesz.

A nemzeti kaszinó korlátolt figurái, a jezsuitizmus sok budapesti műhelye, a sallangos *kívül-magyarok*, az ultramontánok s a többiek szűkölhettek egy csöppet. Húsz-harmincezer ember, akiket nem lehet gyermekmesékkel a lovagiasság szabályai szerint könnyen elintézni, s mely nagy tömegnek minden egyese az ő gyűlölésükkel állott Vázsonyi dr. oldalához, — ez bizony nem tréfa dolog.

Vigyázzon a tisztelt jezsuita tábor. Nagy veszedelemmel játszik, mikor a népjogok őszinte harcosaira tör. Ha eszére nem tér s ha meg nem jámborodik, rettenetes vége lehet. Az elkeseredett népet, hogy már az ő érdekében szólni sem szabad, — könnyen *forradalomba* kergetik.

A vasárnapi tüntetés Vázsonyi mellett hatalmas és méltóságos volt. Ezúttal csak *imponálni* kívánt a nép.

Akik ebből az impozáns tüntetésből okulni tudnak, hát okuljanak. Magyarországon föltámadt a radikálizmus. Nagy igazsága, nagy ereje és nagy táborra van!...

A hírhedt jeles Bartha Miklósról, ki csak a napokban bontotta ki nyíltan az antiszemitizmus lobogóját s kiről elmondunk már sok érdekes dolgot, olvassuk most a következőket: Bartha Miklós, amikor még a függetlenségi párt elnöke volt, szerződött vezércikkírója volt a Bánffy-kormány szubvencionálta *Reggeli Ujságnak*. Ezt annál könnyebben megtehetette, mivel saját lapja este jelent meg, a *Reggeli Ujság* pedig: reggel s így Barthának fizikailag is módjában volt, hogy délelőtt az este megjelenő *Magyarország*-ba függetlenségi irányú, este pedig a Bánffy-kormány reggel megjelenő *Reggeli Ujság*-jába ennek megfelelően írhasa meg a vezércikkeit. Ez utóbbi vezércikkírói szereplése ugyan első pillanatra talán elvtelenségnek, sőt függetlenségi párti elnöki állására való tekintetből, úgy lehet, inkompatibilisnek is látszik, de Bartha eziránt is már akkor megnyugtatta a kedélyeket. Amíg ugyanis a *Magyarországnál*, ahol *elvből* dolgozott, csak 300 forint havi fizetése volt, ugyanakkor a Bánffysta *R. U.*-nak, ahova *elve ellenére* kellett vezércikkeket írnia, az Istennek sem dolgozott 600 forint havi fizetésen alul, vagyis más-szóval ugyancsak megfizettette a Bánffy-kormánynak azt a fényűzését, hogy a függetlenségi párt ősz elnökével tolassa a lapjában a szekere rúdját. Így ellensúlyozta a lelki aggályokat anyagi kárpótlással. Mindez, őszintén szólva, imponál nekünk s ha a politikai erkölcsök e puritán megtestesítője ellen most mégis kifogást emelünk, ennek csak az az indító oka, hogy miután a Bánffy-kormány bukásával ő is kbukott a *Reggeli Ujságtól*, mért ifj. Cséry Lajost, a *Reggeli Ujságitulajdonosát* pörölte be a köteles három havi felmondási időért, s mért nem a Bánffy-kormányt, amelytől végelemzésben a 600 forint havi szubvenciót kapta? Igaz ugyan, hogy formailag jó helyt kereste az alperest, mert a bíróság el is marasztalta Cséryt 3600 koronának Bartha részére leendő kifizetésében, de lényegileg mégis inkább illetet volna a Bánffy-kormányt pö ölni, amely lehetővé tette a kiváló publicista anyagi támogatását. Vagy talán éppen ezért, hálából, nem pörölte az eredeti forrást?

NN 1902. február 5.

Nt.

Budapest bíróságainak egyikében boncoló asztalra került a *Morál* s ugyancsak furcsa belső részeket világtítottak meg benne. Tudni kell, hogy a Morál és Bartha Miklós egy. Néki adatott meg a kizárólagossági jog a magyar közélet megjavítására, ostromozására. És a közerkölcsök öre kénytelen volt pört indítani Cséry Lajos, a *Reggeli Ujság* kiadótulajdonosa ellen, 3600 korona miatt, mert a Bánffy-kormány visszalépése után felmondás nélkül elbocsátották Barthát a vezércikkíró. A bíróság Cséryt elmarasztalta. Bartha tűzokádó cikkeket írt Bánffy ellen minden este a *Magyarország*-ba 600 korona havi fizetésért, ugyanakkor dicsőítő cikkeket írt minden reggel a *R. Ujságba* Bánffy mellett havi 1200 koronáért, amelyért a háromhavi végkielégítést most kasszálja be. S talán épen a tárgyalás napján írta meg gyűjtő cikkét a zsidóság és e faj erkölcsi megbízhatósága ellen.

Furcsák és aggályosak mai közállapotaink.

Nálunk Magyarországon például szabad zabot liferálni és a liferánsok ellen villámokat szórni, szabad a »Vaterlandban« vezércikket írni szegény magyar hazánk ellen, szabad függetlenségi elvek alapján — állami subvenciót élvezni és érte mitsem adni.

Szabad elsőrangú gentlemannak és erkölcsbírónak lenni és a fehér asztal körüli privát diskussziót a parlamentbe vinni. Szabad a »császárt« magán körben dicsőíteni — s ezt később megtagadni, tréfának minősíteni az ország színe előtt.

Szabad az ország legelső ellenzéki publicistájának nap-nap mellett demokratikus, morális és etikai alapon ellenzéki szellemű vezércikkeket írni — és állandóan a mágnásokkal barátkozni, velük érintkezni, velük tartani, értük síkra szállani s főleg a kormánnyal és annak fejével a baráti, meleg viszonyt fenntartani.

Szabad például a »nép« jelszava alatt a nép igazi érdeke ellen küzdeni, őt kihasználni, izgatni, fanatizálni s érte mitsem cselekedni, hanem az ő neve alatt megtagadni a »nép« jogát, szabadságát, lényét és gondolatmenetét.

Szabad mindent cselekedni. Nincs többé következetesség, nincs ellentmondás, nincs lehetetlenség sem.

Csak egy van mégis. Bizonyos hitfelekezethez tartozni nem szabad senkinek. Itt kezdődik az igazság. Azzal kell leszámolnunk előbb: ki melyik felekezethez tartozik.

Van egy »szerencsés« hitfelekezet, egy kiválasztott faj azonban, amelyre új szabályok létesítettek.

Ennek nem szabad elsősorban politizálni. Ne dolgozzék a kezével és az eszével : hanem vagy az egyikkel, vagy a másikkal — úgy sem lesz sohasem jó. Ne legyen se agrár, se merkantil, se iparos, se kereskedő, se ügyvéd, se orvos stb.

Ne legyen se arisztokrata, se demokrata, se liberális, se negyvennyolcas, se 67-es.

Ha tanul és tanokat hirdet : kozmopolita, hazaáruló. Ha kereskedő, vállalkozó, bankár : akkor merkantilista, gründoló, gabonauzsorás. Ha kiskereskedő, korcsmáros : akkor csak igazán uzsorás. Ha munkás, kézműves : akkor hasznavehetetlen, erkölcs-telen.

Ha nem él, nem vesz lélegzetet : bűn és hazafiatlanság ; ha él és lélegzeni merész : ezerszeres bűn.

Ami másoknak jog és törvény: nála kiváltság. Ami másoknál megnyerő bátorság : náluk arrogancia. Ami másoknál az emberi méltóság felháborodása : náluk érzékenykedés. Ami másoknál a felebaráti, hitfelekezeti együvértartozás köteles megnyilatkozása : az náluk hihetetlen és igazságtalan szolidaritás.

Ezen hitfelekezet tagjaira egészen külön általános és egyéni igazságok állanak fenn.

Aki közülök tehetséges, kiváló, előkelő, nemes gondolkodású, az nem lehet más, csak stréber, önző, feltűnést kereső, nagyszájú. Aki a közügyek iránt érdeklődik, az anyagi előnyöket, kitérítéseket hajhász ; aki nem teszi, az még önzőbb, az lelkiismeretlen, hazafiatlan.

Íme, ezek a tanok lettek ma általánosakká. Nem szívesen foglalkozunk velük, mert érezzük, minő nagy veszedelem csíráit hordozzák magokban.

Sajnos, úgy van, hogy az erről frott és elmondott minden szót a legkönnyebben félreértenek, félremagyaráznak. Szándékosan vagy szokásból, az már mindegy. Nyomában kél rögtön a műharag, a műfeljajdulás és a műelkeseredés.

NN 1902. február 6.

Nt.

297. AZ ANTISZEMITIZMUS

Az *Alkotmány* és nagyváradi expozitúrája, a *Tiszántúl* tegnap ismét egyszerre s nekik mindig hálás témáról vezetőkik-keznek : az antiszemitizmusról. Nagy eredmény, hogy immár zsákban macskát nem árulnak tovább a t. antiszemiták. Immár

kevesebb baj lesz velük. Míg veszekedettten védekeztek az antiszemitizmus vádja ellen s kendőzték magukat erkölcs-pírral, nemzeti színű pántlikákkal, s egyebekkel, veszedelmesebbek valának. Ha már valaki nyíltan dicsekszik az antiszemita voltával, nincs vele sok dolgunk, átadhatjuk a *pathologusoknak*. Vitázni hát most nekünk nem kell s vitázni nem akarunk. Csupán kuriózumból hozzuk fel, hogy még az *Alkotmány* Istent szólítja föl, hogy »óvja a zsidókat az antiszemitizmustól«, a *Tiszántúl* barthamiklósi iskola szerint azt vitatja, hogy a zsidót becsületes és szép dolog ütni. Hát ezt csak kuriózumból. A magyar zsidóknak nincs nagy okuk félni az antiszemitizmus nevű örülettől. A lelki aberrációk — hála az előrehaladt orvosi tudománynak — ma már nem lehetnek olyan súlyos lefolyásúak, mint a keresztes háborúk idejében. Egyre azonban újra figyelmeztetjük az antiszemita betegeket, kiket még nem teljesen rombolt össze a kór. Vigyázzanak: a fekete lobogó merész, örült lengetése sürgetni fogja a sorompóba való lépésüket a vörös lobogósoknak. Ebből még nagy baj lesz. Mert ezek a vörös lobogósok valamivel radikálisabban gyogytának, mint a Vázsonyi-féle radikálisok.

NN 1902. február 6.

Nt.

298. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad tarkaságok

(*Alapítvány bolondok házára.*) Most már igazán nem tudjuk, mikor küldték a városházára azt a bizonyos ötforintos alapítványt. Akkor, mikor a polgári házasságról szóló törvényt megszüavasták, vagy akkor, mikor leszavasták a főrendiházban? Ez bizonyosan valamelyik reporter hibája. De melyiké lehet? A miénk azt írta, hogy a polgári házasság megszüavazása után és valószínű, hogy ő tévedett. E szerint az ötforintos alapítványt a főrendiház erős ellenzékének köszönhetjük. Azaz, hogy a városházán éppenséggel nem köszöntik, sőt visszakínálják a jókedvű adakozónak. Mi azt tanácsoljuk az ismeretlennek, vegye vissza a pénzét. Az alapítvány tendenciáját lecáfolta az idő. Akkor, mikor a liberális törvényjavaslatokat az egész ország közvéleménye ellenére leszavasták a kedves főpapok és főurak, bizony akkor még emberbaráti dolog volt bolondokházára gondolni. Azóta — hejh — nagyot változott a világ, s hasonló célt szolgáló öt forintokat

akkor ajánlanának ma már fel az ismeretlenek, ha véletlenül egy *liberális* törvényt szavazna meg a törvényhozás. No de ez a véletlenség egyelőre ki van zárva. . . Vegye vissza az alapítványát az ismeretlen. Ez az alapítvány — sajnos — *anakronizmus*

*

(*Akik színészek akarnak lenni.*) Megírtuk volt, hogy szegény Somogyi direktor hány ajánlkozó levelet kap naponként. Itt közlünk például a tegnapi ajánlkozó levelek közül egyet az eredeti »helyesírással«.

Böszörmény II/5.

Tkts. dilektor úr nagyon szépen fölkérem ezen levelem által miután már több ízben volt alkammam a színpadra föllépnem mint statisza úgy vidéken mint városban és mindenütt kedvelt voltam föl is léptettek volna mint kóristát azonnal de akkor még más volt a tervem mostan azonban attól elmaradtam óhajom, volna nagy hajlamam hozzá, és ha kedves dilektor úr lenne szíves igen szépen meg köszönném szívességét és egy leány testvérem is volna kinek szintéu hajlama van hozzá mindkettlen elmennék Ó 16. Én, 20 éves vagyok tehát hogyha szükséges Nagyon szépen kérném egy pár sor írást intézni ezen Címre,

H. Böszörmény, Polgári utca 3487,

Mélytisztelettel.

Erdős Imre, és, Testvére Ilonka.

És a Polgári utca 3487. sz. házában várja a testvérpár a választ s álmodik a színpad csodálatos vágyva-vágyott világáról, a diadalról, tapsról, jó módról.

NN 1902. február 7.

Dyb

NAGYVÁRADI NAPLÓ

Közlekedési fotószelvény

Nagyváradon: Postai kifizetés:
 Helyi ára 12 K. Budapesti ára 2 K. Egeri ára 25 K. Szegedi ára 1 K.
 Pécsi ára 12 K. Soproni ára 12 K. Győri ára 12 K.

Feltalálók szerzői:

Dr. Déli Géza,
 Széchenyi
 Fehér Dózsa és Ady Endre.

Működési rendjelemény. Képfelrakás. Képfelrakás.

Kezesség és közérdeklődés:
 Néj Fehér-Dózsa szerzője, a hová egy év alatt
 jelent. Képfelrakás. Kezesség és közérdeklődés.
 Képfelrakás.

Dicsértessék Széll Kálmán.

Nagyvárad, febr. 15.

Kobozzó változott át a hírlapírói toll, aulienzen szegény fizetett emberek zengik hymnusát Széll Kálmán államférfi nagyságának, elnépé fenyeségének, kormányzata dicsőségének. Ölykö-ölykök ki-váltak ebből a chórusból egy dicsónans hang, mely megpé bentünkkel igazsá-gal, szokimodásával. De oh mily gyorsan szerelnék le ezek a mai G-dók! Ime a „Magyar Szó” zengi ma a legedesebb szolozimákat Széll Kálmán dic-sőgerőit, a „Magyar Szó”, mely csak pár hónap előtt legalkeseredetlenségben harcolt a ma-gyar parlament főujgolegja ellenében.

Most megint kivált a chórusból a sajtó egy tekintélyes organuma és elég merész elmondani az agyondüfött mi-niszterelnökről kemény igazságokat a ko-moly újulat hátor hangján. Csak ne lenne okunk aggódni a fölött, hogy a Pest-i Hírlapnak ez a hátorága sem tarj soká! A mézes-mákos ajku, szub-veinczók, hírdetési parasztek és marad-alom fölött rendelkező miniszterelnök öfj zenuálnas érli a sajtó lezserelődésnek művészetét, hogy egy cseppet sem fog megpéni bennünket, ha néhány nap múlva megint teljes és hiánytalan lesz a fővárosi sajtóchorus, a melyet nem za-vaor semmiféle diszonzanzia. Szinte ter-mészetesnek fogjuk tartani, ha néhány nap múlva megint unános zengik az el-

ragadtatás egymást tuhábbáló akálján a közisemt hymnuszi:

— Dicsértessék Széll Kálmán!

Minden kormány és kormányelnök rendelkeztet bivalatos, félbivalatos és ti-tokban suggerált lapokkal, a melyek ter-mészetesen propagálták és dicsőíteték a kormány ténykedését; annyi hiúság azon-ban Széll Kálmán előtt egyetlen minisz-terelnökben se lakozott, hogy kevés ki-vetület lezserelje az egész magyar sajt-ót és hízelgő, hitetlen hódoló, minden-keg és mindenáron talpnyaló eszközzé legördülje a hírlapírói tollat. A Széll Kál-mán szente aszoznos hírsága megfirtán-és keresztülvitte, hogy elindult Magyar-országban a kritika, a meggyőződés sza-bad igazságos hangja és e helyett új és új variációkban zengi felénk minden fő-városi lap az első oldalán a már spon-estéptt émelvűt hymnuszt.

— Dicsértessék Széll Kálmán!...

A móta miniszterelnök lett ez a po-likai páva, nincs egyéb közérdeklő, nincs egyéb közérdeklő Magyarországon, mint ntp-nap után újra való konstatación an-nak, hogy Széll Kálmán nagy, dicső és fenyesetűbő. Amerikát csak egyszer fe-dente fel Kolombusz Krisztof, de a magyar sajtó Kolombuszai mindennap újra meg újra fejfelezi Széll Kálmán hitenzhez való hasonlatosságát. Egy negyedszázad át csodálaton ártóherkedett és frondórák-dótt ez a nevesese férfi, a nélkül, hogy egetverő talantumát és kiválóságát a leg-

kedebb hírlapier is észrevehette volna; a lime ma az ő memóriai mirórált zengi hiten den újaj és minden publicista.

Szomban ezzel az újajokból fo-lyó megterekelt görögülést, megcsinál-ást, megundorodott már régen a magyar követlenény állás a kámalon politikai-író, a melyről Széll Kálmán indokolt az országot. A képmutatás, a háziags-ekktora őszönvire még nem ártasztotta el a zántat, mert mindig voltak elvek, ezek és meggyőződésnek, amolyk felhangzó-tak a parlamentben és belelelkeskedt egyik vagy másik párti programmájá-ba. Ma Széll Kálmán megalkotó, publikáló és mindenféle kökeltető kormányzásokból harmadik évében nem látnak már tal-álvóit, meggyőződéseiket és aggod-almakat rejtegető, gondosan leplező em-bereket a politika porosuján. És a min-ki kivált, nagy feleletokra bivalot politikai-sok is megpuzzak magukat és nyit, há-ter ad helyett némán, elgondolásra bu-lyognak valamennyien, mást megpéni Péter bínök, csoda e ha az apróbó ént-berék, akiknek existenciájára megpéni az-oreg kockán, éppenséggel megkárít szén-mernek és seuki szíri meri zavarári a Széll dic-sőségét zengő szolozimái és tón-jein állást!

Ejünk mindent azon álláspontból, hogy a hízelgés és talpnyalás unokk csodá-letes glosszáit olvassuk újra a lapokban Széll Kálmán beszédeiről, amelyekben beszerte, hogy a magyar miniszterelnök

Ady vezércikke a Nagyváradai Napló 1902 február 15-i számában.

299. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad tarkaságok

(*Demokrata előkelőségek.*) Öten valának együtt a multkoriban. Éjjel volt, a nagyvárad állomás étkezőtermében, a budapesti gyorsvonat indulása előtt. Az ötök egyike síma arcú, igen jó nevű úri ember, akinek a kir. tanácsos cím sem ártott meg. A második önérzetes, szintén neves úr, min. osztálytanácsos. A harmadik a Ferencz-József rend lovagkeresztese s kálvinista theológiai professzor. A negyedik s ötödik újságírók.

A Vázsonyi-afférről diskuráltak. Magáról Vázsonyiról nem egyformák voltak a vélemények, de azt mind egyformán hangoztatták, hogy Magyarországra valóságos megváltás egy erős, radikális, demokrata áramlat.

A kir. tanácsos a két újságíróval merült nagy diskurzusba. Ezalatt odasúg a lovagrendes professzor a szomszédjának :

— Ugy-e a te rangod nagyobb a kir. tanácsosi rangnál.

A min. osztálytanácsos sajátos önérzetességével válaszolt :

— Nevetséges. Én visszautasítottam a kir. tan. címet.

— Na hát én sem fogadtam volna el.

S míg a síma arcú, édes ember, akinek kir. tanácsosság sem tette tönkre a népszerűségét, tovább diskurált a Vázsonyi-ügyről két újságíró kollegájával, mert ő maga is újságíró, a másik két úr már az asztaltól felállva, kissé elfeledkezve, hangosan tárgyalta, hogy a már modern világban is vannak emberek, kik elfogadnak és sokra tartanak holmi kir. tan. címeckét, amit ők bizony el nem fogadnának . . .

NN 1902. február 8.

Dyb

300. NEW YORK SZÉPE

Eltelt egy kis idő míg Gustave Kerkernek ez a világhírűvé vált operettje eljutott New-Yorktól Nagyváradig s mivel ez az út egy kissé hosszú, csoda e ha a nagyvárad közönség némi meglepetéssel fogadta azt a sok zűrzavaros tarkaságot, ami össze van halmozva ebben a darabban, mely a világ minden nagyobb metropolisában oly zajos sikert aratott? Nálunk töprengve gyönyörködött a publikum ; azon töprenkedett ugyanis, hogy vajjon nem mindegy volna-e, ha ezt a darabot hátulról visszafelé játszana-

nák? Mások viszont azon spekuláltak, hogy miért »New York szépe« a címe ennek a darabnak és miért nem az, hogy: »Képek egy amerikai bolondokházából?«

Egyebekben bocsánatot kérek a táncoperettek híveitől. Nem mondtam semmit. Ha az öt világrész minden színházi publikumának megkérgesült a jó ízlése és lelkesedni, rajongani tud az ilyen táncokkal, énekekkel garnírozott hülyeséért, miut aminő ez a New York szépe, hát én nem akarom innen Nagyváradról megváltoztatni az idők járását és a világ ízlését. Egyszerűen belenyugszom, hogy minden úgy van jól, ahogy van és koncedálom, hogy a színpad hivatása az, hogy légtornászatot, bukfencet és egyéb cirkuszi mutatványokat végezzenek rajta, hogy a játék és művészet helyett táncoljanak, éneklés helyett pedig füttyüljenek.

De ha már előadnak ilyen ötletes számárságot, — amelyet mivel világhírű valami, föltétlen elő is kell adni — legalább gyorsabban, több temperamentummal és fürgeséggel végezzék a dolgot a színpadon a hölgyek és az urak, mert különben elzsibbad az idegünk és gerincünk és megmerevíti a zsába a lábunkat. A felvonások az unalmassáig hosszúak, amin lehetne segíteni, ha a kortinát egypárszor lebocsátanák még, mindegy akárhol, a közönség is tisztábban tudja élvezni ennek a darabnak legalább zenei szépségeit, amelyeket annyi operettbe átloptak már a New York szépeből, hogy szinte újaknak se tetszettek már a közönség előtt.

A tengersok szereplő közül nem is tudjuk, hogy melyikről emlékezzünk meg először, mikor valójában senkinek sincs ebben a darabban szerepe. Csak úgy jönnek, mennek, ugrálnak, táncolnak és lógnak az emberek a színen és egyik se tudná megmondani, hogy voltaképpen mi dolga van, mi járatban van? Lányi Edith ezt a kedvező alkalmat arra használta fel, hogy hódító sikkes egyéniségével s pazar toilettjeivel keltett feltűnést. Ebben a bohó keretben igen szép sikere volt és sokat tapsolták. Ámon Margit is csak a koreografia dicsőségét élvezhette. Úgyesen táncolt, olykor még énekelt, sőt néha még játszott is. Pikánsan és kábító ügyességgel táncolt Kulinyi Mariska, — aki ifjúságának üdeségével hódított és B. Horváth Irma, akit a táncok betanításáért elsősorban illet az elismerés. Egyebekben egy soló táncát nagy tetszéssel újráták meg.

A többi szereplő művészeket és művésznőket, akik már komoly darabban is szoktak játszani, nem sértjük meg azzal, hogy róluk ez alkalomból a kritika hangján megemlékezzünk.

NN 1902. február 8.

Nt.

Olyan idők szakadtak ránk, hogy ma már mindannyian szociológusok s elsősorban szociológusok vagyunk. A magyar társadalom egy s más problémáját játszva tudjuk megoldani akár a kávéház asztalánál is. Természetesen mindenkinek külön módszere s külön receptje van. De aztán a saját receptjét szörnyű hévvel kínálgatja mindenki.

Van a magyar társadalomnak s a nagyváradi társadalomnak, mely a magyar társadalomnak valóságos mikrokozmosa, egy súlyos problémája, mely mostanában pláne aktuális, de melyet mégis túlóvatosan kezelnek.

Nekünk hitünk az, hogy a túlóvatosság maga is mindig a betegség szimptomája. S ezek után rátérhetünk a mondanivalónkra.

*

A nagyváradi intelligensebb, modernebb berendezésű emberek, akik emellett szociális lények, valóságos cirkulus viciózusban forognak. Intelligenciájuk, érettségük révén eléggé ismerik a maguk értékét, viszont fáj nekik, ha elzárkóznak társadalmilag tőlük olyan elemek, akiket ők magukban nem sokra becsülnek, de bizonyos gyöngeségből ennek a véleménynek nem mernek hangot adni.

E sorok írója pompásan mulatott a Wekerle-intervjun, mert mulatságos dolog az, ha valaki oda akar jutni, ahol nem látják szívesen. De pompásan mulatott az eset nagyváradi pendantján is. A jogász-fiúk bálja s még egy pár multság alkalmával, ha itt vagy ott szó esett holmi sértő exkluzivitásról. Hiszen az exkluzivitás nem sértés. És ha a nagyváradi valódi intelligencia kéremje záródik ki valahonnan, az nagy kitüntetés ám a kizártakra nézve! Tessék egy kicsit büszkébbeknek lenni. Ne tessék egy cseppet sem feudálisan gondolkodni. Tessék a feudális gondolkodás édes bűnét meghagyni a mások számára. Hadd bűnhődjenek az által, mivel vétkeznek . .

*

Mi is szóltunk már róla, újabban gyakran jósolják, hogy a régi magyar kiváltságos családok utódai szerte fognak zülleni, el fognak veszni nagyobb részükben. A modern élet összetöri őket. És bizony mondanak valamit, akik a mai nácionálista, ultramontán, feudális, antiszemita reakciót abból magyarázzák, hogy a régi kiváltságosak rúgkapálnak a sejtve-sejtett megsemmisülés ellen.

Nagyon szomorú, nagyon sajnálatos bizony ez. Hisz Magyarországon az első szabad levegőt éppen a veszendő kiváltságosaknak köszönhetjük. De — hajh — azóta sem tettek utódaik egyebet, mint vissza akarják csinálni, amit az elődök tettek. Látni, nézni ezeket az élő anakrónizmusokat oktalan dölyfükkel, léha, tartalmatlan, improduktív életükkel, egyre nehezebb megélhetésükkel s avval a kétségbeesett törekvéssel, hogy bűnbakot leljenek a maguk bűneikért, bizony ezt látni, nézni fájdalmas. Csak nagy filozófia adhat vigasztalást. Ez a vigasztalás pedig a következően hangzanék: A mai társadalomban voltaképpen sokféle társadalom viaskodik a vezetésért. Legerősebben a militáris szervezetű társadalom s a munkás társadalom. Minden azt mutatja, hogy a *munkás, produktív* társadalomnak kell s az is fog győzni.

Addig pedig, nem sokáig tart, csak boldogítson a maga üres dölyfe, üres élete bárkit is. És behálózzon mindenki avval, akivel neki tetszik.

*

Hanem a színház az máris egészen demokrata intézmény. A színház, a hangversenyerem, a művésztaulat, az irodalom, az egyfogatú kocsi s a sörház. Ezek talán még eddig a demokrata intézmények annyira amennyire. De már a színház sem egészen az. Például nálunk bizonyos páholyjogok, viselkedés-privilegiumok, színügyi-bizottsági despotaság és a többi bizonyos feudális ízzel bírnak. Ám a közönség demokrata kegyetlenséggel ítél. Tolstoj gr. darabját éppen úgy elbuktatja, mint Karácsonyi Aladárét vagy a »New-York szépét.«

De némi fatálitásoktól eltekintve ma már újra divatban van a Szigligeti-színház. Somogyi Károly várhatott volna a múltkor szerződés-hosszabítás kérésével. Ma már kegyesebb választ kapna, mint alig néhány nappal ezelőtt.

Színházi dolgokban mindenki impresszionista. Színházi dolgokban hamar változnak a vélemények. Ma leszólnak valakit, holnap talán éjig emelnek. Ez vigasztalja a sok magát félreismeretnek tartó színész-embert s ez intsen, oktasson sok elkaptottat.

NN 1902. február 9.

(b)

302. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad-i tarkaságok

(*Az örök téma.*) Talán kevesebbet, de még mindig sokat beszélnek Nagyváradon a Tisza Kálmán bukásáról. Idestova fél-éve telik már el a nagy nap óta. A generális abrudbányai követ, Barabás Béla dr. pedig már úgy otthon van Nagyváradon, mintha mindig a mi képünket viselte volna. De azért egy-egy politizáló társaságban mindig szóba kerül:

— Hogy is történhetett vajon?

— Mi volt az oka?

A múltkor szabadelvű korifeusok beszélgettek Barabásról nagy dicsérettel. Egyik, gorombaságig őszinte voltáról híres úriember, a következő kis megjegyzéssel zárta be a diskurzust:

— Nagyon szimpatikus, nagyon derék, nagyon korrekt ember ez a Barabás. Ha mindenki olyan korrekt ember lett volna, mint ő, nem bukott volna ám meg a generális.

NN 1902. február 12.

Dyb

303. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad-i tarkaságok

(*A kuruc Lengyel.*) A *Vázsonyi-affér* elmúlt napjaiban, egy vezércikkben, melyért érdeme fölött sok elismerést kaptunk, rámutattunk arra, hogy micsoda obskurus, hülye kis alakok támadtak volt rá Vázsonyi Vilmosra. Névleg is előrántottuk például Lengyel Zoltánt. Ez egy idétlen kis figura. Kossuth-párti honatya s rövid ideje szabadult el az iskola padjairól és mint egyetemi hallgató a Szent-Imre egyesületben nevelődött ki. Egyéb-ként jómódú édesapja választatta meg Zilahon.

Most lapunknak egy kolozsvári munkatársától levelet kapunk, mely nagyon igazolja Vázsonyi ellenfeleiről s így Lengyel Zoltánról mondott véleményünket.

Lengyel Zoltán budapesti ügyvédi irodájában dolgozik egy Hoffmann nevű joghallgató, akinek nagy állása van, mert a kuruc ifjak nemzeti pártjának az elnöke. Ilyenformán természetesen nagy tekintély *a gazdája előtt*. Lengyel Zoltán tőle vesz *politikai leckéket*. Egész biztos forrásból tudjuk s Hoffmann maga dicse-

kedett el vele, hogy ő beszélte rá Lengyel Zoltánt a Vázsonyi-ellenes tüntetésre s a többi ifjú Kossuth-párti honatya ilyen módú kapacitálására.

Hát ebből méltóztatik látni, hogy a »nemzeti ifjak« pártja nagy hatalom s a parlamentet is informálni szokta.

Óh dicső magyar parlament, kuruc Lengyeleiddel!

*

(Bérczyné kibicel.) A Royal-kávéház egy elrejtett helyén, a lépcsők alatt, egy asztalnál, Tapolczay Dezső, Somogyi Károly színigazgató, egy komoly kritikus és Bérczy Gyula a komikus, kalábereztek.

A négyes párti legirigyeltbbje ezúttal is Bérczy volt, mert neki ezúttal is a felesége kibicelt.

A kis Bérczyné nem nagyon érti az »alsós« rejtelmait, az ultimót, a tuletroát sem. Persze, hogy hamar unatkozni kezdett. Elhatározta, hogy ma este élénk és szellemes fog lenni. Megkezdte. Tapolczay a vidám »Tapi« zöldre vette föl s ezt a kaláberezők ősrégi szellemességével így jelentette be :

— Zöld a kökény

A kis Bérczyné megragadja az alkalmat s jó kedvvel jelenti ki.

— . . . majd megkékül . . .

Tapolczay felriad. De aztán ránéz Bérczynére s a legnyájasabb mosolygással bólint egyet .

»Tapi« újra vesz :

— piros, piros, piros .

— . . . háromszor is piros, — elmélkedik Bérczyné.

— Három pár csizma, — kiáltja már erre Offenbachból »Tapi«. De megbánja udvariatlanságát, s kiengeszteli a kis Bérczynét :

— Nagysád kérem a nagyon szép asszonyok szörnyen veszedelmesek, ha nagyon szellemesek is

*

(A katonák új puskája.) Hadseregünk leleményességével meg lehetünk elégedve. Harminchat éve volt utoljára hadseregünk komoly tűzben s azóta éppen három újszerkezetű puskát koptatott el s vetett lomtárba. Kropacsek és Werndl puskái már a múzeumok leltárába kerültek s most úgy látszik, Mannlicher lovag találmányára is ez a sors vár. — A most tervezett fegyvernek csőátmérője hat milliméter. Tehát az egész fegyver kisebb lesz és könny-

nyebb. Feltűzött szuronyával együtt csak 1—2 centiméterrel magasabb, mint a Mannlicher szurony nélkül. Megszünteti ez az új fegyver azt a panaszt is, hogy a cső a huszadik lövés után már olyan tüzes, hogy nem lehet fogni. Az új fegyver csöve ugyanis csaknem a torkolatig fába van foglalva. Végül az irányzék-állás szerkezete, mely a különböző távolságok szerint szabályozza a fegyver hordóképességét, szintén új és egyszerűbb. A fegyver könnyebbé tevésével eléri azt, hogy a katona az eddigi száz től-tény helyett 140—150 darabot is vihet magával, ami a tűzvonalban fejlett haderőnél nagy jelentőségű, mert a lőszer kifogyásának kevésbé van kitéve a katona. Az új fegyver ennyi előnye után az egyetlen, de legsúlyosabb hátránya, hogy elsősorban *az adófizetőket lövik meg, az új — kiadások.*

NN 1902. február 13.

Nt.

304. NAGYVÁRAD PARLAMENTJE

— *A tegnapi közgyűlésből* —

Nagyvárad új parlamentje élénkebb, érdekesebb, mint a régi. Ezt nemcsak az »újjak« hirdetik, hanem valóban így van.

Lám tegnap is milyen kedves, ennivaló, igazán parlamenti komolysággal tárgyalt a nagyváradai parlament. Persze, hogy egy-két új hang nem jól esett azoknak a városatyáknak, kik úgyszólván történelmi alapon ülnek bent állandóan Nagyvárad törvényhatósági bizottságában, de bizony ezt meg kell szokni. Ma még a negyvennyolcas, néhol túlon túl is jámbor hang a legkeményebb hang. Talán már legközelebb erősebb hangú, keményebb igazságú emberek fognak bekerülni. Szittyá módon, kedélyes, patriárkális, táblabírós csoszogásban bajos dolog lesz idestova már az élénkebb, modernebb városokat vezetni. Amit a terézvárosi demokraták megcsináltak, az szinte kínálja magát néhány intelligensebb város haladni akaró polgárságának. Csak nem kell csinált, képzelt tekintélyektől, mumusoktól félni. Szervezkedni, behatolni próbáljon a nagyváradai parlamentbe az, aki erőt és tehetséget érez a hadakozásra. Hiszen a *haladás: változás*. S haladni csak változással lehet. . Ennyit általánosságban, nagy komolysággal s előljáróban. Most már térjünk a programra: a tegnapi közgyűlés derűs epizódjaira.

A »nagy« terem képe érdekes. Nagyjában és felületesen áttekintve a réginek látszik, pedig nem az... Vagy ott volt-e a baloldalon, elől a jegyzők előtt a volt fő-főjegyző, Rácz Mihály, akit a negyvennyolcasok küldtek be ellenőrzőnek, mivel ő ismeri alaposan a házi titkokat? Hát az a kedves, kurucarcú, magyar ruhás öreg úr, akit eddig csak szenzációs esküdtszéki tárgyalásoknál ismertünk: Millye Gyula táblabíró? Hát a Szokoly Tamás hadsegéde, aki persze Szokoly jobbára ül, Halász Lajos? És még néhány érdekes és kevésbé érdekes alak? Bizony változott ám a közgyűlés képe.

*

Várady Zsigmond dr. megkészt egy kicsit. Már az önálló vámterület mellett és ellen folyt a vita. Szétnézett. A szokott helyére már nem férhetett be. Nem sokáig gondolkozott. Odaült a negyvennyolcas csapat mögé. Ma úgys elvtársa a negyvennyolcasoknak. Az önálló vámterület híve ő is, mint azt egy szép cikkben okolta volt meg a »Nagyvárad Napló«-ban.

Az újságírók asztalánál, ahol Millye Gyula is ült, helyet foglalt valaki, aki egy kis akarattal beljebb is kerülhetett volna, Adorján Emil dr., a fiatal negyvennyolcas vezér. Ahogy a Halász Lajos szűzbeszédjét hallgatta — úgy tetszett nekünk — hogy az villant meg az eszében: mégsem kellett volna olyan szerénynek lenni.

*

Balogh Döme interpellálta Rimler Károlyt az újvárosi posta ügyében. Interpellálta pedig, mint polgármesterhelyettest s mint újvárosi »villa-tulajdonost«. A városatyák derültek az ügyön nagyon. Csak Rimler nem tudta semmiképpen, hogy mint kerül az ő villája ebbe a dologba.

Mondtak különben Rimlernek kedvesebb dolgot is. Mikor megígérte, hogy az újvárosi posta érdekében minden lehetőet megtesz, Szokoly Tamás közbekiáltott:

Csak fiatalabb volna tíz esztendővel.

Azt én szeretném, gondolhatta Nagyvárad szimpatikus polgármesterhelyettese, aki különben tegnap is »slágfertig« volt...

Balogh Döme viszont avval keltett óriási derűtséget, hogy kijelentete:

— Ami egyszer nem ideális, az abszurdum!

Úgy látszik, hogy Balogh Döme a Bodnár Zsigmond dr. idealizmus-realizmus hullámiskolájának a híve.

*

Mikor legyen az újvárosi választás? E körül forgott vita.

Halász Lajos elmondta kissé idegesen szűzbeszédét. Utána Beöthy főispán talpraesetten, meggyőzően magyarázta, bizonyítgatta, hogy a tanács álláspontja a törvényes s a Szokoly Tamás helyét csak decemberben lehet betölteni.

— Szavazzunk! Szavazzunk! — kiálták a negyvennyolcasok.

Először a tanács indítványára szavaztak. Az eredmény kétes volt. Az ellenzék ellenpróbát kért. Alig pár szavazatkülönbség volt. Egyszer csak a főispán jobbjáról föláll Miskolczy Barna s szavaz az — *ellenzéssel* . . .

De azért keresztülment a tanács javaslata .

*

Az önálló vámterület kérdésénél kitört óriási *vihar* már nem ide tartozik. Ez már igen komoly dolog. Érdekes csak az, hogy [az] önálló vámterület *tizenhárom* többséggel győzött. Babonás mamelukok ezt arra magyarázhatják, hogy szerencsétlen a határozat. Az önálló vámterület hívei viszont arra, hogy szerencsétlen állapot, mikor csak tizenhárom szótöbbséggel győzhet Nagyváradon az önálló vámterület eszméje

NN 1902. február 14.

Nt.

305. SZABÁLYRENDELET-MÁNIA

Törekvés a rendőri omnipotenciára

Nem egyszer mutattunk már rá, hogy a nagyvárad rendőrség mostani vezetésében kifejezett, erős törekvést látunk a rendőri omnipotenciára s nem egyszer mutattunk már rá, hogy olyan veszedelem ez, mely ellen hivatásához híven a legkíméletlenebbül kell küzdenie a sajtónak a — közönségért.

Íme a legújabb: a szabályrendelet-mánia. Mert határozottan mánia már ez. Megrendszabályoz már a nagyvárad rendőrség mindent, földet, vizet, levegőget, zenitet és nadírt. És milyen, micsoda szempontok kandikálnak ki e rendszabály-özönből! . . . A munkanélkülieken ne segítsünk, mert szociálisták lesznek. A gabona-ügynököket üssük agyon, hogy kevesebb legyen néhány lehető existenciával. A szegény munkás, cselédembernek csak éppen tizenkét óráig szabad mulatni, mert éjfél után az urak mulatnak. A színpadra senkinek sem szabad fölmenni, akit oda

közérdek szólít, csupán jól szituált uraknak, kik illetékes helyről szerzett levélkéikkel bizonyítják, hogy ők udvarolnak.

A bérkocsikat meg kell rendszabályozni nagyon; nem azért, hogy a közönséget jól szolgálják, hanem, hogy féljenek a rendőrségtől stb., stb. De ki is tudná mind elősorolni? És igen: a rendszabályok nem arra kellenek, hogy rend legyen, hanem, hogy félelmes legyen a rendőrség!.. Itt van a szörnyű veszedelem. A rendszabályok dús termelése az eddig tűrhető fellépésű és modorú rendőröket már eddig is hallatlanul prepotensekké tette. A nagyváradi közönség kezd már valósággal a rendőrség rabszolgája lenni.

S a rend? Az kevesebb. Rendőr természetesen ott nincs, ahol szükség van rá. És aztán, hogy példát hozunk fel, hitványabb bérkocsisok nincsenek sehol, mint Nagyváradon. Többnyire állandóan részeg, förtelmesen goromba, állandóan kifosztásban utazó a nagyváradi bérkocsis. A rendőrt hiába hívja az ember, ha már minden határon túlmege az ebadta. Rendőr vagy *nincs*, vagy ha előkerül álmos és tehetetlen. Én hát valamit a szigorú szabályrendelet például itt? Annyit, mint a többi: semmit. A rendőrségnek intelligencia, tapintatosság s okosan alkalmazott szigorúság ad tekintélyt, nem pedig szabályrendeletmánya, oktan önérzet s brutális modor.

Mindezekért pedig most különös különdíjazást akar a rendőrség. Keresni akar minden este a színházi inspekcióért, zenéért, hangversenyért, mindenért talán, ha öt ember összekerül. Sőt tovább megy. Irodalmi vagy tudományos matinékon, ha nincs is belépődíj — a rendőrség pénzt akar keresni. Pénzt, pénzt, pénzt, mert a nagy hatalomhoz pénz is kell. Szóval nemcsak a személyes szabadságunkra, hanem a zsebünkre is veszedelmesen utazik a rendőrség. Ki hívja őket irodalmi vagy tudományos összejövetelekre? Mit keresnének ott — a rendőrök?

Összegyűlt már bennünk az epe. A rendőrség nagyon vissza kezd élni türelmünkkel. Elüljáróban csak annyit, hogy gondolja meg a dolgot a rendőrség vezetője. Több liberálist, több rendet, több tapintatot és önzetlenséget — kevesebb önérzetet, rendszabályozást és buzgó ránk-utazást kívánnánk.

NN 1902. február 15.

Nt.

Kobozzá változott át a hírlapírói toll, amelyen szegény fizetett emberek zengik himnuszát Széll Kálmán államférfiúi nagyságának, elméje fényességének, kormányzata dicsőségének. Olykor-olykor kiválik ebből a chórusból egy disszonáns hang, mely meglep bennünket igazságával, szókimondásával. De óh mily gyorsan szerelnek le ezek a mai Catók! Ime a »Magyar Szó« zengi ma a legédesebb zsolozsmákat Széll Kálmán dicsőségéről, a »Magyar Szó«, mely csak pár hónap előtt legelkeseredettebben harcolt a magyar parlament főjongleurja ellenében.

Most megint kivált a chorusból a sajtó egy tekintélyes organuma és elég merész elmondani az agyonricsélt miniszterelnökről kemény igazságokat, a komoly bíráló bator hangján. Csak ne lenne okunk aggódni a fölött, hogy a Pesti Hírlapnak ez a bátorsága sem tart soká. A mézes-mázos ajkú, szubvenciók, hirdetési pauszák és mandátum fölött rendelkező miniszterelnök oly zseniálisan érti a sajtó leszerelésének művészetét, hogy egy cseppet sem fog meglepni bennünket, ha néhány nap múlva megint teljes és hiánytalan lesz a fővárosi sajtóchorus, a melyet nem zavar semmiféle disszonancia. Szinte természetesnek fogjuk tartani, ha néhány nap múlva megint unisono zengik el az elragadtatás egymást túlkiabáló skáláján a közismert himnusz:

— Dicsértessék Széll Kálmán!

Minden kormány és kormányelnök rendelkezett hivatalos, félhivatalos és titokban szuggerált lapokkal, amelyek természetesen propagálták és dicsőítették a kormány ténykedéseit, annyi hiúság azonban Széll Kálmán előtt egyetlen miniszterelnökben sem lakozott, hogy kevés kivétellel leszerelje az egész magyar sajtót és hízelgő, föltétlen hódoló, mindenkor és mindenáron talpnyaló eszközzé degradálja a hírlapírói tollat. A Széll Kálmán szinte asszonyos hiúsága megkívánta és keresztülvitte, hogy elnémult Magyarországon a kritika, a meggyőződés szabad, igazságos hangja és e helyett új és új variációkban zengi felénk minden fővárosi lap az első oldalon a már agyonricsélt émelvítő himnusz:

— Dicsértessék Széll Kálmán!...

A mióta miniszterelnök lett ez a politikai páva, nincs egyéb közérdek Magyarországon, mint nap-nap után újra való konstataciója annak, hogy Széll Kálmán nagy, dicső és fényeselméjű. Amerikát: csak egyszer fedezte fel Kolumbusz Kristóf, de a magyar sajtó Kolumbusai mindennap újra meg újra felfedezik Széll Kálmán istenhez való hasonlatosságát. Egy negyedszázadon át csöndesen

stréberkedett és frondörösködött ez a nevezetes férfiú, a nélkül, hogy egetverő talentumát és kiválóságait a legkisebb reporter is észrevehette volna és íme ma az ő messiási mivoltát zengi minden ujság és minden publicista.

Szemben ezzel az ujságokból fellobogó mesterkelt görög-tűzzel, megcsömörlött, megundorodott már régen a magyar közvélemény attól a kamaleon politikától, amellyel Széll Kálmán inficiálta az országot. A képmutatás, a hazugságok ekkora özönvize még nem árasztotta el hazánkat, mert mindig voltak elvek, eszmék és meggyőződések, amelyek felhangzottak a parlamentben és beilleszkedtek egyik vagy másik párt programjába. Ma Széll Kálmán megalkuvó, paktáló és mindenfelé kokettirozó kormányzásának harmadik évében nem látunk már csak elveiket, meggyőződéseiket és aggodalmaikat rejtegető, gondosan leplező embereket a politika porondján. És amikor a kiváló, nagy feladatokra hivatott politikusok is meghúzzák magukat és nyílt, bátor szó helyett némán elcsüggedve kullognak valamennyien, mint megannyi Petur bánok, csoda-e, ha az apróbb emberek, akiknek existenciája, megélhetése forog kockán, éppenséggel mukkanni sem mernek és senki sem meri zavarni a Széll dicsőségét zengő zsolozsmát és tömjén füstöt.

Írjuk mindezt azon alkalmából, hogy a hízelgés és talpnyalás undok csömörletes glosszáit olvassuk újra a lapokban Széll Kálmán beszédéről, amelyben beismerte, hogy a magyar miniszterelnök ma se sokat hederítenek a bécsi Burgban. Óh, mily nagy eredmény, hogy a magyar szabadelvűség esküdt ellenességét, gróf Zichy Jánost még sem vitte el a trónörökös kíséző gyanánt Oroszországba! Ennél ugyan nagyobb eredmény lett volna, ha a magyar miniszterelnök meg tudta volna értetni a trónörökössel, hogy neki nemcsak jogai és kiváltságai, hanem *kötelességei* is vannak a magyar nemzettel szemben és e kötelességek ellen vét, mikor csupa osztrák főúr kíséretében reprezentálja a cár előtt az osztrák-magyar monarchiát.

Ennyi súlyt azonban a nagy politikai jongleur nem tud már biztosítani a szavának fönn a Burgban. Minek azonban e fölött elmélkedni? Nem könnyebb és kényelmesebb rázendíteni a megszokott glórifikáló Hymnusra:

— Dicsértessék Széll Kálmán!

NN 1902. február 15.

Nt.

(Fent, fent, magyar képviselőktől, fróktól, tudósoktól, fróktól nem sejtett magasságban, egy megfinomodott, dicső világban, hol *nem tudott* nincs semmi sem s az isteni tudás örökké tartó mámoros büszkeségében fűződnek a kiváltságos lelkek, megindul egy vakítóan fehér szárnyú lélek s száguld lefelé. Lentről, a mi siralomvölgyünkéből, szurtos, szürke alak, csapdos a szárnyával. A repülésbe nehezen jön bele, de szárnyai egyre hatalmasabban csapdosnak s amint föllebb-föllebb száll a szurtos, szürke alak: egyre fehérebb lesz. Valahol s egyszer csak — ott nincs idő és határ — találkoznak...)

Nietzsche: Excelzior! Bátrabban! Az első szárnycsapásodat meghallottam és jöttem elébed. A szárnyakat hamar megismerem. Öreg cimborám, hát illett ilyen sokáig evickélni a pocsolóházban? Hát mulattatott téged odalent a te kutya-filozófiád?...

Carolus: Sáros a szárnyam. Úgy érzem: nem lesz tisztább soha. Nem voltam soha egészen a tied. A vén piszkos görög nem bocsátott el magától. A lelkem egyik fele fehér volt, mint a te szárnyad. A másik feléhez hozzá dörgölözhetett, minden földi állat. *Utálni* mindig jobban tudtam, mint *vágyakozni*!

Nietzsche: Honnan jössz? A szárnyaidat kik piszkolták be?

Carolus: Egy macskatalpnyi hely az, ha innen nézed. Ha odalent vagy: véghetetlen pokol. Országnak hívják, apró, kicsi milliók nyüzsgenek benne. Van nekik agyvelejük is. Csinálnak sokféle multságos játékot: viaskodnak, tömik a gyomrukát, szaporítanak s kiadják a párájukat. Óh — innen nézve — nagyon multságosak ők. De míg lent voltam, nem volt erőm, elég, semmibe venni őket. Óh, halld hát, milyen szegény, gyöngye voltam én ott lent és milyen kicsi dolgok örölték össze a lelkemet!... Ha az apróságok sokan fogódnak össze, ézt ők városnak hívják. Ilyen városban éltem én s ilyen városból nézegettem a dolgokat. A város a maga mivoltában egészen hasonlatos volt az országhoz. Az ország pedig, mely innen egy macskatalpnyi helynek látszik, különös ország. Legnevezetesebb benne az, hogy akiknek legkönnyebb a koponyájuk, azokat nevezik okos embereknek. A szülők gyermekeiket úgy nevelik, hogy könnyű koponyájúaknak találtassanak. Vannak, akik születnek e kiváltsággal. Ezekre azt mondják, hogy nagyon előkelő családból valók. De ez még nem minden. A születés úgyszólván a legfontosabb odalent. Vannak úgynevezett zsidók. Ezek a leghibásabban születnek. Ezek a lent élő gyermekek ólomkatonái. Szabad őket falhoz vágni, bepiszkolni. Mert odalent csak játszani szabad. Vannak

különbéle játékok : politika, irodalom, bürokrácia, művészet, lumpolás stb., stb. Akik ezeket a játékokat játsszák, azokat nagyon komolyan muszáj venni. Vannak aztán páriák : Ezek nagyon nevetséges dolgot mívelnek : kacagtató kínlódással dolgoznak. Ezeket nem is veszi senki komolyan. Ilyen az alapberendezkedés odalent. Most már csak néhány mulatságos dolgot. Van az országnak trónörököse. Nem tudja azt a nyelvet beszélni, amit az ország népe beszél, de azért az országon olyan nagyot rúghat, amilyet akar. Az ország úgynevezett legelső embere, akinek »miniszterelnök« a címe, egy hiú szószátyár. Eredeti gondolata egy sincs s ezért ő a legelső és legkülönb. A miniszterelnök után az úgynevezett »nagy nők« a legnagyobb hatalmasságok. Egy széles csípőjű, csinos pofájú nőcske valóságos kis király ott. Fedák Sári mennybéli hatalmasság Kiss Józsefhez képest. Egyáltalában az ürességé ott lent az ország, hatalom és dicsőség. Az én volt városomban is az eredeti gondolatok teljes hiányossága predestinál a vezetésre. Bankkirály, neves író, közéleti tényező, városatya, így lesz aztán az üresség. Csak lármázni kell és rugdosódni, szinte emelik, segítik magasra jutni a tartalmatlanságot. Nagyon ajánlatos ott lent az őszinteség teljes hiányossága is. A jezsuita mondja, hogy ő kuruc, a kalmárlelkű, hogy ő altruista, a gyűlölködő mondja, hogy vallásos. Így kell és lehet odalent boldogulni. És én olyan gyöngé voltam, hogy mindezt megláttam. Még legutóbb is mennyi ürességen marcangoltam a lelkelem titokban, magamban. Bántott, hogy a junkerhad összetöri Vázsonyi Vilmost. Bántott, hogy Nagyvárad máris elfelejtette Tisza Kálmánt. Bántott, hogy a zsidók engedik ütni magukat. Bántott, hogy a kuruc ruhát öltött jezsuitizmus behálózza már egész Nagyváradot. Bántott, hogy még a nagyvárad rendőrség is a reakciót szolgálja. Bántott, hogy már Nagyvárad közgyűlésén nyíltan folynak az éretlen felekezeti viták. Ilyen kicsiségek bántottak engem, s azért nem fehér sohasem a szárnyam...

Nietzsche : Excelsior! Bátrabban! Az örök tépődők, az örök elégedetlenek innen az én mostani hazámból kapják lelkükbe az emésztő mérget. Ők a földet ide akarják hozni, a mi hazánkhoz. A tépődők, a nagy tudók, a nagy megvetők, a nagy fantaszták, a nagy önimádók : ők a tudás birodalmának földre küldött gyöngé követői. Mikor kifáradtak : szárnyakat küldünk nekik, hogy ide repüljenek. Repülj velem s *felejts!*

NN 1902. február 16.

(-b)

308. FELEKEZETI RÉSZEGSÉG

Dr. V. Zs. van olyan erős legény, hogy el tudjon bánni egy tucát ellenféllel is. Pálffy Bélát pedig nem lehet úgy legyőzni, hogy a legyőzetést elismerje. Nincs jogunk, okunk és célunk hát beleelegyedni a dr. V. Zs. és Pálffy Béla vitájába, amelybe »Egy világi katolikus« belekotyogott, olyanformán, mint mikor a gyermekek a gyakorló tér szélén a tér közepén izzadó, fáradó katona bácsikat utánozzák.

Az a kérdés azonban, mely ezt az újabb háborúságot szülte, aktuális. Aktuális azért, mert szomorú jele és bizonyága annak: milyen veszekedett, hihetetlenül nagy már nálunk a felekezeti türelmetlenség. Igaza van egy barátunknak: ma az emberek úgy katolikusok, zsidók, reformátusok vagy buddhisták, mintha részegek volnának. De még a részegség mámorának van egy átlátszó oka: az ivás. A mai felekezeteskedők a nélkül részegek, hogy ittak volna. Hígyje el nekünk Pálffy Béla úr, kire egészen véletlenül hivatkozunk, hogy ő nem tehet a maga türelmetlen felekezeti voltáról. Ő, akiben annyi savonarolai vonás van, egy tisztában látszó korban, negyven évvel előbb vagy negyven év múlva például, forradalmár lett volna vagy lenne. A legfanatikusabb harcosa volna a legteljesebb szabadság-jogoknak, míg így nevelése és kora az élet egész más szabású alakjává tették. Ám nemcsak ő járt így. Mondunk mi más példát is. A reformáció igazi célja tudvalevőleg az egyénnek és gondolatnak teljes felszabadítása. És ma vannak reformátusok, pláne magyar reformátusok, akik papábbak a papánál. Szabó Aladár és hívei például bigottabbak a rózsfüzérés banyáknál s misszionáriusokat nevelnek Kínába, nem szólva a szűz Máriára esküvő Bartha Miklósról, akinek az ultramontanizmusa nem a valamennyire mégis menthető fanatizmus, hanem kenyérkereset. A levegőben van ma ez a megvadító türelmetlenség. Hiszen még a zsidóság is, melyet a múlt nagy küzdelmei úgy megacéloztak, intellektusban olyan kiváló erőssé tettek, ma idegesebb, mint valaha. Nem kell talán másra mutatni, mint a külön zsidó gimnáziumok terve.

Ultramontanizmus van mindenütt *ma*. Ez annyira természetes. Mikor a világ gyorsan tör előre, egy kissé megtántorodik. A megtántorodásnak kora a mi korunk. Egy bizarr példát hozunk fel. Mondjuk, hogy ebben az országban volna ötezer ember, kiknek mindenike azt tartaná, hogy lealázó, számár dolog bármely felekezetnek is tagja lenni. Nos, ez az ötezer ember az ultramontanizmus mai részeg világában megalapítaná a felekezeti korlátot meg-

vetők felekezetét s valamennyi zokogna, hogy az ő felekezetüket a többiek elnyomják.

Mulatságos volna ez, ha nem volna olyan szomorú. Mert bár abszurdum azt hinni, hogy a világ hátrafelé megy, de mégis nagy veszedelem a megtántorodásnak ez a mostani kora. Kirukkolunk vele becsületesen, egyenesen: az összes ultramontán törekvések között csak egy a veszedelmes: a klerikálisoké. Röviden okát tudjuk adni, hogy miért. A pápizmus a legzseniálisabban megcsinált, lenyűgözésre, világalomra törő institúció. Olyan erős, hogy még a legvilágosabb, leghumánusabb korok csapásait is kibírta. Bár cölöpei közül sok van rothadóban, még mindig képes jezsuita seregével s agyontámogató politikájával nagy dolgokat csinálni. Az agyontámogatást úgy értjük, hogy például a szocialisták ellen megcsinálta a keresztény-szocializmust, mint századokkal előbb, mikor a görög keletiek ellen a görög katolicizmust játszotta ki. És nincs olyan parányka kis klerikális szervezet, mely ne ezt a célt, a pápizmus lenyűgöző, világosságölő célját szolgálja.

S itt odavetve, nem is válasz, csak megjegyzés címén, mutatunk reá a kat. legényegyesületekre. Pálffy igazgató úr, mi hisszük soha sem mondja a nagyváradai egyesületben, hogy kerüljétek a hitvány eretnekeket s üssétek a krisztus-kínzó zsidókat, de a legényegyletek mivolta, szelleme, keretei előbb-utóbb el fogják az egyesületet ez el nem hangzott jelszavakig vezetni. Mert hát a betegápolás is például istenien nemes, gyönyörű, samaritánus ténykedés, ám bomlott szervezettel, betegágyon fetrengve olyan könnyen utat találnak füleinkhez a kegyes, térítő szavak, melyek halvány arcú, irgalmas nők ajkairól szólnak felénk. A klerikális ultramontanizmus nem síppal, dobbal, nádi (*) hegedűvel keríti be a világot egy akollá, hanem századokkal előrelátó gondoskodással.

Na hát: most a tántorodás korában vagyunk. Az emberek ittasan felekezetiék. A klerikális ultramontanizmus milyen beláthatatlan módon és arányban ki tudja használni a kor e betegségét! . Egy ilyen pár évtizedes reakciós kor ötszáz évvel közelebb viszi a klerikális ultramontanizmust céljaihoz. Hát lehet-e csodálkozni már most, hogy a másféle részegségű felekezetiék is még jobban megvadulnak a fenyegető veszedelemtől?

Ilyenformán látjuk mi a helyzetet s a felekezeti harcok okát. Ignorantia non excusat. No, hát mi tudjuk az okokat. Azonban, hogy lássák a helyzet tiszta nézéséhez illő lojalitást is, mi az »ignorantia non excusat« elvéhez új elvet fűzünk: a felekezeti mámort megértjük s ha nem származik belőle túlon túl nagy baj:

NAGYVÁRADI NAPLÓ

Költséget feltölték:

Nagyváradon: Póval küldésért:
 Helyi ár 20 K. Külföldi ár 25 K. Helyi ár 10 K. Külföldi ár 15 K.
 Pó díj 10 K. Helyi ár 20 K. Külföldi ár 25 K.
 Helyi ár 10 K. Külföldi ár 15 K.

Feladás szerkesztő:

Dr Dési Géza.
 Szerkesztő:
 Fehér Dezső és Ady Endre.

Megjelenés napjának, keddi és csupán más napi napok kivételével.

Készítők és kiadók:

Sz. Ferencz-utca 106. szám. a hova így az előfizetés
 pénzek, hirdetések, valamint a legkülönbözőbb feladatok
 küldendő.

A nagyvárad—belényesi halálut.

Nagyvárad febr. 21.

Az Isten nyugosztalja szegény Vá-
 zsis Gábor dicsőült pályáját, a kinek
 holtteste fölött most egy szegény két-
 ségbeesett özvegy és négy kicsi árva zo-
 kog és nem ok nélkül atkozok kenyér-
 keresőjük gyilkosaként a magyar államot,
 mely az ő vétkes szándékával meg-
 engedő és eltűri, hogy a belényes-vaskövi
 vasút naponta közelebb is megtegye a
 bhári hegyek labirintusában a hatalmas
 veszedelemmel fenyegető utat. Talán a
 szegény Vitalis Gábor tragikus esete fel-
 ébreszti felmagyarázó a magyar keres-
 kedelmi kormányt és talán erélyes kez-
 zel megvédi végre azoknak az utasok-
 nak életbiztonságát, a kik elég vakme-
 nyek Magyarországot legbiztonságosabban
 kapták és leggyalazatosabban kézelt vici-
 malis vasúttáru felvezállani.

Mert Transvaalban, a háborúskodó
 boerok földjén, a hol főszezedegetik mo-
 stánban a lokomotív elől a sineket, több
 bátarsággal és biztossággal utazhat az
 ember, mint a belényes-vaskövi lajhár-
 vasúton. Valóságos isteni csodája, hogy
 ezen a rozoga aléptiműnyű, kímustrált
 gyenge sinekkel megrakott vonalon ed-
 dig nagyobb katasztrófák nem történtek.

A tegnapi rémes eset azonban, melynek
 egy emberélet lett az áldozata és több
 súlyos sebesülés a következménye, talán
 felvívja a szemét azoknak a hivatalos
 ellenőrzők közölgének, a kik eddig köve-
 lességüket nem teljesítették erélyesen és
 a magyar állam nevében megengedték
 és eltűri, hogy ezen az életveszélyes
 vasúton mindnap egy sereg embert
 fenyegetsen a karambol, a halál.

A ki ismeri a belényes-vaskövi vici-
 malis keletkezésének történetét, az tudja,
 hogy ez a szerencsétlen vasútfelújítás
 már eleve bűnben fogantató. Az építés-
 nél nem a közbeszó közölgések és nem
 az utazó közölgés kényelme volt, az
 irányító, hanem egyes lakmúlyos utak
 és befolyásos hírtökösök pirál érdekke.
 Ezeknek telészen és akaratla szerint ve-
 zettek a vonatot girbe garba mellékta-
 kon és így esett, hogy az utazó má jó-
 val hamarabb éri Nagyváradról Buda-
 pestet, mint a közeli Belényest. És hogy
 milyen gondossággal és lelkiismeretessé-
 ggel építettek ezt a vasutat, azt megdöb-
 bentben bizonyítja a tegnapi katasztrófa,
 mikor a hivatalos vizsgálat folyamán
 konstatáltott, hogy az egész vonalon a
 legkönnyebb fajtájú 20 kilogrammos si-
 nek vannak alkalmazva, míg más mel-
 lékvonalon 23—25 kilogrammos, a fő-
 vonatokon pedig 50—60 kilogrammos

sinekkel raknak le. Előhoz járul a gyenge
 töltés és aléptiműnyű, a veszedelm és ka-
 ngyaró ut, ugy, hogy mind e sok bű-
 nös könnyelműséget számításba véve va-
 loságos Isten csodája, hogy ezen a bír-
 zalmas haláluton minden héten nem
 esik katasztrófa.

Beszéltet Szászlester Károly ur-
 ennek a vasutak bőles igazgatója akármút,
 kiadhatják az állam ellenőrző közölgéi
 az elfossalóva szánt megvártaító kom-
 múnikéket, a megremült közölgés aggodal-
 mat a tegnapi katasztrófa után csak egy
 módon lehet eloszlatni, ugy, hogy **azon-
 nal szüntessék be ezen a szeren-
 csétlen vasúton az egész személy-
 forgalmat**, mert lelkiismeretes ember,
 aki az életével nemcsak magának, hanem
 családjának is tartozik, **neve fog felülni
 Isten ereje a vasútra**. Nem fog felülni
 arra mindaddig, míg a magyar államva-
 sutas igazgatósága a legérlyesebb vizs-
 galatot nem indítja meg, hogy kit terhel
 a felelősség a tegnapi katasztrófaért és kik
 érdemlik meg, hogy börtönnel lakoljanak
 meg a szegény Vitalis Gábor haláláért.
 A felzaklaltott, felháborodott közvélemény
 csak akkor nyugodik meg, ha a magyar
 államvasutas igazgatósága mint egy új
 Herkules, Augias istállóját, a belényes—
 vaskövi vasutat rendbehozítja. Miniszteri
 biztost, vagy szakértő közölgéket kértünk.

Ady vezércikke a Nagyvárad Napló 1902 február 21-i számában.

meg is bocsátjuk. Mert mi még Hoványi Gyulát is meg tudjuk érteni s még neki is meg tudunk bocsátani!

NN 1902. február 19.

Ady Endre

309. SZÉLL PÁRTJA

Felszólalt tegnap a Házban egy kormánypárti képviselő és olyan ellenzéki beszédet tartott, mint annak a rendje. Hogy ki volt az a képviselő, az most mellékes, az sem érdeklí az országot, hogy — elfogadta-e a költségvetést — vagy sem.

Az érdekes, a komikus, de mindenekelőtt a jellemző az a dologban, hogy a baloldal zajos helyeslése, éljenzése és tetszésnyilvánítása közt elítélte a közösügyes intézményeket, ellenzéki érzelmeinek nyílt, őszinte és leplezetlen nyilvánítása mellett súlyos érvei taglójával nagyokat csapott a kormányra, szapulta azt, amit a függetlenségiék szapultak, kifogásolta azt, amit a függetlenségiék követelnek. Szóval a szélső baloldaltól kellett volna elmondania azt a beszédet, amit a szélső jobboldalon mondott el.

A kormánypártnak az ülésteremben jelenlevő vezérembereinek érzékenységet talán izgatta, ellenszenvét talán felkeltette a heves ellenzéki dikció, de csöppet se csodálkoztak, mert meg voltak arról győződve, ami a mi fejünkbe sohse megy bele, hogy vagy mindenki híve lehet az egyedül üdvözítő céhbéli szabadelvűpártnak, a kormány pártjának, mihelyt a bizonyos obligát és elkoptatottságában szinte uudorító bizalommal viseltetik a kormányelnök politikája és last not least személye iránt.

Ismertük eddig is Széll Kálmán Noé-bárkáját, de, őszintén megvallva, azt nem mertük még csak elképzelni is, hogy ellenzéki elveket valló, a kormány politikáját elítélő képviselő is tartozhassék a szabadelvű párthoz. Eddig is tudtuk, meg is írtuk már, hogy ami a politikai ellentéteket illeti, ugyancsak vegyes társaság szabadult bele a Lloyd-klubba. Hogy az ellentéteket árnyalatoknak nevezi a miniszterelnök, ez a lényegen mitsem változtat.

Az igazság az, hogy a legkülönbözőbb érdekeket összehasonló kormánypártban eddig helyet foglaltak régi liberálisok, új liberálisok, agráriusok, merkantilisták, feudálisok, klerikálisok, ultramontánok. Ne tessék azt hinni, hogy amit a kormánypárti lakosok lent a völgyben játszanak, azt nem kíséri figyelemmel fent a karzat közönsége és kint a közvélemény.

A legvadabb fantázia, a legcsapongóbb képzelőtehetség se hitte volna, hogy Széll egy kalap alá foglaló, összehorontó politikája még ellenzéki embert is befogadjon a pártjába.

Kisült tehát, hogy ellenzéki ember is tartozhatik a kormány-párthoz, mihelyt meg van benne az a bizonyos bizalom, amely a rabszolgatartó iránt érzett hűségét beleparancsolja a lelkébe, ámbátor politikai hitvallásának és meggyőződésének ellenére.

Ezer szerencse, hogy az ellenzéki kormánypárti szónok nem feledkezett meg a köteles stílszerűségről! kijelentette beszéde végén, hogy a kormány politikája iránt bizalommal viseltetik és elfogadja a költségvetést. A jobboldal erre tapsol és a gyorsfrók följegyzése szerint a szónokot számosan üdvözik. Mégis csak szép az, ha elvhu kormánypárti valaki és ragaszkodó odaadással szereti a hűsösfazekat, amelynek a tartalmából ellenzéki kanállal merít.

Ezt a félelmes kétkulacsosságot azonban sehogyse tudta megérteni ott a karzaton az az egyszerű észjárású, de becsületes és józan paraszt, aki ilyenképpen jellemezte a mis-más politikai nyilatkozatot, türelmesen végighallgatva az egészet:

— De mán csak nem igaz embör ez! kurucos a szavajárása, de a labancokhoz pártolt.

NN 1902. február 20.

Nt.

310. NAGYVÁRADI KRÓNKA

Nagyváradí tarkaságok

(*Egy ellenfélről.*) Egy kemény, bátor ellenfélről akarunk szólni néhány szót. Ez a kemény, bátor ember valószínűleg ma is doronggal támadt reánk, de ötven súlyos dorong sem ijeszt vissza bennünket attól, hogy ne ismerjük el az ő érdekes egyéniségének az értékét. Pálffy Béláról írunk, erről a reverendás forradalmárról, erről az elhibázott Pázmány Péterről. Mert ő valósággal egy új Pázmány — nagyváradí s elkésett kiadásban. Voltaképpen ő Mikes Kelemennek született. Kurucnak és bátornak. Goromba ellenfeleink között ő a legszimpatikusabb. Ő reá nem lehet soha haragudni. Ő az, aki egyházi téren nagy karriert nem fog csinálni. Mert szeretik ám a békétlen embereket ott is, amely táborban Pálffy Béla küzd, de zsíros kanonokság, plébánia, püspökség nem az ilyen forradalmár papok számára ürül meg.

Ő harcias, bátor, mert eleme, élete a harc. Bárhova is állítanak Pálffy Bélát, az ő harcos kedve ugyanaz volna. Hiszen önérzetesen szokta mondogatni:

— A reverendám ne tessék nézni. Tessék ütni Pálffy Bélát a reverendája nélkül. Pálffy Béla kiállja ám az ütést.

Nekünk egyébként egy más nyilatkozata cseng folyton a fülünkbe. Ez a nyilatkozat majdnem szóról szóra így hangzott:

— Higgyék el az urak, hogy én az én igazságaimnak majdnem mártírja vagyok. Nem szeretnek ám az én igazságaimért azok, akikről Önök azt hiszik, hogy én érettük viaskodom. Bizony nem . . .

Ez a nyilatkozat már szimpatikussá teheti előttünk Pálffy Bélát. Bizony mondjuk, ez az ember, ha szerencsés körülmények között születik és nevelődik: ma radikálisabb ám sokkal Vázsonyi Vilmosnál . . .

NN 1902. február 20.

Nt.

311. A NAGYVÁRAD-BELÉNYESI HALÁLÚT

Az Isten nyugosztalja szegény Vitális Gábor dusesdi pályást, akinek holtteste fölött most egy szegény kétségbeesett özvegy és négy kicsi árva zokog és nem ok nélkül átkozzák kenyérekérésőjük gyilkosaként a magyar államot, mely az ő vétkes slendriánságával megengedi és eltűri, hogy a belényes—vaskohi vasút naponta kétszer is megtegye a bihari hegyek labirintusában a halálos veszedelemmel fenyegető utat. Talán a szegény Vitális Gábor tragikus esete felébreszti lethargiájából a magyar kereskedelmi kormányt és talán erélyes kézzel megvédi végre azoknak az utasoknak életbiztonságát, akik elég vakmerők Magyarország legbotrányosabban épült és leggyalázatosabban kezelt viciális vasúttjára felszállani.

Mert Transvaalban, a háborúskodó búrok földjén, ahol fölszedegetik mostanában a lokomotív elől a síneket, több bátorsággal és biztonsággal utazhat az ember, mint a belényes—vaskohi lajhárvasúton. Valóságos Isten csodája, hogy ezen a rozoga alépitményű, kimustrált gyenge sínekkel megrakott vonalon eddig nagyobb katasztrófák nem történtek. A tegnapi rémes eset azonban, melynek egy embeélet lett az áldozata és több súlyos sebesülés a következménye, talán felnyitja a szemeit azoknak a hivatalos ellenőrző közegeknek, akik eddig kötelességüket nem teljesí-

tették erélyesen és a magyar állam nevében megengedték és el-
tűrték, hogy ezen az életveszélyes vasúton mindennap egy sereg
embert fenyegetsen a karambol, a halál.

Aki ismeri a belényesi—vaskohi vicinális keletkezésének törté-
netét, az tudja, hogy ez a szerencsétlen vasútgrundolás már eleve
bűnben fogantatott. Az építésnél nem a közbeeső községek és
nem az utazó közönség kényelme volt az irányadó, hanem egyes
tekintélyes urak és befolyásos birtokosok privát érdeke. Ezeknek
tetszése és akarata szerint vezették a vonatot girbe-gurba mellék-
utakon és így esett, hogy az utazó ma jóval hamarabb éri Nagy-
váradról Budapestet, a közeli Belényest. És hogy milyen
gondossággal és lelkiismeretességgel építették ezt a vasutat, azt
megdöbbenően bizonyítja a tegnapi katasztrófa, mikor a hivatalos
vizsgálat folyamán konstatáltatott, hogy az egész vonalon a
legkönnyebb fajtájú 20 kilogrammos sínek vannak alkalmazva,
míg más mellékvonalon 23—25 kilogrammos, a fővonalakon pedig
50—60 kilogrammos síneket raknak le. Ehhez járul a gyenge
töltés és alépítmény, a veszedelmes kanyargós út, úgy, hogy
mind e sok bűnös könnyelműséget számításba véve valóságos
Isten csodája, hogy ezen a borzalmas halálúton minden héten
nem esik katasztrófa.

Beszélhet Száhlender Károly úr ennek a vasútnak bölcs
igazgatója akármit, kiadhatják az állam ellenőrző közegei az el-
tussolásra szánt megnyugtató kommunikéket, a megrémült közön-
ség aggodalmát a tegnapi katasztrófa után csak egy módon lehet
elozlatni, úgy, hogy *azonnal szüntessék be ezen a szerencsétlen
vasúton az egész személyforgalmat*, mert lelkiismeretes ember, aki
az életével nemcsak magának, hanem családjának is tartozik,
nem fog felülni többé erre a vasútra. Nem fog felülni arra mind-
addig, míg a magyar államvasutak igazgatósága a legerélyesebb
vizsgálatot nem indítja meg, hogy kit terhel a felelősség a teg-
nap katasztróféért és kik érdemlik meg, hogy börtönnel lakoljan-
nak meg a szegény Vitális Gábor haláláért. A felzaklatott, fel-
háborodott közvélemény csak akkor nyugszik meg, ha a magyar
államvasutak igazgatósága mint egy új Herkules, Augias istálló-
ját, a belényesi—vaskohi vasutat rendbehozatja. Miniszteri biztost,
vagy szakértő közegeket kérünk, akik felülvizsgálják ezt az egész
életveszélyes vonalat és csak akkor adják át azt újra a forgalom-
nak, mikor nyugodt lelkiismerettel garanciát is tudnak vállalni
az utasok életbiztonságáért.

Nem alarmírozás, nem ráijesztés, vagy rémületkeltés a célunk
e nyílt őszinteséggel megírt sorokkal, hanem az a meggyőződés-
sünk, hogy ez esetben még sokkal feketébb az ördög, mint aminő-

nek mi festjük. És inkább rémüljön meg a publikum, mintsem ott terüljön el élettelenül vagy súlyosan megsebesülve a belényesi halálvasút roncsai között.

NN 1902. február 21

Nt.

312. A PÁRBAJ ELLEN

Az idők során az úri mulatságok bizonyos változásokon mentek át, nem anélkül, hogy a mulató urak meg ne botránkoztak volna a mulatságnak illetén megszorításán. Hogy többet ne említsünk, volt idő, amikor az uraság igazi úri passzióból a háztetőn dolgozó cserepest puskával célba vette és igen nagy öröme volt, amikor jól eltalálta a célbavett embert és az legurult a háztetőről.

Ezek az urak nagyon meg voltak lepelve és meg is botránkoztak rajta, amikor új idők viharaiából új felfogások keletkeztek nálunk is és világszerte is. Akármilyen jó céllovó is volt valamely főúr, bizony nem merte többé célba venni az eleven embert és nem gyönyörködhetett halálvergődéseiben, kénytelen volt vadat kergetni fegyverével, ha vérengző hajlamai fölébredtek. Azután jöttek olyan idők, amelyekben az emberi jogok mind erősebben győztek s a szabadság, egyenlőség és testvériség hármasszent evangéliuma szerint a kiváltságos osztályok jogai megszűntek. Nem volt törvény és a közfelfogás szerint különbség ember és ember közt. Nagy megbotránkozására az uraknak, még sérteni sem volt szabad semmiféle embert büntetlenül s az úri mulatságok kénytelenek voltak átidomulni, átalakulni.

De — mint mondani szokás — az úr pokolban is úr. Az úrnak pedig természetrajzához tartozik, hogy mulatni akar.

Mit ér a születési előny, mit ér a vagyon, a jólét, ha az úri mulatságokat a tömeg szelleme nemcsak megakadályozza, hanem korlátozza is?

Így hát meg kellett tartani azt a mulatságot, amely a középkorban oly magas lovagerények kiinduló pontja volt: a páros viaskodást, amely szabályszerű, jól körülírt formát adott az úri mulatságoknak. A szabadság, egyenlőség és testvériség uralma megadta a jogot minden önérzetes embernek, hogy a becsületén ejtett sérelmekért fegyveres elégtételt kérjen, akár milyen osztályhoz, fajhoz vagy felekezethez tartozék is.

Hajrá! Ez új úri multságok kiindulópontja volt. S el-fajulásában a páros viaskodás nem sokban különbözött a jó cél-lövő főúr multságától, aki a háztetőről úri passzióból puskájá-val leszedte a szerencsétlen cserepest. A nép fiának nincs módja, de nincs is ideje és kedve magát a céllövésben és karddal való hadakozásban kiképezni. Az úri ember, akinek más dolga nincs, ebben nagy tökélyre vitte. S jött ennek folytán a párbajmánia. Puffogtak a pisztolyok, csattogtak a kardok. Vér folyt bőven, öröme és multságára az úri embernek, akinek illetéknéppen a szabadság, egyenlőség és testvériség megint visszaadta úri mula-tozásához a jogot.

Becsületkérdésekben valósággal istenítélet volt a páros vias-kodás és rendszeren az úri ember multságával végződött. S ki-fejlődtek a spadasszin-exisztenciák. A lovagias erőszak és kény-szer sokkal rosszabb volt, mint azelőtt. Megesett ugyan, hogy egy-egy spadasszin is ott hagyta úri fogát a csatatéren, de az csak ritkaság volt.

Elvégre az ilyen istenítélet félében is győzött néha az igaz-ság. De rendszeren az győzött, akinek a páros viaskodásban nagy gyakorlata volt.

Egyebekre is jó volt a páros viaskodás. Csak arra volt szük-ség, hogy valaki jó párbajozó hírébe keveredjék. Ekkor elkövet-hetett minden injúriát, minden meg nem engedett dolgot (amit a neveletlen plebs komizságnak ke:esztelt), de ha valaki előállt és azt szemére merte lobbantani, azonnal előkerültek a piszto-lyok és kardok s jaj volt a vakmerőnek. Ilyenformán a spadasz-zsin-erkölcsök mindjobban kiszélesedtek és súlyban, erőben, hata-lomban mind többet nyertek. Grasszált a párbaj-erkölcs széles e világon és nálunk és sok helyt külföldön grasszál még mai na-pig is.

S most ím, a spadasszinok megbotránkoznak. A plebejus, durva erkölcs az úri multságának az utolsó fáját is el akarja törölni. Mi lesz az úri multságból, ha már párbajozni sem szabad?

S már nálunk is kezd ez a gyógyító ragály (hogy így neve-zük) terjedni, habár nem olyan nagy mértékben is, mint azt az emberi jog és igazság kívánhatná.

A spadasszinokon a sor megbotránkoznai. Mert csak egy kis türelem s a sértett emberi jog megint győzelemre jut. Az úri multság utolsó vért kívánó fáját is eltörlük a föld színéről s talán mégis elkövetkezik az idő, amikor az igazságot minden embernek egyformán mérik.

313. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad tarkaságok

(*A demokrácia.*) Nagyon komoly kérdésekről is jó néha derűs kedvvel beszélni. A múltkoriban komoly szavakkal mutatunk rá, hogy a klerikálisok ki tudnak sajátítani minden modern eszmét. Rámutatunk példaképen a keresztény-szociálizmusra. De most meg éppen olyat olvasunk, hogy magyar klerikálisok klerikális demokráciát akarnak csinálni, hogy így hárítsák el a fenyegető radikális-demokrácia veszedelmeit. Hogy ez a klerikális-demokrácia milyen lesz, bajos elgondolni. Hiszen a legtöbb különbséget ember és ember között a klerikálisok csinálták és a klerikálisoknak semmitől sincs olyan nagy okuk félni, mint a demokrácia diadalától.

Eszünkbe jut már-már felejtett könyveinkből a derék, öreg, bölcs Solon esete. Az államot nagy veszedelem fenyegette. Hogy is mondjuk: megszorodtak az éjjeli mulatóhelyek túlságosan. Solon úgy segített a bajon, hogy állami kezelésbe vette az összes jókedvű tanyákat. Arról azonban keveset szól a krónika, hogy azután is olyan látogatottak voltak e [a] mulatóhelyek, mint mielőtt hivatalos kezelésbe vették őket.

Nem óhajtjuk, hogy a példát teljesen megfelelőnek tartsák. Sőt ki is kérnök. De a kisajátító módszer régi módszer már. Solon kezdte.

NN 1902. február 22.

Nt.

314. A HÉTRŐL

A mi sajátos kis társadalmunkban újra szikrát vetett a felekezeti súrlódás. Mi itt Nagyváradon minden két hétben megvívunk egy kis kultúr-harcot. Megmentjük a liberálizmust, vagy a »keresztény társadalmat«. Már kinek-kinek milyen a gusztusa. Ez jól van így. Azt mutatja, hogy Nagyváradon leghevesebben lüktet a mai magyar társadalom láza s mi itt nem félünk szemébe nézni az ellenzéknek. El nem döntjük a nagy harcokat, de érdeme mégis van ez előcsatározásoknak. Mikor — úgy sejtjük: hamar bekövetkezik — egész erővel s egész nyíltsággal kitör a magyar társadalomban a felekezeti harc, mi már e harcokon túl leszünk. Eredménynek ez is valami..

*

Egy nagyon okos, hatalmas szociálista munka írója megdöbbsentő, kegyetlen okoskodással fejt ki, hogy milyen haszontalan, milyen alacsony a burzsoá sajtó. Azt mondja, hogy leg-hitványabb a klerikális és konzervatív sajtó, de ennél undorítóbban aljas a »vitorla-sajtó«, mely minden szélnek forog. — A klerikális és konzervatív sajtó nem veszedelmes. — Ezek olyan módszerrel, elvekkkel és érvekkkel küzdenek, mikén a tudomány abécisztája is túl van. De a »vitorla-sajtó« nagyon veszedelmes, mert mindenre kapható. Hogy például magyar viszonyokról szóljunk, a »vitorla-sajtó« radikális és konzervatív, liberális és klerikális, merkantil és agrárius, kormány-védő és ellenzéki. A világ és a »ma« a vitorla-sajtóé. Jaj, ha radikális, kemény őszinte szó támad valahonnan! . . .

Hogy játszotta ki például a vitorla-sajtó koszorús öreg Jókainkat a *Pesti Hirlap* ellen. A *Pesti Hirlap*-nak az a nagy bűne, hogy egy idő óta szigorúan ellenőrzi ez ország jezsuita vezetését s őszinte hangon mer olykor-olykor szólani. A vitorla-sajtó ezért kezdte ki.

Mert Széll nagy úr. Táncol ugyan mindenkinek oly szépen, mint a Labunszkája vagy a Sarkadi kisasszonyok. De arra jó a vitorla-sajtó, hogy a jó magyar publikum ne lásson bele ebbe a kokott-politikába .

*

Mint annyiszor, menekülünk hát most is a színházhoz. Olvaszuk a budapesti, főként a vidéki nagyobb lapokat s érezzük ki-sugárzó, nagy melegséget, melyet negyven év alatt gyűjtött össze egy becsületes, lelkes, de ék ember.

Pécsről, Szegedről, Aradról, Győrről, Kassáról, mindenfelől küldik a meleg, a szíves jókívánságokat Somogyi Károlynak. Bizony nagy és szép idő ez a negyven esztendő. Voltaképen ebben a negyven esztendőben benne van a magyar színészetnek a története. Vagyont, kincseket nem gyűjtött Somogyi Károly . . . Egy ugrifüles kis lány a kórusból rövid idő alatt több vagyont gyűjtött. Aztán negyvenéves munka után bármely pöffeszkedő színi-ügyi bizottsági tag lehúzhatja a sárga földig De aki higgadtan nézegeti a világ dolgait, azt megihleti e negyven esztendő s a kalapját megemelinti a negyvenéves komédiás előtt .

*

Egy közelebbi eset ismét aktualissá tette a kérdést : vajjon szabad s lehet a színésznek a vele foglalkozó kritikára válaszolni. Szabad és lehet : ez a mi régi álláspontunk. Természetesen, ha van hely, hol válaszolhat. Az újság s a kritika mindenkié. De nagyon vessen számot mindenki magával, aki a nyilvánosság elé lép. Egy kis nyilatkozat, egy kis elszólás sokszor kész öngyilkosság a nyilvánosság előtt. Mert a nyilvánosság mindenkié : éppen ezért. A színész például egy kis öngyilkosságot követ el, ha képzelt vagy valódi értékét a kritika ellen ellenkritikával próbálja bizonygatni. De ez csak nagy általánosságban törvény. Az alkalom, a mód, a hang szokott ebben dönteni. Legutoljára pedig csak változhatatlanul igaz marad a régi törvény : aki a nyilvánosság számára él s dolgozik, álljon ki minden kritikát . . . Ezt meg is tartja minden publikus ember. A színész szertelen önhittsége szokott csak e törvényen átlépni. Mindez természetesen nem vonatkozhat az újabb aktualitást szült esetre. Ez egészen más természetű. Itt csak a kérdést magát tartottuk nagyon kicsinyesnek. Milyen villogó, lobogó fehérneműt viseljen a színpadi parasztleány? Óh, óh, urak, Amerika szárnyaló világimperializmusa, a társadalom szociális háborgása, a világ mai zavaros képe, ez a »mindenek harca mindenek ellen«, de még tán Nagyvárad siralmas pénzügyi helyzete is volna tán ilyen érdekes téma . . .

NN 1902. február 23.

- b -

315. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad tarkaságok

(*A zsidó.*) Egyik nagyon előkelő nevű nagyvárad

ügyvédünk, mint valamelyik ügyfele megbízottja, Budapesten járt a napokban. Fölkeresvén egy ismerős családot, nagyon megörültek neki. Beszélgetés közben a ház asszonya azt is megkérdezte tőle, hogy mi dolga van Budapesten.

— Valami birtokeladás ügyét kell lebonyolítanom — felelte az ügyvéd.

— Na, megint zsidó kézre került bizonyosan valami régi úri birtok.

— Ellenkezőleg, nagyságos asszonyom — jegyezte meg az ügyvéd — ez alkalommal zsidó adja el a birtokát s előkelő nevű úr veszi meg.

— Hát akkor megint becsap a zsidó valakit — felelt egy kissé idegesen a háziasszony.

— Mert hát — tetszik tudni — mindennek a zsidó az oka .

NN 1902. február 23.

Nt.

316. NÉPPÁRTISÁG ÉS REAKCIÓ

Leszkay Gyula, Gabányi Miklós, Lengyel Zoltán s még egy tucat, egy pártklubban nyüzsgő, ötödleges intelligenciájú alak, néppártiak-e? Dehogy néppártiak. Pártjuk teljes neve: függetlenségi és negyvennyolcas Kossuth-párt. Hogy lehetnének ők néppártiak? Itt Nagyváradon Pálffy Béla néppárti-e? Semmiképpen sem az. Először becsületszavára jelentette ki, hogy ő nem néppárti, másodszor ő választmányi tagja a nagyváradai függetlenségi és negyvennyolcas Kossuth-párt körének. Már hogy volna ő néppárti? Ne tessék összezavarni a dolgokat. A függetlenségi negyvennyolcas párt közjogilag radikális, demokrata, kuruc-párt. Örököse az összes negyvennyolcas elveknek. És bár sokan elfelejtették és sokan akarják felejtetni: ezek között a hagyományok között van ám a felekezetek teljes egyenjogúsítása, az összes iskolák államosítása, a papi javak állami kezelésbe vevése stb., stb.

Mindezek után pedig nagy örömmel újságoljuk, hogy a függetlenségi »Egyetértés«, a negyvennyolcasok e legtekintélyesebb, legrégebb lapja, már a napokban új erővel, szerencsés fel-frissüléssel fog egy nagy küzdelemhez. A lap régi elveihez hű marad, de legelső sorban liberális lesz. Az ellen a nagy veszedelem ellen akar küzdeni a lap, hogy a függetlenségi táborba becsempésztek a reakciót. A Kossuth-párt számban nőtt, de a párt zöme sötét agyvelejű, reakciót szolgáló emberekből áll, akiknek a negyvennyolcaság csak cégér .

És most megint térjünk vissza, honnan indultunk, A néppárt, mint olyan, éppenséggel nem veszedelmes. Eltévesztették a dolgot, kik mindig csak a néppárttól rettegtek s más nagyobb dolgokat nem láttak. Közben liberálisokká vedlettek a nemzeti-párti jezsuiták, uralkodó számmal és hatalommal foglaltak teret az agrárius antiszemiták s a hajdan liberálisabb Kossuth-pártban is a reakcionáriusok vergődtek túlsúlyra. Károlyi Sándor gr. néppárti? Dehogy. Ő agrárius-liberális. Ma liberális mindenki s ezért szuszogja az utolsókat a magyar liberáлизmus.

Nem a néppártiság a veszedelem, hanem a sötét gondolkodásnak aknamunkája. A Gabányi Miklósokat és Pálffy Bélákat mi szívesen látnók a néppárton. De nem szívesen s aggódva nézzük, mint formálják át lassanként a nemes, szabad hagyományokat. A néppártiság őszinte, rideg konzervativizmus, de a pártközi titkos reakció istencsapás. Ez ellen kell küzdeni!

NN 1902. február 25.

Nt.

317. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad-i tarkaságok

(*A vajda sürgönye.*) Eötvös Károly, a vajda, igazi ázsiai magyar. Ez a csodás, súlyos talentumú nagy ember imponálóan nyugalmassal — a kellő tisztelettel mondva — megdöbbenően rest. Legendákat beszélnek a vajda klasszikus kényelmességéről. Egy pompás új esetet hallottunk tegnap a vajdáról. Egyszer már nagyon összegyűlt a postája. Elhívatta egyik hű adjutánsát, Lóránt Dezsőt:

— Nézzünk át, kedves Dezső öcsém, egy keveset ezekből az irkafirkákból.

Lóránt nekifogott. Mikor az ötödik levelet olvassa, távirathordó érkezett egy sürgönnyel.

Lóránt abbahagyta a levélbontogatást s a sürgöny után nyúlt.

— Mit csinál Dezső öcsém, kiáltott rá a vajda.

— Hát ezt a sürgönnyt mindjárt el kell olvasni, válaszolt Lóránt.

— Dehogyan kell. Ez jött legkésőbbben. Tegye csak ezt legalulra.

— De — erősködött Lóránt, — a sürgöny az sürgős.

— Sürgős? nevetett a vajda. *Sürgős annak, aki küldte, de nekem nem sürgős!*

*

(*Versek az ideálhoz.*) Egy kivételesen szimpatikus lipótvárosi ifjú ember, kinek Nagyváradon is nagy rokonsága van, szörnyű módon beleszeretett egy nagyon szép lipótvárosi leánykába. A szép leányt »divatosan« nevelték, tehát imádja a poétákat. Egy kicsit túlságosan is falja a verseket.

Hősünk, az ifjú, pedig éppenséggel nem ért a versekhez. Mikor észrevette, hogy versek nélkül ő nulla az imádott nő előtt,

eszébe jutott, hogy van neki egy kis újságíró barátja, Csergő Hugó, aki verseket is ír. Fogta magát s a Csergő szerelmes verseit lemásolta s elküldöztette őket egyenként a kis leányhoz.

— Képzelmék az urak, beszélte nekünk. A kis leány egy-egy fokkal lett hidegebb minden vers után. Más poétát keresek, gondoltam s Pósa Lajost másoltattam neki. Már ekkor majdnem észre sem vett az én imádoztam. Mióta szegény Makai Emilre tértem át, kezdek több reménnyel nézni a jövőbe. Különben el vagyok szánva, hogy Heineig meg sem állok.

*

(*Erzsike és Klárrika.*) Két csodás édes, bájos, szép ifjú leányról beszél egész Budapest. Úgy látszik, hogy kifáradtak már a divatos s üdülni kezdő operettprimadonnák ünneplésében s egész hitével, reménykedésével a *jövő* felé fordul mindenki. *Erzsike* és *Klárrika* pedig sokat követelhetnek a jövőtől. Ez a bájos két fiatal teremtés ihletett művészlélek. Klárrika vagy pár hete, Erzsike a napokban ivott a taps, a siker mámorából annyit, ami elég éppen, hogy a szárnyuk most már merészen csapkodjon s a mi lelkünk-ből kiváltson minden meleget, fényt, színt és erőt.

Kicsoda Erzsike és Klárrika? Két szépséges asszony, két nagy művésznő leányai Paulay Erzsike és Grill vagy művésznevén immár Csillag Klárrika.

NN 1902. február 25.

Nt.

318. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad tarkaságok

(*A fonográf.*) Egy nagy részvénytársaság közgyűlésén történt. Az elnök — excellenciás úr — beszédje folyamán a következőket mondotta:

— Egyszersmind mély sajnálattal tudatom a t. közgyűléssel, hogy X. Y. úr bejelentette, hogy megválna a részvénytársaságnál viselt igazgatói állásától.

Egyszerre csak dühös hang harsog bele az elnöki beszédbe:

— Nem igaz excellenciás uram. Én ezt sohase jelentettem be. Esemágában sincs!..

Az aposztrofált X. Y. úr kiabált. Az elnök rendületlenül folytatta, teljesen agyonnyomva a tiltakozó hangot:

— ... Azt hiszem mindannyian nagy sajnálattal vesszük tudomásul Eddigi buzgólkodásáért jegyzőkönyvileg mond-

junk köszönetet. Elfogadtatik. Az indítványt elfogadták
Az ülést bezárom . .

Nyilvánvaló, hogy X. Y. úr egy előre kiszámított puccsnak az áldozata. Egy-két ember sajnálkozott is rajta, de csak vállvonogatással.

A dolgot csak egy újság tudta meg s meg is írta. Másnap egy nagyon kemény hangú cáfoló kommunikét küldött az excellenciás elnök úr.

Az az újságíró pedig, aki az esetet megírta, másnap beállított az excellenciás úrhoz. Egy hordár bandukolt a nyomában, ki nagy terhet cipelt.

— Tegye le — mordult rá az újságíró.

. . . Amit pedig a hordár letett, az egy háromezer dollár értékű legtökéletesebb *fonográf* volt. Az újságíró megindította. Az egész közgyűlést, minden elhangzott hangot, egy pissenést sem hagyott ki, visszaadott a fonográf . .

X. Y. úr megsejtette az ellene készülő merényletet, besze-
rezte s gazdag borralalóval becsempészte ezt a telefont . .

Az excellenciás elnök pedig átkozta a modern technikát minden vívmányaival egyetemben .

*

(*A gyertyák.*) Szokoly Tamás és Balogh Döme — mint a negyvennyolcasok "fegszenvédélyesebb interpellálóinak — figyel-
mébe ajánljuk az esetet.

A szabadelvűpárt tegnap a városháza tanácsstermében érte-
kezletet tartott. A nap leszállt s eljött az est. Homály borult a
teremre. Egy szolgálta jött s felállított hat (6) szál gyertyát.

Ezek a gyertyák a város minden pártbeli polgárságának
verejtékével szerzett filléreiből kerültek ki. Meginterpelláljuk tehát
Szokoly Tamás és Balogh Döme urakat : kipróbált negyvennyolcas
érzelmeikkel összefér-e, hogy a mamelukoknak az ő és elvtársaik
gyertyája adjon világosságot?

NN 1902. február 26.

Nt.

319. A MÁ S FEJ E

»Írják ki az újságba a szerkesztő urak, hogy« és itt rendesen
valamely család szapulása, valamely szereplő ember meghurcolása
következik. És ilyen levél minden héten nem egy érkezik.

Kórházat kellene alapítani a társadalom azon betegeinek, akiknek a más feje fáj.

Az a sajátos tünete ennek a társaságbeli betegségnek, hogy nem az szenved meg a bajt, aki a betege, hanem mások.

Az ilyen betegek ideglázában teremnek meg aztán a névtelen levelek. Kap belőle a vőlegény, akit a titkos jóakarók óva intenek, hogy a mennyasszonyát szíveskedjék hoppon hagyni, mert különben a boldogtalansággal köt frigyét egy hosszú életre. Megörvendeztetik vele a féltékeny férjet, akinek — csupa merő rokonszenvből és jóakaratból — a felesége apró kalandjairól regélnek olyan bizalmas részleteket, hogy Feydeau se használná fel a hotel garnis bohózataiban. Meglepik ezek a kedves, intim írások a hivatalfőnököt is, gyöngéd célzattal figyelmeztetvén őt, hogy Kriványban is sok hittel bíztak a fölöttesei. Gondja van anonim asszony-ságnak a hitelezőre is, akit felebaráti szeretettel nógatnak, hogy rántsa be adósát az anyagi romlás örvényébe, mert más sorsot nem érdemel. Legfőképpen pedig a rendőrkapitánynak, a vizsgálóbíróknak, a királyi ügyészek idejét aprózzák el az ismeretlenség homályában handabandázó alakok.

Ma csupa finoman kiművelt kultúrlényekből alakul ki a szalon-élet, csupa előkelőség, válogatott ízlés, külsőleg csupa jószabás, csiszolt modor, elmés bók és szeretetreméltóság, de befelé — a szívek és lelkek misztériumában — szörnyen gyanússá lett az elegáns gavallér is, meg a szépséges női dáma is. Minden parfümhöz fűződik kis parázs botrány, minden mosolytak, zsúrnak, minden toalettérdekességnek megvan a maga intimus kis története, amit suttogva beszél tovább a baráti készség.

Ezelőtt nyersebbek voltak az emberek, több volt bennük a parasztikus vonás, de nyíltszívűek voltak, őszinték és becsületesek, kifelé is. De másként is van ma! Párisi szokásokat mívelünk, bécsi szabónál varratunk, angol erkölcsökről deklamálunk — és érzéseinkben, gondolkodásunkban balkánilag adjuk a barbárt — persze csak befelé.

Kedvesség és szellemesség jellemzik ma a társaságbeli asszonyt, leányt, aranyifjút, öreg urat, — de csak külsőleg. Szalokban, bálteremben, színházban és mindenütt, ahol jó társasághoz tartozók megfordulnak (nem is beszélve az utcáról), megannyi *«comme il faut»* úri nőt és úri embert találunk, akik műveltek és udvariasak, a hölgyek előkelők és bájosok, a férfiak lovagiasak.

Aki azonban ismeri társadalmi életünk hátterét, melyben egyenlő szerep jut Falstaffnak és Mefisztónak, az tudja csak: mennyi hazugság és ámtítás fogan meg ebben a hízélgéssel és illatszerrel telített levegőben.

Aki nemcsak néz és beszél, de látni és ítélni is tud, az hamar észreveszi, hogy mennyi álnok képmutatás igyekszik egymást megtéveszteni és félrevezetni a bonton finom és diszkrét álarca alatt. Mennyi visszaélést követnek is el a jó modor leple alatt a jóindulattal és a hiszékenységgel!

Hová lett a magyaros, régi jó társaság? A lélekből fakadó derű s a szívből sugárzó meleg szeretet? Alig akadunk a nyomára. Felváltotta a modern szellemesség! a finom gúny és a csipkebáronyos gyanú, mely a becsületes ember arcába kergeti a vért, de azért sok szalonban kedves csemegének tartják. Éhes fül várja, mohó száj adja tovább. Olyan, mint a kristálytartályban őrzött méreg. Külsőleg csupa ártatlan elmésség, ötletes szatíra, vidám csipkedés, tréfás gúny. De valójában a becsület molyait röpíti szét, melyek belepik a családi tűzhelyet, belopóznak az alkov függőnye mögé, a fehér leányszobákba, meghúzódnak az oltár mögött mindenütt, ahol tisztaság van, erény és tisztesség.

. Mert mindenkinek a más feje fáj.

NN 1902. február 27.

Nt.

320. NAGYVÁRAD ÉS FESTETICH ÚR

— Barabás Béla dr. figyelmébe —

Gr. Festetich Andor úr, kinek feudális dölyfét, pazar önértetét a munkás polgárok filléreiből juttatott kegyelemkenyér sem tudta összetörni, haragszik Nagyváradra. A gróf úr érzelmeihez nincsen semmi közünk. Sőt mi felőlünk lehet minden virágzó vagy letört mágnás olyan dölyfös és önértetes, amilyenné a buta nevelés eszközölte. De vért forral bennünk a düh, ha valaki, aki a mi kegyelemkenyerünkön él, a mi bőrünk rovására rendezi be az érzésvilágát: a mi bőrünkre hengeg, haragszik, protegál és szeretkezik. Ezt teszi Festetich úr.

Hogy miért haragszik Nagyváradra? Mert másutt elhiszik, hogy ért a vidéki színészethez, másutt megsüvegelik, sőt bankettet is rendeznek a tiszteletére.

Nekünk a grófi címe legkevésbé sem imponál. A hagyományos nemzeti tenyészpolitika jóvoltából neki juttatott kegyelemkenyeret sem sajnáltuk tőle. Mi egyszerűen megmagyaráztuk neki:

— Gróf úr, Ön nem ért semmihez. Ön nem tud semmit. Ez nem szégyen Magyarországon. Sőt ellenkezőleg. De azt ki-

kérjük ám, gróf úr, hogy mikor önt kidobták mindenünnen s kegyelemből csináltak belőle vidéki színészeti felügyelőt, hát ezt a dolgot komolyan vegye s korlátoltságával kísérletezzen, viviszekciókat csináljon a vidéki nagy városok színészetén, mely kormány és felügyelő nélkül lett azzá, ami.

Körülbelül ezeket mondtuk a gróf úrnak s ő ezóta esküdt ellenségünk.

Próbáltunk más munkát. Kértük lapunkban a belügyminisztert: intse le ezt a munkamániás alakot, — ki veszedelme az egész vidéki színészetnek. Festetich úr ma is szabadon dühöng. Csinálja a vidéki kerületeket, értekezik, bankettezik s közben fenyegető, dorgáló, zokogó s miegyéb leveleket írogat Nagyváradra a szünügyi bizottsághoz és Somogyi Károlyhoz.

Mindenképpen meg akar törni bennünket. Az összes nyári állomásokat el akarja vonni a nagyváradi színésztől. Brassót kezére játszotta a pécsi színtársulatnak, Kaposvárral szintén ez a célja. Krémer színtársulatát alighanem szintén ő biztosítja, hogy maradjon minél tovább Marosvásárhelyen s taroljon le minden letarolhatót Somogyi Károly előtt. Hogy Gyulát milyen perfid módon ütötte el a Somogyi Károly, illetve a nagyváradi színház kezéről, jól tudjuk. Most pedig Orosházára licitáltat Komjáthy Jánossal és Makó Lajossal.

Somogyi Károly most újra fent járt a belügyminisztériumban. De ez nem ér semmit. A belügyminisztériumban úgy értenek a művészeti kérdésekhez, mint a tyúk az ábécéhez. Szóval Festetich úr *tönkre teheti egész nyugodtan a nagyváradi színészetet*. Mert a nyári állomások teljes hiánya egy a tönkremenéssel. Dr. Barabás Bélához, Nagyvárad képviselőjéhez fordulunk. *Interpelláljon a képviselőházban!* Fékezze meg már végre valahára ezt az idióta közveszélyes embert. Egye a kegyelemkenyerét nyugodtan. Hiszen tudjuk, hogy nekünk kötelességünk eltartani minden kopott fajmagyart.

De ne dolgozzon! Már eddig ártott a magyar színészetnek annyit, hogy húsz év alatt nem lehet helyrehozni!

NN 1902. február 27.

(ae.)

321. A NEMZETISÉGI TRÉFA

Tréfának nevezem immár azt a nemzetiségi vitát, mely hetek óta folyik a képviselőházban. És talán jobb is, ha az eddigi felszólalásokat, az eddigi harcot senki sem veszi komolyan, mert

nagyon szomorú lenne az, ha ilyen szóvita adná meg a nemzeti-ségi kérdés annyira komoly lényegét.

Lindtner Gusztáv, a kolozsvári egyetem volt közjogi tanára vetette az üszköt először a képviselőházba. Zaj, lárma, félelmetes forrongás követte szavait, úgy, hogy már-már komoly veszedelem-től lehetett tartani, ha Lindtner sietve szólásra nem jelentkezik és azt nem vallja, hogy nála jobb magyar hazafit keresve sem találhatunk széles ez országban. De mintha némi gúny csendült volna föl Lindtner második beszédében, mintha csak ezt mondotta volna burkolt formában a tudós tanár :

— Ugyan mire való ez a nagy felháborodás. Hiszen másként beszélünk mi úgylis otthon, habár itt jó magyaroknak valljuk magunkat.

Érezte ezt mindenki az egész országban, sőt az egyetlen igaz honfi nemzetiségi képviselőnek, Papp Józsefnek oda is kiáltották beszéde közben :

— Otthon beszéljen így, a választói előtt.

Méltatlan vád volt ez. Papp József volt ugyanis eddig az egyetlen képviselő, aki komolyan vette a nemzetiségi kérdést és úgy beszélt arról, mint ahogyan beszélni kell. A többiek, akik előtte szólottak és akik utána jöttek, csak tréfáltak, sőt azt is mondhatnók, hogy vagy egyáltalán nem értették meg a kérdés fontosságát, vagy csak azért használták ki, mert háládatos témá-nak ígérkezett.

Rákosi Viktor és Pichler Győző szellemes ötletek tengerébe fulasztották az alap gondolatot, sőt mi több, egyenes fenyegeté-seket kiáltottak oda a nemzetiségeknek.

Az ellenzéki hallgatóság pedig jó visszhang gyanánt megka-cagta az ötletes mondásokat és szilaj gesztusokkal, hosszas éljen-zéssel erősítette a fenyegetések súlyát. Akiknek mondanivalója nem volt, az közbeszólt, tüntetett, szóval éppen ezt a szeren-csétlen alkalmat ragadta meg arra, hogy saját hazafiságát igazolja.

Ha a tárgy nem lenne olyan szomorú, a tévedések vígjátéká-nak nevezhetnők ezt a vitát, melyben senki sem értette meg egymás szándékát.

Ezt a politikai tévedést azután meglehetősen kihasználták a nemzetiségek. Tegnap, mikor Pichler Győző beszédére válaszolt volna Kórodi-Lutz Lajos, már burkolt támadást intézett Rákosi Viktor ellen. Elmondotta ugyanis, hogy mikor Rákosi a napokban befejezte beszédét, a gyorsíródában ezt a megjegyzést tette előtte :

Igazán sajnálom, hogy kifelejtettem beszédem főrészét, amelyben voltaképpen ki akartam békülni a szászokkal.

Amire Vészi József ezt kiáltotta közbe :

Azt már mint lapszerkesztő mondotta önnek.

Ez a vád és ez a közbeszólás adja meg az eddigi vita igazi mértékét. Mert, ha Rákosi Viktor tényleg ki akart békülni a szászokkal, akkor az a dörgedelmes lecke, melyet a Házban elmondott voltaképpen Sipulusznak, a humoristának ügyetlen tréfája volt, sőt a nemzetiségek soha nem tudják meg a valóságot, hanem csak gyűlöletük növekedik, mikor elmondják egymásnak :

Hogy szeressük mi a magyart, mikor kékre veréssel fenyegetnek bennünket?

De éppen ily helytelen volt Vészi közbeszólása is. Amint Vészi nem választja szét önmagában a lapszerkesztőt a képviselőtől, hanem minden szavaért vagy írásáért kettős énjének teljes egybetartozásával áll helyt, úgy nem teheti azt sem, hogy ilyen disztinkciókat imputáljon Rákosi Viktornak. Ez hiba, ez tévedés, mi pedig egyetlen gyöngénket sem árulhatjuk el büntetlenül a nemzetiségek előtt.

Míndezeknél nagyobbat hibázott azonban Pichler Győző, mikor a szászok múltját, hagyományait, őseinek emlékét támadta meg. Pichler Győző jól körülírt formában ezt mondotta a képviselőházban :

— A szászok ősei koldus, nyomorult, fegyházviselt emberek voltak.

És az ellenzék lelkesen tapsolt ennek és én biztos vagyok affelől, hogy holnap már minden szász elkeseredett dühvel kiált föl :

— Lássátok! A magyar képviselőházban lábbal tiporják apáink emlékét.

Mert az is bizonyos, hogy a szász lapok csakis ezt az egyetlen mondást ragadják ki Pichler Győző beszédéből. Nem uraim! Ilyen módon nem lehet a nemzetiségi kérdést megoldani, pedig meg kell azt oldani mielőbb és minden áron. Komoly, alapos szóra van szükségünk, amely nem új tréfát a kérdésből és nem izgatja föl a nemzetiségeket üres, de veszedelmes fenyegetőzésekkel. Ott vannak a felvidéki, a muraközi, a székely képviselők, akik nemcsak hirtelen beszerzett adatokból, de egy hosszú élet tapasztalataiból, a közvetlen szomszédság révén, alaposan ismerik a nemzetiségi kérdés lényegét. Hadd szólaljanak föl azok! Hogy baj van, azt úgyis tudjuk. Hadd mondják el azok a megoldás módját, az üres vádak helyében.

Hosszú, nagyon hosszú ideig tartott ez a tréfa. Itt a komoly szó ideje, mert míg az föl nem hangzik, addig korlátlanul növekedik az Albina és Kronstädter Zeitung hatalma. A képviselőház-

ban tréfálni méltóztatik a nagyságos uraknak, míg ott lent a nemzetiségi vidékeken, mindegyre senyved és pusztul a magyarság.

NN 1902. február 28.

Nt.

322. NAGYVÁRADI KRÓNIKA

Nagyvárad tarkaságok

(*Igazgató urak.*) Nem vagyunk kiváló statisztikusok, de határozottan állítjuk, hogy Nagyváradon a relatív többség az igazgatóké. A bankok és részvénytársaságok szaporasága pedig azt igéri, hogy Nagyváradon nemsokára minden második úri ember igazgató lesz. Az iskolai, társasági, pénzügyi, irodai és egyéb igazgatók száma idestova néhány százra rúg. Öreg emberek elmerengve beszélnek az elmúlt szép időkről, mikor Nagyváradon alig volt tíz-tizenkét igazgató. De ezeknek a tekintélyük mennyikő nagy volt aztán. Az igazgatók pedig komolyan aggódnak, hogy a szép *igazgató* cím a *doktor* sorsára jut. A helyzetet Adorján Emilnek, a vidám Leándernek következő, barátaihoz intézett lapidáris rövidségű körlevele jellemzi: »Fiúk — ha szerettek — felejtsetek el, hogy doktor és igazgató vagyok!«

*

(*Egy körözés.*) A hivatalos lap a következő körözést közli:

Körözés.

40822,901. A budapesti kir. törvényszék közhírré teszi, hogy dr. Magyar László, Magyar Mariska, Magyar Balázs, Magyar Gyula, Magyar Elek, Magyar Zsuzsánna, özv. Magyar Lászlóné, Magyar Ottilia, Magyar Ilka mint néhai Magyar László örökösei kérelme következtében a nagy-körösi községi takarékpénztár által Nagy-Körösön 1861. évi augusztus hó 30-án 100 frt. 1861. szeptember 30-án 50 frt. 1861. november 8-án 50 frt., 1861. december 31-én 200 frt. összesen 400 frt. betétösszeget tartalmazó és Magyar László, nevére szóló és állítólag elveszett betét könyvecske, mely a nagy-körösi községi takarékpénztár őrizete alatt levő könyv 175. lapján van bejegyezve és mely betétkönyvecskében elhelyezett 400 frt. tőke összeg a bemutatott könyvkivonat szerint 1900. december 31-én kamatos kamataival 5751 korona 32 fillére növekedett, megsemmisítése iránt az eljárás a 40822,1901. sz. végzéssel folyamatba tetetett.

Felhívatik ennél fogva a fentközlött okiratnak birtokosa, hogy azt ezen bíróságnál, vagy bemutassa, vagy ahhoz való igényét ezen hirdetménynek a hivatalos lapban első megjelenése napjától számított egy év alatt bejelentse, mert különben a kérdéses okirat semmisnek fog nyilvánít(t)ta(t)ni. Budapest, 1901. évi december hó 12. A budapesti kir. törvényszék.

Ez a Magyar László — s ez még érdekesebbé teszi a körözést — a híres utazó, kit valahol Afrikában a szerecsenek királya választottak vala...

*

(*Néma szedők.*) Ha pedig már a hivatalos lapból idézgetünk, hát mondju[n]k el egy kevesektől ismert dolgot. A hivatalos lap nagyon sokszor hoz óriási fontos dolgokat. Természetes, hogy a lapoknak a legnagyobb ambíciójuk, hogy ha az ilyen fontos dolgokat megszagolják, egyszerre közöljék a hivatalos lappal s a — *kellő kommentárral*. Ezért aztán a hivatalos lap szedői egytől-egyig süket-néma szedők, akik rendszerint igen jó nyomdászok szoktak lenni. És mégis megtörténik, hogy egy-egy lap megkaparintja a hivatalos lap közleményét. Hogyan? Hát a legtöbb lap nyomdájában van süket-néma szedő s kellő előkészítéssel egyik süket-néma a másikkal az emeleti ablakból is meg tudja értetni magát.

*

(*Burrián gombjai.*) Burriánt, az Opera tenoristáját egy takarékoságáról híres grófhoz hívták meg vendégszereplésre. Burrián jóakarói, akik ismerték a gróf természetét, hogy míg némely dologban áldozatkész, más dologban nagyonis élére állítja a garast, figyelmeztették Burriánt, hogy jól teszi, ha előre megállapodik a gróffal a honorárium dolgában.

Burrián azonban bizakodott a művészetében, hogy ha egyszer hallatja fenomenális hangját, még múzeumi kincses ládák is megnyílnak a tiszteletére.

Elment a gróf estéjére, énekelt és nagy erkölcsi sikert aratott. Aztán hazament és várta az anyagi sikert.

Végre megjelent egy libériás inas, de Burrián nem volt odahaza. Az inas a gróf nevében egy kis csomagot adott kézbe. Burrián felesége vette át a csomagot és nyomban fel is bontotta.

Igen csinos kis ékszer volt benne: két gomb aranyból. Testvérek közt megérhetett három forint negyvenöt krajcárt.

Nemsokára Burrián is hazajött, de felesége nem szólt neki semmit, mert Burriánnak Trisztán szerepét kellett este az Operában énekelnie és ehhez lelki nyugalom kell.

Burrián csak másnap kapta a kezébe a honoráriumot, a két gombot.

Elmosolyodott és így szól egy barátjához, aki épp ott volt:
— A gróf úr két gombot küld nekem. Igaza van. Legalább, ha majd még egyszer meghív, lesz mivel begombolkoznom előtte.

NN 1902. február 28.

Nt.

323. NAGYVÁRAD ÉS FESTETICH GRÓF

Fölrirat a belügyminiszterhez

A »Nagyvárad Napló« régebb idő óta és állandóan hangoztatja, hogy Festetich Andor gróf, úgynevezett országos vidéki színészeti felügyelő tervezgetéseivel, oktan akcióival, veszedelmes tudatlanságával nagy ártalmára van a vidéki színésznek, de legelső sorban a nagyváradinak, mely iránt a felügyelő gróf úr valami oktan animóztatással viseltetik.

Azt, amit Festetich mivel, kutyakomédiának nevezte volt a nagyvárad színiügyi bizottságnak egy szokimondó tagja. Valósággal az, bizony. Csúnya komédia például az, hogy mert Festetich úr haragszik a nagyvárad színiügyi bizottságra és talán Somogyi Károlyra, hát megakadályozza, hogy a nagyvárad színház nyári állomáshoz jusson. Mikor ugyanez a színiügyi bizottsági tag, aki a *kutyakomédia* szót használta, azt indítványozta volt, hogy jelentsék fel Festetichet a belügyminiszternek, mi már akkor azon a nézetten voltunk, hogy más védekezési mód nincs.

A »Nagyvárad Napló« tegnapi cikke most aztán visszhangot keltett a színiügyi bizottságban. A bizottság minden dícséretre érdemes bátor fellépéssel szólott bele tegnap Festetich úr okvetetlenkedésibe. Döry Ferenc dr. hivatkozott tegnapi cikkünkre s a bizottság elfogadta elnöke proposícióját a Festetichel szemben alkalmazandó eljárás módjára nézve.

Eszerint a színiügyi bizottság megkeresi és fölkéri Nagyvárad törvényhatóságát, hogy írjon fel a belügyminiszterhez a színészeti felügyelő magatartása miatt. Kérje a minisztertől, akadályozza meg, hogy a felügyelő akadályokat gördítsen Nagyvárad színészete s a nyári állomásokra való érintkezések és megegyezések elé.

NN 1902. február 28.

Nt.

JEGYZÉTEK

ELŐSZÓ A JEGYZETEKHEZ

Ady újságírásának első fénykora a *Nagyvárad*i *Napló*ban kifejtett munkásságával kezdődik. Már mint a bihari szabadelvű párt, helyesebben a Tisza-frakció közlönyének, a *Szabadságnak* belső munkatársa, elhelyezte néhány cikkét a *Nagyvárad*i *Napló*ban. E lap szerkesztőségébe 1901. május 22-én lépett be egy nyilvánosság elé terjesztett levélben adva számot arról, miért kellett megválnia a *Szabadságtól*. Ez a klasszikus szabatossággal megfogalmazott dokumentáris jelentőségű levél kórképe (diagnózisa) volt a magyar közélet dekadenciájának, s egyben első határozott zászlóbontása a XX. századelő legtudatosabban, legkövetkezetesebben forradalmi programú magyar hírlapírójának. Idézem egy pár sorát ennek a nagy hévvel- lendülettel megírt nyilatkozatnak: *»Másképpen éven keresztül a Szabadság munkatársa voltam... sok kedvvel, türelemmel s nagy önlellyel fordultam e lap redakciójában újságírói pennámat... Ön tudhatja legjobban, hogy sokszor nagyon sokszor önmagam megtagadásával is. Fiatal vagyok még ahhoz, hogy az étellel, emberekkel és eseményekkel való végleges transzigrációt, a megalkadó cinizmust filozófiámmá tehessem. Az idők olyanok (az én kiemelésem). Ez a kis magyar világ, itt háborog, fekete csúnya felhők kavarnak rája. Aki nem csupán arra termelt, hogy egy számmal növelje a születési és halál-statisztikát: most nem alkudozhat. Harcol, ahogy tud. Kezeli a viharágyút a butaság, sötétség ránk tornyosodó felhői ellen... Egy a kérésem. Jelöljön maga mellett helyet annak az újságíróknak, akinek még nem csupán kenyérszerező az újságírói penna. Független, becses hatású, őszinte lapjának fogadja katonájává.»* (Ady voltaképpen 1901. május 8-án írja utolsó cikkét a *Szabadságnak*, mely egy-két szerkesztői fiókban megrekedt írását már Ady *Nagyvárad*i *Napló*-beli munkatársi működése idején adta ki.)

Ady a *Nagyvárad*i *Napló*hoz történt belépése óta letelepedett, irányítója lett ennek a polgári demokráta újságnak. 1901 október elsejétől már a lap társszerkesztőjeként tüntetik föl a lap végén.

Vezércikkei, heti tárcái, hírcikkei, színi kritikái, *»nagyvárad*i krónikái» nemcsak a várad és magyarországi közéletre, hanem olykor a külföldi nagy és kis nemzetek általános érdekű történéseire, eseményeire is kiterjeszkednek. Kora társadalmának élesszemű bírálója: felismeri a magyar kapitalista fejlődés felemás voltát és kíméletlenül következetes harcot folytat a feudalizmus mindenféle maradványa ellen. A retrográd irányzatoknak a vakmerőségig bátor ostorozója, így a klerikalizmusnak, nacionalizmusnak, a közigazgatási elmaradottságnak s általában minden kulturátlanságnak. Ady ezidőbeli cikkeit egyfolytában olvasva lépten-nyomon láthatjuk az ő politikai és szociális tendenciáinak egyre élesebbé, egyre forradalmibbá érlelődését. A liberálizmus elégtelenségét, csődjét Magyarországon nála senki sem látja jobban, s az ő ekkori politikai elemzései ma is helytállóak, többnyire a marx-lenini ideológia fényében sem találhatni bennök kivetni valót. Ady egyre többször s egyre sürgetőbben hirdeti a radikális,

demokrata politika szükségességét és cikkeiben mind sűrűbben feltűnik már a »vörös lobogó« motívuma is: az erősödő magyar munkásmozgalom politikai-szociális jelentőségének zseniális felismerése.

Írásainak fölényes, nagy meggyőző erejére vall, hogy a váradi ügyészség egy esetet kivéve nem rekriminálta azokat s ebben az egy esetben olyan csekély büntetést mért ki rá, hogy ez szinte fölmentésnek tűnhetett föl. Ez részben dicsérete a váradi értelmiségnek is, mely az Adytól elütot más pártállásúak rokonszenvét is mutatja a forradalmi lelkű zurnaliszta iránt. (Része volt ebben Ady szeretetreméltó egyéniségének, megnyerő társasági magatartásának is.) Ma már hírlapi írásainak behatóbb megismerése után megállapíthatjuk, hogy abban az időben ő volt a legkövetkezetesebb s leglogikusabb szövívője a haladás gondolatának. De rájöhettünk arra is, hogy az ő nagy fantáziájú, sok stílaris szépségű, gazdag s változatos asszociációjú hírlapi írásaiban jelentkezik először az ő költői lángelméje. Újságrírói működése fejlesztette ki benne az ő életlátásának teljességét s egyúttal ez volt előiskolája az ő mélyesen szociális áthatottságú, a magyarság s az emberiség nagy hagyományait megbecsülő s a forradalmi eszmevilágot propagáló költészetének. Ez időbeli hírlapi cikkeiből számos gondolata, szólása kerül bele, költői talentumának megérése után, későbbi új verseibe.

E második kötet összeállításában nagy gondot okozott, hogy a *Nagyváradi Napló*ban nagyobbbrészt névtelenül s a szokott pseudonim jelzések nélkül jöttek Ady cikkei. Legtöbbjükben könnyű volt felismernünk az ő kezenyomatát. Az ő nagy képzelőtehetségére valló, nagyrendűletű patetikus beszédén, támadó hangján kívül, sok jellegzetes stílaris sajátossága hitelesítette az ő szerzőségét. Viszont a túlfeszített munka, vagy valami testi-lelki indiszpozíció, érhetőleg olykor bágyadtabbá, színtelenebbé tette stílusát. Ilyenkor is voltak azonban támogató ismervei a helyes megállapításnak. Így pl. nevével vagy álneveivel ellátott további cikkeiben ő maga utal egy-egy jelzetlenül megjelentetett írására. Itt-ott egy-egy szilágyiaság a szóban vagy kifejezésben, vagy egy tőle sűrűn használt szó vagy szólás tette bizonyossá a tőle-eredést. Arra nézve, hogy nem ritkán több hosszabb cikke is jött egy lapszámban, szintén kaptunk több kortárstól, főképpen volt váradi újságríróktól útbaigazító felvilágosításokat. A *Magyar Nemzet* című lap 1943. január 17-i számában Nagymihály Sándor a *Nagyváradi Napló* egykori munkatársa közli Haraszti Lajos megemlékezését a szerkesztő Ady újságcsinálásáról. Ebből idézem a következő sorokat: »Ki mit ír?« kérdi Ady a körülötte csoportosuló újságríró-újoncoktól, majd így folytatja: »de minél kevesebbet...« S máris átfutja a »pesti tudósítótól« érkezett anyagot és hozzáfog a vezércikk megírásához. — Ezzel elkészülve így szól: »Még két váradi cikk van hátra... hír erről, hír arról... valami színes vacak is kellene még.« — »A fiúk — írja a visszaemlékező — szívesen írták volna, de Ady helyettük is dolgozott. Ő csinált mindent, égett kezében a munka.« Ennek végeztével rohant a színházba, hogy az ott előadott darabról lapzártá előtt megírja a kritikát. Ez a megjelenítése a Haraszti régi Ady-élményének mégertéi velünk, miért akad egy-egy Nagyváradi Napló-számban olykor négy-öt Ady cikk is.

Ady két volt — más szerkesztőségeknél dolgozó — váradi újságríró kollégájától, Lengyel Gézáttól és Dutka Ákostól szintén kaptunk nyomra vezetó adatokat. Lengyeltől hallottuk, hogy a szubvenció nélküli *Nagyváradi Napló*nak nem voltak fizetett *belső* munkatársai s a *külső* munkatársak mindig szígnálták cikkeiket. (Ez az eljárásuk természetes tartozéka volt az ő írói ambíciójuknak.) Dutka pedig határozottan erősítette előttünk, hogy a másik szerkesztő, Fehér Dezső, annyira el volt foglalva a lap adminisztratív gondjaival-ügyeivel, pénzszerzési manipulációival, majd városi,

megyei, bírósági, állami hivatali látogatásokkal, hogy aránylag nagyon keveset írhatott a lapjába az olykori, rendszerint Alba-névvel jelzett heti tárcákon s a tőle szokványos »Egy kesergő családapa« — aláírású rigmusokon kívül (mindnek az volt a vége: »Vegye el a lányomat«). Ugyancsak Dutka közölte velünk, hogy nem egyszer Adynak kellett megfogalmaznia a jól fizető laphirdetéseket is. Az *Ady Ős Kaján*-jában felpanaszolt szavak: »... én szegény kóssa szolgál, elhasznált nagy bolond vagyok« — keserű emlékek feltolulásai az ő *Nagyváradai Napló*-beli egészség-felőlrlő kiaknázatásáról.

A II. kötetbe felvettünk több olyan kétségtelenül Adynak tulajdonítható cikket is, amelynek csak néhány mondatát vagy bekezdését írta ő maga, a többi részét pedig az akkori budapesti vagy vidéki lapokból idézte vagy az akkori redakciókban általánosan elterjedt szokás szerint »ollóztta«. Tettük ezt azért, mert ezek a cikkek nemcsak az újságcsinálás akkori módját-gyakorlatát jellemezték, hanem az ő körültekintő sokoldalú harcmodorát is. Így pl. a Bartha Miklós vagy a reakciós egyetemi ifjúság elleni harcban minden alkalmat megragadott — tehát a más lapokban megjelent hírlapi közlemények, cikkek apropóját is —, hogy újabb csapást mérjen rájuk. (Itt említjük meg, hogy a cikkeken a máshonnan átvett — tehát nem tőle származó nagyobb terjedelmű szövegrészeket többnyire tipográfiailag is megkülönböztettük.)

Ha ritkábban is, élénk kerülnek olyan Ady-cikkek, amik szögesen ellentétesek az ő szociális magatartásával, Bár a *Nagyváradai Napló*-hoz való felajánlkozásakor szabad kezét kívánt és kapott is a közleményeire, egyes kivételes kényes esetekben Fehérnek és neki is tekintettel kellett lennie bizonyos politikai és személyi tabukra és lokálpatriotizmusra (ilyen volt pl. a Tisza-Kálmán-kultusz — bár egyéb megfontolások miatt is, amiről a jegyzetében is szó lesz); továbbá bizonyos lekötöttségeket is honorálniuk kellett a lap mecénásaival szemben. Fehér Dezső sokszor vette igénybe a jórészt szabadkőműves nagykereskedőknek, gyárosoknak, vállalkozóknak anyagi támogatását. Ezt egy bizonyos fokig kénytelen-kelletlen Adynak is vállalnia kellett. Ilyen eset volt pl. a Rimanóczy építész-mérnök-nagyvállalkozó védelme a sztrájkoló munkásokkal szemben (*Sztrájk hús fillérvért c. cikkben*).

Munkatársaink e kötetben is az I. kötet jegyzeteinek előszavában megnevezett egyetemi Ady-munkaközösségi tagok voltak: Bessenyei György, a munkánk megfelelő gondos elvégzésében fáradhatatlan Koczkás Sándor és Ady lelkes híve, Vincze Géza, aki most is rengeteg időt és munkát fordított feledésbe ment s nehezen kideríthető adatok földerítésére. Kivülük új buzgó és szakavatott munkatársunk volt Varga József aspiráns, aki 1954. őszén a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából tanulmányúton járt a Román Népköztársaságban, ahol Ady-relikviák után kutatott. Huzamosabb ideig tartózkodott Nagyváradon, hogy ott a Nemzeti Múzeum Széchényi könyvtárában ill. hírlaptárában hiányzó 1901. második félévi *Nagyváradai Napló* egész anyagát végigbongéssze, és sikerült is neki számos (több mint száz) új névtelen Ady-cikkre bukkannia, sőt hat Ady nevén szignált, eddig ismeretlen Ady-cikket is fölfedezett. Illik itt arról is számot adnunk, hogy az Akadémiai Kiadó igazgatója és szerkesztője, főképpen Vezér Erzsébet szerkesztő, szintén nagy buzgósággal járultak hozzá a II. kötet lehetőleg hibátlan megjelentetéséhez.

E második kötetben Ady 1901. május 12-től 1902. február 28-ig írt *Nagyváradai Napló*-beli cikkeit tesszük közzé. (Ezek közé kellett besoroznunk egy-két másol megjelent Ady-írást is.) Az arányos terjedelem kényszere miatt kellett eltérnünk eredeti tervünktől, az 1902. évi első félévi anyag

teljes közlésétől. Az Ady-cikksorozat terjedelmesebb kibővülése folytán három kötet helyett négyet fog kitenni Ady vidéki (az 1903-as év végéig terjedő) újságról termékeinek egésze. Az összes Ady-próza így alighanem legalább két vaskos kötettel fog többet kitenni az eddig hat kötetre tervezettnél.

•

A kötet illusztrációs anyagában több eredeti nagyváradi képet hozunk, amelyeket a nagyváradi Ady Múzeum szivességéből közölhetünk. Ezúton mondunk érte köszönetet. Ady cikkeiről fényképmásolatot csak az 1901. május-júniusi és az 1902. január-februári, Budapesten is fellelhető anyagból készíthettünk. Az 1901. év második félévének anyagából fényképmásolatot technikai okokból nem hozhattunk.

Az Ady-szövegek tipográfiája és helyesírása tekintetében s a lapnevek idézésében e kötetben is megtartottuk az I. kötetben követett eljárásunkat.

Az előforduló lapcímek rövidítései: Nagyváradi Napló = *NN*, Szabadság = *Sz*, Szilágy = *Szil*.

A jegyzetekben feltüntettük az egyes cikkek más Ady-gyűjteményekben való megjelenését is (*Mj* = megjelent). Az egyes köteteket a következőképpen rövidítettük:

Az *Uj Hellász*, Amicus, 1920. *UH*; — Ady könyv, Amicus, 1924. *A-k*; — *Ha hív az acélhegyű ördög*, Oradea, 1927. *Ha*; — *Jóslások Magyarországról*, Athenaeum, 1936. *J*; — *Vallomások és Tanulmányok*, Athenaeum, 1944. *VT*; — *Fekete Lobogó*, Szikra, 1952. *FL*; — *Válogatott cikkei és tanulmányai*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1954. *Vál*.

Budapest, 1955 július

Földessy Gyula

JEGYZETEK

1901. május—szeptember

1. *A hétről.* NN 1901. máj. 12. ae. —A szabadelvű pártban Széll Kálmán miniszterelnök és hívei s az ezekkel már huzamosabb idő óta vetéikedő Tisza-csoport között heves összetűzés támadt az ún. összeférhetetlenségi kérdésben. A Szélltől benyújtott törvényjavaslat 5. paragrafusa teljesen el akarta tiltani a képviselőket a bankok, részvénytársaságok, szövetkezetek, vasútépítési, tengerhajózási s egyéb kereskedelmi vállalatok igazgatósági, igazgatótanácsosi, felügyelőbizottsági tagságában való részvételtől. Ez a kapitalista jellegű foglalkozás a 70-es évek óta nagy sápokat juttatott a tekintélyesebb képviselőknek. A Tisza-blokk azért akart valamit enyhíteni a törvényjavaslat szigorúságán, mert a képviselők »közgazdasági tevékenysége« a Tisza Kálmán miniszterelnöksége idején öltött egyre nagyobb méreteket s így Tiszára nézve presztizskérdés volt, hogy a képviselők bevonását az ország gazdasági életébe ne bélyegezze meg a magyar parlament. Ady, mint a függetlenségi-párti *Debreczen* c. lap munkatársa nem egyszer élesen támadta Tisza Kálmánt, hogy a magyarság érdekeit alárendelte a monarchia nagy hatalmi politikájának s azért is, hogy a pártszempontokat szintén fölébe helyezte az ország érdekeinek. A megváltozott s kiélesedett politikai alakulások más állásfoglalásra kényszerítették Adyt az elagott Tiszával szemben. A Széll- és Tisza-csoport közötti összeütközésben azért kellett Tisza mellé állnia, mert világosan látta, hogy a feudális nagyurakkal s a néppárttal paktáló elvtelen Széll Kálmán egy közéleti visszaélés megszüntetése örvén akarja kitessékelni a kálvinista, antiklerikális és mágnásellenes Tiszát a szabadelvű pártból. A radikális és antiklerikális Adyt a speciális váradi viszonyok is igazolják az ő Tisza-védelmében: a néppártot propagáló püspöki udvarral s ennek sajtójával, a *Tiszántúl*-lal szemben ellenpropagandául lehetett felhasználni a bihari lokálpatriotizmus hódolatosan tisztelt nevét. Egyébként Ady ebben és a két következő cikkében csak fenntartásosan állott Tisza mellé. — Hlatky Endre: ügyvéd, a nagyváradi szabadelvű párt elnöke. — Hoványi Géza: szabadelvű párti vezető, a Nagyváradi Takarékpénztár vezérigazgatója, előkelő közéleti tényező. — Gábel Jakab: 1. az I. k. 252. sz. (Sz 1900. nov. 4.) cikk jegyzetét. — M. Bailey: 1. az I. k. 342. sz. (Sz 1901. ápr. 21.) cikk jegyzetét. — A Barnum cirkusz olyan óriási reklámot csapott Bihar megye határain túl is egynapos szereplésének hogy valóságos népvándorlás indult meg a vidékről Nagyváradra és természetesen a kereskedők is ropant nagy üzleti forgalmat csináltak. — A cikk végén elbeszél román-tikus történet szereplői: Goldenthal Berta nagyváradi lány, aki öngyilkos lett, mert, vőlegénye szülei megakadályozták házasságát és Pásztor Ferenc, aki menyasszonya sírján ugyancsak öngyilkosságot kísérelt meg. — A cikk utolsó mondata Heine *Azra* c. versére utal, amelyben arról van szó, hogy a szultán leánya megszólítja a rabszolga fiút és megkérdi, hova való, mire az így felel:

*Mohamed vagyok felelett ő,
Jémenből az Azra törzsből
az azráknak az a híruk:
belehalnak, ha szeretnek.*

2. *Menni vagy nem menni?* NN 1901. máj. 14. Nt. — L. az előző cikket és jegyzetét. — (*) Eredetiben: ezt a

3. *Menni vagy nem menni?* NN 1901. máj. 15. Nt. — L. az 1. sz. (NN 1901. máj. 12) cikk jegyzetét. A szabadelvű párt belső ellentétéről. még az I. kötet 145. sz. (D 1899. okt. 21.) cikk jegyzetét. — Szilágyi Dezsőnek évek óta vallott szándéka volt a képviselői »összeférhetetlenségi« törvény szigorú megvalósítása. Szilágyi a szabadelvű pártban régi ellenfele volt a Tisza-frakciónak. — Egyik helybeli vezércikkíró: Hegyesi Márton, a *Szabadság* felelős szerkesztője, aki a *Szabadság* máj. 14-i számában foglalkozik a Széll—Tisza konfliktussal. — *Fekete tábor, klerikális jövővények*: Apponyi hívei a szabadelvű pártban. — *Veled uram, veled*: ezt a mondást a Tisza-gárda sűrűn használta Bihar megyében. Bihar megyében nem egy ilyen politikai jelszó dominált. Mikszáth írja egyik karcolatában, hogy Biharban a tizenegyedik parancs így szól: ne locs-fecs. Vagyis nem kell beszélni, csak Tiszát követni. Ugyanígyen jelszó volt a »veled uram, veled«. Hegyesi Márton, a *Szabadság* felelős szerkesztője és a Tisza-gárda vezető tagja 1901. szept. 4-i vezércikkét, amit Tisza Kálmán nagyváradai beszámolója elé írt, szintén így végzi: »veled uram, mindig veled«. Rádl Ödön 1901 szept. 21-én a Tisza Kálmán tiszteleire adott banketten így fejezte be beszédét: »Télen és nyáron, közelben és távolban, mindhalálig és azon túl is: veled uram, veled.«

4. *Dívatos hazugságok*. NN 1901. máj. 19. Nt. — A néppárttal tartó *Hazánk* c. lap *Amerika az egyetemen* c. vezércikkében azzal vádolta Pikler Gyula egyetemi tanárt, hogy jogbölcseleti előadásaiban »anarkisztikus, hazas- és vallásellenes tanokkal« fertőzi meg az ifjúságot. Ez az ifjúcikk jó alkalmas adottság az egyetemi ifjúság néppárti érzelmű hallgatóinak arra, hogy antiszemita tüntetéseket rendezzenek nemcsak Pikler professzor, hanem a zsidó vallású és szabad gondolkodású egyetemi hallgatók ellen is. Pikler a nyilvánosság előtt erélyesen tiltakozott a vádak ellen. Az akkori közoktatásügyi miniszter, Wlassics Gyula az egyetemi tanácsot bízta meg Pikler kihallgatásával. Ez igazolta a megvádolt tanárt. Az ügy az országgyűlés elé került. Wlassics kijelentette, hogy hazas- és vallásellenes tanok hirdetését nem tűrné meg az egyetemen, azonban mindig meg fogja védelmezni a tanítási és szellemi szabadságot. Óvatos, körültekintéses nyilatkozatába azt is belefoglalta, hogy »a jogbölcseletet a kötelező vizsgai tárgyak közül amúgyis kirekeszteni készült, mielőtt még a jogi oktatásnak általa közzétett előadói tervezetéből törvény lesz«. — *A fiatal néppárti gróf*: a néppártot képviselő gróf Zichy Aladár, aki megelőzőleg interpellációt intézett a közoktatásügyi miniszterhez, »nem fogadta el« a miniszter válaszát. — A magyar görög katolikusok régi vágya és kívánsága volt, hogy a rutén, illetve a román liturgiát magyar istentisztelettel váltsák fel. Elvértve egyes görög katolikus templomokban ez meg is történt és az egyházi főhatóságok szemet hunytak felette. A cikkben említett eset azonban ismét felkavarta az egész kényes problémát. Rengeteg cikk és nyilatkozat követte a hajdúdorogi káplán tetteről szóló tudósításokat. A Hajdúdorog körül levő görög kat. községek és plébániák nem a munkácsi görög katolikus rutén püspökhöz, hanem a nagyváradai román görög katolikus püspökség alá tartoztak. Ady cikke szerint románul énekelték az »Isten irgalmazza-t, ami tudvalevőleg a liturgia egyik legfontosabb szakasza és így a »goszpodin pomiluj« helyett:

»Doamna milustene«-t kellett volna írnia. A pesti lapok szerint viszont szlávuul imádkoztak Hajdúdorogon. Az 1901-i hajdúdorogi incidens hullámai nem is ültek el és 1912-ben megalapították a hajdúdorogi magyar katolikus püspökséget. — Schulverein: iskolaegylet. — Az osztrák Schulverein célja, hogy Ausztria vegyes ajkú tartományaiban német iskolákat alapítson és általában hozzájáruljon a külföldön létesült német iskolák fenntartásához. — (*) Eredetiben: disciplinusz.

5. *Levél a múltból.* NN 1901. máj. 21. Anér. — Ady jóval később is használja a görög »anér« szót a *Vén diák üdvözlete* c. versében.

6. *Színház. Énekek éneke.* NN 1901. május 22. Nt. — Cavallotti Felice (1842—1898) olasz író »Il Cantico dei Cantici« című egyfelvonásos verses dramolettjét Radó Antal magyar színre alkalmazta, a szereplők magyar nevet kaptak és Toldiról, Tomoriról, Kapisztránról beszélnek benne. — Bihari Ákos: nagyváradi származású drámai színész, a Vígszínház tagja. — A dramolett főszereplője papnövendék. — Az előző napon Bihari Ákos az Ocskay brigadéros címszerepében lépett fel. — Ditrói Mór: a Vígszínház igazgatója.

7. *Levél a Nagyváradai Napló szerkesztőjéhez.* NN 1901. máj. 22. Ady Endre. — Mj: VT, Vál.

8. *Nagyváradai Krónika. Az ok.* NN 1901. máj. 22. ae. — Mj: Ha.

9. *Nem mennek.* NN 1901. máj. 24. Nt. — A múlt század kilencvenes éveiben a Wekerle kormány — törvényjavaslatot nyújtott be a kötelező polgári házasság, az anyakönyvvezetés és a zsidó vallás recepciója iránt. Mivel a királyi udvar is ellenszenvvel fogadta a törvényjavaslatokat, a Wekerle-kormány lemondott, de a következő Bánffy-kormány (1895—1899. febr.) mégis ismét napirendre tűzette az említett törvényjavaslatokat s a király is szentesítette azokat. A kat. fő- és alapság országos nagy mozgalmat indított az új törvények revíziója érdekében. A magyar kat. mágnások legtöbbször szintén részt vett ennek irányításában. E célra alakították meg a néppártot, gr. Zichy Nándor vezetésével. A néppárt az egész országban kat. társadalmi alakulatokat szervezett a kat. értelmiség és nép irányítására. A főiskolai hallgatókat is bevonták a körükbe. Katolikus szellemben nevelték őket, ami elsősorban antiszemitizmust jelentett. Budapesten a kat. Szent Imre Egyesület ifjai számára egy többszáz kat. ifjút befogadó nagy épületet emeltettek. S ez a kárhuzatos intézmény évtizedekig rontotta meg a magyar ifjúságot. Ott, ahol régi református (kálvinista) iskolák s főiskolák voltak (Debrecen, Kolozsvár, Sárospatak, Pápa, Zilah), az ifjúság nagyrészt hű maradt a régi »liberális« tradíciókhoz. — Pikler Gyulát, a budapesti egyetem tanárát azzal vádolták, hogy a haza, vallás és nemzet ellen izgat előadásában. I. I. kötet 348. sz. (Sz 1901. ápr. 28.) cikket és e kötet 4. sz. (NN. 1901. máj. 19.) cikket és jegyzeteket.

10. *A zsidó sajtó, és egy katolikus újságíró.* NN 1901. máj. 24. Nt. — A szóbanforgó újságíró Áldor Ármin, a *Magyar Állam* c. klerikális lap munkatársa.

11. *Akácvirág.* Sz 1901. máj. 24. Nt. — Ady 1901. máj. 22-én hivatalosan a *Nagyváradai Napló* munkatársa. (Cikkei már előbb, május 12-től jelennek meg a NN.-ban.) A cikket egy pár nappal előbb írta, s ez ott maradt a *Szabadság* szerkesztőségében. Egyébként, amint ezt a *Nagyváradai Napló*-nak felajánlkozó levelében írja, jó barátsággal vált meg a szerkesztőségtől.

12. *Pünkösd-i hangulat.* NN 1901. máj. 26. Ady Endre. — *A nagy nyelvvelő*: Széll Kálmán. — A cikk háttere: Széll Kálmán az országgyűlés elé terjesztett egy a szabadelvű párton belüli fináncnökés-nagybirtokos blokk (a Tisza-csoport) ellen irányuló javaslatot az összeférhetlenségi törvény megszigorításáról. Ez ellen Tisza és hívei természetesen frontot

szegeztek és fogadkoztak, hogy ők nem fogják megszavazni s kilépnek a pártból. I. a 1. és 3. sz. (NN 1901. máj. 12. és NN 1901. máj. 15.) cikket és jegyzetet, valamint a 2. (NN 1901. máj. 14.) cikket. A szabadelvű párt egységének megmentése végett Tiszáék azonban mégis alávetették magukat Széll követelésének s megszavazták a törvényjavaslatot. Tiszáéknak ezt az őket megalázó és hitelüket rontó magatartását általában véve szégyenletes kudarcnak és elfeladásnak tekintette az akkori ellenzéki sajtó. Ady e cikke már bizonyos kiábrándulást jelent az öreg Tisza és fia addig valóban liberálisnak vélt politikai moráljából. — *Veled uram, veled!* : I. a 3. sz. (NN 1901. máj. 15.) cikk jegyzetét. — *Selmák vagyunk* : Herczeg Ferenc Ocskay brigadéros c. darabjában, amelyet akkor országsszerte játszottak, a negyedik felvonás során egy osztrák tiszt nem hajlandó az áruló Ocskayval kezefogni, mondván: »a selmát megfizetjük, de kezef nem fogunk veled». Mikor Ocskay felszólítja a vele labanckodó Szörényt, hogy fusson a sértő tiszt után és kérjen elégtételt, Szörény megtagadja és ezt mondja: »igaza van a németnek: selma vagy, selma vagyok én is.»

13. *Nagyváradi Krónika. Színházi poézis. Titkos költők.* NN 1901. máj. 26. Dyb. — Draga, Sándor szerb király felesége azt a hírt terjesztette, hogy lebetegedés előtt áll. Minthogy a trón megszüldítéséhez nagy szükség lett volna trónörökös születésére, Draga a nővéreinek akkor megszületendő gyermekét akarta az ágyába csempészni. A gyermek azonban a születés után néhány nappal meghalt. — Balogh Döme: váradi törvényhatósági bizottsági tag. — Nyáray Antal — primadonna: célzás a színész mérhetetlen hiúságára és beképzeltségére. — Mj: VT.

14. *Az Y. Szivalmak a demokráciáról.* NN 1901. máj. 30. Nt. — I. az I. kötet 165. sz. (Sz 1900. febr. 1.) cikkét és jegyzetét.

15. *»Széll Kálmán-párt.* NN 1901. máj. 30. Nt. — L. a következő 16. sz. (NN 1901. máj. 30.) cikket és jegyzetét.

16. *»Széll Kálmán-párt.* NN 1901. máj. 30. Nt. — Széll Kálmán miniszterelnökké történt kinevezése után tárgyalásokat folytatott Apponyi Albert nemzeti pártjával, a kormányon levő szabadelvű párt és az ellenzéki nemzeti párt fúziója érdekében. A fúzió 1899. márciusában létre is jött. Ezzel klerikális, agrárius és más reakciós elveket hirdető politikusok léptek be a szabadelvű pártba és abban egyre több képviselőt követeltek. Az 1901. évi általános választások után összeülő képviselőház, a kormány jelölése alapján Apponyit választotta meg képviselőházi elnöknek. A nemzeti párttal a szélső agrárius Károlyi Sándor gróf is belépett a szabadelvű pártba. — *Habarek-párt*: a Deák-párt bomlása után, a múlt század hetvenes éveiben a Deák-pártból kilépő képviselők, a konzervatív Sennyey-csoportból és más töredékekből megalakult az egyesült, majd mérsékelt ellenzék. A lapok ezt a vegyes összetételű pártot habarek-pártnak hívták. Ez a gúnyos elnevezés Mikszáth Kálmán politikai karcolataiban is sűrűn előfordul. — Asbóth János: tekintélyes jobboldali író és publicista. — A cikk egy részét a korabeli szokás szerint Ady valószínűleg valamelyik budapesti lapból ollózta. Erre vall a cikk alábbi mondata: *Idefen! a központi párt egyetlen nagy hazugság.* A cikk második felében azonban ezek a tipikus Ady-kifejezések olvashatók: *posványos lap, sírdy.* Feltehető, hogy Ady az »ollózott» anyaghoz hozzáírt néhány bekezdést. Erre vallanak a cikk 8. bekezdésének éles politikai érzekre valló distinkciói és a fentebb említett adys kifejezések.

17. *Stréberek hajnala.* NN 1901. máj. 31. Nt. — *»Rottenborough-kerületek»*-nek nevezték Angliában azokat a csekély számú választóval rendelkező városokat, amelyeket később megfosztottak képviselőküldési joguktól. Ady ebben a cikkben azokra az ún. magyar »kincstári kerületekre»

céloz, amelyekben néhány száz szavazó a nyílt szavazás következtében a kormány parancsa szerint választotta meg a képviselőket.

18. *Pálmay : Nebántsvirág.* NN 1901. máj. 31. Nt. — Nebántsvirág : operett, írta Meilhac és Milaud, fordították Evva Lajos és Rákosi Viktor. A darab hősnője egy zárdai növendék, aki éjszaka elmegy a színházba és eljátssza ott egy darab főszerepét, miután a primadonna lemondta az előadást. — Pálmay Ilka (családi nevén Petráss) egyike a legkiválóbb magyar operett-primadonnáknak. Különösen a klasszikus operettek (Strauss, Offenbach) primadonna-szerepeit játszotta kivételes tehetséggel. Fénykora a nyolcvanas-kilencvenes évekre esik. Férje gróf Kiuszky Jenő volt.

19. *A hétről.* NN 1901. jún. 2. Dyb. — *Aranyos:* Pálmay Ilka gyakori jelzője. — *Mamzell Nitusok:* A Nebántsvirág című francia operett címe: Nitouche. L. az előző cikk jegyzetét. — *Az ifjúság át akarta tölteni Újvárosba a Rimanóczy szállodát, hogy kifoghassa a lovakat:* Nagyvárad két nagyobb városrészt, Olaszit és Újvárost a Sebes Körös választja el egymástól. Olaszi a folyó jobbpartján, Újváros a balpartján fekszik. A kettőt híd köti össze. Az Olaszi városrészben fekvő Rimanóczy szálloda, ahol a venégszereplő Pálmay Ilka lakott, néhány lépésnyire van a szintén Olasziban épült színháztól és így a primadonna oda gyalog ment haza. A lelkes rajongók tehát nem hódolhattak a primadonnának azzal, hogy kocsijából kifogják a lovakat és ők húzzák a kocsit a lovak helyett. — Seiffensteiner Salamon : a Borsszem Jankó c. élcslap állandó figurája. — Mj: Ha (*Az emberek igen hálátlanok* címmel).

20. *Felekezeti hírlapiadás.* (*A Pázmány-egylet Nagyváradon.*) NN 1901. jún. 2. A. E. — *A Nagyvárad* c. lap 1901. jún. 4. számában részletesen ír a Pázmány-egylet június 2-i délelőtti váradai ünnepéről, melynek folytatása a közeli Püspök fürdőben tartott lakoma volt — tósztokkal. Többek közt Laurán Ágoston görög kat. kanonok a kat. sajtó munkáit buzdítva azt a dagályos frázist dobta a hallgatóság elé, hogy nekik szükség esetén vérüket is ontaniok kell vallásukért. — *Annéért az áldorok holdusbotot testálnak ...* : 1. a 10. sz. (NN. 1901. máj. 24.) cikket és jegyzetét. — Mj: Ha.

21. *Szép Heléna.* Pálmay második estéje. NN 1901. jún. 4. Nt.

22. *Vera házassága.* NN 1901. jún. 4. a.e. — E cikk háttere: Gelo Vera Genfben le akarta löni az öt azelőtt pár évvel Genfben állítólag elcsábító Deschanel tanárt, de helyette saját barátnőjét, Zelanine diákklisszonyt találta és ölte meg a golyója. Deschanel tanár kihallgatásakor — aki azt állította, hogy 27 év óta nem volt Genfben — a vádlott nő a tanárhoz fordult és sírva kért bocsánatot tőle a tévedésért. — »Clarisse« kisasszonytól a Neues Pester Journal 1901. jún. 2. számában egy nagyon szellemes, szatirikus, kilenc versszakos vers jelent meg *Ein Lied fürs Überbrettl* címen az »Überfrau«-ról. — A cikkben található utalás: az Überfrau, aki ... egy barna hegedüssel ... szívesen megugrik valószínűleg Ward Klára esetére vonatkozik, amiről még debreceni újságíró korábban írt Ady. L. I. kötet 108. sz. (D 1889. jún. 17.) cikket és jegyzetét.

23. *Hol eloltja, hol meggyújtja.* NN 1901. jún. 5. Nt. — L. a 32. sz. (NN 1901. jún. 12.) cikket és jegyzetét. A későbbi *Köszvényország Márciusa* c. vers Kossuth Ferencről szóló versszaka is egyértelmű e cikk gondolatmenetével.

24. *Pálmay és Márkus.* NN 1901. jún. 5. Nt. — Márkus Emilia a múlt század utolsó és a XX. század első évtizedeinek egyik legtehetségebb és legnagyobb sikerű drámai színésznője volt. Különösen kiválóan alakította a klasszikus tragédiák lírai és a modern drámák szerelmes hősnőinek szerepét. — *Az aranyos ... grófné is:* 1. a 18. sz. (NN 1901. máj. 31) cikk jegyzetét. — Leszkay András : aradi színigazgató. — Mj: Ha.

25. *Az index.* NN 1901. jún. 6. ae.
26. *Folt, amely tisztít.* (Márkus Emília estéje). NN 1901. jún. 6. ae. — A darab José Echegaray spanyol író drámája. — Mj: VT.
27. *Márkus Emília estéi.* (Endre és Johanna és a Kaméliás hölgy). NN 1901. jún. 8. ae. — Az Endre és Johanna Rákosi Jenő darabja. — Rákosi Szió fia: Beöthy László színigazgató. — Mj: Ha, VT.
28. *Ekszpició és ölekezés.* NN 1901. jún. 9. Nt. — *A nagy megül.* Széll Kálmán. — *A Magyar Szó* máj. 25-i híre szerint Széll Kálmán ebédre hívta magához Rakovszkyt, akft azidőtájt a parlamentben súlyosan támadtak egy régebbi kijelentése miatt (»Ich kenne keinen König, nur einen Kaiser«). Rakovszky nem felelt a támadóinak, s kimagyarázzkodás helyett párbajra hívta ki őket.
29. *Strófák Márkusról és egyebekről.* NN 1901. jún. 9. Ady Endre. — *A szent király vértje:* utalás Szent László király szobrára a nagyvárad Szent László terein. — E. Kovács Gyula: a kolozsvári-nagyvárad színház egyik legkitűnőbb színésze, a Shakespeare-tragédiák hőseinek nagyszerű alakítója volt. Petőfi eltűnésének ötvenedik évfordulóján a segesvári emlékünnepen közvetlenül Jókai Mór Apotheosisának elszavalása után szívszélhűdésben halt meg. — Bukovay, Dicsőfy és Hazafy Lóránd: vicclapok alakjai. — A negyedik részben a következő mondatokat találjuk: *Megváltást sóvárog a világ: új próféciákat, új titkokat, új színeket, új igazságokat és új örömeiket:* az 1905. márc. 25-én megjelent *Új vizeken járok* c. vers megvalósulásra váró gondolata ez. — *Rakovszky Sefit heblére ölette Széll Kálmán:* 1. 28. sz. (NN 1901. jún. 9.) cikket. — (*) Eredetiben: Tukoray. — Mj: Ha.
30. *Francillon.* NN 1901. jún. 9. Nt.
31. *Amivel mi megelégszünk.* NN 1901. jún. 12. Nt. — Drongács: feltehetőleg azonos a népryelvi drugács alakkal, mely fenyőfadorongot jelent. — *Nem boldog a magyar:* 1897-ben a Nemzeti Kaszinó Széchenyi ünnepélyén Szemere Miklós, az európai hírhedségű, szerencsés kártyás tartotta az ünnepi beszédét. Beszédét így fejezte be: »Felelem hát tisztelt uraim a billikomot és nem reszket kezemben, szilárdan tartom, midőn arról a férfúról emlékezem, kinek fejét dicsfény koronázza, beragyogva homlokát, mint a viruló napfény a havasi bérceket. Hidegen hagyja a dicsfény a mai nemzedéket, de lesz idő, amikor az utódok szívét hevíteni fogja. És akkoron elmondhatjuk, Magyarország nem volt, hanem lesz. Az ő dicső emléke pedig felvirrad százados álma fölött. Erre ürítem a kupát és a jobb jövőre, mert nem boldog a magyar.« Az ünnepi szónoklat annak az embernek a szájából, akiről mindenki tudta, hogy legfőbb foglalkozása a kártya és lóverseny és képviselői mandátumát mindig vesztegetéssel szerzi meg, még ebben a körben is kínos hatást keltett. Annyira, hogy ami a Széchenyi lakomákon teljesen szokatlan, felállt Beöthy Ákos képviselő és rögtönzött beszédben el akarta hessegetni a többszörös milliomos és semmittevő szónok pesszimista kesergését. Beöthy ezzel végezte a beszédét: »Mégis boldog lesz talán a magyar«. Szemere Miklós négy szava szállóigévé vált, természetesen gúnyos értelemben és Ady gyakran kapta fel és alkalmazta cikkeiben. — *Königgrätz után:* az 1867-es kiegyezésre utal, amelyet Bécs a poroszoktól elszenvedett königgrázi vereség után, szorult helyzetében kötött a magyarokkal.

32. *A kálmista jezsuita.* NN 1901. jún. 12. Nt. — *Az osztrák tendencia:* Rakovszky István a bécsi delegációban június 10-én tartott beszédében azt a javaslatot terjesztette be, hogy a *császári és királyi hadügyi hormány* személyes sérelmek ügyében egy katonai becsületbíróságra bizza a párbaj-nélküli elintézését. Ezt a javaslatot Ugron Gábor is aláírta. — *A gyulai eset:* Bartha Miklós függetlenségi képviselőjelöltként akart

fellépni Gyulán, de a függetlenségi párt elnöke, Kossuth Ferenc ellene volt L. 23. sz. (NN 1901. jún. 5.) cikket.

33. *Egy doktor-avatás.* NN 1901. jún. 12. Nt. — *Tudunk jogbölcseleti professzorról, aki a bibliából magyarázza a jogbölcseletet: ez Hoványi Gyulára, a nagyváradi jogakadémia tanárára vonatkozik; az ő jogbölcseleti előadásaiba gyakran beleszótt egy-egy szennyes viccet. Pl.: »mikor a Jungfraut átfúrták« — s ilyenkor ránevetve várta a hallgatók röhögéseit. L. még a 36. sz. (NN 1901. jún. 14.) cikket.*

34. *Antal napja.* NN 1901. jún. 14. ae. — Pádúai Szent Antalról, s kultuszáról többször is írt Ady. L. az I. kötet 294. sz. (Sz 1911. jan. 17.) és I. kötet 300. sz. (Sz 1911. jan. 26.) cikket. A világháború idején *Szent Antal tiszteletére* c. versében keserű iróniával idézi őt, a károsodottak védszentjét s »ősenek« nevezi. — Mj: Ha.

35. *Szerecsennmosás.* NN 1901. jún. 14. Nt. — Rakovszky »hazaárulása«: 1. a 29. és 32. sz. (NN 1901. jún. 9. és NN 1901. jún. 12.) cikkeket.

36. *Furcsa.* NN 1901. jún. 14. ae. — Válasz a *Tiszántúl* »Summa cum laude« c. névtelen cikkére (jún. 13.), mely durván támadt rá Adyra *Egy doktor-avatás* c. írása miatt. L. 33. sz. (NN 1901. jún. 12. cikket.) A *Tiszántúl* személyeskedő cikkének egyik mondata: »Furcsa, hogy ezt (ti. Ady írását) kinyomatják és el is olvassák...«. Erre utal Ady válaszában címében.

37. *Élő nemesség.* 1901. jún. 15. Nt. — 1900-tól kezdve jelent meg egy kétheti folyóirat ezzel a címmel: »Élő nemesség. — A nemes családok szakközlőnye. Megjelenik minden hó 5-én és 20-án. Felelős szerkesztő és kiadó: dr. Szombathy Ignác«. Szombathy István állami főreáliskolai nyugalmazott tanár volt és Bars megye levéltárosa. A lap 1902. januárjában szűnt meg.

38. *A zsidók a politikában.* NN 1901. jún. 15. Nt. — Istóczy Győző és Ónody Géza a múlt század második felében szereplő antiszemita politikusok és újságírók. — Molnár apát: Molnár János, a néppárt egyik vezetője. — Tiszaeszlári hitközség: az a község, ahol 1882–1884 között a világhírű vérvád-ügy lezajlott. — Ady a továbbiakban leközli az *Egyenlőség érdekes és szókimondó* cikkét.

39. *Hírek. A közönséghez.* NN 1901. jún. 16. Nt.

40. *Proskribált alkoholisták.* NN 1901. jún. 16. Nt.

41. *Mit akarhatnak még?* NN 1901. jún. 16. Nt. — Kubinyi György kormánypárti képviselő adatokkal alátámasztott leleplezésben azzal vádolta Rakovszky István néppárti vezért és a néppártot, hogy a szélső pánszláv szlovákokkal paktál és a párt szoros szövetségre akar lépni a hazaáruló pánszlávokkal. A képviselőház június 12. ülésén Rakovszky István igen gyengén védekezett.

42. *A fekély.* NN 1901. jún. 18. Ady Endre. — L. az I. kötet 113. sz. (D 1899. jún. 29.) és 161. sz. (Sz 1900. jún. 26.), valamint a II. kötet 23. sz. (NN 1901. jún. 5.), és 32. sz. (NN 1901. jún. 12) cikkeket és jegyzeteket. — Bartha Miklós 1895-ben két feltűnést keltő cikket írt a *Magyarország-ba: Óriási korrupció és A toll becsülete* címmel. Minkét cikk arról szólt, hogy a Pesti Naplót a Haas és Deutsch cég megvásárolta a kormány részére. Bár Wekerle Sándor a cikkek megjelenésekor már nem volt miniszterelnök, mégis rágalmozás miatt pert indított Bartha Miklós ellen. Bartha Miklóst bűnösnek mondták ki és hat havi fogházra és 1000 forint pénzbüntetésre ítélték. A Kúria az ítéletet helybenhagyta. Bartha több ízben kért haladékokat a fogházbüntetés letöltésére. 1897 júliusában ismét haladékokat kapott. Ekkor politikai barátai ülést tartottak a belvárosi Sas-körben. Szederkényi Nándor képviselő javaslatot tett, hogy indítsanak országos mozgalmat Bartha kegyelmi kérvényének aláírására és szólítsák fel vala-

mennyl vidéki lap szerkesztőségét a mozgalom támogatására. Ez az aláírásgyűjtési mozgalom 1897. júliusában indult s ebben vehetett részt Ady Endre is, aki ekkor a zihahi *Szilágy* munkatársa volt. Ady ekkor még lelkesedett Barthaért, akinek tehetségét bámulta.

43. *A megbulók füstölnek.* NN 1901. jún. 18. ae. — Rozmanits 'Timotheus: Ady tanára a nagykárolyi piarista ginnáziumban.

44. *A szerelcm tisztasága.* NN 1901. jún. 19. Nt. — *Mert pl. az emberek igen őszintén lelkök mélyéből vallásosak lehetnek, de azért enniök, inniök, ruházkodniök ügyelők kell.*: Ady cikkének e fentebbi mondata érdekes egyezést mutat Engels Marx sírjánál 1883-ban elmondott beszédének alábbi mondatával: »...Az embereknek előbb enniök, inniök, lakniök és ruházkodniök kell, mielőtt politikával, tudománnyal, művészettel, vallással, stb. foglalkozhatnak...» Azt, hogy a fentebbi egyezés tudatos átvétel-e, vagy csupán véletlen egyezés, egyelőre nem deríthettük ki.

45. *Nehéz napok.* NN 1901. jún. 19. Nt.

46. *Hírek. Érdekes dolgok.* NN 1901. jún. 20. Nt. — Dr. Hoványi Gyula: 1. 33. sz (NN 1901. jún. 12.) cikk jegyzetét. — Katolikus autonómia: az egyházi alapok és javak kezelésére és ellenőrzésére, iskolák igazgatására és felügyeletére, a spirituális területen kívül eső egyházigazgatási teendőkre hivatott testület, amelynek világi tagjai is vannak. A püspökök mindig elgáncsolták az autonómia megalakulását, amely soha nem is jött létre.

47. *Tóth András.* NN 1901. jún. 20. Nt. — Tóth András: Tóth Árpád atyja, Ady személyes jó barátja. — Szacsvey Imre: a szabadságharc idején Nagyvárad város országgyűlési képviselője volt. Ő írta alá, mint a Ház jegyzője a detronizáló nyilatkozatot 1849. április 14-én. Ezért Haynau kivégeztette. Szobrát Nagyvárad egyik köztére számára azonban nem Tóth András, hanem évekkel később Margó Ede készítette el.

48. *Nagyvárad Krónika. A nőegylet junidisa.* NN 1901. jún. 20. Dyb. — Schwartz Ábrahámné: a zsidó nőegylet elnöknője. — Lázár Mártonné; királyi ügyész felesége, a református nőmozgalom vezetője. — Grósz Irma: Nagy Endre huga.

49. *Színház. A mindenható felügyelő. Festetich gróf dolgai.* NN 1901. jún. 21. Nt. — Festetich Andor grófot 1900-ban nevezték ki a vidéki színház felügyelőjévé és 1913-ig működött e minőségben. — Gyarmathy Miklós: Kolozs megye alispánja, Festetich elődje volt, 1897-ben nevezték ki a vidéki színház felügyelőjévé.

50. *Nagyvárad Krónika. I. A lányok. II. Irodalmosdi.* NN 1901. jún. 22. Dyb. — (*) Eredetiben: bor.

51. *A színház. A mindenható felügyelő.* NN 1901. jún. 22. Nt. — L. 49. sz. (NN 1901. jún. 21.) cikket.

52. *Bizony komoly szavak.* NN 1901. jún. 22. Nt. —

53. *Hírek. Jezsuiták akcióban.* NN 1901. jún. 22. Nt. —

54. *A hétről.* NN 1901. jún. 23. Dyb. — Hillinger Miksa: a Fekete Sas szálloda és kávéház bérlője, aki nyáron a kávéház udvarán zengerajt tartott. — *Az osztrák tró:* Arthur Schnitzler, akinek *Leutnant Gustl* c. novellája 1901-ben jelent meg. — Inger Szolimán: tulajdonképpen neve Inger Károly, a temesvári gyalogezredben főhadnagy volt. Nagy ambíciójú kalandor, aki az Abesszíniával határos afrikai Szomáliföld népét meg tudta nyerni magának, s egy ideig mint »alkirály» uralkodott ott. A Szomáli területre behatoló angolokkal szemben nem tudta magát tartani, visszajött hazájába. A biharmegyei Papmező—Kimpány községben vett meg egy eldugott grófi kastélyt és ott élt. — (*) Eredetiben: ezen s a megváltoztatására.

55. *Különféle verdiktek.* NN 1901. jún. 23. Nt. — Verdiktek: az első világháború előtti »esküdt« bíróságok ítélete.

56. *Orfeumok.* NN 1901. jún. 25. Nt. — L. az 54. sz. (NN 1901. jún. 23.) cikket.

57. *Segély a nyádnak.* NN 1901. jún. 26. Nt.

58. *Közelednek.* NN 1901. jún. 27. Nt. AE. — Gróf Károlyi Istvánt társaságban és sajtóban a »legelső magyar gentleman«-nak nevezték. Ifjúkorában az olasz egységért folytatott háborúban Klapka magyar légiójában, mint segédtsízt vett részt. Később különböző pártok színében és programjával több ízben volt képviselő. 1904-ben gróf Apponyival együtt ő is belépett a függetlenségi pártba. — *A Peturok láborában:* Ady ironikus megjegyzése nyilvánvalóan azt jelenti, hogy az ellenzékiek táborában. — Bartha, *a kálvinista néppárti jezsuita:* 1. a 32. sz. (NN 1901. jún. 12.) cikket. — Kálmány Károly: országgyűlési képviselő, kat. egyházi író.

59. *Fiatal hév.* NN 1901. jún. 27. Nt. — Dr. Podhraczký Rezső, nagyszalontai ügyvéd fanatikusan katolikus néppárti politikus volt. 1910-ben fellépett Ugrán képviselőnek függetlenségi párti programmal a kormánypárti Bölöny József nagybirtokos, Tisza István barátja ellen, de szavazás közben visszavonta a jelöltségét. — Kossuth Ferenc nevét kapcsolatba hozták a Fortuna aranybánya részvénytársasággal, amely éveken át veszteséggel működött és 1901. őszén csődbe is ment. — Hunnia gépgyár: kis jelentőségű iparvállalat. — A Hazai Biztosító részvénytársaságnak Kossuth Ferenc volt az elnöke.

60. *Néppárti képviselőjelölt Biharmegyében.* NN 1901. jún. 28. Nt. — Roxin Miklós méhkeréki gör. kel. esperes mindig Tisza-párti ember volt és a hír nem lehetett más, mint hírlapi kacsa. — A tenkei kerületben Hlatky Endre, a nagyváradi szabadelvű párt elnöke lépett fel, de megbukott. — Az előző napi vezércikket *Közelednek* címmel Ady írta.

61. *A sajtó és haragosai.* NN 1901. jún. 29. ac. — *Ma Magyarországon fellámadt negyven-ötvenezer ember, hogy emberségeből megélhetést nyerjen:* a tordai tisztviselők fizetésük emelése és szociális helyzetük javítása érdekében megindított és országos hullámokat vetett mozgalmáról van szó, melyhez egymásután csatlakoznak a főváros és vidék állami tisztviselői. *Az állami tisztviselők mozgalma* címen közli a *Magyarország* (jún. 24.), hogy »a fővárosi tisztviselők ötszáz tagú csoportja gyűl össze június 22-én és mondja ki az előadó indítványára a csatlakozást« s ugyanakkor nyár végére kongresszus összehívását sürgetik. A fővárosi és vidéki sajtó elejétől kezdve együttérzéssel kíséri az egyre szélesebb hullámokat verő mozgalmat, amiért az állami tisztviselők Vészi Józsefnek, a Budapesti Újságírók Egyesülete elnökének táviratban fejezik ki köszönetüket. — (*) eredetiben: A sajtó és harangozó. — Mj: Ha.

62. *Nagyváradi Krónika. Fürdő levelek. Abbázia.* NN 1901. jún. 29. Dyb. — Aradi kongresszus: a magyar törvényhatósági jogú és szabad királyi városok Aradon tartották meg évi kongresszusukat. — Szücs Dezső: L. I. kötet 257. sz. (Sz. 1900. nov. 18.) cikk jegyzetét.

63. *A nagyszalontai ünnep.* NN 1901. júl. 2. Nt. — Nagyszalontán 1901. június 1-én leplezték le Kossuth Lajos szobrát. Kossuth Ferencet díszmagyarba öltözött küldöttség várta a szalontai pályaudvaron és rossz benyomást tett, hogy ő maga nem díszmagyarban jelent meg. Dr. Móczár János, a nagyszalontai algimnázium tanára hosszadalmas fejtegetést tartott arról, hogy Nagyszalontát hajduk alapították és ezek a hajduk hány csatában vettek részt Bocskay, Bethlen, Rákóczi és Thököly alatt.

64. *Ő utazik.* NN 1901. júl. 2. Nt.

65. *Színházi élet Gyulán. (Krecsányiék az új színházban.)* NN 1901. júl. 3. ae. — Krecsányi Ignác: kiváló színigazgató. Ady érdeklődését már korábban felkeltette, azért rándul át Gyulára, hogy — mint ő mondja — a nagy síherek titkát kifürkésze. — Mj: VT.

66. *Nagyvárad Krónika. Fűrdőlevelek.* NN 1901. júl. 3. Dyb. — A felsorolt színészek az akkori osztrák és német színházak legkiválóbbjai. — Dicsőffy Lóránd: a Borsszem Jankó színészfigurája. — Gringoire: Théodore Banville, francia író színdarabja, melyet Victor Hugo Párisi Notre Dame-ja után írt. — *Gyula*: Pollák Gyula főpincér. — (*) Eredetiben: Dirnberger.

67. *Kérelem Széll Kálmánhoz.* NN 1901. júl. 4. ae.

68. *Hús kötet.* NN 1901. júl. 4. Nt. — Hegedüs Sándor miniszter kiadásában, Sztéryni József miniszteri tanácsos, később kereskedelmi miniszter előszavával hús kötetes könyv jelent meg a magyar gyáripar helyzetéről 1901. június végén. A mű címe: *A magyar korona országainak gyáripara.*

69. *Keresztek a kapun.* NN 1901. júl. 4. Nt.

70. *Himnusz a külföldi kincésokról.* NN 1901. júl. 5. Nt. — A cikk háttere: Rimler Gyula, a párizsi osztrák-magyar követség volt titkára, egy franciául írt rőpiratban leleplezte Ugron Gábort, hogy tárgyalásai voltak Delcassé francia külügyminiszterrel a hármás- (német-olasz-osztrák-magyar) szövetség ellen. Programja az volt, hogy a francia kormány egy millió frankot bocsásson az Ugron-párt rendelkezésére és Budapesten nagy francia-magyar bankot alapítson 100—150 millió frank tőkével. Ezenkívül még azt is kívánta, hogy a francia kormány olyan újságokat szervezzen Magyarországon, amelyek a hármás szövetséget támadják. Az erről szóló cikk az Országos Függetlenségi és 48-as párt lapjában, az *Egyetértésben* jelent meg 1901. június 18-án *Ugron Gábor a hármás-szövetség ellen* címen. Ugron a *Magyarország* 1901. jún. 23. számában azzal védekezett, hogy ő »mindig francia-barát s a német szövetség ellenese volt«, s a német befolyás ellen Franciaország részéről várta a védelmet. Az Ugron-ügy a képviselőházban is szóba került, ahol Ugron hosszasan védekezett. Az egyetemi ifjúság reakciós csoportja nagy számban vett részt az Ugron országgyűlési beszédén, melyről a *Magyarország* 1901. június 29-i száma *Visszaverés* címen egy Ugront dicsőítő cikket közölt. A 48/49-es függetlenségi pártban szemben állt egymással az Eötvös Károly- és Ugron Gábor-csoport. Eötvös tisztában volt Ugron politikai megbízhatatlanságával és önös szándékaival.

71. *Nem reakció.* NN 1901. júl. 6. A.E. — 1899—1903 között a szabadelvű párti Széll Kálmán volt Magyarország miniszterelnöke. Széll kormányelnöksége a reakció nagyfokú előretörését jelentette. Szakított a szabadelvű párt kialakítójának, Tisza Kálmánnak és közvetlen elődjének, Bánffy Dezsőnek politikai vonalával: levetette a liberáliszmus álarát, s nyíltan mint a földbirtokos úri osztály érdekeinek szószólója lépett fel. Létrehozta az egyesülést is a feudális oligarchia pártjával, a »nemzeti párt«-tal, amelyet a kiegyezési korszak legreakciósabb s legklerikálisabb főurának, Sennyei Pálnak politikai tanítványa, a jezsuitáknál iskolázott Apponyi Albert vezetett. Támogatta az ún. agrárizmust s különféle antiszemita mozgalmakat, mint pl. a rutén akciót, stb. — *Tejbiztos*: Egán Ede, aki később a ruténföldi akcióval vált híressé. — *Az ősz férfi* aki a szabadelvű pártot alapította: Tisza Kálmán. — *Csuhás szalócsok*: »szövetkezetben« működő papok. — *Ischl klauzula*: a Bánffy kormány 1898-ban vám- és kereskedelmi szerződést kötött Ischlben, Ferencz József nyaralóhelyén az osztrák kormánnyal, amit károsnak tartottak a magyar függetlenségre. Széll Kálmánt azzal vádolták, hogy ő még ennél is rosszabb egyez-

ményt akar kötni. A Széll kormányról I. még az I. kötet 145 sz. (D 1899. okt. 21) cikket és jegyzetet. — Mj: Ha, FL.

72. *Néppárti szervezkedés.* NN 1901. július 6. Nt.

73. *A hétről.* NN 1901. júl. 7. Dyb. — *A Különös induló első sora:* »Fahren wir nach Grosswardein«. — Kozima Andort sokszor támadták tanítókörökben az általa alkotott »tanbetyár« szó miatt. L. I. kötet 252. sz. (Sz 1900. nov. 4.) cikkét. — Gábel Jakab ortodox zsidó iskolai igazgató több ízben próbálkozott meg a képviselőjelöltséggel Felsőmagyarország vallásos zsidó lakta vidékein. L. I. kötet 252 sz. (Sz. 1900. nov. 4.) cikket. — Pásztor Bertalan fogalmazó a Szabadság volt segédszerkesztője, aki a szakmabeli újságírást otthagya a városnál vállalt állást. — *Balogh Döme és Beczkay között újra kilört a vámháború:* Beczkay vámfelügyelő beadványt intézett a városi tanácshoz, hogy Balogh Döme a vásárra érkező vidékieket »hamis és rosszakaratú információval vezeti félre«, s azzal rágalmazza a vámkezelőket, hogy az előírtnál nagyobb vámokat szednek. — Kiss Dávid: nagyváradai különlegességi trafikos, nagy »pletyka«-hírforrás. — Keresztsértés: L. 69. sz. (NN 1901. júl. 4.) cikket. — (*) Eredetiben: megszanja.

74. *Irodalom és jusztícia.* NN 1901. júl. 7. (ae). — Fehér Judith novellája az *Új Idők*-ben jelent meg. Dr. Imling Konrád budapesti ítéltáblai bíró *A jog* c. folyóiratban tette közzé a Fehér Judithot támadó cikkét. A nagyváradai klerikális *Tiszántúl* c. lap helyeslőleg ismerteti Imling cikket s jellemző részleteket idéz Fehér Judith novellájából is. — Mj: Ha.

75. *Protestáns segítség.* NN 1901. júl. 7. — Szász Gerő: ref. lelkész, az erdélyi református egyházkerület főjegyzője.

76. *Vegyes keveskedés.* NN. 1901. júl. 10. A. E. — A bihari szabadelvű párt hivatalos lapja, a *Szabadság* 1901. júl. 9-i számában ad hírt Tisza István ugrai beszédéről: »A lakomán elsőnek Bölöny József emelt szót, hogy megmagyarázza azt, amiért ő, volt függetlenségi képviselő s . . . független érzelmű ember megjelent a szabadelvűek táborában«. »Megjelentem, hogy dokumentáljam azt, hogy ilyen képességekkel, tudással és ismeretekkel szemben, mint aminővel a kerületnek képviselője bír, meg kell hajolni mindenkinek. Ő nem híve a Széll-kormánynak, mely szerinte nem igazán szabadelvű, de Tisza grófban a szabadelvűség oszlopos emberét ünnepli . . . « Erre Tisza István így válaszolt: »Én ezt a kormányt (ti. a Széll-kormányt) támogatom, mert azt hiszem, hogy nem az, aminek barátom tartja. Ez a meggyőződésem s míg ez a meggyőződésem fennáll, támogatni fogom mindig a kormányt«. Tisza István nem volt őszinte, nyilatkozata opportunus volt. Ady e cikkében nagyon világos, tiszta képet rajzol ugyan az akkori politikai helyzetről, de a bihari-váradai Tisza kultusz miatt a *Nagyváradai Napló*-ban sem támadhatta kiméletlenebbül a Tiszákat. — A cikk sovíniszta utalásaival kapcsolatban I. az I. kötet 121. sz. (D 1899. júl. 22) cikk jegyzetét. — Nagy Mihály és Kristóffy József: szabadelvű párti képviselők.

77. *A hivatalos stílus.* NN 1901. júl. 10. Nt.

78. *Hajjsza a színházakért.* NN 1901. júl. 11. Nt. — Krecsányi Ignác, Szendrey Mihály, Megyery Dezső, Somogyi Károly: vidéki színházgatók.

79. *A kenyér volt az ok.* NN 1901. júl. 11. Nt. — *A nagy dán tró:* itt Ady nyilván tévedett, mert Knut Hamsun, akinek Éhség című regénye világhírű volt, nem dán, hanem norvég. — (*) Eredetiben: éhségből.

80. *Miniszter és bírák.* NN 1901. júl. 12. Nt. — L. a 81. és 83. sz. (NN 1901. júl. 13. és júl. 14.) cikkeket.

81. *Nagyváradai bírák sérelme. Az igazságügyminiszter basáskodása.* NN 1901. júl. 13. Nt. — L. a 80. és 83. sz. (NN 1901. júl. 12. és júl. 14.) cikkeket.

82. *A bérkocsik dolga.* NN 1901. júl. 13. Nt. — Gerő Ármán nagyvárad rendőrőrkapitány javaslatot terjesztett a városi tanács elé, hogy mivel sok a bérkocsi, számukat százban limitálják és addig új engedélyt ne adjanak ki, amíg a bérkocsik száma le nem apad szárazra. A tanács a javaslatot elvetette. Ezt a határozatot a bérkocsisok megfellebbezték a városi törvényhatósági közgyűléshez, ahol nagy vita zajlott le a »numerus clausus« körül. Komlóssy József gazdasági tanácsos felszólalásában dicsérte a tanács elutasító határozatát, amely — úgy mond — liberális szellemet árul el. Ady azért tartja ezt furcsának, mert Komlóssy József maradi, konzervatív ember volt.

83. *A nagyvárad bírák sérelme. Az igazságügyminiszter basáskodása.* NN 1901. júl. 14. Nt. —

84. *Eganizmus s a székhelység.* NN 1901. júl. 14. Ady Endre. — A Schöuborn-uradalom kezdeményezésére a Széll-kormány megbízta a skót származású Egán Ede földbirtokost és mezőgazdasági író-t a zsidóktól állítólag kiszípolozott ruténségi ügyének kivizsgálásával. A reakciós lapok folyton vezércikkeztek a kárpát-ukrajnai zsidók, a »kazárok« ellen. Az »eganizmus« és a klerikalizmus összefüggésére l. még a 71. sz. (NN 1901. júl. 6.) cikk jegyzetét. — A Magyarország vezércikkirójának, Bartha Miklósnak ezidőben a ruténkérdés volt a leggyakoribb témája. Mj: Ha, FI, (*Eganizmus* címmel).

85. *Sötét bűnök.* NN 1901. júl. 17. Nt. — Az egykori nagyvárad sajtóban semmiféle csendőri statisztikát vagy jelentést nem találtunk. Ady a cikket valószínűleg a vármegyei alispáni hivatalban látott jelentések alapján írta meg.

86. *Pipogyaság.* NN 1901. júl. 17. Nt. — Borbély György: zalaegerszegi tanár, aki 1900 végén engedélyt kapott a vallás és közoktatásügyi minisztertől, hogy a zalaegerszegi *Magyar Párizs* c. lap szerkesztését elvállalhassa. A lap klerikális és antiszemita agitáció kíséretében propagálta a »klerikális szövetkezeteket« és tárcarovatában Bartha Miklós *Kazár földön* c. cikksorozatát közölte. A liberális közvélemény felzúdulására a miniszter visszavonta Borbély Györgytől a szerkesztésre adott engedélyt. Emiatt a jobboldali sajtó nagy lármát csapott, a sajtószabadság megsértését emlegette. A zalaegerszegi Központi Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet 1901. június 14-ére rendkívüli közgyűlést hívott egybe, hogy tiltakozzék a miniszter eljárása ellen. A tiltakozásra nem volt szükség, mert a közgyűlés értesítést kapott, hogy Wlassics Gyula miniszter a lapszerkesztési engedély visszavonását egyelőre további intézkedésig felfüggeszti. A közgyűlés táviratilag mondott köszönetet a miniszternek, hogy »igazságérzetét« követte.

87. *Nulla dies . .* NN 1901. júl. 18. Nt. — Kovács Lajos ügyvéd, a gyulai 48-as és függetlenségi párt elnöke az *Egyetértés* című lapban kiméltelen hangú nyilatkozatot tett közzé Bartha Miklós képviselő ellen, amelyben úgy nyilatkozott, hogy Bartha Miklóst nem fogják Gyulán képviselővé választani. Erre Bartha Miklós lapjában, a *Magyarország-ban* (1901. júl. 16.) közlemény jelent meg, amely szerint Kovács Gyula »mindenképp került zugprókátornak, aki olyan távol áll a gyulai függetlenségi polgárok zömétől, mint Makó Jeruzsálemtől. Bartha Miklósról nézve l. az I. kötet 113. sz. (D 1899. jún. 29.) jegyzetét. — Befejezésül a cikk közli Kovács Lajos nyilatkozatát.

88. *A bírák informálása. (Az igazságügyminiszter figyelmébe)* NN 1901. júl. 18. Nt. — A Szelle ügyre vonatkozólag l. a 94. sz. (NN 1901. júl. 21) cikk jegyzetét. — Plósz Sándor: a Széll-kormány igazságügyminisztere.

89. *Böknői Zsuzsika karrierje. A derecskei brettli tündér.* NN 1901. júl. 18. Nt.

90. *Szél Kálmán és a néppárt.* NN 1901. júl. 19. Nt. — Az obstrukció hónapokig tartó ellenállásával megakasztotta a következő év költségvetésének megszavazását, ún. ex lex állapotba sodorta az országot. Az adott esetben ehhez szól hozzá Ady, szatirikus hangon gúnyolva ki a néppártból kilépő, s a szabadelvű pártba belépő grófot és a »nemzeti habarékot« ti. az elvtelen haszonlesésből kormánypartivá lett politikusokat.

91. *Színészek és panamák.* NN 1901. júl. 19. Nt. —

92. *Egy különös poétáról.* NN 1901. júl. 19. Nt. — *A Szentpétervárott letartóztatott Edgar Poe:* Ady közlése alaptalan legendára támaszkodik. Poe 1827-ben Bostonba utazott. Barátai ekkor terjesztették azt a legendát, mely szerint Poe több országban s így Oroszországban is utazott. A legendát valótlansága ellenére maga Poe nem cáfolta meg.

93. *Ha válasz kellett.* NN 1901. júl. 20. Nt. — Bartha Miklóst kezdő hírlapíró korában Kolozsvárt egy osztrák-szoldateszka-ellenes cikke miatt két osztrák-magyar hadseregbeli tiszt a lapja szerkesztőségében karddal súlyosan megsebesítette egyik maga védelmére tartott kezén. Abban az időben az egész magyar közvélemény állást foglalt a brutális katonatisztek ellen. Emlékezésünk szerint Bartha Miklós nevezte magát egy ízben a »nemzet nyomorékjának«.

94. *A hétről.* NN 1901. júl. 21. Dyb. — Kormos Adolf kúriai bíró esete: Szelle József ügyvéd 1895-ben a vagyonbukott Sonnenfeld és Blun aradi nagykereskedő cég csődjének volt a tömeggondnoka. Kb. 60 000 forintot visszatartott a csődönég értékéből. A hitelezők pörrel támadták meg, melyet a törvényszéken és a táblán megnyertek, de a Kúria Szellenek adott igazat. Később Szelle iratai között több levelet, pénzes utalványt találtak. Ezekből kiderült, hogy Szelle megvesztegette Kormos Adolf kúriai bírót, s rábeszélte bírótársait, hogy kedvezően ítéljenek Szelle javára. Kormos tagadta eleinte a megvesztegetését, de ezt rábizonyították. — Felkai pénzes levélhordó több tízezer koronával Amerikába azökött. A budapesti rendőrség kiderítette ottani lakását, s a new-yorki rendőrség letartóztatta és Pestre szállították. — A Pesti Napló 1901. júl. 9-i száma *Thoroczhay főispán levelei* c. hírében azt írja: e levelekből, valóságuk esetén olyasmi tűnik ki, hogy a főispán bécsi vállalkozókkal s egy előkelő bécsi s egy budapesti villamos vállalattal össze akart játszani különböző városi munkálatok, világtáji és villamos-vasúti berendezések elintézésében. — Ungár Lajos földbirtokos lányát Szemző Gyula, fiatal, húszéves bácskai dzsentri fiú, Vojnits István Bácsbodrog megyei főispán unokaöccse szöktette meg. Az öreg bácskai zsidó, Ungár családi esete adta az ösztönzést Mikszáth: *A Noszty fiu ese'e Tó'h Marival* c. regénye megírására. — *Kopott firtli:* elszegényedett, szélhámossá vált kismemes, aki henegeg fellépésével igyekszik tekintélyt szerezni. — Mokány Berci: Kisfaludy Károly: *Csalódások* c. darabjának szereplője, a *Borsszem Jankó* egyik állandó figurája. — Mj: Ha (részlet *Az öreg Ungár esete* címmel)

95. *Debreceni lap Nagyvárad ellen. Közösügyes lapszerkesztés.* NN 1901. júl. 21. ae. — A két állandóan rivalizáló város: Debrecen és Nagyvárad gúnynévvel illette egymást. Nagyváradot a debreceniek pakfon városnak nevezték, azaz talmi, hamis, a valóságnál többet mutató, jogtalanul kérkedő városnak, míg a nagyváradiak Debrecent civis vagy parasztvárosnak titulálták. — Sas Ede't, a *Nagyvárad* főszerkesztőjét nemcsak a *Nagyvárad* *Napló*, hanem a *Szabadság* is megtámadta, amiért Debrecenben levő lapja Nagyvárad város ellen foglalt állást mondván, hogy a pakfonváros már elharácsolta Debrecentől a postaigazgatóságot, az önkéntes iskolát és mosi a közigazgatási tanfolyamot is magának akarja elszedni Debrecen elől. Sas Ede helyett Harsányi Sándor, a *Debreczeni Friss Újság* szerkesztője

válaszolt. Kijelentette, hogy a *Debreczeni Friss Újságnak* tényleg Sas Ede a főszerkesztője, de csupán a lap politikai részének szerkesztésébe avatkozik bele. Hogy egyébként napról-napra mi jelenik meg a lapban, azt jóformán nem is tudja. Az eset azért érdekes, mert a vidéki sajtó trösztösítő irányzatára nyújt halvány utalást. — *Újabb adat arra . . .* I. az I. kötet 310. sz. (Sz. 1901. febr. 16.) cikket és jegyzetét. Sas Edéről I. még az I. kötet 177. sz. (Sz. 1900. márc. 27.) cikk jegyzetét.

96. *Refleksiók egy följelentéshez.* NN 1901. júl. 21. Ady Endre — L. I. kötet 343. sz. (NFU 1901. ápr. 22.) cikket és jegyzetét. — A cikkben említett pécsi eset a következő volt: A *Pécsi Napló* 1901. júl. 7-i száma hosszú névtelen hírből leketlenséggel vádolja meg azokat a katolikus állkészeket, akik a tájékozatlan emberek számára anyakönyvi kivonatokat állítanak ki és azokért öt koronát szednek be, holott jól tudják, hogy az állami anyakönyvvezetés óta történt családi eseményekről csak az állami anyakönyvi hivatal állíthat ki érvényes bizonyítványt. Erre a közleményre dr. Hanuy Ferenc, teológiai tanár, a *Pécsi Közlöny* szerkesztője dühösen reflektált és az ügyből közte és dr. Várady Ferenc pécsi antiklerikális, református ügyvéd között éles hírlapi polémia keletkezett. — Mj: FL, Vál.

97. *Aki nem halt meg eléggé.* NN 1901. júl. 21. Nt. — L. Ady 1913-ban írt *Még mindig háború* c. versét.

98. *Többen vagyunk.* NN 1901. júl. 23. Nt. — Bartha Miklós Eötvös Károlyhoz, az *Egyetértés* főmunkatársához intézett levelében felelősségre vonta őt a lap róla szóló cikke miatt. Ebben arról volt szó, hogy Bartha be akart lépni a Kossuth Ferenc pártjába a választói kerületet kért tőle, de nem fogadták be.

99. *Egy lemondás tanúsága.* NN. 1901. júl. 24. Nt. — Bessenyei Ferenc képviselő lemondásának előzményére nézve I. az I. kötet 333. sz. (NN 1901. ápr. 2.) cikk jegyzetét. A képviselőház hónapokon keresztül tárgyalta Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter törvényjavaslatát az Adria Tengerhajózási Társaság javára adandó nagyszegű állami szubvencióról és adóelengedésről. A parlamenti támadások kampányát Rakovszky István vezette. Közben ellenőrizhetetlen hírekről suttogtak, amelyek bizonyos politikusok érdekeltiségéről szóltak. Bessenyei Ferenc, aki a Ház egyik humoristája volt, 1901. márc. 22-én a vita alatt tréfásan azt mondta a Ház folyosóján Rakovszky Istvánnak, hogy Hegedüs Sándor birtokában van az Adria-részvények egyharmada. Rakovszky azonban komolyan vette az ugratást és szóba hozta Bessenyei szavait a képviselőházban is. Hegedüs Sándor elégtételt követelt Bessenyeitől és a képviselő a szabadelvű párt 1901. márc. 3-i ülésén kijelentette, hogy maga is izetlennek tartja a tréfát és ezért bocsánatot kér. Hegedüs Sándor azonban nem felejtett és az ő befolyásának tulajdonították, hogy a kisbecskereki kerületben a közeledő választáson Bessenyeivel szemben dr. Steiner Ferenc ügyvédet, a volt neizeti párt egyik vezetőjét jelölték. Hegedüs Sándor sem tarthatta azonban a pozícióját, lemondatták, hogy kereskedelmi miniszterre a volt nemzeti párti Horánszky Nándort nevezzék ki. Bessenyei július 23-án lemondott mandátumáról és kilépett a szabadelvű pártból. Hosszú lemondó levelében kifejti, hogy a régi szabadelvű pártiak és a volt nemzeti pártiak között a fuzionált pártban nincs meg az elvi egység. Számos régi szabadelvű kerületben volt nemzeti párti embereket jelöltek a készülő új választásra és ez történt az ő esetében is.

100. *Közbenjáró asszonyok.* NN 1901. júl. 25. Nt. — Kiderült, hogy a Szelle—Kormos ügyben (I. 94. sz. NN 1901. júl. 21. cikket) Szelle felesége volt a közvetítő, aki férje helyett levelezett a kúriai bíróval s ő küldte neki a pénzes utalványokat is.

101. *Negyvenéves asszirnők.* (A legújabb miniszteri rendelet) NN 1901. júl. 26. Nt. — *Vurcni* olyan ember, akit ki lehet zsarolni.

102. *Pénzért mindent!* NN 1901. júl. 27. Nt. — *Szelle uram*: 1. a 94. sz. (NN 1901. júl. 21.) és a 100. sz. (NN 1901. júl. 25.) cikkeket és jegyzeteket.

103. *Becsempészett hősök. A szabadelvű párt válsága.* NN 1901. júl. 26. Nt. — Bessenyei Ferenc lemondásáról 1. a 99. sz. (NN 1901. júl. 24.) cikket és jegyzetet. — A cikkben Ady ezúttal is jól ítélte meg a helyzetet, az eseményeket: *S ha a miniszterelnök nem hallja meg (ti. a régi szabadelvűek panaszait) majd a választások után, midőn az új szabadelvűek átlarcukat levetik, maga is tapasztalni fogja a reakció erejét.* Amikor a katonai kérdések körül az ellenzék obstrukciót indított a kormány ellen és megszervezte a vidéket, hogy árásszák el kérvényekkel a képviselőházat és követeljék ezekben a magyar vezényszót, a kérvényeket hozó küldöttségeket Apponyi Albert, mint a Ház elnöke minden esetben személyesen fogadta a Ház kupolacsarnokában. Ezzel aláaknáztta a kormány helyzetét és szította az obstrukciót. A régi szabadelvűek elégedetlenek voltak Apponyival, főleg Tisza István, aki nyíltan agítált nemcsak az obstrukció, hanem Széll Kálmán erélytelensége ellen. Végül is a Széll-kormány megbukott. A szabadelvű párt későbbi bukása és feloszlása után Mikszáth megállapította, hogy a pártot az apponyizmus mérge pusztította el. Ady tehát már ekkor helyesen ismerte fel a várható fejleményeket.

104. *Magas lóról.* NN 1901. júl. 30. Nt. — *Ósbudavár*: a Városligetben a millenáris ünnepségek idején berendezett szórakozóhely. — (*) Eredetiben: vidékiekkel.

105. *Ő is találkozik.* NN 1901. júl. 30. Nt.

106. *Új típus.* NN 1901. júl. 30. Nt.

107. *Magyar narkózis.* NN 1901. júl. 31. Nt. — Lukács László pénzügyminiszter ellenezte az állami tisztviselők fizetésemelését.

108. *Kik a bűnösök?* NN 1901. júl. 31. Nt. — (*) Eredetiben: védekezni.

109. *A nagy hazugság.* NN 1901. júl. 31. A. E. — A Rákóczi birtokok nagy részét 1731-ben Eugen Franz Schönborn csehországi magnás kapta, akit később Bereg megye örökös főispánjának neveztek ki. De nem volt fiú utóda és ezért a munkácsi hitbizományt a Bécsben született Schönborn-Buchheim ág örökölte és a család feje Schönborn Frigyes, az aranygyapjas rend lovagja lett. Nyilvánvaló, hogy semmi közösséget sem érzett óriási uradalmának népével és azok nyelvét természetesen nem is ismerte. A Schönbornok később úgy látszik megváltoztatták felfogásukat a »népképviselés«-ről, mert gróf Schönborn József az első világháború alatt a birtokán képviselővé választatta magát. — Mj: Ha, FL, Vál.

110. *Több mint hőség.* NN 1901. aug. 1. Nt.

111. *Szilágyi Dezső.* NN 1901. aug. 1. Nt. — A kortársak emlékezhetnek rá, milyen rendkívüli presztízse, kisugárzása volt Szilágyi Dezső egyéniségének. Személyes érintkezésekben kevés magyar politikusnak, államférfinak volt olyan félelmetes tekintélye, mint neki. Megközelíthetetlen egyéniség volt, akinek nem volt barátja, csak társasága, de ezt föltétlen fölnyélval mindig távolságban tartotta magától. Több éven át volt miniszter a Tisza Kálmán-, Szapáry-, Wekerle-kormányokban, 1895-től 1898-ig pedig a képviselőház elnöke. Mikor az országgyűléstől megszavazott egyházpolitikai javaslatokat a zsidó vallás recepcióját Ferencz József többször visszautasította, Wekerle miniszterelnök Szilágyit küldte az uralkodóhoz s neki sikerült a klerustól s környezetétől erősen befolyásolt királyt meggyőznie az eléje terjesztett javaslatok »szentesítésének« halaszthatatlanságáról. Testileg is imponáló megjelenés volt. Inkább alacsony termetűnek volt mondható, mint középterműnek, de széles zömök alakja, oszlopnyi lábszárjai, vastag karjai nagy erőre mutattak. Fejtartásában rendíthetetlen

önbiztonság volt, arckifejezésében valami oroszlánszerű, ami hódolatot keltett a vele szemben állóban. Általánosan köztudatba ment róla, hogy politikus kortársai között senkit se szeretett, senkit se becsült. Szállókéként emlegették, hogy része volt mindazoknak a kormányoknak megbuktatásában, melyekbe befogadták. Korának ő volt a legszabadelvébb magyar politikusa és sohase tapadt hozzá semmi gyanú, hogy bármikor vagy bármiképp is szerzett volna anyagi előnyöket közéleti szerepléséből. Országgyűlési beszédeit négy vastag kötetben adták ki. Olvasva sajátosan parlamentari argójuk miatt élvezhetetlenek, de elmondva mindig döntést és utolsó szót jelentettek. Ady párizsi noteszébe (L. Ady: *Párisban és Napfényországban*, Athenaeum, 1949. 322. l.) egy hirtelen jött ötletként a következő sorokat jegyezte be: *A vérbeli, az igazi magyar talentum olyan, mint Szilágyi Dezső volt. Hencegő, óriási de improduktív.* — L. még a 114. sz. (NN 1901. aug. 4.), 115. sz. (NN 1901. aug. 4.) és 151. sz. (NN 1901. szept. 1.) cikkeket és jegyzeteket.

112. *Őrülj magyar!* . . . *Amikéért ujjongunk.* NN 1901. aug. 3. Nt. — Károly Ferencz József, a későbbi IV. Károly király, Ottó főherceg fia volt. Miután Ferencz Ferdinánd Chotek Zsófia grófnővel kötött nem egyenjogú házassága folytán esküvel lemondott arról, hogy utódai a trónt örököljék, utána öccsének, Ottó főhercegnek a fia volt a trón várományosa. A prezumpatív trónörökös 14 éves fiúcska volt, amikor a cikkben említett látogatást megtette Magyarországon. Az osztrák tisztek, akik útján elkísérték: Wallisch őrnagy, Berg báró, Leonardi ezredes és Strada huszárkapitány voltak, velük látogatta meg a Hortobágyot is. Ez adta az ösztönzést a cikk megírásához. — Klotild főhercegnő, József főherceg felesége két palotát építtetett a pesti Dunaparton. Ugyanitt építtetett bérpalotát Ferencz József király is. — Hentzi Henriknek, a szabadságharcban Budavár osztrák parancsnokának a dinasztia 1852-ben szobrot állíttatott a Szent György téren. Szobrárt Ferencz József és számos főherceg jelenlétében leplezték le. Az évtizedeken át megnyilvánult felháborodás hatása alatt a szobrot 1899-ben helyezték át a budai hadapródiškola udvarára. — Savoyai Eugen 1900-ban kapott lovasszobrot a királyi vár előtt. — Pálffy János gróf labanc tábornok szobrának felállítását 1896-ban az a királyi kézirat rendeli el, amelyben a milléniumi ünnepek alkalmával a király tíz szoborral »ajándékozta« meg a fővárost. — A cikket egyébként Ady Petőfi *Készülj hazám* című verse mintájára írta.

113. *Üdvös rendelet.* NN 1901. aug. 3. Nt.

114. *A hétről.* NN 1901. aug. 4. Dyb. — A szfinksz, a titokzatos, a rejtelmes, a megismerhetetlen-kiismerhetetlen nagyság: az egy-két nappal azelőtt hirtelenül meghalt Szilágyi Dezső volt, akit — valószínűleg Mikszáth után — neveztek így.

115. *A vádoló nagy halott.* NN 1901. aug. 4. Nt.

116. *Férfiak veszedelme.* NN 1901. aug. 4. (a. a.) — A *Pesti Napló* 1901. júl. 26-i számában szó van egy dr. Trezics Antal nevű zágrábi lapszerkesztőről, akit egy nő elcsábítása miatt a Horvátországban érvényes 1852-i osztrák büntetőtörvénykönyvnek a csábításról szóló paragrafusára alapján pár havi börtönre ítélték. A *Pesti Napló* e hírrel kapcsolatban kíváncsian tartotta, hogy a magyar büntetőtörvénykönyv soron levő reformjában nálunk is megvédjék a nőket.

117. *Az após dicsérete.* NN 1901. aug. 7. Nt. — Dr. Pichler Győző budapesti ügyvédet az 1896. évi választásokon megválasztották Kölesden függetlenségi programmal. Furcsa, groteszk jelenésű ember volt. Korteautján elhitette naiv választóival, hogy Kossuth Lajos halálos ágyán azt mondta neki: Pichler, vigyázz Magyarországra. Pichler Győző ötletes

szónok volt; a parlamentben éles ellenzéki politikát folytatott és sok kellemetlen órát szerzett a Széll-kormányoknak is. Bernrieder János nagybirtokos, Széll Kálmán veje lépett fel ellene az 1901. évi választáson. Rendkívül heves választási harc után Pichler 1922, Bernrieder 1907 szavazatot kapott és így Pichler 15 szótöbbséggel elnyerte a mandátumot.

118. *Szerkesztői üzenet*. NN 1901. aug. 7. Nt. — *A Tiszántúl* c. lap aug. 3. számában *Kibic neve: hallgass* címen, az illetők megnevezése nélkül egy »kártyázó« s egy »kibic« pofonnal végződő ügyéről ad hírt.

119. *Miklós mester beszámolója*. NN 1901. aug. 8. Nt. — *Miklós mester*: Bartha Miklós.

120. *Makai Emil*. NN 1901. aug. 8. Nt. — Makai Emil (1870—1901.): tehetséges költő, színműíró és műfordító. Ady ugyane napon megleghangú verset is írt róla *Makai halála* címen. — Mj: Ha, VT.

121. *Jezsuiták pénze Nagyváradon*. NN 1901. aug. 8. Nt.

122. *A gyulai kőkler*. NN 1901. aug. 9. Nt.

123. *Fekete világ*. NN 1901. aug. 9. Nt. — *A m. t. kazár uraságok*: Bartha Miklós *Kazárjölön* c. cikksorozata óta (könyvalakban megjelent 1901-ben) antiszemita körökben a zsidókat kazároknak hívták. — Bartha Miklós gyulai beszédéről l. 122. sz. (1901. aug. 9.) cikket. — *A francia kongregációk ajándala Szeged városához*: l. 124. sz. (1901. aug. 9.) cikket.

124. *Jezsuita-pérez Magyarországon*. NN 1901. aug. 9. Nt.

125. *A kitűzött vörös lobogó*. *A szociáldemokrata párt kiáltványa*. NN 1901. aug. 9. Nt.

126. *A kitűzött vörös lobogó*. *Szociáldemokraták a néppárttól*. NN 1901. aug. 10. Nt.

127. *Kaszárnyából a katedrúra*. *Egy katonatiszt lemondása*. NN 1901. aug. 10. Nt.

128. *Szent Antal kenyere*. NN 1901. aug. 10. Nt. — A szabadkőműves páholyok karitatív mozgalmat szerveztek »Ingyen kenyér« néven, az Ingyentej, a Gyermekegyesület és Rabegélyző egyesület akcióikkal hasonlóan. — A Szent Antal kultuszról l. még I. kötet 294. sz. (Sz 1901. jan. 17.) és I. kötet 300. sz. (Sz 1901. jan. 26.) cikkeket.

129. *A legújabb néppárti bolond-gomba*. NN 1901. aug. 11. Nt.

130. *Rendőri dolgok*. *A nagyváradai rendőrségről*. NN 1901. aug. 11. ae. *A kolozsvári eset*: két éjszakai inspekciós közrendőr fölöttesüktől elkérezkedve kocsmába ment, majd megrészegedett állapotukban egy kéteshírű mulatóba tértek. Ott belekötöttek a vendégekbe, akik elmenekültek előlük. Útjukban találtak egy honvédtörzsrőrmesterrel s azt addig ütötték, verték, míg élettelenül terült el a földön. Eközben már nagy néptömeg verődött össze körülöttük, s egy az összekaszabolt törzsrőrmester segítségével menő ember szintén súlyosan megsebesült áldozata lett a két garázda részegnek. — Imári márk: Sidney John *Gésák* c. operettjének szereplője.

131. *A letagadott jezsuita pénz*. NN 1901. aug. 11. Nt. — L. 124. sz. (NN 1901. aug. 9.) cikket. — (*) Eredetiben: diskúció.

132. *Szilágyi Dezső családja*. NN 1901. aug. 11. Nt. — Poynár Dénes: nagyváradai táblabíró. — Kazár Emil (1843—1922) ismert novellaíró.

133. *Üdvözlitek országa*. NN 1901. aug. 11. Nt. — Báró Fejérváry Géza tábornagy, honvédelmi miniszter ötvenéves katonai jubileumát nagy díszrel ünnepelték meg. — L. a 67. sz. (NN 1901. júl. 4.) cikket.

134. *A nagyváradai beszámoló*. NN 1901. aug. 13. A. E. — *A mindig nevető lap szomorú rajza*: a *Borsszem Jankó* c. élcslap 1901. augusztus 11. száma egész oldalas rajtot közöl Szilágyi Dezső elhunytá alkalmából. A raj-

zon a Liberáliszmus feliratú épület két tartó oszlopa közül az egyik, Szilágyi Dezső összetörve hever a földön és most már egyedül Tisza Kálmán tartja fenn két kezével a díszes palotát.

135. *Akit agyontörtnek.* NN 1901. aug. 13. Nt. — A bunyevácok a hercegovinai Bun folyó mellől Bácskába telepített és katolikus vallásra térített, szerb-horvát kevert nyelvet beszélő délszlávok.

136. *A reakció diádala.* NN 1901. aug. 14. Nt. — A jogbölcseletnek mint vizsgatárgynak eltörlését azért követelték a klerikálisok, mert Píklér Gyula a jogbölcselet tanára materialista nézeteket hirdetett és tanított. A tanszabadságot formailag nem akarták megsérteni, ezért ebben a ravasz formában igyekeztek Píklér Gyula befolyását gyengíteni. Az egyetemi hallgatók tí. a nem vizsgatárgyak óráit alig-alig látogatták. — L. I. kötet 348. sz. (Sz 1901. ápr. 28.) és e kötet 9. sz. (NN 1901. máj. 24.) cikket és jegyzetét.

137. *Ő, a szerény.* NN 1901. aug. 14. Nt. — Sturm Albert: a Budapesti Tudósító c. félhivatalos sajtóorgánium szerkesztője. — Széll Kálmán 1875-ben, harminc éves korában pénzügyminiszterre nevezték ki. Állásáról azonban 1878-ban lemondott, mert a Bosznia megszállásával járó költségeket a magyar pénzügyekre súlyosan károsnak tartotta. — Fejérvári Géza honvédelmi miniszternek abban az időben ünnepelték katonai szolgálata ötvenedik évfordulóját.

138. *A barázdákról szóló ének.* NN 1901. aug. 11. Nt. — Ady többször visszatért erre a szállóigére, amely Széll Kálmán egyik beszéde nyomán keletkezett. Az Apponyi-féle nemzeti párt és a szabadelvű párt 1899. évi márciusban történt fúzióját sok bíráló érte és azt nem tartották őszintének. Széll Kálmán miniszterelnök a képviselőház 1899. márc. 17-i ülésén elhangzott beszédében kitért erre a kérdésre és ezeket mondta: »Úgy vagyok én ezzel a beolvadással, mint — egy kép lebeg előttem — az ekevasall, amely megvonja a maga barázdáit és ekehajtásait és a frissen szántott földben ezek az ekehajtások még bizonyos távolságot mutatnak egymás között, nyomokat mutatnak, hagyznak a szántóföldön, de jön a földművesnek szorgos keze, amely kiegyenlíti ezeket a barázdákat és jó a termékeny munka ideje és csírázik a mag, amely azokba a barázdákba hullott és azután kizöldül a vetés és az a vetés eltakar mindent, ott nincs barázda, hanem ott van egy pázsit, amelyben isten adja, hogy kalászkok is fakadjanak, kalászkok, minél gazdagabbak, minél szebbek az országnak üdvére és az országnak javára«.

139. *A jászberényi harc.* NN 1901. aug. 18. Nt.

140. *A barázdákról szóló ének.* NN 1901. aug. 18. Nt. — L. a 138. sz. (NN 1901. aug. 11.) cikket és jegyzetét. — Bárány Fejérvári Géza honvédelmi miniszter ötvenéves katonai jubileuma alkalmával a parlament küldöttségét Perczel Dezső, a képviselőház elnöke vezette az ünnepelt elé. A képviselőházi elnöknek adott válaszában mondta Fejérvári a cikkben idézett szavakat. Az ellenzéki sajtó azt írta, hogy a honvédelmi miniszter ezzel Széll Kálmán és a szabadelvű pártban levő volt nemzeti pártiak ellen fordult. Másnap feltűnő formában cáfolták ezt a feltevést.

141. *Nagyvárad szabadelvűek.* NN 1901. aug. 20. Nt. — Dr. Hoványi Géza: tekintélyes közéleti tényező, később Tisza párti országgyűlési képviselő, Hoványi Gyula klerikális jogakadémiai tanár testvére. — *A gene-rális*: Tisza Kálmán.

142. *A nyári Nagyvárad.* NN 1901. aug. 23. (ae). — *Eddig a kánikula minden izzásával és gyönyörűségével beszorult a fából épült udvarán* minden izzásával és gyönyörűségével beszorult a fából épült udvarán fából készült színpódium. Mielőtt Nagyváradon állandó színház épült, a város a kolozsvári nemzeti színház nyári állomása volt és a vendég szin-

társulat a nyári hónapokban ebben a fabódében játszott. Az állandó színház létesítése után ebben a fabódében a Weiszlovics temetkezési vállalat sírkőraktárt rendezett be, majd később mozi nyílt meg benne.

143. *Agrárius versek*. NN 1901. aug. 25. Nt. — *Károlyiék nem nagy elterjedésnek örvendő lapja: a Hazánk*; itt jelent meg Károlyi Sándor gönci levele is. — Ábrányi Kornél: a *Pesti Napló* főszerkesztője. — *Rutén pártolsz*; Egán Ede ruténföldi akciója óta a ruténbarátság világnézeti köpenyeggé változott. — A versek írója: Kacziány Géza.

144. *A naiv ember*. NN 1901. aug. 25. Nt. — *A régi gárdi: a szabad-
elvű párt régi tagjai megkülönböztetve a fuzionált nemzeti pártiaktól.* — Beöthy Pál: biharmegyei főszolgabíró, Tisza István meghitt barátja, Beöthy Algernon fia. Tisza István, amikor első ízben lett miniszterelnök rövidesen kinevezte Beöthyt Bereg megye főispánjává. 1910-ben Török-szentmiklóson választották meg és előbb a képviselőház alelnöke, majd elnöke lett. — A belényesi választókerületben Gajári Ödön lépett fel, de megbukott. Többé nem is vállalt mandátumot; ő lett az 1903-ban indított Tisza-párti *Az Újság* főszerkesztője.

145. *A mennyeknek országa*. NN 1901. aug. 27. A. E. — A cikk negyedik bekezdésében: *Mi néhányan húzzuk a vészharangot, és a cikk vége felé is vészharang-rázásról beszél* Ady. Ez a szokép több Ady-versben is megjelenik. Így: *Félvevert harangos napok. Az istennek viselőse Rázd meg szívedet, Ki látott engem* stb. — A három Bihar megyei képviselő, akiket Ady antiszemita érzelmekkel gyanúsított, minden valószínűség szerint Leszkay Gyula berettyóújfalusi, Balogh László nagyszalontai és Rigó Ferenc bihari képviselő. Rigó Ferencnek azonban csupán egy anekdóta keltette antiszemita hírért, hiszen zsidó származású felesége volt. Az anekdóta, amely Adyt is megtévesztette, így szólt: Rigó Ferenc elment a Bihar községbeli kocsmáros felesége előtt és ezt mondta: sok ilyen zsidó asszony adjon az isten. Az emberek csodálkoztak, hogy éppen Rigó kíván ilyet. Megkérdezték, miért szeretne ő sok ilyen zsidó asszonyt, mire így felelt: mert magtalan az istenadta. Ez az anekdóta annak idején bejárta a pesti sajtót is és innen támadt az a vélemény, hogy Rigó antiszemita. — *Tegyétek ezt a szerencsétlen országot gonosz örjögéseitekben temetővé.* Ez a mondat a *«Gare de l'Est-est»* c. Ady versre emlékeztet: *Küldi már csókjait nekem a magyar Temető* — Mj A—k, Ha, FL.

146. *Flos juventutis*. NN 1901. aug. 28. Dyb. — (*) Eredetiben: aljainak.

147. *A verem*. NN 1901. aug. 28. Nt. — N. Fr. Pr. = *Neue Freie Presse*. — Luegerről 1. az I. kötet 91. sz. (D 1889. máj. 13.) cikk jegyzetét.

148. *Választási mozgalmak Biharmegyében*. NN 1901. aug. 29. Nt. — Leszkay Gyula és Balogh László: 1. 145. sz. (NN 1901. aug. 27.) cikk jegyzetét.

149. *Uecharok* NN 1901. aug. 30. A. E. — Ez a lendületes cikk felelt a nagyváradai klerikális, néppárti *Tiszántúl* c. lap megelőző napi cikkére, amely diadalittasan ünnepelte a mosdatlan szájú trieszi szocialista izgatós elítéltetését. — Az eset háttere: Dr. Faiduti görzi teológiai tanár büntető feljelentést tett az akkori osztrák tengerparti szociáldemokrata párt Ueccar (így és nem amint a cikk idézi Uechar) nevű vezetője ellen vallásgyalázás miatt. A szociáldemokrata párt 1901. márc. 27-én népgyűlést tartott Görzben, itt Ueccar élesen kikelt a klerikális pártok ellen, követelte az egyház és állam szétválasztását, kritizálta a bibliát és a dogmákat. A teológiai tanár feljelentése alapján 1901. aug. 23-án tartották meg Görzben a tárgyalást és Ueccart börtöl szigorított haheti fogházra ítélték. — Mj: A—k, Ha.

150. *Nagy urak csatlósa*. NN 1901. aug. 30. Nt. — Zichy Jenő gróf: ismert ázsiai utazó, képviselő, nagybirtokos, Budapesten a Rózsa utcában múzeumot nyitott. Itt helyezte el műgyűjteményét. Azon a címen, hogy a múzeum fenntartása költségre kerül, kérvényt nyújtott be, hogy két budapesti bérházát és ötezer holdas birtokát nyilvánítsák hitbizománynak. A kötött birtokok rendszerét ez időben már erősen kezdték ostronolni és így új hitbizományok létesítése a közvélemény ellenzésébe ütközött. A *Pesti Hírlap* ezért támadást intézett Zichy Jenő gróf ellen. A *Magyarország*, Bartha Miklós lapja, viszont névtelenül írt cikkében erőlyesen Zichy Jenő védelmére kelt.

1901 szeptember — december

151. *Szilágyi Dezsőről*. NN 1901. szept. 1. Nt. — Max Harden (1861—1927): német közíró, számos szenzációs leleplezés szerzője. — Transleithanis: Lajtán túli. — Francesco Crispi: volt olasz miniszterelnök, egykor Garibaldi marsaljai ezerjéhez tartozó szabadsághős.

152. *A hétről*. NN 1901. szept. 1. (a. e.) — A *Tokaji nővérek Tarantellája* kifejezés értelmét nem deríthettük ki. — Ernste Zacconi: híres világjáró színművész. — Mj: Ha (*Szeptember elsején* címmel).

153. *Kartell a primadonnák ellen*. NN 1901. szept. 1. Nt.

154. *A krizantémum korszaka*. NN 1901. szept. 1. Nt. — ... a *krizantémum is megjelenik a gomblyukákban* mondat érdekes egyezést mutat *Az ősi rózsák c. Ady verssel*, melyben a proletár lyányok *Krizantém helyett pótvirágok* — *Gomblyukában a gazdagoknak*. Nem a téma azonos, de a szókép. — Sindevésző: csenevész (tájszó).

155. *Megdermedt nyár*. NN 1901. szept. 2. Nt.

156. *A művész antiszemizmus*. NN 1901. szept. 3. Nt.

157. *Tisza Kálmán*. 1901. szept. 4. Nt. — Tisza Kálmán 1903. szept. 3-án Nagyváradra érkezett, hogy beszámoló beszédét mondjon. A pályaudvaron Rinler Károly h. polgármester fogadta és üdvözlő beszédében azt mondta, hogy Nagyvárad város közönsége híven őrzik a liberális eszméket. Tisza Kálmán válaszolt és többek között így nyilatkozott: »Ama biztosításra pedig, hogy Nagyvárad változatlanul megőrizte a liberális eszmék régi szeretetét, engedjék meg, hogy azt válaszoljam, hogy gyásztfát kellene öltönnünk magunkra, ha a liberális eszmék mellett való kitartástól még Nagyvárad is eltántorodnék«. — (*) Eredetiben: melyet.

158. *Tisza Kálmán beszélt*. NN 1901. szept. 5. Nt. — Tisza Kálmán 1901. szept. 4-én tartott nagyváradai képviselői beszámoló beszéde után a gyűlés újból jelölte őt Nagyvárad képviselőjéül. Hoványi Géza dr. indítványt tett, hogy Széll Kálmán miniszterelnököt a gyűlésből üdvözlőjek és báró Podmaniczky Frigyes, a szabadelvű párt orsz. elnökét értesítsék Tisza Kálmán újból való jelöléséről. — A gyűlést követő banketten dr. Várady Zsigmond Tisza Kálmán közéleti működését méltatta és Hegyessy Márton Széll Kálmánra mondott pohárköszöntőt. — Gönci levél: gr. Károlyi Sándor az 1901. októberi választások előtt levelet intézett választóihoz, melyben kifejtette az új agrárius programot. — (*) Eredetiben: megyőződést.

159. *Megrendelt interpelláció*. NN 1901. szept. 7. Nt. — Tisza Kálmán képviselői beszámoló beszédében határozottan és élesen szembe fordult gr. Károlyi Sándor agrárius programjával és kijelentette, hogy a szabadelvűség és az agrárpolitika egymással összeférhetetlen. Minthogy Károlyi Sándor is a szabadelvű párt tagja volt — Aponnyival együtt lépett be a pártba —, Tisza Kálmán beszéde Széll Kálmánt igen kinosan érintette. Egy okkal több volt arra, hogy Széll egykedvűen nézze Tisza Kálmán készülők nagyváradai bukását.

160. *Czinegék bölcsessége*. NN 1901. szept. 7. A. E. — Papp Miklós: városi pénzügyigazgató, Pfuhl Ágoston előde. — Bordé Ferenc: városi tanácsnok. — *Rátóti iskola, marhatenyésztő*: Széll Kálmánnak tejjgazdasága volt Rátóton. — Mj: Ha.

161. *Új korszak*. NN 1901. szept. 7. Nt.

162. *Hírek. Egy kellemetlen ember*. NN 1901. szept. 7. Nt.

163. *Lassan, de biztosan*. NN 1901. szept. 7. Nt. — Adyt igen fájdalmasan érintette, hogy egy Wesselényi báró is felekezeti álláspontot foglalt el. I. az I. kötet 121. sz. (D 1899. júl. 22.) jegyzetet.

164. *Színház. Fesletich gróf jóindulata. Az országos kutya komédia*. NN 1901. szept. 8. Nt.

165. *Inkább a piszkaját*. NN 1901. szept. 11. Nt. — Török Aladár volt Jászberényben a választási elnök. Az októberi választáson a szavazás 40 óráig tartott, a küzdelem igen elkeseredett volt és Apponyi Albertet a régi szabadelvű gróf Almásy Gézával szemben csupán 41 szótöbbséggel (883 szavazat 842 ellen) tudták megválasztani.

166. *Az őszi Nagyvárad*. NN 1901. szept. 12. (e) — *micsona szépség az ő szépsége* és tovább is áradozik Ady az őszi nap varázsát, harmóniáját dicsérve. Ady több versében szól szeretettel az ősről. Így pl. *A halál rokona, A paraszt nyár, Az ősz muzsikája* és a *Margita élni akar, Szerelmek az őszben* c. énekének második versszakában.

167. *Hírek. A jelöltek fotográfiája*. NN. 1901. szept. 13. (ae) — Az 1867-i kiegyezés után egyre nagyobb kortes-agitáció előzte meg a képviselőválasztásokat. A hetekig elhúzódó korteskedés eszközei közé tartoztak az újságtöröknek a hivatalos és önjelöltektől szerzett interjúi is. Ezekben pro vagy kontra valóságos fotográfiákat készítettek róluk.

168. *A hétről*. NN 1901. szept. 15. (ae) — Pulszky Ágoston (1847—1901): ny. kultusz államtitkár, egyetemi tanár, országgyűlési képviselő, a szabadelvű párt tagja. A választásokon Pulszky Selmecebányán akart jelöltséget vállalni s az ellenjelölt Farbaky István, a selmeci erdész- és bányász-főiskola tanára, aki az országgyűlés egyetlen bányászkapacitása lett volna. — *A kis, nagy álmú erdészecske*: Rákosi Jenő (Ady tévedett, mert Rákosi Jenő ifjúkorában gazdász volt), akinek abban az időben *Endre és Johanna* c. drámáját játszotta a Nemzeti Színház. — Pelczéder Ágoston: szociáldemokrata, aki jelöltként szerepelt Nagyváradon az 1901. évi októberi választásokon. — Pfeiffer Sándor: 1895-től 1898-ig a magyarországi munkásmozgalom egyik vezetője, a *Népszava* szerkesztője. Többször fogházra ítélték. — Molnár Jenő: nagyváradai születésű, függetlenségi képviselő Szentesen.

169. *Diák-dolgok*. NN 1901. szept. 17. ae. — Jules Lemaitre (1853—1914): francia költő, elbeszélő, drámaíró és kritikus. — Mj: Ha.

170. *Mágnások parlamentje*. 1901. szept. 18. Nt. — Ady többször megemlíti az arisztokrácia térfoglalását a magyar közélet minden területén; főleg politikai, gazdasági és egyházi pozíciók elfoglalására törekedtek. Az ipari és banktőke ekkor fonódott össze a legerősebben az arisztokráciával: csaknem minden nagyvállalat és bank élén mágnáselnököket látunk. Az egyházi életben a mágnások megostromolták a püspöki stallumokat és éppen ezekben a napokban nevezték ki Majláth Gusztáv gróftól 34 éves korában erdélyi és gróf Széchenyi Miklóst 31 éves korában győri püspökké. Rövid idő múltán hét mágnás püspöke volt egyszerre az országnak: Zichy Gyula, Széchenyi Miklós, Batthyány Vilmos, Csáky Károly, Hornig Károly, Mikes János, Majláth Gusztáv. Az 1901. évi választáson több mint ötven mágnás jutott mandátumhoz, köztük négy Andrássy, három Zichy, három Bethlen és számosan a mágnáskörökbe egyenrangúként

befogadott ősi nemesi családok sarjai közül, mint pl.: Szemere Miklós, Barcsay Domokos stb.

171. *A moszat.* NN 1901. szept. 19. Nt. — Podmaniczky Frigyes: (1824—1907.) évtizedeken át szabadelvű párti képviselő, a szabadelvű párt elnöke.

172. *A tiszteletreméltó öreg úr.* NN 1901. szept. 19. Nt. — *Skartba helyeződni*: félretétetni, mellőztetni.

173. *A nagyúr választásai.* NN 1901. szept. 21. Nt.

174. *Politika a nyílletterben* NN 1901. szept. 21. Nt.

175. *A jászberényi élet-halálharc.* NN 1901. szept. 21. Nt.

176. *Harc a mandátumért. A választási mozgalmak. Dr. Barabás Béla Nagyváradon* NN 1901. szept. 24. Nt. — Dr. Barabás Béla ügyvéd, gyomai függetlenségi képviselő vállalkozott rá, hogy Tisza Kálmánt Nagyváradon megbuktatja. A vállalkozás sikere hihetetlennek látszott, hiszen Bihar egy félszázad óta a Tisza család megyéje volt, Tisza Kálmán négy évtized óta mindig egyhangúlag nyerte el a nagyvárad mandátumot. Barabás Béla tüzes népszónok volt, de egyébként kis kaliberű politikus. A választáson Barabás Béla győzött 1108 szavazattal Tisza Kálmán 750 szavazattal szemben. Ezért nevezték Barabás Bélát bálványdöntőnek. Barabás Bélát 1906-ban, amikor a koalíció került uralomra, három helyen is megválasztották, viszont 1910-ben mandátum nélkül maradt és csak később jutott Szilágyosomlyón Ugron Gábor halála után mandátumhoz. Tisza István vette fel vele 1910-ben Aradon a harcot és meg is buktatta, így vett elégtételt apja vereségeért. Barabás Béla 1917-ben Arad város főispánja volt, majd mikor Arad román impérium alá került, 1926-ban a román szenátus és 1928-ban a román képviselőház tagjává választották, de ott semmiféle szerepet nem játszott. — Ady Endre mondta ki ebben a cikkben először, hogy Tisza Kálmán megbukhat, amit ugyan mindenki képtelenségnek tartott, de mégis bekövetkezett. Tisza Kálmán programbeszédében tényleg hidegen nyilatkozott a tisztviselők fizetésemelési mozgalmáról és részben ez is hozzájárult a bukásához. A tisztviselők tudták, hogy Széll Kálmán nem bánja, ha Tisza Kálmán kibukik, sőt ezzel a katolikus klérusnak szíveséget tesz és így a tisztviselők bátran mertek Barabás Bélára szavazni, mert bizonyosak voltak benne, hogy ennek nem lesz következménye — (*) Eredetiben szabadelvűek.

177. *Kilátások.* NN 1901. szept. 25. Nt.

178. *Mandátum-vigécek.* NN 1901. szept. 26. Nt.

179. *Széll úr sürgönyei.* 1901. szept. 27. Nt. — Dr. Hazay István: miniszteri osztálytanácsos, Széll Kálmán bizalmasa volt. Hat hét múlva e cikk megjelenése után 31 éves korában hirtelen meghalt.

180. *A zsidó pipája.* NN 1901. szept. 28. (ae). — Mj Ha, FL.

181. *A hétről.* NN 1901. szept. 29. Dyb. — Molnár Ákos, Marjay Péter, Várady Zsigmond, Rigó Ferenc, Pelczéder Ágoston, Lóránd Dezső: képviselőjelöltek. — dr. Kripka Henrik: művelt, filozófáló hajlamú ügyvéd. — (*) Eredetiben: az előző.

182. *Ők nem bánják.* 1901. szept. 29. Nt.

183. *A nagy napok előestéjén.* NN 1901. okt. 1. Nt. — Ady e naptól társszerkesztője a *Nagyváradai Naplónak*. — E cikk egészében és részleteiben egyaránt mutatja Ady biztos politikai érzékét és éleslátását. Azonkívül, hogy Tisza Kálmán megbukott a nagyvárad választáson, a Bihar megyei tizenkét kerület közül csak négyben sikerült szabadelvű párti képviselőt választani. Ezek Tisza István, Telegdi József, Fassie Tódor és Örley Kálmán. Később azonban a Kúria Örley Kálmán mandátumát vesztetetés miatt megsemmisítette és az új választáson ő is megbukott. Nagyszalontán, Bárán-

dou, Berettyóújfalun és Biharon a szabadelvű párt egyáltalában nem is állított jelöltet. A párt legkiválóbb emberét, dr. Várady Zsigmondot a hosszúpályi kerületben jelölték, ahol Marjay Péter függetlenségi református lelkészrel szemben biztos bukás a sorsa. — Balogh László: nagyszalontai Kossuth-párti, Leszkay Gyula: berettyóújfalusi Kossuth párti képviselőjelölt. — A székelyhídi kerületben a szabadelvű párt Szunyogh Zsigmond birtokost jelölte, aki nyílt agrárius programot hirdetett. — Hlatky Endre: ügyvéd a nagyváradai szabadelvű párt elnöke, tenkei képviselőjelölt. — Tisza Istvánnak valóban erősen kellett küzdenie a mandátumért, mert a kerületben teljesen ismeretlen Lóránd Dezső budapesti hírlapíró Tisza István 1005 szavazatával szemben 640 szavazatot tudott szerezni, pedig a közigazgatási szervek nem fukarkodtak a hathatós támogatással. — *A genji lobogó*: feltehetően sajtóhiba gönci lobogó helyett. — Hoványi Géza: 1. 1. sz. (NN 1901. máj. 12.) cikket. — Barabás Béla: 1. a 176. sz. (NN 1901. szept. 24.) cikket és jegyzetét.

184. *A választás napján.* NN 1901. okt. 2. Nt.

185. *Forrongás a megyében.* NN 1901. okt. 2. Nt. — Fassie Tódor: kornánypárti román képviselő volt. A szabadelvű és később a munkapárti kornány a magyarcsékei románlakta kerületben mindig egy kormányhú románnak adta a mandátumot. — Telegdi József: a Tisza-gárda egyik nagytekintélyű tagja volt, Brachfeld nevű dúsgazdag birtokos fia, aki később az országos munkapárt alelnöke lett és politikai szolgálataiért mezőtelegdi és pusztajlaki előnévvel magyar nemességet kapott.

186. *Verevés az egész vonalon.* NN 1901. okt. 3. Nt. — Tenczer Pál: a *Neues Politisches Journal* szerkesztője. — Radocza János: a budapesti Terézváros képviselőjelöltje.

187. *Tisza Kálmán megbukott.* NN 1901. okt. 4. Nt. — A nép azért tódult a Szent László tér felé, mert a választási helyiség a Fekete Sas szállóban volt, amelynek erkélye a Szent László térre nyílt. — Mj: Ha.

188. *Refleksziók a bukáshoz.* NN 1901. okt. 5. A. E. — *Krumpli leves*: a Barabás-kortések azt a hírt terjesztették, hogy Tisza Kálmán a fizetésjavítást követelő tisztviselőkről azt mondta volna: egyenek krumplilevest. — Ady cikkeiben sűrűn szerepel Szokoly Tamás neve. Tisztesleges, de korlátozott függetlenségi és 48-as politikus volt, minden bajt az »átkos Bécsnek« tulajdonított, a lapokban gyakran tették nevetségessé, amire rá is szolgált. Mikor Barabás Bélát 1906-ban több helyütt is megválasztották, köztük Nagyváradon is, a nagyváradai mandátumról lemondott. Ekkor Szokoly Tamást jelölték, ezzel a jelszóval: »Egye fene, ha nincs más, Éljen Szokoly Tamás.« Így választották meg. — Stern Hermann: kávéház-tulajdonos, Schütz Albert: ügyvéd, dr. Adorján Emil: ügyvéd, város-házi politikus, dr. Halász Lajos: újságíró, 1906-ban az ugrai kerület képviselője, mindnyájan a nagyváradai függetlenségi párt vezető tagjai. — *Az aula és vidéke*: Schlauch Lőrinc váradai bíboros püspök udvara. — *Hoványi úrék bankdeszpotasága*: dr. Hoványi Géza a Nagyvárad Takarékpénztár nevű legelőkelőbb nagyváradai bank vezérigazgatója volt. L. 1. és 183. sz. (NN 1901. máj. 12. és NN 1901. okt. 1.) cikkeket.

189. *A nagy szélhámos.* NN 1901. okt. 6. A. E. — Mj: Ha.

190. *A hérvöl.* NN 1901. okt. 6. Dyb. — Szávay Gyula: azidőben ismert költő, a győri kereskedelmi és iparkamara titkára elbukott Győrött. Ady célzása, hogy *a tollát sok sertés győzte le*, arra vonatkozik, hogy vele szemben Hilbert Károly sertéskereskedőt választották meg. — Ábrán, ni Kornél két helyütt is próbálkozott a választáson: Lengyeltótiában ahol azelőtt is képviselő volt, de a választás napján visszalépett, mert látta a biztos bukás jeleit és azt hitte, hogy Dédesden, ahol szintén jelölték,

meg fogják választani. De itt is elbukott. — Mj: Ha (Részlet *A siker mindig a középszerűséghez szegődik* címűn).

191. *A választások epilógjai*. NN 191. okt. 7. Nt. — *A haldokló oroszlán*: Tisza Kálmán.

192. *A klerikális kormánypart*. NN 1901. Okt. 7. Nt.

193. *A loovodi árva és Fedora*. (K. Hegyesi Mari vendégjátékai). NN 1901. okt. 7. Nt. — *A loovodi árva* szerzője: Birch-Pfeiffer Sarolta (1800—1868.) német író; fordította: Szigeti József. — *A Fedora Victorien Sardou* (1831—1908) francia szerző darabja; ford. Zoltán Vilmos. — Mj: VT.

194. *A kigyó*. NN 1901. okt. 9. Nt.

195. *Tartalékos fény*. NN 1901. okt. 9. Nt. — Mj: VT. — *A Sasok és Napoleon öcsém*: Rákosi Viktor és Guthi Soma darabjai.

196. *Le a »Tarka Színpudvig*. NN 1901. okt. 10. Nt. — Az 1901. évi színi szezon kezdetekor Waldmann Imre, a Fővárosi Orfeum igazgatója kérvényt nyújtott be az Országos Színészegyesület tanácsához: engedje meg, hogy a magyar színészek az orfeum színpadán is fellépjenek. A tanács az engedélyt megadta azzal a korlátozással, hogy egyelőre csak a Fővárosi Orfeumban játszhatnak a színészek. Ez a korlátozás meg akarta gátolni, hogy a vidéken egyre szaporodó és a magyar művészet szolgálatától távol álló orfeumtársulatok is bevonják munkáikba a magyar színészeket. A határozat nyomán a magyar írók az Otthon Írók és Hírlapírók kiúbjában ülést tartottak és kimondták, készek a Fővárosi Orfeum számára kisebb irodalmi termékeket, darabokat, verseket, monológokat írni. Azt kívánták, hogy a Fővárosi Orfeum vegye fel a Tarka Színpad elnevezést.

197. *Nincs szabadelvű part*. NN 1901. okt. 12. Nt.

198. *Káprázatok* (Marlon Gaby könyve.) NN 1901. okt. 12. Nt. — Annie Vivanti: a századforduló idején élt olasz költő és regényíró. — A bírált szerző Ady személyes ismerőse; bírálatát bizonyára befolyásolta íránta fellebbant szerelme, amely egyébként nem sokáig tartott. — Mj VT.

199. *A hétről*. NN 1901. okt. 13. Dyb. — A nagyváradi függetlenségi párti lap azt írta okt. 5-én, hogy »Nagyvárad közönsége még most is alig tud felocsudni a bámulattól . . . Sokan voltak, ma reggelre kelve, akik azt hitték, hogy a tegnapi napot álmodták«. — *A Budapesti Hírlap* közlése: »Tisza és hívei nem tudják, vagy nem merték, vagy nem akarják észrevenni, hogy egész rendszerük, egész inventáriumuk át van adva a múltnak«. — Tisza bukása külföldön is nagy feltűnést keltett. — Szokoly Tamásról I. I. kötet 161. sz. (Sz 1900. jan. 26.) és I. kötet 277. sz. (Sz. 1900. dec. 30.), valamint e kötet 188. sz. (NN 1901. okt. 5.) cikkeket és jegyzeteit. — Polónyi Géza (1848—1920.) politikus képviselő. Nagy szerepet játszott a polgári házasság körüli vitákban s az 1903. évi nagy obstrukcióban. I. I. kötet 48. sz. (DH 1899. jan. 26.) cikket. — Mj: Ha (részlet *A vélemények különbözőkh* címmel)

200. *Boccaccio*. NN 1901. okt. 13. Nt. — Flamma, Izabella, Lambertuccio: az operett szereplői. — Mj: VT.

201. *Új pártalakulás Nagyváradon*. NN 1901. okt. 16. Nt. — *Ama bizonyos trafik*: Tisza Kálmán bukásának okai között szerepelt a köztudatban az is, hogy a nagyváradi nagytrafikot nem nagyváradi embernek adták.

202. *A kis mama* (*A Szigliget színház premicrje*.) NN 1901. okt. 16. Nt. — Meilhac és Halévy darabja. — Mj: VT.

203. *Alamizsna Tisza Kálmánnak*. *Szél úr komédiája*. NN 1901. okt. 17. Nt. — Az egykorú lapok szerint Ferencz József királyt megdöbben-

tette Tisza Kálmán bukása. Széll Kálmán csakugyan felkereste Tisza Kálmánt és farizeus módra szemrehányást tett neki, amiért nem közölte vele, hogy a mandátuma veszélyben forog. Tisza Kálmánt rövidesen megválasztották az abrudbányai románlakta kerületben, ahol a kincstárnak birtokai és aranybányái voltak és így az odavalósiak a kormány parancsára szavaztak. — Morzsányi Károly: a Budapest erzsébetvárosi, Chorin Ferenc: nagytőkés a szatmári városi kerület képviselője volt. — A Nemzeti Kaszinó Széll Kálmán alatt különösen szerephez jutott a magyar politikában. Itt döntöttek fontos államiügyekről, főleg pedig személyes kérdésekről. Széll Kálmán, jóllehet nem volt mágnás, mégis a Nemzeti Kaszinó igazgatósági tagja volt. — *Ephialteszi*: a spártai Ephialtesz árulója volt Leonidas seregének a perzsák érdekében. Neve egyértelmű a gaz árulással.

204. *Az elszegényedés útja*. NN 1901. okt. 17. Nt.

205. *Szerzetesek beözönlése*. NN 1901. okt. 18. Nt. — Mj: FL, Vál.

206. *Szerzetesek beözönlése*. NN 1901. okt. 19. Nt.

207. *Ének a kofa-nagyságokról*. NN 1901. okt. 19. Nt. — Eugénie Marlitt (1825—1887.): népszerű, nagyon olvasott, érzelgős stílusú német írónő. — Ollendorff: múlt század végi francia, angol stb. nyelvkönyvek szerzője; választékos, finomkodó kifejezésekkel tölte tele beszélgetéseit. — *Nyílttérző gentlemanok*: a Nyílttér rovatban közölték az újságok a párbajok híreit.

208. *A hétről*. 1901. okt. 20. Dyb. — Az első szakasz a gyermek, a gyermekség dicsérete. Ady több versében emlékezik meg védőn, szeretettel a maga gyermekségéről. *Petőfi nem alkuszik* c. tanulmányában is Petőfi »gyermek« voltát emeli ki egyik legfőbb karaktervonásaként. L. *A gyermekség elégiája* c. versét. — *Somogyi regime*: a nagyváradai Szigligeti Színház Somogyi Károly igazgatása alatt. — Halász Lajos: a Nagyvárad Friss Újság szerkesztője is volt. — *Vesztaszűz*: francia operett, írta Bernéde, zenéjét szerették Le Rey és Clerice. — A lazaristák letelepítéséről a néppárti *Alkotmány* 1901. okt. 20. számában a következőket írja: »A lazaristák letelepítése Budapesten régi kedvenc eszméje mindazoknak a faktoroknak, akik a karmelita atyák bámulatos működését látva, egy másik városrészben a hasonlóan vigasztalan állapotokon segíteni óhajtanak. Ezek közé tartozik maga a főváros tanácsa és törvényhatósága, amely a lazarista atyák letelepítésének megkönnyítésére legutóbbi közgyűlésén százezer koronát szavazott meg«. — Debrecenben véres ellenzéki tüntetéssel végződött a választás, mivel a szabadelvű párt győzött. A váradi *Nagyvárad* okt. 28-i számában azt írja, hogy a debreceni választás eredményének kihirdetése után »a választók egymásnak rohantak, mire a kivezényelt huszár-eszkadron parancsnoka attakat fúvatott. Kb. nyolcvan ember súlyosan sérülten került ki az attackból. Több halálozás történt.«

209. *Színészek a bretlin*. *Egy kis különvélemény*. NN 1901. okt. 20. Nt. — Márkus József ismert pesti író és újságíró. — (*) Eredetiben itt egy feleslegesnek látszó »ne« szócska is van.

210. *Kivándorlás és választás*. NN 1901. okt. 24. Nt.

211. *Tisza István és a bihari gentry*. NN 1901. okt. 24. Nt. — A »Rózsabokor« híres nagyváradai vendéglő volt, Tisza Kálmán tiszteletére itt rendezték a vacsorákat, ha Nagyváradra jött. — Beöthy Ödön: a reformkorszakban és a szabadságharcban nagy szerepet játszó liberális politikus; emigrációban halt meg Hamburgban és meghagyta, hogy holttestét soha ne szállítsák haza. — Juricskay Zoltánné: előkelő földbirtokosnő, — Wertheimstein Alfréd: nyugalmazott ulánus-kapitány, biharmegyei földbirtokos később a londoni Rothschild apósa. — Szokoll József: tüzérőrnagy — Meskó Boldizsár: Örley Kálmán ország-

gyűlési képviselő veje, a Friedrich Wilhelm biztosító társaság tisztviselője. — Miskolczi Barnabás: királyi közjegyző. — Pally Lajos: a szabadelvű párt egyik vezető tagja, ügyvéd. — Bölöny József: ugrai nagybirtokos, képviselő, felesége Nedeczky Ferike, Deák Ferenc nevelt leánya. Bölöny József a kolozsvári nemzeti színház intendánsa volt, népdalokat írt és igen szoros barátságot tartott fenn a Tisza családdal. A harmincas években hunyt el, és mint gyermektelen ember, birtokát azzal a kikötéssel hagyta Tisza István unokáira, hogy vegyék fel a Tisza-Bölöny nevet. De az unokák a hagyatékot nem fogadták el és így a végrendelet értelmében az a Nemzeti Színháznak jutott.

212. *Jegyzetek a színháznak.* NN 1901. okt. 25. (ae.) — *A gascognei némes*: I. I. kötet 25. sz. (DRU 1898 dec. 8.) cikket. — *A hintornás család* Tóth Ede népszínműve. — *A misszió ultrái*: akik a színészi misszió szent-ségét hangoztatják. — Mj: VT.

213. *Színház. Coriolanus.* NN 1901. okt. 26. Nt.

214. *Egy erős asszony s a gyönge moralisták.* NN 1901. okt. 27. (ae.) A cikk háttere: megbukott egy soproni bank, melynek igazgatója, Schladerer Alfréd, sorozatosan sikkasztott és 1880. óta hamis mérleget állított fel, állandóan hamisan könyvelt. Mikor Schladererné a bank közeli bukásáról tudomást szerzett, ő maga ajánlotta férjének az öngyilkosságot. — Ibsen *Nórájában* a dúsgazdag bankár-férj távoltage feleségét minden üzleti ügytől, nehogy ezek az ő »tisztá« asszonyát beszennyezzék. — *Magda leányasszony*: Sudermann *Othton* című drámájának hősnője, aki nem tud megbékülni a korlátolt családi környezettel. — Mj: Ha.

215. *Színház. Szép Heléna.* NN 1901. okt. 30. Nt.

216. *Színház. Válás után.* NN 1901. okt. 31. Nt. — Alexandre Bisson francia bohózatíró darabja.

217. *Visz az ár.* NN 1901. nov. 1. Nt. — L. a 214. sz. (NN 1901. okt. 27.) cikket és jegyzetét.

218. *A reformáció emlékünnepe.* Szil 1901. nov. 3. Ady Endre. — *A Szeretném ha szeretnének* c. Ady-kötetben egy ciklus címe: *Aldott falusi köd s e ciklus egy verse így végződik: »Köd a falun és én érzem jól, — Hogy biztos vagyok e szent ködben.«* Sok más versben és későbbi prózában is dicséri Ady a ködöt.

219. *Egy cinikus ember meséi.* NN 1901. nov. 5. A. E. — Biró Lajos (1880—1948) évekig a Szabadság munkatársa volt. — E cikk második fele emlékeztet Ady Szent Lélek karavánja c. versére. — Mj: Ha, VT.

220. *Színház. Fehér esték.* 1901. nov. 6. (ae) — *Utolsó szerelem*: báró Dóczy Lajos színdarabja. — Rokon hangulatúak ezzel Ady *A fehér lóuszok* és *A Patyolat üzenete* c. versei.

221. *A poétakirály és felesége.* NN 1901. nov. 7. Nt. — Az említett Csokonai vers: *Hafiz sírhalma*, a legszebb magyar versek egyike. — Sándor Pál (1860—1926.): nagykereskedő, az OMKE megalapítója és elnöke, a Budapesti Közüti Vill. Vasút igazgatója, 1901—1936. országgyűlési képviselő. — Pichler György: ügyvéd, Kossuth Ferenc titkára, képviselő. L. a 117 sz (NN 1901 aug. 7.) cikket és jegyzetét. — Ady cikkének háttere: Jókai első feleségének, Laborfalvi Róának sírján nov. 3-án valaki széjjelszaggatta a Jókai Mór és Nagy Bella koszorúját. Erről Jókai így nyilatkozott a *Pesti Hírlap* munkatársa előtt: »Lelkem mélyében fel vagyok indulva. Nem tudok dolgozni... Minden évben koszorút teszek megboldogult nőmnek, Laborfalvi Róának sírjára. 3-án mostani feleségemmel együtt tettünk koszorút sírjára. És most ezt a kegyeletet éri meggyalázás és kiknek részéről? Feszty Árpádné teszi ezt«. — Pozsonyban a klerikális érzelmű diákok tüntettek Jókainé ellen. — »Ciceszbeiszter«: a *Bors-*

szem Jankó c. élcslap állandó rovata volt: »Reb Menákem Ciceszbeiszter szörnyű átkozódásai«. — A nagyváradi Szigligeti Társaság Sipos Orbán tanfelügyelő elnöklésével elhatározta, hogy Jókai Mórhoz levelet ír és meghívja, hogy nejét kísérje Nagyváradra s Jókait s nejét ünnepélyesen fogják fogadni. Jókaiék csak a következő évben tettek eleget a meghívásnak. — Mj: Ha.

222. *Háború a kulisszák között.* NN 1901. nov. 8. Dyb. — A váradí Szabadság »Furcsa háború« címen megírja, hogy Somogyi igazgató a színház hirdető tábláján felhívást intéz társulata tagjaihoz, hogy »rágalmakat ne terjesszenek, ne részegeskedjenek, ne korhelykedjenek«. A színészek energikusan tiltakoztak e leckéztetés ellen. A direktor levétette a tábláról ezt a felszólítást, s helyette egy olyan igazgatói nyilatkozatot ragasztatott ki, hogy a színészek ezentúl nem kapnak előleget. — Pintér Imre nem írta meg a »vitézi versezetet«.

223. *A hétről.* NN 1901. nov. 10. (ae.) — A francia történetíró, akiről Ady szól: Jules Michelet (1798—1874.), kítűnő stílusú, a nagy francia forradalom haladó szellemű polgári történetírója. — A Petőfi »jogcíme« Jókai első házassága ellen az volt, hogy Laborfalvi Rózának köztudomás szerint volt egy gyermeke grófi szeretőjétől. — Dr. Fodor Gyula: ügyvéd, szellemes, bátor publicista. — Mj: Ha (*Ne érje gáncs a nászok nászát* címmel).

224. *Cyrano de Bergerac.* NN 1901. nov. 10. Nt. — Mj: VT.

225. *Két ünnepelt.* NN 1901. nov. 12. Nt. — A nagyváradi Kereskedelmi Csarnok a nagyváradi kereskedők társadalmi érdekképviselője volt, amely nyilvános jogú felsőkereskedelmi iskolát is tartott fenn. — Reismann Mór: a Bihar megyei Termény és Hitelbank vezérigazgatója.

226. *Protestáns fegyverkezés.* NN 1901. nov. 14. Nt.

227. *A sajtó parazitái.* NN 1901. nov. 14. (ae.) — A Máthé—Szilágyi házús: egy züllött álhírlapíró, névszerint Máté László több néven újságíróskodott s mindenféle szélhámosságokat, váltóhamisításokat követett el. — Mj: Ha.

228. *Kecskeméthyék.* NN 1901. nov. 16. Ady Endre. — Dr. Takács Zoltán: jogászkorában a keresztény ifjúság ünnepelt vezetője volt s rövid egy-két évvel a doktorátus után pénzhamisításon kapták rajta. — Az egyetemi ifjúság »Nemzeti Pártja« 1901. tavaszán a »Keresztény ifjúság nagybizottsága« címet vette fel. A keresztény nagybizottság 250 tagja közül 1901. május közepén mintegy 30-an, külső tagokkal megnövekedve alkoták meg a »Szemere Miklós asztaltársaságot«. — A budapesti Stefanaeum nyomdájában jelent meg a *Nemzeti ideál* c. broszúra, »kibocsátja 1000 magyar ifjú«. A fedőlap jellegéje: »Istennel hazáért, királyért!« Motto: »Jelszavunk oly Magyarország, melynek alapja a keresztény vallás, támasza a nemzeti érzés, s polgárai szívvel-lélekkel magyarok«. Az egész kiadvány frázisos hangoztatása a klerikalizmus, sovinizmus, fajiság, magyar imperiaлизм gondolatkörének. A társaságnak a politikusok között Szemere Miklós, az úrlovas, a Nemzeti Kaszinó, a bécsi úri kártyabarlangok hőse volt a patrónusa. — Kecskeméthy Győző: a főváros félmilliójával megugrott és teljesen kideríthetetlenül eltűnt sikkasztó volt egyik leghangosabb alakja ennek az ifjúsági mozgalomnak. — Győri István: fővárosi hivatalosolga, akit Kecskeméthy Győző ügyes ürüggyel eltávolított maga mellől, miután a félmilliót tartalmazó táskát elvette tőle és egy átjáró házon át a pénzzel eltűnt. — Mj: Ha, FL.

229. *A klerikális diákok ellen.* NN 1901. nov. 17. Nt. — *Ezer magyar ifjú*: a Nemzeti Ideál c. broszúra kibocsátói. L. a 228. sz. (NN. 1901. nov. 16.) cikket és jegyzetet.

230. *A hétről.* NN 1901. nov. 17. (a.) Dr. Dési Géza: ügyvéd, aki Adyt is védte a váradí kat. káptalantól ellene indított sajtóperben. — A

Timonok: célzás Timon Ákos jogi szakon előadó és vizsgáztató egyetemi professzorra és hasonszórú kollégáira, akik a vizsgára jelentkezőket egy-egy tárgyból többször is elbuktatták. A jogi alapvizsgákat hétszer is lehetett ismételni s a vizsgázók minden ismétlésért külön fizettek. Szigorúságukkal nagy jövedelmet biztosítottak maguknak a Timon-féle professzorok, akik között akárhány kibírhatatlan monotonniával olvasta fel a jegyzeteit, vagy nyomtatásban megjelent könyvét a joghallgatók állandó gúnyos, heccelődő, közbeszólásai közben. — Bárá Wallburg Ernőt, néhai Ernő Habsburg főhercegnek morganatikus házasságából származott fiát, zsarolásért és csalásért feljelentették. A rendőrség letartóztatta. Szabadonbocsátása után főpincér lett egy budapesti kávéházban. — *A Pesti Hírlap* 1901. nov. 13-i *Király a zálogházban* c. cikkéből: »Bécsben kedden délelőtt ment végbe a zálogletételi és árverező hivatal új épületének zárkölétele a király jelenlétében. A király szemléje közben megemlítette, hogy ő nem tudja, hogy mi az eljárás a zálogházban, de nagyon kíváncsi rá. Olyan közönséget, mely ezt az eljárást legjobban demonstrálhatta volna, nem bocsátottak be. Tehát Sauer-Csáky udvari tanácsos kivette aranyóráját s annak rendje-módja szerint becsapta a zálogházba». — San Toy: Sidney John operettje — Mj: Ha. (Részlet *Hiszünk abban, hogy minden megváltozik* címmel).

231. *A koldusbot*. NN 1901. nov. 17 Nt.

232. *Válasz a Tiszántúlnak*. NN 1901. nov. 19. Ady Endre. — *A Tiszántúl* 1901. nov. 17. számában *Kecskeméthy és az egyetemi mozgalmak* c. cikkben védekezik az ellen, hogy Kecskeméthy ügyét egyes lapok az egyetemi mozgalmak diszkreditálásával kötik össze. Majd így fejezi be ezt az Ady ellen írt cikkét: »Szolgáljon ez egyúttal válaszul a *Nagyváradai Napló* tegnapi cikkére. Írójának, Ady Endrének pedig — aki az ellene indított rágalmozási perbe belebetegedett — elég legyen annyi, hogy írása tanúság rá, hogy csakugyan beteg ő, beteg nemcsak testileg, hanem szellemileg is. Az ilyeneket pedig kimélni illik, — legalább is addig, míg kigyógyul belőle, akkor aztán elveszi a bíróságtól is, a társadalomtól is méltó büntetését».

233. *Ismét Kecskeméthyék*. NN 1901. nov. 20. Nt. — (*) Eredetiben: szereplésben hangoskodni, mint a magyart?

234. *Püspök az állami iskola mellett*. NN 1901. nov. 20. Nt. — Dr. Bartók György: erdélyi református püspök.

235. *Miklós mester képzelődései*. NN 1901. nov. 21. Nt. — Beöthy Ákos: bilarnegyei földbirtokos, nagytehetségű, önálló utakon járó, elveiben ingatag politikus, kassai országgyűlési képviselő.

236. *Új szent*. NN 1901. nov. 22. (ae.) — Pobjedonoszcev Konsztantyin Petrovics (1827—1907): reakciós orosz politikus, 1880—1905 a Szinódus főintézője. — A tiz szobor közt, amelyet Ferencz József a millénniumi ünnep alkalmából Budapest fővárosnak adományozott, illetve felállítani rendelt, volt Bethlen Gábor szobra is. — E cikkre a következő hír adott alkalmat: »A prágai *Národní Listy*-nek jelentik Pétervárról, hogy az ott élő orthodox csehek aláírásokat gyűjtenek egy kérvényre, amellyel a szent zsinatot kérik akarják, hogy Husz Jánost szentté avassák. Éddig 200 aláírást gyűjtöttek. Hír szerint Pobjedonoszcev támogatja ezt a tervet». (*Pesti Hírlap*, 1901. nov. 21. *Husz János szenttéavatása*). — Savonarola Girolamo dominikánus szerzetes, akit a pápa bátor szónoklatai miatt az inkvizíció útján 1498-ban máglyahalállal kivégeztetett. — Mj: Ha.

237. *A demokrácia jegyében*. NN 1901. nov. 23. Nt. — A cikk valószínűleg inkább szerkesztőségi írás, mint Ady saját véleménye. Az esemény ugyanis, amelyhez fűződik, távol állott attól, hogy radikális megmozdulásnak

lehesen tekinteni. A Belvárosi Demokrata Kör, ahol a szóbanforgó értekezletet tartották, nem volt más, mint kerületi kormánypárti klub. Wekerle Sándor díszelnök a beszédében többek között azt mondta: Semmiféle olyan kérdéstől nem riad vissza, amely a mai társadalmi jogrend megerősítését és kiegészítését célozza, de nem járulhat hozzá a mai társadalmi jogrend felforgatásához. Ez kormányjelszó volt a Széll-féle »jog, törvény és igazság« jelszava mellett. Néhány nap múlva Vázsonyi Vilmos szűzbeszédeére válaszolva, Széll Kálmán miniszterelnök is hangsúlyozta, hogy határozottan ellene van a radikálizmusnak. — Szivák Imre tényleg javaslatot tett bizottság kiküldésére, amely pozitív programot dolgozzon ki a demokrata elvek miként való terjesztésére, de ez a bizottság soha nem végzett komoly munkát. Maga dr. Szivák Imre egyébként is szabadelvű párti képviselő volt és a banktőke egyik exponense éppen a Széll Kálmán alapította Magyar Jelzálog-Hitelbankban.

238. *Vidéki nézetek.* NN 1901. nov. 23. Nt. — Szemere Miklósról l. a 228. sz. (NN 1901. nov. 16.) és a 229. sz. (NN 1901. nov. 17.) cikkeket és jegyzeteit. A dúsgazdag magyar nábob 1901. május havában alakította meg a »Szemere Miklós asztaltársaságot«, mely együttműködött az »Ezer magyar ifjú« nevű reakciós és klerikális egyetemi diákegyesülettel. Az 1901. évi őszi képzőművészeti tárlaton az asztaltársaság diákküldöttsége megjelent a Múcsarnokban és tizenkét festő képét megkoszorúzza, azzal az indoklással, hogy ezek az igazi magyar festők. Ezzel természetesen a többi magyar festőművészt nem magyar szellemű festőnek akarták bélyegezni. A koszorúkon ugyanazok a Szemere-család színeit viselő szalagok voltak, amelyekkel Szemere Miklós vesenyistállójának lovai futottak. A megkoszorúzás igen nagy izgalmat váltott ki, kínosan érintette a tizenkét magyar festőt, (akik között egyébként sekélyes színvonalú festők is szerepeltek). A Képzőművészeti Társulat választmányára nem távollította el a koszorúkat, míg végre az érdekelt festők tapintatos nyilatkozata —, amely szerint magukhoz veszik emlékül a koszorúkat — elsímitotta a botrányt.

239. *Szilágyi Dezső szobra.* (Pár szó egy eltemetett indítványhoz). NN 1901. nov. 24. Nt. — Hardeuról és Crispiről l. a 151. sz. (NN 1901. szept. 1.) cikket és jegyzetet.

240. *Színház. A vörös talár.* NN 1901. nov. 24. Nt. — Dreyfusardok: azok, akik Dreyfus francia kapitány koholt hazaárulási perében Dreyfust ártatlannak tartották és rehabilitálásán fáradoztak. — (*) Eredetiben: élvezni.

241. *Sztrájk 20 fillérért.* NN 1901. nov. 26. Nt. — Nagyvárad új városi székházát a Szent László téren levő évszázados földszinti épület helyén építették fel. Ez az épület ez időben az állami reáliskola helyéül szolgált. Történelmi múltja volt; valószínűleg itt volt Rudikovszky Kázmér lengyel tiszt siralomháza, akit Paskievics tábornok hadbrósa 1849-ben kivégeztetett, mert átpártolt a magyar szabadságharcosokhoz. Az épületet Rimanóczy Kálmán építész romboltatta le, ugyancsak ő kapott megbízást az új városháza felépítésére is. Ennél a munkálatnál tört ki a cikkben említett sztrájk.

242. *Bizonyos nyolcezer korona.* NN 1901. nov. 27. (ae.) — Festetich Andorról l. 49. sz. (NN. 1901. jún. 21.) és 51. sz. (NN 1901. jún. 22.) cikkeket és jegyzeteket.

243. *Hírek. Köpösdyt üdvözlik a nagyvárad diákok.* NN 1901. nov. 28. (a.e.) — A magyar klerikális ifjúság körében 1901. november 14-ét követő napokban számos mozgalom és botrány ütötte fel fejét, hogy eltereljék a figyelmet Kecskeméthy Győzőnek, a reakciós ifjúság egyik vezetőjének

óriási szenzációt keltő félmillió sikkasztásáról és sikerült szökéséről. Ezek közé a botrányok közé tartozott a Köpödsy-*eset* is. Köpödsy Dezső vezető szerepet játszott a reakciós ifjúsági mozgalmakban, úgyhogy folytonos nyugtalanságot szító egyetemi agitációja miatt ki is zárták a budapesti egyetemről. A Kecskeméthy-*eset* kapcsán a *Magyar Szó* című napilap azt írta, hogy Köpödsy Dezső is Kecskeméthy baráti köréhez tartozott, sőt 300 forintot kapott is a sikkasztótól. Köpödsy cáfoló nyilatkozatot vitt be a laphoz, amelyet Pályi Ede szerkesztő leközölt, de hozzáfűzte, hogy fenntartja véleményét. Köpödsy erre Pályi Edét a kávéházban, ahol a szerkesztő a feleségével tartózkodott, arcul ütötte. Az inzultusból párbaj keletkezett, amelynek során a diákvezér golyója súlyosan megsebesítette Pályi Edét. A klerikális körök felsorakoztak Köpödsy mellett. A néppárti *Alkotmány* a párbaj után elítélte cikkében a fegyveres elégtételt vallás-erkölcsi okokból, de ugyanakkor hosszasan magasztalta Köpödsy egyéniségét és érdemeit. — A nagyváradi jogakadémia olvasóköriének vezetősége Krüger Jenő elnökletével ült össze. Hét »igen« és hét »nem« szavazat esett az üdvözlés kérdésében és az elnök »igen« szavazata döntött az üdvözlés mellett. Krüger Jenő öccse volt dr. Krüger Aladár ügyvédnek, a nagyváradi klerikális mozgalmak egyik agilis vezetőjének és közírójának, aki később a Horthy-korszakban jobboldali képviselő, majd felsőházi tag lett.

244. *A párbajozó tanár.* NN 1901. nov. 29. (a. e.). — Rítoók Zsigmond, nagyváradi ítélőtáblai elnök, a bihari református egyházmegye gondnoka, a ref. konventen indítványozta, hogy az ülés fejezze ki megütközését Gulyás debreceni ref. kollégiumi tanár párviadalán, s az ülés ebben az értelemben döntött.

245. *Köpödsy Dezső üdvözlése.* NN 1901. nov. 29. Nt. — L. 243. sz. (NN. 1901. nov. 28.) cikket és jegyzetét.

246. *Széll Kálmán penitenciázik.* NN 1901. nov. 30. Nt. — Titkos tanácsosi eskü : a király által kinevezett valóságos belső titkos tanácsosoknak esküt kellett tenniük. Ez egyébként csak üres cím volt, azonban »kegyelmes úr« címzés járt vele. — *Széll Kálmán indiszkréciónja*: a miniszterelnök egy parlamenti vita alkalmával elbeszélte miként zajlott le a királynál az a három órás audiencia, amelyen Bánffy Dezső megbukott és Széll Kálmánt nevezték ki miniszterelnökké. Az indiszkréciónja miatt Széll Kálmánt támadások érték.

247. *Klerikális pénzen megvett diákok.* NN 1901. nov. 30. Nt.

248. *A színtársulat nyári állomása.* NN 1901. dec. 4. Nt.

249. *Harc.* NN 1901. dec. 6. Nt. — Vázsonyi Vilmost 1901-bei választották meg először a Terézvárosban független demokrata programmal. Dec. 4-én mondta el szűzbeszédét a képviselőházban és ebben még valóban radikális elveket hirdetett. Később Vázsonyi hűtlenné vált ezekhez az elvekhez.

250. *Ami a magyarnak kell.* NN 1901. dec. 6. Nt.

251. *Szilágyi Dezső szobra.* NN 1901. dec. 7. Nt.

252. *A szabadelvűpárt jelöltjei.* NN 1901. dec. 7. Nt. — Horánszky Nándor és Ivánka Oszkár : volt nemzeti párti képviselők.

253. *Színház. Troubadour. Alberti Werner vendéglátéka* NN 1901. dec. 10. Nt.

254. *Szegények vagyunk.* NN 1901. dec. 11. Nt.

255. *Ahogy innen látunk.* NN 1901. dec. 12. (-e.) — E cikk háttere a *Pesti Hírlap* 1901. dec. 11. számának híradása alapján : Vázsonyi Vilmos benyújtott egy javaslatot a munkanélküliek ügyében. A tárgyalás alatt a munkásság a parlament előtt tüntetett. — Károlyi Sándor gróf hozzájárulása Vázsonyi javaslatához : »Létezik más törvény, létezik a kivándorlás

és létezik a világ, a föld benépesítésének törvénye. Ez szomorú, mert sok magyar ember vész el, de más országok is átestek ezen. Mi is átesünk. Fog visszafejlődés is történni, megállás, de ez ellen a pangás ellen most nincs más segítség, csak a kivándorlás». — Ady e cikkében jól látja a »liberalizmus« bukását, de a »radikalizmusban« való bizakodása téves volt, amint ezt igen hamar maga is belátta. A *Margita élni akar*-ban gúnyosan említ, hogy a század elején »rémnek hittek egy Vázsonyi Vilmost». Bár a polgári »radikalizmus« mellett élete végéig kitartott, de már 1904-től kezdve egyre világosabban látta és hirdette újságcikkeiben, hogy az egyedüli valóban radikális megoldást csak a forradalmi szocializmus hozhatja meg. — Mj : A—k.

256. *A hétyől.* NN 1901. dec. 15. (-b.) — Ady a Gárdonyi Géza karácsonyi játékára való hivatkozással arra mutat rá, hogy a nyugtalanító problémák elől is a »betlehemesdi«-be menekülnek közéleti szereplőink. — *Ivánka Oszkár, Csávolszky és a negyedik rend* : ezzel kapcsolatban a *Pesti Hírlap* 1901. dec. 11. száma a következőket írja : »Csávolszky, aki néhány évvel ezelőtt még nagy jövedelmekkel bíró és gazdag tőkepénzes hírében álló többszörös háztulajdonos volt, de vagyont elvesztette, ma a munkanélküliek kérését oly nagyon pártolta, hogy egyúttal erős szocialista hangokat is pengedett, mintegy felhívta a munkásságot, ne elégedjék meg a zúgolódással. Ivánka Oszkár szabadelvű képviselő ezt kiáltotta beszédébe : Mindenféle svindlernek idejönnek és izgatják a népet. Ebből párbaj lett. Csávolszky fegyvere csütörtököt mondott. Ivánka pedig nem lőtt... A felek nem békültek ki. Az utcán a munkanélküliek tüntettek és attól lehetett tartani, hogyha Csávolszky megsebesül, nagyméretű zavargások lesznek». — A Zengeráj-ügyre vonatkozólag : »A kuruckodó brigádérosok-jogászok rendszeresen provokálnak az orfeumokban. 13-án a Király utcai Tátra-kávéházban jártak. A mulatót fölszerelték markos emberekkel, mert tudták, hogy jönnek a diákok. Hat ifjú jött be a kávéházba, ezeket összeverték s a segíteni akarókat... nem engedték be». (Pesti Hírlap 1901. dec. 14. *Az elvert kuruckodó joghallgatók.*) — ... még akkor Győző brigádéros volt... : Kecskeméthy Győző, 1. 228. sz. (1901. nov. 16.) cikket. — Robinetti híres korabeli birkózó volt : Ady itt a mulató »markos« embereit nevezte el róla. — Szokoly Tamást és Hoványi Gyulát nem választották be a közigazgatási bizottságba. Hlatky Endre és Friedländer Samú ügyvédek bekerültek.

257. *A mai városatyaválasztások.* NN 1901. dec. 15. Nt. — Pally Lajos : liberálisabb gondolkozású ügyvéd volt, míg Hoványi Gyula ; mint arról már többször volt szó, klerikális. — Dr. Nagy Ernő : jogakadémia¹ tanár, dr. Édelmann Menyhért : orvos, dr. Imrik Péter : táblabíró, dr. Berkovits Miklós : orvos, dr. Mayer László : orvos, ifj. Rimanóczy Kálmán : építész' nagyvárad közéleti szereplők voltak.

258. *A városatyaválasztások. Az eredmény.* NN 1901. dec. 16. Nt. — (rendkívüli kiadás). — Radó Ignác : ügyvéd, szabadelvű párti vezető, — Huzella Gyula : a nagyvárad kereskedelmi és iparkamara elnöke, haladó gondolkozású széplélek. — Ländler Ferenc : szabadkőműves kereskedő, — Adorján Ármán : a több ízben említett Adorján Emil fivére, ügyvéd, főleg a népkönyvtárak ügyével foglalkozott buzgó. — Dr. Berkovits Ferenc : a nagyvárad radikális mozgalmak egyik spirítusz rektora, a városi vízvezeték megteremtője, miért is a Vízvezeték utcát később az ő nevééről nevezték el. — Mihelyi Adolf : tekintélyes ügyvéd, hosszú ideig tagja a városi törvényhatóságnak. — Kecskeméthy Lipót : rabbi, aki héber költők fordításával irodalmi hírnevet is szerzett. — Újvároson a 12 szabadelvű párti jelölt közül csak három jutott mandátumhoz.

259. *A nagyváradi háptalan tisztessége. Ady Endre sajtópöre a törvénytörvényesség előtt.* NN 1901. dec. 19. Ady Endre. — Erdélyi Sándor: volt igazságügyminiszter, aki megszigorította a sajtótörvényt. — Nagy Géza ügyész, aki a vádat képviselte Ady ellen, kivethetőleg Ady iránti rokonszenvenvel. L. I. kötet 343. sz. (Nagyváradi Friss Újság 1901. ápr. 22.) és e kötet 96. sz. (NN 1901. júl. 21.) cikkeket és jegyzeteket.

260. *A magyar kétféjű sas.* NN 1901. dec. 20. (ae). — Válasz Pálffy Béla *A magyar kétféjű sas* c. cikkére (*Tiszántúl* 1901. dec. 11.)

261. *Tanulságok.* NN 1901. dec. 21. (ae.) — Egy albirtfalvai nagyobb méretű verekedés ügyében a *Magyar Könyvnyomatos* helyszíni tudósítót küldött a faluba s ez a verekedésben résztvevő Dragovics-testvérek két nővérét is bevonta a híradásába, azt írva róluk, hogy »ledér és kicsapongó nők«. Ebből becsületsértési per lett. A törvénytörvényesség nemcsak a cikk szerzőjét ítélte el, hanem ezenkívül hét újságíró, kik e hírt átvették. A táblánál Balogh György főügyész helyettes megvédte az újságírókat, veszedelmesnek mondva az elsőfokú bíróság ítéletét, mely a sajtószabadság ellen irányult. — A Táttra-kávéházban megjelent ifjak előtt a kávé, Grüner Zsák, kijelentette, hogy kávéházában nem lesz többé német előadás. — *A Tiszántúl* 1901. dec. 11. számában Pálffy Béla kat. plébános *A magyar kétféjű sas* c. cikkében hosszasan és gyűlölködően antiszemitazkodott, s azzal fejezte be az írását, hogy ha »hazafias dolog szidni a tótót, románt, szászt, horvátot stb. miért lenne felségsértés hozzányúlni a zsidóhoz?«. — *Carolák*: egy »Carola« nevű orfeumi művész a XIX. század végén nagy népszerűségre tett szert, s erről nevezi el Ady a lengye színpad kétes értékű művésznőit. — Mj FL (részlet *Klerikális hazafiság* címen).

262. *Ügyvéd és szatócs.* NN 1901. dec. 21. Nt. — A cikk keletkezésére rávilágít a *Pesti Hírlap* 1901. dec. 17. számának ugyancsak *Ügyvéd és szatócs* c. cikke. Ebben egy fiatal ügyvédről esik szó, aki csekély jövedelme miatt ügy segített magán, hogy szatócsüzletet nyitott. Az ügyvédi kamara fegyelmi tanácsa ezért vád alá helyezte. Az ügyvéd megfellebbezte ezt a határozatot a Kúriához, ez azonban helyben hagyta a vád alá helyezést.

263. *Révész kapitány agyonlőtte magát.* NN 1901. dec. 21. — Fehér Dezső a *Ha hív az acélhegyű ördög* c. Ady-próza gyűjteményében ezt a hosszú riportot teljes egészében Ady-nak tulajdonítja. Nincs okunk rá, hogy az ő szavát kétségbe vonjuk. Valószínű, hogy a szerkesztőség egy kezdő riportert küldött ki az adatok beszerzésére. S Ady, aki kétségtelenül ismerte a Váradon annyira népszerű huszárkapitányt, a bementások alapján hírtelenében papírra vetette az egész várost megrendítő tragikus esetet. Egyébként Ady váradi cikkei között több más riportszerű feljegyzést is találunk. — Az a szép leány, akiről a cikkben szó van, Schwarz Ferenc fencsikai földbirtokos Ilona nevű leánya volt. Az öngyilkosság adott témát Bíró Lajos *Tavasszi innemep* c. színművének megírásához. A darab hőse Zólyomi kapitány, teljesen az uzsorások áldozata lett és anyagi összeroppanásából házassággal akar kilábalni. Amikor a leánykérés nem sikerül, főbe lövi magát.

264. *A hétről.* NN 1901. dec. 22. (-b.) — *A szép kapitány*: Révész Bálint, a 7. Vilmos huszárezred kapitánya, I. a 263. sz. (NN 1901. dec. 21) cikket.

265. *Felekezeti kereskedelem.* NN 1901. dec. 24. Nt.

266. *Bellehem néma.* NN 1901. dec. 25. A. E. — Makkabeusok: Matatias pap és öt fia a zsidó nemzet védelmére fegyveres fölkelést szervezett a szir zarnokság ellen. Matatias halála után Juda lett a fölkelés vezére, akit vitézsége miatt »Makkabi«-nak (kalapácsnak) neveztek. Felkelésük győzelmesen fejeződött be. — (*) Ürreditiben: megválasztásunkról.

267. *Szemere és a kerülete*. NN 1902. jan. 4. Nt. — *A Tasnád vidékén időző munkatárs* nyilván Ady, aki karácsony hetében szülei látogatására hazautazott Érmindszentre, mely egy rövid órányi kocsiút távolságra fekszik Tasnádtól. I. a 31. sz. (NN 1901. jún. 12.) cikket.

268. *A nagyváradai jogakadémia címe*. NN 1902. jan. 8. Nt.

269. *Nagyvárad Krónika. Nagyváradai tarkaságok. A hártáds cimber* NN 1902. jan. 9. Dyb.

270. *Színház. A sötétség hatalma*. NN 1902. jan. 9. (a.e.)

271. *A mi diákjaink*. NN 1902. jan. 11. (ae). — Csighy Andor: debreceni teológus, Ady jogászkori ismerőse. Ismeretségüket bensőbbé tette Csighy későbbi rokonai kapcsolata Ady keresztapjával, Török Ferenc érminszenti lelkésszel. — Szénior: a ref. kollégiumok főiskolai fokozatán az ifjúságból kikerült időnként változó kollégiumi tisztviselő.

272. *A hétről*. NN 1902. jan. 12. (ae). — Nagyvárad város törvényhatóságának január havi közgyűlésén Szokoly Tamás szólalt fel a hazárd játék elharapódzása ellen. A kor felfogására jellemző volt Gerő Ármin rendőrfőkapitány válasza, amely szerint a szegényebb néposztály körében jelentkező hazárdjáték ellen fel fog lépni, de az úri osztály kártyázásába nem óhajt beleszólni. Ez rendőri túlkapás lenne. — Bodnár Zsigmondról I. I. kötet 277. sz. (Sz 1900. szept. 15.) cikket és jegyzetét. — *Tridenti türelmellenesség*: a Trident városában 1545—1563. között tartott katolikus zsinat több szigorú határozatot hozott dogmatikus és papi fegyelmi kérdésben. — (*) Eredetiben: sujtó

273. *Tartós marakodást kívánunk*. NN 1902. jan. 12. Nt. — Az agrárklerikálisok lapja: a *Hazánk*; Buday Barna a lap szerkesztője volt.

274. *Nagyvárad Krónika. Nagyváradai tarkaságok*. NN 1902. jan. 15. Nt. — Stern Herman: kávéháztulajdonos, függetlenségi párti vezető. — Mezey Mihály: királyi közigyező, önkéntes tűzoltóőparancsnok.

275. *Tisza Kálmán képviselő*. NN 1902. jan. 16. Nt. — Mint azt a 203. sz. (NN 1901. okt. 17.) cikk jegyzetében már megírtuk, Széll miniszterelnök állítólag a király nyomására mégis mandátumhoz jutatta Tisza Kálmánt. Abrudbánya, ún. »kincstári kerület« egyhangúlag megválasztotta. Tisza Kálmán azonban már nem élhetett a mandátummal, mert két hónap múlva, 1902. márc. 23-án meghalt. — Tisza Kálmán védelmében volt némi igaza Ady-nak: az akkori elvtelen, paktáló hajlandóságú miniszterelnökhöz képest az öreg Tisza legalább is külszínre respektálta a liberális hagyományokat. Hogy Tisza a megyei magyar dzsentrif, ezt a túlnyomórésztben eszem-iszom, kultúrátlan s helyből nem mozduló réteget tette kormányzatának alappillérévé, ezt tudta Ady, de Széllle szemben helyt állt mellette. A hetven éves Tisza Kálmánt katasztrofálisan érintette, hogy Nagyvárad, melynek évtizedeken át volt képviselője, elejtette őt. Az abrudbányai kerület megalázó, sértő alamizsna volt számára a tőle megvetett kormány részéről.

276. *Készül a vihar*. NN 1902. jan. 17. Nt. — Bánffy Dezső 1895. jan. 14-től 1899. febr. 26-ig volt miniszterelnök. Közéleti működése első felében »liberalis«-református színezetű erőszakos sovinszta politikus volt. Az 1896. év vége felé tartott képviselőválasztásokon könyörtelenül törte le az ellenzéket, amely szüntelen makacs obstrukcióval lehetetlenné tette a kormányzatot. Ady egyaránt gyűlölte az elvtelen Széll Kálmánt, s az ennek érvényesülési okokból behódolt függetlenségi képviselőket. Az első Wekerle-kormány (1892. nov. 17-től 1895. jan. 14-ig) határozottabban liberális szellemű volt. 1894-ben a Wekerle-kormányt az egyházpolitikai

javaslat tárgyalásakor a főrendiházban lezavarták. A képviselőház izgalmas viták után elfogadta az egyházpolitikai javaslatokat, de a főrendiházban a klerikális és mágnáslemek összefogtak és a javaslatot megbuktatták. Wekerle és kormánya erre 1894. júniusában lemondott és a király a lemondást elfogadta. Gr. Khuen-Héderváry Károlyt bízta meg az új kormány megalakításával. De a szabadelvű párt ezúttal szokatlan szolidaritást tanúsított a bukott kormány iránt, úgy hogy néhány nap múlva ismét Wekerle Sándort kellett kinevezni miniszterelnöknek.

277. *Oh Kúria, Kúria.* . NN 1902. jan. 18. Nt. — Dr. Tetétleni Árnin, neves, nagy praxisú pesti ügyvéd, több petíciós mandátumpörnek volt védője a Kúria előtt.

278. *Irodalom. Új irodalmi vállalatok.* NN 1902. jan. 19. Nt. — Ben Akiba (50—135): az ószövetségi biblia magyarázója. Híres mondása: »Nincs semmi új a nap alatt«.

279. *Felekezeti világ Nagyváradon.* NN 1902. jan. 21. A. E. — A Szabad Egyetemen szemben, amely haladó szellemben akart előadásokat tartani, megalakult Nagyváradon a Katolikus Szabad Egyetem és gazdag előadási programot állított össze. Kováts S. János előadása azért keltett különös feltűnést és főleg kereskedő és értelmiségi körökben visszatekintést, mert ő a Kereskedelmi Csarnok, tehát a túlnyomórészt zsidók által fenntartott, érettségi bizonyítvány kiállítási joggal felruházott felső kereskedelmi iskola igazgatója volt. — Jehuda Halévy (1080—1145.) költő és filozófus, a középkori héber irodalom legjelentékenyebb alakja.

280. *A liberálisok hanyagsága.* NN 1902. jan. 23. Nt. — A cikkben felsorolt lapok közül: a *Budapest* képes címlappal megjelenő függetlenségi párti napilap, a *Nép zászlója* függetlenségi párti hetilap, amelyben rendszerint Kossuth Ferenc írt vezércikket, a *Néppárt* néppárti képes újság volt. Amit Ady Endre követelt, hogy a liberálisok is indítsanak a néphez szóló újságot, annak a Tisza István-féle nemzeti munkapárt 11 év múlva tett eleget, amikor Tisza Istvánt másodízben nevezték ki miniszterelnökké. 1913-ban Lándor Tivadar szerkesztésében *Igazmondó* címen adott ki a párt népies hetilapot, amelybe a vezércikket rendszerint Tisza István írta. Persze ez a lap szellemében egészen más volt, mint amilyenre Ady 1902-ben gondolt. — *A törpe epigon:* Rádl Ödönnek a Szigligeti Társaság elnökének szállóigévé vált frázisa volt.

281. *Vázsonyi afférja. Nacionalista heccek.* NN 1902. jan. 23. (a. e.) Vázsonyi Vilmos Debrecenben tartott előadásában a nem egészen világos kifejezést használta: kultúrbestia. A reakció ezt arra értelmezte, hogy Vázsonyi a múlt hőseit bélyegezte kultúrbestiaknak. Az előadás nyomán éppen ezért országszerte nagy vihar támadt és a reakció igyekezett Vázsonyit lehetetlenné tenni. — A diákhatározatban említett Kossuth-gyalázó pap Zimándy Ignác lelkész, aki több könyvet írt Kossuth Lajos ellen és éppen ezért plébánosi működésétől is kénytelen volt visszavonulni.

282. *Nagyvárad Krónika. Nagyvárad tarkaságok.* NN 1902. jan. 24. Dyb. — Ady mint neveléses feltevést említi, hogy Szokoly Tamás akár polgármester, akár képviselő legyen. De azért Szokoly Tamást 1906-ban mégis Nagyvárad képviselőjévé választották.

283. *Vázsonyi afférja. A brigád zöldsége.* NN 1902. jan. 24. Nt. — A *Debreczen* című lap felelős szerkesztője, Móricz Pál, a *Debreczen* január 20. számában vezércikket írt ezen a címen: *Vázsonyi doktor és Kinizsi.* (Vagyis a magyar nemzet története szelldített kultúrbestiakat növel.) A cikk élesen fordul Vázsonyi ellen és megkérdézi, miért nem keres magának Vázsonyi szebb, dicsőbb hazát. Másnap, január 21-én jelent meg Benedek János vezércikke *Vázsonyi Kinizséről* (Pár szó az igazság érd:ké-

ben.) Azt fejtegeti, hogy Vázsonyi nem azért hozta fel Kinizsi példáját, hogy bepiszkolja a nemzeti történetet és dicső múltat. A vezércikk alatt áll Mórícz Pál megjegyzése, amelyben egyáltalában nem vonja vissza korábbi állításait. Benedek János annyira nem érvényesítette Vázsonyi védelmében főszerkesztői tekintélyét, hogy a Debreczen legközelebbi számában »Sebestyén diák« név alatt vers jelenik meg, melynek utolsó szakaszában Kinizsi ezt üzeni Vázsonyinak a másvilágból:

*Egy szó, min' száz, öcskös, ha viszket a nyelved,
Nem jó lesz a nevem a hegyére vened,
Marjad az ösödöt, nagyerejét Sámson!
Kinek vaskezében véres a szamárcsont.
Verekedett az is. Hozzám semmi közöd.
Ha megbarackollak, azt még nem köszönöd,
Mint a palacsinta, olyan lesz a fejed,
Most elég. Csöndesség, jó békesség veled.*

Érthető, ha Ady több ízben is visszatért erre a témára, amelynek tárgyalása, mint ez a vers is mutatja, nem nélkülözte az antiszemita ízt.

284. *A Nagy úr hódolói.* NN 1902. jan. 25. — Nt. Medresz: mohamedán papi gyülekezet.

285. *Nagyvárad Krónika. Nagyvárad tarhaságok.* NN 1902. jan. 26. Dyb. — Rákosi Jenő szenvedélyesen fedezett fel új tehetségeket, akik azonban hamar elsüllyedtek az ismeretlenségbe. Ez történt Kupa Árpáddal és Gombkötővel is. Zivuska Jenő is jelentéktelen költőnek bizonyult. — Bluette: szórakoztató, rövid vidám szindarab.

286. *Katasztrófa előtt.* NN 1902. jan. 28. Nt. — Autonomia: 1. a 46. sz. (NN 1901. jún. 20) cikket és jegyzetét. — *Horánszky hecc:* a hónapokon át folyó kat. autonomiai kongresszus egyik ülésén (1902. jan. 17.) Horánszky Nándor hosszú beszédet mondott, melynek befejezésében úgy nyilatkozott, hogy az volna ideális állapot Magyarországon a középiskolákra vonatkozólag ha a felekezetek befolyásának fenntartásával a hiterkölcsi nevelés és oktatás tekintetében csupán állami középiskoláink volnának. Beszédét a kongresszus többi résztvevői, így gróf Zichy János, Rakovszky István és gróf Majláth Gusztáv erdélyi rk. püspök a legélesebben utasították vissza. — *Vázsonyi afférja, kultúr-bestia, plakát-harc:* 1. a 281 sz. (NN 1902. jan. 23.) és a 283 sz. (NN 1902. jan. 24.) cikkeket és jegyzeteket. — *Wekerle hegyelmes demokraták antiszemita bálja:* az 1902. évi február 1-én megtartott jurátus bálra, amelyet Wekerle Sándor volt miniszterelnök díszelnökségével rendeztek meg, 12 oldalas meghívót bocsátottak ki. A díszelnökön kívül 64 elnököt, 15 titkárt, 16 jegyzőt, 512 rendezőt, stb. sorolnak fel, összesen 1112 nevet. De közöttük egyetlen zsidó sem szerepelt. Ez annál furcsábbban hatott, mert a bált Szilágyi Dezső, a nagy liberális politikus és jogász emlékének szentelték. A *Budapesti Napló* 1902. január 29. száma éppen ezért szót tesz a meghívót és ezeket írja: »Az ezernél több névben egyetlen zsidó sem található. Se asszony, se férfi, se ifjú, se aggyatán, se híres, se híretlen. Nincs közöttük zsidó egy makulányi seu, tán még kikeresztelkedett is alig. Tiszta sor, hogy nem a véletlen műve ez az összeállítás. A bált Szilágyi Dezső emlékére rendezik és a védő-asszonyok élén ott állanak a néppárti arisztokrácia legelőkelőbb hölgyei... Kiderülvén az antiszemita szándék nyilvánvalósága, a reakció tábora a jurátusbál névsorából jogcímét vél meríthetni arra, hogy Wekerle Sándort a gyakorlati antiszemitizmus hívei közé számítsa.« — Sáfár Zélig: neve a ruténföldi váltó és árverési perekkel kapcsolatban többször került az akkori

lapokba. Ady két cikkében is említi. Egy ezidőtáji huszti levél azt írja róla (*Budapesti Napló* 1902. jan. 8.), hogy »egy majdnem együgyű ember, aki csak egyszerű áldozata rokonának, Jakobovics Mártonnak. Váltókat zsírált ennek és most a pénzüntézetek árverelik birtokát«. — *Utcai tüntetés*: a *Pesti Hírlap* 1902. jan. 26-i számában *Tüntetés a képviselőház előtt* c. cikkében ezt olvassuk: »A képviselőház előtt ma délelőtt nagyszabású tüntetések folytak le. A rendőrség a tömeget kiszorította a Múzeum körútra. 11 óra felé a Múzeum kávéház előtt volt nagy csoportosulás. Vázsonyit várták hívei.«

287. *Stuart Mária. K. Hegyesi Mari vendégjátéka.* NN 1902. jan. 28. Nt.

288. *A kultúr-bestia.* NN. 1902. jan. 29. Nt. — A kultúrbestia szó a nietschei szemlélet hatására keletkezhetett, de maga a kifejezés Nietzsche műveiben nem található meg. A szó Vázsonyi Vilmosnak a debreceni kereskedelmi csarnokban a párbajkérdésről tartott beszédéből lett szállóigévé. L. 281. sz. (NN 1902. jan. 23.) és 283. sz. (NN 1902. jan. 24.) cikkeket, és jegyzeteket.

289. *Egyetem Nagyváradon.* NN 1902. jan. 29. A. E. —

290. *Nagyvárad Krónika. Divalba jött a szemérem.* NN 1902. jan. 30. Nt. — A Kernstok afférról I. I. kötet 253. sz. (Sz 1900. nov. 7.) cikket. — *Diogenesz furulyázásai: a Vesztaútzek egy részletére ejtett célzás.* — *Magyar Figaró*: budapesti pikáns élcslap. — Lex Heinze: törvénytervezet a szemérmert durván sértő irodalmi művek betiltásáról. A tervezetből nem lett törvény, csak az a rendelkezése maradt meg, amely a szemérmert durván sértő iratoknak 16 éven aluliak részére való betiltását rendeli el.

291. *Menjünk vissza Azsiába.* NN 1902. jan. 31. Ady Endre. — A cikk háttere: A képviselőház ülésén Hortoványi József ellenzéki képviselő költségvetési beszéde során kitért Vázsonyi debreceni előadására, bár Vázsonyit néven nem nevezte. Vázsonyi, aki később érkezett az ülésre, személyes kérdésben felszólalt, hogy megmagyarázza a »kultúrbestia« kifejezés értelmét, de a reakciós képviselők Rakovszky István vezetésével óriási botrányba fullasztották Vázsonyi felszólalást. Lengyel Zoltán fiatal, Szilágy megyei képviselő tiltakozott az ellen, hogy Vázsonyi a függetlenségi párt padsoraiból beszéljen. — Lengyel Zoltán neve sokszor előfordul még Ady cikkeiben. Ő volt ugyanis később a Széll-kormány ellen megindult hosszú obstrukció egyik vezetője és az obstruáló képviselőket róla és Papp Zoltán képviselőről »Zoltánoknak« nevezték. A koalíciós kormány idején az ő hírlapi cikkei járultak hozzá Polónyi Géza igazságügyminiszter bukásához. — *Leszkay úr*: Leszkay Gyula berettyóújfalusi képviselő.

292. *Minék is van cenzúra a vidéken? Harc a szent szemérem nevében.* NN 1902. febr. 2. Nt. *Milo*: Mélosz, görög sziget. Híressé tette a XIX. század első felében ott talált Aphrodité szobor, a „milói Vénusz“, melyet a párizsi Louvre-ban helyeztek el. — *Bibliás asszony*: franc'a operett, írták Antoni Mars és Maurice Hennequin, zenéjét szerezte Victor Roger. — *Államihár úr*: francia bohózat. — *A Troilus és Cressida*: Shakespeare görög mondai tárgyú színműve, ford. Fábíán István, színre alkalmazta Beöthy László. Elsőizben a Nemzeti Színház mutatta be 1900. dec. 14-én.

293. *A hétről.* NN 1902. febr. 2. ae. — Csaknem egészen azonos szövegű hangulatképet találunk Ady *Portus Herculis Monocci* c. frása II. fejezetében (Vallomások és Tanulmányok 95. l.) — Émile Littré (1801—1881): orvos, nyelvész, filozófus, a pozitívista Comte tanítványa. — A nagyváradai László király szabadkőműves páholy sokáig bérelt magánlakásban működött. 1902-ben a Rulikovszky temetőbe vezető út elején saját házat építtetett. Ennek a stílizált épületnek nem volt kifelé az utcára ablaka és a homlokzatán

laposra nyújtott háromszög, közepén egy szemmel volt látható. Az új ház a maga idejében nagy feltűnést keltett.

294. *A nép megmozdult.* NN 1902. febr. 4. Nt. — A már többször említett Vázsonyi affér (l. a 281, 283 és 288. sz. (NN 1902. jan. 23, jan. 24. jan. 29.) cikkeket és jegyzeteket) miatt a pesti demokratapárt 1902. febr. 1-én nagygyűlést tartott, ahol határozottan tiltakoztak az alkotmány és szólásszabadság sárbatiprássa ellen. A gyűlésre Nagyváradról Ady is felutazott. A gyűlést a Solymossy-mulató termében tartották meg és olyan nagy volt a tömeg, hogy sokan kívül rekedtek. Ez az érdeklődés annak tudható be, hogy a rendezésben szerepet vállalt a szociáldemokrata párt is, a gyűlést dr. Goldner Adolf szocialista vezette és azon Bokányi Dezső is felszólalt.

295. *A hírhedt jeles Miklós mester.* NN 1902. febr. 5. Nt.

296. *Robbanás előtt.* NN 1902. febr. 6. Nt. — *Zabot liferválmí*: Ugron Gábort, a kiváló ellenzéki képviselőt leleplezték, hogy egy Baruch nevű kereskedővel együtt zabot szállított a közös hadügyminisztériumnak. I. I. kötet 171. sz. (Sz 1900. márc. 3.) cikket. — *Vaterland cikke*: A *Vaterland*-ban súlyos tartalmú cikk jelent meg Bánffy Dezső ellen és a névtelen cikk szerzőségével Ugron Gábort gyanúsították, aminthogy kétségkívül ő írta. I. I. kötet 172. sz. (Sz 1900. márc. 8.) cikket.

297. *Az antiszemizmus.* NN 1902. febr. 6. Nt.

298. *Nagyvárad Krónika. Nagyvárad i tarkaságok.* NN 1902. febr. 7. Dyb. — Egy ismeretlen ember 1898-ban öt forintot helyeztet el a Nagyvárad Takarékpénztárban alapítványként a megépítendő elmekórház céljaira. Az alapító levél azt írja, hogy a pénzt abból az alkalomból helyezi el, hogy a főrendiház az egyházpolitikai javaslatokat elutasította. Az alapítványt a város elfogadta, de a kezelésével anyai bürokratikus teendő járt, hogy végül is felhívta a város az ismeretlen alapítót, jelentkezzék az összegért, különben azt a megyei közkórház elmebetegjei között szét fogják osztani.

299. *Nagyvárad Krónika. Nagyvárad i tarkaságok.* NN 1902. febr. 8. Dyb.

300. *New York szépe.* NN 1902. febr. 8. Nt. — G. Kerker angol zeneszerző és színigazgató. Szintársulatával 1903 januárjában Pesten is szerepelt a Vígszínházban a fentírt darabban. Szövegét Hugh Morton írta. A darabot már 1900 január havában bemutatta a Magyar Színház.

301. *A hétről.* NN 1902. febr. 9. (b.) — L. a 286. sz. (NN 1902. jan. 28.) jegyzetet. — A pesti jurátusbállal csaknem egyidejűleg rendezték Nagyváradon a jogászbált és néhány más farsangi mulatságot és bizonyos szelektálási tendencia a meghívásoknál itt sem maradt el. — *Havalki oda akar jutni, ahol nem látják szívesen*: azokra vonatkozik, akik sérelmesnek tartották magukra, hogy a pesti jurátusbálra nem hívták meg őket. Karácsonyi Aladár nagyvárad i újságró operettjét (*Jogászbálet*) a Szigligeti Színházban a premieren kifütyülték, úgyhogy a függőnyt a második felvonás közben le kellett eresztetni. — *Tolsztoj darabja*: *A sötétség hatalma*, amelyet a nagyvárad i szintársulat nem tudott jól előadni.

302. *Nagyvárad Krónika. Nagyvárad i tarkaságok.* NN 1902. febr. 12. Dyb.

303. *Nagyvárad Krónika. Nagyvárad i tarkaságok.* NN 1902. febr. 13. Nt. — A vezércikk, melyre Ady céloz, az 1902. jan. 31-én megjelent *Menjünk vissza Ázsídba.* — Hoffman Ottó diákvezérnek sikerült később képviselői mandátumot szerezni, de teljesen jelentéktelen alaknak bizonyult.

304. *Nagyvárad parlamentje. A tegnapi közgyűlésből.* NN 1902. febr. 14. Nt. — Rácz Mihály: volt városi főjegyző és költő. — Millye Gyula táblabíró mindig csizmában és zsinórós ruhában járt. — Dr. Ador-

ján Emil: csakhamar vezető szerepet játszott a függetlenségi pártban. Nemsokára képviselőjelöltnek lépett fel a magyarcsékei kerületben dr. Dési Géza és Papp János megyei főjegyző mérsekelt szabadelvű pártiak ellen. de kisebbségben maradt. Dr. Dési Géza a választás folyamán visszalépett. — A szóbanforgó közgyűlésen arról vitakoztak, hogy az újtvárosi kerületben megüresedett egyik városatyai helyre mikor tartsák meg a választást. — Miskolczy Barna: királyi közjegyző volt.

305. *Szabályrendelet-mánia. Törekvés a rendbri omnipotenciára.* NN 1902. febr. 15. Nt.

306. *Dicsértessék Széll Kálmán.* NN 1903. febr. 15. Nt. — Eredetileg úgy volt, hogy az orosz cárhoz küldött Ferencz Ferdinánd a magyar miniszterelnök, Széll Kálmán megkerülésével, magyar részről gróf Zichy Jánost akarta magával vinni. De a magyar országgyűlési ellenzék felháborodása miatt, amit Széll sem helytelenített, lehetetlenné vált Zichy befogadása a monarchiai küldöttségbe, melyben osztrák részről több reprezentatív főúr vett részt. Az egész magyar képviselőház Zichy-ellenes fellépése miatt bosszús trónörökös oroszországi útjára nem vitt magával magyar reprezentánst. A magyarság mellőzését ezen a diplomáciailag jelentős látogatáson a magyar képviselőház és az egész magyar sajtó sérelmesnek tekintette.

307. *A hétről.* NN 1902. febr. 16. (-b.) — *Carolus:* Wolf Károly nagyműveltségű, szellemes, váradai »magántudós«.

308. *Felekezeti részegség.* NN 1902. febr. 19. Ady Endre. — Szabó Aladár: református teológiai tanár, I. a 75. sz. (NN 1901. júl. 7) cikket. — (*) eredetiben: nyári.

309. *Széll pártja.* NN 1903. febr. 20. Nt. — Az ellenzéki szellemű Széll-párti képviselő, dr. Nagy Sándor volt, aki azt hangoztatta, hogy két fontos tényező bénítja gazdasági életünket: »az egyik az Ausztriával való közösség, a másik a hadsereg kiadásainak állandó növekedése«. Beszédében azt is szóvátette, hogy az állam jövedelmét iparfejlesztéssel kell emelni és csökkenteni kell a hadsereg fordított költségeket. — Az e cikk negyedik bekezdése elején előforduló Noé-bárákája ötlet egy 1905. január 25-én a *Budapesti Napló*ban megjelent *Noé bárákája* c. »y«-nal jelzett Ady versben újra felbukkan.

310. *Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok.* NN 1902. febr. 20. Nt. — I. a 308. sz. (NN 1902. febr. 19.) cikk Pálffyról szóló részét.

311. *A nagyvárad-belényesi halálút.* NN 1902. febr. 21. Nt. — A Vaskőh-belényesi »lajhár-vasút« állandó vicctémája volt a váradiaknak. A magyarországi vicinális vasutak befolyásos képviselők, vagy más közéleti férfiak jövedelem-forrásai voltak. I. kötet 88. sz. (D 1899. máj. 9.) cikket és jegyzetét. Az útépítésnél igyekeztek minél nagyobb haszonra szert tenni, ezért a »sáplvagok« a befektetésre minél kevesebb pénzt szeszkiroztak.

312. *A párbaj ellen.* NN 1902. febr. 22. Nt.

313. *Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok.* NN 1902. febr. 22. Nt.

314. *A hétről.* NN 1902. febr. 23. - b - — Amiről itt Ady Jókaival kapcsolatban beszél, az akkori magyar sajtóviszonyok döbbenetes tükörképe. Jókai Mór a *Pesti Hírlap* állandó havi fizetésű munkatársa volt ebben az időben. Hónapok óta folyt a lapban *A mi lengyelünk* című regénye. A regény címe alatt áll: »Történelmi regény négy szakaszban«. A második szakasz 1902. január 23-án ért véget. Az olvasó meglepetésére február 11-én nem Jókai regénye jelent meg a tárca rovatban, hanem Mikszáth Kálmánnak szintén *A mi lengyelünk* című folytatásos elbeszélése. A szerkesztő megjegyezte a tárca alatt, hogy Jókai elutazása miatt félbeszakította

a regény írását és ezért közlik Mikszáth elbeszélését. Újságíró körökben azonban már tudták, hogy Légrády Károly, a *Pesti Hírlap* főszerkesztője és tulajdonosa egyszerűen kidobta Jókait az állásából. Valóban Mikszáth novellája február 16-án fejeződött be és másnap február 17-én kénytelen volt a *Pesti Hírlap* nyilatkozni a Jókai-ügyben, miután a többi lap már feszegette a koszorús író elbocsátását, sőt az újságírók szervezete a *Pesti Hírlapot* meg is bélyegezte. Jókai eltávolításának lényegében, nem politikai, hanem személyi háttere volt. A *Pesti Hírlap* egy idő óta valóban ellenzéki hangokat ütött meg. De nem azért, amit Ády ír, vagyis nem azért mert szigorúbban akarta ellenőrizni az ország »jezsuita« vezetőjét, hanem azért, mert Légrády Károly elvesztette a képviselői mandátumát. Légrády Károly ugyanis szabadelvű párti képviselő volt az ákosfalvi székely kerületben. Az 1901. évi általános választáson azonban egy Makkai Zsigmond nevű székely paraszt kibuktatta. Légrády Károly felbőszült a bukás miatt és Széll Kálmánt okolta. Ezért fordult a *Pesti Hírlap* a kormány ellen. Jókai ugyanekkor a *Magyar Nemzet* című felhivatalos napilap névleges főszerkesztője volt, de a szerkesztésben egyáltalában nem vett részt. A *Magyar Nemzet* viszont természetesen támadta a *Pesti Hírlapot*. Légrády a saját presztízisére sérelmesnek találta, hogy az egyik munkatársa főszerkesztésében megjelenő lap őt támadja és ezért Jókait eltávolította a laptól. Kifizette neki egész évi fizetését, de további közreműködését nem igényelte. Ami Mikszáth Kálmán szerepét illeti, kétségtelen, hogy sejtelve sem volt róla, hogy őt a közönség félrevezetésére használják fel. — Labunszkája — a »szép orosz ballerina« 1900. jan. 20. és 22-én mutatkozott be először a pesti közönségnek. — Sarkadi Adél: nagyváradi születésű színésznő, a Szigligeti Színház tagja.

315. *Nagyváradi Krónika. Nagyváradi tarkaságok.* NN 1902. febr. 23. Nt.

316. *Néppártiság és reakció.* NN 1902. febr. 25. Nt. — Gabányi Miklós: félpasztyi-féllíri függetlenségi képviselő, aki vaskos humorával tűnt fel. A Szilágy megyei diósadi kerület képviselője.

317. *Nagyváradi Krónika. Nagyváradi tarkaságok.* NN 1922. febr. 25. Nt.

318. *Nagyváradi Krónika. Nagyváradi tarkaságok.* NN 1902. febr. 26. Nt.

319. *A más feje.* NN 1902. febr. 27. Nt.

320. *Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr. figyelmébe.* NN 1902. febr. 27. (ae). — Makó Lajos: több vidéki színház, majd a budai színikör igazgatója.

321. *A nemzetiségi tréfa.* NN 1902. febr. 28. Nt. — Lindtner Gusztáv: szász kormánypárti képviselő. — Kórodi Lutz Lajos: magyarellenes szász. — Sipulusz: Rákosi Viktor írói álneve. — Albina: erdélyi román bank volt, amely felvásárolta a tönkrement magyar birtokosok földjeit. — Papp József: magyar érzésű román nemzetiségű képviselő. — *Kronstädter Zeitung*: a legrégebbi szász napilap, Brassóban jelent meg.

322. *Nagyváradi Krónika. Nagyváradi tarkaságok.* NN 1902. febr. 28. Nt. — Magyar László: híres Afrika-utazó, aki 1864-ben halt meg Dél-afrikában. — Burrián Karel: a budapesti Operában szereplő cseh tenorista.

323. *Nagyvárad és Festetich gróf. Főlírat a belügyminiszterhez.* NN 1902. febr. 28. Nt. — dr. Dóri Ferenc: fogorvos, függetlenségi vezető.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Ady nagyváradai rendőrségi igazolványa	32
2. Ady cikke a Nagyváradai Napló 1901. június 6-i számában	48
3. A Nagyváradai Napló szerkesztőségének épülete	80
4. E házban lakott Ady Nagyváradon	160
5. Ady vezércikke a Nagyváradai Napló 1902. január 31-i számában	288
6. A Bazár épülete Nagyváradon	350
7. Ady vezércikke a Nagyváradai Napló 1902. február 15-i számában	384
8. Ady vezércikke a Nagyváradai Napló 1902. február 21-i számában	400

NÉVMUTATÓ

A névmutatóban szereplő nevek közül néhánynál nem volt kideríthető az utónév. Ezeknél megjelöltük a foglalkozást is.

- Aczél Henrik 319
 Adorján Ármin dr. 320, 459
 Adorján Berta (P.-né). 236
 Adorján Emil dr. 230, 419, 451, 459, 466
 Ady Lajos 283
 Akiba rabbi 272, 355, 461
 Alberti, Werner 312, 313, 449, 458
 Almásy Géza 169, 170, 177, 203, 213, 449
 Anday Blanka 85
 Apponyi Albert gr. 47, 49, 88, 158, 168, 169, 170, 213, 235, 304, 308, 430, 432, 438, 443, 446, 448, 449
 Apponyi Géza gr. 115, 116, 203,
 Asbóth János 29, 432
 Avarfi Ferenc 375
 Áldor Ármin 431
 Ámon Margit 245, 386
 Ábrányi Kornél 175, 193, 233, 447, 451
 Badányi Gyula dr. 161
 Balley cirkuszigazgató 429
 Balogh Döme 24, 81, 97, 392, 413, 432, 439
 Balogh László 182, 223, 447, 450
 Balogh György 460
 Balzac, Honoré 127
 Banville, Théodore 438
 Barabás Béla dr. 83, 213, 225, 230, 275, 347, 359, 378, 389, 415, 416, 450, 451, 467
 Barbi Alice 25
 Barcsay Domokos 450
 Bartha Dezső 200
 Bartha János dr.-né 65
 Bartha Miklós 39, 49, 57, 58, 70, 71, 73, 76, 77, 78, 79, 99, 112, 117, 118, 123, 134, 135, 146, 149, 150, 151, 181, 186, 290, 305, 346, 347, 380, 381, 399, 427, 434, 435, 436, 437, 440, 441, 442, 445, 448
 Bartók György dr. 290, 456
 Bartóky Matild 115
 Batthyány Vilmos gr. 449
 Bánffy Dezső br. 28, 29, 122, 123, 132, 138, 151, 158, 170, 171, 181, 213, 241, 246, 351, 380, 381, 438, 458, 461, 465
 Bebel, Ferdinand August 314
 Beczkay Artúr 97, 439
 Bedő Albert 143
 Benedek János 362, 462, 463
 Benkő Jolán 238, 264, 278
 Beöthy Algernon 447
 Beöthy Ákos 290, 434, 456
 Beöthy László dr. 279, 300, 393, 464
 Beöthy Ödön 258, 453
 Beöthy Pál 259, 447
 Beöthy Pálné 259
 Berg báró 444
 Berkovits Ferenc dr. 320, 459
 Berkovits Miklós dr. 319, 459
 Bernhardt, Sarah 190
 Bernrieder János 145, 445
 Bernstein, Henri 314
 Bessenyei Ferenc 124, 125, 129, 130, 177, 442, 443
 Bessenyei György 427
 Bethlen Gábor 291, 437, 456
 Bettelheim Róza 60
 Bérczy Gyula 37, 87, 238, 248, 264, 278, 390
 Bérczy Gyuláné 390
 Bihari Ákos 16, 437
 Birch-Pfeiffer Sarolta 452
 Birnbaum, Karl 86

- Biró Lajos 268, 270, 454, 460
 Bismarck, Otto Eduard Leopold 364
 Bisson, Alexandre 454
 Blaha Lujza 25
 Boccaccio, Giovanni 245
 Bocskay István 437
 Bodnár Zsigmond 346, 392, 461
 Bogнар János 72, 87, 238, 262, 343
 Bokányi Dezső 465
 Borbély György 112, 440
 Bordé Ferenc 197
 Bozóky Alajos dr. 340
 Bökönyi Dániel 114, 115
 Bökönyi Zsuzsika 115, 440
 Bölöny József 100, 102, 259, 437, 439, 454
 Brieux, Eugene 238, 296, 297, 298
 Bródy Sándor 33, 364, 365
 Buchner Antal, ifj 354
 Buday Barna 346, 461
 Bulyovszky József dr. 82
 Burrian, Karel 420, 421, 467
 Caesar, G. Julius 364
 Cavallotti, Felice 16, 431
 Chorin Ferenc 249, 452
 Clerice, Justin 453
 Crispi, Francesco 187, 295, 448, 457
 Csáky Albin gr. 308
 Csáky Károly gr. 449
 Csávolszky Lajos 316, 459
 Csemegi Károly 109
 Csergő Hugó 412
 Cséry Lajos ifj. 380, 381
 Csighty Andor 343, 461
 Csillag Klári 412
 Csokonai Vitéz Mihály 272, 291, 454
 Csorvássy István 83
 Czinege József 197, 198
 Dankó Pista 33
 Dániel Gábor 143
 Deák Ferenc 14, 49, 57, 168, 176, 296, 454
 Deéri Alfréd 43, 278, 368
 Delcassé, Théophile 438
 Dene Károly 210
 Dencs János 157
 Deschanel ügyesszi tanár 38, 433
 Dési Géza 105, 285, 379, 455, 466
 Ditrói Mór 16, 431
 Dóczy Lajos br. 454
 Domahidy Elemér 77
 Dóry Ferenc 421, 467
 Draga, szerb királyné 24, 432
 Dreyfus, Alfred 297, 457
 Dumas, Alexandre 43, 46
 Durneiss-Schwaben br. 326
 Dutka Ákos 426, 427
 Echegaray, José 436
 Edelmann Menyhért dr. 319, 459
 Edward, VII. 281
 Egán Ede 63, 261, 438, 440, 447
 Egressy Gábor 45
 E. Kovács Gyula 44, 434
 Engels, Friedrich 436
 Eötvös József br. 57
 Eötvös Károly 117, 118, 124, 179, 325, 411, 438, 442
 Ephialtész 453
 Erdélyi Miklós 238
 Erdélyi Sándor 321, 460
 Erdős Imre 384
 Erdős Ilonka 384
 Eszterházy Sándor dr. 369
 Evva Lajos 433
 Fadrusz János 64
 Faiduti dr. görzi teológiai tanár 447
 Farbaký István 205, 449
 Fassie Tódor 225, 450, 451
 Fábrián István 464
 Fábry István 109
 Fedák Sári 46, 257, 398
 Fehér Dezső 147, 426, 427, 460
 Fehér Dezsőné 66
 Fehér Judith 98, 439
 Fehér Miklós 301
 Feiler Józsefné 65
 Fejérváry Géza br. 163, 168, 171, 303, 445, 446
 Felkai László 441
 Ferencz, I. osztrák császár 280
 Ferencz Ferdinánd 327, 466
 Ferencz József, I. 438, 443, 444, 452, 456
 Festetich Andor gr. 66, 67, 70, 84, 102, 202, 203, 299, 300, 305, 306, 415, 416, 421, 436, 449, 457, 467
 Feszty Árpádné 454
 Feydeau, Georges 414
 Fleischer Aranka 65
 Fodor Gyula dr. 275, 320, 347, 455
 Fördös Kálmán 156, 157

- Friedländer Samu 105, 172, 173, 195, 198, 317, 459
 Füredi József 238
- Gabányi Miklós 410, 411, 467
 Gajári Ödön 447
 Garibaldi, Giuseppe 140, 448
 Gábel Jakab 7, 97, 429, 439
 Gárdonyi Géza 316, 459
 Gelo, Vera 38, 433
 Gerő Ármán 59, 81, 121, 159, 345, 440, 461
 Gimmig, Oskar 86
 Girardi, Alexander 86
 Glattfelder Gyula 305
 Goethe, Johann Wolfgang 274
 Goldenthal Berta 429
 Goldner Adolf dr. 465
 Gombkötő egykori költő 364, 463
 Gorkij, Alekszandr Makszimovics 269
 Grám Sándor 109
 Grósz Irma 65, 436
 Grüner Zsák 322, 460
 Gulyás István 302, 458
 Guthi Soma 238, 452
 Gvadányi József 45
 Gyarmathy Miklós 67, 436
 Győri István 283, 291, 455
- Habsburg Ernő főherceg 456
 Habsburg Frigyes főherceg 140
 Habsburg József főherceg 444
 Habsburg Károly kir. herceg 139, 140, 444
 Habsburg Ottó kir. herceg 139, 444
 Halász Lajos 147, 230, 256, 392, 393 451, 453
 Halévy, Jacques 452
 Halévy, Jehuda 462
 Hamsun, Knut 439
 Hamza Gyuszi 327, 361
 Hantke joghallgató 301
 Harden, Max 187, 295, 448, 457
 Harasztli Lajos 426
 Harkányi Frigyes br. 143
 Harsányi Sándor 441
 Hazai István 218, 450
 Haynau, Julius 436
 Hegedüs Sándor 90, 124, 125, 334, 438, 442
 Hegyesi Mari (K.-né) 221, 236, 237, 260, 368, 464
 Hegyesi Márton 196, 430, 448
- Hegyi Aranka 190
 Heine, Heinrich 199, 255, 273, 429
 Helber Andrásné 104
 Hefli Józsefné 66
 Hennequin, Maurice 464
 Hentzi, Henrik 140, 440
 Herczeg Ferenc 278, 365, 432
 Hilbert Károly 451
 Hillinger Miksa 73, 436
 Hlatky Endre 7, 79, 214, 221, 223, 242, 310, 317, 429, 437, 451, 459
 Hoffmann Ottó 389, 465
 Homeros 269
 Horánszky Nándor 15, 213, 311, 365, 442, 458, 463
 Hornig Károly 449
 Hortoványi József 464
 Horváth Irma (B.-né) 386
 Horváth Mihály 14, 15
 Horváth őrnagy 326, 327, 330
 Hoványi Géza dr. 7, 172, 173, 223, 279, 429, 446, 448, 451
 Hoványi Gyula dr. 63, 229, 230, 310, 317, 318, 401, 435, 436, 446, 459
 Hoyos gr. 259
 Hugo, Victor 438
 Hunyadi János 361
 Husz János 177, 183, 291, 456
 Hutkay Lipót 50
 Huzella Gyula 320, 459
- Ibsen, Henrik 255, 454
 Ignotus Hugó 277
 Imling, Konrad 97, 114, 439
 Imrik Péter dr. 319, 459
 Inger Szolimán (Károly) 73, 436
 Istóczy Győző 54, 435
 István (I. Szent) 63
 Ivánka Oszkár 311, 316, 458, 459
- Jakovovics Márton 301
 Janovics Jenő dr. 306
 Jágics József 28, 30
 Jellacsich József 140
 John, Sidney 445, 456
 Jókai Mór 272, 273, 275, 408, 454, 455, 466, 467
 József II. 149
 Juricskay Zoltánné 259, 453
 Juvenalis, Decimus Junius 206
- Kaas Ivor br. 99

- Kabdebó Sándor, 326, 327, 328, 330
 Kacziány Géza 447
 Kacziány Viola 221, 248, 260, 343
 Kainz, Joseph 86
 Karácsonyi Aladár gr. 388, 465
 Karácsonyi Aladárné gr. 259
 Kazár Emil 162, 445
 Kálmány Károly 77, 437
 Károly (Nagy) 63
 Kálvin 271
 Károlyi Sándor gr. 21, 29, 151, 172, 176, 177, 195, 196, 198, 206, 240, 314, 317, 410, 432, 447, 448, 458
 Károlyi István gr. 76, 77, 437
 Kecskeméthy Győző egri 282, 283, 285, 288, 292, 301, 303, 362, 455, 456, 457, 459
 Kecskeméti Lipót dr. 320, 459
 Keglevich gr. 259.
 Kemény Zsigmond br. 57
 Kerger, Gustave 385
 Kernstok Károly 371
 Keszler Ede 85
 Khuen-Héderváry Károly, 462
 Kinizsi Pál 359, 374, 462
 Kinszky Jenő gr. 40, 433
 Kipling, Rudyard 73
 Kisfaludy Károly 441
 Kiss Dávid 97, 439
 Kiss József 398
 Kiss Mihály 147
 Klapka György 437
 Klotild főhercegnő 444
 Kóbor Tamás 53, 58
 Koch, Róbert 141
 Koczkás Sándor 427
 Komjáthy János 306, 416
 Komlóssy József 107, 440
 Konstantin (Nagy) 63
 Kormos Adolf 118, 128, 353, 441, 442
 Korodi Lutz Lajos 49, 417, 467
 Kossuth Ferenc 39, 49, 77, 124, 359, 433, 435, 437, 442, 462
 Kossuth Flóra 115
 Kossuth Lajos 49, 63, 64, 83, 140, 150, 373, 437, 444, 462
 Kovács Albert 235
 Kovács Eszti 17
 Kovács Marika (E.-né) 238, 248, 278
 Kovács Lajos 112, 440
 Kovács S. János 462
 Kozma Andor 97, 439
 Kölcsey Ferenc 76
 Köpösdý Dezső 295, 303, 458
 Krasznay Andor 248, 262, 264
 Krasznay Viola 262
 Krecsányi Ignác 84, 85, 86, 102, 438, 439,
 Kripka Henrik dr. 220, 450
 Kristóffy József 100, 439
 Krivány János 414
 Kropacsek, Alfred 390
 Krüger Aladár 458
 Krüger Jenő 301, 458
 Krüger, Paulus 24
 Kubinyi György 259, 435
 Kubinyi Györgyné 259, 435
 Kulinyi Mariska 26, 72, 264, 386
 Kupa Árpád 364, 463
 Kury Klára 190, 275
 Laborfalvy Róza 45, 454, 455
 Labunszkaja 300, 408
 Lassalle, Ferdinand 255
 Laurán Ágoston 433
 Lándor Tivadar 462
 Lányi Edith 37, 221, 245, 313, 386
 László (Szent) 36, 434
 Lázár György 249
 Lázár Mártonné 65. 436
 Ländler Ferenc 320, 459
 Ländler Ferencné 66
 Lemaître, Jules 207, 449
 Lengyel Géza 426
 Lengyel Margit 236
 Lengyel Zoltán 373, 389, 390, 410, 464
 Leonardi ezredes 444
 Leonidas 453
 Légrády Károly 467
 Leszkay Gyula 182, 223, 374, 410, 447, 451, 464
 Leszkay András 40, 433
 Le Rey, François 453
 Lindtner Gusztáv 417, 467
 Littré, Émile 375, 464
 Lóránd Dezső 220, 450, 451
 Lóránt Dezső 411
 Loyola, Ignác 322
 Ludwigh Gyula 143
 Lueger, Karl 181, 314, 447
 Lukács György 162, 202
 Lukács László 133, 134, 443,
 Luther Márton 51, 255, 334, 335

- Madách Imre 284
 Magyar Balázs 419
 Magyar Elek 419
 Magyar Gyula 419
 Magyar Ilka 419
 Magyar László 419, 420, 467
 Magyar Lászlóné özv. 419
 Magyar Marika 419
 Magyar Ottilia 419
 Magyar Zsuzsanna 419
 Majláth Gusztáv 15, 21, 71, 449, 463
 Makai Emil 146, 445
 Makkai Zsigmond 467
 Makó Lajos 416, 467
 Mamuzsich Lázár 165
 Mannlicher Ferdinánd 390, 391
 Margó Ede 436
 Marjay Péter 450, 451
 Marlitt, Eugénie, 254, 453
 Mars, Antoni 464
 Marton Gaby 241, 242, 452
 Marx, Karl 436
 Mayer, Antonio 114, 115
 Mayer László 319, 459
 Mária Terézia 77
 Márkus Emília 39, 41, 42, 43, 44,
 45, 46, 47, 433, 434
 Márkus József 257, 453
 Máthé László 281, 455
 Mátyás Király 64
 Megyeri Dezső 300
 Megyeri Károly 45
 Meilhac, Henry 433, 452
 Meisztrovics János 217
 Meskó Boldizsár 259, 453
 Meskó Boldizsárné 259
 Mezey Ernő 117
 Mezey Mihály 37, 263, 348, 461
 Michelet, Jules 455
 Mihelfy Adolf 295, 320, 459
 Mikes János 449
 Mikes Kelemen 150, 402
 Mikszáth Kálmán 430, 432, 441,
 444, 467
 Millandi Albert 433
 Millye Gyula 392, 465
 Miskolcay Barna 295, 393, 454,
 466
 Móczár János 83, 437
 Molière, Jean Baptiste Poquelin
 275
 Molnár Ákos 220, 450
 Molnár János 54, 168, 206, 435
 Molnár Jenő 135, 206, 449
 Móré Pál dr. 109
 Móricz Pál 362, 373, 462, 463
 Morton, Hugh 465
 Morzsányi Károly 249, 453
 Müller Salamon 7, 8, 220, 243, 348
 Münnich Aurél 143
 Nagy Bella 459
 Nagy Endre 436
 Nagy Ernő dr. 319, 459
 Nagy Ferenc 109
 Nagy Géza 321, 460
 B. Nagy János 359
 Nagy József 109
 Nagy Mihály 100, 439
 Nagy Sándor dr. 466
 Nagymihály Sándor 426
 Nedeczky Ferike 454
 Nietzsche, Friedrich 38, 255, 263,
 397, 398
 Nyáray Antal 27, 37, 47, 86, 87,
 236, 238, 245, 257, 260, 432
 Offenbach, Jacques 199, 255, 390
 Olasz Elemér 326, 327, 329
 Ollendorff, Heinrich Gottfried 252,
 453
 Ónody Géza 54, 435
 Orsich gr. 259
 Oskar II, svéd király 281
 Öreg János dr. 17
 Örley Kálmán 259, 450, 453
 Pallay Jenő 109
 Pallay József 259
 Pallay Lajos 259, 318, 454, 459
 Papp János 466
 Papp József 417, 467
 Papp Miklós 197, 449
 Papp Zoltán 464
 Paskievics, Iván Feodorovics 457
 Pataky Béla 47, 238, 248, 264, 278
 Paulay Ede 84
 Paulay Erzi 412
 Pálffy Béla 322, 323, 399, 400, 402,
 403, 410, 411, 460, 466
 Pálffy János 140, 444, 466
 Pályi Ede 458
 Pálmay Ilka (gr. Kinszkyné) 32,
 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 263, 432
 Pásztor Bertalan 97, 439
 Pásztor Ferenc 429
 Pázmány Péter 402

- Pekár Gyula 364
 Pelczéder Ágoston 206, 220, 449, 450
 Perczel Dezső 116, 171, 446
 Perényi József 16, 264
 Peterdy Sándor 42, 43, 47, 261, 262, 264, 278, 368
 Petőfi Sándor 155, 167, 275, 444, 453, 455
 Pfeiffer Sándor 206, 449
 Pfuhl Ágoston 197, 449
 Pichler Győző 145, 146, 273, 417, 418, 444, 445, 454
 Pikler Gyula 12, 19, 430, 431, 446
 Pintér Imre 16, 37, 245, 255, 273, 312, 348
 Plósz Sándor 114, 440
 Pobedonoszcev, Konsztantyin Petrovics 291, 456
 Podhraczký Rezső dr. 77, 79, 437
 Podmaniczky Frigyes br. 88, 169, 170, 196, 209, 210, 212, 213, 262, 448, 450
 Poe, Edgar 117, 277, 441
 Pollák Gyula 87, 438
 Pollák Vilmos Zsigmond 218
 Polonyi Géza 243, 452, 464
 Ponory Sándor 210
 Pósa Lajos 267, 412
 Poynár Dénes 162, 445
 Pulszky Ágoston 449

 Radó Antal 16, 431
 Radó Ignác 320, 348, 459
 Radocza János 224, 451
 Rakovszky István 43, 44, 46, 49, 52, 73, 196, 353, 373, 374, 434, 435, 442, 463, 464
 Rácz Mihály 359, 392, 466
 Rádl Ödön 12, 430, 462
 Rákóczi Ferenc, II. 359, 361, 437
 Rákosi Jenő 42, 43, 205, 206, 235, 238, 366, 443, 463
 Rákosi Szidi 43
 Rákosi Viktor 359, 417, 418, 452, 467
 Rátkay József 301
 Reismann Jakabné 66
 Reismann Mór 279, 455
 Rendes Szidor 327, 328
 Révész Bálint 326, 327, 328, 329, 330, 460
 Révész Imre 329
 Rigó Ferenc 220, 447, 450

 Rimanóczy Kálmán, ifj. 299, 319, 427, 457, 459
 Rimler Gyula 438
 Rimler Károly 92, 97, 392, 448
 Ritoók Zsigmond 302, 458
 Robespierre, Maximilien Marie Isidor 187
 Robinetti birkózó 459
 Roger, Victor 464
 Rosario, Buffolino 281
 Rostand, Edmond 276, 277, 279
 Rousseau, Jean Jacques 137
 Rozmanits Timotheusz 60, 436
 Rózsa Sándor 347
 Roxin Miklós 79, 437
 Rubos Árpád 376
 Rulikovszky Kázmér 457

 Salacz Gyula 215
 Sardou, Victorien 452
 Sarkady Lajos dr.-né 65
 Sas Ede 121, 441, 442
 Sauer-Csáky udv. tanácsos 285, 456
 Savonarola, Girolamo 291, 456
 Savoyai Jenő herceg 140, 440
 Sáfár Zélig 365, 463
 Sándor Pál 272, 454
 Sándor szerb király 432
 Schladerer Alfréd 262, 263, 454
 Schladerer Alfrédné 262, 263, 454
 Schlauch Lőrinc 451
 Schmausz Endre 165
 Schnitzler, Artur 436
 Schönborn Eugen, Franz gr. 443
 Schönborn Frigyes gr. 443
 Schönborn József gr. 443
 Schütz Albert 230, 451
 Schwartz Ábrahámné, ifj. 65, 436
 Schwarz Ferenc 460
 Schwarz Ilona 460
 Sennyei Pál gr. 438
 Sennyei Pál gr. 438
 Shakespeare, William 206, 261, 464
 Sienkiewicz, Henrik 41
 Sipos Orbán 455
 Solon 405
 Somogyi Károly 32, 34, 35, 41, 42, 47, 87, 102, 201, 202, 243, 262, 278, 312, 376, 384, 390, 408, 416, 421, 439, 453, 454
 Somogyi Károlyné 368
 Sonnenfeld Zsigmond dr.-né 65
 Sonnenthal, Adolf 86

- Steiner Ferenc 177, 442
 Stern Hermann 230, 347, 451, 461
 Strada huszárcapitány 444
 Sturm Albert 167, 446
 Sudermann, Hermann 454
 Suppé, Franz 245, 260
- Szabó Aladár 99, 399, 466
 Szabó Géza dr. 329
 Szabó Gézáné dr. 330
 Szacs vay Imre 64, 436
 Szapáry Gyula gr. 27, 28, 170
 Szarvasi Sándor 343, 368
 Szarvasi Soma 42, 72, 87, 237, 278
 Száhlender Károly 404
 Szász Gerő 99, 439
 Szávay Gyula 233, 451
 Szederkényi Nándor 435
 Szegedi János 105
 Szelle József 113, 125, 128, 440, 441, 442, 443
 Szemere Miklós 47, 339, 340, 450, 457
 Szemző Gyula 441
 Szendrey Mihály 102, 439
 Szerb György 143
 Szeszler Dávid 128
 Széchenyi István gr. 250
 Széchenyi Miklós gr. 449
 Székely Anna 16, 245, 312
 Székely Irén 16, 25, 33, 72, 221, 245, 260, 275, 312, 313
 Széll Kálmán 7, 9, 10, 11, 15, 28, 29, 30, 31, 43, 44, 46, 52, 57, 77, 87, 88, 93, 95, 100, 101, 116, 122, 123, 127, 130, 138, 143, 145, 152, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 176, 177, 181, 182, 193, 195, 196, 197, 198, 205, 209, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 224, 225, 226, 229, 231, 232, 234, 237, 240, 246, 247, 249, 250, 253, 275, 290, 303, 308, 309, 315, 351, 352, 363, 373, 378, 395, 396, 401, 429, 430, 431, 432, 434, 438, 441, 443, 445, 446, 448, 449, 450, 453, 457, 458, 461, 466,
 Szép Olga (P.-né) 221, 238, 248, 264, 278, 343
 Szigeti József 452
 Sziklai Kornél 257
 Szilágyi Dezső 11, 137, 138, 142, 143, 151, 152, 153, 162, 164, 165, 187, 295, 296, 306, 309, 430, 443, 444, 445, 446, 458, 463
 Szilágyi Gyula 281
 Szilvássy László 218
 Szivák Imre dr. 292, 457
 Szohner Olga 47, 221, 264, 343
 Szokoll József 259, 453
 Szokoll Józsefné 259
 Szokoly Tamás 81, 229, 231, 242, 317, 347, 360, 392, 393, 413, 451, 452, 459, 460, 462
 Szombathy Ignác dr. 53, 435
 Szoyer Ilonka 46
 Sztérényi József 438
 Szunyogh Péter 259, 327
 Szunyogh Zoltán 259
 Szűcs Dezső 81
 Szürke Barna 249
- Takács Zoltán 282, 288, 455
 Tanay Frigyes 260
 Tapolczay Dezső 390
 Tarnóczy Gusztáv 78
 Telegdi József 225, 259, 450, 451
 Tenczer Pál 226, 451
 Tetétleni Ármin 353, 462
 Thaly Kálmán 359
 Thoroczkay Viktor gr. 118
 Thököly Imre 437
 Timon Ákos 456
 Tisza István gr. 11, 100, 101, 226, 259, 260, 437, 439, 443, 447, 450, 454, 462
 Tisza Kálmán 7, 8, 9, 10, 11, 73, 95, 97, 163, 164, 170, 172, 179, 193, 194, 195, 196, 213, 221, 222, 223, 227, 228, 229, 232, 234, 235, 242, 246, 249, 250, 259, 273, 275, 296, 313, 351, 352, 391, 400, 429, 430, 431, 432, 438, 446, 448, 450, 451, 452, 453, 461
 Tolsztoj, Lev 342, 343, 388, 465
 Tonello, Stramare lovag 161
 Tóth András 63, 64, 436
 Tóth Árpád 436
 Tóth Ede 454
 Tóvári Anna (P.-né) 248, 368
 Tóvölgyi Margit 85
 Török Aladár 201, 449
 Török Ferenc 203, 461
 Trezics Antal dr. 444
- Uccesar, osztrák szociáldemokrata 182, 183, 447

- Ugron Gábor 49, 73, 78, 79, 91, 95,
 150, 158, 197, 213, 305, 434, 438
 450, 465
 Ujfalussy Sándor 301
 Ujházy Ede 46
 Ungar Lajos 119, 441

 Valentin János 60
 Varga József 427
 Várady Zsigmond dr. 196, 201, 214,
 220, 221, 365, 392, 399, 448, 450,
 451
 Vázsonyi Vilmos 233, 307, 315, 323,
 358, 359, 361, 366, 373, 374, 377,
 379, 383, 385, 389, 390, 398, 403,
 457, 458, 459, 462, 463, 464
 Vermes Béla 165
 Vészi József 124, 417, 418, 437
 Vezér Erzsébet 427
 Vilmos, II. 123, 327
 Vincze Géza 427
 Vitális Gábor 403
 Vivantii Annie 242
 Vojnics Sándor 165
 Vojnits István 441

 Waldmann Imre 239, 452
 Wallburg Ernő br. 285, 456

 Wein Gáborné 66
 Weinberger Irén 65
 Wekerle Sándor 54, 170, 292, 351,
 352, 365, 387, 435, 443, 457, 461,
 462, 463
 Werner, Hans 86
 Werndl, Joseph 390
 Wertheimstein Alfréd 259, 453
 Wesselényi Miklós br. 201, 449
 Wlassics Gyula 88, 112, 166, 305,
 430, 440
 Wolf Károly 466

 Zacconi, Ermete 189, 448
 Zelanine egyesszai diáklány 38, 433
 Zichy Aladár gr. 430
 Zichy Gyula gr. 449
 Zichy János gr. 21, 259, 396, 463,
 466
 Zichy Jenő gr. 186, 448
 Zichy Nándor gr. 21, 77, 125, 431
 Ziener Bruno 86
 Zilahi Gyula 306
 Zimándy Ignác 462
 Zivuska Jenő 364, 463
 Zola, Ernő 272
 Zoltán Vilmos 452

TARTALOMMUTATÓ

A dőlt számok a jegyzetre utalnak

1.	A hétről	7		27.	Márkus Emília estéi (Endre és Johanna és a Kaméliás hölgy)	42	
2.	Menni vagy nem menni?!	9		28.	Ekszpiáció és ölel- kezés	43	
3.	Menni vagy nem menni?	10		29.	Strófák Márkusról és eyebeokról	44	
4.	Divatos hazugságok	12		30.	Francillon	46	
5.	Levél a múltból	14		31.	Amivel mi megelé- szünk	47	
6.	Színház. Énekek éneke	16		32.	A kálvinista jezsuita	49	
7.	Levél a Nagyváradi Napló Szerkesztőjéhez	16		33.	Egy doktor-avatás	50	
8.	Nagyvárad Krónika. Az ok	17		34.	Antal napja	51	
9.	Nem mennek.	19		35.	Szerecsenmosás	52	
10.	A zsidó sajtó és egy katholikus újságíró ..	20		36.	Furcsa	52	
11.	Akácvirág	22		37.	Élő nemesség	53	
12.	Pünkösdi hangulat	23		38.	A zsidók a politikában	53	
13.	Nagyvárad Krónika Színházi poézis. Titkos költők	24		39.	Hírek. A közönséghez	54	
14.	Az Y. Síralmak a demokráciáról	27		40.	Proskribált alkoholis- ták	56	
15.	»Széll Kálmán párt« ..	28		41.	Mit akarhatnak még?	56	
16.	»Széll Kálmán párt« ..	28		42.	A fekély	57	
17.	Stréberek hajnala ...	30		43.	A nebulók füstölnek	59	
18.	Pálmay : Nebánt- virág	32		44.	A szerelem tisztasága	60	
19.	A hétről	33		45.	Nehéz napok	61	
20.	Felekezeti hírlapírás (A Pázmány-egylet Nagyváradon)	35		46.	Hírek. Érdekes dolgok	62	
21.	Szép Heléna. Pálmay második estéje	37		47.	Tóth András	63	
22.	Vera házassága	38		48.	Nagyvárad Krónika. A nőegylet júniálisa	64	
23.	Hol eloltja, hol meg- gyújtja	39		49.	Színház. A minden- ható felügyelő. Festetich gr. dolgai ..	66	
24.	Pálmay és Márkus	39		50.	Nagyvárad Krónika. A lányok.	68	
25.	Az index	40		51.	Irodalomdi.	68	
26.	Folt, amely tisztít. (Márkus Emília első estéje)	41		52.	A színház. A minden- ható felügyelő	69	
				53.	Bizony komoly sza- vak	70	
				53.	Hírek. Jezsuiták akcióban	71	

54. A hétről	72	436	87. Nulla dies	112	440
55. Különféle verdiktek	74	437	88. A bírák informálása (Az igazságügy- miniszter figyel- mébe)	113	440
56. Orfeumok	75	437	89. Bökönyi Zsuzsika karrierje. A derecs- kei brettli-tündér	114	440
57. Segély a nyájnak	75	437	90. Széll Kálmán és a néppárt	115	441
58. Közlelednek	76	437	91. Színészek és panamák	116	441
59. Fiatal hév	78	437	92. Egy különös poétá- ról	117	441
60. Néppárti képviselő- jelölt Biharmegyé- ben	79	437	93. Ha válasz kellett	117	441
61. A sajtó és hara- gosai	79	437	94. A hétről	118	441
62. Nagyvárad Krónika Fürdő levelek Abbázia	81	437	95. Debreceni lap Nagy- várad ellen. Közös- ügyes lapszerkesztés	120	441
63. A nagyszalontai ünnep	82	437	96. Reflexiók egy följelentéshez	121	442
64. Ő utazik	84	437	97. Aki nem halt meg eléggé	122	442
65. Színházi élet Gyulán (Krecsányiék az új színpadban)	84	438	98. Többen vagyunk	123	442
66. Nagyvárad Krónika Fürdőlevelek.	86	438	99. Egy lemondás tanúsága	124	442
67. Kérelem Széll Kálmánhoz	87	438	100. Közbenjáró aszso- nyok	125	442
68. Hűsz kötet	89	438	101. Negyvenéves kasszir- nök (A legújabb miniszteri rendelet)	127	442
69. Keresztek a kapun	91	438	102. Pénzért mindent ..	128	443
70. Hímnusz a külföldi kincésokról	91	438	103. Becsépészett hősök. A szabadelvűpárt válsága	129	443
71. Nem reakció	93	438	104. Magas lóról	130	443
72. Néppárti szerveke- dés	95	439	105. Ő is találkozik	132	443
73. A hétről	96	439	106. Új típus	133	443
74. Irodalom és jusztícia	98	439	107. Magyar narkózis ...	133	443
75. Protestáns segítség	99	439	108. Kik a bűnösök? ...	134	443
76. Vegyes kereskedés	100	439	109. A nagy hazugság	135	443
77. A hivatalos stílus	101	439	110. Több mint hőség	136	443
78. Hajsza a szín- házakért	102	439	111. Szilágyi Dezső	137	443
79. A kenyér volt az ok	104	439	112. Örülj Magyar! Amikért ujjongunk	139	444
80. Miniszter és bírák ..	105	439	113. Üdvös rendelet	141	444
81. Nagyvárad bírák séreleme. Az igaz- ságügyminiszter basáskodása	106	439	114. A hétről	141	444
82. A bérkocsik dolga	107	440	115. A vádoló nagy halott	143	444
83. A nagyvárad bírák séreleme. Az igazság- ügyminiszter basás- kodása	108	440	116. Férfiak veszedelme	143	444
84. Eganizmus s a székelység	109	440	117. Az após dicsérete	145	444
85. Sötét bűnök	111	440	118. Szerkesztői üzenet ..	146	445
86. Pipogvaság	112	440	119. Miklós mester beszámolója	146	445

120. Makai Emil	146	445	153. Kartell a primadon- nák ellen	190	448
121. Jezsuiták pénze Nagyváradon	147	445	154. A krizantémum korszaka	191	448
122. A gyulai kőkler	149	445	155. Megdermedt nyár	192	448
123. Fekete világ	151	445	156. A művész antiszemitizmus	193	448
124. Jezsuita-péNZ Magyarországon	152	445	157. Tisza Kálmán	193	448
125. A kitűzött vörös lobogó. A szociál- demokrata párt kiáltványa	153	445	158. Tisza Kálmán beszélt	195	448
126. A kitűzött vörös lobogó. Szociál- demokraták a nép- párttól	154	445	159. Megrendelt interpelláció	196	448
127. Kaszárnnyából a kathedrára. Egy ka- tonatiszt lemondása.	156	445	160. Czinegének bölcse- sége	197	449
128. Szent Antal kenyere	157	445	161. Új korszak	198	449
129. A legújabb néppárti bolond-gomba	158	445	162. Hírek. Egy kelle- metlen ember	199	449
130. Rendőri dolgok. A nagyváradí rendőr- ségről	159	445	163. Lassan, de bizto- san	200	449
131. A letagadott jezsuita pénz	160	445	164. Színház. Festetich gróf jóindulata. Az országos kutya- komédia	201	449
132. Szilágyi dezső családja	162	445	165. Inkább a piszkafát	203	449
133. Üdvözetek országa	163	445	166. Az őszi Nagyvárad	203	449
134. A nagyváradí beszámoló	163	445	167. Hírek. A jelöltek fotografiája	204	449
135. Akit agyontávirnak	165	446	168. A hétről	205	449
136. A reakció diadala	166	446	169. Diák-dolgok	207	449
137. Ő, a szerény	166	446	170. Mágánások parla- mentje	208	449
138. A barázdákról szóló ének	168	446	171. A moszat	208	450
139. A jászberényi harc.	169	446	172. A tiszteletreméltó öreg úr	210	450
140. A barázdákról szóló ének	171	446	173. A Nagyúr válasz- tásai	211	450
141. Nagyváradí szabad- elvéiek	172	446	174. Politika a nyílt- térben	212	450
142. A nyári Nagyvárad	174	446	175. A jászberényi élet- halálharc	213	450
143. Agrárius versek	175	447	176. Harc a mandátu- mért. A választási mozgalmak. Dr. Barabás Béla Nagy- váradon	213	450
144. A naiv ember	176	447	177. Kilátások	214	450
145. A menyeknek országa	178	447	178. Mandátum-vigécek	216	450
146. Flos juvenutis	180	447	179. Széll úr sürgönyei	217	450
147. A verem	181	447	180. A zsidó pipája	218	450
148. Választási mozgal- mak Biharmegyében	181	447	181. A hétről	219	450
149. Uecharok	182	447	182. Ők nem bánják	221	450
150. Nagy urak csatlósa	184	448	183. A nagy napok elő- estéjén	222	450
151. Szilágyi Dezsőről	187	448	184. A választás napján	224	451
152. A hétről	188	448			

185. Forrongás a megyében	225	451	213. Színház. Coriolanus.	261	454
186. Vereség az egész vonalon	226	451	214. Egy erős asszony s a gyöngö mor- listák	262	454
187. Tisza Kálmán megbukott	227	451	215. Színház. Szép Heléna	263	454
188. Refleksziók a bukáshoz	229	451	216. Színház. Válás után	264	454
189. A nagy szélhámos	231	451	217. Visz az ár	265	454
190. A hétről	233	451	218. A reformáció emlékünnepe	267	454
191. A választások epilógjai	234	452	219. Egy cinikus ember meséi	268	454
192. A klerikális kor- mánypárt	235	452	220. Színház. Fehér esték	270	454
193. A loowodi árva és Fedora. (K. Hegyesi Mari vendéglátékai)	236	452	221. A poétakirály és felesége	272	454
194. A kigyó	237	452	222. Háború a kulisszák között	273	455
195. Tartalékos férj	237	452	223. A hétről	274	455
196. Le a »Tarka szín- pad«-ig	238	452	224. Cyrano de Bergerac	276	455
197. Nincs szabadelvü- párt	240	452	225. Két ünnepelt	279	455
198. Káprázatok. (Marton Gaby könyve)	241	452	226. Protestáns fegyver- kezés	280	455
199. A hétről	242	452	227. A sajtó parazitái	280	455
200. Boccaccio	245	452	228. Kecskeméthyék	282	455
201. Új pártalakulás Nagyváradon	246	452	229. A klerikális diákok ellen	283	455
202. A kis mama. (A Szigligeti színház premierje)	247	452	230. A hétről	284	455
203. Alamizsna Tisza Kálmánnak. (Széll úr komédiája)	249	452	231. A koldusbot	286	456
204. Az elszegényedés útja	250	453	232. Válasz a »Tiszán- túl«-nak	287	456
205. Szerzetesek beözön- lése	252	453	233. Ismét Kecskeméthyék	288	456
206. Szerzetesek beözön- lése	253	453	234. Püspök az állami iskola mellett	290	456
207. Ének a kofa- nagyságákról	254	453	235. Miklós mester képzelődései	290	456
208. A hétről	255	453	236. Új szent	291	456
209. Színészek a brettlin Egy kis külön- vélemény	257	453	237. A demokrácia jegyében	292	456
210. Kivándorlás és választás	258	453	238. Vidéki nézetek	292	457
211. Tisza István és a bihari gentry	258	453	239. Szilágyi Dezső szobra. (Pár szó egy eltemetett indítványhoz)	294	457
212. Jegyzetek a szin- háznak	260	454	240. Színház. A vörös talar	296	457
			241. Sztrájk hús- fillérért	298	457
			242. Bizonyos nyolcezer korona	299	457
			243. Hírek. Kópósdyt ül- vözlök a nagyvárad diákok	301	457

244. A párbajozó tanár	302	458	272. A hétről. A »Nagyváradai Napló« eredeti tárcája	344	461	
245. Köpösdý Dezső üdvözlése	303	458	273. Tartós marakodást kívánunk	346	461
246. Széll Kálmán penitenciázik	303	548	274. Nagyváradai Krónika. Nagyváradí tarkaságok. Invitálások. Pintér Imre verse. Hull a hó. Egy nagyváradí piktór.	347	461		
247. Klerikális pénzen megvett diákok	... 304	458	275. Tisza Kálmán képviselő	349	461	
248. A szintársulat nyári állomása	305	458	276. Készül a vihar	350	461		
249. Harc	306	458	277. Oh kuria, kuria	353	462
250. Ami a magyarnak kell	307	458	278. Irodalom. Új irodalmi vállalatok	353	462	
251. Szilágyi Dezső szobra	308	458	279. Felekezeti világ Nagyváradon	355	462
252. A szabadelvűpárt jelöltjei	310	458	280. A liberálisok hanyagsága	357	462	
253. Színház. Troubadour	312	458	281. Vázsonyi afférja. Nácionalista heccek	358	462	
254. Szegények vagyunk	313	458	282. Nagyváradí Krónika. Nagyváradí tarkaságok	360	462	
255. Ahcgy innen látnunk	314	458	283. Vázsonyi afférja. A brigád zöldsege	361	462	
256. A hétről	316	459	284. A nagy úr hódolói	363	463	
257. A mai városatyaválasztások	318	459	285. Nagyváradí Krónika. Nagyváradí tarkaságok. Írók vizitje.	364	463		
258. A városatyaválasztások. Az eredmény	320	459	286. Katasztrófa előtt	365	463	
259. A nagyváradí káptalan tisztessége. Ady Endre sajtópöre a törvényszék előtt	321	460	287. Stuart Mária	368	464
260. A magyar kétfejű sas	322	460	288. A kultúr-bestia	368	464	
261. Tanulások	323	460	289. Egyetem Nagyváradon	369	464
262. Ügyvéd és szatócs	324	460	290. Nagyváradí Krónika. Divatba jött a szemérem	371	464	
263. Révész huszárkapitány agyonlőtte magát	326	460	291. Menjünk vissza Ázsiába	373	464	
264. A hétről	330	460	292. Minek is van cenzúra a vidéken. Harc a szent szemérem nevében	375	464	
265. Felekezeti kereskedelem	332	460	293. A hétről	377	464
266. Betlehem néma	334	460	294. A nép megmozdult	379	465	
267. Szemere és a kerülete	339	461	295. A hirhedt jeles Miklós mester	380	465	
268. A nagyváradí jogakadémia címe 340	461	296. Robbanás előtt	381	465	
269. Nagyváradí Krónika. Nagyváradí tarkaságok. A kártyás ember	341	461	297. Az antiszemitizmus	382	465	
270. Színház. A sötétség hatalma	342	461				
271. A mi diákjaink	343	461					

298. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok. Alapítvány bolondok házára. Akik színészek akarnak lenni	383	465	311. A nagyvárad-belényesi halálút	403	466
299. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok. Demokrata előkelőségek	385	465	312. A párbaj ellen	405	466
300. New York szépe	385	465	313. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok. A demokrácia	407	466
301. A hétről	387	465	314. A hétről	407	466
302. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok. Az örök téma	389	465	315. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok	409	467
303. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok. A kuruc lengyel. Bérczyné kibicel. A katonák új puskája	389	466	316. Néppártiság és reakció	410	467
304. Nagyvárad parlamenti. A tegnapi közgyűlésből	391	466	317. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok. A vajda sürgönye. Versek az ideálhoz. Erzsike és Klárka	411	467
305. Szabályrendelet-mánia. Törekvés a rendőri omnipoteuciára	393	466	318. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok. A fonográf. A gyertyák	412	467
306. Dicsértessék Széll Kálmán	395	466	319. A más feje	413	467
307. A hétről	397	466	320. Nagyvárad és Festetics úr. Barabás Béla dr figyelmébe . . .	415	467
308. Felekezeti részegség	399	466	321. A nemzetiségi tréfa	416	467
309. Széll pártja	401	466	322. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok. Igazgató utrak. Egy körözés. Néma szedők. Burrián gombjai	419	467
310. Nagyvárad-i Krónika. Nagyvárad-i tarkaságok. Egy ellenfélről	402	466	323. Nagyvárad és Festetics gróf. Fölirat a belügyminiszterhez	421	467

BETŰRENDES MUTATÓ

A dőlt számok a jegyzetre utalnak

A barázdákról szóló ének (138. cikk) ...	168	446	A jászberényi élet-halál-harc (175. cikk)	213	450
A barázdákról szóló ének (140. cikk)	171	446	A jászberényi harc (139. cikk)	169	446
A bérkocsik dolga (82. cikk)	107	440	Akácvirág (11. cikk)	22	431
A bírák informálása (Az igazságügyminiszter figyelmébe) (88. cikk)	113	440	A kálvinista jezsuita (32. cikk)	49	434
A demokrácia jegyében (237. cikk)	292	457	A kenyér volt az ok (79. cikk)	104	439
A fekély (42. cikk)	57	435	A kígyó (194. cikk).....	237	452
Agrárius versek (143. cikk)	175	447	Aki nem halt meg eléggé (97. cikk).....	122	442
A gyulai kókler (122. cikk)	149	445	A kis mama (A Szigligeti színház premijere) (202. cikk)	247	452
A hétről (1. cikk)	7	429	Akit agyontávirnak (135. cikk)	165	446
— — (19. cikk)	33	437	A kitűzött vörös lobogó. A szociáldemokrata párt kiáltványa. (125. cikk)	153	445
— — (54. cikk)	72	437	A kitűzött vörös lobogó. Szociáldemokraták a néppártra (126. cikk)	154	445
— — (73. cikk)	96	439	A klerikális diákok ellen (229. cikk)	283	455
— — (94. cikk)	118	441	A klerikális kormánypárt (192. cikk)	235	452
— — (114. cikk)	141	444	A koldusbot (231. cikk)	286	456
— — (152. cikk)	188	448	A krizantémum korszaka (154. cikk)	91	448
— — (168. cikk)	205	449	A kultúr-bestia (288. cikk)	368	464
— — (181. cikk)	219	450	Alamizsna Tisza Kálmán-nak (Széll úr komédiája (203. cikk)	249	452
— — (190. cikk)	233	451	A legújabb néppárti bolond-gomba (129. cikk)	158	445
— — (199. cikk)	242	452	A letagadott jezsuita pénz (131. cikk)	160	445
— — (203. cikk)	255	453	A liberálisok hanyagsága (280. cikk)	357	462
— — (223. cikk)	274	455			
— — (230. cikk)	284	455			
— — (256. cikk)	316	459			
— — (264. cikk)	330	460			
— — (272. cikk)	344	461			
— — (293. cikk)	377	464			
— — (301. cikk)	387	465			
— — (307. cikk)	397	466			
— — (314. cikk)	407	466			
A hírhedt jeles Miklós mester (295. cikk)	380	465			
A hivatalos stílus (77. cikk)	101	439			
Ahogy innen látunk (255. cikk)	314	458			

A loowodi árva és Fedora (K. Hegyesi Mari vendéglátékai) (193. cikk)	236	452	Antal napja (34. cikk) ..	51.	435
A magyar kétféjű sas (260. cikk)	322	460	A nyári Nagyvárad (142. cikk)	174	446
A mai városatyaválasz- tások (257. cikk) ...	318	459	A párbaj ellen (312. cikk)	405	466
A más feje (319. cikk)	413	467	A párbajozó tanár (244. cikk)	302	458
A mennyeknek országa (145. cikk)	178	447	A poétakirály és felesége (221. cikk)	272	454
Ami a magyarnak kell (250. cikk)	307	458	A reakció diadala (135. cikk)	166	446
A mi diákjaink (271. cikk)	343	461	A reformáció emlék- ünnep (218. cikk) ..	267	454
Amivel mi megelégszünk (31. cikk)	47	434	A sajtó és haragosai (61. cikk)	79	437
A moszat (171. cikk) ...	208	450	A sajtó parazitái (227. cikk)	280	455
A művész antiszemítiz- mus (156. cikk) ...	193	448	A szabadelvű párt jelöltjei (252. cikk)	310	458
A nagy hazugság (109. cikk)	135	448	A szerelem tisztasága (44. cikk)	60	436
A nagy napok előestéjén (183. cikk)	222	450	A színház. A mindenható felügyelő (51. cikk)	69	436
A nagyszalontai ünnep (63. cikk)	82.	437	A színtársulat nyári állomása (248. cikk)	305	458
A nagy szélhámos (189. cikk)	231	451	A tiszteletreméltó öreg úr (172. cikk)	210	450
A nagyúr választásai (173. cikk)	211	450	A vádoló nagy halott (115. cikk)	143	444
A nagy úr hódolóí (284. cikk)	363	463	A választás napján (184. cikk)	224	451
A nagyvárad-velényesi halálút (311. cikk) .	403	466	A választások epilógjai (191. cikk)	234	452
A nagyvárad-i beszámoló (134. cikk)	163	445	A városatyaválasztások. Az eredmény (258. cikk)	320	459
A nagyvárad-i bírák sérel- me. Az igazságügymi- niszter basáskodása. (83. cikk)	108	440	A verem (147. cikk)	181	447
A nagyvárad-i jogakadé- mia címe (268. cikk)	340	461	Az antiszemítizmus (297. cikk)	382	465
A nagyvárad-i káptalan tisztsége. Ady End- re sajtópöre a törvény szék előtt (259. cikk)	321	460	Az após dicsérete (117. cikk)	145	444
A naiv ember (144. cikk)	176	447	Az elszegényedés útja (204. cikk)	250	453
A nebulók füstölnek (43. cikk)	59	436	Az index (25. cikk)	40	434
A nemzetiségi tréfa (321. cikk)	416	467	Az őszi Nagyvárad (166. cikk)	203	449
A nép megmozdult (294. cikk)	379	465	A zsidók a politikában (38. cikk)	53	435
			A zsidó pipája (180. cikk)	218	450
			A zsidó sajtó és egy katholikus újságíró (10. cikk)	20	431
			Az Y. Siralmak a demokráciáról (14. cikk)	27	432

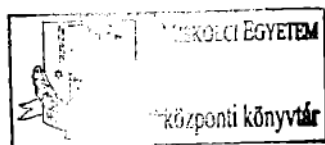
Becsempészett hősök (A szabadelvűpárt válsága) (103. cikk)	129	443	Felekezeti részegség (308. cikk)	399	466
Betlehem néma (266. cikk)	334	460	Felekezeti világ Nagy- váradon (279. cikk)	355	462
Bizony komoly szavak (52. cikk)	70	436	Férfiak veszedelme (116. cikk)	143	444
Bizonyos nyolcezer korona (242. cikk)	299	457	Fiatal hév (59. cikk)	78	437
Boccaccio (200. cikk)	245	452	Flos juvenutis (146. cikk)	180	447
Bökönyi Zsuzsika kar- rierje. A derecskei brettli-tündér (89. cikk)	114	440	Folt, amely tisztít (Márkus Emília első estéje) (26. cikk)	41	434
Cyrano de Bergerac (224. cikk)	276	455	Forongás a megyében (185. cikk)	225	451
Czinegékéek bölcsesége (160. cikk)	197	449	Franciilom (30. cikk)	46	434
Debreceni lap Nagy- várad ellen. Közös- ügyes lapszerkesztés (95. cikk)	120	441	Furcsa (36. cikk)	52	435
Diák-dolgok (169. cikk)	207	449	Hajza a színházakért (78. cikk)	102	439
Dicsértessék Széll Kál- mán (306. cikk)	395	466	Harc (249. cikk)	306	458
Divatos hazugságok (4. cikk)	12	430	Harc a mandátumért. A választási mozgal- mak. Dr. Barabás Béla Nagyváradon (176. cikk)	213	450
Eganizmus s a székey- ség (84. cikk)	109	440	Ha válasz kellett (93. cikk)	117	441
Egy cinikus ember meséi (219. cikk) ...	269	454	Háború a kulisszák között (222. cikk)	273	455
Egy doktor-avatás (33. cikk)	50	435	Himnusz a külföldi kincésokról (70. cikk)	91	438
Egy erős asszony s a gyöngye moralisták (214. cikk)	262	454	Hírek. A jelöltek fotogra- fiája (167. cikk) ...	204	449
Egyetem Nagyváradon (289. cikk)	369	464	— A közönséghez (30. cikk)	54	435
Egy különös poétáról (92. cikk)	117	441	— Egy kellemetlen ember (162. cikk)	199	449
Egy lemondás tanúsága (99. cikk)	124	442	— Érdekes dolgok (46. cikk)	62	436
Ekszpiáció és ölelkezés (28. cikk)	43	434	— Jezsuiták akcióban (53. cikk)	71	436
Élő nemesség (37. cikk)	53	435	— Köpösdyt üdvözlik a nagyvárad diákok (243. cikk)	301	457
Ének a kofa-nagyságáról (207. cikk)	254	453	— Nehéz napok (45. cikk)	61	436
Fekete világ (123. cikk)	151	445	— Hol eloltja, hol meg- gyújtja (23. cikk)	39	433
Felekezeti hírlapírás (A Pázmány-egylet Nagyváradon) (20. cikk)	35	433	Húsz kötet (68. cikk) ..	89	438
Felekezeti kereskedelem (265. cikk)	332	460	Inkább a piszkafát (165. cikk)	203	449
			Irodalom és justíciá (74. cikk)	98	439
			Irodalom. Új irodalmi vállalatok (278. cikk)	353	462

Ismét Kecskeméthyék 233. cikk)	288	456	cikk)	133	443
Jegyzetek a színháznak (212. cikk)	260	454	Makai Emil (120. cikk)	146	445
Jezsuita-pénz Magyar- országon (124. cikk)	152	445	Mandátum-vigécek (178. cikk)	216	450
Jezsuiták pénze Nagy- váradon (121. cikk)	147	445	Mágnások parlamentje (170. cikk)	208	449
Kartell a primadonnák ellen (153. cikk) . . .	190	448	Márkus Emilia estéi (Endre és Johanna és a Kaméliás hölgy) (27. cikk) . . .	42	434
Kaszárnyából a kathed- rára. Egy katonat- iszt lemondása (127. cikk)	156	445	Megdermelt nyár (155. cikk)	192	448
Katasztrófa előtt (286. cikk)	365	463	Megrendelt interpelláció (159. cikk)	196	448
Káprázatok (Marton Gaby könyve) (198. cikk)	241	452	Menni vagy nem menni?! (2. cikk)	9	430
Kecskeméthyék (228. cikk)	282	455	Menni vagy nem menni? (3. cikk)	10	430
Keresztek a kapun (69. cikk)	91	438	Menjünk vissza Ázsiába (291. cikk)	373	464
Kérelem Széll Kálmán- hoz (67. cikk)	87	438	Miklós mester beszámó- lója (119. cikk)	146	445
Készül a vihar (276. cikk)	350	461	Miklós mester képzelő- dései (235. cikk)	290	456
Két ünnepelt (225. cikk)	279	455	Minek is van cenzúra a vidéken? Harc a szent szemérem nevében. (292. cikk)	375	464
Kik a bűnösök? (108. cikk)	134	443	Miniszter és bírák (80. cikk)	105	439
Kilátások (177. cikk) . .	214	450	Mit akarhatnak még? (41. cikk)	56	435
Kivándorlás és választás (210. cikk)	258	453	Nagy urak csatlósa (150. cikk)	184	448
Klerikális pénzen meg- vett diákok (247. cikk)	304	456	Nagyvárad és Festetich gróf. Főirat a belügy- miniszterhez (323. cikk)	421	467
Köpösdy Dezső üdvöz- lése (245. cikk)	303	458	Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467
Közbenjáró asszonyok (100. cikk)	125	442	Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467
Közelednek (58. cikk) . .	76	437	Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467
Különféle verdütek (55. cikk)	74	437	Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467
Lassan, de biztosan (163. cikk)	200	449	Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467
Le a »Tarka Színpad«-ig. (196. cikk)	238	452	Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467
Levél a múltból (5. cikk)	14	431	Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467
Levél a Nagyvárad Napló szerkesztőjé- hez (7. cikk)	16	431	Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467
Magas lóról (104. cikk)	130	443	Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467
Magyar narkózis (107. cikk)			Nagyvárad és Festetich úr. Barabás Béla dr figyelmébe. (320. cikk)	415	467

— A fonográf (318. cikk)	412	467	Titkos költők (13. cikk)	24	432
— A gyertyák (318. cikk)	413	467	— Versek az ideálhoz (317. cikk)	411	467
— A katonák új pus-kája (303. cikk)	390	460	Nagyváradi szabad- elvtűek (141. cikk)	172	446
— A kártyás ember (269. cikk)	341	461	Nagyvárad parlamentje. A tegnapi közgyű- lésből (304. cikk)	391	446
— Akik színészek akar- nak lenni (298. cikk)	384	465	Negyvenéves kaszírnök (A legújabb minisz- teri rendelet) (101. cikk)	127	442
— A kuruc Lengyel (303. cikk)	389	465	Nem mennek (9. cikk)	19	431
— Alapítvány bolondok házára (298. cikk) ..	383	465	Nem reakció (71. cikk)	93	438
— A lányok (50. cikk)	68	436	New York szépe (300. cikk)	385	465
— A nőegylet jubilálisa (48. cikk)	64	436	Néppárti képviselőjelölt Biharmegyében (60. cikk)	79	437
— A vajda sürgönye (317. cikk)	411	467	Néppárti szervezkedés (72. cikk)	95	439
— Az ok (8. cikk)	17	431	Nincs szabadelvűpárt (197. cikk)	240	452
— Az örök téma (302. cikk)	389	465	Nulla dies. (87. cikk)	112	440
— Bérczyné kibicél (303 cikk)	390	466	Néppártiság és reakció (316. cikk)	410	467
— Burrián gombjai (322. cikk)	420	467	Oh kuria, kuria. (277 cikk)	353	462
— Demokrata előkelő- ségek (299. cikk) ...	385	465	Orfeumok (56. cikk)	75	437
— Divatba jött a szem- mérem (290. cikk)	371	464	Ő, a szerény (137. cikk)	166	446
— Egy körözés (322. cikk)	419	467	Ő is találkozik (105. cikk)	132	443
— Egy nagyváradi püktor (274. cikk)	349	461	Ők nem bánják (182. cikk)	221	450
— Erzsike és Klárika (317. cikk)	412	467	Örülj magyar! Amikéért ujjongunk (112. cikk)	139	444
— Fürdő levelek. Abbá- zia (62. cikk)	81	437	Ő utazik (64. cikk)	84	437
— Fürdőlevelek (66. cikk)	86	438	Pálmay és Márkus (24. cikk)	39	433
— Hull a hó	348	461	Pálmay: Nebántsvirág (18. cikk)	32	433
— Igazgató urak (322. cikk)	419	467	Pénzért mindent	128	443
— Invitálások (274. cikk)	347	461	Pipogyaság (86. cikk)	112	440
— Irodalmosdi (50. cikk)	69	436	Politika a nyílttérben (174. cikk)	212	450
— Írók vizitje (285. cikk)	364	463	Proskribált alkoholisták (40. cikk)	56	435
— Néma szedők (322. cikk)	420	467	Protestáns fegyverkezés (226. cikk)	280	455
— Pintér Imre verse (274. cikk)	348	461	Protestáns segítség (75. cikk)	99	439
— Színházi poézis.					

Pünkösdi hangulat (12. cikk)	23	431	cikk)	37	433
Püspök az állami iskola mellett (234. cikk)	290	456	Szilágyi Dezső (111. cikk)	137	443
Refleksziók a bukáshoz (188. cikk)	229	451	Szilágyi Dezső családja (132. cikk)	162	445
Refleksziók egy följelentéshez (96. cikk) . . .	121	442	Szilágyi Dezsőről (151. cikk)	187	448
Rendőri dolgok. A nagyváradai rendőrségről (130. cikk)	159	445	Szilágyi Dezső szobra (251. cikk)	308	458
Révész huszárkapitány agyonlőtte magát (326. cikk)	326	460	Szilágyi Dezső szobra. (Pár szó egy eltemetett indítványhoz) (239. cikk)	294	457
Robbanás előtt (296. cikk)	381	465	Színészek a brettlin. Egy kis különvélemény (209. cikk)	257	453
Segély a nyájnak (57. cikk)	75	437	Színészek és panamák (91. cikk)	116	441
Sötét bűnök (85. cikk)	111	440	Színház. A mindenható felügyelő. Festetich gr. dolgai (49. cikk)	66	436
Stréberek hajnala (17. cikk)	30	432	— A sötétség hatalma (270. cikk)	342	461
Strófák Márkusról és egyebekről (29. cikk)	44	434	— A vörös talár (240. cikk)	296	457
Stuart Mária (287. cikk)	368	464	— Coriolanus (213. cikk)	261	454
Szabályrendelet-mánia. Törekvés a rendőri omnipotenciára (305. cikk)	393	466	— Énekek éneke (6. cikk)	16	431
Szegények vagyunk (254. cikk)	313	458	— Fehér esték (220. cikk)	270	454
Szemere és a kerülete (267. cikk)	339	461	— Festetich gróf jóindulata. Az országos kutya-komédia (164. cikk)	201	449
Szent Antal kenyere (128. cikk)	157	445	— Szép Heléna (215. cikk)	63	454
Szerencsenmosás (35. cikk)	52	435	— Troubadour (253. cikk)	312	458
Szerkesztői üzenet (118. cikk)	146	445	— Válás után (216. cikk)	264	454
Szerzetesek beözönlése (205. cikk)	252	453	Színházi élet Gyulán (Kre- csányiék az új színház- körben) (65. cikk)	84	438
Szerzetesek beözönlése (206. cikk)	253	453	Sztrájk húsz fillérért (241. cikk)	298	457
Szell Kálmán és a néppárt (90. cikk)	115	441	Tanulságok (261. cikk)	323	460
»Szell Kálmán párt» (15. cikk)	28	432	Tartalékos férj (195. cikk)	237	452
»Szell Kálmán párt» 16. cikk)	28	432	Tartós marakodást kívánunk (273. cikk)	346	461
Szell Kálmán penitenciázik (246. cikk) ..	303	450	Tisza István és a bihari gentry (211. cikk)	258	453
Szell pártja (309. cikk)	401	466	Tisza Kálmán (157. cikk)	193	448
Szell úr sürgönyei (179. cikk)	217	450			
Szép Heléna. Pálmay második estje (21. cikk)					

Tisza Kálmán beszélt (158. cikk)	196	448	Ügyvéd és szatócs (262. cikk)	324	460
Tisza Kálmán képviselő (275. cikk)	349	461	Válasz a »Tiszántúlnak (232. cikk).....	287	456
Tisza Kálmán megbu- kott (187. cikk)	227	451	Választási mozgalmak Biharmegyében (148. cikk)	181	447
Tóth András (47. cikk)	63	436	Vázsonyi afférja. A bri- gád zöldsége (283. cikk)	361	462
Többben vagyunk (98. cikk)	123	442	Vázsonyi afférja. Náció- nálista heccek (281. cikk)	358	462
Több mint hőség (110. cikk)	136	443	Vegyes kereskedés (76. cikk)	100	439
Uecharok (149. cikk)	182	447	Vera házassága (22. cikk)	38	433
Új korszak (161. cikk)	198	449	Vereség az egész vonalon (186. cikk)	226	453
Új pártalakulás Nagy- váradon (201. cikk)	246	452	Vidéki nézetek (238. cikk)	292	457
Új szent (236. cikk)	291	456	Visz az ár (217.cikk)	265	454
Új típus (106. cikk)	133	443			
Üdvös rendelet (113. cikk)	141	444			
Üdvözetek országa (133. cikk)	163	445			

Ára: 45,— Ft